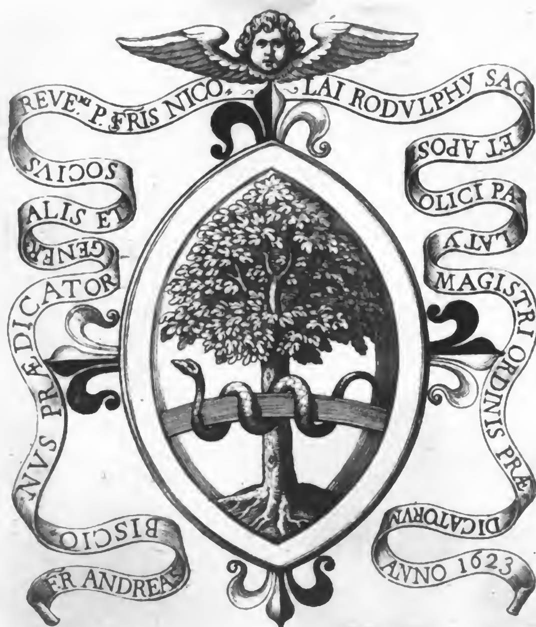

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
26
L
1
ROMA




REVE.mi P. FRIS NICO-
LAI RODVLPHY SAC
ET APOS
OLICI PA
LATY
MAGISTRI ORDINIS PRÆ
DICATORVM
ANNO 1623
F.R ANDREAS
BISCIO
NVS PRÆDICATOR
GENER
ALIS ET
SOCIVS

D. IO. BAPTISTAE RVBEI DE DIVINIS OFFICIIS

Libri Quatuor,

OPVS TVM CLERICIS, TVM SACERDOTIBVS VNIVERSIS PERVTILE, ac necessarium.





PLACENTIÆ.

Expensis Ioannis Bazachij. MDCVIII.

Superiorum permissu.



Ego Frater Andreas à Cremona Ordinis Minorum de obseruantia lector generalis Sacræ Theologiæ in conuentu nostro S. Mariæ de Campanea Placentiæ, opus hoc quatuor libris partitum tractans De diuinis officijs, Sanctæ Matris Ecclesiæ, editum à Reu. D. Io. Baptista Rubeo Ianuens. legi, ac examinandum suscepi mandato Adm. R. Patris Xanti de Ripa Inquisitoris Placentiæ, & examinatum cognoui nil aduersum fidem Catholicam, Christianosq; mores continere; verumfore perutile non solum Christifidelibus Clericis ac Religiosis, verum omnibus diuina magnificentibus. in cuius testimonium mea subscriptione firmaui. Dat. ex S. Maria de Campanea Placentiæ die 2. Nouembris 1606.

Idem affirmo Frater Andreas qui supra.

Alexander Bosc. Vic.

Frater Archangelus Lumius de Cremona Vic. Sancti Off. Plac.



PROOEMIVM.



Piritus Sanctus, quem Christus dedit Apostolis, totiq; Ecclesiæ Consolatorem, & Doctorem veritatis, locuplete suo munere functus est per canonicos scriptores, sacra Concilia, & sanctos Doctores, qui eius inspiratione, & adflatu scripserunt, diffiniuerunt, ac declararunt, quæ ad Ecclesiæ ædificationem vtilia fuerunt, opportuna, ac necessaria; vt verè dicere possimus cum Ioanne, Vnctio docet nos de omnibus. Inter vtilia autem & necessaria, quæ docuerunt, sunt spectantia ad diuinum officium, quod opus Deo auspice diligenter pro viribus tractaturi aggredimur: illud vero in libros quatuor partiemur. In primo agemus de Ecclesia & eius partibus, de Sacramentis, de Vnctionibus, de vestimentis ministrorum Vet. & Noui testamenti, ac demum de coloribus, quibus vtitur Ecclesia. In secundo de Missæ Sacrificio. In tertio de officio vniuersim & in genere. In quarto de Officio in specie ac sigillatim. Omnia autem ad debilium intellectuum, & pauperum Sacerdotum vtilitatem modulata: ne vti excusatione possint, quominus virtutibus incumbant, cum eius rei admoneantur, etiam ex longo & prolixo, quo vtuntur, vestitu. Nam vestis longa denotat Clericum religiosumq; etiam debere esse ornatum omnibus virtutibus a capite vsq; ad pedes: ita vt in omnibus suis operationibus grauiter, & circunspecte agat. Hinc est

quod ille qui taliter non erat vestitus in nuptijs, non fuit receptus sed reiectus, immo ad carceres damnatus æternos. Unde & Iacob ita Ioseph filium suum dilectum vestiuit. Genes. 37. & Io. in Apocal. 1. vidit filium hominis vestitum podere, & præcinctum ad mammillas zona aurea. Quid enim significat vidisse Christum ita vestitum, nisi eundem, ornatum omnibus virtutibus suis, cum vestes significent in scripturis virtutes? Quid præcinctum ad mammillas, nisi vt notetur Sacerdotem ac religiosum castitate inter alias virtutes pollere debere? Has ergo breues dilucidationes ea charitate, qua offero, Sacerdotes, oasecro, & suscipiant & libenter amplectantur. Et quoniam mihi occultum non est illud

lib. 3. de Pōto. Ouidianum dictum

Scripta placent à morte quidem, quia lædere vinos
Liuor, & inuiso carpere dente solet.

lib. 3. Ideo singulis inuidis vnico Martialis versiculo & respondebimus & illorum ora obmutescere faciemus.

Carpere vel noli nostra, vel ede tua.



RERVM INSIGNIVM INDEX.

Primus numerus indicat folia: secundus autem columnam.

Item

B

C

Can-

D

Domi-

matu-

N

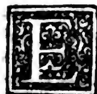
O

T

&

DE DIVINIS OFFICIIS EXPLICATIO.

De Ecclesia. *Cap.* I.



ECCLESIARVM alia est corporalis, alia spiritualis. Corporalis est illa, in qua celebrantur diuina, de qua Felix 4. Epistola 1. cap. 1. ita ait. De Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus, non alicubi, quam sacratis domino locis, absq; magna necessitate fieri debet. Sanctus vero Clemens martyr Epistola 3. dicit. Hic ergo, hoc est in præsenti vita positos, oportet vos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit. Hæc Apostoli à Domino acceperunt & nobis tradiderunt. Felix idem quartus ibidem loco citato, inquit: Non in alijs locis, quam in Domino sacratis ab Episcopis, Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc non in domibus, quia in sacris Canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt: sed in tabernaculis, diuinis precibus à Pontificibus dicatis: & in mensis Domino sacratis, & sacra vnctione à Pontificibus delibutis. Et sicut nõ alij, quam sacrati Domino Sacerdotes debent Missas cantare, & sacrificia super Altare offerre: sic nec in alijs, quam in præfatis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit Hoc idem confirmarunt Concilia. Vnde Concil. Maguntinense 2. ait cap. 9. Missarum solemnia non vbiq;, sed in locis ab Episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse cẽsemus. Hi omnes loquuntur de Ecclesia materiali. Nec est recens Ecclesiarum vsus, sed ab Apostolis introductus. Nam & Apostolus apud Cor. dicit Ecclesiam fuisse dicatam, in qua omnes conuenire & mãducare Dominicam cænam poterant.

Hæc autem Ecclesia materialis pluribus nominibus decoratur. Quandoq; dicitur Tabernaculum. de consec. dist. 4. c. Nequaquam: vt etiam supra dixit Felix Papa 4. Quandoq; dicitur Templum, quasi tectum amplum, in quo Regi Deo sacrificia offeruntur. 26. quæst. 9. sed illud. Quandoq; Basilica, Latine Regia, quia ibi Regi Deo seruimus. Et quandoq; Oratorium, quia

ibi orare debemus. Tamen quilibet locus orationi dicatus oratorium dici potest. Nonnulli etiam dicunt, quod vocatur etiam Cænobium, sed hoc potius spectat ad loca Religiosorum, vbi ducitur vita communis. Cinos Græce, Latine communis. & vios, vita. Si vero dicatur Sacellum, est quia est locus paruus Deo sacratus.

Spiritualis autem Ecclesia est fidelium collectio. de consec. dist. 1. de qua dicitur Num. 20. Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem &c. Et 3. reg. 8. Omnis autem Ecclesia Israel stabat. Et Ps. 21. In medio Ecclesiæ laudabo te. & Mat. 16. Et super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam. ibidem, si te non audierit dic Ecclesiæ. num forsan lapidibus? nequaquam: sed Prælatis. Et Rom. 16. salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ. Et 1. Pet. v. salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta. Sicut enim corporalis ex congregatis lapidibus construitur, sic & spiritualis ex diuersis congregatur hominibus.

Ecclesia vox Græca est, Latine multitudinem, cætum aut conuentum significat: multitudinem dico non omnem, sed conuenientem, & conciliatam in vnam aliquam societatem. Et licet variæ sint formę humanarum societatum: & varia item illarum nomina: vbi tamen homines inter se cōueniunt ad finem supernaturalem assequēdum in fide, & cultu Dei, ac Religionis, & spe salutis inde adipiscendæ, eiusmodi hominum societas apud scriptores Ecclesiasticos, Ecclesia solet appellari. Ergo Ecclesia est communitas, siue collectio Christifidelium, ordinata ad finem supernaturalem. Sic ait Torquemada lib. 1. de Ecclesia. cap. 1.

Hæc etiam Ecclesia spiritualis varijs modis dici solet: vel pro vniuersitate Christianorum: vel pro vniuersitate vnius nationis, aut prouinciæ, vt patet ex locis citatis: vel pro Episcopis, aut Præsidentibus Ecclesiæ: vel pro Clericis & Ecclesiasticis viris: Et interdum dicitur Ecclesia impiorum, & malignantium, & Ecclesia satanæ. iuxta illud Ps. 25. odiui Ecclesiam malignantium. Nos tamen de hac non habebimus sermonem.

Hanc autem Ecclesiam nostram spiritualem (vt iuxta Nicenam professionē credimus) Vnam esse Sanctam, & Catholicam, & Apostolicam firmiter asserimus. Vna est, iuxta id cant. 6. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hæc eadem Ecclesia constat ex omnibus fidelibus non solum præsentibus, verumetiā præteritis & futuris: alioqui tot fingeremus Ecclesias, quot secula extiterunt, & erunt. Vnitas autem Ecclesiæ cōsistit in multis, vnitate capitis, fidei, sacramentorū, spei, charitatis, spiritus viuificantis, beatitudinis, & rectoris, atq; Pontificis præsidentis. Quorum pleraq; complectitur Apostolus in Epistola ad Ephes. 1. dicens. Vnum corpus, & vnus spiri-

spiritus, sicut vocati estis, in vna spe vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Hæc quidem via est certissima, qua Ecclesia Catholica discernitur ab hæreticorũ conuenticulis: eadẽ enim vnica est & in vnitate consistit. Sectas vero hæreticorum varias & dispersas, & sibi semper constat esse contrarias ait Chrys. in 1. ad Cor.

Sancta dicitur Ecclesia, quia Spiritu sancto sanctificata: quia munda à corruptione: quia firmata lege diuina: quia Christi sanguine respersa: quia cultui veri Dei dedicata: quia sancta est in votis, in sacrificijs, in ministerijs, in cæremonijs, & obseruationibus: quia virtutibus, gratijs, & spiritualibus bonis, diues & fæcunda est: quia optimis, iustissimis, & sanctissimis legibus gubernatur, & regitur: quia scientiam sanctorum habet, & notitiã diuinitatis: quia sacramenta habet, quibus homines sanctificantur. Demum sancta dicitur & recte, quia est columna, & firmamentum veritatis, & corpus Christi, qui caput eius est. Ephes. 1. & 1. Tim. 3. Torq. ibidẽ.

Catholica idest vniuersalis, dicitur Ecclesia, quia à nullo certo loco, nulla regione, aut patria, aut gente, natione, aut populo, nullo denique tempore conclusa, aut circumscripta est: sed generaliter extendens palmites suos in orbem vniuersum, in tempora quælibet præterita, præsentia, & futura, secundum seriem successionis nascẽtium, & descendentium continuata, sub vno Duce inuisibili Deo, in vnitate fidei & Religionis: est ergo Catholica, quia toto orbe diffusa: quia vsq; in finem seculi permanebit: quia ex omni gente, natione & populo: quia ex omni sexu, & conditione constat: quia generalem doctrinam habet visibilium & inuisibilium, cælestium & terrestriũ: quia habet præcepta vniuersalia. Vltimo quia omnia peccata relaxat. Isid. lib. 1. de offic. eccl. cap. 1. Michael Medina lib. v. de recta in Deum intentione cap. 13.

Apostolica quoq; dicitur Ecclesia, multis de causis. Primo quia in Apostolis initium habuit secundum tempus gratiæ reuelatæ. Ad hoc quia superedificata est ab Apostolis, dicente Paulo Ephes. 2. superædificati estis super fundamentum Apostolorum. Deinde quia Apostolorum fidem, prædicationem, documenta, & authoritatem retinet, & obseruat. Pręterea quia Religionis ritus, & institutiones, obseruationes, atq; traditiones Apostolicas habet atq; custodit. Post hæc Apostolica dicitur, quia ad exemplum cælestis Ierusalem effigiata, & ordinata est. Demũ Apostolica recte nominatur, quia cathedram habet Apostolicam, quam Deus esse voluit in Ecclesia, quæ ab Apostolis Petro & Paulo glorioso martyrio consecrata est. Pelagius lib. 1. de planctu Ecclesię art. 63. in fi. & Torq. lib. 1. cap. 18. ibid.

Incæpit autem Ecclesia à primis illis parentibus humani generis,

qui post diuini præcepti præuaricationem à Deo spem veniæ acceperunt in sanguine mediatoris Christi Iesu, mediatoris Dei & hominum pro salute humani generis offerendi: in qua fide qui conuenerunt, ad hanc Ecclesiam pertinuisse dicuntur. Et hæc nostra Catholica & Apostolica Christi Ecclesia: nec alia est ab illa veteri, sed & hęc & illa veluti quædam Ciuitas magna fundata est super Christum, quem patres expectarunt, prophetæ prædixerunt, & Apostoli aduenisse prædicarunt, Ioannes vero demonstrauit præsentem. Aug. lib. 10. de Ciu. cap. 25.

Hæc est ergo illa vniuersalis Ecclesia mater Christianorum verissima: extra quam nullus homo potest saluari. Vnde Cyprianus tractatu de simplicitate Prælatorum vere atq; eleganter scripsit. Quisquis ab Ecclesia segregatur, adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia. Qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, profanus est, hostis est: habere iam non potest Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sicut non potuit euadere mortem qui extra Arcam Noe fuit, sic qui extra Ecclesiã fuerit foris, non euadet mortem æternam. Quam sententiam Tertullianus quoq; docuit de oratione, & Aug. ac reliqui Catholici omnes id. ipsũ vno ore cõsentiunt: vt Epiphanius, & Chrys. serm. de Pentec.

Hæreticorum Ecclesia nunquid est vna? Nequaquam. est enim pluribus hæresibus scissa. Nunquid sancta? Minime. Quid enim sancti esse potest hæreticis violata fide? Nunquid Catholica? Tantundem. Quia vniuersalis non est: non tempore, non loco, non populo. Nunquid Apostolica? Nec hoc quidem. Nam quid Apostolicum quæso habet? Non cathedram, non successionem, non doctrinam, non traditionem vllam Apostolorum. Est ergo Lutheranorum & hæreticorum omnium Ecclesia non sanctorum sed malignantium: non vna, sed varia & multiplex: non sancta & pia, sed impia: non Catholica, sed priuata: nõ Apostolica sed satanica, & apostatica. Abeant ergo post adinuentiones suas isti praui seductores. Hoc nomen Ecclesia magis conuenit spirituali quam materiali: quia homines & non lapides conuocantur, vt nomen importat.

Decoratur etiam & hæc Ecclesia spiritualis pluribus nominibus. Quandoq; dicitur sponsa, quam Christus sibi in fide desponsauit: Quandoq; dicitur Sion: eo quod ab hac peregrinatione longe posita promissionẽ rerum cælestium speculatur, & ideo Sion, idest speculatio nomen accepit. Pro futura vero patria Ierusalem interpretatur: nam Ierusalem interpretatur visio pacis. Quandoq; dicitur vidua vel nigra, quia propter pressuras nigrescit, & vt Rachel non consolatur. Quandoq; figuratur mere-

meretrix propter Ecclesiā de Gentibus congregatam: & quia nulli claudit gremium redeunti ad se. Quandoq; Ciuitas propter communionem sanctorum ciuium; murata propter munitionem scripturarum quibus arcentur hæretici. Demū dicitur mater, quia quotidie in baptismo spirituales Deo filios parit. 29. quæst. 12. qui abstulerit. & quicquid Synagoga accepit per Legem, hoc nunc accepit à Christo sponso Ecclesia. De his autem quę sunt in Ecclesia separatim dicamus.

De Choro. Cap. 2.

PArs principalis Ecclesiæ materialis est Chorus Clericorum. Chorus autem dicitur à chorea, vel corona, olim enim in modum coronæ circa aras stabant: & ita psalmos concorditer concinnebant. Sed Flauianus & Teodorus alternatim psallere constituerunt, edocti ab Ignatio qui super hoc diuinitus edoctus fuit. Duo ergo Chori psallentium designant Angelos & Spiritus iustorum quasi reciproca voluntate laudantium, & se ad bonam operationem inuicem exhortantium. Cum vnus cantat non dicitur Chorus, sed monodia, si duo cantant, appellatur bicinium, cum vero multi, dicitur Chorus. Cum ergo dicatur à chorea vel corona, hinc est quod omnes Chori (vt plurimum) in modum mediæ formantur coronæ. Postea in Ecclesia adsunt Altaria.

De Altari. Cap. 3.

SEcundum principale in Ecclesia siue Templo materiali est Altare. Dicitur Altare ab altitudine: nam antiqui in ædificijs à terra eleuatis sacra faciebant Dijs superis, in terra Dijs terrestribus, in effossa Dijs infernalibus. Altare superis tantum consecratum erat. Ara tam superis quam inferis. Antequā autem vlterius procedamus, notatione dignum est, quod in Sacramento Altaris sicut in alijs Sacramentis, sunt quædam substantialia, & quædam accidentalia. Substantialia sunt quatuor, scilicet ordo ministri, & intentio ex parte consecrantis, materia panis & vini, & forma verborum ex parte consecrati, quorum si aliquid omittatur remouetur Sacramentum, & irritum est omnino. Sed de his inferius. Accidentalia, scilicet, quia nō sunt de essentia Sacramenti, sed pertinentia ad decorem & solemnitatē ipsius, quorum si aliquod omittatur nihilominus est consecratum Sacramentum, tamen grauiter peccat, qui omittit scienter, & aliter facit, est degradādus. D. Tho. 4. dist. 13. art. 2. Sunt autem ad decorem item quatuor, scilicet, Altare, corporale lineum album sine aliqua mixtura, Calix, & Patena de triplici metallo, scilicet, auro, argento, & stamno, & indumenta Sacerdotalia. De his omnibus suo loco dicemus.

Altaria ergo in Ecclesia esse ad

decorem & solemnitatem Missæ & solemnitatem Corporis Christi, necessaria sunt. Vsus autem Altaris antiquissimus extitit. Noe primus, deinde Abraham, Isaac, & Iacob Altaria ædificasse leguntur: quæ non aliud quam lapides erecti intelliguntur, super quos sacrificia mactabant, quæ supposito igne cremabant. Moyses etiam fecit Altare Exod. 25. & Salomon 3. reg. 8.

Altare in Ecclesia fit propter tria inquit Dur. & habetur de consec. dist. 1. cap. Altaria. 1. & 2. Primo ad Sacramentum Deo ibi offerendum. Genes. 8. Aedificauit Noe Altare Domino, & tollens de cunctis volucribus & pecoribus mundis, obtulit super Altare. Hoc autem Sacramentum est corpus & sanguis Christi quod in memoriam Dominicæ passionis immolatur. 1. Cor. 11. Hoc facite in meam commemorationem. Secundo ad nomen Dei inuocandum. Hæc autem inuocatio, quæ proprie fit super Altare, proprie dicitur Missa. Tertio ad cantandum. Eccles. 47. Dedit illic contra inimicos patientiam, & stare, fecit cōtra Altare cantores: & in sono eorum fecit dulces modulos.

A tempore Principis Apostolorum Sancti Petri, vsq; ad Beatum Siluestrum ordinatum fuit Altare ligneum. Et ratio huius fuit, quia illo tempore seuiente persecutorū rabie, certa non erat Episcoporum mansio, sed vbicunq; necessitas cōpulit, siue in criptis, siue in domibus Religiosorum, siue in quibuscunq; alijs locis Missam celebrabāt super Altare ligneum concauum in modum arcæ, quod portabatur à Sacerdotibus, vbicunq; Romanus Pōtifex celebrabat. Sed post Beatum Siluestrum, Pontifex decreto firmauit, vt nullus nisi Romanus Pontifex Missam audeat celebrare nisi super Altare lapideum propter has tres rationes, scilicet propter fortitudinem, communitatem, & congruitatem. Propter fortitudinem, quia cum Altare debeat consecrari, oportet esse aliquam rem fortem, & non fragilem. Propter communitatem: quia cum in Ecclesia debeat esse copia Altarium, vt hoc mysterium frequentetur, debet esse materia communis, & facilis ad habendum: non ergo debet esse de auro vel argento ex eo quod non de facili potest haberi. Propter cōgruitatem quia in hoc Sacramento maxime fides Christi est necessaria, vnde per petram significatur Christus. Petra autem erat Christus. 1. Cor. 10.

In consecratione Altaris fiunt quatuor Cruces in quatuor cornibus, repræsentantes quadruplicem charitatem, quam debent habere qui ad Altare accedunt, scilicet vt diligant Deum, seipsos, amicos, & inimicos. De quibus quatuor cornibus charitatis dicitur Genes. 27. Dilataberis ad orientem, & occidentem, septentrionem, & meridiem. Vel fiunt quatuor Cruces ad significandū quod Christus p Crucē quatuor mundi partes saluauit.

Alta-

Altare enim significat Christum. Facit etiam vnam Crucem in medio, quia Christus operatus est salutem in medio terræ.

Altare ter inungitur, bis oleo, tertio chrismate, quoniam Ecclesia fide, spe, & charitate quæ maior est cæteris insignitur, & dum chrisma infunditur, cantatur, ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Hic ager est Ecclesia, quæ floribus vernat, virtutibus splẽdet, operibus flagrat, & ibi sunt rosæ martyrum, lilia virginum, viola confessorum, & viror incipientium. Significat Altare corpus Domini, & mensam etiam in qua Christus cum Apostolis cõuiuatus est.

Altare est duplex, vnum stabile, & aliud viaticum vel portatile, vt in cap. quoniam. de priuileg. lib. 6. Quodquidem quasi describens Panor. in cap. 1. de consec. Eccle. vel Alt. dicit quod est paruus lapis continens in se foramen cum consecratione, & signo superposito. Et per consecrationem capit res sacras, signo, idest sigillo. Reconduntur enim ibi Reliquiæ sanctorum cum tribus granis thuris in capsula: quia exempla sanctorum cum fide Trinitatis, idest Patris & Filij & Spiritus sancti debemus in memoria retinere. Nam debemus credere vnum Deum, vnam fidem, & vnũ baptisma. Et hoc Altare debet esse tantæ latitudinis & longitudinis secundum Palud. in 4. scilicet, lapis in casula, quod in eo capi possit pes Calicis & Hostia consecrata: vel quod in conficiendo cum Sacerdos tenet in manibus Nauem aut Calicem, super lapidem teneat: & sic super lapidem conficiat. Ca. concedimus. de consec. dist. 1. sed intellige quod ista pro maiori parte sint super lapidem.

Altaria consecrata non sunt destruenda sine consensu Episcopi de consec. dist. 1. cap. Ecclesia. Altare tam stabile quã portatile solum ab Episcopo potest consecrari. de consec. dist. 1. c. nullus. & d. c. concedimus. Nota secundum Archiepisc. Flor. quod prohibetur cõsecrari super sepulchrũ hominum nisi martyrum vel aliorum sanctorum. de cõsec. dist. 1. cap. non oportet. Potest etiam Episcopus in eadem Ecclesia simul pluria Altaria consecrare. de consec. Alt. cap. vniuersis. & non consecratur sine Reliquijs de cõsec. dist. 1. cap. placuit. & ca. non oportet. Execrata Ecclesia non execratur Altare secundum Panor. in cap. proposuisti: quia Ecclesia potest destrui absq; hoc qđ destruatur Altare. Secus si polluatur quia tunc etiã polluitur Altare, ac indiget reconciliatione. Hoc intellige de Altare stabili. Notat secundũ Panor. quod quandoq; Ecclesia polluitur, & tũc non indiget reconsecratione sed reconciliatione: quandoq; execratur, & tunc indiget reconsecratione. Nota insuper, quod in Altari in quo consecrauit Episcopus, eodem die nõ potest simplex Sacerdos cõsecrare. de consec. dist. 2. si. nisi de licentia Episcopi vel necessitate vrgente:

gente: quando Episcopus non posset implere. 6. quæst. 1. c. nihil. Altaria in quibus degradati celebrarunt non debent per hoc reconsecrari vel reconciliari de sac. reit. cap. à nobis.

Altaria autem parantur: nam Concil. Remense instituit de Altaris apparatu vt ait Broc. Episcopus lib. 8. cap. 97. scilicet: obseruandum est vt mensa Christi idest altare vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi sanctorum Reliquiæ reconduntur, vbi vota & preces populi in conspectu Dei à Sacerdote offerūtur cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis, & pallijs diligentissime cooperiatur, & nihil supponatur nisi capsa cum sanctorum reliquijs & quatuor Euangelia. Expleta Missa, Calix, & Patena, & Sacramentorum liber, cum vestibus Sacerdotalibus in loco mundo sub sera recondātur. Super Altare adest tabernaculum, cuius typus in lege erat propitiatorium, in quo Christus propitiatio nostra, idest Hostia cōsecrata seruatur, quod nunc ꝓpitiatoriū nuncupari potest. Pixis autē intus significat corpus Virginis.

De Imaginibus. Cap. 4.

ET quoniam in Ecclesia adsunt Imagines siue picturæ, ideo & de his sermo est habendus. Et primo dico quod vetus ac impius error fuit quorundam hæreticorum, qui sanctorum Imagines reprobare & ab Ecclesia pellere frustra conati sunt: quos hæretici quoq; huius temporis sequuntur. Xenaias quidam genere Persa, & fortuna seruus, primus vocem illam euomit, Christi & eorum qui illi placuerunt (ò ingentem confidentiam) Imagines, venerandas non esse, vt est author Nicephorus in Ecclesiast. historia. Verum huiusmodi hæresis multis magnisq; Concilijs iam olim damnata fuit: sed illo præcipue, quod sub Adriano Primo celebratum est, in cuius actione memorantur plurimi sacri Doctores qui vsum Imaginum ab ipsis temporibus Apostolorum in Ecclesia viguisse testantur, & eas venerandas esse docent.

Qui autem illic recēsentur sunt Hieronymus, Ambrosius, Gregorius Nisenus, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus, & Athanasius. Est igitur Imaginum vsus nec nouus, neq; humano ingenio inuentus: sed Diuina & Apostolica institutione introductus, ex veteris ac noui testamenti scripturis, Apostolicis traditionibus, sanctorum Patrum, & Conciliorum decretis, & consuetudine & vsu approbatus: vltimo plurimis, verissimisq; miraculis illustratus. Euseb. lib. 7. Ecclesiast. hist. cap. 14. Deus ipse Moysi præcepit, vt cum propitiatorio duos Cherubin aureos faceret: quorum Paulus in Epistola ad Hebr. memorat. Et idem Moyses iussu Dei serpentem æneum fecit: & in templo illo Salomonis fuere Imagines Cherubin

Exod.

Exod. 26. & 3.reg.6. Insuper Saluator faciem suam impressit in texto lineo, vt illam ad Augarum mitteret: quæ apud Ianuenses reperitur. Per hanc autem imaginem Saluatoris Edessa Ciuitas cõtra vim Persarum seruata est, vt meminit Niceph. in Eccl. hist. lib. 2. c. 7. & lib. 17. c. 16. Amplius etiam imaginem Saluatoris ab ipso Nicodemo factam fuisse Diu. Athanasius de pass. imaginis Christi testis locupletissimus est. Et Lucas Euangelista primus, Christi & eius Sanctissimæ matris, atq; item Principũ Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrauit. Niceph. lib. 15.

Itaq; Catholica & Apostolica Christi Ecclesia, columna & fundamentum veritatis, continua seculorum serie imaginum Sanctorum vsum induxit, docuit, seruauit. Imagines enim quamplures nobis vtilitates afferunt: excitant, & conseruant memoriã eorum, quæ à Christo & sanctis Dei hominibus gesta sunt. Si quis autem dixerit, aut cõmiserit aliquid contra sanctas imagines, puniri potest per Iudices ordinarios Ecclesiasticos; aut Seculares. lege. 1. §. huius studij. de iustitia & iu. l. manichæos. C. de hæreticis.

Imagines in Ecclesia sunt laicorum scripturæ & lectiones. Vnde Greg. de consec. dist. 4. c. perlatum: Aliud est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorãdum addiscere: nam quod doctis & legentibus scriptura confert, hoc idiotis cernentibus imago præstat: in ipsa enim ignorantes vident quid sequi debeant: & in ipsa legunt, qui literas ignorant: quas imagines non adoramus, nec Deos appellamus: nec spem salutis in eis ponimus: quia hoc esset idolatriæ: sed ad memoriam & recordationẽ rerum olim gestarum, eas veneramur. vt puta Io. Baptista pingitur cum agno, & digito extenso quasi monstrans Christum quando dixit Io. 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Diuus Petrus cum clauibus, quasi demonstrans potestatem sibi à Christo traditam; Diuus Paulus cum ense & libro, quia scripsit epistolas, quæ fuerunt & sunt tanquam acutus gladius cõtra hæreticos. Diua Catherina cũ Rota, Diuus Laurentius cum Craticula, & ita de cæteris Sanctis: puta cum palma, quia martyres & victores fuerunt contra tyrannos. Confessores cum lilijs propter castitatem. Qui pinguntur cum libris, est signũ quod aliquid scripserunt vel Epistolas, vel Euangelia. Angeli pinguntur iuuenes: quia nunquam senescunt: cum alis iuxta illud Isa. 6. Seraphin stabant sex alæ vni &c.

Pingitur etiam sacrificium Missę Christus sedens & circunquaq; mysteria passionis, vt caput Iudæ, flagella &c. quia sacrificium Missæ repræsentat Dominicam passionem. Virgines cum lampadibus Mat. 25. Et quoniam virga disciplinam, siue scripturam significat antiquitus pone-

nebatur supra Crucem Christi q.d. consumatum est. Ad pedes ponitur caput mortui, quia vbi crucifixus fuit Christus ibi erant capita mortuorum malefactorum: propter hoc dicitur Caluariæ locus, quia plenus Caluarijs reorum occisorũ. Figura infantilis animę, quę in Cælum defertur significat eius innocentiam.

In vestibus quoq; sacris pinguntur Sancti ante & retro. Ante vt Sacerdotes præ oculis habeant, & cõsiderent opera eorum sine intermissione, ac vt reprimant illicitas cogitationes, ne extra rationis limitem operis pedem teneant. Retro vt arceant dæmones, ne nos tentent. Facilis est considerare vitam Sanctorum, & ita rationem picturæ, scilicet quare sic pinguntur inuenies. Sunt enim aliqui qui ad pedes habent mitras, quia noluerunt esse Episcopi. Et ita de reliquis.

De Campanis. Cap. 5.

ADsunt etiam Campanæ in Ecclesia. Campana autem est vas ęneum in Nola Ciuitate Cãpaniæ primo inuentum. Maiora itaq; vasa campana à Campania regione, minora vero Nolæ à Ciuitate Nolæ dicuntur. Pulsatur & benedicitur, vt per illius sonum, fideles inuicem ad præmium inuitentur: & vt procul pellantur hostiles exercitus, ac omnes insidiæ inimici, & vt fragor grandinum, & impetus tempestatum, & fulgurum temperentur: atq; vt hoc homines audientes confugiant ad Ecclesiam.

Sauinianus Papa statuit vt horæ diei per Ecclesias pulsentur. Ad matutinas sæpe, quia sæpe exclamandum est: exurge qui dormis. Ephes. 5. Similiter ad Vesperas, quia significant tempus gratiæ, & in hoc tempore multiplicata est Apostolorum prædicatio.

Compulsantur in diebus Dominicis, & festiuitatibus, quoniam Prædicatores qui per campanas figurantur tempore gratiæ crebrius abundant, & oportunæ, & importune instant, vt excitent dormientes.

Pulsantur dum quis moritur, vt populus audiens pro eo oret: similiter cum portatur ad Ecclesiam defunctus. Pro clericis plus pulsatur quam pro laicis propter ordines. Pulsantur in processionibus quoq; ad effugandos dæmones, quia timent dum audiunt. Silent campanæ tempore interdicti, quia sæpe ob delictum subditorum impeditur lingua Prædicatorum iuxta id Ezech. 3. linguam tuam adhærere faciam palato tuo: quia domus, idest populus, exasperans idest inobediens est. extra de renunc. c. nisi. §. propter. Silent in tribus diebus maioris hebdomadæ, quia Apostoli à prædicatione siluerunt.

Campanæ significant tubas argenteas, quibus in veteri lege populus ad sacrificandum accersebatur: quemadmodum enim vigiles in castris tubis, sic & ministri Ec-

clesiæ

clesiarum sonitu campanæ se excitant, vt contra diabolum pernoctét. Significant autem campanæ Prædicatores, qui ad similitudinem campanæ ad fidem vocare debent. Ipsa tamen pcussio denotat quod Prędicator prius debet seipsum excitare, ne cum alijs prædicet ipse reprobus efficiatur. 1. Cor. 9. & habetur 3. quæst. 7.

De Cæmeterio & alijs locis defunctorum. Cap. 6.

LOca in quibus cadauera sepeliuntur diuersimode nuncupantur, scilicet, cæmeterium, sepulchrum, monumentum, tumulus, & Mausoleum.

Cæmeterium dicitur à cimen secundum Dur. quod est dulce & sterion, quod est statio: ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt, ac aduentum Saluatoris expectant.

Cæmeterium habet eandem immunitatem, quam habet Ecclesia, quo ad omnia capitalia. Censetur autem esse pollutum, quãdo Ecclesia sibi coniuncta est polluta effusione seminis vel sanguinis: & antequam sit reconciliatum, non debet in eo aliquis sepeliri; secus si cęmeterium esset ab Ecclesia remotum. Sed econtra polluto cæmeterio, non est polluta Ecclesia, ne minus dignum trahere videatur ad se maius. de consec. Eccl. c. si Ecclesia. lib. 6.

Cęmeterium fertur habuisse initium ab Abraham, qui emit agrum in Ebron.

Sepulchrum dicitur quasi sine pulsu: quoniam qui ibi sepelitur sine pulsu manet. Adinuentum est & propter viuos, & propter mortuos. Propter viuos, ne oculi eorũ offendantur videntes cadauera, & corpora fætoribus inficiantur, & hoc quantum ad corpus: Spiritualiter viuis prodest, quia recordantur diem resurrectionis. Mortuis prodest ad hoc, quod aspicientes sepulchrum memoriam retinent defunctorum, & pro eis orant.

Sepulchrum alio nomine dicitur sepultura, quæ tripliciter accipi potest Tab. ver. sepultura. §. 2.

Primo modo est possessio siue terra, vbi aliquis sepeliendus est. Secundo modo dicitur locus concauus in loco Ecclesiastico factus, in quo corpus Catholici conquiescit. Tertio modo accipitur pro officio, qđ impẽditur sepeliẽdis, & talis sepultura à clericis vendi non potest, qui habent beneficium, ratione cuius tenentur, puta quia est Sacerdos parochialis, imo simoniam committeret. 1. q. 1. cap. dictum.

Monumentum dicitur, quia mouet mentem cuiuslibet inspicientis inquit Aug. 1. de Ciu. vt recordetur id quod canit Ecclesia: Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Gen. 3.

Tumulus dicitur quasi tumens tellus: quia homine in terra sepulto, terra aliquantulũ eleuatur. Mausoleum dictum est à marito Artimisiæ qui Mausoleus vocabatur:

C 2 quæ

quæ propter amorē erga eum maximum ædificauit illi nobilissimum sepulchrum. Hinc dicitur quodlibet nobilissimum sepulchrū Mausoleum. Sunt & alia nomina quæ non pertinent ad nos: vt vrna vbi cineres alicuius recondebantur.

In locis Christianorū nisi Christianus baptizatus sepeliri debet. Et quod nō sit peccator publicus, quia magis nocent illis loca sacra quam prosint, vt ait Aug. & habetur. 13. q. 2. cū grauia. vt legitur in Dialog. Gre. lib. 4. c. 52. de illo, qui cū Beatus Faustinus Brixiensis apparuisset custodi Ecclesię, extra Ecclesiam deinde sepultus est. Et alius, vt legitur ibidem cap. 53. sepultus fuit in Ecclesia, cuius cadauer extra Ecclesiam inuentum fuit: & linteamina remāserunt in sepulchro.

De Ecclesiæ dedicatione. Cap. 7.

MEntionem fecimus de Ecclesia supra, nunc nonnulla dicenda sunt de eius dedicatione, siue consecratione, quæ debet fieri ab Episcopo proprio & nō ab alieno nisi de licentia proprij cap. tua fraternitas de consec. Eccl. vel Alt.

Quæ Ecclesia præsumitur consecrata secundum Innoc. quando apparet de hoc aliqua scriptura, vel instrumentum dotationis, vel in libris Ecclesiæ, vel in columna, vel in tabula marmorea & huiusmodi. Vel etiam si appareat vnus testis de visu, vel auditu secundum aliquos.

Dedicatio Ecclesiæ originem duxit à veteri lege. Moyses enim Domino præcipiente fecit templum & sacrauit illud cum mensa & Altari eius, & æreis vasis & vtensilibus ad diuinum cultum explendū; & non solum diuinis precibus ea sacrauit; sed etiam Olei sancti vnctione Domino iubente liniuit de consec. dist. 1. §. 1. Salomon quoq; idem fecit, vt patet 3. reg. 6. Si illi qui vmbræ legis deseruiebant, hoc agebant: multo magis nos quibus veritas patefacta est, hoc facere debemus. Hoc autem ex institutione Felicis Papę tertij obseruamus: q̃ vixit anno Domini 483. lege Platinā, hoc ibi in vita Felicis inuenies.

Dedicatur autem pluribus de causis. Scilicet vt dæmonis potestas inde expellatur. Secundo vt ad eā confugientes saluentur, prout legitur in Can. Greg. 23. q. 5. reus. Et ob hoc Ioab in Tabernaculum fugit, & Altaris cornua apprehendit. 3. reg. 2.

Tertio vt orationes ibi exaudiātur: vt dicitur in oratione, scilicet, vt omnes qui huc deprecaturi conueniunt ex quacunq; tribulatione & cæt. sic orauit Salomon. 3. reg. 8. Quarto vt ibi laudes Deo soluantur. Licet vbiq; Dominus sit, tamen in Ecclesia, speciali quodam modo, ibi est, puta in Sacramento Eucharistiæ. Quinto vt ibi Sacramenta Ecclesiastica ministrentur. Quod ad fugandum dæmonem cōsecretur patet, refert enim Greg. in lib. Dialog. lib. 3. c. 21. quod dum quidam Episcopus consecraret

ret quandam Ecclesiam redditam ab Arrianis,& Reliquiæ Sancti Sebastiani, & Beatæ Agathæ illuc delatæ essent, & populus esset ibi cōgregatus, porcum repente inter pedes huc illuc discurrere senserunt, qui fores Ecclesiæ repetens à nullo videri potuit: atq; omnes in admirationē commouit. Quod ideo Dominus ostendit, vt cunctis patefieret, quod de loco eodem immundus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus strepitus factus est in Ecclesiæ tectis, ac si in eis aliquis errando discurreret. Secunda vero nocte grauior strepitus auditus est. Et ita tertia nocte, videbatur à fundamentis Ecclesia diuelli: deinde nulla inquietudo apparuit.

Non est autem consecranda nisi dotata sit, & ex licitè acquisitis. 1. q. 1. non est putanda. Legitur enim quod dum quidam Episcopus vellet consecrare quandam Ecclesiam de vsuris & rapinis constructam, vidit post Altare diabolum stantem in cathedra, in habitu pontificali, q̃ dixit Episcopo: cessa consecrare, nam ad meam pertinet iurisdictionem,cum sit ex vsuris & rapinis cōstructa: Episcopo vero & Clericis territis, & inde fugientibus diabolus continuo ipsam Ecclesiam cum magno impetu & strepitu destruxit: hoc idem ait Dur. ibidem.

Inter alia dum consecratur scribitur alphabetum Græcum, & Latinum in pauimento Ecclesiæ: non autem Hebraicum, quia Hebræi recesserunt à fide: & fit hoc cum baculo Pastorali. Elementa ibi scripta denotant articulos fidei, quibus rudes,atq; neophyti de vtroque populo in Ecclesia erudiuntur, qui se debent puluerem & cinerem reputare. Baculus, quo alphabetum scribitur significat doctrinam Apostolorum qua facta est conuersio Gentilium.

Depinguntur duodecim Cruces in parietibus Ecclesiæ, & chrismātur. Depinguntur propter terrorem, vt dæmones videntes terreantur, nec illuc reuerti præsumant. Secundo propter triumphi ostensionem. Nam Cruces sunt Christi vexilla.

Duodecim luminaria ante Cruces denotant duodecim Apostolos, qui per fidem Christi crucifixi totum sua prædicatione mundum illuminarunt.

Potest consecrari Ecclesia diebus Dominicis, & priuatis extra eo. de consec. Eccl. c. 2. & plures Episcopi, & plura Altaria possunt simul ab eodem in vna Ecclesia consecrari. extra eo. cum suis. Non potest cōsecrari Ecclesia, in qua Paganus, vel infidelis sepultus est, donec inde eiectus fuerit. de cōsec. dist. 1 Ecclesiā. 1. & 2. Si mulier prægnans ponit, licet partus non sit baptizatus. ff. de vent. insp. §. 1. ff. de sta. hom. qui in vtero. de consec. dist. 4. si ad matris.

Polluta Ecclesia dicitur, ita quod non liceat in ea celebrare in his sex casibus secundum Nauar. cap. 27. num. 256. primus casus est in cap. Ecclesijs 68. dist. & cap. Ecclesijs.

de consec. dist. 7. c. proposuisti. de consec. Ecclesiæ. Quando sanguis humanus intra eã iniuriosè effunditur, aut causa naturalis eius effusionis, aut mors datur. Secundus casus est, quando ibidem voluntariè semen humanum effunditur. Tertius est quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur. cap. consuluisti. de consec. Eccles. Quarto quando in illa aliquis infidelis sepelitur. cap. Ecclesiam. 1. & 2. de consec. dist. 1. quamqnam in hoc casu non solum reconcilianda est Ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi, licet in præcedenti reconciliatio sufficiat iuxta Panor. in dicto cap. consuluisti. Quinto quãdo Ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicitur. arg. d. c. cõsuluisti. vbi notat Panor. Sexto quãdo omnes parietes renouantur. glo. in cap. ligneis. de consec. Eccl. quia omnes simul corruerunt, & tota omnino simul renouatur.

De consecrationibus, & vnctionibus. Cap. 8.

His itaq; visis dicendum est de consecrationibus & vnctionibus. Legitur enim Dominum præcepisse Moysi, vt conficeret chrisma. Exod. 25. quo vnguento vngeret Tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti cum vasis: & quo similiter Sacerdotes & Reges vngerentur. de consec. dist. 1. §. 1. Moyses tamen non legitur vnctus fuisse, nisi vnctione spirituali, sicut & Christus. Voluit autem Christus nos vnctione materiali inungi: vt ex illa consequamur spiritualem: & ideo pia mater Ecclesia diuersas exhibet vnctiones: de quibus iam dicetur.

Ad maiorem tamen intelligentiam circa consecrationem tria considerare debemus, primo Oleum quo consecrantur illi, qui consecrãtur. Secundo membrum quod cõsecratur. Tertio, ministrum quo consecrantur, vel inunguntur. Triplex enim Oleum in die cœnę Domini ab Episcopo consecratur. Primum & principalius est sanctum chrisma, quod ex Oleo & Balsamo conficitur. Secundum Oleum dicitur Oleum sanctum, vel Oleum benedictum, sed nõ chrisma, & tale Oleum dicitur Oleum Cathecumenorum. Tertium Oleum est Oleum infirmorum, quo vnguntur infirmi in articulo mortis: vt patet in extrema vnctione. Hæc extra de Sacramento extremæ vnctionis. Primum Oleum, scilicet chrisma, cum illo inquam hæc omnia consecrantur, scilicet fontes baptismales: Calices & Patenæ: Ecclesiæ & Altaria: pueri etiam postquam baptizati sunt inunguntur in vertice, & in fronte: inunguntur Episcopi quando consecrantur, demum omnes fideles, cum recipiunt Sacramentum confirmationis. quodquidem Oleum sanctum, scilicet chrisma, tantum in die Cœnę Domini confici debet. Cum secundo Oleo

Cathe-

Cathecumenorũ inunguntur pueri, qui debent baptizari, in pectore, & inter scapulas: inunguntur etiam Sacerdotes: item Ecclesiæ & Altaria ante chrismationem: insuper inunguntur Reges, & Principes. Cum tertio Oleo solum infirmi in mortis articulo. Primum Oleum, scilicet chrisma non nisi in die cœnę cōfici debet, vt patet de consec. dist. 4. omni tempore. Et extra de sent. excom. quoniam. lib. 6. De alijs autem duobus Oleis non inuenimus prohibitum. Istæ autem vnctiones figuratæ sunt in triplici vnctione Dauid. Prima vnctio eius fuit in domo Patris, vt patet. I. reg. 16. Et significat vnctionem Cathecumenorum. Secunda vnctio eius fuit super Iudam: vt patet. 2. reg. 2. Et significat vnctionē infirmorum. Tertia vnctio eius fuit in Syon super Iudam & Israel: vt patet. 2. reg. 5. Et significat vnctionē Pontificum, Sacerdotum, & Regum.

Notandum quoque est, quod duæ sunt species vnctionis: extra de sac. vnct. cap. I. exterior, quæ materialis, siue corporalis & visibilis est: Et interior, quæ spiritualis & inuisibilis est: exteriori visibiliter vngitur corpus. De prima dicitur Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat Præsbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eũ Oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergo non possent Diaconi conferre hoc Sacramentum, cum dicit Iacobus, inducat Præsbyteros Ecclesiæ, multo minus laici possunt.

De secunda dicitur. I. Io. 2. Et vos vnctionē, idest, vnctio quā ab eo accepistis maneat in vobis, vt nō necesse habeatis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio exterior signum est interioris. Interior vero non solum est signum, idest, significatum, sed etiam Sacramentum: quia si digne sumitur vel agit, vel auget absq; dubio, quod designat, puta salutem: iuxta id Mar. vlt. super ægros manus imponent, & bene habebunt.

De vnctione in Baptismo. Cap. 9.

De visibili vnctione autem primo dico quod omnes Christiani inunguntur bis ante baptismum, & bis post baptismum: inunguntur itaq; Cathecumeni: & non solum Cathecumeni inunguntur Oleo Cathecumenorum, sed etiam infirmi inunguntur, scilicet, Oleo infirmorum: de qua vnctione loquitur Iacobus loco citato. Sed dicet quis quare Cathecumeni & infirmi Oleo inunguntur? Dicendũ, vt ex visibilibus inuisibilia facilius capiantur, sicut enim Oleum fugādo infirmitatem, recreat artus fessorum, & de sui natura lumen præstat: sic credendum est, quod vnctio Olei consecrati, quod est signũ fidei peccata fugando animæ sanitatem cōferat, & lumen ei præstet. Siquidem Oleum visibile, in signo,

Oleum

Oleum inuisibile in Sacramento, & Oleum spirituale intus est. De Oleo infirmorum authoritatem ab Apostolis accepimus: De Oleo Cathecumenorum ab Apostolicis viris: & licet Deus possit tribuere Oleum spirituale sine corporali, quia tamen Apostoli pro infirmis, Apostolici viri pro Cathecumenis hac arte vsi sunt, non potest omitti sine peccato, quod eorum authoritas consecrauit. Vnctio autem fiebat etiam in veteri testamento, vngebantur Pontifices, Sacerdotes, & Reges: Sed in nouo testamento omnes inunguntur: scilicet bis ante baptismum inunguntur, nempe Oleo benedicto primo in pectore, deinde inter scapulas: & bis post baptismum, scilicet, chrismate sacro, primo in vertice, deinde in fronte per Episcopum. Et hoc quia Christus in sanguine suo, fecit nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, idest regales Sacerdotes. iuxta illud. 1. Pet. 2. Vos estis genus electum, idest electi ex genere hominum: Regale Sacerdotium, idest bene vos regentes. In pectore quidem inunguntur, in quo est locus cordis, vt per Spiritus sancti donū, abijciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam. quia iustus ex fide viuit. Abac. 2. Et corde creditur ad iustitiam Rom. 10.

Inter scapulas vero, inungitur, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem: ac exerceat bonam operationem: quia fides sine operibus mortua est. Iac. 2. vt per fidei Sacramētum sit munditia cogitationum.

Nam onera communiter scapulis sustinemus, & iugum imponimus ibi; inunguntur etiā, vt videamus quia Domini iugum est suaue, & onus eius leue: Oleū enim mollificat in materialibus: & supra diximus quod vnctio exterior signū est interioris.

In vertice vero baptizatus chrismate à Sacerdote inungitur, vt sit paratus omni poscenti, de fide reddere rationem: quia per caput mēs intelligitur.

Ante baptismum vngitur Oleo benedicto, & post baptismū chrismate sacro, quia chrisma solum cōpetit Christiano. Christus enim à chrismate dicitur, vel potius chrisma à Christo dicitur nō secundum nominis formam: sed secundum fidei rationem. A Christo Christiani dicuntur: tanquam vncti deriuētur ab vncto, scilicet, à Christo, vt omnes concurrant in odorem vnguenti illius, scilicet Christi: cuius nomen Oleum est effusum: sed secundum vim nominis Christiani à chrismate dicuntur secundum Isidorum.

Hanc vnctionem faciunt in vertice sub forma Crucis, & sub nomine humilitatis: quam Siluester Papa fieri instituit etiam per Præsbyteros propter occasionem mortis. Nihilominus & sine vnctione credimus solo baptismo saluari, & sine impositione manus, Spiritum Sanctum dari, cui Deus dare voluerit,

rit, vt legitur in actibus Apostolorum. Vnde credibile est, quod ante eius tempus vtraque vnctio, scilicet verticis, & frontis Episcopo reseruabatur. Et cum gremium dilataretur Ecclesię, nec omnibus Episcopi valerent per confirmationem occurrere, ideo ne sine chrismatis vnctione perirent: instituit vt à Sacerdotibus in vertice supra cerebrũ, vbi est sedes sapientiæ, vngerentur ad robur, & augumentum gratiæ: de alijs vero cæremonijs dicetur infra de baptismi sacramento.

De vnctione ordinandorum, scilicet Sacerdotum. Cap. 10.

Circa vero vnctionem ordinandorum, animaduersione dignum est, quod manus Sacerdotum inunguntur ab Episcopo: ad hoc vt cognoscant hoc sacramẽto se per Spiritum sanctum suscipere virtutem & gratiam consecrandi.

Vnde Episcopus eas inungens dicit, Consecrare, & sanctificare digneris Domine manus *istas* per istã vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcunq; consecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicãtur, in nomine Domini. 16. q. 1. §. hoc inde. & extra de sacra vnct. c. 1. Quapropter viri deuoti osculantur manus Sacerdotum, statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationũ illorum & bonorum participes fieri. Et vnguntur Oleo sacro, quod opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, & per Oleum misericordia designatur. Vnguntur etiam Oleo, vt humidi sint ad offerendum Deo hostiam pro peccatis: & largi ad cætera pietatis officia: non aridè & curue retinendum. 1. q. 1. sicut vrgeri. Vtrunq; enim, videlicet gratia curationis & charitas dilectionis per Oleum designatur.

Rursus ideo impositio manus cũ Oleo super caput ordinãdi fit: quia per manus opus, per digitos dona Spiritus sancti, & per caput mens intelligitur.

Manus ergo imponitur, quia donis Spiritus sancti imbutus, ad opera Christi mittitur. quare autem ab Episcopo, in capite sequenti dicetur, & cur pes & auricula inuet. vngebatur.

De consecratione Pontificum. Cap. 11.

Circa consecrationem Pontificum, Sacerdotum etiam, & Regum, considerandum est membrum, in quo inunguntur vel consecrantur. Nam Pontificum vnctio à veteri testamento originem sumpsit. extra de sac. vnct. c. 1. Nam Leuit. 21. dicitur, Pontifex super cuius caput fusum est vnctionis Oleum: & cuius manus sunt in Sacerdotio consecratæ. &c. Etenim Põtifex olim Oleo vnctionis in capite vngebatur. Minorum verò Sacerdotum solæ manus vngebantur.

Reges vero & Principes in brachio siue humero vngebãtur. Leuitę vero nõ vngebãtur, vel cõsecrabantur.

Primo ergo dicendũ, quod summus Sacerdos oleo vnctionis in capite vngebatur: ita dicitur Leuit. 8. Tulit Moyses vnctionis Oleum & effudit super caput eius, scilicet Aaron; & hoc vt designaretur, quod ab ipso diffundebatur dignitas consecrandi ad alios, sicut vnguentum à capite ad membra, vt habetur in Ps. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbã Aaron. Ratio autẽ huius similitudinis est: quia est quædam virtus transfusiua, & quædam non. Virtus seu potestas transfusiua est illa, quæ est mẽbrorum radicalium, cuiusmodi est caput. Non similiter est de virtute pedis, vel manus: propter quod cũ potestas Pontificum sit transfusiua, ideo potest transferre potestatem suam ad inferiores, quod non possunt Sacerdotes inferiores: & ideo propter hoc solis Pontificibus conuenit vngi in capite.

Secundo dicendum, quod Sacerdotum inferiorum manus in cõsecratione vngebantur: ita dicitur Leuit. 21. supra alleg. s. cuius manus, inquit, in Sacerdotio consecratæ sunt, hoc dicitur, ad differentiam minorum Sacerdotum, quorum caput non vngebatur: sed manus tantum, & auricula, ad designandum, quod manus eorum erant ampliandæ ad sacrificia, & aures ad obediẽtiam. Vbi notandum est, quod in consecratione Sacerdotis quatuor fiebant. Primo offerebantur huiusmodi sacrificia, scilicet vitulus pro peccato, aries in holocaustum, aues quæ erant hostia pacifica. Vitulus offerebatur pro ignorãtia Sacerdotis, & hæc est ratio quare offerebatur. Aries autem ad honorem Dei, comburebatur totum, & nihil ex eo relinquebatur. Aues autem pro gratiarum actione: vel pro voto. Si pro gratiarum actione, comedebantur in ipsa die, sed non vbique nisi in Ierusalem: Si pro voto, poterant in crastino comedi. Et ratio huius ordinis est, quia homo obligabatur Deo propter quatuor. Primo enim maximè obligatur homo propter eius maiestatem. Secundo propter offensam commissam. Tertio propter beneficia iam suscepta. Quarto propter beneficia sperata.

Secundo offerebatur canistrum panũ, vt sciret Sacerdos se assumpturũ illius seruitium, qui pane cælesti, hoc est manna filios Israel aluit in Deserto. Exod. 16. Tertio in consecratione Sacerdotis imponebatur super manus adeps arietis, armus dexter, & torta panis: & hoc duplici ratione. Prima est, vt ostenderetur, quod Sacerdotes accipiebant potestatem huiusmodi offerẽdi Domino, & accipiendi huiusmodi oblationes à populo. Vel potest dici, quod in consecratione Sacerdotis offerebantur, vt se sciret Sacerdos ex consecratione accepisse duplicem potestatem, scilicet potestatem offerendi Deo sacrificium, quã signi-

significabat acceptio adipis; & pote statē accipiendi stipēdium de sacrificijs ad suum victum, quā significabat acceptio armi & pectoris.

Quarto in consecratione tangebatur extremum auriculæ eius dexteræ, & pollex manus dexteræ & pedis dexteri. Et hoc vt ostenderetur, quod Sacerdotes ex consecratione totaliter debent esse conuersi ad cælum quantum ad tria. Primo quantū ad attentionem intellectus: quæ designabatur in dextera auricula. Secundo, quantum ad approbationem affectus: quæ designabatur in pollice pedis dexteri. Tertio quantum ad intentionem affectus: quæ designabatur in pollice manus dexteræ. Vel potest dici, quod per istam triplicem vnctionē signabatur eminentia Sacerdotis, quantum ad intellectum, affectum, & actum. Primo quantum ad intellectum, scilicet in his quæ sunt fidei, quę est ex auditu: ideo inunxit auriculam eius dexteram. Vel secundum glos. ibidem. In vnctione auriculæ dexteræ specialis obedientia designatur, vnde in hoc tactu notatur, quod inferiores Prælati debent obedire superiori in his, quæ pertinent ad salutem. Hebre. vltimo. obedite Præpositis vestris, & subiacete eis: sumentes rationem ex obedientia Christi: qua fuit obediens patri vsq; ad mortem. Philip. 2. Secundo per tactum, & vnctionem manus, operatio intelligitur. per manum enim dexteram opus pietatis signatur. Tob. 4. Ex substantia enim tua fac eleemosynas. Tertio per pedem dexterum, affectio compassionis designatur. 2. Cor. 11. Quis infirmatur, & ego nō infirmor? Si quid patitur vnum membrum compatiuntur omnia membra.

Sed dicet aliquis quare Sacerdotes nostri non vnguntur in pede & aure? Dicendum, quod ratio huius est, quia quanto aliquid est imperfectius, tanto pluribus indiget: vnde quantum ad ea, quæ designauit vnctio pedis, & auris; magis sunt perfecti qui modo sunt, quam qui erant tempore legis. Cuius ratio est: quia auris obedientiæ præceptis fidei, & affectus charitatis operibus Christi, & virtute passionis eius excitati sunt: vnde Ps. 17. Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. & Isa. 52. Quod, pulchri super montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem: qui tunc temporis non fuerunt.

Quia igitur, nunc aperta est auris fidei, & affectus charitatis, qui per pedem significatur, quod tunc non erat, non requiritur vnctio excitans ad hoc, sicut tunc. Manus autē modernorum Sacerdotum inunguntur propter sacrorum pertractationem, quę incumbit manuum operationi. Hæc Vgo Cardin. in postilla super Leuit. 8. Leuitæ vero non habebant aliam consecrationem, nisi q̄d offerebantur Domino à filijs Israel per manus Pontificis, qui orabat pro eis, & applicabantur ad mini-

sterium per hoc, quod intromittebantur in Tabernaculum fœderis, idest ad ministrã lum circa vasa secundaria. Hæc Beatus Thom. 1. 2. q. 102. art. 5.

Sane Episcopus vngitur chrismate, quod conficitur ex Oleo & Balsamo, & vngitur illo tam in corpore quam in corde, vt interius nitorem cõscientiæ quantum ad Deũ, quod per Oleum; exterius habeat odorem famæ, quo ad proximum, quod per Balsamum designatur. De nitore conscientiæ dicitur. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ Regis ab intus, scilicet procedit. Psal. 44. De odore bonæ famæ dicitur. 2. Cor. 2. Christi bonus odor, idest exemplum & inuitatio sumus in omni loco: & alijs sumus odor vitę in vitam. 23. q. 4 c. Nabuchodonosor. in princi. quasi diceret. Sumus exemplum dilectionis & bonę opinionis ducentis in vitam æternam; alijs odor mortis in mortem, idest inuidiæ & malę opinionis ducentis in mortem æternam.

Caput & manus Episcopi consecrantur: per caput mens intelligitur. iuxta id Mat. 6. Vnge, idest humilia caput tuum, & faciem tuam, idest conscientiam tuam laua, scilicet lachrymis. Per manus opera designantur. iuxta id cant. 5. Manus meæ, idest opera bona, distillauerunt myrrham, idest, dederunt alijs bonum exemplum.

Caput vngitur Balsamo charitatis. Primo vt Episcopus diligat Deũ ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima sua: & etiam Christi exemplo proximum suum sicut, idest ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite est charitas in mente secundum Greg. Secundo vngitur caput propter authoritatem & dignitatẽ, quoniam non solũ Episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertio vt ostendatur illius scilicet Christi (tanquam eius Vicarius) repræsentare personam, de qua dicitur: sicut vnguẽtum in capite, quod descendit. Caput enim viri est Christus: caput Christi, Deus: qui de se dicit Luc. 4. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum vnctus est oleo inuisibili, ipse vero interpellat pro vniuersa Ecclesia: Episcopus pro sibi commissa.

Manus vero vnguntur propter mysterium & officium: & vnguntur oleo, idest, chrismate pietatis, & misericordiæ. Primo vt Episcopus operetur bonum ad omnes (nam diximus manus designare opera) maxime ad domesticos fidei; nemini claudantur, omnibus operiantur. iuxta id Prouer. 31. Manum suã aperuit inopi, & brachium extendit ad pauperem.

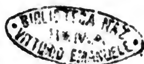
Secundo vt ostendatur accipere potestatem benedicendi, & consecrandi. Vnde cum eas consecrator inungit, inquit, Consecrare & sanctificare Domine digneris manus istas &c. Et licet manus Episcopi inun-

inunctæ fuerunt oleo, cum in Presbyterum ordinaretur: iterũ chrismate inunguntur cum in Episcopũ consecratur. extra de sac. vnct. cap. vno. Siquidem per manus opera, per Oleum Spiritus sancti, vel gratiæ copia: per Balsamũ quod Oleo admiscetur in chrismate, odor designatur bonæ famæ. Eccl. 23. Quasi Balsamũ non mistum odor meus: quia in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plusquam in alijs inferioribus munus Spiritus sancti apparere, & odor famæ sentiri debent. Nam & superiores Angeli inferioribus bonis & gratia eminent. 88. dist. ad hoc. ideo in eorum cõsecratione manus alias inunctæ Oleo benedicto, chrismate rationabiliter inunguntur. Pollex etiam chrismate cõfirmatur: vt pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem.

Tertio principaliter quod considerare debemus, est minister, à quo consecrantur. In lege veteri ex præcepto Domini Moyses consecrauit Aaron in Sacerdotẽ; ita dicitur Leuit. 8. Fundens Oleum super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Super quo verbo Aug. in glo. supra allegata sic ait. Vnxit ergo Moyses, & offert: figuram Christi gerens: ipse enim filius Dei est qui vngit, & qui vngitur: vngit secundum diuinitatem. iuxta id: Vnxit te Deus Deus tuus. A patre vngitur secundum humanitatem. Isa. 61. Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me: vnde & Daniel oblatũ illum videt, offerentem non videt, quia seipsum offert. Sic Moyses vngit & vngitur. Aug. ibidem ait: Aaron summus Sacerdos fuit propter vestem Pontificalem: Moyses vero propter excellentius ministerium. Idem. Moyses & Aaron ambo Sacerdotes summi erant: sed Aaron fuit summus Sacerdos & dignitate ministerij, & dignitate Pontificalis ornamenti: Moyses vero fuit summus Sacerdos dignitate ministerij tantum. glos. super illo verbo, Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius: ita ait: Moyses Sacerdos dicitur, qui si non hostias, vota tamen populi Deo obtulit, & pro populo supplicauit.

Si quæratur, quis Moysem consecrauit? Dicerem, quod sicut consecratio Petri & Pauli non legitur; tamen à Spiritu sancto, dicitur & creditur illos fuisse consecratos: sic de Moyse dicitur. Et si dices quis consecrauit summum Pontificem post mortem Moysi & Aaron, & similiter de alijs? Dicendum quod minores Sacerdotes consecrabant eum, sicut Episcopi nunc consecrãt Papam. Vnde Raim. ait: quod Papa consecrari debet ab Episcopis Cardinalibus, qui quo ad hoc funguntur vice Metropolitani dist. 23. in nomine Domini. vers. quia ergo sedes Apostoli. & Ganf. in tit. de æta. & qual. ordi. cap. hos omnes, ait, quod Papa consecratur ab Episcopo Hostien. qui in hoc vicem Metropolitani obtinet. Vnde Aug. super illum vers. Pro patribus tuis

nati



nati sunt tibi filij: ita ait: Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres, sed nunquid nobiscũ corporaliter semper esse potuerunt? Ergo illorum discessu deserta est Ecclesia? Absit, pro patribus nati sunt tibi filij, patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis autem, nati sunt tibi filij, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia eos patres appellat, ipsa illos genuit, & constituit in sedibus patrũ. Non ergo te putes desertã, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es, de prole tua tibi creuit paternitas.

De vnctione Regum, & Principum. Cap. 12.

IN veteri testamento non solum vngebatur Sacerdos, sed etiam Rex & Princeps. vt patet 3. reg. 19. de Azael in Regem super Syriam ab Elia. Et Ieu inunctus in Regem super Israel: & Eliseum vnges Prophetam &c. Sed postquam Iesus Nazarenus, quem vnxit Deus Spiritu sancto, sicut dicitur Act. 10. vnctus est Oleo præ consortibus suis, idest plusquam cæteri homines, quorum mortalitatis factus est particeps: qui secundum Apost. est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis; vnctio a capite ad brachium est translata: vt Princeps a tempore Christi non vngatur in capite, sed in brachio, siue in humero vel in armo, in quibus Principatus congrue designatur. iuxta illud Isa. 9. Factus est Principatus super humerum eius &c. Ad quod etiam significandum, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite mensę ante eos, qui fuerant inuitati. In capite vero Põtificis sacramẽtalis est delinitio obseruata: quia personam capitis, scilicet Christi, qui est caput Ecclesiæ in Pontificali officio repræsentat. Differt autem inter vnctionem Pontificis, & Principis: quia caput Põtificis chrismate cõsecratur: brachiũ vero Principis Oleo delinitur: Vt ostendatur, quanta sit differentia inter authoritatem Pontificis, & potestatem Principis.

Reges & Principes vnguntur in brachio, siue in humero, ad ostendendum, quod defendere debent, & supportare onera subditorum.

Cæterum circa consecrationem Episcoporum in die consecrationis suæ, consueuerunt equitare equos, albis pannis coopertos, repræsentãtes illud Apocal. 19. exercitus qui sunt in cælo sequuntur illũ in equis albis. Siquidem exercitus, qui sunt in cęlo, sunt boni & iusti viri, & Prelati, qui quotidie sequuntur pro cęlestibus Deũ in omnibus operibus bonis: qui ideo dicũtur esse in cęlo: quia sola cælestia diligunt & quærunt. Sequuntur inquam Iesum hi exercitus, idest Prelati, quãdo expugnant in se vitia per correctionem: & in proximis per admonitionem.

De

De vnctionibus Calicis & Patenæ. Cap. 13.

INsuper cũ primo oleo, consecratur etiã Calix, Patena, Ecclesia, & Altare, vt diximus: quæ secundum morem, dum dedicãtur, inunguntur extra de sac. vnct. cap. vno. non solum ex mandato legis diuinę, quod Moyses Tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine aspersit: & omnia pene in sanguine mundabantur: verumetiam exemplo Beati Siluestri, qui quando cõsecrabat Altare, illud chrismate pungebat: quę vnctiones fiunt vt maior reuerentia adhibeatur, & maior eis gratia infundatur.

Patena siquidem consecratur & inũgitur ad ministrationẽ corporis Christi, qui in ara Crucis pro omnium salute immolari elegit. Nam & Deus conspersam similaginem in Patenis aureis & argẽteis ad Altare suum deferri iussit. Calix consecratur & inungitur, vt gratia Spiritus sancti perficiatur nouũ sepulchrum corporis & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua virtute perfundere, qui Calicem Melchisedech famuli sui perfudit. De Oleo infirmorum infra dicetur.

De Calice & Patena. Cap. 14.

CAlix in scripturis sacris tripliciter accipitur. primo pro vase, in quo recipitur liquor aptus ad potandum: & hoc modo accipitur ibi, similiter & Calicem postquam cœnauit dicens: Hic Calix nouum testamentum &c. Luc. 22. & Mat. 26. Secundo modo accipitur pro passione Christi: & ita ibi accipitur cum dicebat. Transeat à me Calix iste. Mat. ibid. & cap. 12. potestis bibere Calicem. &c. Tertio accipitur pro poculo in Calice contento. Et ita accipitur ibi Mat. 9. Quisquis vobis potum dederit Calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Christi estis, non perdet mercedem suam. De primo modo est hic sermo.

Ad decorem enim, & solemnitatem huius Sacramenti Eucharistiæ exigitur in Missæ celebratione Calix cum Patena de materia prætiosa. licet enim Calix significet sepulchrum Christi, quod erat in petra excisum, & Patena significet lapidem superpositum, vt ait Hugo à San. Vict. non tamen Calix & Patena debent esse de petra: nec licet, quia nõ oportet quod quantum ad omnia, signa significatis respondeant. Similiter licet Seuerinus 16. Summus Pontifex constituit, vt Sacerdotes Calicibus & Patenis vitreis vterentur; postea tamen propter periculum, quod imminebat ex talium vasorum fragilitate, & vilitate, statutũ fuit ab Ecclesia in Concilio Remensi, vt habetur de cõsec. dist. 1. Calix. quod Calix Domini cum Patena fieret de triplici metallo, scilicet, ex auro omnino, vel si non ex auro omnino fiat ex argento. Siquis autem pauper est saltem stamneum Calicem habeat auratũ.

De

De ære autem vel auricalco, & cæteris metallis non fiat: quia ex virtute, vel fortitudine vini rubiginem generaret, & pariter vomitum, vel nauseam prouocaret: nec ex ligno propter porositatem, quia imbibit liquorem immissum, nec ex lapidibus, propter vasorum lapideorum ineptitudinem: nec ex vitro, vel chrystallo propter eorum fragilitatē. In omnibus enim talibus propter statutum Ecclesiæ supradictum, nullus Missam celebrare præsumat. Vnde Vrbanus Papa vt patet dist. prædicta, omnia vasa sacra fecit argentea. Sed dicet quis, quare ista vasa tam prætiosa fiunt? Triplex ratio reddi potest. Prima est propter Sacramenti reuerentiam & honorem, vnde Ambr. & Canon. vbi supra aiunt. Nonne dicturus est Dominus Prælato, vel Sacerdoti talia vasa sic habenti prætiosa · cur passus es tot inopes mori fame, & certè habebas aurum de quo ministrares eleemosinam? Cur tot captiui, in captiuitatem deducti nec redempti ab hoste sunt occisi? Quid dices? Timui ne Templo Dei ornatus deesset. Respondebit: Aurum sacramenta non quærunt: ornatus sacrorum est redemptio captiuorum. Hæc Tho. 4. sent. dist. 13. art. 2. q. 5. & Alex. de Ales. 4. par. Sum. q. 3. art. 1. Hæc etiam patent ex Concil. Tuborense celebrato anno Domini 895. cap. 18. Verba autem Concilij sunt hæc. Vasa, quibus sacrosancta cōficiuntur mysteria, Calices sunt & Patenæ. Zepherinus 16. Romanus Episcopus, Patenis vitreis Missas celebrari cōstituit. Tum deinde Vrbanus 18. Papa omnia ministeria sacrata fecit argentea. In hoc enim sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum, decus creuit Ecclesiarum. Nostris diebus qui serui patrisfamilias sumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur, & amplificetur, statuimus, vt deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis, & sanguinis Iesu Christi Domini nostri, in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumat.

De pallæ, & corporalis, et vestimentorum Sacerdotalium benedictione. Cap. 15.

QVoniam circa Missæ celebrationem considerandus est ritus seu modus, quo decoratur & honoratur secundū Tho. 4. sent. dist. 13. art. 2. q. 6. in corpore quæstio. & quia in hoc Sacramento sicut in alijs, sunt quædam substantialia & quædam accidentalia, vt supra etiā in cap. de Altari adnotauimus: ideo declaratis duobus. s. de Altari & Calicibus, quæ se tenent ex parte accidentalium, sequitur nunc de Palla & Corporale: Ad decorem ergo & solemnitatem Sacramēti corporis Christi exigitur in Missa Palla linea, & Corporale lineum album, non tinctum, non sericeum &c. nā hoc Sacramentum debet celebrari

in

in pannis puris lineis non sericeis, non tinctis, sed albis. Cuius ratio est, quia corporale signat, vel repræsentat Syndonem, in qua inuolutum fuit corpus Christi in sepulchro, vt ait Hugo de Sāct. Vict. Competit autem huic Sacramento Palla corporalis linea, pura, & alba propter rationes, scilicet, candorē, originem, tunsionem. Prima ratio est propter candorem sui: nam lineum inter omnia genera pannorum est candidissimum, & melius mundari, & dealbari potest, & significat innocentiam, & puritatem Saluatoris, cuius puritas absq; omnimoda macula fuit. Secunda ratio est propter originē: nam linū de terra nascitur, & significat corpus Christi passibile, & mortale de corpore terreno Virginis sumptum. Tertia ratio est propter tunsionem: nam linū tunsione multiplici producitur ad candorē, & significat corpus Christi, quod multiplici cruciatu, & præssura peruenit ad gloriam: Vnde licet esset vtendum panno sericeo propter prætiositatē Hostiæ: non tamen vtimur, quia non ita repræsentat corpus Domini sicut pannus lineus, nec pannus tinctus, vt purus, & albus: hæc autem corporalia non consecrantur, siue vnguntur oleo, sed benedicuntur tantum aqua benedicta, & benedictio hæc fit ab Episcopis, vel Abbatibus, & à nonnullis Prælatis religionum, secundum priuilegia eorum.

Similiter vestimenta Sacerdotalia, & alia Ecclesiastica ornamenta benedicenda sunt. Legimus enim de consec. dist. 1. §. 1. Moysem ex præcepto Domini Tabernaculum diuinis precibus sacrasse, cum mensa, & Altari, & vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explēdum. Ergo multò magis nos hoc facere debemus, qui non vmbræ, sed veritati deseruimus. Et si sacræ vesti petia, vel filum adiungatur, non ideo benedictionem iterari debere iuris testimonio comprobatur. arg. inst. de re. diuis. cum ex aliena. & §. qui tamen. extra de consec. Eccl. quod in dubijs. ex benedictionibus alia colliges. Vsus benedicendi huiusmodi est antiquissimus. Sanctus Stephanus martyr in Epistola ad Hylarium Episcopum, ita ait. Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusq; diuinus, omni cum honorificentia, & honestate à Sacerdotibus, reliquisq; Ecclesiæ ministris celebretur, & sacrata debēt esse, & honesta. Quibus alijs in vsibus (cum Deo, eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint) nemo debet frui, quam Ecclesiasticis, & Deo dignis. Item sine his vestibus, non licet celebrare. Vnde Concilium Remense (vt habet Burchardus Episcopus cap. 50.) ita ait. Nullus presbyter absq; amictu, alba, & stola, & fanone & casula, vllatenus præsumat Missam celebrare.

De Sacramentis in genere.
Cap. 16.

HIs itaque peractis de vnctionibus, consecrationibus, & benedictionibus, operepreciũ erit, vt de Sacramentis nonnulla dicamus, primo generaliter, secundo in particulari. Sacramentum ergo dicitur sacræ rei signum, vel sacrum secretum. Sacramentorum quædã sunt necessitatis tantum: quædam dignitatis & necessitatis: quædam ordinis & necessitatis: quædam dignitatis & voluntatis: quædam vero voluntatis tantum. Sacramentum necessitatis tantum est baptismus, qui in summa necessitate à quocunq; collatus (dum intendat facere, quod facit Sancta mater Ecclesia) proficit ad salutem. de Sum. Trinit. c. 1. §. pen. 22. dist. §. verum. Et dicitur necessitatis, quia sine eo nemo saluari potest, si deseratur ex contemptu. Sacramentũ dignitatis & necessitatis est cõfirmatio, dignitatis quia à solo Epõ confertur. extra de confirm. quanto. Sacramenta vero ordinis & necessitatis sunt pœnitentia, Eucharistia, & extrema vnctio: ordinis inquam, quia tantum à rite ordinatis secundum claues Ecclesiæ dari debent. Necessitatis, quia ex contẽptu illa dimittẽs saluari non potest. Sacramentum voluntatis tantum est matrimoniũ; & dicitur voluntatis, quia sine illo quis saluari potest. Non enim expedit ad regna cælorum tendere volenti nubere. 23. q. 4. tunc saluabitur. Secundum consuetudinem Ecclesiæ, matrimonium contrahitur publicè: & de Concilij Tridentini ordinatione (vt dicetur) temporibus determinatis non fiunt istæ solemnitates, quoniam illa tempora sunt orationibus deputata. Hæc autem tempora sunt à Dominica prima Aduentus vsque ad Epiphaniam: à die Cinerũ vsque ad Octauam Paschæ. idem Concil. Sess. 24. cap. 10. de reform. matrimonij. Quare etiam tunc homo debet se à lecto vxoris sequestrare. Generaliter enim tempore, quo abstinetur à nuptijs, abstinendum est etiam complexibus coniugalibus. 23. q. 4. per totum; nisi forte ob fragilitatem humanam vir ab vxore poscat debitum, vel econtra: quia poscenti soluẽdum est; nam vir potestatem nõ habet sui corporis, sed mulier, & econtra. 1. Cor. 7. extra de conuer. coniugatorũ. quoddam. licet autem solemnitas nuptiarum aliquibus temporibus interdicta sit, quocunq; tamen tempore matrimonium legitime per verba de præsenti contractum est, tenet. Aperiuntur autem nuptiæ in Epiphania, quia Dominus sui præsentia, cum etiam miraculo decorauit. Vnde dicitur ad benedictus. Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia. Vbi nota, quod antiquitus aderant duæ aliæ Quadragesimæ, vna quæ vocabatur Sancti Martini, quam nunc obseruant Minores Fratres, & Capucini, alia Sãcti Io. Baptistæ, scilicet 40. dies ante il-

te illud festum, quam nonnulli sancti viri, nunc etiam obseruant. Et in his diebus interdicebantur nuptiæ. Sacramenta autem sunt septem, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium: quæ continentur in hoc versiculo.

Abluo, firmo, cibo, pœnitet, vngit, ordinat, vxor.

De omnibus ergo sigillatim dicamus, & primo de Baptismo tanquam de Ianua aliorum Sacramentorum.

De Baptismi Sacramento. Cap. 17.

ANtequam autem ad Baptismi diuisionem, & diffinitionem accedamus, videndum est de figuris & authoritatibus eius. Baptismus non tantum est figuris signatus, sed etiā promissus in veteri testamento. primo constat typice per multas figuras baptismum fuisse præmonstratum, atque omniū in Arca Noe, testatur idipsum Petrus dicens: In Arca pauci, idest octo Animæ saluæ factæ sunt per Arcam. Quod & nos nunc similis formæ saluos facit baptisma: sicut enim tunc extra Arcam nullus homo conseruabatur in vita, ita nunc nemo seruabitur extra Ecclesiam, & nisi baptizetur. Baptismi typus extitit & mare Rubrum & nubes, hinc Paulus ait: nolo vos ignorare fratres, quia Patres nostri omnes sub nube fuerunt: & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & mari: Baptismum hunc intellige typicum. Sicut enim dicit Damascenus nubes signum erat spiritus, mare autem mōstrat aquam baptismi. Et sicut Pharao cum suis persequens Iudæos interijt, populo interim Hebræo conseruato: ita & in baptismo submergitur diabolus, & peccatum, ab vtriusq; autem vinculis eripitur baptizatus. & multæ aliæ figuræ.

Quod autem fuit promissus, patet: sic enim per Ezech. Dominus ait: Effundam super vos aquā mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouū ponam in medio vestri. Id in baptismo deniq; impletū est, & bene quidem Propheta hic geminam mundationem commemorat, alteram attinentem ad Iudæos, qui baptizati, sic demum emundati sunt ab inquinamentis peccatorum, alteram vero ad Gentiles, qui non solum à peccatis, sed etiam ab idolis sunt purgati. Zacharias de baptismo sic prædixit. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatoris & menstruatæ: loquitur ibi de tempore post Ascensionem Christi, quando in die Pentec. baptizauit Petrus tria millia hominū. Quod autem hoc verum sit colligitur ex capite præcedenti, quando ait Propheta, in die illa effundam super domum Dauid, & habitatores Ierusalem spiritum gratiæ &

precum, & aspicient ad me (hoc est cognoscent me) quem confixerunt. Hoc ita euenisse testantur acta Apostolorũ, vbi legimus eos vnanimiter perseuerasse in orationibus, ipsisq; esse missum Spiritum sanctum. Deinde prædicante Petro ab eis crucifixum esse Christũ, quomodo compuncti sint corde audientes illud, atque dixerint: Quid faciemus viri fratres? Vbi baptizauit eos Petrus, & sic impleta est prophetia Zachariæ.

Isaias autem 12. cum antea de Christo locutus esset inquit: Haurietis in gaudio aquas de fontibus Saluatoris, siue saluationis. Id quoque fit in baptismi fonte, vnde in Ecclesia baptismum fere fonté nominamus.

Idem cap. 52. ait: Ecce intelliget seruus meus (quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei) & exaltabitur (in sua resurrectione) & eleuabitur, (in Ascensione) & sublimis erit valde, (quãdo nimirum sedebit ad dexteram Patris.) Sequitur, iste asperget gentes multas, super ipsum cõtinebunt Reges os suum. Aspersio hæc in baptismo facta est, vbi & potentissimi quique Reges submiserunt & inclinarunt capita sua ad nomen Iesũ.

Idem cap. 44. Noli timere serue meus Iacob, effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam, effundã spiritum meũ super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam, & germinabunt in herbas, quasi salices iuxta præterfluentes aquas. Ecce quomodo hic Propheta, quod futurum adhuc erat, prænunciat sacramentum baptismi, quod daturus erat Dominus sitientibus Iudæis & aridis gentibus, germinantibus tamen inter herbas, hoc est, vt ait Rex Salomon, sub Edon, quo nomine Imperium accipitur Romanorum, sub quo Ecclesia Christi germinauit & creuit, non obstantibus etiam maximis persecutionibus.

His itaq; visis, dicendum, quod triplex est baptismus secundũ Aug. lib. 4. de vnico baptismo: & de consec. dist. 4. cap. baptismi vicem. Primus fluminis. Secundus sanguinis. Tertius flaminis, siue Spiritus sancti. De primo dicitur Io. 3. venit Iesus in terram Iudæam, & baptizabat: & iste proprie dicitur baptismus: alij autem metaphoricè: quia vterq; instar baptismi habet purificare: & per consequens vicẽ eius implere. De secundo dicitur Io. 12. Baptismo hoc habeo baptizari: & iste est baptismus potissimus. de consec. dist. 4. cathecuminum. de hoc dicitur Apoc. 7. Dealbauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine Agni. De tertio dicitur actu. 2. Vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Sed in primo tantum imprimitur character. Secundus baptismus excedit primum, quo ad præmium accidẽtale: quod est aureola: & etiam essentiale secundum Pet. de Palu. in

4. quia

4. quia plus de gratia confert: sicut est ibi maius opus. Et est communis adultis, & paruulis: quia si paruuli interficiantur pro Christo: puta in detestationem fidei Christi, quam tenent parentes eius, sunt martyres secundum Theologos: & secundum Palu. in 4. etiam si essent in ventre: & in despectum Christi mater percussa abortum faceret vel interficeretur. Tertius Baptismus non conuenit, nisi adultis habentibus vsum rationis. d. cap. baptismi vicem. De primo est nunc sermo.

Baptismus secundum Mag. in 4. dist. 3. est exterior hominis ablutio, cum certa forma verborum. Baptisma Græce, intinctio vel lotio Latine interpretatur. Baptismus quidem per aquam confertur: vt res inuisibilis per illud visibile elementum conferatur, super quo Spiritus sanctus in principio ferebatur. Sicut enim aqua corpus visibiliter purgat exterius, ita baptismus latenter animam. Vnde Aug. 1. q. 1. detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluit. & fit baptismus in aqua: quia illa copiosius inuenitur.

Baptizandus enim primo ad Ecclesiam venit priusquam immergatur: illi prius imprimitur Crux fronti, ne erubescat confiteri dominum suum esse crucifixum: quia frons est sedes pudoris. Oratio contra diabolum est munitio. Deinde interrogatur vtrum abrenunciet sathanæ &c. quod potius per vsum, quam per aliquam scripturam introductum est secundum Aug. Et Ecclesia respondet: abrenuncio. Et iterum: vtrum credat in Patrem & Filium, & Spiritum sanctum. Et ipsa respondet. Credo. In his autẽ duobus de vita & fide instruitur. De vita cum docetur abrenunciare diabolo, & omnibus operibus eius. De fide, cum docetur credere in Sanctissimam Trinitatem. Et pro hoc duæ fiunt ei consequenter vnctiones: scilicet in scapulis, & in pectore.

Post interrogationem, & respõsionem Sacerdos ter in faciem baptizandi insufflat: ad notandum quod spiritus malignus ab eo exsufflatur, idest exsufflando expellitur, seu in proximo expellendus significatur: vt per pium Sacerdotis mysterium Spiritui sancto cedat spiritus malignus fugiens. Hinc ait Aug. Ergo paruuli exsufflantur, & exorcizantur, idest increpantur, seu adiurantur, vt expellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decipit hominem, vt possideat homines.

Hoc quoque sciendum est, quod sicut sunt septẽ dona Spiritus sancti; ita etiam sunt septem dona baptismi. 30. q. 1. Primum est salis collatio. Datur enim, secundũ Rabanum & Bedam de consec. dist. 4. ex hinc. & cap. seq. Sal benedictum in os baptizandi, vt per sal typicum, idest figuratiuum sapientiæ sale conditus iniquitatis fætore careat, idest, carere significetur. ne à vermibus peccatorum vltra putrescat: sed magis il-

Iesus

Iesus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam.

Secundum est aurium,& narium cum sputo linitio: quod fit exemplo Christi, qui lutum, cum sputo faciens mutum, & surdum sanauit: & oculos cæci nati liniuit:& expuẽs linguam eius tetigit: & digitos in eius auribus, imponẽs dixit: Epheta, quod est aperire. 24. q. 3. § is ita. Vel vt diuinam suscipiat virtutem, per quam bonum à malo discernat odorem, & sanam doctrinam separare valeat à fætore hereticæ prauitatis.

Tertium, & quartum est in pectore,& inter scapulas cum oleo facta signatio: de quibus supra diximus. Quintum est baptismi ablutio. eadem dist. venit.

Immersio enim significat Christi sepulturam:nam per baptismum homines consepeliuntur Christo, idest conformantur & assimilantur Christo sepulto: Quia sicut, cum Christus sepultus fuit, positus fuit sub terra,ita ille qui baptizatur,immergitur,& ponitur sub aqua. Vnde Damascenus lib. 4. cap. 10.dicit, quod ritus baptismi antiquitus fuit institutus per trinam immersionem totius corporis ad explicatius repræsentãdum Christi sepulturam, quæ fuit per triduum. Ideo ter,ad etiam repræsentandum Sanctissimã Trinitatem. Et sicut triduum sepulturæ Christi non facit, nisi vnã sepulturam, ita trina immersio non facit, nisi vnum baptisma. Et inde est, quod in vigilia Resurrectionis solemnis baptismus in Ecclesia celebratur, quando commemoratur sepultura Christi, prout & in vigilia Pentecostes, quando solemnizatur de Spiritu sancto, ex cuius virtute aqua baptismi accepit virtutem purgandi peccata. vnde Christus dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c. Cum ergo quis baptizatur significat sepulturam Christi: Eleuatio vero de aqua significat resurrectionem.

Sextum est in vertice, idest, in sumitate capitis super cerebrum, cũ chrismate facta perunctio. Et hoc quia (ait Ambr.) sensus sapientis in capite eius. Septimum est in fronte chrismatio: de qua in sequenti capitulo dicetur.

Datur baptizatis candida vestis, & quædam rotunda in signum coronæ regni, & Sacerdotij; quia ipse est membrum Christi, qui est Rex & Sacerdos: nam omnes veri Christiani Sacerdotes & Reges dicuntur. 1. Pet. 2. Vos estis genus electum, regale Sacerdotium. Reges quia seipsos,& alios regunt. Sacerdotes, quia seipsos domino offerunt. Hæc vestis candida corpus significat, quod omni tempore vitæ nostræ, quod per septenarium agitur,mundum, & purum seruare conuenit. In fine vero vitæ nostrę, illud deponimus, illud idem gloriosum corpus resumpturi: quod erit in octaua ætate. Merito ergo illam septem diebus seruamus, & in octaua deponimus. Et exuitur in alio Sabbatho, ad notandum,

quod

quod anima illius de corpore exiẽs: Sabbathum, ideſt requiẽ inueniet: Si eius veſtis fuerit alba. & propter hoc vocabatur Sabbatum in Albis, quia ſic veſtiti in albis veniebant ad Eccleſiam, & deponebant illas veſtes, & alias accipiebant.

Pari ratione confirmati vſque ad ſeptimam diem lauari non debent. Cum enim Eccleſia tanto tempore celebret Aduentum Spiritus ſancti, ſuper Apoſtolos: merito vnuſquiſq; Spiritum ſanctum accipiens tanto tempore celebrare debet illius Aduentum, in ſe ſingulos dies pro ſingulis donis celebrando.

Datur candela in manu baptizati, vt cum Dominus ad nuptias venerit, ſit ſemper paratus ei in aula celeſti occurrere, cum luminarijs virtutum & bonorum operum.

Patrini ſunt neceſſarij, vbi infans fari, vel credere neſcit: tunc Patrinus interrogatur, & reſpondet pro eo, & fit fideiuſſor, ac pedagogus baptizandi. Dantur autem Patrini extra caſum neceſſitatis (quia in caſu neceſſitatis ſi Sacerdos baptizaret ſine leuante, non peccaret) propter ritum à Sanctis Apoſtolis inſtitutũ: non eſt tamen de neceſſitate baptiſmi, quod infans leuetur ab aliquo: peccaret tamen, ſi hoc faceret extra neceſſitatem, ſcilicet baptizando: Prout Diu. Dion. vlt. cap. Eccleſ. hierarch. ait. Quia cum baptiſmus ſit quædam regeneratio, ſicut in regeneratione carnali paruulus nuper natus eget nutrice & pedagogo: ſic in ſpirituali propter imbecillitatem ſpiritualem, quæ reperitur etiam in adultis. Et ſicut nouitij in Religione egent ſpeciali inſtructore circa ea, quæ ſunt Religionis; ita nouiter baptizati: Non eſt tamen neceſſe, quod ſint plures leuantes.

Tenentur autem leuantes ad inſtructionem. Vnde Aug. dicit. Vos autem tam viros, quam mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo vt cognoſcatis vos fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere: Singulariter tamen tenentur, quando baptizati nutriuntur inter infideles. (hoc dicit in quodã ſerm. Paſchæ.) In quo caſu, & vbi immineret periculum, deberent dari leuantes, ſiue Patrini docti. Quia ſi inter Chriſtianos nutriantur, ſatis poſſunt ab hac cura excuſari leuantes præſumendo de parentibus. Si tamen ſentirent quocunq; modo parentes non facere debitum ſuum, tenentur.

Dantur autem Patrini, ad oſtendendã differentiam regenerationis: alia eſt enim diſciplina carnalis, & alia ſpiritualis ſecundũ illud Hebr. 12. Parentes quidem carnis habuimus eruditores, & reuerebamur eos: nam multo magis obtemperabimus patri ſpirituum, & viuemus? Ideo alius debet eſſe pater ſpiritualis à patre carnali, niſi neceſſitas aliud requirat. Ideo pater alijs exiſtentibus non debet leuare, neque etiam baptizare: quia baptizans efficitur pater ſpiritualis. Infidelis &

non

non baptizatus, licet possit baptizare, non potest leuare, vt declaratũ fuit in Concilio Maguntino. Burchardus Vuormaciensis Episcopus lib. 6. de Sacramentis mirificè cæremonias huius Sacramenti, declarat his verbis.

Accipit Cathecumenus sal, vt putrida & fluxa eius peccata sapientiæ sale diuino munere mundentur. Deinde symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta, fide ornetur, & vt præparetur habitatio Deo. Tunc fiunt scrutinia, vt explorẽt certius, an post renunciationem sathanæ sacra verba datæ fidei radicitus corde defixerit.

Tanguntur & nares, vt quandiu spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoq; eodem perungitur oleo, vt signo sanctæ Crucis, diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulæ, vt vndiq; muniatur. Item in pectoris & scapulæ vnctione signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseuerantia. Et sic in nomine Sanctę Trinitatis, trina submersione baptizatur. Et certe homo, qui ad imaginem sanctę Trinitatis creatus est, ad eandem renouatur imaginem: & qui tertio gradu peccati, idest consensu cecidit in mortem, tertio eleuatur à fonte, per gratiam surgit ad vitam. Tum albis induitur vestimentis propter gaudium regenerationis, ad castitatem vitæ, & Angelici splendoris decorem. Tum sacro chrismate perungitur caput, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni, Sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apostolum: Vos estis genus regale & sacerdotale, offerentes vos metipsos Deo viuo Hostiam Sanctam, & Deo placentem. Sic corpore & sanguine Domini confirmatur, vt illius sit capitis membrum, qui pro nobis passus est, & resurrexit. hæc ille. Vixit enim anno Domini 1025.

Baptismus in noua lege successit Circuncisioni: de qua dicetur in secunda par. de Circuncisione.

De confirmationis Sacramento. Cap. 17.

CONfirmatio duplex in sacris literis inuenitur: prima dicitur interior, qua confirmatur & consolidatur ad credendum in Deum, & ipsum amandum: & talis fit per Eucharistiam, quæ habet effectum panis, de quo Ps. 103. Et panis cor hominis confirmet: de hac in præsenti non est sermo. Alia est confirmatio exterior: Et est quædam roboratio ad constanter & intrepide exterius confitendum ea, quæ sunt fidei, coram persecutoribus, & non obstantibus tormentis. Et hęc fit per Sacramentum confirmationis, quod ordinatur ad quoddam spirituale augumentum in spiritualibus, secundú perfectam ætatẽ. de hac Ps. 74. Ego confirmaui columnas eius, idest Apostolos eius.

Confirmationem esse Sacramẽtum,

tum, eius ministrum Episcopum esse, eam habere debere, qui prima tonsura est initiandus, in ea characterem imprimi in anima, docuit, & eum qui secus dixerit anathematizauit sacrosancta Trident. Synodus, quæ etiam statuit, vt cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusq; patrem, & matrem, ac tenentem non egrediatur. Seß. 7. de Sacram. can. 9. de confirm. can. 1. 2. & 3. Seß. 23. de Sacram. ord. can. 7. & ca. 4. Seß. 24. de reform. matrim. c. 2. & c. 2. 30. q. 1. c. 1. de cogna. spir. in 6.

Fuit autem hoc Sacramentum institutum à Christo, sicut & cætera Sacramenta. Et licet non instituerit hoc Sacramentum ipsum exhibendo: tamen bene promittendo iuxta illud: si non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et hoc ideo, quia in hoc Sacramento datur Spiritus sancti plenitudo, quæ non erat danda ante Christi resurrectionem, & ascensionem, secundum id, si non abiero. Io. 7. Et quoniam hæc confirmatio est Sacramẽtum plenitudinis gratię, fideles qui hoc Sacramentum recipiunt, conformantur Christo, inquantum ipse ab instanti suæ conceptionis fuit plenus gratiæ, & veritatis: quæ plenitudo declarata est in baptismo, quando Spiritus sanctus descendit corporali specie, sicut Columba in ipsum. Vnde Luc. 3. dicitur. Iesus plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane. Christus non accepit hoc Sacramentum: quia non cõueniebat dignitati eius, vt ipse, qui est Sacramentorum author, à Sacramẽto plenitudinem acciperet. Rectè ergo post baptismum sequitur spirituale signaculum, scilicet confirmatio, quod profecto fit, quando ad inuocationem Episcopi Spiritus sanctus infunditur. ead. dist. accepistis.

Baptizatus autem confirmari nõ potest, nisi post septem dies post baptismum, propter septem dona Spiritus sancti, quæ recipiuntur in baptismo. Nam pro singulis donis decet dies singulos celebrare.

Fit autem confirmatio in fronte ab Episcopo. Differt autem hæc vnctio, quæ fit in fronte per Episcopum ab illa, quę fit in cerebro, siue in vertice per Sacerdotem. Primo quia secundum Raba. de cõsec. dist. 5. nouissimè. in illa signatur supra baptizatũ Spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam: in hac vero signatur, vt eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum plenitudine sanctitatis scientiæ, & virtutis venire in hominẽ declaretur. Secundo differunt, quia per illam, quæ fit in vertice, anima Christo desponsatur: per istã vero ditatur & dotatur. Item, per illam ostenduntur vulnera esse sanata: per hanc plenitudo gratiarum confertur: quod ex verbis vtriusq; vnctionis potest perpendi.

Subsequenter Episcopus confirmatum percutit in faciem: primo

vt tenacius memoriæ teneat se recipisse hoc Sacramentum. Secundo, quia hoc Sacramẽtum datur ad robur fidei: vt videlicet sit ita fortis in fide in baptismo suscepta, quod vlterius coram quocunq; confiteri Christi nomen non erubescat. Tertio hæc percussio repræsentat impositionem manuum: quia Apostoli sic confirmabant, scilicet, per impositionem manuum. Quarto, ad terrendum malignum spiritum vt fugiat: & ne redire audeat, sicut fecit Beatus Benedictus, liberans per alapam Monachum, qui à maligno spiritu vexabatur. Et hic quoq; dantur Patrini eadem ratione, sicut in baptismo.

Valet hoc Sacramentum, inquit Melchiades Papa in c. Spiritus sanctus. de consec. dist. 5. ad augumẽtum gratiæ, ad confirmandum in pugna contra vicia, & diabolum; & armat & instruit ad agones huius mundi, & prælia. Contemnens suscipere hoc Sacramentum peccaret mortaliter; & damnaretur, si sic è vita decederet, vt colligitur ex dicto cap. Spiritus sanctus.

Forma Sacramenti confirmationis consistit in his verbis: signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vt impleatis Spiritu sancto, & habeas vitã æternam. Amen. Et licet hæc forma non legatur in scripturis sanctis: tamen Ecclesia habuit per traditionẽ Apostolorum: ideo sufficit authoritas Ecclesiæ fundata super traditionem Apostolorum, qui seruabant in collatione Sacramentorum, quæ à Christo seruanda audierant, licet in scripturis communiter propositis, tradita & scripta non sint. Fit autem hic mẽtio magis de Cruce, quam in alijs Sacramentis, quia hoc Sacramentum peculiariter ordinatum est, ad confitendum intrepide & palam passionem, & mortẽ Christi. Nota quod non confirmatus non potest tenere alium ad confirmationem. c. in baptismate. de consec. dist. 4. & si tenet non contrahit compaternitatem, vt ibi patet. concordat Thom. & Pet. & tãtum vnus debet esse, qui tenet. c. nõ plures. de consec. dist. 4. Angel. verb. confirmatio. §. 12.

Sed quæret forte quis, an peccet suscipiens ordinem antequam sit confirmatus. Nauar. c. 22. de Sacramento confirm. nu 9. ita dicit. Peccat, qui non se facit confirmari ante omnem ordinationem. c. 4. Sess. 23. Concil. Triden. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligentia nõ est mortalis. Tum quia nullo iure id cauetur, nam nec prædictum Concilium addit aliam pœnam, quam quod nõ admittatur quis ad primam tonsuram ante confirmationem: tum quia licet character ordinis de necessitate Sacramenti requirat characterem baptismi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur (inquit) cum Soto in d. dist. 24. q. 1. art. 4. sub fine, pecca-

peccare quidem, sed non mortaliter suscipientem, vel administrantem etiam scienter ordinē ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat. Circa leuantes autem dicamus.

Nota quatuor genera personarū sunt, quos Ecclesia non suscipit in Patrinos. Primum, Monachus, Abbas, Abbatissa, Monialis, & Religiosi professi. Secundum genus sunt infideles. Tertium illi, qui nondum sunt confirmati. Quartū genus, vir & vxor simul. 30. q. 4. quod videtur. nisi prius ambo votum castitatis emiserint. Illud etiā notandum est, quod baptizatus bis vngitur chrismate, scilicet in vertice & in fronte: nam & ipsis Apostolis bis fuit datus Spiritus sanctus. Primo in terra, quando Christus exsufflauit in eos dicēs, accipite Spiritum sanctum. Secundo à cœlo in die Pentecostes. Hæc ergo duplex baptizatorum vnctio, significat quod Spiritus sanctus datus est Apostolis semel in terra, ad dilectionem proximi: & semel de cœlo ad dilectionem Dei. Prima respicit dilectionem Dei in pectore, scilicet; & secunda ad dilectionem proximi, scilicet inter scapulos. Confirmatio semper fuit in Ecclesia, vt probat Dionys. cap. 4. de Ecclesiast. hierarch. Subscribit & Concil. Laodicen. can. 48. celebratum anno Domini 122. quod sic habet. Oportet baptizatos post baptismum, sanctissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri. & Papa Vrbanus martyr ita ait: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniatur: quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad cōstantiam & prouidentiam dilatatur. Hæc in confirmatione sunt notanda.

Primo. Nullus confirmatus debet reconfirmari. c. dictum est. de consec. dist. 5. Secundo nullus excommunicatus, vel grauioribus facinoribus alligatus ingerat se ad percipiendum hoc Sacramentum, vel ad prȩsentandum confirmandū. Tertio adulti quoque debent prius confiteri, & postea confirmari. c. vt ieiuni. de consec. dist. 5. Quarto hoc Sacramento contrahitur paternitas, & affinitas spiritualis, prout in baptismo, impediens matrimonium contrahendum, & dirimens contractum. c. quamuis. de cognat. spir. §. vlt. lib. 6. Quinto, nullus præsentet, nisi vnum, aut duos, non plures. cap. non plures. eadem dist. Sexto confirmandi de honestate non de necessitate debent esse ieiuni, similiter & confirmans. dicto cap. vt ieiuni. Septimo, confirmato debet ligari frons, & sic manere, quousq; desiccetur chrisma, & non oportet, quod ligatura septem diebus portetur, sed decet vt septem diebus abstineat à capitis lotione: hæc ego seruaui. Octauo linea vita munda, cum soluitur, igne cōburatur. Nono ligando, vel soluendo ligaturam capitis, siue ab-

ftergendo frontem, non contrahitur aliqua compaternitas. Decimo, Nullus confirmatus discedat, nisi benedictione accepta ab Episcopo. Decimoprimo, Iuxta morem sanctæ Rom. Ecclesiæ, qui fuit Compater in catechismo vel baptismo, non potest tenere eundem in hoc Sacramento. ca. in catechismo. de consec. dist. 5.

His omnibus peractis Episcopus abluit, deinde orat super confirmādos, qui & flexis genibus procumbunt, & ait, Spiritus sanctus superueniat in vos, & virtus altissimi custodiat vos à peccatis. Amen. Et quæ patent in pontificali.

De pœnitentiæ Sacramento.
Cap. 19.

POenitentiæ Sacramentum esse institutum à Christo, patet per illud, quod dixit ipse Mat.4. pœnitentiam agite. &c. & Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et vlt. oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam in omnes gentes.

Sacramentum autem pœnitentiæ est necessarium peccatori in peccato mortali existenti ad salutem animæ: nam vt ait Iaco. 1. peccatū, cum consumatum fuerit generat mortem, sed non potest remoueri, nisi per pœnitentiam: ergo necessaria. Nec obstat, quod Christus Magdalenam, & adulterā absoluit sine pœnitentiæ Sacramento, quia Christus habebat potestatem excellentiæ, qua poterat conferre Sacramentorum effectus absq; Sacramēto: hanc autem potestatem non cōmunicauit. Ideo inquit D. Hieron. quod secunda post naufragium, tabula est pœnitentia. Et quia restituta in baptismo innocentia, homo fragilis illęsam & incontaminatam cōtinuè seruare difficillimè potest, quin sæpius cadat: ideo Diuina Maiestas contra casum homini pro reparatione, siue restauratione innocentiæ prædictę de Sacramēto pœnitentiæ prouidit, per quam homo à Deo per peccatum elongatus ad ipsum appropinquat. Hinc est, quod Saluator veniens in mundū, quasi bonus medicus ægrotis consulens dicit: pœnitentiam agite &c. Agite inquam secundum Gorr. super Mat. tanquam medicinam ad sanandum morbum, quasi armaturam ad ineundum bellum, quasi clauem ad reserandum cœlum.

Tria enim consequitur pœnitentiæ actor, scilicet sanationem vulnerum cordis, armationem insidiarum hostis, & aperitionem Regni Cœlestis. Vnde dicitur appropinquabit enim vobis Regnum Cœlorum. Eam autem sic diffinit Magist. in 4. dist. 14.

Pœnitentia est virtus, qua commissa mala plangimus, cum emendationis proposito. Ambrosius vero sic diffinit. Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Circa quod sciendum est, quod duplex

est

est pœnitentia, scilicet interior tantum: & est dolor pro peccato, & hæc est de iure naturæ. Alia exterior, quæ fit arbitrio hominis, scilicet imposita per Sacerdotem. Prima non est Sacramentum propriè, sed secunda, scilicet per ministros Ecclesiæ imposita. Materia proxima Sacramēti pœnitentię sunt actus pœnitentis, scilicet contritio, confessio, & satisfactio: quorum actuū materia sunt peccata non acceptanda, sed detestanda, & sunt materia remota: sed materia proxima sunt actus peccatoris subditi. Et hinc est (inquit Vigu.) quod peccator subditus est materia huius Sacramenti pœnitentiæ. Forma autem istius Sacramenti, licet à Christo non sit instituta certa: tamen secundum Doctores forma essentialis est ista, Ego absoluo te à peccatis tuis. Fit autem manus impositio super caput pœnitentis: quod secundum Thomam non est de essentia, quia hoc Sacramentum nō ordinatur ad aliquam excellentiam gratiæ consequendam: sed ad remissionem peccatorum. Vnde magis in hoc Sacramento competeret signū Crucis, quam manus impositio: in signum quod per sanguinem Christi remittuntur peccata. Hoc autem quod dicit Sacerdos: Ego te absoluo: valet tantum, idest, Sacramentum absolutionis tibi committo secundum Nic. de Plou.

Illud autem notatione dignum est, quod in danda pœnitentia lenius se debet habere Confessarius erga infirmos, quam circa sanos. Et Sacerdos circa quemlibet moriturum, primo ad eum veniens, ita quęrat secundum consilium Anselmi dicens: Charissime fili habes ne intentionem abstinendi à peccatis, si superuixeris, & de eis satisfaciendi? Et ille dicat, quod sic. Item, lætaris quod in fide Christiana decedis? Et ille respondeat. etiā. Item, fateris te non bene vixisse, sicut debuisses? Respondeat: fateor. Item, credis quod propter te est mortuus Christus filius Dei viui? Dicat. etiam. Item, credis resurrectionem mortuorum? Respondeat. etiam. Tunc hortetur infirmum dicens: age age pœnitentiam, dum est anima in te, habendo veram contritionē: & in morte Christi veram fiduciam constitue. Huic morti te totum cōmitte. Hac morte te totum contege & inuolue. Et cum Dominus Deus tuus voluerit te iudicare, scilicet, iuxta peccata tua, dic: Domine: mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me, & iudicium tuum: aliter tecum non contendo. Si dixerit Deus, quod mereris damnationem, dic: Attendo Crucem Domini nostri Iesu Christi, nulla merita mea, ipsiusq; meritum offero pro merito meo, modò, quod ego habere debuissem non habeo. Et istis sic habitis audiat eius confessionem: qui cum confessus fuerit, non est ei imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda. 26. q. 7. ab infirmis. Dicat tamen ei Sacerdos: charissime fili,

fili, pro istis peccatis deberes pati, si superuiueres: vnde, ex quo iam nõ potes satisfacere pro eis in præsenti vita, doleas saltem quantum potes: roga amicos ad faciendum pro te eleemosynas: vel Religiosos & pauperes. Similiter circa magnos peccatores debet se habere Confessarius ne desperent propter magnã pœnitentiã, vt ait Aug. Ego adderem quoq; circa Sacerdotes & Religiosos, qui quotidie officium recitant, præter ea, quæ constitutiones præcipiunt.

De extremæ vnctionis Sacramento. Cap. 20.

INfirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum Oleo in nomine Domini. Iac. 5. quia vt dicit Glos. de appellat. qua fronte. glosa super verba citata dicit: quod multi propter peccata plectuntur morte corporis. Hinc est, quod Saluator prouidens de remedio cõtra peccata hominum sanorum, vt de pœnitentia: prouidere dignatus est quoq; de remedijs cõtra peccata hominum infirmorum, vt de extrema vnctione: per quam quidem peccata venialia dimittuntur: & etiam infirmitas corporis alleuiatur. Vnde sequitur, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus. Glos. interlin. idest, si eum contigerit mori, sic dimittentur. Et hoc bene expressum est in Apostolis, de quibus dicitur Marc. 6. quod vngebant Oleo multos infirmos, & sanabantur. Quod vtiq; fit virtute huius Sacramenti, & non alia simplici vnctione.

Nam Apostoli tunc vngentes conferebant hoc Sacramentum à Christo eis præceptum. Ergo vnctio extrema à Christo fuit instituta: & non à Iacobo, vt nonnulli asserunt, sed bene potuit publicare institutũ. Et hoc est tertium Oleũ, de quo restabat dicere.

Materia huius Sacramenti est Oleum oliuæ ab Episcopo consecratum; & non est oleum Balsami, sicut in confirmatione. Cuius ratio est, quia qui habet exire de via non oportet, quod habeat odorem bonæ famæ, quæ per Balsamum designatur: sed sufficit ipsum habere bonam conscientiam, quæ significatur per Oleum oliuæ.

Forma autem huius Sacramenti est septuplex propter septem vnctiones principales. Si quæratur quare Christus eligere voluit Oleũ pro materia & non vinum in hoc Sacramento, quo etiam vulnera sanantur. Dicendum, quia vinum sanat mordendo, Oleum autem liniendo. Et iugum Christi suaue est, & onus eius leue.

Hoc Sacramentum nõ imprimit characterem, quia per ipsum nõ deputatur homo ad aliquod aliud Sacramentum agendum vel suscipiẽdum. Causat tamen ornatum, sicut pœnitentia. Partes autem inungendæ sunt hæ, oculi, aures, manus, nares, labia, pedes, & renes: mu-

lieri-

lieribus tamen non vnguntur renes propter houeſtatem ait Angelus. verb. vnctio extrema. §. 5. aliquibus in locis, neq; pedes vnguntur.

Si quęratur an mutilati ſint inungendi. Dicendum, quod cum mutilati habeant actualem deuotioné, quamuis nõ habeant membra, quibus inungi debeant: habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur, ſaltem in radice, & interius peccare poſſunt: ideo debẽt inungi in partibus propinquioribus ad illas partes, in quibus vnctio debet fieri: vt communiter dicunt Doctores.

At dices: quare non ſemper homo infirmus ſurgit ab infirmitate, ſed ſæpius moritur, cum ſecundarius effectus ſit etiam corporis ſanitas? Dicendum, quod in iſto Sacramento ſanitas eſt effectus ſecundarius: & ideo non datur niſi ſecundum, quod expedit ad ſanitatem ſpiritualem: quia tunc ſemper eam inducit, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis. Vnde patet, quod vnctus in extremis, ſi non ſurgit ab infirmitate per illã vnctionem, ſignum eſt, quod ſanitas corporalis eſt ſibi nociua, & vult Deus potius eum ſic habere infirmum, quam ſanum: vel ſignum eſt, quod infirmus non bene diſpoſitus eſt in conſcientia: ita quod adhuc aliquid habet, quod impedit ne ſanitas corporalis ſibi reſtituatur: alias raro fallit. Hæc Nicol. de Ploue, de Sacramento extremæ vnctionis.

Poteſt hoc Sacramentum conferre Sacerdos cum vno Clerico, qui ſibi reſpondeat: ſi tamen careret Clerico, ſpoteſt olus ſecundum Hoſtien. Si autem vngitur Sacerdos, non eſt opus Clerico, ſed ipſemet Sacerdos debet reſpondere ad omnia, & ad Pſalmos, & ad Litanias dicendo ipſe ſolus, ora pro me, libera me. &c. Et vnguntur manus exterius, quia interius inunctæ fuerunt ab Epiſcopo.

Non datur amentibus, ſi non petijſſent antequam eſſent amentes: neq; euntibus ad bellum, neq; iuſtitiandis: quia non poſſunt conſequi ſanitatem, pro qua ſecundario datur.

De matrimonij Sacramento. Cap. 21.

PRopter fornicationem habeat quiſq; vxorem ſuam. 1. Cor. 7. & 32. q. 2. c. his ita. Licet matrimonium ſit inſtitutum in officium naturæ in ſtatu innocentiæ, ideſt, inſtitutum ad propagationem & multiplicationem prolis ad Dei cultum: (ſic intelligitur in officium naturæ) quia tamen natura lapſa vitiata eſt ex originali peccato, adeo vt falcem propriam in meſſem non vereatur mittere alienam: quærens indifferenter quancunq; fœminam, cum qua fornicationis expleat peccatum: ideo Apoſt. prouidens de remedio dicit: Propter fornicationem euitandam vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam. Per quod damnat pec-

peccatum fornicationis: & commendat statum matrimonij. Si autem legimus aliquos patres habuisse concubinas: illud fuit pro dispensatione Spiritus sancti, & ad designandum aliquid. Hoc enim, quod filij Iacob ex liberis & ancillis fuerunt hæredes, designat quod Christo in baptismo nascuntur filij & hæredes per bonos & malos ministros: sic etiam alia omnia in prędictis patribus ad mysterium pertinent: vt habetur latius. 33. q. 1. 2. & 3.

Per dicta thematis damnatur etiã bigamia, cum dicitur: Habeat vxorem suam, non vxores suas: & sic vnam tantum, & non plures simul. Vnde Saluator repetẽs illud Genes. 2. Erunt duo in carne vna, Mat. 19. dicit: Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Duo autem principaliter & essentialiter ad contractum matrimonij requiruntur. Primum est materiale & fundamentale, scilicet quod personæ sint legitimæ. Secundum est formale, scilicet consensus legitimus.

Personæ dicuntur legitimæ hoc loco, nõ quod sint ex legitimo matrimonio procreatæ: quia spurij, & ex adulterio generati, possunt matrimoniũ contrahere: sed dicuntur legitimæ vir & mulier, qui legibus coniungi, & matrimonium contrahere non prohibentur; siue quæ nõ habent impedimenta impedientia vel dirimentia matrimonium. Ex his sequitur, quod inter duos viros, aut duas mulieres, vel Angelos inter se, aut cum viris & mulieribus inter se non potest esse matrimonium.

Coniunctio autem matrimonij, siue matrimonium significat vnionem Christi cum Ecclesia, quod intelligendum est de primo debitis circunstantijs facto. Non tamen negatur, secundas nuptias esse matrimonium. Et si constet illud Chrysostomi dicentis: quod secundum virum accipere fornicatio est: quia intelligit viuente primo, vel quantum ad causam, quæ aliquando sola ad nuptias inclinaret, scilicet, concupiscentia, quæ etiam in matrimonio fornificationem inducit: quando paratus esset eam cognoscere, etiam si non esset vxor. Nec etiam obstat illud Ambrosij: Duplex matrimonium non est bonum, quia etiam intelligitur simul, vel per non bonum intelligit, quod caret honore significationis: & sic non est adeo honorabile. Eam ob rem Sacerdotes arcentur ne secundis nuptijs intersint, eo quod habeat aliquam speciem mali, siue turpitudinis, propter defectum prędictæ honestatis siue significationis: propter quem defectum contrahitur irregularitas, & non propter culpam: quia nulla inest culpa. Et ratione huius defectus subtrahitur benedictio à secundis nuptijs, si vxor est vidua: Sed non econuerso, si vir tantum est viduus, quia saluatur aliquo modo significatio, quę in primis: quia & si Christus vnicam sponsam habeat, habet tamen

pluros

plures personas desponsatas in vna Ecclesia.

Notatione dignum est secundú Isido. quod fœminæ dum maritantur, velantur, vt nouerint se semper viris suis subditas esse. Et quia Rebecca videns Isaac se velauit. Item, ideo nubentes, post benedictionem, vitta vno vinculo copulātur: ne compagem, idest, fidem vnitatis cōiugalis disrumpant. Rursus quod in primis annulus à sponso sponsæ datur, fit nimirum, propter mutuæ dilectionis signum: vel propter id magis, vt pignore, idest, signo eorum corda iungantur. Vnde & in quarto digito annulus, ideo inseritur, quia in eo vena quædam (vt fertur) sanguinis ad cor vsq; perueniat. Protheus quidā sapiens primum ob amoris signum ferreū annulum fecit, & inibi adamantem inclusit, & inde subarrare sponsas instituit: quia sicut ferrum omnia domat: sic omnia vincit amor: quoniam nihil amoris furore vehemētius: in auth. de nupt. Et sicut adamas est infrangibilis: sic & amor est insuperabilis. Vnde dicitur cantic. 8. Fortis est, vt mors, dilectio. Ideoq; in digito annulari, in quem vena procedit à corde, illum portare instituit. Postmodum pro ferreis, sunt aurei instituti, & pro adamante gemmis ornati: quia sicut aurum cætera metalla, sic amor vniuersa bona præcellit. Et sicut aurum gēma decoratur: sic coniugalis amor cæteris virtutibus adornatur.

Nuptiæ secundum Ambros. dictæ sunt à nubendo. Illę enim, quę nubunt, caput ob verecundiam obnubere, non loqui solent. Vnde & Rebecca, viso Isaac, cui desponsari debebat, caput obnubere cæpit. 32. q. 2. honorat. in fi.

Verecundia enim pręcedere debet nuptias, quo ipsum coniugium plus verecundia cōmendet: & magis expetita debet videri à viro, quā ipsa virum expetijsse.

Matrimonium ab effectu magis à matre, quam à patre dictum est, quasi matris munium, quia fœminis maxime incumbit educandæ prolis officiū in vtero & extra, donec quodammodo per se stare possit. Vel dicitur matrimonium quasi matrem muniens, quia mulier per matrimonium iam habet, à quo muniatur, & defendatur scilicet, virum. Secundum Isid. dicitur matrimonium à matre & nato, quia per hoc efficitur aliqua mater nati.

Matrimonium dupliciter considerari potest. Vno modo, vt est officium naturæ: alio modo, vt est Sacramentum Ecclesiæ. Vt est officium naturæ secundum Philosophos & Iuristas, est viri, ac mulieris coniunctio inter personas legitimas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, ad prolem generandam, educandam, & promouendam, ac ad sibi inuicem mutuo obsequendum, & opera ordinata communicandum. Et alio modo dicitur coniugium à coniunctione mutua. Et ita apparet ex huiusmodi diffinitione, quod matrimonium

vt est officium naturæ duos habet fines: primus & principalis est proles generanda, & non solum generanda, sed etiam educanda & promouenda. Et sic principalis finis matrimonij, est debita generatio, educatio, & ad bonum promotio. Secundus finis matrimonij est fides, siue fidelitas, quæ fundatur in communicatione operum, & in indiuidua cohabitatione ad sibi mutuo obsequendum: hoc est enim necessarium ad perfectam educationem & instructionem prolis: licet altero coniugum post generationē moriente, alter habeat supplere.

Inter Christianos autem matrimonium habet vlterius alium finē, scilicet, significationē vnionis Christi & Ecclesiæ: & ideo dicitur Sacramentum, quod perficit ipsum. Hinc est, quod matrimonium inter infideles contractum, non est perfectum. Cum igitur bonum & finis conuertantur secundum Philosophum, & Diu. Dionysium, sequitur tria esse matrimonij bona, scilicet, prolem, fidē, & Sacramētum.

Matrimonium, vt officium naturæ, institutum est ab authore naturæ, in Paradiso terrestri ante peccatum, quando formata Eua de costa Adæ, duxit eam ad Adam, qui liberè accepit eam in sociam coniugalem siue vxorem, & dixit illud Genes. 2. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori, & erunt duo in carne, vna. Quibus dictis dixit Deus: crescite & multiplicamini & replete terram.

Vt autem est Sacramentum, institutum est à Christo, quando factæ sunt nuptiæ in Cana Galilçæ, vbi ipsum suo primo miraculo voluit honorare. Io. 2. Et quamuis non legatur ibi ipsa institutio, verisimile tamen est ipsum, tunc instituisse, & recitasse ea, quæ dixit Mat. 19. Qui fecit hominem ab initio. &c. licet Ioannes hęc non scripserit.

Notatione dignum est, quod vnū Sacramentum est dignius alio quatuor modis, scilicet ratione efficaciæ, vt baptismus. Ratione sanctitatis, vt Eucharistia. de consec. dist. 2. nihil. Ratione significationis, vt matrimonium. Et ratione conferentis, vt confirmatio, & ordo: quę ab Episcopo tanū conferuntur.

Quare Deus instituit Sacramenta, cum potuisset humano generi vitam æternam, & gratiam donasse sine illis? Duran. Propter tria. Primo propter humiliationem, vt dum homo ex Dei præcepto se rebus insensibilibus, & se inferioribus reuerenter subijcit: ex hac obedientia magis apud Deum mereatur. Secundo propter eruditionem; vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem, quæ interius est agnoscenda, mens erudiatur. Tertio propter exercitationem: quia cum homo ociosus esse non debeat, præponitur ei vtilis & salubris exercitatio in Sacramentis: qua vanam & noxiam declinet occupationē iuxta id, semper aliquid boni

boni operis facito, vt diabolus te inueniat occupatum. de cõsec. dist. 5. nunquam. Non ergo omitti debent. Restat vt de ordine dicamus, de quo vltimo loco reseruauimus dicere, propter sequentia.

De ordinis Sacramento. Cap. 22.

REgale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. 1. Pet. 2. Licet Christus de cœlo descẽdens ad terras humanum genus non solum à seruitute diabolica redemit, & libertati, ac dignitati restituit: iuxta id Gal. 4. Non enim sumus filij ancillæ, sed liberæ, qua libertate liberauit nos Christus. & Io. 8. Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis: multo tamen meliori modo statum sacerdotalem in illa libertate extulit & dignificauit: ita vt non solum ipsi Sacerdotes sint liberi commodo communi, vt cæteri homines in cõmunione vnius fidei, & participatione Sacramentorum: sed etiam quod sunt quasi Duces, Præsides, & Reges, dispensatores & rectores diuinorum mysteriorum. Vnde dicuntur Sacerdotes, quasi sacri Duces, vel sacra dantes: vel sacramenta sacrificantes, seu consecrantes, quod vtiq; maximum est, & excedens communem statum fidelium. Quare merito Diu. Petrus comparat illos excellẽtissimis personis, dicens: regale Sacerdotium. Ne ergo Sacerdotes putarentur esse tantum nobiliores vt Reges; additur, gens sancta, scilicet specialiter sanctificata Iesu Christo Domino nostro. Et ne leuis reputationis in sanctitate æstimarentur, vt cæteri, subiunxit: populus acquisitionis, idest, specialiter acquisitus & Deo appropriatus. Non enim Sacerdotes sunt populus Dei, & oues pascuæ eius iure creationis vt omnes homines, nec redemptionis solum, vt omnes Christiani, sed iure specialissimo, & peculiari, quo vocauit eos, vt virtutes eius nunciant, vt dicitur. 1. Pet. 2. Quibus non supra homines solum, sed & super seipsum quodammodo dedit potestatem, dando videlicet eis potestatem consecrandi & conficiendi corpus suum & sanguinẽ: vt dicitur Mat. 26.

Ordinem autem esse Sacramentum nouæ legis Ecclesia determinauit in pluribus Concilijs, & vltimate in Concilio Tridentino. Ordo secundum Mag. in 4. dist. 4. est signaculum siue signum quoddam, per quod spiritualis potestas traditur ordinato: & quamuis sint plures ordines, quia tamen ordinantur ad vnum, scilicet Sacramentum Eucharistiæ, quod est Sacramentum Sacramentorum, ideo est vnum Sacramentum, licet sint diuersæ materiæ & formæ, vt dicetur in de Eucharistia.

Sunt autem sex de substantia huius Sacramenti. primum, est potestas ordinantis, quia oportet vt sit Episcopus. Secundum est materia, scilicet, vnctio in Sacerdotibus, & tactus illorum, quæ sunt tangenda,

Tertium, est forma verborum. Quartum est sexus virilis, quia fœmina ordinari non potest, nec recipit characterem, etiam si millies ordinaretur: cuius ratio est secundum Thom. quia cum in sacerdotio debeat significari eminētiæ gradus, & fœmina tenet statum subiectionis; ideo non est apta ad suscipiendum hoc Sacramentum. Quintum, est intentio debita, vt Episcopus intendat conferre, & Clericus suscipere. Sextum est, quod ordinandus debet esse prius baptizatus, alias non susciperet hoc Sacramentum, quia fundamentum omnium Sacramentorū, & ianua est baptismus: vbi autem fundamētum deest, nihil desuper ædificari potest. de Presbytero non baptizato cap. miserante. & cap. veniens.

Ordines autem sunt septem, scilicet septem potestates spirituales, nempe: presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus, acolitatus, ostiariorum, lectorum, & exorcistarum. Illud notatione dignum est, quod licet sex tempora anni sint deputata ad conferendum ordines, tamen hoc non est de substantia secundum Raym. & hoc expressum est de tempore ordinat. sane. Congruum tamen valde est, vt non alijs, nisi sex his temporibus conferantur, scilicet quatuor temporibus singulis: Sabbatho sitientes, & Sabbato paschæ, vt dicitur dist. 7. cap. vlt. Potest tamen Episcopus conferre minores ordines diebus Dominicis: sed non multis, ne videatur generalem ordinationē facere. de tempor. ordin. de eo. Ideo autem Sabbatho conferuntur sacri ordines, quia Sabbathū significat requiem, per quod significatur, quod qui ordinatur ad sacros ordines, irreuocabiliter transit de labore in requiem: puta de labore sæcularium negociorum ad requiem, idest, ad vacandum spiritualibus, vt dicitur. 88. dist. fornicarij. Possunt etiam conferri ordines sacri in die Dominico mane, ita tamen quod ordinandus & ordinator continuent ieiunium præcedentis Sabbathi: quia tunc mane Dominicæ diei trahitur ad Sabbathum propter continuationem ieiunij: sed hoc non faciat Episcopus sine necessitate.

Minister huius Sacramenti, sicut & cōfirmationis est Episcopus. Nec obstat illud, qui potest maius, potest & minus: sed Sacerdos simplex potest consecrare & administrare Sacramentum Eucharistiæ, quod est maius Sacramentum, ergo & ordinare seu confirmare: quia illa maxima intelligitur in eodem genere rei: vt qui potest facere magnam turrim potest & paruam. Vel dicas sic: quod illa maxima intelligitur, quando minus in maiori includitur: vt qui ferre potest centum libras, potest ferre triginta: secus si non includatur. Aliquis enim potest generare hominem, qui non potest generare asinum, qui est aliquid minus.

Sacramētum ordinis fuit immediate à Christo institutum, quemadmodum

modum & cætera Sacraméta, prout fuit definitum in Triden. Synodo. Fuit etiam determinatũ in 4. Cõcil. Chartag. in quo omnes gradus ordinis, & modus, quo ordinatio facienda est, discernuntur: habet etiã in nouem Canon. Apostolorum: & & quamuis Euangelistæ non faciãt de omnibus ordinibus mentionẽ, quia testante D. Dionys. Christus voluit formas Sacramentorum esse occultas, ne venirent in irrisionem infidelium: eas tamen docuit & ante, & post Resurrectionem, maxime per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei, idest, de regimine Ecclesiæ.

Legimus etiam in Euangelijs Christum quodã modo vsum fuisse actibus omnium ordinum, & tunc vt verisimile est ordinem instituit, & potestatem vtendi & conferendi Apostolis dedit. Sed de hoc in vnoquoq; ordine dicetur.

Christus primus ordinationem fecit: primo fecit Apostolos Sacerdotes in cœna quantum ad primum actum, qui consistit in consecratione, cum dixit: hoc facite: quo ad secundum actum, qui consistit in absolutione, cum dixit: Io. 20. quorũ remiseritis peccata. Sed potestatẽ Episcopalem instituit, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Fecit enim Dñs Petrum Epũm Episcoporũ, cũ dixit. Io. 21. Simon Ioannis diligis me plus his, pasce agnos, & pasce oues. Postremo in die Ascensionis fecit alios Apostolos Episcopos (sub ditione tamen Petri, cui commiserat oues) cum dixit: Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes &c.

Principalis autem actus Episcopi est docere: ideo dixerunt: Act. 6. Nõ est enim equũ nos derelinquere verbum Dei & ministrare mẽsis.

Et licet Christus non fuerit vsus vnctionibus & alijs solẽnitatibus, eo quod haberet potestatem excellentiæ: docuit tamen Apostolos illis signis sensibilibus vti: ideo vsi sunt, & per exemplum, & per traditiones suas modũ & formã vtendi suis successoribus relinquerunt.

Ordo est de numero illorum Sacramentorũ, quæ imprimunt characterem: vt autem non ignoretur quid sit character, ideo de eo erit sermo in sequenti capitulo, deinde de ministris dicemus.

De charactere. Cap. 23.

CHaracter autem secundum cõmunem acceptionem importat & significat quandam consignationem, siue signum impressum in aliquo, per quod distinguitur ab alijs: & cum signum possit tribus rebus imponi, scilicet, vestibus, corpori, & animæ, sequitur quod triplex est character, nempe vestium, corporis, & animæ. Primus character est militum, qui affigitur eorum vestibus, vt differant, & discernantur à militibus oppositi exercitus, vt Crux rubea Hispanis, & alba Gallis. Secundus character imprimitur carni, aliquando in malum

vt cum falsarij & proditores ferro calido characterizantur, vt cognoscantur, & alij caueant à similibus: aliquando imprimitur seruis, vt discernantur à liberis, & cuius domini sint: hoc modo Deus dedit olim populo suo circuncisionem corporalem, quam Apost. Heb. 4. vocat signaculum: per illum characterem distinguebantur Iudæi ab alijs nationibus. Tertius autem character est, qui imprimitur animæ, & ideo indelebilis, vt ait Aug. in 2. contra Parmenianum, vbi dicit: Non enim minus habent Sacramenta Christiana, quā corporalis nota militiæ, sed character militaris non repetitur, sed agnitus approbatur in eo, qui veniam meretur ab imperatore post veniam commissam: ergo nec character Sacramentalis deleri potest: maxime cum non habeat contrarium, & sit in subiecto incorruptibili. Insuper character est participatio Sacerdotij Christi, Sacerdotium autē Christi manet in æternum. Psal. 109. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: sed causa æterna potest producere effectum æternum, maxime in rebus, quæ sunt infieri: & anima est subiectum characteris: ergo. De quo charactere dicitur. 2. Cor. 1. Qui vnxit nos Deus, & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

Et quoniam etiam duntaxat per tria Sacramēta deputatur homo ad cultum diuinum: igitur tria sola Sacramenta imprimunt characterem: scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. Dico in anima hominis, quia est immortalis. Per pœnitentiam enim non deputatur homo ad aliquid pertinens ad cultum diuinū, sed restituitur in statum pristinum.

Character manet in beatis, & dānatis: licet post hanc vitam non remaneat exterior Sacramentorū cultus: remanet tamen finis illius.

Indelebiliter enim inest animæ: non propter sui perfectionem, sed propter perfectionem Sacerdotij Christi, à quo deriuatur character, sicut quędam virtus instrumentalis. Manet ergo in bonis ad eorum gloriam, & in malis ad eorum ignominiam.

De ministris Ecclesiasticis.
Cap. 24.

SEctarum famosissimarum tria sunt genera, videlicet, Gentiliū, Hebræorum, & Christianorum. Prima est erroris. Secunda veritatis. Tertia salutis. In prima periclitamur. In secunda à periculo eripimur. In tertia saluamur. Prima secta dicitur à secando, quia secat idest nos separat à Deo. Secunda & tertia dicuntur à sectando, & tenendo, quia illuminant, saluant, & liberant.

Christianorum personæ tam sæculares, quam Ecclesiasticæ, de alijs duabus sectis sumptæ sunt Hebræa, videlicet & Gentili. Sicut enim apud nos duo sunt genera personarum, scilicet laicales & Ecclesiasticæ.

cæ. 12. q. 1. duo. Sic & apud Gentiles & Hebræos. Et sicut apud nos sunt virorum & mulierum conuẽtus, sic erant apud eos. Apud Hebręos (vt specialius loquamur) erat diuersitas personarum: alię nanque erant sæculares, aliæ diuino cultui dedicatæ, videlicet in templo.

In templo erant summus Sacerdos vt Melchisedech, minores Sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, luminum extinctores, exorcistæ, Ianitores, & æditij seu cantores: Super populum vero regendum erat Dux populi Moyses: & sub eo quos ipse constituerat, ad consilium Ietro soceri sui: erant etiam chiliarchæ, & acontarchæ, petacontarchæ, & decacontarchæ, idest millenarij, cẽtenarij, quinquagenarij, & decani: chilas mille, Archom Princeps. & ita de alijs nominibus idem est iudicium.

Sic apud Christianos diuersitas huiusmodi reperitur. Adest Summus Pontifex & caput nostrum primo & principaliter Christus. Dicitur autem Christus à chrismate quasi vnctus. Ipse autem vnctus est æternaliter à Deo præ consortibus suis, vt legitur Act. 2. Hinc est quod in veteri testamento Sacerdotes & Reges Christi nuncupabantur, quia vncti erant vnctione temporali. iuxta id Psal. 104 Nolite tangere Christos meos. Hoc nomen Christus: non est nomen proprium, sed est communis nuncupatio potestatis. Est enim commune nomen dignitatis. Sed hoc nomen Iesus est proprium nomen Saluatoris, quo ab Angelo Gabriele in cõceptione vocatus est. Luc. 1. Iesus Hebraice dicitur Messias: Græce Christus, vel Sotyr, vel Sophyr, Latine Vnctus, vel Saluator, eo qd ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorũ: potestatem enim habet dimittendi peccata, vt ipse testatur: vel Saluator, quia ipse nobis potest dare salutem si eius præcepta seruauerimus.

Vocatur etiam principium & finis, α & ω, & Hebraice Emanuel, quod nobiscum Deus interpretatum est · nobiscum est enim per præsentiam maiestatis, per participationem veritatis, & per vinculum charitatis: & per adimpletionem veritatis.

Insuper vocatur, via, veritas, & vita. Via in exemplo vel præcepto. Veritas, in promissione. Vita in præmio. Et Sabbaoth, idest, Deus exercituum. Adonai quod est Domine. Athanatos idest immortalis. Kyrios, idest Dominus. Theos, idest Deus. Panagatos idest optimus. Omosios idest vnius essentiæ, nomina sunt Dei non tantum personæ Christi. de consec. dist. 2. ego.

Rursus Christus vocatur secundum Isaiam cap. 9. Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Admirabilis, in incarnatione. Consiliarius, in integra rerum cognitione. Deus in rerum creatione. Fortis in rerum dispositione. Pater futuri

sæculi,

sæculi, in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur, vel quia fuit mediator Dei & hominum, vel etiã hominum & Angelorum: vel quia confert illis pacem, quæ exuperat omnem sensum, cuius pacis non erit finis.

Rursus Iesus dicitur Nazarenus, à quodam vico Galilęæ. Dicitur Deus propter vnicam cum patre substantiam. Dominus vero dicitur propter seruientem creaturam. Deus & homo dicitur, quia verbũ & caro. Verbum dicitur quia pater per eum omnia condidit siue iussit. Imago patris dicitur propter parẽ similitudinem patris. Hic ergo est Princeps Dominus, Pontifex, & Deus noster.

Deinde adest populus Christianus, & de populo alij sunt laici, alij clericales, qui in Ecclesia deseruiunt, vel ipsam regunt. Laici dicuntur, nam laos Græce latine populus. sed de hoc non erit sermo.

Clericales dicuntur à cliros Græce, Latine sors. Horum alij sunt sæculares, alij regulares, qui in monasterijs vitam sub regula ducunt, vt faciunt Monachi: isti enim singulariter viuunt: monos Græce, Latine singularis dicitur. Monachi subdiuiduntur, sed nihil ad nos spectat pro nunc.

Ecclesiasticarum personarũ, duo item sunt genera. Aliud est dignitatis. Aliud ordinis. Dignitatis vt Papa, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, siue Metropolitanus, Episcopus, Archidiaconus, Archipresbyter, & Prępositus: quamuis omnes qui præsunt generaliter Prępositi rite vocentur. extra de verborum significatione. quamuis.

In choro vero personæ sunt decanus, subdecanus, cantor siue pręcentor, succentor, Thesaurius siue Sacrista. Et huiusmodi. Dignitates autem vt ordines quoq; à lege originem & exemplum traxerunt. iuxta id Ps. 44. Constitues eos Principes super omnem terram. Ad duo tenentur istæ personæ clericales vt dignoscãtur ab alijs, scilicet ad habitum, & ad coronam.

De habitu & corona Clericali. Cap. 25.

Clericorum habitus debet esse honestus. dist. 41. per totum, & in ca. Clerici officia. de vit. & hon. cleri. vbi dicitur quod coronã, & tonsuram habeant congruentem indumẽta clausa desuper deferant: nimia breuitate vel longitudine nõ notanda: pannis vero viridibus, & rubeis non vtantur: non annulos portantes, nisi quibus competit ex officio. More autem Ecclesiæ Gallicanæ non deferunt vestes longas Clerici, nisi in Ecclesia tãtum cũ ad diuina recitanda incedunt. Claustralis vero iuxta regulam sui ordinis.

Circa vero coronam Clericorum tria attendenda sunt, scilicet capitis abrasio, capillorum detruncatio, formæ circulatio. Tria sequuntur ad capitis abrasionem, scilicet, mun-

dictæ conseruatio, deformatio, & denudatio. Munditiæ conseruatio, quia ex capillis sordes in capite aggregantur. Deformatio, quia capilli sunt adornatum. Tonsura ergo significat mundam, & non formabilem vitam, idest, quod Clerici debent habere munditiam mētis interius: & non formabilem vitam, idest non exquisitum habitum exterius secundum Dionys. in Eccles. hierar. Rasura capillorum significat quoque depositionem omnium temporalium. Clerici enim victu & vestitu contenti omnia communia habere debent. 12. quæst. 1. Clericus.

Et iuxta Apostolum. 1. Cor. 11. comam non nutriant, sed caput in modum sphæræ desuper radant. 23. dist. prohibitæ. Denudatio autem ipsa superioris partis capitis, nullū debere esse medium inter nos & Deum demonstrat, vt reuelata facie gloriam Domini libere contemplemur.

Circa detruncationem capillorum, notatione dignum est, quia illa significat, quod Clerici omnes superfluas cogitationes, & etiam temporalia debent à mente abscindere. Monachi autem coronas ampliores portant, quia magis à se omnia abiecerunt quā Clerici sęculares, propter votum paupertatis.

Abtonso igitur capite & patentibus auribus, incedere debent, ne capilli crescendo aures operiant, & oculos impediant. 23. dist. non liceat. quoniam prouidendum est, ne sæculares cogitationes aures & mētis oculos impediendo nos ad sæcularia trahant. Vnde capillos super aures tondeamus vt quinq; capitis sensus expeditos ad Dei seruitium habeamus. Recte ergo dicitur ad Ezechielem cap. 44. Sacerdotes caput suum non radant: neq; comam nutriant: sed tondentes attondant capita sua. Siquidem vt ait Grego. in past. lib. 12. c. 18. Capilli in capite exteriores, sunt cogitationes in mente.

Circulatio autem fit propter multa. Primo in signum quod Christus Rex noster seipsum in ara Crucis oblaturus, spineam coronam portauit. Vnde & nos qui desideramus saluari per eandem passionē, Dominicæ passionis signum, idest, coronam in verticibus nostris portamus, vt sicut ille pro nobis, sic & nos pro illo irrisiones & opprobria paratos esse libenter sufferre monstremus. Fit etiam quia hæc figura, non habet principium, neq; finem. Per quod datur intelligi, quod Clerici sunt ministri Dei, qui non habuit principium, nec habebit finē. Insuper quia hæc figura non habet angulū: per quod significatur: quod Clerici non debent habere sordem in vita: quia vt ait Bernar. vbi angulus ibi sordes. Et quod debent habere veritatem in doctrina, quia veritas angulos non amat, inquit Hieronym. Item quia hæc figura omnium figurarum est pulcherrima. Vnde in hac Deus cælestes creaturas fecit, per quod significa-

tur quod Clerici debēt habere pulchritudinem interius in mente: & exterius in conuersatione. Rursus hæc figura est simplicissima, vnica enim linea clauditur,& Clerici debent habere simplicitatem columbæ. Mat. 5. Estote simplices sicut Columbæ. 6. q. 1. ex merito. Item corona demōstrat Clericos specialiter esse regnū Dei. Ipsi nāq; secūndū Hier. 12. q. 1. duo sūt. Sunt Reges & Sacerdotes, idest, Regales Sacerdotes. Et sunt Reges, idest, se & alios in virtutibus regentes:& ita in Deo regnum habent: vt Beda ait in hyst. Anglorum. Rasura capitis Clericorum fit, quia cum Beatus Petrus in Antiochia prædicaret, abraserunt sumitatem capitis in contumeliam nominis Christiani, & Dominicæ passionis: quod quidem hodie in honorem toti Clero traditur.

De ordinibus Ecclesiasticis. Cap. 26.

CLerici vt diximus à cliros Græce, quod est sors seu hæreditas Latine: quasi sint de sorte Domini, vel quasi Dominus eorum sors sit. iuxta id Ps. 15. Dominus pars hæreditatis meæ. &c. 12. q. 1. Clericus. & cap. qui. extra. de præben. cum secundū. Ex quo patet quod nihil extra Deum habere debent: sed solum decimas, præmitias & oblationes, quæ sunt hæreditates Domini accipiant, siue quasi sint or te electi. In veteri testamento & apud Gentiles, & Clerici & Sacerdotes sorte & libris eligebantur, & in nouo testamēto Matthias sorte electus est. Act. 1.

Primus autem Clericus factus, est Diuus Petrus; Iginus Papa decimus à Beato Petro cōposuit Clerum, & distribuit gradus. Sed cur ordinantur?

Ordinantur autē Clerici vt Deo seruiant:nec de cætero seruiant mūdo: Debent ergo offerre corpora sua Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Ordinatur in quatuor temporibus: quia Sacerdotes & alij Clerici locū in Ecclesia obtinent, quem Leuitæ in populo Israel obtinuerunt, quos sicut in lib. Numerorum legitur cap. 3. Dominus pro primogenitis recepit, & eos in Ægypto dum primogenita Ægyptiorum interficerentur custodiuit: primogenita vero quasi quędā primitiæ sunt. Vnde quasi primitias Domino offerimus cum aliquem ad sacros ordines consecramus.

Conueniens igitur est vt in primitijs temporum, scilicet in quatuor temporibus, primitias hominum offerramus. Item ideo in quatuor temporibus, vt quatuor virtutibus exornentur: & sub quatuor Euangelijs seruire Christo & Ecclesiæ moneantur. In vere vt virtutibus floreant. In æstate vt fructus afferant. In autumno vt fructus bonorum operum metant. In hyeme vt collectos conseruent in horreo: & eis fruantur in Domino. Ideo autē potius in Sabbathis quatuor

mor temporum, quam in quartis vel sextis ferijs fiunt ordinationes, quia illa dies Spiritui sancto consecrata est, cuius dona in ordinibus recipiuntur. Præceptum est enim priori populo Sabbathum celebrare, ad hoc vt esset figura sanctificationis Spiritus sancti. Vnde Exod. 16. Requies Sabbathi sanctificata est Domino:& 31. Custodite Sabbathum meum &c. Præterea nunquam legimus in Genes. 2. Sanctificationem fieri per omnes priores dies:sed de Sabbatho solum dictum est. Sanctificauit Deus diem Sabbathi.

Ordinatio autem,quæ fit in Sabbatho sequentis diei est. Figurat enim Sacerdotes ordinatos,esse ministros diuersorum Dominicorum Sacramentorum. Ideo fit hora nona, quia iam illud tempus ad Dominicum diem, scilicet Resurrectionis intelligitur pertinere. 75. dist.quia patribus.extra de tempor. ordin. literas. Ordinandi enim ad Christi similitudiné Sabbatho Resurrectionis intelliguntur. Cógrue igitur in hac die, scilicet Dominica celebrantur ministeria Sacerdotalium benedictionum, in qua sunt collata chrismata gratiarum, in ea Dominus resurrexit, in ea Apostolis insufflauit dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Io. 20. In hac promissus Spiritus sanctus venit. Recte ergo ad eam benedictiones Sacerdotales dirigimus, vt cũ Apostolis hilariter cantare possimus: Veni sancte Spiritus reple tuorum corda fidelium, scilicet ordinatorum.

Fiunt etiam ordinationes hebdomadæ Quadragesimæ, qua cantatur, sitientes venite ad aquas. 85. dist. ca. si. 73. c. principali. 16. q. 1. in parochijs. & etiam in Sabbatho sancto. de quibus dicitur infra in his diebus. Veruntamen vsque ad tempora Simplicij Papę, Romani Pótifices, dicuntur semper in Decembri celebrasse ordines. Vnde etiam in Breuiario hoc sæpe inuenitur.

Solus Romanus Pontifex potest Subdiaconos facere in diebus Dominicis.extra de tempo. ordin.cap. 1. Alij prælati possunt in diebus Dominicis solum minores conferre, & virgines consecrare. Si autẽ propter vrgentem necessitatẽ in die Dñica ordinatio fiat: quia forte non potuit perfici in Sabbatho, debet hoc fieri ieiunio cótinuato, tam ab ordinando,quam ab ordinatore: quia tunc propter continuationem ieiunij fingitur vna dies. extra de tempor. ordin. c. literis. 75. dist. quod patribus. & ca. seq.

Sed quare ab Apostolo in Epistolis solum Sacerdotes & Diaconi nominantur? Dicendum, eo quod ipsi præcipue in ministerio Altaris necessarij sunt. Cæteri vero ordines postea adiecti sunt, pro vtilitate ministerij: quia propter multitudinem credentium rite per illos non poterat adimpleri. Vnde & secundum Ambros. illorum ordinatio

circa Altaria celebrantur: & pro eis Episcopus ante Altare prosternitur. Alij vero nequaquam ita se habent circa Altare, sed alia officia implent, siue legendo, siue cantando, siue alia seruitia faciendo: neq; pro eis Episcopus prosternitur.

Omnes tamen quærunt faciem prælati, idest præsentiam Domini, vt valeant in primogenitis hæreditare, ad instar Iacob qui sibi fratris primogenita emit.

Romanus Pontifex celebriter Missarum solemnia agens, sex habet secum ordines Clericorum, scilicet Episcopos, Præsbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Acolitos, & Cantores ipso numeri Sacramento perfectionē huiusmodi officij manifestans. Nam senarius numerus perfectus est.

Sex ordines ministrorum fuisse in veteri testamento legimus, videlicet, Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinæos, Ianitores, & Psallentes: quos ex maiori parte distinxit Artaxerses in Epistola quam direxit *Esdræ scribæ*, dicens: Notum facimus de Sacerdotibus vniuersis, & Leuitis, & Cantoribus, & Ianitoribus, & Nathinæis, & ministris domus Dei, vt eis vectigal, tributū, & annona nullatenus imponatur. Hinc fit quod Ecclesiastici nūc sunt exempti ab his.

Ordines vero Ecclesiasticos Siluester Papa enumerat. 23. dist. à Subdiacono. & 1. q. 7. Clericus. dicens: Pontifici Presbyter: Presbytero Diaconus: Diacono, Subdiaconus: Subdiacono, Acolytus: Acolyto, Exorcista: Exorcistæ, Lector: Lectori, Ostiarius: Ostiario, Abbas: Abbati, Monacus in omni loco obsequium repræsentent.

Horum ordinum quidam sunt sacri & vocantur maiores. Pro quo notandum est, quod ordo secundú Vig. dicitur Sacer dupliciter. Vno modo per se: & ita quilibet ordo est Sacer, cum sit Sacramentum quoddam. Alio modo ratione materiæ, circa quam habet actum. Et sic aliquis ordo dicitur Sacer, qui habet aliquem actum circa aliquam rem consecratam, & sic sunt tres ordines sacri, scilicet Sacerdotalis qui habet actum consecrandi panem & vinum &c. Diaconatus, qui habet actum circa corpus & sanguinem Christi in vase: & Subdiaconatus, qui habet potestatem super vasa sacra & corporalia. Ideo istis tribus ordinibus indicitur continentia: vt mundi & sancti sint, qui sacra & sancta tractant: his etiam iniungitur sub præcepto diuinum officium in c. dolentes. extra de celebratione Missarum. Ordinatis autem quatuor ordinibus nō iniungitur diuinum officium, neq; cōtinentia, ideo non impediunt contrahendum, sicut tres sacri, qui etiam dirimunt contractum. Non indicitur autē eis continentia, quia nō sunt circa rem sacram, vt maiores circa Christi corpus. Hi autem quatuor vocantur non sacri, siue minores: de his ergo omnibus separatim & seiunctim dicendum est: & primo de Cantore.

De Cantore. Cap. 27.

CAntor nomen est officij, & nõ ordo: qui autem in veteri testam nto Cantores dicti sunt, hodie lectores vocantur, siue modulatores. Cantor autem vocatur, qui vocem modulatur in cantu. 21. dist. c. Cleros. Cuius duo sunt genera in arte musica, præcentor & succentor.

Præcentor vocem præmittit in cantu: deinde alij subsequuntur. Concentor dicitur qui consonat. Vnde qui non consonat, non concinit, nec concentor erit.

Dauid volens solemnius cultum ampliare diuinum, Cantores instituit: qui coram archa fœderis Domini musicis instrumentis, & modulatis vocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt, Heman, Asaph, & Aetan: Sed primus omnium fuit Heman, cuius vicem nũc in Ecclesia obtinet primicerius, vel qui Cantoribus est prælatus, siue modulator.

Debent Cantores consonis vocibus & suaui modulatione concinere: quatenus animos audientium ad Dei deuotionem valeant excitare. Hoc idem docet Cæremoniale Episcoporum lib. primo. cap. 28. vbi de Organo, & Cantoribus ita dicit: Cauendum autem ne sonus Organi sit lasciuus, aut impurus, & ne cum eo proferantur cantus, qui ad officium, quod agitur non spectent, nedum profani, aut ludicri, nec alia instruméta musicalia præter ipsum Organum addantur.

Idem quoq; Cantores & Musici obseruẽt, ne vocum harmonia, quæ ad pietatem augendã ordinata est, aliquid leuitatis, aut lasciuiæ præseferat, ac potius audientium animos à rei diuinæ contemplatione auocent, sed eorum sit deuota, distincta, & intelligibilis.

Ministri Altaris cantare non debent, tum quia ipsi occupantur in ministerio, tum quia decoris est & grauitatis non canere.

Vsus cantãdi in Ecclesia propter carnales & non spirituales institutus est, vt qui verbis non compunguntur moueantur melodijs ad deuotionem considerando cælestia gaudia. Vnde Aug. lib. confes. Consuetudiné cantandi probat Ecclesia: vt per oblectamenta aurium infirmior animus ad affectum pietatis assurgat.

Antiqui pridie, quo cantandum erat abstinebant cibis propter causam vocis, præterquam leguminum psallentibus aptis. Vnde Cantores vulgo Fabarij dicti sunt.

Quando autem Cantores possint vti cantu figurato, patet in prædicto cap. Verba autem sunt ista. In omnibus Dominicis & omnibus festis per annum occurrentibus, in quibus populi à seruilibus operibus abstinere solent, decet in Ecclesia Organum, & Musicorũ cantus adhiberi: inter eas non connumerantur Dominicæ Aduentus, & Quadragesimæ, excepta Dominica tertia Aduentus, quæ dicitur: Gaudete:

dete: & quarta Quadragesimæ, quę dicitur lætare Ierusalem. Item exceptis festis, & ferijs infra Aduentum, aut Quadragesimam occurrētibus, quæ cum solemnitate ab Ecclesia celebrantur, vt in die Annunciationis, feria quinta in cœna Domini, Sabbatho sancto & similibus, & quandocunq; occurreret celebrare solemniter, & cum lætitia pro aliqua re graui. Insuper notet modulator secundū Cærem. quod in Missis & Officijs defunctorum, nec Organo, nec Musica, quam figuratam vocant vti debet, sed cantu firmo, quem etiam in tempore Aduentus & Quadragesimæ in ferialibus diebus adhiberi conuenit. Hoc tamen non ita obseruatur in Missis mortuorum, vbi vtitur figurato cantu.

Notet insuper Cantor (vt habetur ibidem) quod in Matutinis, quę solemniter celebrātur in festis maioribus, possunt pulsari organa ab Hymno, Te Deum laudamus &c. prout in Vesperis. Subdit deinde. Regulare est, siue in Vesperis, siue in Matutinis, siue in Missa, vt primus versus canticorū, & hymnorū, & pariter versus hymnorū, in quibus genuflectendum est, qualis est versiculus, Te ergo quæsumus &c. & versiculus, Tantum ergo Sacramentum &c. quando ipsum Sacramentum est super Altari, & similes, cantentur à Choro in tono intelligibili, non autem ab Organo, sic etiā versiculus, Gloria patri &c. etiamsi versiculus immediatè præcedens fuerit à Choro pariter decantatus: idem seruatur in vltimis versibus hymnorum. Insuper aduertendum erit, vt quandocunq; per Organum figuratur aliquid cātari, seu responderi alternatim versiculis hymnorum, aut canticorum, ab aliquo de choro intelligibili voce pronuncietur id, quod ab Organo respondendum est.

Amplius notandum est, vt habetur ibidem lib. 2. cap. 20. de Dominica de passione inquit. Cantores vero ab hac Dominica quinta Quadragesimæ vsq; ad Pascha, excepta feria quinta in cœna Domini, non vtantur cantu figurato, sed Gregoriano. Ergo alijs Dominicis antecedentibus videtur posse cōgrue vti cantu figurato. Hæc omnia seruanda sunt in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis, & alijs, vt patet in motu D. Clementis VIII. sub anno nono sui Pontificatus, die xiiij. Iulij MDC.

De Psalmista. Cap. 28.

PSalmistatus non est ordo, sed officium annexum ordini. Et ratio est, quia ex eo quod Psalmi pronunciantur cum cantu, ideo etiā Psalmista dicitur Cantor. Cantor autem non est nomen ordinis, tum quia cantare ad totum Chorū spectat, tum etiam quia non habet aliquam specialem relationem ad Sacramentum Eucharistiæ, sicut habet quilibet ordo: tum quia est officium quoddam, tamen inter ordines

dines

dines largo modo acceptos quandoq; computatur Tho. 4. sent. dist. 24. art. 4. q. 2. Dictus est Psalmista à psalmis dicendis, siue ab officio canendi. Ad ipsum spectat secundum Isid. 25. dist. perlectis. Officium canendi, dicere benedictiones, idest, Benedicamus Domino. Laudes idest Alleluia. Offertoriũ Responsorium, & quicquid ad peritiam canendi spectat. Funguntur hoc officio nunc illi, qui vulgo mãsionarij dicuntur.

De prima tonsura. Cap. 29.

PRima tonsura non est ordo, sed est quædam dispositio ad ordines. Pro quo notandum est secundum Thom. 4. senten. dist. 24. art. 7. q. 1. quod circa ordines consideranda sunt quatuor, scilicet, dispositio præueniens, receptio conueniens, prælatio conferens, conditio impediens. Primo circa ordines considerãda est dispositio prę ueniens. Requiritur enim ad receptionem ordinis triplex dispositio, vna ex parte corporis, scilicet tonsura, vel corona. Secunda ex parte mentis, scilicet gratia. Tertia ex parte totius hominis, scilicet vita bona, conscientia pura & sancta. Primo dico quod ad receptionem ordinis requiritur primo dispositio ex parte corporis, scilicet corona: nam eis qui ad diuina ministeria applicantur competit rasura, siue tonsura in modum coronæ, quæ est dispositio congrua, non necessaria, ad receptionem ordinis; quia tonsura fit in corpore, scilicet in capillis, ordo vero imprimitur in anima. Ratio autem, cur tonsura est dispositio congrua ad ordinem, est hæc; quia sicut, quando fit mutatio ab albo in nigrum, aliquod est medium, quod recedit ab albedine, & accedit ad nigredinem; ita in mutatione, quæ fit à statu laicali in statum clericalem, media est tonsura, vel corona clericalis, per quam homo recedit à statu laicali, & accedit ad statum clericalem: & sicut, quod est medium inter album & nigrum, non accedit ad perfectã rationem nigri; ita quod est mediũ inter statum laicalem & ordinem ministrorum Ecclesiæ, non habet perfectam rationem ordinis.

Fit rasura autem in modum coronæ in signum, quod in ministros Dei eliguntur, cui seruire regnare est. vnde illis, qui spiritualibus applicantur, competunt duo: primo tonsura capillorum, ratione subiectionis, ne mens eorum ex temporalibus occupationibus à contemplatione diuinorum retardetur, & impediatur. Secundo competit eis corona, ratione figuræ; quæ, cum sit circularis, & perfecta, est signũ regium; vnde Reges coronantur; quare illi, qui diuinis mysterijs applicantur, adipiscuntur Regiam dignitatem: per quam figuram perfectissimam innuitur, quod Dei ministri debent esse in virtute perfecti. Greg. autem inquit: Congruũ est, quod ordinandi, prius tonsurentur,

rentur, siue clericatum (qui non est ordo sed dispositio ad ordines) recipiant: non tamen est de necessitate Sacramenti, sed ex Ecclesiæ ordinatione.

De Ostiario. Cap. 30.

DE minoribus ordinibus dicturo decimoprimo loco occurrit de Ostiarijs, siue Ianitoribus, quorum figura in veteri testamento etiam præcessit; eorum autem officium fuit aperire & claudere templum, & ab eius ingressu immundos prohibere. Hodie autem Ianitoris siue Ostiarij officium est in Ecclesia discernere inter bonos & malos: malos in Ecclesiam non admittere, vt eos qui in excommunicatione sunt vel interdicto, aut hæreticos &c. Ianitores autem in veteri testamēto stabant in quatuor partibus templi vt legitur Paralip. 2. 33. videlicet in Oriente, in Occidente, Aquilone, & Austro. Portas templi singulas ita obseruantes, vt nec in puncto discederent à ministerio. Finita iam litania super ordinandos, dicit Episcopus ad Ostiarios, Suscepturi charissimi filij officium Ostiariorū, videte, quid in domo Dei agere debeatis. Ostiarium oportet percutere cymbalum & campanam, aperire Ecclesiam & Sacrarium, & librum aperire ei, qui prædicat. Prouidete igitur, ne per negligentiam vestram illarum rerum, quæ intra Ecclesiam sunt, aliquid depereat, certisq; horis domū Dei aperiatis fidelibus, & semper claudatis infidelibus, quod Dominus vobis concedat per suam misericordiam. Amen.

Accepta deinde claue ab Altari, exhibet illam Episcopus eis dicens, sic agite quasi reddituri rationem pro ijs rebus, quæ ijs clauibus recluduntur. Mox Archidiaconus deducit eos ad ianuam, vt eandem aperiant & claudant, ac rursus adducit ad Episcopum, qui facta super eos oratione, benedicit illos. Clauium ergo traditio & verba præmissa sunt huius ordinis essentialia: cætera sunt solemnitatis. Hoc officio vsus est Dominus Iesus, quando facto ex funibus flagello eiecit vendentes & ementes de templo. Neq; absurdum est hoc, cum ipse quoque dixerit, se esse ostium, adeo vt quisquis per illud, ostium sit ingressurus, seruetur. & habetur. 16. q. 7.

De Lectore. Cap. 31.

QVoniam quidam sunt, qui volunt credere, sed nondū instructi sunt, ideo ad huiusmodi instructionem est ordo lectoratus, ad quē spectat docere prima fidei rudimenta. Secundus ergo ordo est Lectorū, quibus ex officio incumbit Prophetas legere coram populo, lectiones & legendas in matutinis pronunciare; & illis itaq; Episcopo oblatis, sic inquit ipse, Electi fratres charissimi, vt sitis Lectores in domo Dei nostri, officium ve-

strum

ſtrum agnoſcite & implete: potens enim eſt Deus, vt augeat vobis gratiam perfectionis æternæ. Lectorem enim oportet legere ei, qui prædicat, & lectiones tam de Prophetis, quam de Apoſtolis cantare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos (fit hoc ex more veteris Eccleſiæ, ſicut & adhuc obſeruat Eccleſia Græca & Gallicana, vt ſingulis diebus Dominicis benedicatur panis, ſicut apud nos ſal & aqua) ſtudete igitur verba Dei, videlicet lectiones ſacras diſtincte, etiam aperte ad ædificationem fidelium, abſq; omnis mendacio falſitatis, proferre. Quod autem ore legitis, corde credatis, atq; opere compleatis: quatenus auditores veſtros verbo pariter & exemplo veſtro docere poſſitis; ideoq; dum legitis in alto loco Eccleſiæ ſtatis, vt ab omnibus audiamini, figurantes poſitione corporali, vos in alto virtutum gradu debere conuerſari, vt cæleſtis vitæ formam eis præbeatis, quod in vobis Deus impleat per gratiam ſuam. Amen.

Deinceps Epiſcopus eis librum porrigit, & ait, Accipite, & eſtote verbi Dei relatores, habituri (ſi fideliter, & vtiliter impleueritis officium veſtrũ) partem cum ijs qui verbum Dei bene miniſtrauerunt ab initio. Ad extremum præmiſſa oratione, Epiſcopus benedictione quoq; abſoluit hanc ordinationem. Ordinatus autem in lectorem, inquit Hugo, debet eſſe doctus, vt intelligenter, & diſtincte poſſit legere ſcripturam. Tanta etiam & tam clara debet eſſe eius vox, vt circunquaq; omnium aures impleat. Lector à legendo dicitur ſecundum Iſid. 21. diſt. perlectis. Typum huius ordinis geſſit in veteri teſtamento clamor Prophetarum, qualis fuit hic Iſaiæ, Clama, ne ceſſes, exalta vt tuba vocem tuam, & annuncia populo meo delicta, & domui Iacob ſcelera ſua: quamuis hoc proprie pertinet ad Prædicatores. Libri traditio & huiuſmodi verba præmiſſa, ſunt de eſſentia huius ordinis: cætera ſunt ſolemnitatis. Hoc officio perfunctus eſt & Dominus Ieſus, quando in Nazareth ingreſſus Synagogam reuoluto libro cœpit legere illud Iſaie, Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me. &c. extra de ſac. vnct. cap. vlt. Iſa. 61. & Luc. 4. Qua lectione docere voluit lectorem ſacræ ſcripturæ debere habere vnctionem gratiæ Spiritus ſancti, ſicut intellexit Aug. lib. I. de bap. paruu. c. 32.

De Exorciſta. Cap. 32.

ET quia aliqui ſunt fideles & inſtructi, ſed habent impedimentum, ex dæmonum poteſtate, vt energumeni, ideò ad hoc miniſterium eſt ordo exorciſtatus. Tertius ergo ordo eſt exorciſtatus, ibi Epiſcopus primum admonet illos officij ſui, vt meminerint eijcere dæmones, & cum aqua miniſtrare in Eccleſia: hinc ſubiungit: Studete igitur, vt ſicut à corporibus alio-

rum dæmones expellitis, ita à mentibus & corporibus vestris omnem immunditiam & nequitiam eijciatis; discite per officium vestrum vitijs imperare, ne in moribus vestris aliquid sui iuris inimicus valeat vēdicare. Tunc enim recte in alijs, dæmonibus imperabitis, cum prius in vobis eorum multimodam nequitiam superaueritis.

Post hæc exhibet eis librum, in quo exorcismi sunt descripti, & ait: Accipite & commendate memoriæ (nota quod oportet, vt mandet memoriæ exorcismos) & habete potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue cathecumenos. Energumeni sunt, qui à dæmonibus obsessi sunt, vel lunatici, siue morbum caducū patientes. Sic dicti ab ergon, quod est labor, & mene quod est defectus, & noys quod est mens, quia secundum defectum mentis in defectu lunæ maxime patiuntur. Cathecumeni dicuntur in articulis fidei ante baptismum instructi. Postremo Episcopus, vt supra oratione & benedictione hunc quoq; concludit ordinem. Libri acceptio & verba præmissa sunt de substantia huius ordinis, cætera sunt solemnitatis.

Præcessit autem & hunc gradum figura in veteri testamento, quando Rex Salomon inuenit modum, vt refert Iosephus, quo dæmones cōiuraret remanentes in templo Ierosolymitano, sicut etiam Hierony. commemorat Mat. 12. & Beda in homil. Luc. 11. Sed & Christus vsus est officio illo, nec semel neq; raro, quoties obsessos à dæmonijs liberauit, præcipue cum tetigit sputo suo aures & linguam muti ac surdi, dicens: Epheta, quod est adaperire. Neque vero ipse tantum modo Christus vsus est hac potestate, sed eandem quoq; dedit Apostolis, sicut in Matthæo & Marco legimus, Apud Lucam quoq; sic dixit ad Iudæos, si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, in quo eijciūt filij vestri? ideoq; ipsi iudices vestri erunt, intelligens Apostolos, qui tunc erant exorcistæ. In actibus Apostolorum. c. 19. legimus, quoniam tentarunt quidam de circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare super eos, qui habebant spiritus malos nomen Domini Iesu; erant autem septem qui hoc faciebant. Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Temerarie enim vsurparant isti officium sibi non contraditum, nec à quopiam commissum; contigit ergo eis condigna merces. Vide ibi, nam & dilucidauimus. Exorcista Græce, Latine adiurans, siue increpans vocatur secundum Isid. ibidem. Decet habere spiritum mundum, qui vult immundis imperare spiritibus, vt patet ex dictis.

De Aco-

De Acolyto. Cap. 33.

QVartus autem ordo est Acolythorum. Longobardus post Isidorum in Etymologia lib. 7. dicit Græce Acolythi, Latine ceroferarij dicuntur à deportandis cereis. Acolyteo sequi significat & seruire inquit Agricola medicus & lector Græcę linguæ, inde Acoluthos sequens, consequens, minister, sectator, puer. Quomodo vero ad ceram flectatur, arbitror ita voluisse præfatos, non quod illa sit nominis interpretatio à Græco, sed quod voluerint adsignare morem Ecclesiæ Grecæ, quæ Acoluthos appellat, quos in Latina Ecclesia ceroferarios nominamus. Officium eorum accipitur ex ijs, quæ ad ipsos dicit Episcopus. Suscepturi charissimi Acolythorum officium, pensate quod suscipitis. Acolythum enim oportet ceroferarium ferre, luminaria Ecclesiæ accendere, vinum & aquam ad Eucharistiam ministrare. Studete igitur susceptum officium digne adimplere: non enim Deo placere poteritis, si lucem Deo manibus præferentes, operibus tenebrarum inseruiatis: & per hoc alijs exempla perfidiæ præbeatis: studeatis potius fructibus lucis, qui sunt, Apostolo teste, in omni bonitate, iustitia & veritate, vt sic & vos, & Dei Ecclesiam illuminetis. Tunc enim in Dei sacrificio digne vinum suggeretis & aquam, si vos ipsi Deo per sacrificium, per castam vitam & bona opera oblati fueritis, quod vobis Dominus concedat per misericordiam suam. Amen.

Deinde porrigit eis Episcopus candelabrum cum lucerna extincta, & ait: Accipite ceroferarium cum cereo, & sciatis vos ad accendenda lumina Ecclesiæ mancipatos in nomine Domini: Mox & vrceolum dat vacuum, dicens: Accipita vrceolum ad suggerendum vinũ & aquam in Eucharistia sanguinis Christi in nomine Domini. Vltimo quoq; præmissa oratione benedicit eos de ministerio, quod sunt consecuti. Hi autem deferunt cereos accensos, dum legitur Euangelium, aut offertur sacrificium, non vt tenebras aeris, cum sit dies, sed cordis illuminent: & vt proximis opera lucis ostẽdant. Sic enim ait Hugo, Sicut visibile lumen manibus gestant, ita opera lucis ostendant, & more lucis errantibus viam, in tenebris palpantibus ducatum præbeant. Portant etiam cereos ad demonstrandum signum lætitiæ: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua dicitur: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ. Verba Episcopi & vtẽsilia sunt huius ordinis essentialia: Cætera solemnitatis tantum.

Ordinis huius figura in veteri testamẽto ab Aaron & filijs eius sumpsit exemplũ iuxta illud Exod. 24. Præcipe filijs Aaron vt offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum: vt ardeat lucerna semper in tabernaculo

testimonij: & collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vsq; mane luceat coram Domino. Quod igitur Sacerdotes tunc faciebant, hoc nunc agunt Acolythi in ministerio cereorum & lucernarum: quoniam præparant luminaria in Sacrario. Dominus Iesus Christus hoc officium se habuisse testatus est, quando dixit Ioan. 8. Ego sum lux mũdi, qui sequitur, me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hi sunt ergo quatuor ordines sacri in Ecclesia Catholica ad illuminationem fidelium, & commemorationem eorum quæ in Ecclesia fiunt. Nunc dicamus de tribus ordinibus sacris, qui per antonomasiam dicuntur sacri & maiores.

De Subdiacono. Cap. 34.

PRimus autem ordo maiorum, & quintus in ordine, ordo est Subdiaconorum, quorum officium ex ijs quę eis iniungit Episcopus, po terimus colligere: primum enim iuxta ordinationem Ecclesiæ Romanæ sic ait ad illos: Fratres dilectissimi ad sacrum Subdiaconatus ordinem promouendi, iterum atq; iterum considerare debetis attente, quod onus hodie vltro appetitis: hactenus enim liberi fuistis, licetq; vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire: quod si hunc ordinem susceperitis, non licebit amplius à proposito resilire, sed Deo (cui seruire regnare est) perpetuo famulari, & castitatem illo addiuuẽte seruare oportebit, atq; in Ecclesiæ ministerio semper esse mancipatos. Proinde dum tempus est cogitate, & si in sancto proposito perseuerare placet, in nomine Domini huc accedite. Adferant ergo singuli ordinandi secum humerale, vestem albam, cingulum, & manipulum habeant in sinistra, vna cum veste leuitica, in dextera autem cereum. Quilibet tamen Episcopatus habet suas cæremonias dummodo in essentialibus non differant.

Quantum pertinet ad ordinationem Subdiaconi, sane sic ait Hugo lib. 2. par. 3. cap. 10. Patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrectant, legem obseruent continentiæ, sicut scriptum est, Mundamini qui fertis vasa Domini. Isa. 52. Atq; Subdiaconũ etiam Græci Hypodiaconum vocant, quod Diacono subditus esse debeat, & stare illius iussioni, & in omnibus ei obedire. Post hanc primam admonitionem, & dicta letania Episcopus denuo exhortatur eos & ait, Adepturi fratres charissimi officiũ Subdiaconatus sedulo attendite, quale ministerium vobis traditur: Subdiaconum enim oportet aquam ad ministeriũ Altaris præparare, Diacono ministrare, pallas Altaris & corporalia abluere, Calicem & Patenam in vsum sacrificij eidem offerre, de ipsis oblationibus tantum in Altari ponere, quantum possit populo sufficere, ne aliquid putredinis in Sacrario remaneat. Pallæ Altaris & corporalia in alio vase lauentur,

uentur, nam ipsa lotionis corporalium aqua in baptisterium mergi debet. Studete itaq; vt ista visibilia ministeria nitide & diligentissime complentes, inuisibilia horum exemplo perficiatis. Altare quippe sanctæ Ecclesiæ ipse est Christus sicut Io. vidit in Apoc. 8. Estote ergo tales, qui sacrificijs diuinis, & Ecclesiæ Dei digne seruire valeatis, in vera & Catholica fide fundati, quod ipse vobis præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Mox vnicuiq; Calicem porrigit Episcopus vacuum vna cum Patena, & Archidiaconus, quia illi velut in adminiculum ordinatur: dat ei vrceolos cum vino & aqua, gutturnium cum mappula: Episcopus autem dans illi Calicem dicit: Accipe Calicem salutis in nomine Domini. Ad omnes vero Subdiaconos sic ait: Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, quod Deo placere possitis. Postremo præmissa oratione benedicit ordinatos, benedictione finita, Episcopus cuilibet imponit humerale, idest amictum super caput, & tunicam leuiticam tradit induendam, librum quoq; epistolarum porrigit & ait; Accipite librum Epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis quam defunctis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Ad extremum iniungit singulis, vt orent quotidie septem horas canonicas, pro consuetudine diœcesis.

Subdiaconi secundum Isid. 22. dist. perlectis: debent in templo Domini oblationes à fidelibus suscipere: & leuitis superponendas Altaribus deferre: Calicem & Patenam ad Altare Christi deferre: leuitis tradere & eis ministrare: vrceolum quoque cum vino & aqua, manile & manutergium tenere: corporalia & substratoria lauare, de quibus recte placuit patribus. 31. dist. lex. & c. omnino.

Verba ergo supradicta Episcopi & vtẽsilia sunt essentialia huius ordinis: cætera vero sunt de solemnitate. Imperator gerit officium Subdiaconi in die consecrationis suæ, receptus primo in canonicum, à canonicis sancti Petri, ministrat sanctissimo Papæ in Missa in officio Subdiaconatus, parando Calicem & huiusmodi faciendo tantum. De hoc ordine dicitur in epistola Ignatij Discipuli Euangelistæ Ioan. ad Ecclesiam Antiochenã: saluto Subdiaconos, saluto lectores, cantores, ostiarios laborantes, & exorcistas.

Habuit & hic ordo figuram in veteri testamento, siquidem Nathinæi in hoc erant constituti à Dauide & Principibus vt inseruirent leuitis, sicut eorum. 122. missi sunt ad Iudæos cum reuerterentur ex captiuitate Babylonica; Quemadmodum ergo nunc in Ecclesia Subdiaconi ministrant Diaconis, & seruiunt ad omnem nutum, ita quondam Nathinæi seruiebant leuitis,

nomen

testimonij: & collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vsq; mane luceat coram Domino. Quod igitur Sacerdotes tunc faciebant, hoc nunc agunt Acolythi in ministerio cereorum & lucernarum: quoniam præparant luminaria in Sacrario. Dominus Iesus Christus hoc officium se habuisse testatus est, quando dixit Ioan. 8. Ego sum lux mũdi, qui sequitur, me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hi sunt ergo quatuor ordines sacri in Ecclesia Catholica ad illuminationem fidelium, & commemorationem eorum quæ in Ecclesia fiunt. Nunc dicamus de tribus ordinibus sacris, qui per antonomasiam dicuntur sacri & maiores.

De Subdiacono. Cap. 34.

PRimus autem ordo maiorum, & quintus in ordine, ordo est Subdiaconorum, quorum officium ex ijs quę eis iniungit Episcopus, poterimus colligere: primum enim iuxta ordinationem Ecclesiæ Romanæ sic ait ad illos: Fratres dilectissimi ad sacrum Subdiaconatus ordinem promouendi, iterum atq; iterum considerare debetis attente, quod onus hodie vltro appetitis: hactenus enim liberi fuistis, licetq; vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire: quod si hunc ordinem susceperitis, non licebit amplius à proposito resilire, sed Deo (cui seruire regnare est) perpetuo famulari, & castitatem illo addiuuãte seruare oportebit, atq; in Ecclesiæ ministerio semper esse mancipatos. Proinde dum tempus est cogitate, & si in sancto proposito perseuerare placet, in nomine Domini huc accedite. Adferant ergo singuli ordinandi secum humerale, vestem albam, cingulum, & manipulum habeant in sinistra, vna cum veste leuitica, in dextera autem cereum. Quilibet tamen Episcopatus habet suas cæremonias dummodo in essentialibus non differant.

Quantum pertinet ad ordinationem Subdiaconi, sane sic ait Hugo lib. 2. par. 3. cap. 10. Patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrectant, legem obseruent continentiæ, sicut scriptum est, Mundamini qui fertis vasa Domini. Isa. 52. Atq; Subdiaconũ etiam Græci Hypodiaconum vocant, quod Diacono subditus esse debeat, & stare illius iussioni, & in omnibus ei obedire. Post hanc primam admonitionem, & dicta letania Episcopus denuo exhortatur eos & ait, Adepturi fratres charissimi officiũ Subdiaconatus sedulo attendite, quale ministerium vobis traditur: Subdiaconum enim oportet aquam ad ministeriũ Altaris præparare, Diacono ministrare, pallas Altaris & corporalia abluere, Calicem & Patenam in vsum sacrificij eidem offerre, de ipsis oblationibus tantum in Altari ponere, quantum possit populo sufficere, ne aliquid putredinis in Sacrario remaneat. Pallæ Altaris & corporalia in alio vase lauentur,

uentur, nam ipsa lotionis corporalium aqua in baptisterium mergi debet. Studete itaq; vt ista visibilia ministeria nitide & diligentissime complentes, inuisibilia horum exemplo perficiatis. Altare quippe sanctæ Ecclesiæ ipse est Christus sicut Io. vidit in Apoc. 8. Estote ergo tales, qui sacrificijs diuinis, & Ecclesiæ Dei digne seruire valeatis, in vera & Catholica fide fundati, quod ipse vobis præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Mox vnicuiq; Calicem porrigit Episcopus vacuum vna cum Patena, & Archidiaconus, quia illi velut in adminiculum ordinatur: dat ei vrceolos cum vino & aqua, gutturnium cum mappula: Episcopus autem dans illi Calicem dicit: Accipe Calicem salutis in nomine Domini. Ad omnes vero Subdiaconos sic ait: Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur, ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, quod Deo placere possitis. Postremo premissa oratione benedicit ordinatos, benedictione finita, Episcopus cuilibet imponit humerale, idest amictum super caput, & tunicam leuiticam tradit induendam, librum quoq; epistolarum porrigit & ait; Accipite librum Epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis quam defunctis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Ad extremum iniungit singulis, vt orent quotidie septem horas canonicas, pro consuetudine diœcesis.

Subdiaconi secundum Isid. 22. dist. perlectis: debent in templo Domini oblationes à fidelibus suscipere: & leuitis superponendas Altaribus deferre: Calicem & Patenam ad Altare Christi deferre: leuitis tradere & eis ministrare: vrceolum quoque cum vino & aqua, manile & manutergium tenere: corporalia & substratoria lauare, de quibus recte placuit patribus. 31. dist. lex. & c. omnino.

Verba ergò supradicta Episcopi & vtẽsilia sunt essentialia huius ordinis: cætera vero sunt de solemnitate. Imperator gerit officium Subdiaconi in die consecrationis suæ, receptus primo in canonicum, à canonicis sancti Petri, ministrat sanctissimo Papæ in Missa in officio Subdiaconatus, parando Calicem & huiusmodi faciendo tantum. De hoc ordine dicitur in epistola Ignatij Discipuli Euangelistæ Ioan. ad Ecclesiam Antiochenã: saluto Subdiaconos, saluto lectores, cantores, ostiarios laborantes, & exorcistas.

Habuit & hic ordo figuram in veteri testamento, siquidem Nathinæi in hoc erant constituti à Dauide & Principibus vt inseruirent leuitis, sicut eorum. 122. missi sunt ad Iudæos cum reuerterentur ex captiuitate Babylonica; Quemadmodum ergo nunc in Ecclesia Subdiaconi ministrant Diaconis, & seruiunt ad omnem nutum, ita quondam Nathinæi seruiebant leuitis,

nomen

nomen autem habuerunt Hæbraice Nathan quod est dare, eo quod illorum officiũ erat leuitis porrigere ligna, aquas, & omnia necessaria in templo. Hugo enim & post eum Petrus Longobardus, item & Durandus interpretantur Nathinæi, idest in humilitate Deo seruientes, nos vero secuti sumus linguam sanctam. Christus hoc officium exercuit, quando cœna facta mittens aquam in peluim, pedes Discipulorum lauit. Io. 13. quia Apostoli erant vasa Spiritus sancti. Hinc est quod tenentur lauare vasa sacra, sicut fecit Christus, qui lauit Apostolos.

De Diacono. Cap. 35.

NVllus dubitare potest, Diaconatum esse ordinem sacrũ, & in scripturis fundatum, cum referat Lucas Act. 6. ita dicens: Conuocantes duodecim multitudinem Discipulorum dixerunt, Considerate fratres viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus; & elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum: hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus. Hæc autem fuit ordinatio. Lutherus iniquissimus conatur despoliare Diu. Stephanum hoc ordinationis suæ gradu, dicens non esse hanc electionem factã ad opus aliquod diuini cultus, sed vt tantum ministrarent ad viduarum mensas. Quid autem ad hoc profuisset eis impositio manuum? Ministrasse quidem eos nullus negat, sed non in hoc tantum, verumetiam in cultu diuino, vnde non longe post electionem Diaconorũ subdit Lucas, quia Stephanus plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. Ecce quomodo hic nõ ministrauit tantum ad mensas, sed miracula magna fecit, non sine doctrina, quoniam omnes Iudæi non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur per eum.

Hoc ipsum constat ex Apostolo quoq;. 1. Tim. 3. Is enim post enumeratas Episcopi virtutes, conditionem quoq; Diaconi subinde describit, & inter alia ait: Diaconi habeant ministerium fidei in cõscientia pura, & ij probentur primum, quia cum bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirẽt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu. Philippus item vnus e septem à Luca vocatur Euãgelista, Act. 21. Et sic sentit Ambrosius super Epistolam Pauli ad Ephes. 2. dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem Prophetas, alios vero Euangelistas, vbi Ambrosius putat per Euangelistas intelligi Diaconos: qui & si non sint Presbyteri, euãgelizare tamen possunt quamuis non in cathedra doctrinæ, sicut Stephanus & Philip-

pus fecerunt. Apostolus quoque habuit Diaconum nomine Tychum, per quem Epistolam suam misit Thessalonicensibus, vt affirmat Hieronymus. Dionysius etiam ordinationem Diaconorum describit, quanto cum apparatu sit olim exhibita temporibus Apostolorũ. Clemens item Beati Petri Discipulus inter mysteria fidei meminit Diaconorum, & ait; Si nobis Epis non obedierint, omnes Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & reliqui Clerici &c. Origines item author vetustissimus inquit, super Num. Putasne qui Sacerdotio funguntur, & in Sacerdotali ordine gloriantur, secundum ordinẽ suum incedunt, & agunt omnia quæ illo ordine digna sunt? Similiter autem & Diaconi, putas secundum ordinem ministerij sui incedunt? Ergo erat Diaconorum status in primitiua Ecclesia.

Quid vero exigat officium Diaconorum, ex eorum ordinatione optime colligitur: ita enim ad eos dicit Episcopus, Prouehendi dilectissimi filij ad leuiticum ordinem cogitate magnopere, ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis, Diaconum namq; oportet ministrare ad Altare, baptizare, & prædicare. Curate vt quibus Euangelium ore annunciatis, viuis operibus exponatis, vt de vobis dicatur, Beati pedes euangelizantium pacẽ euangelizantium bona. Habete pedes vestros calceatos sanctorum exemplis in præparatione Euangelij pacis, quod vobis Dominus concedat per gratiam suam.

Et post hæc Episcopus alloquitur populum dicens, Commune votum communis oratio prosequatur, hinc adhortatur omnes orare pro Diaconis: ipse quoq; subiungit collectam piam cum præfatione, vbi & imponit manum suam super caput Diaconi & ait: Accipe Spiritum sanctum ad robur & ad resistendum diabolo & tentationibus eius in nomine Domini. Mox stolam adreptam induit illi dicens: Accipe stolam candidam de manu Dei, imple ministerium tuum, potens enim est Dominus, vt augeat tibi gratiam suam, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum. Deinde induit ei dalmaticam, & ait: Induat te Dominus vestimento salutis, & circundet te semper indumento lætitiȩ in nomine Domini. Amen. Porro Episcopus porrigit illi librum Euangeliorum, dicens: Accipe potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tam pro viuis quam pro defunctis, in nomine Domini. Vltimo concludit ordinationem hanc, cum benedictione & collecta.

In primitiua Ecclesia præter ea, quæ Paulus scribit, plures fuerunt de Diaconis sanctiones, ait enim ita Clemens de eis: Diaconi sint tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecũdia actus totius Ecclesiȩ, perscrutantes diligentius, si quem videant fieri vicinum præcipitio, & proxi-

mum esse peccato, vt hoc referant ad Episcopum, & ita Episcopo suggerere, quæ ad cultum Ecclesiæ & disciplinam eius pertinent, Diaconibus cura sit. Sanctus quoq; Euaristus qui vixit anno Domini 96. sub Traiano, ad Aphos ita scribit, Diaconi (qui quasi oculi videntur esse Episcopi) in vnaquaq; Ciuitate iuxta Apostolorum constituta septem debent esse, qui custodiāt Episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur à suis: hoc idem affirmat Platina in vita huius Pontificis. Officium quoq; Diaconi est, vt adsistat Presbytero, illiq; in omnibus seruiat, quæ ad Sacramenta Ecclesiæ pertinent. Secundum Isid. 31. dist. lex. 21. dist. Cleros. Diaconi Græce, Leuitæ Hebraice, Latine vero ministri, siue assumpti; siue offerentes. Diaconos non posse ordinari, nisi habentes bonum testimonium, & in minoribus ordinibus probatos, ac literis instructos: diebus vero saltem festis communionem accipere debere, statuit sacrosancta Trident. Synodus. Sess. 23. c. 2. de reform.

Diaconus secundum Thom. 4. dist. 5. q. 2. art. 1. quol. 2. non est proprius minister baptismi, nec alicuius Sacramenti, sed aliquorum Sacramentalium, sicut exorcismi, & expulsionis immūdorum à diuinis; vt cum dicit, si quis Iudæus est abscedat: & eruditionis eorum qui ignorant, qualiter se habere debeāt ad diuina, vt cum dicit, flectamus genua, & humiliate vos ad benedictionem, vel aliquid huiusmodi: & ad eum pertinet prędicare Euangelium, & in Ecclesia recitare, quod est quasi loqui linguis: sed ad Presbyterum pertinet interpretari. hęc ille. Et 3. q. 67. art. 1. ait. Ad Diaconum nō pertinet quasi ex officio proprio tradere Sacramentum baptismi, sed in collatione huius & aliorum assistere, & ministrare maioribus. Vnde Isid. ait: ad Diaconum pertinet assistere, & ministrare maioribus Sacerdotibus in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi in baptismo, scilicet, in Chrismate, in Patena & Calice. Et habentur dist. 25. ca. perlectis. §. ad Diaconum.

Ad ipsum quoque pertinet officium precum, idest, recitare litanias: & recitatio nominum eorum, qui ordinandi sunt, vel etiam baptizandi.

Manus super Diaconos imponuntur, quia donis Spiritus sancti in mente imbuti ad opera Christi mittuntur. Et etiam exemplo Apostolorum hoc fit: vt ibi legitur, loco citato, scilicet Act. 6. Hos statuerunt &c. In quo ostenditur non solum Episcopum, verum etiam Presbyteros tunc astantes debere manum super Diaconos, dum ordināťur, imponere. Nunquid enim potest plus precari solus Episcopus, quam plures Apostoli? Imponentes enim manus non dant Spiritum sanctum, sed orant, vt super eos veniat.

Cum igitur vsus omnium bonorum non sit in vno, sed in pluribus: merito plures manus imponunt, vt vnusquisq; Dominum deprecetur, vt partem de spiritu suo tribuat ordinando, ad instar Moysis, de cuius spiritu Dominus dedit septuaginta viris.

Suspensio manuum fit, dum oratio super caput ordinandi effunditur, extra de sac. non iter. ca. fi. Et nota quoniam tunc & super confirmatos in frontibus: & cum sal & aqua, pallæ Altaris, vestes Sacerdotales, & similia benedicuntur, quod ideo hæc manuum suspensio fit, quia virtus quædam inest manibus consecratis, quæ quasi suscitatur, dum benedictio cum huiusmodi manuum suspensione super res effunditur benedicendas. Vnde. 1. Tim. 1. dicitur: Moneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Vt sicut corde per affectum: sic corpore per suspensionem manuum, excitetur deuotio. Non enim solum in rebus animatis, verumetiam in inanimatis virtus consistit. Huiusmodi suspensio fit quoq; in prolatione exorcismorũ: quasi Sacerdos ipso corporis actu, fugando diabolo virtute consecrationis manuum comminetur.

Diaconus vtitur dalmatica, vt discat occultam rationem sublimium inuestigare. Diacono traditur stola cum ordinatur, & codex Euangelij, sub certis verbis, vt supra adnotauimus, quæ res & verba sunt essentialia huius ordinis: cætera sunt solemnitatis. Christus hoc officium exercuit, quando post cœnam Sacramentum corporis & sanguinis sui proprijs manibus Discipulis tradidit. Et iterum quando hortatus est illos ad orandum dicens: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Mar. 13.

Typice iam olim figurauit hunc ordinem, gradus Leuitarum, à tribu Leui filij Iacob. Leuitæ autem, idest adsumpti sic vocabantur, quoniam adsumebantur in auxilium Sacerdotum, vt Eleazar & Ithamar. Sic enim dicitur Num. 3. Dixit Dominus ad Moysem, applica tribum Leui & fac eam stare in conspectu Aaron Sacerdotis, & ministrent ei, & excubent, idest, vigilent, & obseruent, quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo testimonij, & custodiant vasa Tabernaculi, seruientes in ministerio. Sicut enim in Sacerdote consecratio, ita in Diacono ministerij dispensatio debetur.

A quinquagesimo autem anno iussi sunt Leuitæ vasa custodire: & à vigesimo quinto anno & supra iussi sunt in Tabernaculo deseruire tanquam ætatis robustæ ad onera portanda: qui possent arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa Tabernaculi deportare. Quod & in nouo testaméto recolitur, cum Diacono supra sinistrum humerũ stola imponitur: & in diebus ieiuniorum super eundem humerum casula complicatur: quia quicquid la-

boris in hac vita sufferimus, tanquã in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexteram, in qua requiem habeamus. Hinc etiam Diaconi Cardinales mensam Lateranensis Altaris humeris suis in die cœnæ ad sacrarium, & in Sabbatho sancto ad Altare deportant.

Subdiaconus tamẽ lecturus Epistolam, casulam deponit, qua lecta eam resumit, nempe in diebus ieiuniorum. Et Diaconus lecturus Euangelium, illam exuit: & eam decenter plicatam super sinistrum humerum imponit, & sub brachio dextro ligat, ita quod ad modum stolæ descendat: & sic eam tenet, donec dicatur vltima oratio, post communionem: tunc enim illam induit sicut prius. Hæc autem sunt plena mysterijs.

Portant planetas tempore ieiuniorum ad ostendendum se teneri ad tantam perfectionem illo tempore, ad quantam tenentur Sacerdotes alijs temporibus: ad notandũ quod ex charitate, quæ per planetam significatur, ministrant: & non ex timore, prout fiebat in lege, quæ erat lex timoris, & quod sine charitate factum est, meritorium non est.

Ferunt illas eleuatas ab anteriori parte, vt liberius valeant ministrare, & ad ostendendum quod ipsi, quæ retro sunt obliuiscuntur, & feruntur ad anteriora. Philip. 3.

Portãt etiam illas super brachia eleuatas, ad denotãdum quod opere debent charitatem ostendere, quam gerunt in mente: per manus enim & brachia congrue designatur charitas.

Subdiaconus illam deponit lecturus epistolam: quia ipse ex officio suo veterem legem repręsentat. Vnde & epistolæ quandoq; sunt de veteri testamento, sub quo seruiebatur ex timore. Quia ergo illud durauit quandiu lex durauit: ideo ad hoc figurandum donec finiatur epistola, non tenet planetam, quæ designat amorem.

Diaconus vero non deponit eam legens Euangelium, sed iuxta modum stolæ competentis suo officio, illã sibi adaptat: quia eius munus est euangelicam doctrinã docere, quæ est lex amoris: & hoc ex amore qui facit iugum Domini suaue; quod iugum, ex quo omnia mundana premuntur, per stolam super sinistrum humerum significatur. Cingitur autem planeta, idest charitate, ab sinistro in latus dextrum: vt sit ei suaue iugum Domini, in prosperis & aduersis, quæ per sinistrã & dextram designantur.

Et quoniam Diaconus duplex gerit officium, scilicet prædicandi & ministrandi: ideo lecturus Euãgelium propter prædicandi officiũ casulam deponit & illam super humerum portat: quia Prædicator in præsenti vita opera populi debet portare: quod à legali Sacerdote tractum est: qui dum sacrificabat, summitates balthei, idest, cinguli, super humerum reflectebat: ideo propter hoc pendent retro dalma-

ticæ lemnisci, qui vulgo, fiocchi, dici solent: tamen hodie more Romano non portantur.

Pro officio autem ministrandi Sacerdoti, quia propter instantes necessitates, ire atq; redire habet, dexteram debet habere liberam, & expeditam. Insuper Diaconus & Subdiaconus lecturi suas lectiones, ille Euangelium iste vero epistolā, deponunt casulas, quasi profitentes non esse propriam vestem: sed ob reuerentiam temporis recipere accommodatam.

In fine Missæ induunt planetam, ad notandum, quod non sufficit inchoare opus suum in charitate, nisi etiam & in charitate perficiatur.

Nota, quòd Diaconus dicit, dominus vobiscum, tantum dum cantat Euangelium; & non quando recitat officiū, quia tunc non fungitur officio Sacerdotis siue Prędicatoris, vt fecit Booz, vt dicetur infra. lib. 2. cap. 37. in fine.

Perfuncti sunt hoc ordine Apostoli post acceptum Spiritum sanctum, quando ordinarunt septem Diaconos. Atq; ex hoc Apostolorum facto natus est mos ille laudatus, qui à sanctis Episcopis institutus est, vt in qualibet Episcopali Ciuitate sint Diaconi septem, qui & significati sunt per Angelos septem tubis canentes in Apocalypsi, per candelabra septem, quæ ante Deú vniuersam illustrant Ecclesiam, per voces septem tonitruum. His omnibus visis debent pręponi hæc ordinandis.

Primo oportet eos examinari, vt sic audiantur atq; probentur, sintne digni & idonei, qui admittantur ad ordinem. cap. quando Episcopus. 24. dist. quatenus ita impleatur pręceptum Pauli de non imponendis facile manibus cuiuis, sed dignis tantum.

Secundo. Non decet pecunia cōparari ordinem aliquem sacrum, quia hoc foret simoniacū, & quisquis in hoc casu vel accipit vel exponit, erit excōmunicatus. 1. q. 1 q̄cquid: id enim aduersabitur Christi dicto, gratis accepistis, gratis date.

Tertio. Non decet mancipium siue seruum ad ordines promoueri, saltem sine consensu Domini, & assertione in libertatem.

Quarto. Homicidæ quoq; ordinari non debēt. de æta. & qual. ord. c. vlt.

Quinto. Nemo ordinetur, qui non habeat ætatem competentem, vt patet ex Cōcilio Triden. Sess. 23.

Sexto. Illegitimi similiter ab ordinibus arceantur. de filijs Presbyterorum. c. 1.

Septimo. Nullus ex aliena diœcesi sine permissione superiorum, similiter nullus Religiosus sine licētia sui Prælati. 71. dist. c. 1. cū seq.

Coniugati quoque prohibentur ab ordinibus: de sacris intellige: de cle. coniug. c. sane. 1. & 28. dist. nullum.

Nullus apostata siue scismaticus admittatur ad ordines. dist. 1. c. vlt. de apost. cap. 1. & ca. vt periculosa. ne cle. vel mona. lib. 6.

Nullus excommunicatus ordinari debet. c. cum illorum. de senten. excom. Nullus quoque bigamus; nullus, qui vxorem habuit viduam, est ordinandus.

Nemo mutilatus: sunt & aliæ irregularitates apud canones.

De Sacerdote. Cap. 36.

DIcturi de Sacerdotio nouæ legis, dignum est, vt principio differamus, quibus & quam præclare cæremonijs Sacerdotes ordinentur, nam per hoc facile patebit, quod sit eorum officium, ministerium, & quanta dignitas. Primum itaq; omnium vestiuntur illi, instar Diaconi, amictu, stola, alba, cingulo, manipulo, & casulam ferunt in humero cõuolutam: ibi tum inuocata gratia Spiritus sancti, hoc cantico, Veni sancte Spiritus, incipit eos exhortari Episcopus, vt sic digne suscipiant Sacramentum huius ordinis, oportet enim Presbyterum offerre, benedicere, præesse, prædicare, & baptizare, ideoq; pręparare se quisq; debet ad digne suscipiendum Sacramentum, sicut illi septuaginta, quos sibi adiunxit Moyses in auxilium ex præcepto Domini Num. 11.

Tunc Archidiaconus adducit eũ ad Episcopum, ipsumq; orat loco totius Ecclesiæ, vt per eum isti ordinentur Presbyteri. Tunc Episcopus quærit, scis ne illos esse dignos? Qui subdit Archidiaconus: Quantum humana permittit nosse imbecillitas, testimonium perhibeo esse illos dignos & idoneos suscipiendo muneri huius officij. Episcopus subiungit, Det Deus vt omnibus modis efficiantur digni, & iusti, talesq; in suo cultu perseuerent.

Postea Episcopus imponit manus super ordinandos & vna cum eo etiam reliqui Presbyteri pręsentes: Episcopus autẽ ad singulos dicit: Accipe Spiritũ sanctum, quorum remiseris peccata remittuntur eis, & quorum retinueris retenta erunt. Quod Sacerdotes imponãt manus super capita ordinandorum iam olim constitutum est in Concilio Carthaginensi. 23. dist. Presbyter. Hæc enim manuum impositio significat resuscitationem operum Spiritus sancti, siquidem caput designat animum, digiti dona Spiritus sancti, & manus opera.

Quamuis autem Diaconis in ordinatione sua imponuntur manus ab Episcopo, qui mos ab Apostolis profectus est, tamen illa manuum impositio in alium finem fit, quia ad sanctificationem ministerij: sed hic in Presbyterio imponuntur ad opus longe sublimius, puta ad oblationem & sacrificium corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: proinde sanctior est hæc manuũ impositio in Sacerdotio.

Deinde Episcopus subiungit nõnullas orationes super ordinandos, ad finem præfationis stolam arripit Episcopus, quæ antea super sinistrum tãtummodo humerum fuit imposita, illius ergo partem posteriorem

riorem deflectit super humerum dextrum, & per modum Crucis complicat in anteriori parte, dicens: Accipe iugum Domini, iugũ enim eius suaue est & onus eius leue. Posthac singulos induit casulas, & ait: Accipe vestem Sacerdotalem, per quam charitas intelligitur; potens est enim Dominus augere tibi charitatem, & opus perfectum, Deo gratias. Et inde rursus incipit orare Episcopus, & petere à Deo gratiam diuinæ consecrationis, & postulat virtutes ac dona Dei, quorum participes fieri ordinatos testatur Paulus ad Titum & Timoth.

Inde incipit Chorus cantare, Veni creator Spiritus, atque interim Episcopus intingit in Oleum Cathecumenorum, ordinandis autem vtranque manum complicantibus Crucem obliquam Sancti Andreæ per transuersum consignat à pollice dextro vsque ad sinistrum indicem, & rursus à pollice sinistro vsq; ad dextrum indicem: similiter inungit & volas manuum, dicens: Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam vnctionem & nostram benedictionem; vt quæcunq; benedixerint benedicantur, & quæcunq; consecrauerint consecrentur & sanctificentur, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Amen.

Porro deinceps prępărat Diaconus Calicem cum vino, & modica aqua, quæ omnia sic accipiens Episcopus, dat eis in manus, dicens: Accipe potestatem offerrendi sacrificium Deo, Missasq; celebrandi, tam pro viuis quam pro defunctis, in nomine Domini. Amen.

Hinc benedicens eis osculatur manus singulorum, & ait, Pax Domini sit vobiscum semper. Et sic solemnis Presbyterorum ordinatio est consummata, licet aliqua alia sint, quæ non sunt hic recitata, vt patet in Pontificali.

Institutio autem ordinis Sacerdotalis sumpsit olim principium suum in veteri testamento, vt patet Exod. 40. Præcepit enim Dominus Moysi, dicens: Applica fratrẽ tuum Aaron ad te cum filijs suis, de medio filiorum Israel, vt Sacerdotio mihi fungantur. Moyses ergo vnxit Aaron in maiorem Sacerdotem, filios vero suos in minores. Hinc est quod Ps. 98. dicitur: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, idest primi & summi inter Sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moyses prior fuit quam Aaron ordine, & etiam maior administratione. 22. dist. sacro. in glo. Vnde Moyses illum instruebat & tanquam minorem illum redarguebat. de pœnit. dist. 5. inter hoc. Quantum vero ad consecrationem Sacerdotalem pares fuerunt. Moyses enim non offerebat Hostias, sed tantum vota pro populo. 36. dist. si quis. vlt. 78. dist. decreuit.

In nouo quoq; testaméto Christus maiores & minores Sacerdotes constituit, videlicet duodecim Apostolos velut summos Sacerdotes, & septuaginta duos Discipulos vt minores:

nores: illi vt Episcopi, isti vt Sacerdotes. Maiores itaq; Sacerdotes, idest Episcopi, qui dicuntur summi, obtinent vices Apostolorum. 1.q.7. accusatio. de consec. dist. 5. manus quoq;. Minores vero, idest Presbyteri obtinent vices Discipulorũ. Petrum in summum Sacerdotem elegit, ei præ omnibus claues regni cœlorum tradens, & illum præ cæteris ponens caput & fundamentũ fidei, dicens: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. 21. dist. in nouo. Apostoli Episcopos, Presbyteros, & Diaconos ordinarunt, vt diximus.

Presbyter autẽ Græce Latine senior interpretatur, non modo pro ætate, vel decrepita senectute: sed propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt. Vnde Dominus ait Moysi Num. 11. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri; & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, &c. Presbyter secundum Hieron. nomẽ est ætatis, Episcopus vero dignitatis. Porro Moysi præcipitur vt eligat Presbyteros, idest seniores. 88. dist. porrò. Vnde dicitur prouer. 2. Gloria senum est canicies.

Hæc vero canicies sapientiam designat: de qua scriptum est Dan. 13. Canicies hominum prudentia est: ergo non propter decrepitam ætatem, sed propter sapientiã Presbyteri vocantur. Hinc est quod illi duo Iudices qui falso Susannam accusarunt, Presbyteri vocati sunt.

Qui autem nunc Presbyteri vocantur olim Principes nuncupabãtur: vt Chore, Dathan, & Abiron, vel Magistratus, aut magistri templi, vt Nicodemus, Gamaliel, dicebantur. Presbyter dicitur, quasi alijs viuendi præbens iter: vel præbens beatum iter: idest, præbens populo iter de exilio mundi ad patriam cœlestem. Dicitur etiam Sacerdos à sacrificando: quia consecrat & sanctificat. Insuper dicitur Sacerdos, quasi sacra dans, vel Sacer dux.

In plerisq; locis Sacerdotes, Capellani vocantur. Nam antiquitus Reges Franciæ ad bella procedentes, cappam Beati Martini secum portabant, quæ sub quodam tentorio seruabatur: quod ab ipsa cappa dictũ est capella: & Clerici in quorum custodia ipsa capella erat, inde Capellani dicebantur: & consequẽter ab illis ad omnes Sacerdotes illud nomen in quibusdam regionibus est transfusum. Nonnulli etiã dicunt, quod antiquitus in expeditionibus in tentorijs fiebant domunculæ de pellibus caprarum supertectæ, in quibus fiebant sacra, & inde capellæ nomen tractum est.

Sacerdotes vicem gerunt Christi, dum pro peccatis obsecrant, & per pœnitentiam reconciliant peccatores. Hi stolam super vtrunq; humerum accipiunt, vt ex hoc se per arma iustitiæ esse munitos intelligunt. Accipiunt de manu Episcopi Calicem cum vino, & Patenam cum Hostia quatenus his instru-

stru-

ſtrumentis, poteſtatem ſe accepiſſe cognoſcant, placabiles Hoſtias, & corpus & ſanguinem Christi offerendi. Hoc ordine nullus in Eccleſia excelſior eſt. Epiſcopatus tamen quædam ſuperaddita eſt poteſtas (vt dicetur in cap. ſeq.) ne, ſi eadem poteſtas paſſim penes omnes ſit, obedientia ſoluatur, & ſcandalum generetur. 89. diſt. ad hæc.

Illud notatione dignū eſt quod ordinator ordinatum in Sacerdotē communicans oſculatur: Diaconus vero vel Subdiaconus ordinati, cōmunicantes oſculantur manum ordinatoris Ratio diuerſitatis eſt primo, vt per hoc notetur diſtinctio ordinum. Secundo quia Pontifex oſculando Sacerdotē denotat, quod ille ad æqualitatem ordinis recipitur, quantum ad Sacramentum Euchariſtiæ conſecrandum, quod eſt Sacramentum amoris, qui per oſculum ſignificatur. Diaconus vero & Subdiaconus non recipiuntur ad talem æqualitatem, ſed ad imitationem bonæ operationis, quæ ex charitate procedit: quod ſecundum Greg. per oſculum manus deſignatur. Ei, qui in Presbyterum ordinatur, traduntur ſub certis verbis ſtola & caſula, Calix cum Patena, & etiam is inungitur: quæ res & verba ſunt de ſubſtantia huius ordinis: cætera vero præcedentia & ſequentia ſunt ſolemnitatis.

Hoc officium Chriſtus exercuit, quando poſt cœnam panem & vinū in corpus & ſanguinem diuina virtute conuertit, dicens: Mat. 26. Accipite & comedite: Hoc eſt corpus meum. & cæt. Excellentius vſus eſt hoc officio, quando in ara Crucis pro peccatis humani generis Deo Patri ſe obtulit, idem Epiſcopus, Sacerdos, & Hoſtia: & adhuc glorioſius vtitur, dum ſedens ad dexteram patris pro nobis interpellat.

De Epiſcopo. Cap. 37.

CVm aliquis certior factus fuerit ſe alicui Eccleſiæ Cathedrali, vel maiori à Summo Pontifice in conſiſtorio præfectum, ſtatim curabit ſibi amplam coronam in capite decenter formari. & cæt. quæ ſequuntur in cap. 1. de habitu & alijs agendis per Epiſcopos nuper electos. lib. 1. Cæremonialis Romani.

Debet autem Epiſcopus, primo, habere bonum teſtimonium (ait Apoſt. 1. Tim. 3.) & ab his qui ſunt intus: & ab his qui ſunt foris: vt cortina, ideſt fidelis, cortinam trahat, ideſt infidelem trahat ad fidem: & qui audit, ſcilicet addiſcendo, & credendo, dicat veni, ſcilicet prædicando.

Sacri canones inter ordines connumerāt ordinem Epiſcopatus. 21. diſt. Cleros. in principio. extra de purg. cano. quo.

Sed animaduerſione dignum eſt (ſecundum Vig.) quod dupliciter ordo accipitur. Vno modo vt eſt Sacramentum: & ſic omnes ordines ad Sacramentum Euchariſtiæ ordinantur: & hoc modo accipiendo Epiſco-

Episcopatus non est ordo distinctus à Sacerdotio, quia Episcopus nullā habet potestatē supra corpus Christi verum, quam non habeat Sacerdos. Alio modo potest considerari ordo, secundum quod est officiū quoddā respectu quarundā actionum sacrarum: & sic cum Episcopus habeat potestatem in omnibus actibus Hierarchicis respectu corporis mystici, quā non habet Sacerdos: sequitur quod Episcopatus est ordo: quia ordo est dispatitas gradus in spiritualibus dispensandis: Vnde Dionys. in lib. Ecclesiast. Hierarch. assignat tres ordines, scilicet, Episcopum, Sacerdotem & Ministrum: intelligendo per Ministrum Diaconum & inferiores ordines, qui eminenter sunt in Diacono.

Nomen autem Episcopi plus sonat oneris, quam honoris. Nam Episcopos Græce, Latine superintendens interpretatur: speculatoris officium gerens. 21. dist. Cleros. Nam & Præpositus in Ecclesijs speculator dictus est: iuxta id Ezech. 3. Filij hominis speculatorem dedi te domui Israel &c. vt plebi sibi commissæ non negligenter incumbat, sed vitam & mores eorum & cuncta diligenter prospiciat.

Igitur quoniam Episcopus speculator est, ideo ex institutione Clementis primi locus eius in Ecclesia altior est: vt supetintendat & populum custodiat: omnesq; conspiciat, & illum omnes videant, sicut vinitori locus alior est pro vinea custodienda. ideo Apost. 1. Tim. 3. ait: Qui Episcopatum desiderat bonū opus desiderat. 8. q. 1. qui Episcopatum: nō dicit honorem, vel opes, sed opus: quia Episcopus non tam vt pręsit, quam vt prosi, eligitur.

Faldistorium Episcopi spiritualem iurisdictionem annexam Pontificali dignitati designat: quoniam exercere definiendo non debet, nisi pro tribunali sedens: quod probatur ex verbis Domini. Mat. 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, quæcunq; dixerint facite. 19. dist. 2 3. q 7 § fi. Per scabellum vero temporalis potestas designatur, quæ subiecta debet esse spirituali, sicut probat Gelasius Papa. extra de maio. & obedientia. solitæ. 96. dist. 2. & c. seq. Et Innoc. 3. in sua epistola decratali. Et à spirituali per disciplinam correctionis conculcatur, quando a vero exorbitat per peccatum. extra de iudic. noui. 63. dist. Valentinianus.

Pontifex est Princeps Sacerdotum, quasi pons & via sequentium factus. 20. dist. Cleros. Ipse enim & summus Sacerdos, & Pontifex maximus nuncupatur. Ipse efficit Sacerdotes & Leuitas. Ipse officia, & Ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit: & præordinator est in cunctis. Ipse ostendit quid vnusquisq; facere debet. Antea autem Pontifices & Reges erant. Maiorum enim hæc erat consuetudo vt Rex & Sacerdos Pontifex esset. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur.

Dicitur quoque Præsul, quia prę

fidet in concilio. extra de tempor. ordin. quod translationem. Dicitur Antistes, quia ante alios stans præeminet populo: vel dicitur ab anti Græce, quod est contra, quia hæreticis contradicit, vt pastor lupis.

Consecratio Episcopalis datur semper in Dominica die, & hora tertia fit. 75. dist. cap. primo: quoniam ipsi Episcopi vicem Apostolorum obtinent: quibus in die Pentecostes & hora tertia Spiritus sanctus datus est. Non tamen potest quis in Episcopum consecrari die illa, in qua ordinatur in Presbyterum. Et iuxta canonum statuta. 28. dist. si forte. Episcopus cum ordinatur, comprouinciales Episcopi conuenire debent cum Metropolitano: & duo Episcopi portant & tenent Euangeliorum librum super caput & ceruicem eius: siue super humeros: vno super eum semper fundente benedictionem, reliqui vero omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangũt. 23. dist. Episcopi. Siquidem tenetur liber super caput eius, primo vt Dominus firmet Euangeliũ in corde ipsius. Secundo vt p hoc intelligat cui labori & oneri subijciatur: quia omne quod hic eminet, idest omnis Prælatus, plus mæroribus afficitur, quam honoribus gaudeat. 22. dist. verum. Tertio ad significandum quod pondus euangelicæ prædicationis cum circunquaq; ferre pigere non debet. Quarto ad monendum illum vt magis solito iugo subiaceat & obediat Euangelio.

Trium autem Episcoporum ad minus præsentia requiritur: ratione, & exemplo.

Ratione, ne videatur furtiue tantum beneficium sibi fuisse concessum: & vt pro illo pariter preces ad Deum effundant. Exemplo, quia Iacobus frater Domini à Petro, Iacobo & Ioanne Apostolis ordinatus est Episcopus Ierosolymitanus. 66. dist. porro.

Manus vero impositio exordium sumpsit ab Isaac, qui dum Iacob benedixit, imposuit ei manum. Genes. 27. Et Moyses Iosue, cum eum populo præfecit. num. 27. Et Dominus Apostolis, cum eos principes constituit.

Circa ordinationem sciendũ est, quod sabbatho hora vespertina de moribus examinatur, & de statu præteritæ vitæ, vbi ter benedictio petitur, vt sancta Trinitas in ordinatione præesse monstretur. Manè vero sequenti examinatur de futura conuersatione, & fidei & primitiuæ Ecclesiæ institutionæ: propter suspectos in fide, moribus, & conditione.

In Pontificali Romano tamen habentur hæc in rubrica de consecratione Episcopi. Inconueniens quippe videtur & omnino absurdum, vt quæ à summo Pontifice ac sacro Senatu statuta, approbata, atq; examinata sunt, à minoribus tribunalibus iterum examinentur.

Vngitur caput eius & manus: deinde datur ei mitra in capite, in

signum quod benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmauit super caput eius. Datur enim ei baculus & anulus: singula autem cum proprijs verbis traduntur & fiunt: quæ verba, & capitis & manuum vnctio, & pollicum confirmatio, baculi & Euangelij traditio sunt de eius substantia Sacramenti, cætera solemnitatis sunt.

Consecratur autẽ Episcopus inter Epistolam & Euangelium. extra de elect. ipse tamen nõ posset tunc ordines celebrare, quia ipse non celebrat, sed concelebrat principaliter celebranti: Papa tamen quia ante hymnum angelicum consecratur, hæc posset: quia ipse Missarum solemnia perficit consecratus. Sicut Presbyteri à filijs Aaron sumpserũt Exordium, ita Episcopi ab ipso Aaron.

Pertinet ad Episcopum, scilicet, Clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, Synodos celebrare, chrisma conficere, vestes ac vasa sacrare, in fronte chrismate, & similia. 25. dist. perlectis. 68. dist. quamuis.

Nota tamen, quod maiores & minores Sacerdotes communiter in quibusdam vicem gerunt Summi Pontificis, idest Christi, dum videlicet pro peccatis obsecrant, & per pœnitentiam reconciliant peccatores. Presbyteri à filijs Aaron sumpserunt exordium in veteri testamẽto: Episcopi vero ab ipso Aaron. Qui vocabantur Sacerdotes, nunc Presbyteri appellantur, qui verò Principes nunc Episcopi sunt appellati.

Hoc officium exercuit Christus, quando manus super caput Discipulorum eleuans benedixit eis dicens: Io. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Et adhuc gloriosius implet apud patrem: vt dicitur Hebr. 4. Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cœlos Iesum filium Dei: teneamus confessionem. &c.

Non erit autem ponere manum in messem alienam, si nonnulla, quæ ad Episcopum spectant, dicemus. Post ergo collationem Episcopatus & præter ea, quæ in Cæremoniali Romano continentur, ad vnum obligatur Episcopus ex Concil. Trid. Sess. 23. c. 2. de reformatione: vt intra tres menses proximos suscipiat cõsecrationem, quam nisi susceperit, omnes redditus pro rata illius tẽporis restituere tenetur. Quod si intra tres alios, non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hoc tamen nõ credo obligare ad mortale, nisi adsit contemptus. *Si* quis tamen multo tempore, consecrationem non suscipiat, cum possit, non excusaretur à mortali, cũ redditus suscipiat, non exercens officium, pro quo ipsi dantur. Hic canon compræhendit etiã Episcopos Cardinales.

Post vero consecrationem, vt suũ possit

possit exercere officium, ad multa tenetur: quorum primum est, in propria Ecclesia personaliter residere.

Et hoc patet ex c. illo de residentia, in Concil. Trid. Sess. 23. ibi enim tria continentur. Primum est peccatum nolentium residere. Secundum est, pœna tali peccato imposita. Tertium est, causæ, propter quas potest ad tempus non residere in Ecclesia propria.

In primis peccatum est nimis graue, non residere absq; causa. Per verbum Episcopus, hic intelligere oportet non tantum Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & superiores, etiam Cardinales Episcopos. Pœna autem à Concilio imposita, est, vt toto tempore, quo nō resederint, omnes integros redditus pro rata perdant; sintq; reddendi, vel fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus, & absq; vlla declaratione, vel sententia, sed ipso facto teneantur in conscientia ipsos reddere.

Circa autem causas non residendi, nota esse duplicem absentiam. Alteram quæ ad modicum tempus fit, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concilium cum quatuor conditionibus. Prima est, vt sit rationabilis aliqua causa absētiæ. v. g. Si est recuperandæ valetudinis causa, vel conseruandæ, vel excipiendi aliquem magnatem, vel alicuius negotij causa, vel quid simile. Nulla enim rationabili causa existente, nulla permittitur absentia. Secunda est, vt inde non sequatur detrimenti causa ouibus. Tertia est, vt ipsa absentia fit ad summum, duorū aut trium mensiū, siue continue fiat, siue interpolate. Omnes enim absentiæ, si multæ fiant, simul sumptæ non debent tale tempus excedere. Quarta, vt quantum fieri potest ista absentia non sit temporibus Aduentus, Natiuitatis, Quadragesimæ, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi: his enim temporibus oues maxime Pastoris præsentia delectantur.

Altera absentia est longa, quæ vere pro absentia reputatur; quæ fit per plures tribus prædictis mensibus. Talis absentia debet fieri tribus conditionibus. Prima est, vt sit cū vna saltem harum quinq; causarū, quæ sunt, Christiana charitas, vrgens necessitas, euidens Reipublicæ vtilitas: euidens etiam Ecclesiæ vtilitas, & debita obedientia. Secunda, vt talis causa prius à Papa approbetur, vel à Metropolitano, & hoc deficiente, à suffraganeo seniore residente, & talis approbatio in scripto contineatur: nisi sit causa publice manifesta, qualis est Ecclesiæ, vel Reipublicæ euidens vtilitas. Tertia est, vt in tali absentia maxime prouideatur, vt Ecclesia ex ea nullum patiatur detrimentum. His stantibus licita erit absentia, licet longa sit.

Per Christianam charitatē oportet intelligere proximorum vtilitatem. v. g. aliqua Ecclesia versatur in magno periculo hæresis, & Episcopus iste multum potest prodesse

alteri, tunc relicta propria potest in aliena morari: dum non sequatur in propria notabile damnũ spirituale.

Per vrgentem necessitatem intellige, cum nimirum imminet periculum Episcopo, vitæ, nisi discedat ab Ecclesia, vel ob infirmitatem, aut persecutionem alicuius tyranni, vel propter simile huiusmodi: tunc potest ad tempus recedere: dummodo non sequatur notabile detrimentũ gregis: quia tunc bonus pastor debet ponere animam suam pro ouibus suis.

Per euidentem Reipublicæ necessitatem, intellige totius regni, vel prouinciæ temporalem vtilitatem. Tamen ista causa debet esse cum necessitate.

Per euidentem Ecclesiæ vtilitatem, intellige, cum propria Ecclesia indiget Episcopi absentia, ad aliquid pro ea procurandum. Similiter in vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, vt cum Concilium generale, vel prouinciale congregatur. Similiter cum legatione aliqua fungitur in beneficium totius Ecclesiæ, quæ non ita bene nisi per Episcopum fieri potest.

Per debitam obedientiam, intellige, cũ Papa imponit aliquod negocium Episcopo, quod requirit absentiam ad tempus, tunc abesse potest. Tenetur etiam ordines per seipsum conferre, si potest; vt habetur eadem Sess. ca. 3. & Sacramentum confirmationis conferre. Insuper singulis annis Synodũ diæcesanam celebrare. Concil. Trid. Sess. 24. ca. 2. & visitare suum Episcopatum, qui si non potest totum saltem maiorem partem, ita vt biẽnio totus visitetur, si autem iuste impeditus fuerit, id faciat per vicarium. Concil. Trid. ead. Sess. ca. 3. Insuper tenetur bonos constituere ministros, tam in foro interiori, quam in foro exteriori. Hoc imponitur Episcopis in dist. 89. ca. decenter: nec consanguineis tradãt beneficia. Tenetur quoq; esse vitæ irrepræhensibilis: vt habetur, 1. Tim. 3. vt nullum peccatum publicum committat, quod esset alijs scandalo. Ipse enim est ciuitas supra montem posita: & est lux, quæ sic debet lucere, vt subditi, videant opera eius bona, & glorificent Deũ Patrem, qui in cœlis est. Teneturq; facere eleemosynas.

Sed hic notandum est, quod bona seu redditus Episcopi possunt esse in duplici discrimine. Quædam sunt, quæ titulo aliquo sæculari habet, vel hæreditario iure à parentibus, vel donatione aliqua, vel aliqua alia causa. Quædam sunt iure Ecclesiastico habita. Insuper nota in primitiua Ecclesia, vsq; ad tempora Hieronymi & Augustini, Episcopum & Clerum solitos esse viuere in cõmuni. Vnde bona, quę vel ex decimis, vel ex deuotione fidelium offerebantur, erant indiuisa & subdebantur distributioni Episcopi; quæ partim ipsi, partim clero, partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant: postea vero, quando quisq; per se vixit, talia bona sunt

diuisa

diuiſa in quatuor partes, prima Epiſcopo ſeruata, ſecunda clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus, & ſic in oĩbus fere locis manet iſta diuiſio.

Hoc ſtante, de bonis iure ſæculari habitis, nõ magis tenetur Epiſcopus eleemoſynas facere, quam alius Princeps, aut Dominus ſæcularis: quod ita non eſt de illis bonis Eccleſiaſticis, quia tenetur ſubuenire pauperibus, iuxta poſſe ſuum.

Qualis autem debeat eſſe ſtatus Epiſcopi & victus, attende Concil. Carthag. 3. can. 15. in hæc verba: Epiſcopus vilẽ ſupellectilẽ (quod vulgo maſſaritia domus dicitur) menſam, & victum pauperem habeat, & dignitatis ſuæ authoritaté in fide, & vitæ meritis quærat. qui Can. in Concil. Trid. Seſſ. 25. ca. 1. renouatus eſt parũ mutatis verbis, ſic: exemplo patrum noſtrorũ in Concil. Carthag. non ſolum iubet, vt Epiſcopi modeſta ſuppellectili, & menſa, ac frugali victu contenti ſint, verumetiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo, caueant, ne quid appareat, quod à ſancto hoc inſtituto ſit alienum, & quod non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præſeferat.

Hæc Concil. & attende ibidem interdici, ex Eccleſiaſticis bonis, conſanguineos, fratres, nepoteſue augere. Hoc enim nullo modo licere, ibi Concilium docet; quamuis poſſint, ſi pauperes ſint, mediocriter eis prouidere. Et hæc omnia etiã dicta vult de Cardinalibus eſſe intelligenda.

Ex his fit, vt Epiſcopi, licet teſtamentum condendi à Papa habeant facultatem, nõ poſſint aliter de bonis his diſponere, quam in vita poterant. De hoc vide Nauar. cap. 25. num. 119.

Inſuper poteſt Epiſcopus vbicunq; celebrare, & celebrari facere cum Altari portatili: vt in c. fi. de priuileg. lib. 6. Et ſimiliter tempore interdicti celebrare poteſt, & celebrari facere: quod limita, vt in c. quod nonnullas. de priuileg. ſcilicet excluſis interdictis, ſubmiſſa voce, ianuis clauſis, & campanis non pulſatis: & ſi ipſe ſpecialiter non ſit interdictus, vel non fuerit cauſa interdicti.

Illud quoq; animaduerſione dignum eſt, quod omnes Epiſcopi ſunt æquales in iuriſdictione, ſub moderatione tamen Diui Petri, vel eius ſucceſſoris, ad quem pertinet iuriſdictionem limitare. & ideo, ſi Epiſcopus confirmet vel ordinet nõ ſubditum, peccat, licet eius ordinatio teneat: quod non eſt de poteſtate Sacerdotis, qui ſi abſoluere tentaret non ſubditum, non eſſet abſolutus: & ita character Epiſcopi magis ſe extendit, quam character Sacerdotij. Nota demum, quod fratres mendicantes ad Epiſcopatum aliaſue Prælaturas promoti, prius ſe conſecrari facientes, quam ſuæ Religioni libros ſuos renuncient & reſignent; ſunt ipſo iure ſuſpenſi. per clem. 4. in priuilegio. prouidẽtia. ſuſpenſio 23.

De qualitatibus ordinandorum ad Sacerdotium vel Episcopatum. Cap. 38.

VIsis omnibus ordinibus, videamus nunc, quæ habere debent, qui ordinandi sunt. Circa institutionem ergo ministrorum, scilicet Sacerdotum & Episcoporum consideranda sunt hęc quatuor, scilicet separatio, electio, lotio, & vestitio. primo consideranda est separatio. Nam ministri Dei præcipiuntur ab alijs separari, scilicet, à non ministris, idest specialiter ad ministerium diuini cultus præ alijs non deputatis. vt ait Thom. prima secundæ. Et hoc est etiam, quod dicitur Numer. 8. Tolle Leuitas de medio filiorum Israel. Ex quo verbo sumuntur duæ conditiones ordinandorum. Prima est, quod ordinandus sit de medio, idest de numero Ecclesiæ, scilicet fidelis: quia nullus infidelis ordinari potest. Secunda conditio ordinandi est, quod sit Clericus: vnde dicitur Num. ibidem. Tolle Leuitas; qui soli erant deputati ad ministerium Dei. Et Num. 4. Extraneus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

Secundo, ex his sequitur secunda conditio, scilicet, quod nullus debet accedere, qui non sit vocatus. iuxta id Hebr. 5. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo. Glo. Qui recte eligitur, à Deo vocatur.

Circa autem elactionem Prælati tria sunt consideranda, modi varietas, loci congruitas, & eligēdi qualitas. Primo circa electionem Prę̨lati consideranda est modi varietas, nā diuersis temporibus facta est electio tribus modis, scilicet, per signa, per sortes, & ꝑ voces. Primo in lege veteri fiebat electio per signa: vt patet in Aaron qui per virgæ signum fuit in Sacerdotem supremum electus. Num. 17. Accipe ab eis virgas &c. vbi ex præcepto Domini Moyses quatuordecim virgas assumpsit vnam communem: & duodecim secundum numerum tribuū Israel, & aliam Aaron: & posuit eas in tabernaculo coram Domino. Et subditur, quod Moyses die sequenti inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & fronduisse, & floruisse, & fructum, scilicet amigdalas protulisse: quod fuit signum proprium electionis Aaron in summum Sacerdotem: in quo potestas, & dignitas Sacerdotalis exprimitur, quæ debet esse arida ab omni honore terrenorum desiccata, germinare per bonam intentionem frondem, prædicatione florere per bonæ famæ odorem, fructificare amigdalas per bonam operationem. Vel aliter per virgam intelligitur Prælatus qui debet esse rectus, fructuosus, amarus, & dulcis. Primo debet esse vt virga rectus, ne sit acceptator personarum, ne imꝑperetur sibi illud Malach. 2. Accepistis faciem in lege. Secundo, debet esse fructuosus in bona operatione: vnde Ierem. 17. dicitur de Prælato bono. Erit quasi

lignum

lignum quod transplantatur super aquas, ne aliunde desinat facere fructum. Tertio, debet esse vt nux amarus, scilicet seuerus in corripiẽdo contumaces. 1. Cor. 4. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis? Quarto, debet esse dulcis alios consolando. Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.

Secundo, electio successit, & facta fuit per sortes, vt patet de Matthia Act. 1. & Luc. 1. dicitur quod Zacharias sorte exijt, vt incensum poneret. Tertio, loco istarum successit, & facta est canonica electio: in qua nihil fraudis debet fieri, sicut nec in alijs. Hæc Hugo Cardinalis in postilla super illo verbo, Quencunq; elegerit ipse. &c.

Secundo circa electionem Prælati consideranda est loci congruitas, vel testimonij firmitas: ita dicitur Leuit. 8. Congregabis (scilicet in electione Pontificis vel Sacerdotis) omnem cætum ad ostium tabernaculi. Et subditur: congregataq; omni multitudine ante fores. &c. Ex quo verbo elicitur, quod in electione Pontificis assensus desideratur plebis. Sed forte dices, an in electione Pontificis vel Sacerdotis requiratur præsentia populi ad consensum huius. Dicendum quod olim in lege veteri electio & cõsecratio Pontificũ fiebat cũ assensu populi fidelis. Ita dixit Dominus Moysi Num. 6. Applicabis Leuitas corã tabernaculo fœderis conuocata omni multitudine filiorum Israel. Cuius rationem assignat Hierony. in glos. ibidem dicens: Conuocatur Synagoga, quia in ordinando Sacerdotem requiritur prę sentia populi, vt sciant omnes, & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo doctior, sanctior, virtute eminentior, eligitur, idest eligi debet, in Sacerdotem. Modo autem requiritur præsentia populi: vt scilicet electio non solam, vel in priuato fiat: ne si eligendus in aliquo defectuosus, vel vitiosus esset, contingeret sub silentio præteriri. Idem Hugo super Leuit. congregata omni multitudine.

Tertio, consideranda est eligendi qualitas. Nam in Prælato vel Sacerdote requiritur vitæ bonitas. Nã eligẽdo scienter Pręlatum indignũ: & promouens ad ordines indignũ: & suscipiẽs ordines indignus: mortaliter peccat. Vbi nota tamen secundum Thom. in 4. dist. 24. quod sanctitas vel bonitas vitæ requiritur in suscipientibus ordines de necessitate præcepti: non autem de necessitate Sacramenti: vnde si malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato mortali. Nam legitur Leuit. 21. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panes coram Domino, nec accedat ad ministerium eius. Sed per maculam, vt dicit ibi Glos. intelligitur ille, qui est aliquo peccato mortali irretitus: ergo ille qui est aliquo peccato mortali

vel

vel vitio irretitus, nec eligi, nec promoueri ad ordines, nec vti suscepto ordine sine peccato mortali potest. Beatus Thom. exponens prædictā authoritatem dicit: quod maculæ vel defectus corporales, à quibus Sacerdotes debent esse immunes, signant diuersa vitia & peccata, quibus Sacerdotes carere debent. Prohibetur enim esse cæcus, idest ne sit ignorans. Ne sit claudus, idest instabilis, & ad diuersa se inclinans: Ne sit paruo vel grandi, vel torto naso: idest, per defectum discretionis in plus vel in minus excedat, vel etiam aliqua praua exerceat, per nasum enim discretio signatur: quia est discretiuus odoris. Ne sit fracto pede, vel manu, idest ne amittat virtutem tantum operandi, vel procedendi in virtute. Repudiatur si habeat gibbum ante vel retro, per quē significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, idest per carnalem affectum eius ingenium obscuratur: contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiā si habeat iugem scabiem, idest petulantiam carnis, & si habeat impetigibem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quam auaritia designatur. Hæc Thom. 2. 2. q. 102. art. 5. Quare ex his sequitur quod oportet Sacerdotem promouēdum esse decorum & sine macula: quod ad tria reduci potest, scilicet decorus in scientia, in fama, & in vita.

Primo in scientia triplici ęternorum scilicet, quę est lumen contemplationis, & doni sapientiæ; scripturarum, quæ est per donum intellectus; & prudentiæ conseruandi se in medio prauæ, & peruersæ nationis, quæ est donum scientiæ.

Contra hæc tria ponitur triplex macula. Primo enim contra lumen æternorum ponitur cæcitas oculorum, seu in oculo, quæ priuat visum. vt dicitur Leuit. 21. Si cæcus. nam Sacerdos dicitur esse cæcus per ignorantiam. Isa. 42. Quis cæcus nisi seruus meus? Et ibidem. 56. Speculatores eius cæci omnes. est enim Sacerdos oculus Christi & Ecclesiæ. cantic. 5. oculi tui columbarum. Christum ergo & Ecclesiam excæcant, qui ibi ponunt cæcum, vbi videns ponendus est. Secundo contra secundum donum, scilicet contra intellectum scripturarū ponitur claudicatio in pede: vnde dicitur si claudus in pede, idest in fide: Claudus enim nequit recte incedere: Sic qui in fide claudicat, idest, dubitat: nequit recte intelligere. 3. reg. 18. Vsquequo claudicatis in duas partes. Vel claudus est affectus Sacerdotis absq; notitia scripturarum: eo quod nequit recte agere quantum ad officium Sacerdotis: quod in doctrina, & in discretione iudicij debet esse. Vnde Bernar. Deridendus est speculator cæcus, præcursor claudus, pastor esuriens. Tertio, contra prudentiam conuersandi, quæ est per donum scientiæ, ponitur macula, vel defectus nasi: nam per nasum, qui est discretiuus odoris, discretio designa-

ſignatur. Contra diſcretionem autem, quam naſus ſignificat, ponitur triplex macula. Vna eſt paruitas, quæ eſt ſimplex fatuitas. Magnitudo, eſt præſumptio, vel curioſitas. Tertia eſt turpitudo praui iudicij.

Secundo oportet Sacerdotem eſſe decorum & ſine macula in fama, contra quam ponitur fractura pedis vel manus: per quæ duo deſignatur defectus contemplationis, & actionis: nam pes fractus nequit incedere recte: manus fracta nequit operari. Et ideo dicit: ſi fracto pede vel manu per bonę voluntatis & operationis deformationem: quod eſt quando non complet Prælatus, quod docet: contra quos Iſai. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate:

Tertio, oportet Sacerdotem eſſe decorum in vita, & quo ad actus intrinſecos cordis, & quo ad actus extrinſecos operis; primo quo ad actus intrinſecos cordis, vt habeat appetitus ordinatos: contra quod opponitur triplex macula, ſcilicet triplicis concupiſcentiæ. Prima eſt concupiſcentia oculorum, quæ inflectit hominem, & incuruat ad terrena. ideo dicit: Si gibbus. Gibboſus eſt qui neſcit reſpicere cæleſtia, ſed ſemper terrena. Secunda concupiſcentia eſt carnis, quemadmodum fluxus vitioſi humoris oculum mentis vitiat: ideo contra hanc dicit: ſi lippus: nam lippus eſt, ait Iſid. cuius pupillæ ſanæ ſunt, ſed oculi noxio humore defluunt: & ideo talis debiliter videt: per quem intelliguntur, qui mala bene ſciunt facere, ſed bona male. Ierem. 4. Sapientes ſunt, vt faciant mala: bona autem facere neſciunt. Tertia concupiſcentia eſt ſuperbia vitæ, ſeu vanitatis, quæ eſt in animo ſicut albugo in oculo: & contra hanc dicit ſi albuginem habẽs. Albugo enim eſt tela in oculo. Spiritualiter albuginem habet, qui ſe credit videre lumen Chriſtianitatis, ſed arrogantia elongatur. De quibus dicitur Ioan. 9. In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et Rom. 1. Dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Secundo oportet eſſe Sacerdotem decorũ & ſine macula quantum ad actus extrinſecos operis: & hoc tripliciter. primo vt non appareat feruor luxuriæ: & propter hunc dicit. Si iugem ſcabiem habeat. Nam ſecundum Gloſ. ibidem: Scabies prouenit ex feruore viſcerum, qui ad cutem trahitur, & prouenit. Secundo, vt non appareat deturpatio auaritiæ, quæ dicitur impetigo: & contra hanc dicitur: Nec impetiginem habens in corpore. Vt enim dicit Iſid. in lib. Etimol. Impetigo eſt ſicca ſcabies, quæ ſine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fædat, ex flegmate ſalſo proueniens, & ſignificat auaritiam. Tertio, vt non appareat tumor ſuperbiæ: & contra hanc dicit: nec herniosus: Hernia enim eſt morbus ex deſcenſu viſcerum in veſicam ex inflatione teſticulorum proueniẽs:

vel vitio irretitus, nec eligi, nec promoueri ad ordines, nec vti suscepto ordine sine peccato mortali potest. Beatus Thom. exponens prædictã authoritatem dicit: quod maculæ vel defectus corporales, à quibus Sacerdotes debent esse immunes, signant diuersa vitia & peccata, quibus Sacerdotes carere debent. Prohibetur enim esse cæcus, idest ne sit ignorans. Ne sit claudus, idest instabilis, & ad diuersa se inclinans: Ne sit paruo vel grandi, vel torto naso: idest, per defectum discretionis in plus vel in minus excedat, vel etiam aliqua praua exerceat, per nasum enim discretio signatur: quia est discretiuus odoris. Ne sit fracto pede, vel manu, idest ne amittat virtutem tantum operandi, vel procedendi in virtute. Repudiatur si habeat gibbum ante vel retro, per quē significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, idest per carnalem affectum eius ingenium obscuratur: contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiã si habeat iugem scabiem, idest petulantiam carnis, & si habeat impetigibem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fœdat, per quam auaritia designatur. Hæc Thom. 2. 2. q. 102. art. 5. Quare ex his sequitur quod oportet Sacerdotem promouēdum esse decorum & sine macula: quod ad tria reduci potest, scilicet decorus in scientia, in fama, & in vita.

Primo in scientia triplici æternorum scilicet, quæ est lumen contemplationis, & doni sapientiæ; scripturarum, quæ est per donum intellectus; & prudentiæ conseruandi se in medio prauæ, & peruersæ nationis, quæ est donum scientiæ.

Contra hæc tria ponitur triplex macula. Primo enim contra lumen æternorum ponitur cæcitas oculorum, seu in oculo, quæ priuat visum. vt dicitur Leuit. 21. Si cæcus. nam Sacerdos dicitur esse cæcus per ignorantiam. Isa. 42. Quis cæcus nisi seruus meus? Et ibidem. 56. Speculatores eius cæci omnes. est enim Sacerdos oculus Christi & Ecclesiæ. cantic. 5. oculi tui columbarum. Christum ergo & Ecclesiam excæcant, qui ibi ponunt cæcum, vbi videns ponendus est. Secundo contra secundum donum, scilicet contra intellectum scripturarũ ponitur claudicatio in pede: vnde dicitur si claudus in pede, idest in fide: Claudus enim nequit recte incedere: Sic qui in fide claudicat, idest, dubitat: nequit recte intelligere. 3. reg. 18. Vsquequo claudicatis in duas partes. Vel claudus est affectus Sacerdotis absq; notitia scripturarum: eo quod nequit recte agere quantum ad officium Sacerdotis: quod in doctrina, & in discretione iudicij debet esse. Vnde Bernar. Deridendus est speculator cæcus, præcursor claudus, pastor esuriens. Tertio, contra prudentiam conuersandi, quæ est per donum scientiæ, ponitur macula, vel defectus nasi: nam per nasum, qui est discretiuus odoris, discretio designa-

ſignatur. Contra diſcretionem autem, quam naſus ſignificat, ponitur triplex macula. Vna eſt paruitas, quæ eſt ſimplex fatuitas. Magnitudo, eſt præſumptio, vel curioſitas. Tertia eſt turpitudo praui iudicij.

Secundo oportet Sacerdotem eſſe decorum & ſine macula in fama, contra quam ponitur fractura pedis vel manus: per quæ duo deſignatur defectus contemplationis, & actionis: nam pes fractus nequit incedere recte: manus fracta nequit operari. Et ideo dicit: ſi fracto pede vel manu per bonę voluntatis & operationis deformationem: quod eſt quando non complet Prælatus, quod docet: contra quos Iſai. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate.

Tertio, oportet Sacerdotem eſſe decorum in vita, & quo ad actus intrinſecos cordis, & quo ad actus extrinſecos operis. primo quo ad actus intrinſecos cordis, vt habeat appetitus ordinatos: contra quod opponitur triplex macula, ſcilicet triplicis concupiſcentiæ. Prima eſt concupiſcentia oculorum, quæ inflectit hominem, & incuruat ad terrena. ideo dicit: Si gibbus. Gibboſus eſt qui neſcit reſpicere cæleſtia, ſed ſemper terrena. Secunda concupiſcentia eſt carnis, quemadmodum fluxus vitioſi humoris oculum mentis vitiat: ideo contra hanc dicit: ſi lippus: nam lippus eſt, ait Iſid. cuius pupillæ ſanæ ſunt, ſed oculi noxio humore defluunt: & ideo talis debiliter videt: per quem intelliguntur, qui mala bene ſciunt facere, ſed bona male. Ierem. 4. Sapientes ſunt, vt faciant mala: bona autem facere neſciunt. Tertia concupiſcentia eſt ſuperbia vitæ, ſeu vanitatis, quæ eſt in animo ſicut albugo in oculo: & contra hanc dicit ſi albuginem habẽs. Albugo enim eſt tela in oculo. Spiritualiter albuginem habet, qui ſe credit videre lumen Chriſtianitatis, ſed arrogantia elongatur. De quibus dicitur Ioan. 9. In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et Rom. 1. Dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Secundo oportet eſſe Sacerdotem decorũ & ſine macula quantum ad actus extrinſecos operis: & hoc tripliciter. primo vt non appareat feruor luxuriæ: & propter hunc dicit. Si iugem ſcabiem habeat. Nam ſecundum Gloſ. ibidem: Scabies prouenit ex feruore viſcerum, qui ad cutem trahitur, & prouenit. Secundo, vt non appareat deturpatio auaritiæ, quæ dicitur impetigo: & contra hanc dicitur: Nec impetiginem habens in corpore. Vt enim dicit Iſid. in lib. Etimol. Impetigo eſt ſicca ſcabies, quæ ſine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fædat, ex flegmate ſalſo proueniens, & ſignificat auaritiam. Tertio, vt non appareat tumor ſuperbiæ: & contra hanc dicit: nec hernioſus: Hernia enim eſt morbus ex deſcenſu viſcerum in veſicam ex inflatione teſticulorum proueniẽs:

vnde herniosus idem est quod ruptus, habens intestina in regione viriliū: & significat superbiā, cuius tumor ex inflatione honorum procedit. Hæc habet Hugo Cardinal. in postilla Leuit. 21.

Tertio quod erat principaliter considerandum circa institutionem ministrorum, erat lotio, siue aspersio. Vbi notatione dignum est, quod ordinandi siue promouendi in Sacerdotes in lege veteri debebant prius aspergi, radi, & ablui.

Primo debebant aspergi & purificari: ita dicitur Numer. 8. Locutus est Dominus Moysi, dicens: Tolle Leuitas de medio filiorum Israel: & purificabis eos iuxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, idest purgationis: lustrare enim idem est quod purgare; vnde dicitur lustrum spatium quinq; annorum: quia Romani vrbem suam lustrauerunt purgantes eam in spatio quinque annorum. Mundatio enim ab irregularitate lustratio vocatur: vt enim habetur Numer. 19. Aqua lustrationis, quæ fiebat de cineribus vitulæ ruffæ, ad expiandas vel purgandas immunditias erat, ex quibus homo contrahebat irregularitatem. Vbi nota, quod in lege veteri erant quędam irregularitates indispensabiles, vt habetur Leuit. 21. & quædam dispensabiles: à quibus aspersus aqua expiationis, vel purgationis mundabatur, vt patet Numer. 19. Sic etiam in lege noua sunt quædam irregularitates indispensabiles, & quædam dispensabiles. Et dispensatio in dispensabilibus vocatur aqua lustrationis & expiationis.

Secundo in lege veteri ordinandi in Sacerdotes prius debebant radi. Ita subditur Numer. 8. Radant omnes pilos carnis suæ. Super quo verbo Greg. in glos. interlin. & colla. sic ait: Pili carnis sunt quælibet superfluæ humanæ carnis, vel vitæ veteris cogitationes. Oportet ergo Leuitas omnes pilos carnis radere: quia qui in Dei obsequijs assumitur, à cunctis carnis cogitationibus mundus debet apparere; ne illicitas, & superfluas cogitationes mens proferat: & pulchram animi speciem, quasi pilis fructificantibus deformem reddat. & subdit: Pili præcipiuntur radi, non euelli, vt dicit Glos. quia rasis pilis in carne radices manent, & crescunt, & iterum rescinduntur; ergo magno studio superfluæ cogitationes amputandæ sunt, sed funditus amputari non possunt, nec extirpari; quia semper remanet fomes, ex quo habent nasci. Et subdit. Omnes pilos, quia omnes cogitationes immundæ radendæ sunt: non medietas tantum vt nōnulli faciunt, quod turpe est: de qua turpitudine habetur. 2. reg. 10. vbi dicitur, quod Rex Amon tulit seruos Dauid, & rasit dimidietatem barbæ ipsorum. Ex quibus verbis manifestum est quod non solum intendit excludere ab ordinandis superfluitatem tēporalium exteriorum, sed etiam cogitationum.

Tertio,

Tertio, ordinandi in Sacerdotes primo debent lauari: ita subditur. numer. 8. Cumq; lauerint vestimenta sua, & mundati fuerint: tollent bouem de armento. Quod verbum Glo. interli. exponens: loquēdo de munditia, q̄ exigitur in ordinādis, sic ait: Cū lauerint, id est mundauerint vestimenta sua, id est opera sua, vt in conspectu Dei sit cōuersatio eorum munda, & corā hominibus irrepræhensibilis. Tollat bouem, id est corpus Dominicum de armento, id est de progenie Patriarcharum, & Prophetarum. Et iterum Num. 19. Lauabit vastimenta sua & corpus. Glo. interli. id est exteriora opera, & mentem interiorem. Nam lotio vestimentorum & corporis, mundatio est exterior, & interior. Ex præmissis igitur patet, quod in Sacerdotibus ordinandis requiritur munditia mentis, & corporis à peccato, saltē à mortali.

De vestimentis Sacerdotalibus veteris testamenti. Cap. 39.

POstquam prædicti abluti erāt, vestiebantur & ornabātur quibusdam specialibus vestimētis pertinentibus ad ipsorum dignitatem designandam. Ratio autem quare ministri legis veteris prętiosioribus vestimentis vtebantur est duplex, scilicet literalis & figuralis. Prima est literalis. Intentio enim veteris legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne illud, quod poterat esse contemptibile. Alio modo apponendo illud, quod poterat esse honorabile. Et ideo, si fuit institutum, vt tabernaculum & vasa, & animalia offerenda sine macula essent; multo magis in ministris diuinis erat hoc obseruandum: vnde ad hoc quod in maiori reuerentia haberentur, institutum fuit in lege, vt ex certa prosapia secundum successionem generis assumerentur; & quod vestimenta specialia eis adhiberentur. Secundo excludendo omne illud, quod erat contemptibile. Pręcepit enim Deus fieri Sacerdotibus gloriosa vestimenta, ne qui fuerant in Aegypto, & viderant Sacerdotes Apis, & aliorum idolorum fulgere præciosis vestibus, ministerium suum contemnerent, & à cultu veni Dei resilirent.

Secunda ratio horum vestimentorum est figuralis, & spiritualis; quia ornatus vestimentorum exteriorum in ministris significat ornatum interiorem morum, & virtutū, quem ministri haberent. Et sicut à Sacerdotibus idolorum habebantur & distinguebantur vestimenta secundum diuersitatem idolorum; ita in lege veteri erat præceptum, vt ministri haberent diuersa vestimenta propter varietatem virtutū. Debent enim ministri Dei diuersis ornari virtutibus, sicut vestimentis. Et quia quidam sunt in maiori dignitate constituti, vt Pontifices; ideo pluribus vestimentis vtuntur, vt etiā pluribus virtutibus decorētur.

Hic notatione dignum est, quod quædam ornamenta deputabantur summo suo Pontifici: quædam vero maioribus Sacerdotibus, quædã vero minoribus Sacerdotibus: quædam vero erant specialia vestimenta, quædam vero communia omnibus.

Primo dicendum, quod Pontifex in speciali octo habebat ornamenta, scilicet vestem lineam; tunicam hiacyntinam, in cuius extremitate versus pedes ponebantur tintinabula quædam, & mala punica facta ex hiacynto, & purpura, & cocco bistincto. Tertio habebat superhumerale, quod ornamentum tegebat humeros, & anteriorem partem vsq; ad cingulum, quod erat ex auro, & hiacynto, & bysso retorta; & super humeros habebat duos onicinos, in quibus erant scripta nomina filiorum Israel. Quarta erat rationale ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore & coniungebatur superhumerali. Et in hoc rationali erant. 12. lapides præciosi distincti, per quatuor ordines; in quibus erant sculpta nomina filiorũ Israel, quasi ad signandum; quod ferret onus totius populi, per hoc quod habebat nomina eorũ in humeris; & quod iugiter debebat de eorũ salute cogitare, per hoc quod portabat nomina eorum in pectore. Quintum ornamentum fuit balthеus, idest cingulum quoddam factum ex prędictis coloribus. Sextum, erat thiara, idest mitra quædã de bysso. Septimum erat lamina aurea pendens in fronte eius, in qua erat nomen Domini. Octauum autem erãt fæmoralia linea: vt operirent carnem turpitudinis, quando accederet ad sanctuarium, vel altare. Ratio figuralis vel moralis, siue spiritualis horum ornamentorũ est, quia varietas vestimentorũ designat varietatem virtutum, quibus oportebat Pontificem esse munitũ.

Primo enim femoralia significabant continentiam. Secundo tunica byssina, quæ multis tunsionibus peruenit ad candorem propter mortificationem carnis signat munditiam exteriorẽ. Tertio baltheus, idest cingulum, qui stringit ventrẽ, signat abstinentiam. Quarto tunica hiacyntina, quæ est exterior, & ætherei coloris, designat conuersationem cælicam. Quinto cingulũ, quo tunica stringitur, designat conuersationis modestiam. Sexto superhumerale designat mãdatorum obedientiam. Septimo rationale designat diuinam scientiam. Octauo vero thiara, idest mitra designat intentionem bonæ voluntatis. Nono Lamina aurea, cui nomen Dei inscribitur, memoria seu meditatio Dei iugis figurabatur. Ex his autem ornamentis minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, balthеũ, & thiaram. Ratio autem horum figuralis siue spiritualis est, quia omnibus ministris quatuor sunt necessaria. Primo castitas, quæ per femoralia designatur. Secundo vitæ pu-

tæ puritas, vel munditia, quæ per tunicam lineam designatur. Tertio, moderatio discretionis, quæ per cingulum designatur. Quarto rectitudo intentionis, quæ per thiaram designatur, quasi mitram protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent habere quatuor. Primo iugem Dei memoriam in contemplatione, quam significat Lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundo tolerantiam vel sufferentiam infirmitatis populi: quod significat superhumerale. Tertio beneuolentiam erga populum, quod signatur per rationale, scilicet quod habeant populum in corde, & in visceribus per similitudinem charitatis. Quarto conuersationẽ cœlestem per perfectionis opera: quod significatur per tunicam hiacyntinam: vnde & tunicæ hiacyntinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea, per quæ significatur doctrina diuinorũ, quam oportet coniungi cælesti conuersationi Pontificis. Adiunguntur etiam mala punica, per quæ significatur veritas fidei, & concordia in omnibus operibus, & moribus: quia sicut tunica debet esse eius doctrina; vt per eam fidei, & pacis vnitas non rumpatur. Hæc Thom. 1.2.q.102. art. 5.

Pro his dictis notandũ est, quod prædictas vestes & præcipue femoralia, mitram, superhumerale, rationale, laminam auream, palliũ, nobiliùs, digniùs, & perfectiùs habent ministri nouæ legis, quam veteris: quod sic patet de omnibus. Primo enim licet in lege fuerint femoralia: modo non debent esse. Causa huius est; quia Sacerdotibus veteris legis indicebatur continentia illo tantum tempore, quo ad suũ ministerium accedebant. Et ideo in signum castitatis tunc seruandæ in sacrificiorum oblatione femoralibus vtebantur. Sed ministris nouæ legis indicitur perpetua continentia: & ideo non est simile. De his omnibus dicetur in seq. cap. Postremo cõsecrabantur: & primo lauabantur. Secundo induebantur. Tertio vnctionis Oleo vngebantur. Quarto ad diuersa officia applicabantur.

De vestibus Ministrorum noui testamenti. Cap. 40.

HIs omnibus visis & peractis, quoniam de consecratione Sacerdotum & Pontificum supradictum est; nunc dicendum est de vestibus sigillatim: & primo in cõmuni, deinde in particulari. Sicut secundum literam mutatis vestibus ad Altare aggredimur, ita secundũ spiritum hoc agere debemus. Igitur si non ingredimur in sancta sanctorum cum vestibus cõmunis vitæ vsu pollutis, sed cum mundis; sic cũ cõscientia munda ingredi oportet. de consec. dist. 1. c. 1. Vnde Stephanus Papa de consec. dist. 1. c. vestimenta. statuit sacris vestibus non nisi in Ecclesiasticis & Deo dignis officijs vti. Ideo Ezech. 34. dicitur:

Non

Non sanctificabant populum in vestibus suis. Ergo in quotidiano vsu non est sacris vestibus vtendum.

Habet autem religio diuina aliũ habitum in Ecclesiasticis officijs, alium in communi vsu: vt cuncto populo Christiano præbeat bonæ conuersationis exemplum: quatenus loti prius sordes, noui homines fiant Christo. ad Colos. 3. Nam Sacerdos tunc exuit veterem hominẽ, cum actibus suis: & induit nouum qui secundum Deũ creatus est. Per vestes enim quibus in sacris vtimur tantum, intelligimus noua sacramenta fore populo reuelanda. 43. dist. in mandatis. §. fin. 11. q. 3. nolite.

Ornamenta ministrorum designant idoneitatem, quæ in eis requiritur ad tractãda diuina. Et quoniam ornatus exteriorum vestimẽtorum in ministris significat ornatũ interiorem morum, vel virtutem, quam ministri habere debent. Et quia maior perfectio virtutum requiritur in Prælatis, quam in alijs; ideo maior adhibetur ornatus vestium, quam alijs. Sunt enim in triplici gradu ornamẽta, scilicet suprema, media, & infima: prima Episcopis, secunda Sacerdotibus, tertia Clericis conueniunt.

Sacræ vestes videntur à veteri lege assumptæ. Præcepit enim Dominus Moysi, vt faceret Aaroni Sacerdoti, & filijs eius vestes sanctas, in gloriam & decorem; vt loti & sacris induti vestibus fungerentur officio in sacris. Exod. 21. & 31. scilicet, pontificalia Pontificibus, sacerdotalia Sacerdotibus, & Leuitis suis. Quædam tamen ab Apostolis sumuntur: sed tam illæ, quam istæ virtutes designant mysterium incarnationis Christi.

Vestimenta autem sunt hæc. Superpelliceum, pluuiale, amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, planeta, tunica, dalmatica, chirotecæ, anulus, sudarium, pallium, mitra, & baculus; de his omnibus separatim dicendum est.

De præparatione Sacerdotis & c. Cap. 41.

Sed notatione dignum est, quod antequam se præparet cum his ornamentis ante Missam, siue antequam induat se: oportet vt faciat id, quod Cæremoniale nouum mãdat. Prius lauat manus propter reuerentiam tanti Sacramenti; quatenus ad illud pertractandum mundissimus accedat. Deinde Pontifex recitat quosdam psalmos ex institutione Celestini primi: & sunt quinque, vt quicquid deliquit quinque sensibus, oratione quinque psalmorum detergat. Orationes pertinent ad munditiam corporis, & animæ. Idem faciat Sacerdos, vt docet Missale Rit. 1. vt prius confessionem faciat, si opus est. Nam dicitur Isa. 4. Mundamini, qui fertis vasa. Accipiat deinde Missale, Missam perquirat, & perlegat: reperiũtur enim aliquando errores. Dum accipit Missale, potest dicere illud Ps. 49.

Sacri-

Sacrificium laudis, ideſt Euchariſtiæ inquit Lyra, honorificabit me. Deinde lauet manus dicendo, Da Domine virtutem &c. Manuum lotio ſumpſit exordium à lege. Legitur enim Exod. 30. quod Moyſes fecit labium æneũ de ſpeculis mulierum: in quo lauabant ſe Sacerdotes, quando acceſſuri erant ad Altare, & hoc in ingreſſu tabernaculi teſtimonij. In labio æneo ſonoro ſignificatur lotio per confeſſionem: in ſpeculis mulierum conſideratio vitæ ſanctorum; vt puri accedant, ſicut illi fecerunt. Deinde præparat Hoſtiam, quam leuiter extergit, ſi opus eſt. Et tunc dicere poteſt illud Pſ. 95. Tollite Hoſtias & introite in atria eius: adorate Dominum in atrio ſancto eius. Huiuſmodi lotiones & præparationes nõ ſunt voluptatis oblectamenta: ſed in figurã à Domino Sacerdotibus legis iniuncta: & corporaliter lauat manus vt ſpecialiter mundet actus. His peractis de ornamentis ſupra enumeratis dicendum eſt: & primo de infimis. Nota quod ſine veſtibus celebrare (ait Archid.) credo, quod conſecraret, ſi eſſet Sacerdos, & adeſſet intentio, debita materia, & forma. Et ſi quis iſto modo celebrarit, perpetuo deponitur à beneficio ſecundum Abba. in c. fi. de celebratione Miſſ. Huiuſmodi autem veſtes non fiant de veſtibus dominarum vel virorum, vt patet per Concil. Aurelian. & de conſec. diſt. 1. c. ad nuptiarum. Hoc tamen à quibuſdam non obſeruatur.

De ſuperpelliceo. Cap. 42.

SVperpelliceum eſt veſtis omnibus communis, quę ſic vocatur, quæ etiam propter ſui candorem, munditiam ſeu caſtitatis puritatem deſignat: iuxta id Eccleſ. 9. Omni tempore veſtimenta, ideſt opera tua, ſint munda & candida. Propter nomen vero ſuum carnis mortificationem deſignat. Dicitur ſuperpelliceum, eo quod antiquitus ſuper tunicas pelliceas induebantur, repræſentantes, quod Adam poſt peccatum talibus eſt veſtitus pellicijs.

Inſuper denotat innocentiam & puritatem & munditiam vitæ; quæ omnibus miniſtris conuenit, ſicut etiam eſt communis omnibus. Et ideo ante omnes alias ſacras veſtes ſæpe induitur; quia diuino cultui deputati innocentia vitæ ſuperpollere debent cunctis virtutum actibus. Eſt lata, nam latitudo eius denotat charitatem, quæ omnia complectitur. Vnde ſuper communes veſtes induitur, ad inſinuandum, quod charitas operit multitudinem peccatorum. 1. Pet. 4.

De hoc etiã ſe induunt oſtiarij, lectores, exorciſtæ &c. vt Angelos Dei miniſtros per caſtitatis munditiam imitentur, & eis in carne glorioſa effecta ſpiritauali, quaſi in albis veſtibus ſocientur: eſt linea hæc veſtis, ad inſinuandum, quod ſicut linũ multo labore pducitur ad cãdorẽ: ſic neceſſe eſt per multas tribulationes ad regni gloriam peruenire.

De

De pluuiali. Cap. 43.

EST & alia vestis communis, quę pluuiale vel cappa vocatur; quæ creditur a legali mutuata. Vnde sicut illa tintinabulis, sic ista fimbrijs siue frisijs decoratur: q̄ sunt labores huius mundi, & sollicitudines. Habet etiam caputium, quod significat supernum gaudium. Prolixa est vsque ad pedes, per quod perseuerãtia vsque ad finem significatur. In anteriori parte aperta est, ad denotandum quod sanctè conuersantibus patet vita æterna; seu quod eorum vita alijs patere debet in exemplum. 2. q. 3. non sunt. in fi.

Rursus per cappam intelligitur gloriosa corporum immortalitas. Vnde illam non nisi in maioribus solemnitatibus, vel dignioribus horis canonicis induimus; aspicientes quando electi in futuram resurrectionem deposita carne binas stolas accipient: videlicet requiem animarum & gloriam corporum. Sancti autem, qui ponuntur retro super cappuccium, denotant Sanctos veteris testam. qui autem ante noui testam. vt sciant Sacerdotes, quod vtriusq; testamenti bonos imitari debent. Vel ex omni parte debent sanctorum vestigia sequi.

De amictu. Cap. 44.

TRactaturo de vestimentis Sacerdotalibus primo loco occurrit dicendum de amictu: qui humeros tegens significat fortitudinē ad diuina opera exequenda. Celebraturus ergo Sacerdos, assumit amictum, quo caput tegitur, & habetur loco ephot, siue superhumeralis· quod etiam nunc superhumerale vocari potest: significat salutē, quæ per fidem tribuitur. De hoc dicitur Ephes. 6. Galeam salutis assumite. Ideo dicitur. Impone Domine capiti meo galeam salutis ad expugnandos diabolicos incursus. Amen.

Dum imponitur capiti, prius deosculatur in medio, quod figura Crucis carere non debet, vt habetur ex Cæremoniali Episcoporum lib. 1. c. 9. Significat etiam castitatem corporis, quia & renes & pectus ambit & tegit: & omnibus sacris vestibus supponitur, sed omnibus supereminet, (more fratrum) quia castitas debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus stringitur, quia ibi præcipue luxuria dominatur.

Repræsentat amictus operimentum, quo Iudæi velabant faciem Christi dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit? Mat. 26. & quia ephot nominauimus. Ephot autem in veteri lege erat indumentum more mozettæ Episcoporum, vel scapularij Religiosorum sine capuccio, textum auro & colore violaceo & purpura. lege Flos Sanctorum par. 2. cap. 2. in vita Aaron. Et Ioseph. lib. 3. antiq. c. 11.

De alba.

De alba. Cap. 45.

SAcerdos post amictum induit albam, quæ totum corpus cooperit, denotans nihil superfluum, nihilq; dissolutum in vita Sacerdotis, aut in eius membris esse debere: quæ demonstrat etiam munditiam propter suam albedinem. Ideo dicitur. Dealba me Domine, & munda cor meũ &c. Fit autem de bysso vel lino, propter id quod dicitur Apoc. 10. Byssinum sunt orationes sanctorum. Sicut enim linum, vel byssus candorem, quem non habet, multis tonsionibus attritum, acquirit per artem: Sic & hominis caro mundiciam, quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorũ operum, & per maceratione carnis sortitur per gratiã: dicendo cum Apostolo. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. 1. Cor. 9. ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Sic debet dicere Sacerdos.

Hæc vestis in veteri lege, linea vel podiris Græce, Latine tunica talaris dicebatur, & stricta fuisse describitur propter spiritum seruitutis Iudæorum in timore. Rom. 6. In nouo vero est larga propter spiritum adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit. Gal. 4.

Hæc vestis repræsentat vestem albam, in qua Herodes illusit Christo Luc. 23. hæc stringitur cingulo, vt omne desiderium carnale intelligatur astrictum. Quod sit ornata more fratrum, hoc fit vt innuatur id Psal. 44. Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Vel quia Sanctus Martinus Missam faciendo brachia apparuerunt torquibus aureis cooperta.

De cingulo. Cap. 46.

ALba Sacerdotalis cingitur cingulo ne defluendo impediat incessum: vt castitas Sacerdotis per albam significata, nullis incentiuorũ stimulis dissoluatur. Cingulũ significat continentiam. Ideo dicitur. Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinus. Et propter hoc cinguntur lumbi. Vnde Ephes. 6. state succincti lumbos vestros in veritate. Rursus renes cingulo stringuntur, vt castigetur corpus, & impetus luxuriæ refrenetur. Repræsentat flagellum, quo Pilatus Iesum cecidit. Vel zonam auream Christi, de qua dicitur Apoc. 1. per zonam illam significatur perfecta Christi charitas. Cingulum, pro baltheo in lege veteri, nunc habetur. Significat etiam iustitiam, cuius duo sunt brachia sese constringentia, scilicet declinare à malo, & facere bonum.

De manipulo. Cap. 47.

PEr manipulum bona opera vel vigilantia designatur. Portatur in brachio sinistro ad notandum, quod ministri Altaris debent esse stricti ad terrena; sed expediti ad

cæleſtia. Antiqui non erant adſtricti ad hoc, quia Deo etiam pro temporalibus ſeruiebant.

Manipuli vſus ſumptus eſt non ab Aaron, ſed ab antiquis patribus, quia (ſicut legitur in Martyrologio Bedæ) Arſenius ſemper ſudarium ferebat in ſinu vel manu, ad lacrymas tergendas: ſic & D. Petrus. Habebant quoq; ſancti Patres, dum ſacra tractabant, & Sacramenta conficiebant, mapellas ſiue paruas mappas, & mantilia in manibus; nunc pro tergendis manibus, & nunc pro operiendis, & nunc pro reuerenter tractandis Sacramantis. Significat manipulus futurorũ bonorum retributionem. Vnde Pſ. 125. Venientes autem venient, ideſt in futura retribntione venient cum exultatione, quæ debetur flentibus, portantes manipulos ſuos, ideſt fructum ſeminis, ideſt meritum bonorum operum. ideo dicitur. Merear Domine portare &c. Manipulus repræſentat funem, quo comprænhenſus Dominus Ieſus à Iudæis ligatus fuit. Io. 18. Notandũ eſt quod Diaconus & Subdiaconus Pontifici induenti & exuenti ſe ſuas veſtes ſine manipulis ſeruiunt. Primo vt expiditius & liberius miniſtrent. Secundo ad notandum, quod in tali obſequio nõ debent fructum quærere temporalem, qui quandoq; per manipulum ſignificatur. Tertio, quia repræſentant (ſic parati) Angelos aſſiſtentes Chriſto.

De ſtola. Cap. 48.

STolam poſt manipulum, ſuper collum imponit, quæ leue Domini iugum ſignificat. Et ad hoc imponit, vt oſtendat ſe Domini iugum ſuſcepiſſe: quam etiam cum oſculo ſibi imponit & deponit, ad notandum deſiderium, quo ſe ſubijcit huic iugo. Vnde Epiſcopus cum ordinat, dicit: Accipe iugum Dei: iugum enim ſuaue eſt, & onus eius leue. Suaue quidem in proſperis, & leue in aduerſis.

Stola vſque ad genua protenditur, vt nos mites corde & humiles inſinuet.

Significat etiam ſtolam primitiuam, ſcilicet, innocentiæ, ideo dicitur. Redde mihi Domine obſecro ſtolam immortalitatis, quam perdidi in prçuaricatione primi parentis &c. Longitudo ſtolæ ſignificat perſeuerantiam, ſcilicet in dilectione Dei. Duo brachia dependentia ſignificant prudentiam & temperãtiam. iuxta id Tit. 3. Sobrie & iuſte & pie viuamus expectantes beatam ſpem. &c. Stola ſiniſtro humero Diaconi imponitur: quia decet tẽporalia ſpiritualibus deſeruire: vel ad ſignificandum fortitudinem in tolerantia aduerſorum. Ad lumbos ſuccingitur, vt ſit fortis contra lubidinem.

Antiquitus in lege veteri ſtola erat ſuperhumerale, vel veſtis candida, pertingens vſque ad veſtigia: qua Patriarchæ ante legem vtebantur, quam primogeniti cum benedictio-

dictionem Patris acciperent, induebant, & Domino victimas, vt Pontifices offerebant. Sed postquam alba cœpit portari, mutata est in torquem. Per primam stolam innocentia intelligitur, quæ fuit in primo homine. Sed cum eam perdidit propter peccatum, oportuit eam recuperare per vitulum saginatum. Per stolam, qua nunc vtimur, obedientiam accipimus, Euangelij Crucifixi. Stola significat etiam ligaturam, qua Iesus Christus Dominus noster ligatus fuit ad Columnam.

De casula seu planeta, Cap. 49.

VLtimo loco super omnes vestes induitur Sacerdos vel Pōtifex casula, quæ quasi parua casa dicitur: significans charitatem, sine qua Sacerdos est velut æs sonans. Sicut enim charitas operit multitudinem peccatorum. 1. Pet. 3. Et plenitudo legis est charitas. Rom. 13. Sic & hæc vestis cuncta plana & alia omnia indumēta intra se claudit & continet. Sine hac nunquam Sacerdos debet suum exercere officium: quia debet semper in vinculo charitatis permanere. Per hoc quod amictus (more Monachorū) super planetam reuoluitur, innuitur quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. 1. Tim. 1. Finis p̄cepti est charitas. &c. Quod vero casula sic diuidatur in anteriorem & posteriorem partem: significat duo brachia charitatis, scilicet ad Deum & ad proximum. In his duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ. Latitudo planetæ significat latitudinem charitatis, quæ se debet extendere ad omnes: etiam vsque ad inimicos. Latum mandatum tuum nimis, idest valde. Ad brachia eleuatur, dum bona opera charitatis operatur. Ad dextrum dum operamur bonum ad domesticos fidei. Ad sinistrum dum extenditur etiam ad inimicos.

In extensione manuum diuiditur in anteriorem & posteriorē partem: designans antiquam Ecclesiā, quæ passionem Christi præcessit: & nouam, quæ Christi passionē subsequitur. Nam & qui præibant & qui sequebantur clamabant: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.

Hæc vestis significat etiam purpureum vestimentum, quo milites circundederunt Iesum. Io. 19. Prędicta sex indumenta sunt communia tam Sacerdotibus quam Pontificibus.

De ornamentis Episcoporum. Cap. 50.

EPiscopis autem superadduntur nouem ornamenta, scilicet super Sacerdotes, quæ sunt caligæ, sandalia, succintorium, tunica, dalmatica, chirotecæ, anulus, baculus & mitra, Et hoc propter duas causas. Prima est quia nouem sunt, quæ Episcopi supra Sacerdotem possunt, scilicet Clericos ordinare, virgines benedicere, Pontifices cō-

secrare, manus in cõfirmatione imponere, basilicas dedicare, Synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa consecrare. Secunda causa est, quia per ista nouem ornamenta Episcopi, signantur nouem virtutes, quas Episcopi habere debent. Nam per caligas significatur rectitudo gressuum; per sandalia, quæ pedes tegunt, contemptus terrenorum; per succinctorium, quo stola ligatur cum alba, amor honestatis; per tunicam, perseuerantia, quia Ioseph legitur habuisse tunicam talarem, idest descendentem vsque ad talos; per quos vitæ extremitas designatur; per chirotecas, cautela in operibus; per baculum cura Pastoralis: cuius ratio est, quia baculus est recuruus in summo, directus in medio, & acutus in imo. Sic cura Pastoralis habet hæc efficere. Primo enim debet colligere vagos, quod signat curuitas in capite baculi. Secundo debet sustentare infirmos, quod significat rectitudo stipitis baculi. Tertio debet pungere lentos, quod significat stimulus, vel acuitas in pede baculi. Sit ergo quęso Prelatus curuus in summo, idest in sua potestate humilis, & accessibilis omnibus absolute. Sit in medio directus, idest, causarum omnium spiritualium arbitrer ęquus: Dei & hominum sequester, & medius. Sit in imo acutus & stimulus, idest, pungat per imum illos, scilicet qui in imis habitant peccatorum, & ab infimis desiderijs non resurgunt. Demum per mitram, scientia vtriusq; testamenti designatur, vnde & duo cornua habet. Per anulum vero signantur Sacramenta fidei, qua Ecclesia desponsatur Christo: ipsi enim Episcopi sunt sponsi Ecclesiæ loco Christi. Sed vlterius Archiepiscopus habet pallium in signum priuilegiatæ potestatis, signat enim torquem auream, quam solebant legitime certantes accipere. De his sigillatim dicamus.

De caligis & sandalijs. *Cap. 51.*

CAligæ enim & sandalia sunt pedum ornamenta. Hæc autem non habuerũt originem ab Aaron, qui tantum in Iudæa conuersabatur, & ideo necesse non habuit: sed ab Apostolis, quibus dictum est: Euntes in mundum vniuersum. Mat. vlt. Calciantur Pontifices caligis & sandalijs in præparationem Euangelij pacis: de quorum pulchritudine admiratur Isa. 52. dicens: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem euangelizantium bona. Et Dominus Mar. 6. legitur misisse Discipulos suos sandalijs calciatos vtiq; in præparationẽ Euangelij pacis. Si enim calciati non essent, quomodo super serpẽtes & scorpiones calcare potuissent? Cogitent Episcopi, vt imitentur exẽpla, quorum imitantur calciamenta. Per pedes affectus intelliguntur. Debent ergo Episcopi habere affectus & desideria calciata, ne puluere temporalium & terrenorum maculen-

culentur. Et etiam congrue significatur ne ad illicita festinent. Et quia prosperitas facit maculare affectus, quod non ita faciliter facit aduersitas, ideo prius pes dexter calciatur quam sinister: nam & à dextro pede incipimus iter nostrũ, vt diximus in libris de cælo & mundo.

Prius tamen quam sandalia pedibus imponantur, caligis induuntur: quia Prædicator pedibus suis debet rectos facere gressus suos & genua debilia roborare.* Nam qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Mat. 5. Caligæ sunt cælestis coloris, eo quod affectus firmus, sed ad cælestia semper tendat, & ne claudicet ad terrena. Sandalia sic vocantur ab herba, vel sandarico colore, quo depinguntur: Habent desubtus solam integram: desuper vero corium fenestratum: quia gressus Prędicatoris subtus debent esse muniti, ne polluantur terrenis: & sursum sunt aperti, quatenus ad cognoscẽdum mysteria seu cælestia reuelentur: Vel quod habere debent mẽtem obtusam in terrenis, & apertam ad cælestia.

Rursus in aliquibus sunt obtusa, & in aliquibus aperta, denotando, quod nec omnibus sunt reuelanda, nec omnibus ab abscondi debent mysteria. iuxta id. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. &c. Luc. 8. Sandalia interius ex corio albo fiunt, quia necesse est habere intentionem candidam, & consciẽtiam puram coram Deo. Si vero est ex rubeo corio, designat votum martyrij.

Mystice sandalia cursum Prædicatoris significant. Olim & Sacerdotes vtebantur sandalijs, quia eorum erat discurrere per comitatum. Hodie solum Episcopi, vt per varietatem sandaliorum, notetur varietas officiorum. Præterea Episcopi habent discurrere per plebes, Sacerdotes vero hostias immolare. Successerunt loco femoralium sandalia, quibus vtebantur Sacerdotes legales.

De succintorio & orali. Cap. 52.

IN sinistro latere Pontificis à cingulo duplex dependet succintorium, quia duo sunt, quibus castitas roboratur, & sine quibus difficile cõseruatur: scilicet oratio & ieiunium. Debent autem lumbi Pontificis per continentiam præcingi, & per abstinentiã succingi: præcingi cingulo, & succingi succinctorio. Succintorium vel succingulum non legitur fuisse inter indumenta legalia; quia & si legales Sacerdotes accincti tempore sacrificij, abstinere & continere deberent: alio tamen tempore licite vacabant amplexibus. Hodie autem additur cingulum, quia moderni ministri iũgem habere debent continẽtiam. Et ideo non solum cingi, sed etiam succingi debent. Et propter hoc duplex est succinctorium, vt duplex

plex castitas denotetur: videlicet mentis & corporis. Castitas corporis per succinctorium vel succingulum denotatur: castitas vero mẽtis per cingulum. A parte sinistra dependet, quia prior est castitas mentis, quam corporis: & dextra pars potior est quam sinistra.

Romanus Pontifex post albam & cingulum, assumit orale, quandam videlicet Sindonem, quod capiti quasi in modum veli imponit & replicat super humeros, & ante pectus, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat Ephot. Assumit tiam quãdam crucem sibi statuene ante pectus: quoniam & legaliss Pontifex laminam auream, in fronte gerebat, pro qua Pontifex iste Crucem gerit in pectore: & ita signo Crucis lamina aurea cessit. Nam mysterium quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partibus forma Crucis explicuit. Osculatur illam sibi imponendo, ad denotandum, quod Christi passionem confitetur & credit, similiter quando illam deponit.

De tunica. Cap. 53.

POst stolam Pontifex induit tunicam, quæ in lege podiris, idest talaris dicebatur: quę significat perseuerantiã. Sola pseuerantia obtinet brauiũ, cæterę nãq; virtutes currũt. Itẽ post albã, tunicam induitur: quia sicut per albam castigatio corporis: ita per tunicam virtutes intimæ intelliguntur, quas semper debet habere perfectus. Tunica non cingitur, quoniam secundum sui formã iter non impeditur: sic & virtutes per illam designatæ liberum iter ad Dei contemplationem præbent. Vnam tunicam sub alia, nempe dalmatica, induit, ad notandum, quod sicut illa non videtur ab omnibus, sed tantum à clericis: ita & ratio sublimium & virtutes, quas perfectus habere debet, quæ per illam significantur, patere non debet omnibus, sed maioribus & perfectis.

De dalmatica. Cap. 54.

EX institutione Siluestri Papæ post tunicam Pontifex induit dalmaticam, quæ ab inconsutili tunica Domini, & Apostolorum colobio creditur mutuata. Est autẽ colobium vestis sine manicis: sed Siluester vertit in dalmaticam, latas manicas addendo, & instituit in sacrificijs portari. 93. dist. Diaconi ita.

Sic autem est dicta dalmatica, quia in Dalmatia sit reperta. Habet latiores manicas denotãs maiorem largitatem debere esse in Diacono, quam Subdiacono; sicut & casula latiores omnibus habet indumentis, ad denotandum, quod ipse magis est expeditus, nihil habẽs, quod ipsius manus restringat: quia pro cælestibus omnia debet largiri. Charitas enim eius extendi debet etiam vsque ad inimicos. Diaconi vtuntur dalmaticis, quia principaliter electi

electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarent.

In dispensatione auté requiritur largitas, & ideo dalmatica habet latiores manicas. Tunicella Subdiaconi, & dalmatica Diaconi, atq; casula Presbyteri succedunt in locum tunicæ iacinthinæ, quæ erat coloris cælestis, ad denotandum quod omnes ministri Altaris cælestem debēt habere conuersatioñé: licet secundum maius & minus, quod notat latitudo & strictura manicarum. Episcopus vtitur dalmatica & tunicella simul & omnium ornamentis, vt ostendat se perfecte omnes ordines habere, tanquam qui eos alijs confert. Minores Sacerdotes non conferunt ordines, ideo non gerunt omnia simul.

Rursus Pontifex in ornamentis, atque in officio magis expresse Saluatoris similitudinem gerit, quam simplex Sacerdos: & magis sibi cõueniunt ornamentorum significata.

Dalmatica autem duas debet habere lineas hinc inde, ante & retro, à summo vsq; deorsum, vt Pontifex ostendatur habere feruorem charitatis ad Deum & proximum in prosperis & in aduersis. Habet formam crucis, vnde per eam etiam Christi passio figuratur, & ideo portatur in officio Missæ. Tempore Aduentus intermittitur à Diaconis dalmaticæ vsus: quoniam quando aliqua claritas sacri ordinis ad tempus intermittitur, clarius resplendet, & auidius sumitur, quando resumitur in animis deuotorum: quia quod rarũ est magis appetitur. 93. dist. legimus. ad fi. Item non vtitur Diaconus dalmatica, nec Subdiaconus tunicella tempore Aduentus: quia lex, quam Subdiaconus significat, ante incarnationem Domini Euangelij ornatu carebat. Et claritas Euangelij, quā Diaconus significat, nondum apparuerat: vel quia nondum venerat, qui vestem innocentiæ & immortalitatis nos induere debebat: ideo vestes lætitiæ dimittuntur. In ieiunijs Pentec. vti potest dalmatica, quia est ieiunium exultationis.

De chirotecis. Cap. 55.

POst indutam dalmaticam Pontifex iuxta ritum Apostolorum, manus operit chirotecis, vt adimpleat id, quod Dominus ait: nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.

Per chirotecam ergo cautela cõgrue designatur, quæ sic facit opus in publico, quod intentio continet in occulto. Quādo denudantur deinde manus, deinde etiam velantur, vt docet Cæremoniale: quia bona opera interdum occultantur ad fugiendam vanam gloriam: & interdum denudantur, vt ad ædificationem proximi propalentur. Mysticum sensum ex coloribus elicias.

De mitra. Cap. 56.

OMnibus his indumentis vestitus Pontifex, mitra ei imponitur loco cidaris, iuxta id Psal. 8. Glo-

Gloria & honore coronasti cũ Domine. Sed Papa habet coronam ex concessione Constantini. 96. dist. Constantinus. Mitra significat sciẽtiam vtriusq; testamenti: duo enim cornua sunt duo testamẽta, anterius nouum, posterius vero vetus: quæ duo Episcopus memoriter debet scire. 23.q.1.Episcopus. Et illis tanquam duplici cornu, fidei inimicos ferire. Duæ vero fimbriæ posterius dependentes spiritus & litera sunt. Debet ergo esse paratus tam in mystico quam in hostorico Sacræ scripturæ intellectu: in quarum summitatibus sunt fimbriæ rubei coloris, denotãtes eius promptitudinem ad fidei & Sacræ scripturæ defensionẽ etiam vsq; ad martyrium. 25. q. 1. sunt quidam, quæ super scapulas pendent, ad notandũ, quod id quod prædicat ore, ostendere debet opere. Nulla enim corporis pars est aptior ad onus ferendum, sicut sunt scapulæ. Circulus aureus qui anteriorem & posteriorem partem mitræ complectitur, denotat, quod omnis Scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrisfamiliss, qui profert de thesauro suo noua & vetera.

Quando vtendum sit mitra, vide Cæremoniale.lib.1.cap.17. Episcopus non vtitur mitra in diebus ieiuniorum, quia dies illi sunt ordinati ad delenda peccata, quæ tunc sunt reducenda ad memoriam, ideo non sunt deferenda, quæ gaudium, sed quæ humilitatem & afflictionẽ denotant. Si in quarta Dominica Quadragesimæ vtitur, est propter gaudium: vt ibi dicetur.

Notandum est, quod Episcopus quãdo pdicat populo insignia comminationis suæ resumit, scilicet mitram & baculum: sed cum orat deponit, quia in oratione causam populi ad Deum agit, ideo cum reuerentia hoc agere debet, scilicet deposita mitra. Nam & Apostolus phibet viros capite velato orare. 2. Cor.3 Insuper notandum est, quod Romanus Pontifex in signũ imperij vtitur regno, & in signum Pontificis vtitur mitra. Sed mitra vtitur semper & vbique: regno vero non semper, neque vbique: quia Pontificis authoritas & prior est & dignior, & diffusior imperiali potestate.

Sacerdotiũ enim in populo Dei regnum præcessit, cum Aaron primus Pontifex Saulum primum Regem præcesserit. Regno quidem nõ vtitur, nisi in certis diebus & locis: nunquam intra Ecclesiam sed extra: ad notandum esse in temporalibus Regem: vel Regem esse temporalem in certo loco: Pontificem vero vbique.

De anulo. Cap. 57.

ANulus est ornamentum digitorum, à circuitu siue à rotunditate vocatus. Mos fuit veterum gerere anulum in digito sinistræ manus, qui est minimo proximus.

In præsenti anulus est fidei Sacramen-

cramentum, quo Christus Sponsam suam Ecclesiam subarrauit, vt ipsa de se dicere valeat: anulo suo subarrauit me Dominus meus Iesus Chistus: cuius custodes sunt Episcopi & Prælati, anulos pro signo in testimonium huius rei ferentes. Hunc anulum dedit pater filio reuertenti. Luc. 15. Date ei anulum in manu eius. Ex quo in Euangelio anuli vsus creditur acceptus.

Anulus itaq; Pontificis integritatem fidei significat, vt videlicet Ecclesiam sibi creditam, sicut se, diligat; & sobriam & castam cœlesti sponso custodiat. Antiqui literas anulo sigillabant. Vnde Episcopus anulum portat, quoniam scripturæ mysteria & Ecclesiæ Sacramenta, perfidis sigillare, & pijs reuelare debet.

De Baculo. Cap. 58.

Baculus Pastoralis est signum authoritatis: denotat enim correctionem Pastoralem: ideo dicitur à consecratore: Accipe baculum Pastoralis officij, vt sis in corrigēdis vitijs pie seuiens. De quo dicitur. 1. Cor. 4. In virga veniam ad vos. Virga ergo Pastoralis, potestas intelligitur Sacerdotalis, quam Christus ei contulit, quando Apostolos ad prædicandum misit, præcipiens eis vt baculos tollerent.

Et Moyses missus est cum virga in Aegyptū. Exod. 4. Baculus ergo & à lege & ab Euangelio sumitur. Item per baculum doctrinæ authoritas intelligitur. Hac enim infirmi sustentātur, inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitentiam trahuntur, vt denotat curuitas. Quandoque baculus huiusmodi ex osse & ligno conficitur: & os superius curuatur: lignum inferius acuitur ferro, modice tamen reconditur. Siquidem os est duritia legis: lignū mansuetudo Euangelij, quæ duo coniuncta sicut spherula diuinitatis Christi. Vel os, seueritas: lignum Pontificis est lenitas. Nam seueritas vel misericordia multū destruitur si vna sine altera teneatur. 45. dist. disciplina. Ad quod significandum ferrum obtunditur: quia iudicium misericordia temperatur: baculus recuruatur cum pœnitentes ad pœnitentiam reuocantur.

Aliquando in curuatura caput formatur: quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Et aliquando ibidem scribitur, cum iratus fueris misericordiæ recordaberis: ne ob culpam gregis ira turbet in Pastore oculum rationis. 6. q. 1. ex merito.

Aliquando in spherula scribitur: Homo: vt Pontifex se hominem memoretur, & non eleuetur de potestate collata. Aliquando iuxta ferrum scribitur: Parce: vt in disciplina subditis parcat: & misericors à misericordia misericordiam consequatur.

Quod vero baculus est acutus in fine, rectus in medio, & retortus in summo, designat Pontificem debere pungere pigros, regere debi-

les sui rectitudine & colligere vagos. 47. dist § necesse. 45. dist. disciplina. & cap. omnis.

Romanus Pontifex non vtitur virga pastorali, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem. extra de sacr. vnct. cap. vnico. in fi. Historia est, quoniam Beatus Petrus Apostolus Martialem Discipulum suum, quem Dominus inter Discipulos constituit, cum dixit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cælorum (Mat. 18.) misit cum quibusdam alijs ad prædicandum Germanis: qui in via ad viginti dietas defuncto Fronto collega eius, redijt ad annunciandum hec Beato Petro: cui Petrus ait: Accipe hunc baculum & tangens illum dic: Surge in nomine Domini & prædica. Ille vero in quadragesimo die à tempore mortis illius, tetigit eum, & surrexit, & prædicauit. Et ita Petrus baculum à se remouit, & subditis dedit, nec recuperauit. Innocentius vero Papa tertius scripsit in Ecclesiæ speculo, quod Beatus Petrus misit baculum suum Euchario, primo Treuerorum Episcopo, quem vna cum Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauit: cui successit in Episcopatu Maternus, qui per baculum Petri fuerat de morte resuscitatus: quem baculum vsque hodie cum magna reuerentia Treuerensis Ecclesia seruat. Et ideo Papa in illa Diœcesi vtitur baculo & non alibi. Mystica vero ratio est, quia baculus in sumitate curuus est, quasi ad attrahendum, quod in Romano Pontifice necesse non est: quia nullus ab eo finaliter diuertere potest. Præterea per baculum designatur coertio, quam quia cæteri Pontifices ab homine recipiu͂t, ideo à suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus vero Pontifex, quia potestatem à solo Deo accipit, baculum non habet. Hæc Dur. lib. 3. cap. 15. Quod autem à Deo immediate accipiat authoritatem, apparet etiam ex bullis, siue constitutionibus, vbi dicitur. Sanctissimi Domini nostri Domini, N. diuina prouidentia Pp. N. constitutio. Alij vero dicunt: Illustrissimi Domini D. N. Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopi N. & cæt.

De Sudario. Cap. 59.

SVdarium linteum est, quo sudor faciei detergitur, & nares purgantur. Sudarium semper habet paratum ministrans Episcopo, quo ille sudorem & omnem superfluum corporis tergat humorem: Significans studium, quo humanas cogitationes in hac vita extergimus per exempla Sanctorum Patrum: quibus ad patientiam corroboramus. Sicut enim sudor est in corpore: sic tedium est in anima. Habeamus igitur Sudarium, per quod mundanos extergamus affectus.

De

De Pallio. Cap. 60.

PAllium autem proprium est ornamentum Archiepiscoporum, Patriarcharum, & Primatum, atque nonnullorum Episcoporum. Pallium apud nos succedit loco rationalis. Datur autem Archiepiscopo pro rationali in signum amplioris dignitatis, & perfectionis, quam habuit Pontifex veteris legis. His omnibus indumentis paratus respicit Pontifex versus Aquilonem, quasi cum hoste pugnaturus antiquo, & tanquam aduocatus populi.

Hic notatione dignum est, quod Archiepiscopus debet habere pallium & non Episcopus. Cuius ratio est, quia quamuis Archiepiscopus non habeat gerere potestatem à potestate Episcopi, quod patet: quia ad ea quæ sunt Episcopalis ordinis, omnes Episcopi sunt æquales: tamen Archiepiscopus eandem potestatem habet, & ampliorem, quam Episcopus. Et ideo ad hanc perfectionem designandum palliū sibi datur, quo vndiq. circundatur. Vel possumus dicere: quod licet Archiepiscopus non sit superior consecratione vel ordine Episcopo: est tamen superior potestate, & iurisdictione. Et ideo datur pallium Archiepiscopo, & non Episcopo: vt per illud à cæteris Episcopis discernatur, quodq; priuilegiatam obtinet dignitatem: & vt ostendat se imitatorem Christi, qui languores nostros tulit.

Pallium quo maiores vtuntur, significat disciplinam, qua seipsos ad exemplum subditorum, & etiam ipsos subditos regere & constringere debent.

Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitime certantes accipiunt: Sicut autem torques non dabatur, nisi legitime certanti · vt habetur. 1. Cor. 9 ita & ad honorem pallij nemo ascensurus est, nisi qui in singulis bonorum gradibus legitime prius desudarit. Nam & officia secularia, non deferunt principalem locum ingressus in vestibulum actionis. 59. dist. si officia. Sed examinatis per plurimos gradus: & is gradus cæteros antecellat quem labor prolixior & stipendia longiora fecerūt anteire. C. de offi. ma. offi. nemo. ff. de mu. & ho. gradatim.

Super cuncta indumēta pallium fertur, vt cæteri hoc videntes ad legitimum certamen hortentur. Pontifex dum pallium sibi imponitur & detrahitur, osculatur, ad notandum summum legitime certandi desiderium, & brauium promerendi. Habet autem pallium quatuor Cruces purpureas; scilicet ante & retro, à dextris & à sinistris: quæ sunt quatuor virtutes politicæ, scilicet, Iustitia, Fortitudo, Temperantia & Prudentia: quæ nisi in Crucis Christi sanguine purpurentur, falsum sibi nomen virtutis vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde Dominus. Mat. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum

O 2 & Pha-

& Pharisæorum non intrabitis in regnum cælorum.

Antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet concilium conuocare, chrisma conficere, clericos in sua prouincia ordinare, Pontifices consecrare, vel Ecclesias dedicare, nec se Archiepiscopum nominare. extra de elect. quod sicut. in fi. de post. bonæ 2. ad fi. Dicunt tamen nonnulli quod extra prouinciam suam inuitatus posset ordines tanquam simplex Episcopus celebrare. Palliatus ad aliam translatus Ecclesiam non potest vti pallio in prima Ecclesia obtento: quia non solum datur contemplatione personæ, verumetiam loci. extra de postu. bonæ. ad fin. Hinc est quod non potest vti eo extra prouinciam sibi decretam: extra de vsu pallij: cum nuper. & ca. ex tuarum. Nec etiam potest quis vti pallio, nisi intra Ecclesiam in diuinis officijs. Vnde si forte processionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiusmodi eum Ecclesiam exire contigerit, cum pallio non exibit. extra eodem. c. 1. dist. 1. pallium. & ca. semper. Quando vero vtendum est pallio habes in Cæremoniali Romano lib. 1. cap. 16. per totum.

De coloribus, quibus vtitur Ecclesia. Cap. 61.

HIs omnibus visis, quæ ad Ecclesiam & extra, & intra pertinent, & de ornamentis: nunc dicendum restat, de quibus coloribus debent esse hæc vestimenta, antequam finem imponamus huic primo libro.

Notandum autẽ est, quod quinque sunt colores principales, quibus vtitur Ecclesia, scilicet, albus, rubeus, viridis, niger, & violaceus; vt habetur ex rubrica Miss. 18. num. 1. In legalibus autem indumentis, quatuor colores tantum fuisse leguntur: byssinus, purpura, iacinthus, & coccus.

Albis indumentis vtitur Ecclesia Romana in festiuitatibus Sanctorum Confessorum, & Virginum tantum. Et in festis Beatæ Mariæ, Angelorum, & Sancti Ioannis Baptistæ: & hoc propter integritatem & innocentiam. iuxta id Apoc. 5. Virgines enim sunt: & in cathedra Sancti Petri, & in Conuersionẽ Sancti Pauli, nam tunc tamquam Confessores celebrantur, quia nondum martyrio coronati erant. Et in alijs festis vt est videre in rubrica citata. num. 1. In Epiphania propter splendorem stellæ. Feria quinta in cœna Domini propter confectionem chrismatis, quod consecratur propter mundationem animæ. In Ascensione propter Angelos, qui apparuerunt in vestibus albis. In Resurrectione propter Angelum testem resurrectionis, qui apparuit stola candida coopertus. In dedicatione Ecclesiæ: nam & Ecclesia virgineo nuncupatur nomine. de qua dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. cantic. 4.

Rubeis

Rubeis vestimentis vtitur in festiuitatibus Apostolorum, Euangelistarum, & Martyrum propter sanguinem passionis, quem pro Christo fuderunt: nam & ipsi sunt qui venerunt ex tribulatione magna & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Apoc. 7. Item in festo Crucis, in qua Christus sanguinem suum prætiosum pro peccatis nostris fudit. Isa. 61. Quare rubrum est vestimentum tuum. Item in vigilia Pentec. vsque ad Sabbathum post ipsam inclusiue propter Spiritum sanctum, qui apparuit super Apostolos in igneis linguis propter feruorem. Cum autem celebratur festum de Virgine, quæ sit etiam martyr, vtendum est rubeo, quia martyriũ pręfertur virginitati, quod signum est perfectissimæ charitatis. Vnde dicitur Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet vt animam suã ponat quis pro amicis suis. Vide rubr. eandem. num. 3.

Nigro colore vtitur Ecclesia feria sexta in parasceue, & in Missis & Officijs defunctorum tantum, vt patet ibidem num. 6. ratio patet in lib. 4. cap. 45. nu. 2.

Viridi colore vtitur Ecclesia in omnibus Dominicis infra annum & diebus ferialibus earundem Dominicarum: quia viridis color est medius inter albedinem & nigredinem & ruborem, ideo inter tempora huiusmodi viridi tanquã medio: vt inter Epiphaniã & Septuagesimã, quando vtitur albo & violaceo, qui habetur quasi pro nigro & inter Pentecosten & Aduentum, quando vtitur rubeo & violaceo. Vel forte dicas & melius, quia hæ Dominicæ respiciunt quartum tẽpus, scilicet peregrinationis: quia sumus in via & speramus ad patriã peruenire. Viridis enim color significat spem. iuxta id Rom. 8. spe enim salui facti sumus. Vide rubr. eand. num. 4.

Violaceo colore vtitur Ecclesia à Dominica prima Aduentus vsque ad vigiliam Natiuitatis Domini inclusiue: Et à Septuagesima vsq; ad officiũ missę vigilię Paschę: & in diebus quatuor Temporũ, exceptis vigilia & quatuor Temporibus Pentecostes: & generaliter in omnibus processionibus: exceptis processionibus sanctissimi Sacramenti. In Missa pro quacunq; necessitate, pro peccatis. &c. vide ibid. nu. 5. Si dicatur quare Diaconus vtatur dalmatica alba cum cantat, exultet iam Angelica. Dicendum quod hoc fit: quia benedictio illa est de resurrectione sicut & Missa, & ad illam resurrectionem, scilicet Christi pertinet. Sed illa benedictione expleta iterum sumit planetam violacei coloris, & illã tenet vsque ad inchoationem Missæ. In processione etiã Purificationis, quia illud officium est de anxia Simeonis expectatione, & sapit vetus testamentum. Hic color mæstitiam denotat & afflictionem populi. Primi libri explic. officiorum

FINIS.

DE MISSAE SACRIFICIO

LIBER SECVNDVS.

Iudæorum testimonium de sacrificio Missæ. Cap. I.



ANtequam ad Missæ declarationē accedamus, dignū ducimus, vt nōnullorum testimonia (licèt infinita sint) in medium afferamus. Et primò sese offert Rabbi Chauna, qui vixit ante Christum natū, & ita ait in cap. 49. Geneseos, referente Garetio. Ligans ad vitem, & palmitem ò fili mi asinum suum. Lauabit in vino vestem suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Rubriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte cādidiores. Hęc verba, ligans ad uitem suam, ostendunt quod sacrificium, quod fiet ex vino, non solum transmutabitur in substantiam sanguinis Messiæ, sed etiam conuertetur vel transubstantiabitur in substantiam corporis eius. Verba autem illa, & ad palmitem ò fili mi asinum suum, significat, quod diuinitas & Dei filius vnietur asino, idest, humanitati, cuius est sanguis ille Messię. Rubriores sunt oculi eius vno, & dentes eius lacte candidiores. Hoc est. In sacrificio, quod fiet ex pane non obstante, quod album sit velut lac, conuertetur per transubstantiationem substantia in substantiam corporis Messiæ, eritq; in ipso sacrificio substantia sanguinis Messiæ rubra, vt vinum. Erunt item in sacrificio vini, sanguis & caro Messiæ, & eadem erunt in pane. Quoniam corpus Messiæ non potest diuidi: idq; ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa essent, distinguerentur abinuicem. Corpus autem Messiæ non potest diuidi: sicut scriptū est Exod. 12. Et substantiam non confringetis in eo. Præterea caro sine sanguine, & econuerso sunt res mortuæ: corpus vero Messiæ post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper viuet.

Rabbi Iudas, & hic quoq; antequam Christus secundum carnem nasceretur, vixit: ita autem ait, in ca. 28. lib. Numerorum. Panis facierum coram me semper. Quare dicitur panis facierum, ratio est, transmutabitur idest transubstantiabitur ex substantia panis, cum sacrificabitur, in substantiam corporis Messiæ, qui descendit de cœlis. Et ipse idem erit sacrificium, Ideoq; dicit, Respicietis ad offerendum mihi, idest offerri me. Eritq; inuisibilis atq; impalpabilis. Cuius rei fidem facit sedes Eliæ. Et magistri aiunt, eam ob rem dictum esse panem facierum, quia in ipso sacrificio erunt

duæ

duæ substantiæ, diuinitas & humanitas: in materia ista tutius est vti verbis transubstantiationem significantibus, quam simplicem conuersionem; ideo lector esto cautus.

Rabbi Barachias vixit ante Messiam: sic ait in exposit. in Ecclesiasten: Quid est quod fuit? ipsum est, quod erit. Quemadmodum fuit Redemptor primus, idest Moyses: ita erit & Redemptor vltimus. Sicut enim Redemptor primus fecit descẽdere manna, sicut scriptum est Exod. 16. cap. Ecce ego pluam vobis panem de cœlo: ita quoque Redemptor vltimus, idest Messias erit in placenta frumenti in terra.

Rabbi Simeon vixit ante Messiã natum; in libro cui est titulus: inuestigatio secretorum, ita ait. Hoc est sacrificium, quod, postquam venerit Messias, facient sacerdotes coram Deo sancto & benedicto. Tũc enim cessabunt omnia sacra, quæ prius fiebant. Facient autem sacrificium illud ex pane & vino, quod cum primum sacerdotes exercebũt, omnes angeli cœli audientes illa sacra sanctaq; verba, ex ore sacerdotum prodeuntia, intelligentes inuidebunt mirum in modum illis, & contremiscent (contremiscãt & nũc sacerdotes.) Iratiq; omnes ad Deũ venient dicentes: O Domine mundi, quàm magna est laus tua, quam dedisti filijs Israel, qui peccatis pleni sunt, & non dedisti nobis, qui coram te a peccatis sumus immunes. Deus respondebit illis, dicetq;. Nõ est vobis locus inuidiæ in Israel, quandoquidem vos oratum pro illis accessistis. Quia autem illi peccatores sunt, & ad peccatum procliues; ideo vt illis remittam, Messiam misi, docuiq; eos hanc excellentem laudem. Vos vero qui peccare non potestis, non indigetis huiusmodi laude. Tunc angeli ab ita discedentes, dicent: Domine Deus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra: quoniam eleuata est magnificentia tua super cęlos. Tunc Deus misericordia implebitur, & virtute ingenti sanctorũ verborum, quę ab ore sacerdotum manabunt, illud & omne sacrificium, quod in vnaquaq; ara celebrabitur, in corpus Messię conuertetur. Tunc angeli coram Deo sancto & benedicto laudes maximas edent, dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum. Pleni sunt cœli & terra gloria tua.

Rabbi quoque Abraham, & iste putatur vixisse ante Christum in carne. Hic est, de quo Psal 34. scriptum est; Gustate & videte, quoniã Psal. 27 ita dicit. Qui dat escã omni. suauis est Dominus, quia panis, quem ipse dat, caro eius est.

Fides autẽ Rabbinorum Iudęorum. Erit bucella panis in terra in vertice montiũ. Ipsa bucella panis, est ipse Messias, iuxta illud Oseæ. Inclinabo ad eos cibum, & traham eos in funibus Adam. Sicut enim fuit Redemptor primus, idest Moyses; ita erit & Redemptor nouissimus. i. Messias. Nam sicut Moyses dedit panem e cœlo: ita Messias

 erit,

erit, vt scriptum est, bucella panis in terra. Hæc Garetius lib. de sacr.

Prophetiæ de hoc Sacrificio Missæ. Cap. 2.

POsitis opinionibus Iudæorum, nunc sanctorum virorum opiniones apponendæ erunt, & prima ex D. Aug. 18. de ciu. cap. 35. ita ait: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meũ in gentibus, & in omni loco sacrificabitur, & offeretur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, cum in omni loco à solis ortu vsq; ad occasũ Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum cessasse, negare non possunt.

Idem ibidem lib. 16. cap. 22. cũ Melchisedech Abrahæ benediceret, ibi primum apparuit sacrificiũ, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarũ; impleturq; illud, quod longe post hoc factum, per prophetam dicitur ad Christũ, qui fuerat venturus in carne. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Non scilicet secũdum ordinem Aaron: qui ordo fuerat auferẽdus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabãtur.

Idẽ lib. 20. contra Faustũ cap. 18. ait, Hebræi in victimis pecorũ, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit. Vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij in memoriam celebrant, sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Christi.

De Figuris huius Sacrificij Missæ. Cap. 3.

PRima figura in lege naturæ fuit oblatio, siue sacrificium Melchisedech. Genes. 14 quod patet ex Psal. 109. vbi loquitur Deus pater ad filium: Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Ipse obtulit panem & vinum. Itaq; sacrificium Melchisedech in pane & vino nostrum figurauit sacramentum, atque hæc figura veritati non multũ dissimilis est, eo quod vtrũq; sacrificium fiat in pane & vino. Idẽ sibi vult & nomen, quia Melchi regem sonat, & Zedech iustitiã, quis autem rex iustitiæ magnus est, & rex pacis, nisi Christus? Recte igitur Melchisedech Christum significat.

Altera huius sacramenti figura fuit agnus paschalis, quem Deus præcepit Iudæis per Moysen immolandum & manducandum; fuitque adeo ille typus Christi, qui verus est agnus Dei, tollens etiam peccata mundi: Id ita esse, quod agnus ille significarit Christum, quomodo in cruce oblatus est, & adhuc quoti

die offertur in sacrificio Missæ, mirifice Paulus testatur cum dicit: Pascha nostrum immolatus est Christus. Quia ergo dominus venit perficere legem, postquã in vltima cęna comederat agnum paschalẽ ex præscripto legis, statim inde hoc ipsum instituit sacramentum, quasi volẽs per hoc innuere, desijsse iam agnum typicum, siquidem figura desinat oportet superueniẽte veritate, quam significarat. Vnde recte Paulus docet verum huius agni esum fieri oportere, non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, hoc est in obstinatione Iudaica, vel hæretica prauitate, sed in azimis sinceritatis & veritatis, in fide scilicet vera, & catholica, sed nũquid desunt figurę? nequaquam. Nam, & panis subcinericius Eliæ hoc idem significauit. Item, & alia in lege veteri hoc sacrificium figurabant.

De vetustate vocabuli Missæ.
Cap. 4.

HOc nomen Missa, antiquissimum esse nulli dubium est: nam D. Clemens martyr, qui passus est anno domini 111. in epistola 8. ita ait: summopere omnibus presbyteris, & diaconis ac reliquis clericis attendendum est, vt nihil absq; episcopi licentia agant. Non vtiq; Missas sine eius iussu, quisquam pręsbyterorum agat.

Sanctus Ignatius in epistola ad Smirnenses, ita ait: Non licet sine Episcopo, neq; offerre, neq; sacrificium immolare, neq; Missas celebrare. Iste fuit tertius Episcopus Antiochiæ post Petrum. Sanctus Alexander martyr, qui vixit anno domini 121. in epistola ad omnes orthodoxos ita ait: In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solemnia Domino offeruntur, passio domini miscenda est; vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur. Hanc Epistolam Alex. citat Concil. Tiburien. cap. 19.

Sanctus Iginus martyr vixit anno domini 144. ita dicit: Omnes basilicæ cum missa debent consecrari. Sanctus Pius martyr, qui vixit anno domini 147. in decretis suis sic habet. Vt de oblationibus, quæ offeruntur a populo, vel de panibus: quos deferũt fideles ad Ecclesiam, presbyter partes concisas habeat, vt post missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati eulogias, idest benedictiones, omni die dominico exinde accipiant.

Sanctus Sother martyr, qui vixit anno domini 172. in suis decretis ita affirmat: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, & ipse tertius habeatur: tamen hodie seruatur quod vno ministro tãtum præsente possit quis facere missam, cum Angeli adsint, vt patet infra in canone. Iube hæc perferri per manus sancti Angeli &c. Sanctus Fabianus Papa & martyr, qui vixit anno domini 242. ait: Sacrificium non est acci-

 pien-

piendum de manu sacerdotis, qui orationes; vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundũ ritum implere non potest. Sed ne prolixius sermonem nostrum trahamus, vocatur Missa a Damaso Papa, ab Alexãdro post ipsum, a Thelesphoro Greco, & alijs Pontificibus. Demum ab Ambrosio, Augustino, Leone, & alijs vsq; ad nostra tempora. Item & a concilijs tam generalibus, quam particularibus.

De authore & etymologia Missæ. Cap. 5.

HOc facite in meam commemorationem: Luc. 22. & de consec. dist. 2. iteratur. Quia secundum Thom. 3 par. q. 83. art. 4. mysterium nostræ salutis totum comprehenditur in sacramento Eucharistiæ: ideo tale sacramentum præ ceteris agitur cum maiori solemnitate. Hęc eadem solemnitas consistit in officio Missæ: vbi recolitur singularis memoria dominicę passionis, iuxta quod ipse iturus ad passionem fieri præcepit dicens: Hoc facite in meam cõmemorationem. Glos. 1. in memoriam mortis meæ.

Et quoniam singulæ partes dulcedine diuinorum redundant mysteriorum, ideo de singulis particulis breuiter dicemus: & hoc iuxta rubricam, & ritum Missalis Romani reformati, & cęremoniale Episcoporum. Inter ergo Ecclesiæ sacramenta illud constat præcipuum esse, quod in Missæ officio celebratur. Hoc autem officium ipse Christus filius Dei viui instituit, cum nouum condidit testamentum, disponens hęredibus suis regnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt super eius mensam edant, & bibant in regno, quod Ecclesia cõsecrauit. Cenantibus autẽ illis accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: accipite, & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Luc. 22. In hac vltima cęna instituit hoc sacramentũ vt tenacius memorię inhereret. Hac ergo institutione formati cępe runt Apostoli sacrosanctũ frequentare mysterium propter causam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis: & materiam tenentes in rebus: sicut Apostolus testatur Corinthijs dicens: Ego accepi a Domino, quod, & tradidi vobis.

Apostoli autem adauxerunt hãc Missam, dicentes non solum verba Christi, verum etiam orationẽ dominicam superaddentes. Vnde Beatus Petrus sic Missam primus dicitur celebrasse in partibus orientalibus: vbi post Domini passioné quatuor annis cathedram tenuit sacerdotalem. Deinde vero accepit cathedram Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam adiecit. In primordio ergo nascentis Ecclesiæ aliter, quam modò Missa dicebatur: sequenti verò tempore epistola tãtum, & Euangelio recitatis, Missa cele-

celebrabatur. Subsequenter Cęlestinus Papa instituit introitum ad Missam decantari. Cętera diuersis temporibus ab alijs Pōtificibus, leguntur adiecta, prout Christianæ religionis cultu crescente visa sunt decentius conuenire.

Legitur Iacobum fratrem Domini Episcopum Ierosolymitanū fuisse primū inter Apostolos, qui Missam celebrauit. Nam propter excellentiam sanctitatis eius, Apostoli hunc ei præstiterunt honorem, vt post Domini ascensionem primus inter eos Missam Hierosolymis celebraret. Vel forte ideo dicitur primus celebrasse, quia primus in Pōtificalibus eam dixisse perhibetur. Et sic Petrus postmodum primus in Antiochia celebrauit, & Marcus in Alexandria. Hæc Missa ab Euangelistis dicitur cęna.

Quantū spectat ad Etymologiam dicendum, quod Missa dicitur primò à mittendo, quia Angeli ibi mittuntur, vt ait Greg. de consec. dist. 2. quod si sanguis. Secundò dicitur Missa ratione filij, quia ibi filius mittitur à Deo patre. Tertio dicitur Missa ratione nostri, quia mittimus vota nostra ad Deum per sacerdotem, vt Deus mittat nobis benedictionē & gratiam.

De diuisione Missæ. Cap. 6.

Missæ autem officium in duas principaliter diuiditur partes, videlicet in Missam catechumenorum, & Missam fidelium. Prima est ab introitu Missę vsq; ad post offertorium: quæ Missa ab emittendo dicitur: quia quando sacerdos incipit hostiam consecrare, catechumeni extra Ecclesiam mittūtur. Vnde antiquitus perlecto Euangelio Diaconus supra pulpitum acclamare solebat: si quis catechumenus adest, exeat foras: quod ideo fiebat, quia licèt catechumeni sint in fide instructi, nondum tamen sunt renati per baptismum: quare sacris mysterijs altaris interesse non debent: nam thesauri Ecclesiæ non sunt inimicis ostendendi. Vnde de quibusdam, qui catechumenorum, & nondum renatorum typū, seu figuram gerebant dicitur Io. 2. Iesus autem non credebat se illis, sciens quid esset in homine. Hinc est, quod etiam in canone carthag. Concil. de consec. dist. 1. Episcopus dicitur, quod nec gentilis, nec hæreticus, nec Iudęus prohibeatur Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei vsq; in finem Missæ catechumenorum: nec etiam incestuosi 35. q. 2 & 3. de incestis, & cap. seq

Missa verò fidelium, est ab offertorio vsq; ad post communionem; & dicitur Missa illa a dimittendo: quia ea expleta ad propria quisq; fidelis dimittitur. Vel dicitur esse vsq; ad Ite Missa est, scilicet ab introitu, & hoc verius, quia tunc hostia Missa est, vt ibi dicemus.

Alij faciunt tres partes, scilicet, præparationem, consecrationem, & communionem. Prima dicitur Missa catechumenorum. Secunda di-

citur canon. Tertia dicitur communio.

Alij diuidunt Missam in quatuor partes principales iuxta illud Apostoli ad Tim. 2. & habetur in canone in Concil. Tolet. scilicet: in obsecrationes, orationes, postulationes, & laudes, siue gratiarum actiones. Prima pars protenditur ab introitu vsq; ad Te igitur. Secunda vsq; ad Oremus præceptis &c. Tertia, vsq; ad collectas. Quarta, secundum Aug. vsq; ad Ite Missa est, quando post hoc respondet populus Deo gratias, & ad propria redit.

Diuus vero Thomas Theologorum princeps in 3. par. q. 83. art. 4. inquit: Missa habet tres partes principales. Habet enim principiú orationis, quod durat vsq; ad epistolam. Habet secundò medium, scilicet ipsam orationem, quæ durat vsq; ad post communionem. Habet tertio finē vltimum scilicet gratiarum actionem vsq; in finem Missæ, nempe vsq; ad benedictionem sacerdotis. Alij autem aliter diuidunt propter alias rationes.

Deniq; Missæ officium tam prouida reperitur ordinatione dispositum, vt quæ per Christum, & in Christum, ex quo de cęlo descendit vsq; ad ascensionem, gesta sunt, magna ex parte contineat: & ea tam verbis quam signis admirabili quadam specie repræsentet. Ipsum autem officium in quatuor consistit videlicet. In personis: in operibus: in verbis: & in rebus. Personarum tres sunt ordines, scilicet, celebrantes, ministrantes, & circunstantes. Operum item tres sunt species, scilicet, gestus, actus, & motus. Verborum etiam sunt tres diuersitates, scilicet, actiones, modulationes, & lectiones, Rerum pariter sunt tres materies, scilicet, ornamenta, instrumenta, & elementa: & hæc omnia sunt diuinis mysterijs plena, vt videbimus.

De valore Missæ, & de quibusdam dubitationibus. Cap. 7.

Valor autem Missæ dupliciter potest considerari: primo ex parte sacramenti siue sacrificij contenti in sacramento. Secundo ex parte sacerdotis offerentis. Si consideretur ex parte sacrificij siue Christi oblati in sacramento, cum ipse sit infinitus, sequitur quod valor erit infinitus: quia tamen hoc sacrificium non operatur nisi per applicationem: & applicatio non potest esse infinita, cum infinitas repugnet creaturæ: sequitur quod non operatur infinite. Propter quod inquit D. Thom. quod quamuis virtus Christi, qui continetur in sacramēto Eucharistię, sit infinita, est tamen determinatus eius effectus, ad quē illud sacramentum ordinatur. Ideò non oportet, quod per vnum altaris sacrificium tota pęna eorum, qui sunt in purgatorio, expietur. Vnde quandoq; plures Missæ in satisfactionem vnius peccati iniunguntur.

Secundo dicendum, quòd Missa

sa potest considerari ex parte sacerdotis, & tunc cęteris paribus magis valet Missa boni sacerdotis, quàm mali, quod potest tripliciter probari, scilicet, ratione, diuisione, & authoritate. Ratione, quia illud est melius, quod pluribus modis est bonum, quam quod vno solo; sed oratio mali sacerdotis vno modo est bona, scilicet, ex parte Ecclesiæ, cuius personam gerit, non autem ex parte sua. Missa autem boni sacerdotis dupliciter est bona, scilicet, ex parte Ecclesię, cuius vicem gerit, & ex propria deuotione, quare &c.

Per locum a sufficienti diuisione ita potest probari: malus sacerdos potest dupliciter considerari. Vno modo in quantum sacerdos est persona communis, & ita malus sacerdos, quatenus est minister Ecclesię, & in persona Ecclesię celebrat; sic omnis oratio, quam malus sacerdos facit in persona Ecclesię, est fructuosa. Alio modo in quantum Sacerdos est persona particularis, & tunc priuatæ orationes, quas sacerdos malus facit in Missa, non sunt fructuosæ. Missa vero boni sacerdotis siue oratio eius, in quantum est persona particularis, & in quantum est persona communis, est fructuosa, & ideo melior.

Authoritate patet, nam in Decretis 1.q.1. c. ipsi sacerdotes. dicitur Quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in necessitatibus pro quibus clamant exaudiuntur. Hæc D. Thom. 4. sent. dist. 13.

De perficiente autem nota secundum Aug. 1.q. 1. intra catholicam, & de consec. di. 2. vtrum. In hoc sacramento, scilicet corporis Christi, nil a bono magis, nil a malo minus perficitur sacerdote: dummodò ille cum cęteris in arca consistat, & formam obseruet traditam a columba, quia nō in merito sacerdotis, sed in verbo conficitur creatoris. Aurum enim ęque verum est in arca furis, sicut in thesauro regis. 1. q. 1. §. ex his. Vnde, & Cayphas Pontifex persecutor vnius, & verissimi Sacerdotis, quamuis ipse verax non esset re, quod tamen dedit consilium, verum fuit: sed non suum dedit, sed Dei, idest, in forma Ecclesiæ. 1. q. 1. Dominus. & cap. dictum. Non ergo sacerdotis iniquitas impedit effectum sacramenti: sicut nec medici infirmitas virtutem impedit medicinæ.

Quamuis igitur opus operans sit immūdum, opus tamen operatum semper est mundum. Et sicut omnia sunt munda mundis: sic omnia sunt immunda immūdis. 1. q. 1. omnia & cap. multi. Malus ergo cum vitam accipit, mortem incurrit. E cōtrà bonus, cum mortem sustinet, vitam acquirit. Nam qui manducat indigne iudicium sibi manducat, & bibit. 1. cor. 2. si vero quis dicat, quare dicitur Malac. 1. maledicā benedictionibus vestris? Et Greg. Benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum? Dicendum quod de pręcisis ab Ecclesia, non toleratis, seu notorijs intelligitur. quorum benedictio male-

di-

dictio reputatur: quoniã secundum Aug. 1. q. 1. quod quidam .§. sicut redeunti. mali quantum in eis est, dicuntur sacramenta polluere: cum tamen illa permaneant impolluta: sunt enim bonis ad præmium, reprobis ad iudicium.

Sed dicet aliquis, Christus in nocte fecit Missam, & post cęnam cõmunicauit: & omnis Christi actio nostra est institutio: ergo & nos hęc omnia facere tenemur. Ad primũ dicitur, quod Missa debet dici in die, & non in nocte: & hoc propter duas rationes, scilicet propter figuram, & propter præsentiam. Propter figuram patet: nam hoc sacramentum pertinet ad tempus gratię, & tempus gratiæ figuratur; vel significatur per diem: vt dicitur Ro. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Secundò patet propter præsentiam Christi. Nam sic formant aliqui rationem: Christus per essentiam suam est præsens in hoc sacramento: sed ipse dicit Io. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit autẽ nox, in qua nemo potest operari: ergo de die & non de nocte. Quare autem celebretur in nocte natiuitatis Domini dicetur in 4. libro cum de officio in particulari erit sermo.

Quantum ad secundum dicendũ quod quamuis Christus hora serotina, scilicet post cęnam, hoc sacramentum celebrarit, non tamen post cęnam celebrare debemus nos. Cuius ratio est; quia sicut Christus post cęnam hoc sacramentum discipulis dedit, non quod deinceps tali ordine, scilicet post cęnam sumeretur, sed potius vt memorijs discipulorum infigeretur: ita quamuis hoc sacramentum post cęnam consecrauerit, ratione prædicta: non tamen voluit, vt illud consecremus post cęnam. Vnde sicut non oportet vt eum imitemur in primo, scilicet in sumptione: ita etiam nec in secundo, scilicet, in celebratione, vt ait Thom. 4. sent. dist. 13. q. 1. art. 2. q. 4. Missa autem celebratur quotidie in Ecclesia, & hoc fit quinq; rationibus, vt inquit Innoc. Papa. Prima ratio est, quia oportet semper medicinam esse paratã contra quotidiana peccata. Secũda est, vt lignũ vitæ scilicet Christus sit semper in medio Paradisi: Tertia vt nobis Christus quotidie vniatur sacramẽtaliter: & nos Christo spiritualiter. Quarta ratio est, vt sit apud nos iugis memoria passionis Christi. Quinta est, vt loco agni typici, vero agno quotidie vtamur, quem Iudęi ad vesperam conuertendi esurient, iuxta id. ps. 58. conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes.

Queret quis hic, an sacerdos possit pluries in die celebrare? Dicendum est, aut sacerdos sumit corpus Christi, siue celebrat pro se tãtum, aut pro se et pro alijs. Primò enim si sacerdos sumit pro se tantum, nõ debet absq; necessitate pluries in die celebrare: quod tripliciter potest probari, scilicet ex parte exempli,

pli, Sacramenti, & sui. Ex parte exempli patet, Missa enim repræsentat passionem Christi; sed tãtum semel Christus passus est. Ergo semel in die sufficit. Ex parte Sacramenti patet, quod cum sit inter omnia nobilissimum, sibi debet maxima reuerentia exhiberi semel tantum sumendo. Ex parte sui, manifestum est, nam valde fęlix est qui vnam in die celebrare potest. Vnde dicitur de consec. dist. 2. ex decreto Alex. Papæ: sufficit sacerdoti vnam Missam in die celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: & valde fęlix est, qui vnam in die digne celebrare potest. Legitur quod Leo Papa sępe septies, & aliquando nouies in eadẽ die Missam celebrauit, vt refert Dura. lib. 4. c. 1.

Si consideretur sacerdos quatenus est persona communis, & publica, & pro alijs; tunc vrgente necessitate plures Missas in die celebrare potest, vnam de die, aliam pro defunctis. Qui vero pro pecunia plures Missas celebrare præsumit in die, nõ ęstimo euadere damnationem, vt Innoc. 3. dixit extra de celebratione Missę excepto die Natiuit. Domini.

Nauar. cap. 25. nu. 87. ponit septem casus, in quibus sacerdos potest pluries in die celebrare. Primus est prædictus dies Natiuitatis Domini. Secundus est quando superuenit iã Missa dicta, aliqua persona notabilis, veluti Episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere. c. fin. de priuileg. lib. 6. Et eadem; vel maiori ratione cũ superueniunt peregrini, & si nõ sint tanti status, si de præcepto illo die ad audiendam Missam teneantur. Tertius cum repente post dictam Missam corpus defuncti occurrit sepeliendum, & consuetudo habet ne sepeliatur sine Missa, quando ea celebrari potest. Quartus casus, quando aliquis ita ęgrotat, vt communicare necessario habeat, & non est Eucharistia. Quintus, cum quis pręest duabus Ecclesijs vnitis, duabus Missis indigentibus, & nõ est alius, qui alteram dicat. Sextus ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cũ occurit causa quæ iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri per cap. consuluisti de celeb. Missæ. Notandum tamen quod neque in prædictis casibus est licitum, si sacerdos, qui semel celebrauit non est ieiunus, etiã si nihil sumpserit pręter solitam calicis purificationem.

Vtrum sacramentum possit a laicis tangi, & dispensari S. Thom. 4. senten. dist. 13. q. 1. art. 3. q. 1. solus sacerdos potest dispensare corpus Christi. Vnde laicus quantũcumq; sanctus hoc nõ potest facere: quod dupliciter probari potest. Primo, ille non potest dispensare, qui non potest consecrare, sed laicus non potest consecrare, quia nõ habet characterem. Ergo nec dispensare. Secundo, ad eosdem pertinet esse ministros Ecclesię, & dispẽsatores mysteriorum Dei vt dicitur 1. Cor. 4. Sed laici non sunt ministri Ecclesię.

Ergo

Ergo dispensare nequeunt.

In dispensante hoc sacramẽtum duplex requiritur sanctificatio propter reuerentiam sacramenti, scilicet, sanctificatio moralis, & sacramentalis: quod patet: Nam videmus quod calix, in quo sanctitas moralis esse non potest, consecratur, & similiter manus sacerdotum vnctione sanctificantur propter reuerentiam sacramenti: sed laicus sanctitatem sacramentalem non habet: ergo non potest dispensare hoc sacramentum: vnde licèt laicus in casu necessitatis possit baptizare: similiter licèt laicus, & si sit peccator, possit corpus Christi tangere in casu necessitatis, puta cum esset in luto; non tamen potest dispensare: tum propter defectum administrationis, tum propter defectum sacramentalis sanctificationis, qui sunt in laicis.

Diaconus quoq; hoc non potest facere: dicit.n. canon dist. 93. Non oportet diaconum panem dare, id est corpus Christi. Secundo potest probari sic. Dispensatio corporis Christi est illius, qui est Dei, & hominum mediator: talis non est diaconus, sed tantum sacerdos. Deinde sic, Non competit illi corpus Christi dispensare, qui ipsum non potest tangere. Sed non licet diacono corpus Christi tangere, cum non habeat manus sacratas. Quod autem dicitur de Beato Laurentio, dicendum, quod olim diaconus dispensabat sanguinẽ, non tamen legitur, quod dispẽsaret corpus Christi. Dispensabat quidem sanguinẽ, & poterat, quia non tangebat, quod non potest ita facere de corpore.

Quęri etiam potest, vtrum Angelus possit consecrare? Dicendum, quod Angelus non potest cõsecrare, quia illi soli possunt consecrare, quibus data est potestas consecrandi a Christo, quando hoc sacramentũ instituit, vel immediate, vt Apostolis; vel mediate vt alijs, secundum quod habetur Luc. 22. Accipite inter vos, & diuidite. Glos. Accipite & date: sed solis Episcopis, vt ex verbis patet, hoc officium & hãc potestatẽ Dominus immediate, & sacerdotibus mediate dedit. Constat autem quod hanc potestatẽ Angeli nec a Domino nec ab Apostolis acceperunt. hæc Alex. Ales. 4. par. q. 108. art. 1.

De triplici genere linguarum in Missa. Cap. 8.

IN Sãcto Christi sacrificio Missę, vbi Christi passio repręsentatur, triplici genere linguarum vtitur Ecclesia scilicet Gręca, Hebręa, & Latina. Quare autem vtatur his tribus generibus: communiter respanderi solet, quia his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi, vt patet Io. 19. Secundo ad designãdum, quod omnis lingua, quæ per hanc intelligitur (nam præter hæc tria genera, omne aliud idioma barbarum est) Deum laudare, & confiteri debet: quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris.

tris. Licet enim sint multa genera linguarum, istę tamen principales sunt. Vtitur Hebręa propter legem: & quia est aliarum mater. Gręca propter sapientiam. Latina propter nobilitatem, & dominium Romani imperij.

Verba Gręca sunt Kyrie eleison, Christe eleison. Hebręa, sunt, alleluia, Amen, Sabbaoth, & Osanna. reliqua latina. In Missa autem Romani Pontificis in pręcipuis solemnitatibus legitur Euāgelium, & epistola non solum in Latino verum ét in Gręco: ad designandum vtriusq; populi sub vna fide coniunctionem, siue ad designandum, quod Ecclesia constat nō solum ex Latinis, sed etiam ex Gręcis.

De singulis partibus Missę, & quid significent in genere. Cap. 9.

MIssa, quæ alio nomine dicitur sacrificium ratione præteriti, in quantum scilicet est repręsentatiuum dominicę passionis, quę fuit verum sacrificium, multas habet partes maxime significatiuas, & profundissimorum mysteriorū declaratiuas. Nam introitus respicit ad chorū prophetarum: quoniam secundum Aug. Moyses minister fuit veteris testamenti: prophetæ ministri noui.

Kyrie eleison respicit ad eos prophetas, qui circa domini aduētum erant, de quibus fuerunt Zacharias & Ioannes Baptista filius eius. Gloria in Excelsis, ad cętum respicit Angelorum gaudium natiuitatis domini pastoribus annunciātium. Prima collecta respicit ad hoc, quod dominus circa annum duodecimū agebat. s. quando ascendens Hirosolymam sedebat inter doctores audiēs & interrogans.

Epistola ad Ioannis prædicationem respicit. Responsorium ad beneuolentiam Apostolorum. s. quomodo a domino vocati secuti sunt eum. Alleluia ad lętitiam mētis eorum pertinet, quam habebant de promissionibus eius, vel de miraculis, quæ per eum, vel per nomen eius fiebant. Euangelium respicit tempus a sua prædicatione vsq; ad prædictum tempus.

Quod vero deinceps in Missæ officio agitur, ad illud respicit tēpus, quod est à dominica, quando pueri Hebręorum obuiauerunt ei, vsq; ad diem ascensionis eius, siue pentecosten. Oratio vero secreta vsque ad Nobis quoq; peccatoribus, designat (secundum aliquos) illā orationem, quam Iesus in monte Oliueti exercebat. Quod autem postea agitur, significat illud tempus, quo dominus iacuit in sepulcro. Quando vero panis in vinum mittitur, animā eius ad corpus redire demonstratur. Salutatio sequens significat salutationes postea discipulis à Christo factas. Fractio oblatę fractionem panis in Emaus.

Rursus Missa quasi quoddam iudicium imitatur: vnde & canon actio vocatur de consec. di. 1. necesse. Est enim actio, causa in iudi-

cium deducta. de verb. signific. forus. In Missa quidem causa nostra agitur. Oratorium est prætorium. Deus, Iudex. Diabolus, Accusator. Ministri, sunt testes. Sacerdos aduocatus, & defensor. Hic est Moyses qui causam populi ad dominum allegabat, cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur, & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur, & iudicis ira placatur, & per misericordiam culpa remittitur. 45. dist. disciplina. extra de re iudic. cum vterini.

De Missis votiuis. Cap. 10.

VT autem de omnibus, quæ in Missali continentur, habeatur cognitio, occurrit primo dicendum de Missis votiuis. Rubrica Missalis ita dicit. Sequentes Missæ votiuę licèt pro sacerdotis deuotione quacũq; die dici possint per hebdomadam, quando festum duplex non occurit: hoc tamen passim nisi rationabili de causa fieri non debet, sed quoad fieri potest, Missa cum officio cõueniat: cuiq; tamen diei propria Missa potest assignari, vt feria secunda, nisi dicatur pro defunctis, Missa de Trinitate. Feria tertia de Angelis. Quarta de Apostolis. Quĩta de Spiritu Sancto; vel de corpore Christi. Sexta de passione, vel de cruce. Et sabbatho be Sancta Maria.

Sed dicet aliquis quare sic sunt dispositæ? Dur. lib. 4. c. 1. inquit: quod priscis temporibus hęresibus populantibus, & Trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Maguntini statuentis prima Missa de Trinitate dicebatur: Hunc deinde ritum celebrãdi de Trinitate Missam retinuit & retinet Ecclesia. Vel dicas quia est primus dies hebdomadę, ideo laudanda est Sancta Trinitas a nobis. Missa pro defunctis dicitur vt subueniatur eorum laboribus: nonnulli aiunt animas in die dominico requiem habere, deinde in secunda feria iterum redire ad laborem, & propter hoc dici Missam pro defunctis. Nicol. de Ploue tamẽ hoc negat, in sua summula.

Tertia feria de Angelis, quia primò creati sunt in bonis gratuitis, tunc enim lux diuisa fuit a tenebris .i. boni angeli a malis. In quarta feria antiquitus dicebatur de pace, vt Ecclesia detestaretur venditionẽ Iudę proditoris, qui Iudas in quarta feria Christum vendidit. Nunc dicitur de Apostolis, qui pacem inter Deum & hominem nunciarunt: vel forte quia ea die venerunt Apostoli Romam. In quinta feria, dicebatur de tribulatione, nũc de Spiritu Sancto, qui consolatus est nos. Vel. quia dies Iouis dicitur cognata diei dominicę, & dies dominica dicata est Spiritui Sancto, ideo dicitur Missa de Spiritu Sancto; nunc etiam addita est de corpore Christi, quia feria quinta institum est hoc Sacramentum. In feria sexta de cruce; vel passione dicitur, quia illa dies appro-

appropriatur cruci & Christo:nam ipse in ea die mori & crucifigi voluit pro mundi salute.

In sabbatho dicitur de Beata Virgine, quod initium habuit, secundum Dur. quoniã olim in quadam Ecclesia Ciuitatis Constantinopolis erat imago Beatę Virginis, corã qua depẽdebat velum, quod totam velabat imaginem: sed hoc velum in sexta feria post vesperas recedebat ab imagine nullo mouente, solo Dei miraculo, quasi deferretur in cęlum, vt ad plenum posset a populo imago videri. Celebratis autem vesperis in sabbatho, descẽdebat velum ante eandem Iconem siue imaginem, & ibi manebat vsq: ad feriam sextam. Hoc viso miraculo sancitum est, vt semper illa feria de Beata Virgine celebraretur. Iste author vixit anno domi. 1320. Potest etiam dici, quod Domino crucifixo & mortuo, & discipulis fugiẽtibus, & de resurrectione desperantibus, in ea sola tota fides in sabbatho illo remansit. de consec. dist. 3. sciebat enim quomodo portauerat eum sine labore, & pepererat sine dolore· & ideo certa erat quod filius Dei esset: & a mortuis tertia die resurgere debebat: quod autem discipuli desperauerant de resurrectione, patet Luc. 24. vbi dicunt illi duo discipuli: Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel.

Tertia ratio est, quia dies sabbathi est ianua & introitus ad dominicam diem. Vnde cùm sumus in sabbatho sumus iuxta dominicã. Dies autem dominica est dies requiei, & significat vitam ęternam. Vnde cum sumus in gratia Domini nostri, sumus quasi in ianua Paradisi. Quia igitur ipsa est nobis porta ad regnũ cęlorum, quod per diem dominicã figuratur: ideo de illa solemnizamus in septima feria, quę diem dominicam præcedit.

Quarto, vt solemnitas matris solemnitati filij continuetur. Quinto vt festiuitas agatur in die, in qua Deus ab omni opere requieuit. & quoniam in omni die dominico benedicitur aqua, & benedicitur populus ante Missã solemnẽ, insuper & altare: ideo de benedictione aquæ nunc est dicendum.

De aquę benedictione & aspersione. cap. 11.

His omnibus peractis, antequã Sacerdotem ad altare deducamus, dicẽdum est de aqua benedicta: nam sacerdos in omni die dominico celebraturus, prius quã induat planetam, omnibus alijs indumentis paratus, vt liberius vacare possit, benedicit aquam ex institutione Alexandri Papæ primi: deinde ad altare accedit, & illud, & Ecclesiam, ac populum, aqua benedicta conspergit, vt omnis immũdorum spirituum turpitudo tã de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hęc enim virtus aquæ exorcizatæ inest. Vnde in canone Alexandri sic dicitur. Aquam

sale aspersā populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi sanctificētur & purificentur: quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus: nam si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, atq; mundabat, scilicet, à venialibus: & si sale asperso per Eliseum sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum humanarum aufert, & coinquinatos sanctificat, & purgat & cętera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit: & a phātasmátum versutijs homines defendit? Cyprianus quoq; Papa ait: quod ideo homines aqua benedicta asperguntur, quia valet ad sanctificationem.

Notatione tamen dignum est, quòd huiusmodi aspersio alia ratione fit super populum, & alia super altaria: quia enim conclusit Deus omnes sub peccato saltem veniali, quia septies in die cadit iustus: idcircò ipse populus Ecclesiam ingrediens diuinis insistere intendens, ipsa aqua sanctificata aspergitur, vt valeat ad quotidiana delenda, sicut & cinis vitulę in veteri testamento, secundū quod qui immundus erat prohibebatur Ecclesiam ingredi, donec aqua lauaretur.

Altare enim aspergitur ob reuerentiam sacramenti, quod ibidem consecrandum est, vt inde omnium malignorum spirituum præsentia arceatur: & quemadmodum Christus per altare (quod debet esse lapideum) significatur, secundum illud Apost. Petra autem erat Christus: & fides nostra de vno Christo & non de pluribus est: ideo vt signum signato respondeat, vnico altari asperso, vniuersus aspergitur populus: quia ipse solus est, q̄ tollit peccata mundi. Dum aspergitur altare & Ecclesia, cantatur a choro, Asperges me domine hysopo &c. extra tempus paschale. In paschali vero tempore dicitur: vidi aquā etc. quod sumitur de Ezech. 47. cui dominus ciuitatem ostēdit ędificatam super montem vergentem ad austrum, in qua erat mirabile tēplum. Ciuitas, Ecclesia est, de qua dicitur Matth. 5 Non potest ciuitas abscondi. Templum est corpus Christi: de quo dicitur, soluite templū hoc, Io. 2. Aqua de templo egrediēs est fons baptismi de latere Christi procedens. Ideo in laudem huiusmodi fluminis cantamus. Vidi aquam egredientem. Hac ergo ratione omnibus dominicis diebus ante Missā aspergitur super populum conuenientem, scilicet ad memoriā aquæ baptismalis, vt ꝓphetauit Ezechiel dicens in persona Dei, effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.

Per virtutem enim benedictionis aquæ excitantur fideles ad orandum Deum, vt sicut per aquam baptismalem eos plene mundauit in baptismo; ita dignetur emundare conscientias per aquam contritionis: & secundum hoc dicitur, quod per aspersionē aquæ benedictæ cō-

sequitur quis remissionem peccatorum venialium. Nam & Dauid in illo versu, Asperges, petit mundari spiritualiter.

Porro aqua cùm benedicitur, sal admiscetur, quod ab Eliseo exordiū sumpsit: & fit hoc ad notandum, quòd populus per aquam intellectus, vt sanctificari possit per sacerdotis officiū, verbo Dei imbuitur, quod per salem significatur. Fit ter crux super aquam & salem; quia docetur populus sanctæ Trinitati gratias pro sua eruditione atq; redemptione referre. In secunda oratione fiunt duæ cruces propter rationē ibi assignatam, nempe vt sit omnibus sumentibus salus mentis & corporis. Sed quæret forte quis, quare prius sal benedicitur, quā aqua? Dur. Dicendum, quod per sal intelligitur amaritudo pœnitentiæ: per aquam baptismus: quia ergo cordis contritio vel attritio debet præcedere absolutionem, & pœnitentia, saltem non ponendo obicem, baptismum, ideo prius benedicitur sal, quàm aqua.

Aqua benedicta est duplex Tabi. ver. aqua. num. 3. quædam quæ fit ab Episcopo solo cum vino & cinere, ad reconciliationē Ecclesiæ consecratæ, propter pollutionem sanguinis, vel seminis. in cap. aqua. et cap propofuisti de consec. Eccl. vel alt. est & alia, quæ fit ad aspergendū homines, vel domos, & remouendum sterilitatem rerum humanarum, & ad multiplicationem cæterorum bonorum, & ad defensionē hominum aduersus insidias atque versutias diaboli, & ad delenda peccata venialia, de qua est sermo, quæ benedicitur à sacerdotibus. vt in c. aquam. de consec. dist. 3. nec diaconi possūt benedicere arg. d. c. aquā. de cōsec. dist. 3. & in cap. perlectis. §. ad presbyterum. 25. dist.

Aqua benedicta est de numero sacramentalium, sacramentalia autem sunt hæc & alia huiusmodi, scilicet, exorcismus, & benedictiones factæ super vinum, & aquam, panem, oleum, salē, ceram, incensum, lapidem altaris, ecclesiæq; muros, vestimenta, crucem, baculos peregrinorum, &c. Sacramentalia in noua lege dicuntur sacramentorū dispositiones, siue ad sacramenta suscipienda, vel conficienda, aut consecranda: vt puta, aqua benedicta sanctificat & mundat dispositiue, & non ex opere operato, vt sacramēta.

Exorcismus autem secundum Iosephum & Bedam dicitur habuisse exordium à Salomone, hoc est, cū docuisse modos exorcizandi Benedictio autem panis, & aliorum ciborum, & vestimentorum, à veteribus quoque exemplum suscepit. Vnde dominus Moysi Num. 6. ait. Sic benedicetis filijs Israel, Benedicat tibi Deus &c. sequitur: inuocabuntq; nomen meum super eos, & benedicam illis, scilicet effectiuè, quia benedicere Dei est facere. Vnde apost. 1. Thim. 4. Omnis enim creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarū actione percipitur. Sanctificaturū enim

per

per verbum Dei, & orationē. Consequens est, quod licitum est, panes & alios cibos aut fructus benedicere, & super eos inuocare nomē Domini, ne noceant, & vt multiplicētur, & vt debite eos sumamus: ac etiam in memoriam & recordationem benedictionis Christi, qui respiciens in cęlum, gratias agens panes in deserto benedixit. Et (vt quidam aiunt) inquantū homo dicebat illud psal. Oculi omnium in te sperant Domine. &c. Talis enim erat mos benedicēdi in antiqua lege, quam Christus venerat implere, non soluere. Vnde Aaron extendens manum suam benedixit populum. Et probabile est, quod extendēdo faceret signū Thau, quod datum erat filijs Israel in signū pręseruationis ab Angelo percutiente. Ideo Ezechiel dicebat, signa Thau, super fronte virorum gementium super cūctis abominationibus suis. Et quia signum Thau figurabat signum crucis, in qua Christus peccata nostra tulit, & labores atq; dolores nostros ipse portauit patiēdo & moriendo, per quam passionem & mortem nobis meruit præseruationem ab Angelo percutiente, & omnem benedictionem: ideo Ecclesia in omni benedictione & nominis Dei inuocatione signum crucis in memoriam passionis Christi, & eius gratiarum actionum facere consueuit, secundum Aug. Panis benedictus dabatur olim catechumenis. Et vt, vnde discessimus, redeamus, sacerdos celebraturus post benedictionem, siue aspersionem altaris, Ecclesiæ, & populi induit se casula, & ad altare accedit. Nūc breuiter expositionem Missę ponamus antequam vltra procedatur.

Primo loco in Missa hæc præcedunt, scilicet, confessio, altaris osculatio, & thurificatio, quibus tria significantur, per quę fideles reddun tur digni ad celebrādum. Primum est purgatorio peccatorum. Secundum mēbrorum cum capite vnio. Tertium celebrātis, & assistentium deuota oratio.

Quo ad primum sacerdos sacris vestibus ornatus statim coram astātibus peccata vniuersè confitetur, percutiendo pectus exemplo publicani. Secundo osculatur altare, significans, quòd Christus, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, sacram sibi Ecclesiam copulauit, iuxta id cātic. 1. osculetur me osculo oris sui. Et in Christo non solum est humanitas vnita diuinitati, verum etiam sponsa Ecclesia Christo est copulata secundum id Isa 61. Induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Tertio sequitur thurificatio, qua significatur deuotio & oratio celebrantis, & assistentium directa ad Dēū. iuxta id. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. ps. 140.

Egressio sacerdotis de sacrario, designat Christum, qui assumpta carne in mundum intrauit. Cerofe-

rarij, legē & prophetas designant. Diaconus & Subdiaconus, & alij Apostolos & 72. Discipulos.

De Altari.

SAcerdos vestibus sacerdotalibus indutus debet consecrare in altari consecrato, lapideo, integro, nō enormiter fracto. cap. altaria. & cap. placuit. de consec. dist. 1. cap. quod in dubij, de consec. Eccles.

Altare dicitur quasi alta ara, ratione situs, quia eleuatum est supra terram.

Debet autem altare esse ornatum duabus pallis, ad repræsentandum vtrumq; testamētum, scilicet vetus & nouum: quia sicut vna mappa tecta est sub alia in altari, sic antiqua lex sub noua tegitur. Item duę mappæ videntur sufficere propter duo linteamina reperta in Christi sepulcro, vnum ad caput, & vnum ad pedes.

De Hostia.

HOstia debet habere has qualitates. Primo debet esse pura, non mixta aliquo liquore, ad designandum corpus Christi natū de virgine immaculata, & pura. Secundo debet esse triticea, quæ indicat Christum, qui comparatus est grano frumenti. Tertio debet esse tenuis idest subtilis, ad designandam magnam Christi abstinentiam: qui cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus postea esurijt. Quarto debet esse rotunda, nā vt rutunditas caret principio & fine, sic etiam in Deitate non potest dari principium neque finis. Quinto debet esse alba & nō nigra ad significandum corpus Christi mundissimum. Sexto non sit tumida & inflata, ad notandum Christi humilitatem: qui humiliauit semetipsum vsq; ad mortem. philip. 2.

De Lumine.

TEmpore celebrationis altare debet esse præfulgidum lumine c. fi. de celebrat. Miss. & rationabiliter, quia tractatur de illo, qui ignem venit mittere in terram, & quia ipse est lux mundi.

Repręsentat etiam sanctissimam Trinitatem: nā in candela sunt tria, cera, lichnus, & ignis: quæ tria in candela accensa, denotant tres personas ipsius Trinitatis. Personam Patris per ceram. Personam Filij per lichnum, quod inuoluitur cera: sic Christus fuit inuolutus & inclusus in ventre virginali. Et personā Spiritus sancti per ipsam flāmam, seu ignem qui dicitur: fons viuus, ignis, charitas.

De Sacerdote.

SEd nunquid sine sacerdote celebratur Missa? nequaquam: Ideo opus est sacerdote: In diuinis scripturis, sacerdotes aliquando Dij, & aliquando Angeli vocantur. cap. sacerdotibus 11. q. 1. Nam per Moysem

ſem de eo, qui ad iuramentum deducendus eſt, dicitur: Applica illum ad Deos, ideſt ad ſacerdotes. Et iterum ſcriptum eſt: Dijs non detrahes, ſcilicet ſacerdotibus. & alibi. Ego dixi Dij eſtis. Et propheta ait: labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiā, & legem requirūt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt.

Sacerdotalis ordo dignitati regali præeminet. cap. duo ſunt. diſt. 96. quod in illo veteris teſtamenti populo antiquo manifeſte declaratur, vbi primum à Deo ſacerdotium inſtitutum eſt, poſteà vero per ſacerdotiū regalis poteſtas, iubente Domino ordinata eſt. Potuiſſet enim Deus per ſeipſum vocare Saulē, ſi voluiſſet, ſimiliter & Dauidē, eiſq; dare poteſtatem regalem, ſed hoc voluit fieri per Samuelem: inſinuans poteſtatem terrenam dependere ab eccleſiaſtica, ac eidem debere eſſe ſubiectam vt inquit gloſ. in extr. com. 1. de maior. obedien. ver. quod etiam. Hinc conſiderans Conſtantinus hanc dignitatem libellos accuſationum ſacerdotum & Epiſcoporum incendit, dicens: Vos Dij eſtis à Deo vero conſtituti: ite, & inter vos cauſam veſtram diſcutite: quia dignum non eſt vt iudicemus Deos. Et Chriſtus quoque exhibuit ſacerdotibus reuerētiam, dum leproſos ad eos remiſit. 1. q. 1. nonne.

Aſcendit autem ad altare ſacerdos tribus gradibus, quia debet eſſe in eminentiori loco. Primus gradus denotat munditiam caſtitatis, quæ debet eſſe in illo. Secundus fortitudinem. Tertius rectitudinem intentionis. Studeamus ergò nos ſacerdotes his tribus gradibus non præparare.

Introitus.

INtroitus dicitur Miſſæ principiū. Miſſa habet tres partes principales. Principium, medium, & finem. Principium orationis, quod eſt vſque ad Epiſtolam. Medium, celebrationem ipſam, quę durat vſque ad Poſtcommunionem. Finis eſt gratiarum actio, duratque vſque ad finem.

Prima pars continet populi pręparationem, quæ verſatur circa laudem diuinā, quæ fit in introitu, iuxta id: ſacrificium laudis honorificabit me. Et ſumitur vt pluries cum pſalmis, vel cum pſalmis canitur. & dicitur in dextera parte altaris, quia Chriſtus pri⁹ venit ad Iudęos, qui ſignificantur per dextrum cornu altaris, propter verūm Dei cultum. Oſculatur primum ipſe ſacerdos altare, & quidam prius facto ſigno crucis, quia oſculum eſt ſignum pacis, vt oſtendatur quod per crucem Deo recōciliati ſumus.

Miniſtri poſt terga ſacerdotis quid notent.

ISti denotant fugam diſcipulorū Domini, vel dant cæteris exemplum retrocedendi, vt cuiuſquam voce, vel aſpectu ſacerdotis intentio

tio distrahatur: cap. sacerdotum. de consec. dist. 2.

Kyrie eleison.

SIgnificant secũdam populi preparationem per humilitatem: nam idem sonant quod, miserere: vel significant præsentis miseriæ cõmemorationem, dum misericordia petitur. & dicitur nouies propter nouẽ ordines Angelorum. D. Tho. 3. par. q. 83. artic. 4. & quod iteratis vicibus dicatur Concilium Vasense can. 3. celebratum anno Domini 450. iussit.

Gloria in excelsis.

TErtio præparatur populus per rectam intentionem, quæ ad celestem patriam dirigenda est, & hoc fit per, Gloria in excelsis: quod canticum chorus prosequitur, sacerdote inchoante. Dicitur in solemnitatibus tantum, quia solemnitates præsentis vitæ solemnitatem celestem repræsentant. D. Tho. vbi sup. Vel gloria in excelsis repræsentat celestem gloriam, ad quam tendimus post præsentem miseriam: intermittitur in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseriæ pertinent.

Oratio seu collecta.

SEquitur oratio a sacerdote ꝑ populo fusa ad Deũ, vt digni habeantur populi tantis mysterijs. Dicitur collecta, quia sacerdos, quasi colligens populi intentionem ad Deum porrigit. Terminatur per Dominum nostrũ Iesum Christũ, ad significandum id, quod dicitur, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: non enim per aliã viam ad nos æterna Dei beneficia possunt decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. decima dist. quoniam.

Epistola.

PEr epistolam instruitur populus Christianus, quæ quidem instructio fit in Ecclesia per subdiaconum, & auditur sedendo: quia doctrina Christiana in silẽtio & quiete audienda est. Præmittitur ante euangelium, vt cunctis aperiantur prophetarum vaticinia, & D. Io. Baptistæ præconium doctrinam euangelicam prænuntiasse. Dum recitat epistolam vertit faciem suam ad altare subdiaconus: quia omnis lex & prophetia ad Christum ordinabatur, qui significatur per altare.

Graduale & Responsorium.

POst lectam epistolam a choro cantatur graduale, quod significat profectum virtutum: quia debemus ascendere de virtute in virtutem. Deinde dicitur responsorium, quia debemus respondere ijs, quę audiuimus in epistola.

Alleluia.

POst sequitur Alleluia, quod sonat Latinè, laudate Dominũ, & significat spiritualem exultationẽ. Et dicitur bis, propter gaudiũ exultationis capitis & membrorum, & propter stolam animæ & corporis.

Tractus.

IN officijs luctuosis dicitur tractus, qui significat spiritualem gemitum, & miseriam præsentis incolatus.

Euangelium.

DEinde sequitur euangelium, & significat perfectam populi instructionem per doctrinã Christi in euangelio contentam. Debet audiri stando, vt promptitudo denotetur ad seruandam Christi fidẽ; capite nudato, ad insinuandam magnam reuerentiam. cap. apostolica. de consecr. distin. 1. cum sint verba Christi.

Credo.

QVoniam autem Christo credimus, tãquam diuinæ veritati secundum id Io. 8. si veritatem dico vobis, &c. lecto euangelio symbolum fidei cantatur, in quo populus ostẽdit se per fidem, Christi doctrinæ adhærere.

Offertorium.

POst symbolum sequitur offertorium, quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari; & ea, quæ offeruntur, cum cordis lætitia debent offerri: quia iuxta Apostolum; Hilarẽ datorẽ diligit Deus.

De pane, aqua, & vino.

AQua, quæ mittitur in calicem, significat fidem, quæ latet, & nutritur in aquis. Vinum, quod lętificat & accendit, spem: panis, qui confirmat & reficit, charitatem: quę tria sunt necessaria ad salutem sumenti. Vel in pane, fortitudo charitatis: in aqua, munditia castitatis: in vino, quod accendit, rectitudo intentionis: hæc sunt necessaria ad altare, vt sine ijs cum salute nemo accedere possit. D. Thom. in opusc. 66. c. 2. de offic. sacerd.

Thurificatio.

OBlato calice sacerdos thurificat altare, & in modum crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo diabolicę fraudis conatus excretur; ne contra sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo pręualeat. Gabri. de canone Missæ. lec. 17. Vel ob reuerentiam tanti sacramenti incensatur, vt per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod possit prouocare horrorem. Thom. 3. par. q. 83. art. 5. Incensatur bis, quia Christus a Maria Magdalena bis vnctus legitur. primo pedes vnxit. Luc. 22. Secundo caput, dum fracto alaba-

alabastro vnguentum effudit super caput eius, Marc. 14. & repleta est tota domus odore vnguẽti: propter quod sacerdos vndique totum altare incensat: designans, quod factum hoc vbique respersit Ecclesiam. Altari incensato cæteri incensantur. Altare significat Christum, incensum repræsentat effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, ecce odor filij &c. & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Corint. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco, & ideo vndiq; thurificato altari, per quod Christus significatur, thurificantur omnes per ordinem.

Orate fratres.

SAcerdos deinde conuertit se ad populum, dicens: Orate fratres: memorãs illud Apost. Heb. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & ita vt homo infirmus indiget Ecclesiæ adiutorio.

Secretæ.

ORationes ideo dicuntur secretæ, ne Missæ officiũ vilescat, sic omnibus patefactum. Tum vt deuotius oret sacerdos, ne habeat occasionẽ placendi populo in prolatione verborum: tum ad significandum Christi orationes in secreto factas tẽpore passionis. Archiep. Flor. 3. par. tit. 13. cap. 5. §. 3.

Præfatio.

FInitis orationibus sacerdos inuitat populum ad præparationẽ, ad tam mirificum sacramentum, & hoc per laudem: mentisq; erectionem dicens: Sursum corda. Secundo præparat per gratiarum actionẽ, dicens: Gratias agamus Domino Deo nostro. Tertio Deum implorat ad laudem suscipiendam, ostendens debitum laudis, dicens: Verè dignum & iustum est. Quarto populus laudes extollit diuinitatis assumẽs Angelorum verba. Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. humanitatis Christi, dicẽs cum pueris Hebręorum. Benedictus, &c. D. Tho. in 4. dist. 18. in exposit. textus. Hæc omnia particulatim declarabuntur ampliori dilucidatione: necnon & canon, & omnia minutatim, hæc autem dicta sint pro faciliori modo addiscendi, quę necessaria sunt.

De accessu Pontificis, seu Sacerdotis ad altare. Cap. 12.

VT autem ordinatè procedamus circa Missæ celebrationem, in medium afferamus verba Cęremonialis & Missalis Romani reformati: verba autem sunt hæc: Episcopus celebraturus cũ suis ministris facta reuerentia cruci super altari in dicto sacello, seu secretario existenti, processionali ritu procedunt ad altare, in quo Missa est celebranda, hoc ordine, Thuriferarius cum thuribulo, deinde ceroferarij cum candelis accensis medium habentes capellanum crucem deferẽtem, deinde clerici & beneficiati Ecclesiæ cũ suis cottis bini & bini &c.

Hos sequūtur canonici parati bini. Et post illos subdiaconus epistolā cantaturus gerens librum euangeliorum clausum ante pectus, in quo includitur manipulus Episcopi, deinde diaconus ad sinistram presbyteri assistentis pluuiali induti, demum episcopus cum baculo pastorali in manu sinistra, parte curua baculi ad populū versa, ac dextera benedicens, si sit in sua diœcesi, medius inter archidiaconum & diaconum assistentes paratos: post episcopum sequitur capellanus. Cum vero episcopus peruenerit ante infimū gradum altaris reddito baculo pastorali ministro, & deposita ei per diaconum mitra, facit profundam reuerentiam cruci super altari positæ simul cum suis ministris. Hæc sunt verba cęremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 8. quæ omnia sunt mysteriorum plena.

Missale vero sic habet.

SI vero celebrans non sit episcopus, sed sacerdos tantum: ipse procedit cum ministris tantum qui necessarij sunt, scilicet, cum thuriferario, deinde ceroferarij cum candelis accensis, post subdiaconus, deinde diaconus, postmodum sacerdos celebrans, demum assistens cum pluuiali accedunt ad altare, vt habetur in rubrica 2. rit. 2. num. 5. & faciunt reuerentiam vt supra, ceroferarij tunc retro vadunt, qui præcedebant.

Si sacerdos cum ministro solo celebrat, obseruet ea omnia, quæ in ritu secundo, num. 1. 2. 3. & 4. præcipiuntur: deinde incipiat. In choro autem tūc canitur introitus. Omnia autem ista sunt explicanda: nunquam a rubricis reformatis recedā.

Pontifex seu sacerdos ita paratus, & sacris indumētis sic ornatus, cum de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, significat quod Christus, expectatio gentiū, sacrosancta carne ex Maria semper virgine assumpta, de secreto cęlorum habitaculo egressus est in mundum, vel de secreta æde, idest de virginali vtero egressus est tanquā sponsus de thalamo suo: nam sacristia significat vterum Beatæ Virginis.

Facta reuerentia cruci. Hoc denotat exinanitionem Christi vsque ad mortem: Episcopus siue sacerdos egrediens procedit inter duos, videlicet, inter vnum presbyterum & diaconum. Sacerdos & Leuita (nam per Pontificem ita paratum debemus intelligere Christum) illum deducentes, legem & prophetiam designant, siue Moysen & Eliā in figura legis & prophetię. Sacerdos & Leuita deducunt episcopum, quia lex & prophetię Christum annunciarunt, & promiserunt. Vnde Moyses ait Deut. 18. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: ipsum tamquam me audietis. Isaias autem sic ait. Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Ierusalem.

Vel ipse episcopus inter duos existens significat Christum inter duo testa-

testamenta. (quod dico de episcopo, intellige etiam de sacerdote ita parato:) Ipse enim a duobus testamentis prędicatur mundo per prophetas & apostolos. Quia vero ille in mundum venturus præmisit prophetas, sapientes, & scribas: in locum scribarum præmittit pontifex, seu sacerdos subdiaconum portantē scripturas, qui sapiens sit disponere dominica vasa.

Insuper. Subdiaconus antecedēs, significat Ioannem Baptistam, qui præcessit in spiritu & virtute Eliæ præparare domino plebem perfectam: & fert ante pontificem euangelij librū: quia Ioannes ante Christum euangelicam prædicationem inchoauit, dicens: pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnū cęlorum. Diaconus vero repręsentat prophetas, qui annunciauerunt vitam futuram ex euangelij prædicatione.

Episcopus sequitur euangelium, ad notandum quod debet semper illud intueri, & in mente habere: & ante illum portatur, quia per doctrinam euangelij ad Christum vitam, via præparatur.

Per ceroferarios vero & thuriferarium, sanctos; qui præcesserunt nouum testamentum: & per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam: quæ Christum mundi lucem nunciabant, cōmemoramus. Portantur autem accensi, quia sine igne non debet sacrificari. de celebr. Miss. c. si iuxta illud Leuit. 6. Ignis in altari meo semper ardebit. Lumen candelabri est fides populi. Nam ad Iudaicum populum inquit propheta: surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apost. Ephes. 5. Eratis aliquando tenebrę: nunc autem lux in Domino.

Candelabra autem recte præcedunt ante euāgelium, & ante diac. & subdiac. quia lex & prophetę legem gratiæ præcesserunt.

Thuriferarius vero ceroferarios & alios antecedit, ad notādū, quod thuris significatio sanctis vtriusque testamenti communis est. Per thuribulum enim cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius ad suscipiendum: & clausum inferius ad retinēdum: habens ignē charitatis, & thus deuotionis siue suauissimæ orationis seu bonorum exemplorum sursum tendentium, quod per fumum inde resultantem notatur. Sicut enim thus in igne thuribuli suauiter redolet & sursum ascendit: ita opus bonum vel oratio ex charitate vltra omnia thimiamata flagrat. Adhuc thuribulū cum incēso corpus Christi odore suauitatis plenum: carbones Spiritum sanctum: thus odorem boni operis significat.

Canonici bini & bini & alij, qui ante episcopū incedunt, significant multitudinem angelorum de Christi incarnatione admirantium.

Postquam ad altare ventum est, ceroferarij, qui præcesserant postponun-

ponuntur, vt ostendatur fuisse doctores ante & post natiuitatem illuminantes. Candelabra autem huiusmodi tenētur vsq; ad Kyrie eleison, ad notandum quod doctor debet opere exercere, quod docet: & quod nec debeat deserere populū, quousque sciat profiteri: Domine miserere.

Baculi curuitas versus populum, demonstrat se velle oues suas congregare, & vagas colligere. Hæc omnia etiam pertinent ad sacerdotem, dimissis illis, quæ ad episcopum spectant.

De signo Crucis. *Cap. 13.*

His itaq; dispositis incipit Missa à signo Crucis, vt dicit ritus tertius Missalis. num. 4. scilicet stans igitur celebrans in infimo gradu altaris vna cum ministris producens manu dextera à fronte ad pectus dicit intelligibiliter. In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Inchoatur Missa a signo Crucis, quia in ea tota Christi passio commemoratur: iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem, idest in memoriā mortis meæ. Sed mors Christi in cruce fuit, ergo a signo crucis est inchoanda hæc commemoratio, idest Missa. Insuper, in principio omnium operum nostrorum debemus nos signare: multo magis in sacrificio Missæ.

Hoc signo Crucis signamus nos in oibus his, scilicet in principio & in fine euangelij: & ratio assignabitur, cùm de euangelio dicetur. In fine symboli, & cantici angelici, scilicet Gloria in excelsis: ad Magnificat, Benedictus, Nūc dimittis: quia sunt de euangelio: & vbicunq; fit mentio de cruce.

Quod autem signatur totum corpus in principio Missę signo crucis, hoc ideo fit, ad effugandam inimici versutiam, ac illius omnem potestā tem. Vnde Chrysostomus ait: Vbicunq; dæmones signum crucis viderint, fugiunt, timentes baculum, quo plagā acceperunt. Stephanus quoq; Papa de consecr. dist. 5. nunquid, ait: Nunquid non omnia chrismata, i. sacramenta, quæ cum chrismatis vnctione præstantur, sacerdotalis ministerij, crucis figura, i. signo perficiuntur? Nunquid baptismatis vnda sine cruce sanctificata, peccata relaxat? Et vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradus ascendit? Baptizādus quoq; signo crucis signatur in fronte & in pectore. Hæc sumpta sunt ex Aug. concio. 181. de tēpore,

Sane crux multipliciter in veteri testamento fuit figurata: legitur. n. Dominum precepisse Moysi, vt erigeret serpentem æneum in palo in deserto, pro signo, quem aspicientes sanabantur, qui fuerant percussi a serpentibus. Num. 20. Quod ipse Christus exponēs ait: sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis &c. Io. 3. Rursus legitur Ezech. 9. Ezechiel audiuit Dominum dicentem ad virum vestitū lineis habentem

bentem attramentarium scriptoris ad renes eius: Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium: & post hæc dixit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem, super quem non videbitis Thau, nemini parcat oculus vester. Veh infidelibus, qui non sunt insigniti hoc signo Thau, idest signo crucis: nam à dæmonibus sine misericordia percutientur. Item Isa. 9. Erit principatus super humerum eius. Christus enim super humeros crucem portauit, in qua triũphauit. Hoc signo crucis se armat Ecclesia, in pectore, & in fronte: significans crucis mysterium esse corde credendum: & manifestè ore confitendum.

Per hoc enim signum confunditur ciuitas diaboli, & triũphat Ecclesia. Est enim signum crucis tribus digitis exprimendum: quia sub inuocatione Trinitatis imprimitur: de qua Isa. 40. dicitur. Qui appendit tribus digitis molem terræ. Polex tamen supereminet, quoniam totam fidem nostram ad Deum vnũ & trinum referimus. Et tunc debemus dicere illud Psal. 84. fac mecum Domine signum in bonum: vt videant, qui me oderunt, & confundantur: quoniã tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me. Sacerdos tamen in Missa, quando signat se, facit, omnibus digitis extensis, vt docet ibidem rubrica: & hoc quia non ita deformat manum in illo sacrificio.

Incipimus nos signare a parte superiori: quæ patrem significat, & descendimus ad inferiorem, quæ mundum designat, deinde a sinistra quæ cęlum significat. Nam Christus descendit de cęlo in mundum: de mundo ad infernum: ab inferno autem ascendit in cęlum vbi sedet ad dexteram Dei patris. Vel prius ad sinistram, quoniã de miseria ad gloriam transire debemus. Vel. de vitijs ad virtutes, quæ per dexteram notantur.

De Psalmo, Iudica me Deus. *Cap.* 14.

FActa reuerentia, quæ significat Christi exinanitionẽ, quæ inclinauit cęlos & descendit: cùm se formam serui accipiens exinaniuit: & facto signo crucis, cõsiderans quòd sicut dicit Salomon, Iustus in principio sermonis accusator est sui: cõfisus etiam de illa prophetica consolatione: Dixi, confitebor, & tu remisisti impietatem peccati mei, de pęn. dist. 1. dixi: de peccatis suis cum astantibus generaliter confitetur, Psalmum illum præmittens ex institutione Cęlestini Papæ. 1. q. 1. rite ad hoc conuenientem: Iudica me Deus & discerne causam meã: vt discretus, idest separatus a gente non sancta: & ab homine liberatus iniquo ad altare Dei dignus introeat. Petit enim liberari a tentatione, & illuminari a gratia: vt patet in ipso psalmo. Petit etiam a Deo, vt det ei, quod offerat, scilicet filiũ

suum,

suum, quẽ nisi ei daret, prout Abrahę dedit, scilicet arietem, non haberet, quid offerret. Recitare autem psalmos ante Missæ sacrificium a veteribus nostris sumpsit exordium: vt patet ex D. Diony. c. 3. Ecclesiast. Hierarch.

Et quoniam cum in templo Salomonis dedicato sacerdotes dicerent: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius, nebula impleuit domum Domini, & obumbrauit facies sacerdotum, ita quod se inuicem videre non poterant: & ait Salomon: Dominus dixit, vt habitaret in nebula: dixit, idest opere demonstrauit: quoniam in monte Sinai apparuit in nebula: ideo quia illi sacerdotes sic incępisse ferũtur, Fratres almi ordinis prędicatorum, incipiunt ab hoc versu, Confitemini Domino, quoniam bonus. Vel. Quia iustus dum vult Deum inuocare, debet ipsum primò laudare, & exaudietur. ideo dicunt prædicti: Confitemini Domino quoniam bonus. Sunt verba Iosaphat, qui de propria virtute diffidens, ad Deum solũ refugit. vt patet 2. Paralip. 20.

De Confessione facienda. Cap. 15.

PSalmo prædicto finito, fit confessio manifesta de peccatis in generali, eo modo, quo in dicta cõfessione recitantur: & dum peruenerit ad illa verba, mea culpa, ter percutit pectus. In tonsione quidem pectoris tria sunt, ictus, sonus, & tactus: per quæ significatur tria, quę sunt in vera pęnitentia necessaria: scilicet, cordis cõtritio, oris cõfessio, & operis satisfactio, quia in tribus peccauimus, vt ibidem dicimus, scilicet, corde, ore, & opere.

Finita confessione, orat pro circunstantibus, indulgentiam peccatorum implorans. Significat autem hoc, quod Christus de secreto patris in mundum veniens: & de vtero virginali procedens multiplicãtibus patribus sua suspiria, pro nobis passurus, Hierusalem introiuit, in montem se inclinauit causam suã contra hominem dolosum & iniquum Deo cõmittens: & patri confessionem fecit dicens; Confiteor tibi pater cęli & terrę, &c. Ipse quoq; nobis indulgens proprio corpore peccata nostra portauit: cuius liuore sanati sumus.

Quod vero Subdiaconus teneat librum euangeliorum ante oculos Põtificis, siue aliquis alius: hoc ideo fit, vt ille iugem memoriam euangelicæ prædicationis habeat. Cum episcopus dixerit indulgẽtiam &c. Subdiaconus capit manipulum, qui fuerat inclusus in libro euangeliorum, & illum applicat sinistro brachio episcopi, cum osculis manus & manipuli, & stricte religat, vt dicit ceremoniale ibid.

Hoc ideo fit, primò ad notandum, quod concessa temporalia per manum alienam puta Subdiaconi, vel alterius, & non per propriam recipere & administrare debet.

Secundò ad designandum, quòd non

non sufficit oris cõfessio, nisi & boni operis fructus per manipulũ significatus sequatur. Tertiò, vt videns se inferioris ministerij ornamento ornari animo humilietur.

Rursus ideo Pontifex post acceptam casulam, & non antea, manipulum recipit; quia Christus, cuius typum gerit, non prius manipulos operũ, qui per manipulum ipsum designantur, obtulit, quàm cœlestem haberet conuersationem, quæ per casulam figuratur. Sacerdos vero ecõtra, ante indutam casulam manipulum sumit, quoniam cęlestẽ conuersationem adipisci nequit: nisi prius sanctorum operum manipulos portet. Hæc Dur. lib. 4. c. 7.

De iunctione manuum. Cap. 16.

Pontifex seu sacerdos etiam sæpe in Missę officio manus iungit, quæ manuum iunctiones denotant deuotionem. Rursus sacerdotis manuum iunctio significat omnium bonorum à Deo in ipso vnitatem & coniunctionem. Et quia infinita bona infinitis & in determinatis modis possunt à Deo procedere: ideo manuum iunctionũ sacerdotis numerus determinatus nõ est. Aduerte tamen, antequam vltra progrediamur: quod Pontifex ad altare perueniens mitram deponit, quia non est vtẽdum mitra tempore afflictionis, & ieiunij: & Missa repręsentat Christi Domini nostri passionem & mortẽ. Vel propter humilitatem: vel propter rationem allatam in capite de mitra.

De inclinationibus Sacerdotis in Missa. Cap. 17.

Inclinationes enim sacerdotis in officio Missæ denotant exinanitiones, quas Christus pro nobis fecit. Hæ autem secundum morem quarundam Ecclesiarum sub certo numero perstringuntur: quoniam regulariter octo vicibus profunde coram altari, & tredecim vicibus mediocriter super altare inclinat.

Octo profundas inclinationes ante altare facit ad referendas gratias ipsi Christo de octo principalibus, quæ egit ante sui immolationem, quam sacerdos in officio altaris figurat. Primum fuit admirabilis incarnatio. Secũdum fuit discipulorum gratuita vocatio. Tertium dæmonis in tentationibus superatio. Quartum, miraculorum operatio. Quintum infirmorũ sanatio. Sextum, mortuorum resuscitatio. Septimum, omnium quęstionum & propositorum per suam sapientiam determinatio. Octauum salutaris populorum instructio: & quæcunq; ante sui immolationem egit, ad hæc octo, secundũ Bernar. reduci videntur.

Tredecim vero inclinationes, mediocriter facit super altare: quia Christus tredecim fecit in ara crucis, sumendo aram crucis pro toto tempore suæ passionis, quod incępit in hora captionis. Primum fuit Iudæ proditoris discreta redargutio,

tio, dicens: Iuda osculo filium hominis tradis? Secundum, ipsius captionis sui præbitio, dicens eis: Quē quæritis? & respondit, ego sum. Tertium, Falsis testibus & regibus māsueta & humilis respōsio. Quartum, sputorū & verborū sine murmuratione toleratio. Quintum, in his, quæ vidit & audiuit, nulla sibi vel alijs data perturbatio. Sextum, discipuli eū ter negantis culpę condonatio. Alia vero septem enumerat Ambros. ab eo in ligno crucis facta dicens: Auctor pietatis in cruce pendens officia diuidebat, persecutionem Apostolis: pacem Discipulis: corpus Iudæis: spiritum patri: paranymphum virgini: Paradisum latroni: & infernum peccatori. Hæc. Dur.

De osculo Altaris. Cap. 18.

Finita confessione, & absolutione, ascendit ad altare manibus iunctis dicendo: Aufer a nobis &c. petit amplius mundari, vt possit offerre. Deinde super altare inclinatus dicit: Oramus te Domine per merita sanctorum: per quod petit suffragium sanctorum, quasi ex se sit indignus accedere. Et dum recitat hanc orationem osculatur altare. In hoc loco altare significat Iudæos. Osculatur ergo, vt notetur pacificatio cum Iudæis: & ad designandum, quod Christus veniens ad nos sanctam sibi copulauit Ecclesiam: iuxta id Cantic. Osculetur me osculo oris sui. Deinde episcopus vel sacerdos aperit librum euangeliorum & osculatur: tamen cęremoniale dicit, quod osculatur apertum. Sicut autem altare significat populum Iudaicum, sic codex populum Gentilem. Ideo ergo episcopus vel sacerdos osculatur altare & euangeliū: quia Christus vtriq; dedit pacem: quando lapis angularis factus, fecit vtraque vnum.

Possumus etiam dicere, quòd sacerdos vel episcopus aperit librū: ad insinuandum illud, quod describitur in Apoc. 5. quod nemo dignus inuentus est aperire librum, qui intus erat scriptus & foris, signatus septem sigillis, nisi leo de tribu Iuda, clauis Dauid, qui librum aperuit; & septē eius signacula soluit. Ipse autem Sacerdos repræsentat Christum vt supra diximus.

Librum aperit, cum ad altare peruenit: quoniam postquā Christus primitiuam Apostolorum Ecclesiam congregauit, docēs & prædicansi, scripturæ mysteria reuelauit, dicens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis; Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius igitur facit episcopus cum ipsemet aperit librum euangeliorum: tamē quia ex hac rubrica elicitur, quod traditur illi apertus, ideo dicerem, hoc significare, quod Christus per ministros suos patefecit mysteria scripturarum.

De

De incenso benedicendo, & in thuribulum mittendo. Cap. 19.

RECitatis illis orationib⁹ & osculato altari, sacerdos benedicit & imponit incensum in thuribulum: deinde incensat altare. Hoc ideo fit ad repræsentandum, quod legalis sacerdos ferens sanguinem & carbones cũ thimiamate, in thuribulo orans ponebat, donec fumus obumbraret eum. Per hoc etiam illud insinuatur, quòd Angelus venit, & ante altare stetit habens thuribulum aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris, & data sũt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum.

Sane Angelus est Christus: thuribulum aureum corpus immaculatum: altare, Ecclesia: ignis charitas: incensum oratio: iuxta id. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo Angelus, idest Christus, qui stetit ante altare, idest in conspectu Ecclesiæ, habens thuribulum aureum, idest corpus immaculatum: plenũ igne, idest charitate, & data sunt ei, scilicet à fidelibus incensa multa, idest orationes: vt daret idest, repræsentaret eas patri, de orationibus sanctorum.

Nota quia non dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudiuit: sed dicit de orationibus, de illis videlicet, quæ pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter Dominum rogasset vt ab eo stimulum carnis auferret: respondit ei Dominus: sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.

Episcopus ergo vel sacerdos thus in thuribulo apponit: quia Christus orationes inspirat in animo, vt per ipsum offeratur incẽsum in odorem suauitatis. Per concremationem vero thuris significatur, quòd sacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Thus enim habet virtutem ascendendi ex fumi leuitate; consolidandi, sui qualitate; constringendi, ex glutinitate; confortandi, ex aromaticitate: sic dum oratio ascendit in Dei memoriam, animam consolidat, quantum ad culpam prę̨teritam, impetrando medelam; & constringit, quo ad cõmittendi licentiam; confortat, quo ad prę̨sentem impetrando tutelam.

Nauicula vero, in qua incensum reponitur, designat, quod per orationem, quam incensum significat, de huius mundi mari magno & spacioso ad cę̨lestem patriam satagamus nauigare. Vnde in prouerb. 31. dicitur: Facta est quasi nauis institoris portans de longe panẽ suũ.

Benedicitur incensum, ne quid immundum Deo præsentetur: per benedictionem enim sanctificatur: vt supra diximus de sacramentalibus. Materies, quæ adhibetur, vel solum & purum thus esse debet boni odoris: vel si aliqua addantur, aduertatur, vt quantitas thuris longe superet: ita dicitur in cę̨remoniali episcoporum lib. 1. cap. 23. Ratio autem potest esse, quia thus significat

ficat orationē, vt patet ex psal. 120. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: quod non dicit de alia materia.

De thurificatione Altaris & Episcopi. Cap. 20.

POst benedictionē incensi, hæc omnia facit, vt docet cęremoniale, scilicet, thurificat prius crucem, deinde reliquias, postmodum altare, demum ipse thurificatur episcopus, siue sacerdos.

Episcopus siue sacerdos accipit de manu diaconi thuribulū, & incensat altare: quia Christus corpus assumēs de generatione prophetarū factus ex semine Dauid secundū carnem suis orationibus fouet Ecclesiā; secundum quod orat in euangelio: pater sancte ego pro eis rogo · & non pro eis tantum, sed etiā pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Thurificatur tamen primo crux, quia ipsa magis, quàm altare Christum repræsentat.

Quod autē diaconus postea thuribulum accipit, vt incenset Episcopum vel Sacerdotem, moraliter instruit, quod si digne volumus incensum orationis offerre; thuribulum incarnationis tenere debemus: nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt: sed iuxta verbum promissionis ipsius, si quid petierint in oratione credentes accipient.

Per thuribulum enim verbū incarnatum accipitur. Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus catenulis vniútur: ita in Christo tres sunt vniones, quibus diuinitas & humanitas vniuntur: vnio carnis ad animam: vnio diuinitatis ad carnē: vnio diuinitatis ad animā.

Huiusmodi thurificatio a veteri lege sumpsit exordium: nam de hoc thuribulo Moyses inquit specialiter ad Aaron Num. 16. Tolle thuribulum & hausto igne de altari, mitte incensum desuper.

Quod autem thurificato altari, episcopus vel sacerdos thurificatur, hoc ideo fit, ad significādum, quod sicut Christus est altare & hostia: sic est Pontifex & Sacerdos, cuius est orationis sacrificium offerendum. Vnde ad magis repræsentādum imponitur ei mitra, antequam thurificetur. Ter Episcopus vel Sacerdos thurificatur propter personam, quā repræsentat. Sother Papa statuit ne moniales incensum circa altaria ferant. 23. dist. sacratas.

De Introitu Missæ. Cap. 21.

THurificato Episcopo vel Sacerdote, Episcopus cū ministris (si est Episcopus) vadit ad sedem suam, vbi stans, deposita mitra, & facto signo crucis a fronte ad pectus, legit introitum ex libro, quem sustinet capellanus. Deinde dicit cum suis ministris, kyrie eleison nouies repetendo. Quo dicto sedet accepta mitra &c. quæ sequuntur. Hæc habentur in cęremoniali episcop. de Missa solemni.

Si est

Si est Sacerdos, ad altare dicit introitum, vna cum ministris, Diacono a dextris celebrantis, Subdiacono a dextris Diaconi stantibus, vt dicit ritus. 4. Missalis reformati sub num. 4. prosequitur, inquit, Introitus, & Kyrie.

Hic sunt multa consideranda, scilicet, quod signat se signo crucis: de introitu Missæ. Et de kyrie eleison. Et de diuersa statione Episcopi & Sacerdotis. Et de sessione. Sed quantum ad primum de signo crucis dicẽdum, quod sicut in principio omnium horarum signamus totũ corpus signo crucis, ad effugandam diaboli versutiam, quanto magis in principio tanti sacrificij? Hic enim est principium Missæ, vt supra diximus.

Quantum vero spectat ad introitum, dicendum, quod hoc in loco incipit prima pars Missæ, scilicet in introitu. Vbi nota quod in hoc sacramento totum mysterium salutis nostræ compræhenditur: & ideo præ cæteris sacramentis cum maiori solẽnitate agitur: & propter hoc ante celebrationem huius mysterij præmittitur præparatio ad orationem. Populus autem disponitur ad orationem per tria, scilicet per deuotionem, per humiliationem, & per rectam intentionem.

Primo disponitur ad orationem per deuotionem: & ideo præmittitur introitus cum versu. Secundo disponitur per humiliationem, scilicet, cum dicitur, kyrie eleison. Tertio disponitur per rectam intentionẽ, cũ dicitur, Gloria in excelsis. De his duobus suo loco dicemus. Dicitur introitus in principio Missæ, quia tunc primo sacerdos ministraturus ad altare debet intrare. In cuius rei signum sacerdos anteq̃uã ad Missarum solemnia celebranda procedat, dicit, Introibo ad altare Dei. Sumitur autem introitus & versus de sacra scriptura, & præcipue de aliquo psalmo, quia in hoc libro est consummatio totius sacræ scripturæ.

Secundo notandum, quod introitus, ab antiquis dicebatur antiphona, quod est verbum Græcum, & est idem quod reciprocus sonus, & componitur ab anti Græco, quod est circa & phonos quod est sonus, quia est sonus circuiens geminatus ad versus psalmi, & gloria patri, quod post illum cantatur. & fuit in antiquis Ecclesijs aliquãdo consuetum, quod totus psalmus per singulos versus cantabatur: & ad quemlibet versum ille sonus geminabatur, vel cantabatur eo modo, quo dicitur inuitatorium in die Epiphaniæ in tertio nocturno. Venite &c. tamen illum modũ canendi introitum propter prolixitatem dimiserunt: sed semel reciprocatur.

Dicitur etiam introitus, eo quod dum ille canitur, sacerdos ministraturus ad altare intrat: seu quia per illam antiphonam ad officium intratur. Cęlestinus Papa statuit, vt psalmi Dauid ad introitum Missæ ante sacrificium cum antiphona canerentur: quod antea non fiebat, sed

Alleluia.

POst sequitur Alleluia, quod sonat Latinè, laudate Dominū, & significat spiritualem exultationē. Et dicitur bis, propter gaudiū exultationis capitis & membrorum, & propter stolam animæ & corporis.

Tractus.

IN officijs luctuosis dicitur tractus, qui significat spiritualem gemitum, & miseriam præsentis incolatus.

Euangelium.

DEinde sequitur euangelium, & significat perfectam populi instructionem per doctrinā Christi in euangelio contentam. Debet audiri stando, vt promptitudo denotetur ad seruandam Christi fidē: capite nudato, ad insinuandam magnam reuerentiam. cap. apostolica. de consecr. distin. 1. cum sint verba Christi.

Credo.

QVoniam autem Christo credimus, tāquam diuinæ veritati secundum id Io. 8. si veritatem dico vobis, &c. lecto euangelio symbolum fidei cantatur, in quo populus ostēdit se per fidem, Christi doctrinæ adhærere.

Offertorium.

POst symbolum sequitur offertorium, quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari; & ea, quæ offeruntur, cum cordis lætitia debent offerri: quia iuxta Apostolum; Hilarē datorē diligit Deus.

De pane, aqua, & vino.

AQua, quæ mittitur in calicem, significat fidem, quæ latet, & nutritur in aquis. Vinum, quod lętificat & accendit, spem: panis, qui confirmat & reficit, charitatem: quę tria sunt necessaria ad salutem sumenti. Vel in pane, fortitudo charitatis: in aqua, munditia castitatis: in vino, quod accendit, rectitudo intentionis: hæc sunt necessaria ad altare, vt sine ijs cum salute nemo accedere possit. D. Thom. in opusc. 66. c. 2. de offic. sacerd.

Thurificatio.

OBlato calice sacerdos thurificat altare, & in modum crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo diabolicę fraudis conatus execretur; ne contra sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo pręualeat. Gabri. de canone Missæ. lec. 17. Vel ob reuerentiam tanti sacramenti incensatur, vt per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod possit prouocare horrorem. Thom. 3. par. q. 83. art. 5. Incensatur bis, quia Christus a Maria Magdalena bis vnctus legitur. primo pedes vnxit. Luc. 22. Secundo caput, dum fracto alaba-

alabastro vnguentum effudit super caput eius, Marc. 14. & repleta est tota domus odore vnguẽti: propter quod sacerdos vndique totum altare incensat: designans, quod factum hoc vbique respersit Ecclesiam. Altari incensato cæteri incensantur. Altare significat Christum, incensum repræsentat effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, ecce odor filij &c. & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Corint. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco, & ideo vndiq; thurificato altari, per quod Christus significatur, thurificantur omnes per ordinem.

Orate fratres.

SAcerdos deinde conuertit se ad populum, dicens: Orate fratres: memorãs illud Apost. Heb. 5. Quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & ita vt homo infirmus indiget Ecclesiæ adiutorio.

Secretæ.

ORationes ideo dicuntur secretæ, ne Missæ officiũ vilescat, si omnibus patefactum. Tum vt deuotius oret sacerdos, ne habeat occasionẽ placendi populo in prolatione verborum: tum ad significandum Christi orationes in secreto factas tẽpore passionis. Archiep. Flor. 3. par. tit. 13. cap. 5. §. 3.

Præfatio.

FInitis orationibus sacerdos inuitat populum ad præparationẽ, ad tam mirificum sacramentum, & hoc per laudem: mentisq; erectionem dicens: Sursum corda. Secundo præparat per gratiarum actionẽ, dicens: Gratias agamus Domino Deo nostro. Tertio Deum implorat ad laudem suscipiendam, ostendens debitum laudis, dicens: Verè dignum & iustum est. Quarto populus laudes extollit diuinitatis assumẽs Angelorum verba. Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. humanitatis Christi, dicẽs cum pueris Hebręorum. Benedictus, &c. D. Tho. in 4. dist. 18. in exposit. textus. Hæc omnia particulatim declarabuntur ampliori dilucidatione: necnon & canon, & omnia minutatim, hæc autem dicta sint pro faciliori modo addiscendi, quę necessaria sunt.

De accessu Pontificis, seu Sacerdotis ad altare. Cap. 12.

VT autem ordinatè procedamus circa Missæ celebrationem, in medium afferamus verba Cęremonialis & Missalis Romani reformati: verba autem sunt hæc. Episcopus celebraturus cũ suis ministris facta reuerentia cruci super altari in dicto sacello, seu secretario existenti, processionali ritu procedunt ad altare, in quo Missa est celebranda, hoc ordine, Thuriferarius cum thuribulo, deinde ceroferarij cum candelis accensis medium habentes capellanum crucem deferẽtem, deinde clerici & beneficiati Ecclesiæ cũ suis cottis bini & bini &c.

Hos sequūtur canonici parati bini. Et post illos subdiaconus epistolā cantaturus gerens librum euangeliorum clausum ante pectus, in quo includitur manipulus Episcopi, deinde diaconus ad sinistram presbyteri assistentis pluuiali induti, demum episcopus cum baculo pastorali in manu sinistra, parte curua baculi ad populū versa, ac dextera benedicens, si sit in sua diœcesi, medius inter archidiaconum & diaconum assistentes paratos: post episcopum sequitur capellanus. Cum vero episcopus peruenerit ante infimū gradum altaris reddito baculo pastorali ministro, & deposita ei per diaconum mitra, facit profundam reuerentiam cruci super altari positæ simul cum suis ministris. Hæc sunt verba ceremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 8. quæ omnia sunt mysteriorum plena.

Missale vero sic habet.

SI vero celebrans non sit episcopus, sed sacerdos tantum: ipse procedit cum ministris tantum qui necessarij sunt, scilicet, cum thuriferario, deinde ceroferarij cum candelis accensis, post subdiaconus, deinde diaconus, postmodum sacerdos celebrans, demum assistens cum pluuiali accedunt ad altare, vt habetur in rubrica 2. rit. 2. num. 5. & faciunt reuerentiam vt supra, ceroferarij tunc retro vadunt, qui præcedebant.

Si sacerdos cum ministro solo celebrat, obseruet ea omnia, quæ in ritu secundo, num. 1. 2. 3. & 4. præcipiuntur: deinde incipiat. In choro autem tūc canitur introitus. Omnia autem ista sunt explicanda: nunquam a rubricis reformatis recedā.

Pontifex seu sacerdos ita paratus, & sacris indumētis sic ornatus, cum de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, significat quod Christus, expectatio gentiū, sacrosancta carne ex Maria semper virgine assumpta, de secreto celorum habitaculo egressus est in mundum, vel de secreta æde, idest de virginali vtero egressus est tanquā sponsus de thalamo suo: nam sacristia significat vterum Beatæ Virginis.

Facta reuerentia cruci. Hoc denotat exinanitionem Christi vsque ad mortem: Episcopus siue sacerdos egrediens procedit inter duos, videlicet, inter vnum presbyterum & diaconum. Sacerdos & Leuita (nam per Pontificem ita paratum debemus intelligere Christum) illum deducentes, legem & prophetiam designant, siue Moysen & Eliā in figura legis & prophetię. Sacerdos & Leuita deducunt episcopum, quia lex & prophetię Christum annunciarunt, & promiserunt. Vnde Moyses ait Deut. 18. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: ipsum tamquam me audietis. Isaias autem sic ait. Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Ierusalem.

Vel ipse episcopus inter duos existens significat Christum inter duo testa-

testamenta. (quod dico de episcopo, intellige etiam de sacerdote ita parato:) Ipse enim a duobus testamentis prędicatur mundo per prophetas & apostolos. Quia vero ille in mundum venturus præmisit prophetas, sapientes, & scribas: in locum scribarum præmittit pontifex, seu sacerdos subdiaconum portantē scripturas, qui sapiens sit disponere dominica vasa.

Insuper. Subdiaconus antecedēs, significat Ioannem Baptistam, qui præcessit in spiritu & virtute Eliæ præparare domino plebem perfectam: & fert ante pontificem euangelij librū: quia Ioannes ante Christum euangelicam prædicationem inchoauit, dicens: pęnitentiam agite, appropinquabit enim regnū cęlorum. Diaconus vero repręsentat prophetas, qui annunciauerunt vitam futuram ex euangelij prædicatione.

Episcopus sequitur euangelium, ad notandum quod debet semper illud intueri, & in mente habere: & ante illum portatur, quia per doctrinam euangelij ad Christum vitam, via præparatur.

Per ceroferarios vero & thuriferarium, sanctos; qui præcesserunt nouum testamentum: & per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam: quæ Christum mundi lucem nunciabant, cōmemoramus. Portantur autem accensi, quia sine igne non debet sacrificari. de celebr. Miss. c. si iuxta illud Leuit. 6. Ignis in altari meo semper ardebit. Lumen candelabri est fides populi. Nam ad Iudaicum populum inquit propheta: surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apost. Ephes. 5. Eratis aliquando tenebrę: nunc autem lux in Domino.

Candelabra autem recte præcedunt ante euāgelium, & ante diac. & subdiac. quia lex & prophetę legem gratiæ præcesserunt.

Thuriferarius vero ceroferarios & alios antecedit, ad notādū, quod thuris significatio sanctis vtriusque testamenti communis est. Per thuribulum enim cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius ad suscipiendum: & clausum inferius ad retinēdum: habens ignē charitatis, & thus deuotionis siue suauissimæ orationis seu bonorum exemplorum sursum tendentium, quod per fumum inde resultantem notatur. Sicut enim thus in igne thuribuli suauiter redolet & sursum ascendit: ita opus bonum vel oratio ex charitate vltra omnia thimiamata flagrat. Adhuc thuribulū cum incēso corpus Christi odore suauitatis plenum: carbones Spiritum sanctum: thus odorem boni operis significat.

Canonici bini & bini & alij, qui ante episcopū incedunt, significant multitudinem angelorum de Christi incarnatione admirantium.

Postquam ad altare ventum est, ceroferarij, qui præcesserant postponun-

ponuntur, vt ostendatur fuisse doctores ante & post natiuitatem illuminantes. Candelabra autem huiusmodi tenētur vsq; ad Kyrie eleison, ad notandum quod doctor debet opere exercere, quod docet: & quod nec debeat deserere populū, quousque sciat profiteri: Domine miserere.

Baculi curuitas versus populum, demonstrat se velle oues suas congregare, & vagas colligere. Hæc omnia etiam pertinent ad sacerdotem, dimissis illis, quæ ad episcopum spectant.

De signo Crucis. Cap. 13.

His itaq; dispositis incipit Missa à signo Crucis. vt dicit ritus tertius Missalis. num. 4. scilicet stans igitur celebrans in infimo gradu altaris vna cum ministris producens manu dextera à fronte ad pectus dicit intelligibiliter. In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Inchoatur Missa a signo Crucis; quia in ea tota Christi passio commemoratur: iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem, idest in memoriā mortis meæ. Sed mors Christi in cruce fuit, ergo a signo crucis est inchoanda hæc commemoratio, idest Missa. Insuper, in principio omnium operum nostrorum debemus nos signare: multo magis in sacrificio Missæ.

Hoc signo Crucis signamus nos in oibus his, scilicet in principio & in fine euangelij: & ratio assignabitur, cùm de euangelio dicetur. In fine symboli, & cantici angelici, scilicet Gloria in excelsis: ad Magnificat, Benedictus, Nūc dimittis: quia sunt de euangelio: & vbicunq; fit mentio de cruce.

Quod autem signatur totum corpus in principio Missę signo crucis, hoc ideo fit, ad effugandam inimici versutiam, ac illius omnem potestatem. Vnde Chrysostomus ait: Vbicunq; dæmones signum crucis viderint, fugiunt, timentes baculum, quo plagā acceperunt. Stephanus quoq; Papa de consecr. dist. 5. nunquid, ait: Nunquid non omnia chrismata, i. sacramenta, quæ cum chrismatis vnctione præstantur, sacerdotalis ministerij, crucis figura, i. signo perficiuntur? Nunquid baptismatis vnda sine cruce sanctificata, peccata relaxat? Et vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradus ascendit? Baptizādus quoq; signo crucis signatur in fronte & in pectore. Hæc sumptā sunt ex Aug. concio. 181. de tēpore.

Sane crux multipliciter in veteri testamento fuit figurata: legitur. n. Dominum precepisse Moysi, vt erigeret serpentem æneum in palo in deserto, pro signo, quem aspicientes sanabantur, qui fuerant percussi a serpentibus. Num. 20. Quod ipse Christus exponēs ait: sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis &c. Io. 3. Rursus legitur Ezech. 9. Ezechiel audiuit Dominum dicentem ad virum vestitū lineis habentem

bentem attramentarium scriptoris ad renes eius: Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium: & post hæc dixit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem, super quem non videbitis Thau, nemini parcat oculus vester. Veh infidelibus, qui non sunt insigniti hoc signo Thau, idest signo crucis: nam à dæmonibus sine misericordia percutientur. Item Isa. 9. Erit principatus super humerum eius. Christus enim super humeros crucem portauit, in qua triũphauit. Hoc signo crucis se armat Ecclesia, in pectore, & in fronte: significans crucis mysterium esse corde credendum: & manifestè ore confitendum.

Per hoc enim signum confunditur ciuitas diaboli, & triũphat Ecclesia. Est enim signum crucis tribus digitis exprimendum: quia sub inuocatione Trinitatis imprimitur: de qua Isa. 40. dicitur. Qui appendit tribus digitis molem terræ. Polex tamen supereminet, quoniam totam fidem nostram ad Deum vnũ & trinum referimus. Et tunc debemus dicere illud Psal. 84. fac mecum Domine signum in bonum: vt videant, qui me oderunt, & confundantur: quoniã tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me. Sacerdos tamen in Missa, quando signat se, facit, omnibus digitis extensis, vt docet ibidem rubrica: & hoc quia non ita deformat manum in illo sacrificio.

Incipimus nos signare a parte superiori: quæ patrem significat, & descendimus ad inferiorem, quæ mundum designat, deinde a sinistra quæ cęlum significat. Nam Christus descendit de cęlo in mundum: de mundo ad infernum: ab inferno autem ascendit in cęlum vbi sedet ad dexteram Dei patris. Vel prius ad sinistram, quoniã de miseria ad gloriam transire debemus. Vel. de vitijs ad virtutes, quæ per dexteram notantur.

De Psalmo, Iudica me Deus. Cap. 14.

FActa reuerentia, quæ significat Christi exinanitionẽ, quæ inclinauit cęlos & descendit: cùm se formam serui accipiens exinaniuit: & facto signo crucis, cõsiderans quòd sicut dicit Salomon, Iustus in principio sermonis accusator est sui: cõfisus etiam de illa prophetica consolatione: Dixi, confitebor, & tu remisisti impietatem peccati mei, de pęn. dist. 1. dixi: de peccatis suis cum astantibus generaliter confitetur, Psalmum illum præmittens ex institutione Cęlestini Papæ. 1. q. 1. rite ad hoc conuenientem: Iudica me Deus & discerne causam meã: vt discretus, idest separatus a gente non sancta: & ab homine liberatus iniquo ad altare Dei dignus introeat. Petit enim liberari a tentatione, & illuminari a gratia: vt patet in ipso psalmo. Petit etiam a Deo, vt det ei, quod offerat, scilicet filiũ

suum,

suum, quę nisi ei daret, prout Abrahę dedit, scilicet arietem, non haberet, quid offerret. Recitare autem psalmos ante Missæ sacrificium a veteribus nostris sumpsit exordium. vt patet ex D. Diony. c. 3. Ecclesiast. Hierarch.

Et quoniam cum in templo Salomonis dedicato sacerdotes dicerent: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius, nebula impleuit domum Domini, & obumbrauit facies sacerdotum, ita quod se inuicem videre non poterant: & ait Salomon: Dominus dixit, vt habitaret in nebula: dixit, idest opere demonstrauit: quoniam in monte Sinai apparuit in nebula: ideo quia illi sacerdotes sic incępisse ferūtur, Fratres almi ordinis prędicatorum, incipiunt ab hoc versu, Confitemini Domino, quoniam bonus. Vel. Quia iustus dum vult Deum inuocare, debet ipsum primò laudare, & exaudietur. ideo dicunt prædicti: Confitemini Domino quoniam bonus. Sunt verba Iosaphat, qui de propria virtute diffidens, ad Deum solū refugit. vt patet 2. Paralip. 20.

De Confessione facienda. Cap. 15.

Psalmo prædicto finito, fit confessio manifesta de peccatis in generali, eo modo, quo in dicta cōfessione recitantur: & dum peruenerit ad illa verba, mea culpa, ter percutit pectus. In tonsione quidem pectoris tria sunt, ictus, sonus, & tactus: per quæ significātur tria, quę sunt in vera pęnitentia necessaria: scilicet, cordis cōtritio, oris cōfessio, & operis satisfactio, quia in tribus peccauimus, vt ibidem dicimus, scilicet, corde, ore, & opere.

Finita confessione, orat pro circunstantibus, indulgentiam peccatorum implorans. Significat autem hoc, quod Christus de secreto patris in mundum veniens: & de vtero virginali procedens multiplicātibus patribus sua suspiria, pro nobis passurus, Hierusalem introiuit, in montem se inclinauit causam suā contra hominem dolosum & iniquum Deo cōmittens: & patri confessionem fecit dicens; Confiteor tibi pater cęli & terrę, &c. Ipse quoq; nobis indulgens proprio corpore peccata nostra portauit: cuius liuore sanati sumus.

Quod vero Subdiaconus teneat librum euangeliorum ante oculos Pōtificis, siue aliquis alius: hoc ideo fit, vt ille iugem memoriam euangelicæ prædicationis habeat. Cum episcopus dixerit indulgētiam &c. Subdiaconus capit manipulum, qui fuerat inclusus in libro euangeliorum, & illum applicat sinistro brachio episcopi, cum osculis manus & manipuli, & stricte religat, vt dicit ceremoniale ibid.

Hoc ideo fit, primò ad notandum, quod concessa temporalia per manum alienam puta Subdiaconi, vel alterius, & non per propriam recipere & administrare debet.

Secundò ad designandum, quòd non

non sufficit oris cõfessio, nisi & boni operis fructus per manipulũ significatus sequatur. Tertiò, vt videns se inferioris ministerij ornamento ornari animo humilietur.

Rursus ideo Pontifex post acceptam casulam, & non antea, manipulum recipit; quia Christus, cuius typum gerit, non prius manipulos operũ, qui per manipulum ipsum designantur, obtulit, quàm cœlestem haberet conuersationem, quæ per casulam figuratur. Sacerdos vero ecõtra, ante indutam casulam manipulum sumit, quoniam cęlesté conuersationem adipisci nequit: nisi prius sanctorum operum manipulos portet. Hæc Dur. lib. 4. c. 7.

De iunctione manuum. Cap. 16.

Pontifex seu sacerdos etiam sæpe in Missę officio manus iungit, quæ manuum iunctiones denotant deuotionem. Rursus sacerdotis manuum iunctio significat omnium bonorum à Deo in ipso vnitatem & coniunctionem. Et quia infinita bona infinitis & in determinatis modis possunt à Deo procedere: ideo manuum iunctionũ sacerdotis numerus determinatus nõ est. Aduerte tamen, antequam vltra progrediamur: quod Pontifex ad altare perueniens mitram deponit, quia non est vidédum mitra tempore afflictionis, & ieiunij: & Missa repręsentat Christi Domini nostri passionem & morté. Vel propter humilitatem: vel propter rationem allatam in capite de mitra.

De inclinationibus Sacerdotis in Missa. Cap. 17.

Inclinationes enim sacerdotis in officio Missæ denotant exinanitiones, quas Christus pro nobis fecit. Hæ autem secundum morem quarundam Ecclesiarum sub certo numero perstringuntur: quoniam regulariter octo vicibus profunde coram altari, & tredecim vicibus mediocriter super altare inclinat.

Octo profundas inclinationes ante altare facit ad referendas gratias ipsi Christo de octo principalibus, quæ egit ante sui immolationem, quam sacerdos in officio altaris figurat. Primum fuit admirabilis incarnatio. Secũdum fuit discipulorum gratuita vocatio. Tertium dæmonis in tentationibus superatio. Quartum, miraculorum operatio. Quintum infirmorũ sanatio. Sextum, mortuorum resuscitatio. Septimum, omnium quęstionum & propositorum per suam sapientiam determinatio. Octauum salutaris populorum instructio: & quæcunq; ante sui immolationem egit, ad hæc octo, secundũ Bernar. reduci videntur.

Tredecim vero inclinationes, mediocriter facit super altare: quia Christus tredecim fecit in ara crucis, sumendo aram crucis pro toto tempore suæ passionis, quod incępit in hora captionis. Primum fuit Iudæ proditoris discreta redargutio,

tio, dicens: Iuda osculo filium hominis tradis? Secundum, ipsius captionis sui præbitio, dicens eis: Quē quæritis? & respondit, ego sum. Tertium, Falsis testibus & regibus mãsueta & humilis respõsio. Quartum, sputorũ & verborũ sine murmuratione toleratio. Quintum, in his, quæ vidit & audiuit, nulla sibi vel alijs data perturbatio. Sextum, discipuli eũ ter negantis culpę condonatio. Alia vero septem enumerat Ambros. ab eo in ligno crucis facta dicens: Auctor pietatis in cruce pendens officia diuidebat, persecutionem Apostolis: pacem Discipulis: corpus Iudæis: spiritum patri: paranymphum virgini: Paradisum latroni: & infernum peccatori. Hæc. Dur.

De osculo Altaris. Cap. 18.

Finita confessione, & absolutione, ascendit ad altare manibus iunctis dicendo: Aufer a nobis &c. petit amplius mundari, vt possit offerre. Deinde super altare inclinatus dicit: Oramus te Domine per merita sanctorum: per quod petit suffragium sanctorum, quasi ex se sit indignus accedere. Et dum recitat hanc orationem osculatur altare. In hoc loco altare significat Iudæos. Osculatur ergo, vt notetur pacificatio cum Iudæis: & ad designandum, quod Christus veniens ad nos sanctam sibi copulauit Ecclesiam: iuxta id Cantic. Osculetur me osculo oris sui. Deinde episcopus vel sacerdos aperit librum euangeliorum & osculatur: tamen cęremoniale dicit, quod osculatur apertum. Sicut autem altare significat populum Iudaicum, sic codex populum Gentilem. Ideo ergo episcopus vel sacerdos osculatur altare & euangeliũ: quia Christus vtriq; dedit pacem: quando lapis angularis factus, fecit vtraque vnum.

Possumus etiam dicere, quòd sacerdos vel episcopus aperit librũ: ad insinuandum illud, quod describitur in Apoc. 5. quod nemo dignus inuentus est aperire librum, qui intus erat scriptus & foris, signatus septem sigillis, nisi leo de tribu Iuda, clauis Dauid, qui librum aperuit; & septē eius signacula soluit. Ipse autem Sacerdos repræsentat Christum vt supra diximus.

Librum aperit, cum ad altare peruenit: quoniam postquã Christus primitiuam Apostolorum Ecclesiam congregauit, docēs & prædicansi, scripturæ mysteria reuelauit, dicens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis; Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius igitur facit episcopus cum ipsemet aperit librum euangeliorum: tamē quia ex hac rubrica elicitur, quod traditur illi apertus, ideo dicerem, hoc significare, quod Christus per ministros suos patefecit mysteria scripturarum.

De

De incenso benedicendo, & in thuribulum mittendo. Cap. 19.

RECitatis illis orationib⁹ & osculato altari, sacerdos benedicit & imponit incensum in thuribulum: deinde incensat altare. Hoc ideo fit ad repræsentandum, quod legalis sacerdos ferens sanguinem & carbones cū thimiamate, in thuribulo orans ponebat, donec fumus obumbraret eum. Per hoc etiam illud insinuatur, quòd Angelus venit, & ante altare stetit habens thuribulum aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris, & data sūt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum.

Sane Angelus est Christus: thuribulum aureum corpus immaculatum: altare, Ecclesia: ignis charitas: incensum oratio: iuxta id. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo Angelus, idest Christus, qui stetit ante altare, idest in conspectu Ecclesiæ, habens thuribulum aureum, idest corpus immaculatum: plenū igne, idest charitate, & data sunt ei, scilicet à fidelibus incensa multa, idest orationes: vt daret idest, repræsentaret eas patri, de orationibus sanctorum.

Nota quia non dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudiuit: sed dicit de orationibus, de illis videlicet, quæ pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter Dominum rogasset vt ab eo stimulum carnis auferret: respondit ei Dominus: sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.

Episcopus ergo vel sacerdos thus in thuribulo apponit: quia Christus orationes inspirat in animo, vt per ipsum offeratur incēsum in odorem suauitatis. Per concremationem vero thuris significatur, quòd sacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Thus enim habet virtutem ascendendi ex fumi leuitate; consolidandi, sui qualitate; constringendi, ex glutinitate; confortandi, ex aromaticitate: sic dum oratio ascendit in Dei memoriam, animam consolidat, quantum ad culpam preteritam, impetrando medelam; & constringit, quo ad cōmittendi licentiam; confortat, quo ad pręsentem impetrando tutelam.

Nauicula vero, in qua incensum reponitur, designat, quod per orationem, quam incensum significat, de huius mundi mari magno & spacioso ad cęlestem patriam satagamus nauigare. Vnde in prouerb. 31. dicitur: Facta est quasi nauis institoris portans de longe panē suū.

Benedicitur incensum, ne quid immundum Deo præsentetur: per benedictionem enim sanctificatur: vt supra diximus de sacramentalibus. Materies, quæ adhibetur, vel solum & purum thus esse debet boni odoris: vel si aliqua addantur, aduertatur, vt quantitas thuris longe superet: ita dicitur in cęremoniali episcoporum lib. 1. cap. 23. Ratio autem potest esse, quia thus significat

Si est Sacerdos, ad altare dicit introitum, vna cum ministris, Diacono a dextris celebrantis, Subdiacono a dextris Diaconi stantibus, vt dicit ritus. 4. Missalis reformati sub num. 4. prosequitur, inquit, Introitus, & Kyrie.

Hic sunt multa consideranda, scilicet, quod signat se signo crucis: de introitu Missæ. Et de kyrie eleison. Et de diuersa statione Episcopi & Sacerdotis. Et de sessione. Sed quantum ad primum de signo crucis dicẽdum, quod sicut in principio omnium horarum signamus totũ corpus signo crucis, ad effugandam diaboli versutiam, quanto magis in principio tanti sacrificij? Hic enim est principium Missæ, vt supra diximus.

Quantum vero spectat ad introitum, dicendum, quod hoc in loco incipit prima pars Missæ, scilicet in introitu. Vbi nota quod in hoc sacramento totum mysterium salutis nostræ comprætenditur: & ideo præ cæteris sacramentis cum maiori solénitate agitur: & propter hoc ante celebrationem huius mysterij præmittitur præparatio ad orationem. Populus autem disponitur ad orationem per tria, scilicet per deuotionem, per humiliationem, & per rectam intentionem.

Primo disponitur ad orationem per deuotionem: & ideo præmittitur introitus cum versu. Secundo disponitur per humiliationem, scilicet, cum dicitur, kyrie eleison. Tertio disponitur per rectam intentionẽ, cũ dicitur, Gloria in excelsis. De his duobus suo loco dicemus. Dicitur introitus in principio Missæ, quia tunc primo sacerdos ministraturus ad altare debet intrare. In cuius rei signum sacerdos antequã ad Missarum solemnia celebranda procedat, dicit, Introibo ad altare Dei. Sumitur autem introitus & versus de sacra scriptura, & præcipue de aliquo psalmo, quia in hoc libro est consummatio totius sacræ scripturæ.

Secundo notandum, quod introitus, ab antiquis dicebatur antiphona, quod est verbum Græcum, & est idem quod reciprocus sonus, & componitur ab anti Græco, quod est circa & phonos quod est sonus, quia est sonus circuiens geminatus ad versus psalmi, & gloria patri, quod post illum cantatur. & fuit in antiquis Ecclesijs aliquãdo consuetum, quod totus psalmus per singulos versus cantabatur: & ad quemlibet versum ille sonus geminabatur, vel cantabatur eo modo, quo dicitur inuitatorium in die Epiphaniæ in tertio nocturno. Venite &c. tamen illum modũ canendi introitum propter prolixitatem dimiserunt: sed semel reciprocatur.

Dicitur etiam introitus, eo quod dum ille canitur, sacerdos ministraturus ad altare intrat: seu quia per illam antiphonam ad officium intratur. Cęlestinus Papa statuit, vt psalmi Dauid ad introitum Missæ ante sacrificium cum antiphona canerentur: quod antea non fiebat,

sed

ſed epiſtola Pauli tantum & euangelium legebantur, & poſtea Miſſa celebrabatur.

Introituum alij dicuntur regulares, & alij irregulares: regulares sũt illi, qui de pſalmis ſumpti ſunt. Irregulares vero, qui ſecundum varietates ſolẽnitatum inſtituti ſunt: vt eſt iſte: Puer natus eſt nobis. Et, Viri Galilæi. Et, Spiritus Domini repleuit. Ne timeas Zacharia. Nunc ſcio verè. & alij huiuſmodi.

Notatione dignũ eſt, quod quando introitus de pſalmo ſumitur, ſi primus verſus pſalmi eſt introitus: aliquis de ſequẽtibus verſibus eiuſdem pſalmi erit verſus illius introitus: ſicut patet in introitu primæ dominicæ Aduentus: & in introitu feriæ tertiæ dominicæ quartæ Quadrageſimæ: vbi dicitur. Exaudi Deus orationem meam. Verſus, Cõtriſtatus ſum. Si vero non ſit primus verſus pſalmi, ſed aliquis alius de ſequentibus ſit introitus: tunc primus verſus pſalmi erit verſus ipſius introitus. vt eſt videre introitus ipſos.

Verſus eſt duplex aliquando, & aliquando eſt vnus, & quandoque dimidius. Duplex vt in introitu defunctorum: Te decet hymnus: & Exaudi orationem meam: quia pro defunctis oramus, propter ſtolam corporis & animæ quas rogamus eis dari. Dicitur etiam ſecundus verſus, quia dicitur in loco, Gloria patri, &c. qui in officio defunctorum tacetur, pro eo quod mortui Trinitatẽ vlterius laudare nequeũt. Ad cuius laudem pertinet iſte verſus. Vel quia de re mæſta agitur, vbi eſt cithara importuna. Sæpius vero dicitur vnus: quia ad vnũ tantum, ſcilicet ad Deum vertere nos debemus. Quando verò ponitur dimidius, eſt, quia homo ſuam debet imperfectionẽ in operibus cõfiteri: vt quia forte introitus ille tractabit de iuſtitia, vel miſericordia Dei: qui Dei iuſtitiam vel miſericordiam impetrat, debet imperfectionem ſuam in operibus confiteri: nam pſalmus tantum opus ſignificat, vt dicetur infra. & poſt pſalmũ ſequitur verſus pſalmiſticus, qui verſionem ad operationem notat. Dicitur etiam verſus, quia per eum reuertimur ad introitum, ſignificãs opera & vaticinia. Conſequenter ex inſtitutione Damaſi Papæ dicitur, gloria patri, quod ſignificat laudem, quia poſt operationem (vt notat pſalmus) danda eſt gloria.

Interpoſitio autem gloriæ (ideſt huius verſus, gloria patri, & filio) inter primam cantationem introitus, & ipſius repetitionem, deſignat captationem beneuolentiæ. Nam introitus ſignificat ſuſpiria, & deſideria patrũ de Chriſti incarnatione. Ideo, vt quod expectabant facilius obtinerent, ad totam Trinitatem cordis & vocis glorificatione clamabant, dicentes: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuã, & ſalutare tuum da nobis.

Deinde antiphona ſiue introitus repetitur, vt deſiderium antiquorũ patrum, ſeu iteratio & multiplicatio ſuſpiriorum & de clamoris ipſorum

sorum euidentibus exprimatur. Vnde Isa. 28. Manda, remanda, expecta, re expecta, modicũ ibi, modicum ibi: si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Vnde etiam notat magnum affectum suspiriorum patrum primus introitus, qui, a, re, graui, idest alamire graui, incipit, quasi ex profundo lacu suspirarent patres.

At dicet aliquis quare Missa non incipit à precibus sicut aliæ horæ canonicæ puta, per Domine labia mea aperies: vel, Deus in adiutorium: vel per Conuerte nos Deus? Dicendum quod ideo fit per introitum hoc modo, quia subito totus chorus prorumpit in clamorem ad desiderium aduentus Domini: nam ardor suspirantium compulit ad clamorem potius, quam ad orationem: ideo rectius per clamorem ab omnibus.

Sed tunc iterum dicet quis, quod non omnis introitus anni in verbis patrum desiderium repræsentat: sed solum illi introitus, qui sunt de aduentu: sicut sunt, Ad te leuaui. Populus Sion, & alij significant desiderium patrum. In alijs autẽ Missis tam de tempore, quam de festis sanctorum nullum significatur desiderium ad Christi aduentum. Ad hoc est dicendum secundum Alber. de offi. Mis. c. j quod Christus a patribus nõ expectabatur vt homo priuatus: sed potius vt Christus omnibus promissus, qui in seipso gratias infinitas afferret, & omnium cętu sanctorũ vallatus veniret vt rex, in cuius curia omnes sancti facerẽt curiæ regalis frequentiam, sicut in epistola sua Iudas dicit septimum ab Adam Enoch prophetasse sic dicentem. Ecce veniet Dominus in sanctis millibus suis facere iudiciũ contra omnes impios, & arguere omnes de operibus impietatis eorum. & Isa. 3. Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. propter hoc dicitur, Dominus Sabbaoth, idest, exercituum, & hoc modo suspirauerunt patres ad ipsum, vt in omni veniret decore regio, & decore frequentiæ curiæ regalis; & quando sic venit suspiramus, vt veniat, & gaudeamus, eum in bonis, & gratijs, quæ per totum annum celebrantur, venisse: sic in eo authoritas resultat Apostolorum; & cantamus: Nimis honorati sunt amici tui Deus. Sic coram eo extollimus victorias martyrum, & cantamus: In virtute tua lætabitur iustus. Sic in eo resultat sanctitas confessorum, & cãtamus: Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent. Sic etiam coram eo exultat chorus virginum, & cãtamus, Adducẽtur regi virgines. Sic ad salutẽ electorũ ministrat chorus Angelorum, & cantamus: Benedicite Domino omnes Angeli. Sic in eo requiem recipiunt animæ post virtutis & meritorum laborẽ, & cantamus, Requiem æternam. Sic enim venit rex in decore suo, Isa. 33. In decore suo videbunt regem.

gem. Sic Ecclesia astitit ei omni decore varietatis sanctorum adornata,& circundata varietate. Et ita omnis de toto anno introitus clamorem patrum denotat ad Christi aduentum.

De Kyrie eleison. Cap. 22.

SEcundo præparatur siue disponitur populus ad orationem per humiliationem: & ideo mox prosequitur Kyrie eleison. Ratio huius est,quia per misericordiam petentes, misericordiam profitentur dicentes: Kyrie eleison,quod interpretatur Domine miserere: quo insinuatur postulatio diuinæ misericordiæ de desiderij adimpletione, ac si diceret illud Isa. 33. Domine miserere nostri; te enim expectauimus.

Quod autẽ dicatur in Missa antiquissimum est: audi Concil. Vasense circa annum Domini 450.celebratum, cano. 5. Et quia in sede Apostolica,quam etiã totius Orientis, atque Italiæ prouincias, dulcis & nimirum salubris cõsuetudo intromissa est, vt kyrie eleison frequẽtius cum grandi affectu ac compunctione dicatur: placuit etiam nobis vt in omnibus Ecclesijs nostris ista consuetudo sancta ad Missas Deo propitiante, intromittatur.

Et quoniam venit tempus miserendi eius, sicut fuerat prophetatũ, ideo post introitum recte chorus laudat & inuocat Trinitatem triplicando kyrie eleison: quod ideo dicitur post introitum: quia ante omnem orationem sacerdotum necesse est misericordiam Dei implorare: quod significat kyrie eleison,vt supra diximus.

Dicitur autẽ nouies propter tres rationes. Prima est propter nouem ordines Angelorum, quibus petimus associari, & eorum beneficijs adiuuari. Secunda propter fidem Trinitatis, secundum quod quælibet persona in se consideratur & in ordine ad alias duas: vel ad significandum,quod omnes personæ sunt in se inuicem. Tertia causa,contra nouem genera peccatorũ. Est enim peccatũ originale, veniale,& mortale. Item peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Item peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam: simplicitatis per ignorantiam: malignitatis, per inuidiam. Hoc est peccatum in patrem: peccatum in filium: peccatum in spiritum sanctum.

Adhuc ideo dicitur ter ad patrẽ, kyrie eleison: ter ad filium,Christe eleison:& ter ad spiritum sanctum, kyrie eleison: sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum vocabulo, quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem tantum naturæ: ad filium vero sub alio: quia filius & si sit eiusdem naturę cum illis, est tamen & alterius, vt geminę gigas substantiæ. Propterea ideo dicit ter quantum ad patrém: ter quantum ad filium: ter quantum ad spiritum sanctum: vt notetur pater in filio &

filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque.

Insuper Kyrie eleison ter triplicatum: significat preces patrum veteris testamenti multiplicatas. Est autem magna istorum verborum efficacia. Legitur enim quod dum B. Basilius Kyrie eleison clamasset, portæ Ticinensis Ecclesię sunt apertæ. Rursus cum B. Geminianus Kyrie eleison clamaret, quinque reges conuersi dicuntur in fugam. In quibusdam Ecclesijs statim post vltimum Kyrie eleison, subijciũt imas, quod Latine nobis significat. Et est sensus kyrie eleison imas, idest potentia diuina miserere nobis. Beatus Greg. instituit nouies cantari in Missa publice à clero tantum, quod prius apud Græcos simul a clero & populo cantabatur, vt etiam est videre apud illos in Ecclesijs Græcorum, quæ apud nos sunt. Siluester Papa de Græcis illud assumpsit.

Sed dubitaret quis, quare in Greco & non in Latino clamatur, Domine miserere? Dicendum quod quatuor à patribus assignantur rationes. Prima est, quia summa sapientia mundi in Græco floruit, sicut dicitur 1. Cor. 1. Iudæi signa petunt: & Græci sapientiam quęrunt: vt ergo ostendatur, quòd ista inuocatio summa sapiẽtia est, & ex summa sapientia procedit in Greco clamatur. Sicut enim Iudæus per scripturam Deum cognouit: ita Gentilis sapiens & philosophus per naturalem sapientiæ rationem Deum cognouit; & ideo clamare ad Deũ decuit. Et hoc est quod dr̃ Rom. 1. Non enim erubesco euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti Iudęo primum & Græco. Quia Iudęus primum virtutem Dei in euangelio cognouit per scripturam: Græcus autem virtutem eandem per sapientiam acquisitam ductu rationis in euangelio cognouit: quoniam inter omnes Gentiles Græcus tali sapiẽtia sapiens fuit.

Secundam causam assignant patres, obseruationes legũ. quæ apud Græcos primo fuerunt, sicut ostendunt leges duodecim tabularum & pandectarum scientia, quæ vsque hodie perseuerant a Græcis in nos obseruatæ: & hac iustitia etiam iustitiam legis Christi cognouerunt & acceperunt primi inter Gentiles.

Tertia ratio est, quia ad literam Græcus primo hanc ab Apostolis accepit fidei inuocationem: sicut patet in epistolis Pauli, quæ (excepta prima & vltima) omnes Gręcis scriptæ sunt. Similiter etiã omnia euangelia, excepto euangelio Matthæi: & similiter actus Apostolorum, & Apocalypsis. Septem enim primæ Ecclesię, quę significãt Ecclesiæ vniuersitatem, fundatæ sunt in Asię parte, quæ Græcia vocatur.

Quarta & vltima causa est, quia ad nos Latinos à Gręcis deriuata est fides, quia Petrus & Paulus à Græcis ad Latinos venerunt: & ita ipsi fuerunt nobis fons & origo salutis. Vt ergo exhibeamus reuerentiam sapientiæ, & vt honorẽ demus cultui iustitiæ à Græcis exortis, vt cognosca-

gnoscamus quod Græci saluté hanc primú à Paulo, & Barnaba Act.13. susceperũt, vt memores simus quoniam ista gratia à Græcis ad nos est deriuata, in eisdem syllabis & vocibus, quibus primo à populo inuocata est misericordia, conseruamus adhuc verba clamoris illius: hæc enim reuerentia patribus debetur, quod traditiones eorum sicut ipsi quondam instituerunt, obseruentur 1. Cor. 11. laudo vos fratres, quia per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. In huius rei signum adhuc in quibusdam Ecclesijs in diebus solénibus leguntur prophetiæ in Grçco, & euãgelia in quibusdam festis. Huius etiam signum est, quod solénia Concilia. s. Costantinop. Nycen. Antioch. Ephes. celebrata sunt in Græcia, in quibus, ea quæ sunt de Missa, maxime primitus sunt instituta, quamuis à B. Greg. resecatis quibusdam superfluis postea sunt ordinata, & ad hunc, quem modo tenet Ecclesia, modum sunt reducta. Hæc ex Alb.

De diuersa statione Episcopi, & Sacerdotis ad Altare. Cap. 23.

THurificato altare Sacerdos trãsfert se ad dexteram altaris partem, & recitat introitũ vt diximus, imitaturq; Christum ingrediẽtem in mundum, qui prius ad Iudæos, quam ad Gentiles venit. Nam Iudæi propter legem in dextera parte fuerunt, Gentiles vero quasi in sinistra: quia idola colebant. Et quia sacerdos, vt diximus, sic paratus repræsentat Christum, & ipse venit prius ad Iudæos, de quibus voluit nasci: ideo propter hoc dicitur introitus vsque ad euangelium in illa parte, sed quia Iudæi noluerũt obedire euangelio, translatum est ad sinistram partem, idest ad Gentiles: tamen quia in fine Iudæi credituri sunt, ideo iterum in fine Missæ fertur liber ad dexteram partem.

Circa vero sessionem & stationem, sciendum est, quod sessio est victoris: sessio ergo sacerdotis vel episcopi recte victoriam Christi significat: ter autem sedet. Prima sessio significat victoriam Christi contra diabolum, quia vicit illum post ieiunium: nam reliquit eum tentator, & accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Secundo cum sedet, significat illos tres dies, quibus Dominus sedit Ierosolymis in templo in medio doctorum, audiens & interrogans illos. Tertia sessio significat sessionem post ascẽsionem ad dexteram patris.

Sedens autem stat conuersus ad populum, vt ostendat potestatem sibi à Deo esse datam, quod possit speculari & superintẽdere, qui stãt in Ecclesia humiliter, qui superbe: animæ enim ei commissæ sunt: & de illis est rationẽ redditurus Deo. Sessio vero ministrorum significat sessionem ipsorum, quibus dicitur, sedebitis vos super sedes iudicantes duodecim tribus Israel, scili-

cet

cet illorum, qui iam in cœlestibus regnant.

Qui vero in choro laborant significant illos, qui adhuc in mundo peregrinantur, vnde lectores & cātores ad officium surgentes negotium Dei agunt: quibus dicitur negotiamini, dum venio.

Episcopi autem & superiores celebrantes non ante altare, sed remoti ab illo ad dextrum eius latus vsq; post dictum offertorium manent. Quod ideo fit primo ad repræsentādum, quod ex latere Christi, qui per altare designatur, initium nostræ redemptionis fuit.

Secundo fit hoc non solū ad maiorem solemnitatem, vt per hoc à minoribus sacerdotibus discernantur: verum etiam fit hoc, quia ipsi in Missa repræsentant non solum Christi dignitatem & excellētiam, aut eius oblationem, verumetiam humilitatem & obedientiam in ipsa sui oblatione, & consecratione. Siquidem Christus quātum ad sui dignitatem est patri æqualis, & sedet à dextris Dei patris: prout legitur in symbolo: quod repræsentat prælatus stans ante oblationem ad dexterum latus altaris. In sui vero oblatione Christus pro nobis factus est hostia: & ideo prælatus eius vices gerens, ex tūc ipsi altari, quod aram crucis insinuat, debet totaliter inhærere.

Tertio, quoniam prælatorum actus esse debent subditis ad doctrinam: ideo vsq; tunc manet ab altari separatus: & ex tūc ad manus lauandum, purificandum, & sacrificandum ad altare accedit, vt ostēdat quæcunq; in Missa præcedunt solemnitates & laudes esse. de consec. dist. 2. panis est. Sed tunc deinde ad essentialia peragenda accedit.

Quarto in hoc repręsentat, quod legalis Pontifex intrans in Sanctasanctorum carbones ferebat & sanguinem: quæ omnia significabant Christum offerendum postmodum in cruce.

Quinto ad repræsentandū, quod ait propheta: Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Sacerdos quidem Christum repræsentans sedet à dextris altaris Deum patrem in hoc loco signantis, donec ad consecrandum hostiam accedat: per quam fracta sunt tartara: & inimici dęmones deuicti: & quasi scabellum pedum positi.

Notandum autem hic sunt duo, scilicet quod sacerdos faciēdo Missam, quare stat erectus: & quare ministri sunt stantes retro. Quātum ad primum sacerdos stat erectus recitando Missam, primo quia se habet vt mediator inter Deum & populum. Deus in altis habitat: populus vero est prostratus: sacerdos vero quasi medius est. Secundò. quia significat quod Christus, quē repręsentat, venit suos regere inuincibili doctrina. Respicit autem versus Orientem: quia Christus non suam, sed patris quæsiuit voluntatem: nec respicit retrorsum: tum

quia Christus semper patris faciem intuetur iuxta id. Scio vnde venio, & quo vado.

Quantum vero ad secundum, Diaconus,& Subdiaconus retro illum ad altare stantes, qui tamen in veniendo præcesserunt: significant martyres, qui in veteri testamento fuerunt post Domini natiuitatem digno coronantur: & ad quancūq; altaris partem ille transierit ipsum retro stantes sequuntur: vt ostendat impletum esse quod Dominus admonuit dicens: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum illic & minister meus erit. Intendentes semper atque solicite in illum, ad notandum quod fideles quamuis adhuc in hac vita positi, tamen Æternitati Christi semper intendunt.

Notandum secundo, quod celebrans, dum celebrat, puluinar molle Missali supponit, ad notandum, quod molle cor,& deuotum habere debet, vt facilius diuinam recipiat impressionem: & quod supponi debet iugo Domini, & cælestium præceptorū. iuxta id Sapien. Suscipiat verba mea cor tuum. &c. vt in eo spiritus Domini requiescat.

Tertio notandum, quòd cum sacerdos celebrat non solemniter, tunc sufficit vnus minister, qui seruiat. Anacletus Papa de consecr. dist. 1. Episcopus. statuit, quod Episcopus Deo sacrificans secum testes habeat diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdiaconos reliquosq; ministros, &c. custodientes eum a maleuolis hominibus,& cōsensum præstantes sacrificio. Et secundum Lucium Papam de consec. distin. 1. iubemus. eum non deserant, quia propter maleuolos oportet illum habere bonū testimonium ab his, qui foris sunt.

De Gloria in excelsis. Cap. 24.

Finito à choro cantu, Kyrie eleison, surgit Eps adiuuātib. eū ministris assistentibus, cantat alta voce, Gloria in excelsis Deo: ita habetur ex ceremoniali ibidem. Si est Sacerdos ad altare intonat in medio altaris.

Quod surgat Episcopus à sede adiuuantibus eum ministris: innuit id, quod cum in veteri testamento arcam Domini ferre solebant, antequam eleuaretur, canebant sacerdotes, exurge Domine adiuua nos, &c. Hymnus iste in Missa non est nouus: nam Thelesphorus Papa & martyr, qui vixit anno Domini 134. in epistola prima ita ait: Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solemniter decantent, quoniam & eadem nocte ab Angelis pastoribus nunciatus est. Et sanctus Damasus Papa in vita sancti Thelesphori ait: Thelesphorus natione Græcus, hic fecit vt ante sacrificiū hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo. Hic autem vixit anno Domini 372.

Hoc in loco, vt supra diximus, præparatur, & disponitur populus ad ora-

ad orationem per rectam intentionem, quapropter intentio ad cęlestem gloriam est dirigēda, quę omnem humanam rationem excedit: & hoc fit per Gloria in excelsis: vnde post introitum & kyrie eleison, sequitur hymnus iste angelicus, in commemorationem cęlestis curiæ ad quam tendimus.

Episcopus vel sacerdos intonat, Gloria in excelsis, ex institutione Thelesphori Papæ, quem Angeli auditi sunt decantare: sicut legitur in euāgelio Luc. 2. qui Angelorum hymnus perhibet testimonium natiuitati Christi.

Sane Sacerdos primus, & solus illum inchoando intonat, qui Angelum magni Concilij repræsentat. Nam ortum Saluatoris solus Angelus cuius personam ipse gerit primo nunciauit, dicendo: Gloria in altissimis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: vsque enim huc ab Angelo est decantatum.

Et secundum primam institutionem vsque ad eundem locum erat ab Episcopo vel Sacerdote incipiēdum, vt ait Albertus, & statim in memoriā illius quod dicitur Luc. 2. Facta est cum Angelo multitudo cęlestis exercitus laudantium Deum, incipit chorus; laudamus te, &c. De gestibus manuū dicetur in cap. de particula, oremus, infrà.

Sacerdos verò illum inchoando stat ante medium altaris: in hoc cōmemorans, quod dum medium silentium tenerent omnia, natus est in medio, idest pro hominibus Messias, quem prophetæ prædixerunt: qui fuit medius siue mediator inter Deum & hominem: repræsentans etiam, quod Angelus Christi natiuitatem pastoribus annuncians stetit in medio eorum; & incipiens eleuat manus propter causas dicendas infrà.

Item incipiens vertit se ad orientem, tum quia Angelus ab Oriente venit in Bethleem: tū quia ad Oriētem Dominum adorare solemus: vt præcipue sunt omnes Ecclesiæ.

Hymnus autem iste non tantum est Angelorum, sed etiam hominū cōgratulantium ex eo, quod pastor dimissis nonagintanouē ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem omissam, scilicet dimissis angelis in cęlo venit recuperare genus humanum per inobedientiam destitutum. Ante Christi natiuitatem tres erant guerræ. Prima inter Deum & homines. Secunda inter angelum & hominem. Tertia inter hominem & hominē. Homo namque per inobedientiam creatorem offenderat, & per suum casum Angelorum restaurationem impediuerat: atque per varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus namq; cęremonias excolebat. Gentilis idolatriam exercebat, sed veniens pax nostra fecit vtraq; vnum, & destruxit has guerras siue inimicitias. Abstulit enim Christus peccatum, & reconciliauit hominem Deo, reparauit casū, & recōciliauit hominē angelo: destruxit varios ritus: & recōciliauit hominē homini.

Restau-

Restaurauit ergo secũdũ Apost. quæ in cęlis, & quæ in terris sunt; & ob hoc illa cęlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis Deo, idest in angelis, qui nunquam peccarũt, nec cum Deo discordiam habuerunt. Et in terra pax Christo facta hominibus, videlicet Iudæis, & Gentilibus bonæ voluntatis, qui vsque ad Christi natiuitatem propter peccata sua cum Deo, & cum angelis discordiam habuerunt.

Hinc est etiam, quòd Angelus loquitur & cõgaudet pastoribus: quia pax est inter angelos & homines reformata: nascit᷑ Deus homo: quia pax est inter Deum & homines restaurata: nascitur in præsepio bouis & asini: quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum Gentilis populus figuratur, secundum illud, Non arabis in boue, & asino: Iudæo scilicet & Gentili, 16. q. 7. in noua. Et iterum, Cognouit bos possessorem suum: & asinus præsepe domini sui. Sed cur per asinum figuratur populus Gentilis? Dicendum, quia asinus est animal suæ voluntatis, & si percutiatur nihilominus nititur suo modo ambulare: ita Gentilis populus viuebat iuxta suam sensualitatem. Vel, quia asinus erat animal ad sacrificiũ inutile: ita populus Gentilis non sacrificabat seipsum Deo, sed Dæmonibus. Ideo canitur hymnus iste, quia quem venerantur Angeli in cęlis, homines venerantur in terris.

Per hoc, quod dicitur, Gloria in excelsis Deo &c. repræsentatur mę stitia antiquorum patrum ex tędio expectandi incarnationem Domini. Isa. 28. Expectate Deum, &c. & ideo in Missa cantatur etiam alleluia, quia habebãt spem liberationis. Vnde dicitur: sperauerunt, & liberasti eos. In hoc quoque hymno notatur spes Ecclesiæ, qua cum Angelis sperat se canere: vnde iam illorum canticum assumit.

Sequitur. Laudamus te &c. quæ sequuntur addidit & cõposuit Thelesphorus Papa, (licet quidam dicant esse composita a B. Hylario Pictauẽsi:) & ita tenet Albertus Magnus, & Inno. 3. postmodum Symmacus Papa instituit, quod Gloria in excelsis, in festis Apostolorum, Martyrum, & Virginũ, ad Missam decãtaretur: quia sanctos per dominicam Resurrectionem glorię Angelorum sociatos esse recolitur. Et etiam in festis confessorum: & generaliter in festis, quę nobis solemnitatem repræsentant. In diebus vero luctus & ieiuniorum nõ dicitur: Fertur quod Episcopus Bethleemitanus omni die & omni Missa & pro defunctis ex abusu, gloria in excelsis, decantat, pro eo quod hymnus iste, Luca testante, primo in Bethleemitana regione cãtatus est. Quare non cantetur in Septuagesima, & Aduẽtu, dicetur infrà de officio in particulari.

Dicitur autem hymnus Angelorum, quia primam partem eius laudando cantauit Angelus: residuum autem factum quidem est ab homi

ne.

ne. Sequitur. Laudamus te, scilicet, prędicando opera tua inenarrabilia. Vel, pro virtutibus nobis exhibitis: quia omne donum perfectum desursum est.

Benedicimus te, in bonis naturæ collatis nobis, quæ sunt intellectus, ratio, sensus, vita, substātia, & huiusmodi, & in his quæ ista in nobis conseruant: sicut est sanitas, bona fortunæ, honor, fama, & huiusmodi. Sed dicet aliquis, quod minus est, à meliore benedicitur. Videtur ergo quod nobis Deus benedicere habeat, & non nos ipsum. Vnde dicitur Num. 6. Inuocabūtq; nomē meum soper filios Israel: ego autem benedicam eis. Ad hoc dicendum duplicem esse benedictionem: vnam quidem sacrans illud, quod benedicitur; alteram autem, quam laudem & præconium dari & accepti nominamus. Et de prima dicitur quod minus est, a meliori benedicitur, & ea benedictione nobis Deus benedicit, & ipsi sacerdotes hoc modo benedicunt, vt patet ex consecratione sacerdotum. Alia autem benedictione, qua bona Dei laudamus & prædicamus, nos Deo benedicimus, & non Deus nobis. De hac dicitur Tob. 12. Benedicite Deum cęli & corā omnibus viuentibus, &c.

Adoramus te, sicut veri tuæ maiestatis professores. Glorificamus te, propter magnificentiam tuæ liberalitatis. Dat omnibus abundanter & non improperat. Iacob. 2. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Hæc autem gloria magna tua est proprie, quia alijs nō debetur gloria nisi soli Deo. j. Tim. 1. soli Deo honor & gloria. & Isai. 42. Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.

Domine Deus rex cęlestis, Deus pater omnipotens. Tanguntur attributa personarum. Et primo ea quæ sunt Patris. Secundo quæ sunt Filij. Tertio quæ sunt Spiritus sancti. Dominus Pater est, de quo dicitur Hester 13. Dominus vniuersorum tu es. & Mat. 11. Confiteor tibi pater Domine rex cęli & terræ. Omnipotens est. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et Genes. 18. Num Deo quicquam erit difficile.

Domine fili vnigenite Iesu Christe. Tanguntur attributa filij. Vnigenitus enim est. Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret. Ioa. 3. & 1. Io. 4. In hoc apparuit charitas Dei in nobis quoniam vnigenitum suum misit Deus in mundum. Et Heb. 1. Quem cōstituit hæredem vniuersorum per quem fecit & sæcula.

Domine Deus agnus Dei filius patris. Tangit hic totum modum saluandi. Saluauit enim potenter, mansuete, & obedienter. Potenter vt faceret opus salutis efficaciter. Mansuete, vt laudabiliter. Obedienter, vt salus nostra habeat authoritatis incontradicibilitatem. Primum tangit dicens: Domine Deus, qui potens es ad saluandum. Secundū per hoc quod dicit: agnus Dei,

qui

qui mansuetus est ad patiendum. Tertium tangit, dicens: filius patris, qui obediens est patri ad soluẽdum precium pro Adæ debito. Domine qui potens. Deus qui sapiens es & cuncta prouidens. Agnus propter mansuetudinem patiendi. Dei autem ideo, quia in passione fuit sacrificium.

Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Tangit opus sanctificationis. Peccatum autem mundi est peccatum originale, quod totum mundum inficit per priuationẽ originalis iustitiæ, quod quãuis vnum fuerit in origine; tamẽ multiplicatum est in vitiosa propagine; quia & omnes inficit, & quemlibet multis modis. Et ideo dicitur pluraliter: peccata mundi. Vnde & Ps. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Subiungitur imploratio misericordiæ Dei cum dicitur: miserere nobis: vt scilicet valeat nobis redemptio in hoc quod de peccato mundi inficit. Hoc enim malum nascentes omnes sine gratia cõsumpsit vt dicitur Ephes. 2. Omnes nascimur filij iræ: quia ita consumpti essemus, nisi misericordia redemptionis pro nobis soluisset.

Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram, idest suscipe in passione tua, qua pęnam soluisti pro nobis, nostram deprecationem qua corde, ore, & opere petimus mala nostra amoueri à nobis: quia aliter non possunt amoueri. Psal. 63. Exaudi Deus, &c.

Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Tangit opus glorificationis. Sedere enim est quiescentis post laborem redemptionis. Sedere autem ad dexteram summi Patris est regnantis: hoc est in patris regnantis æqualitate. Sedet enim ibi in altissimis & potissimis. In altissimis ad regnandum. In potissimis ad fruendum. Ideo imploramus misericordiam, vt ab exilio liberemur, & cum ipso in regno collocemur dicentes: miserere nobis, misericordia tollẽte omnem huius exilij miseriam, & in æternam fęlicitatem constituente.

Quoniam tu solus sanctus, q. d. Tu tollis peccata mundi, quoniam tu solus es sanctus. Et dictio exclusiua, quæ ibi ponitur, facit exclusionem respectu essentię, & non respectu personæ: & ideo non excluditur Pater à sanctitate, nec Spiritus sanctus. Sanctum enim secundum primam & principalem rationem dicitur sanguine tinctum.

Tu solus Dominus. Et ideo solus potest conferendo gratias gratificare. Io. 1. De plenitudine eius oẽs accepimus, gratiam pro gratia.

Tu solus altissimus: & ideo solus potest exaltare & glorificare. Psalm. 8. Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Cum sancto spiritu. Tangit proprium spiritus sancti. Et duo tanguntur, scilicet, proprium personę, & id quod conuenit tribus in vnitate essentiæ. Spiritus enim sanctus nexus est, & consensio, & dilectio, & de-

& delectatio patris & filij. Sicut ait Aug. Est autem nexus, qui totum connectit corpus mysticum cum capite.

In gloria Dei patris. Hoc respicit secundum, scilicet, vnitatem essentiæ in tribus personis. Dicitur autem in gloria: quia tres personæ sunt in vna & eadem gloria: quæ tamen dicitur Dei patris: quia in patre est principium totius diuinitatis. Et à patre habet filius quod est in gloria. Et à patre, & à filio habet Spiritus sanctus, quod est in gloria; Rom. 11. Ex ipso, & per ipsum, & cum ipso sunt omnia. Ipsi honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Amen. Quamuis hæc dictio aliquando interpretatur fiat: vt ibi: & dicet omnis populus fiat fiat. Hebræus habet, amen amen. Et licet aliquando idem est quod verè aduerbialiter. vt Io. 6. Amen amen dico vobis, idest, verè verè dico vobis: tamen aliquando accipitur pro verum, idest, idem est quod, verum, vel veritas: vt hic: & Apocal. 3. Hęc dicit, Amen testis fidelis & verus: idem est ergo quod verum: & est responsio idiotæ ad ea, quæ cantata sunt. & est, ac si dicat populus, Amen, idest, quod cecinistis, est verum.

De salutatione ad populum. Cap. 25.

Finito hymno angelico, & organo cessante, surgit Episcopus, deposita mitra, & gremiali, surgentibus omnibus, vt prius: & stans versus populum, eleuatis, & statim iunctis manibus cantat pax vobis: ex cęrem. Si est sacerdos, dicto hymno, Gloria in excelsis, celebrās osculatur altare in medio, manibus hinc inde super illo, vt supra extensis, tum iunctis ante pectus manibus, demissis ad terram oculis &c. Rit. 5. num. 1. ex missali.

Sacerdos siue Episcopus salutat populum, quia ad illum loquitur, & ideo se vertit, dicens: Dominus vobiscum: hoc autem facit, quia sequitur oratio ad Deum pro populo effundenda, quam proponit sacerdos dicendo, Dominus vobiscum: quod sumptum est ex lib. Ruth. 2. Sic enim legitur Booz salutasse messores suos: & propheta in Paralip. Assa regem, & qui cum eo erant: & Angelus salutans Gedeonem dixit: Dominus tecum. Booz quidem figurā Saluatoris expressit, qui Ruth Moabitem duxit vxorem. Et hæc salutatio significat salutationem, quam Christus fecit Apostolis post Resurrectionem.

Notatione dignum est, quod in omnibns orationibus Missæ sacerdos præmittit, Dominus vobiscum: nisi in orationibus, quæ præcedunt prophetias, vel etiam orationes super populum in quadragesima: & nisi in orationibus, quæ immediatè sequūtur post primam orationem: & in illis, quæ dicūtur in parasceue.

Cum enim per dictam salutationem optetur, Dominum esse cum

populo, qui est in eo per spiritum gratiæ septiformis: ideo Ecclesia ordinauit septies tantum in Missa populum salutari, vt iam dicetur. Et ideo in præmissis tantum orationibus dicitur. Præmittitur tamen alijs exhortatio ad humiliationem, per flectamus genua: vel per humiliate capita vestra Deo: quia oratio, quæ cum ieiunio est facienda ad malignum spiritum eijciendum, tunc demum valet, si fiat cum humilitate.

Rursus in diebus ieiuniorum Ecclesia repræsentat tempus Babylonicæ captiuitatis: merito ergo sacerdos tunc populum vtpote absentem non salutat: nec se ad illum cõuertit: sed absolutè incipiens, oremus, insinuat pro illo fore orandũ: & quia oratio debet fieri cum affectu, mox subijcitur, flectamus genua: vel humiliate capita vestra Deo.

Repræsentat etiam tempus dominicæ passionis, quod præcipuè post cęnam cum discipulis factam incępit: quia ergo tempore illo Dominus discipulos suos nõ salutauit: sed eos pluries ad orandum excitauit: ideo sacerdos tunc non salutat populum, sed ei orare insinuat. Et quia etiam tẽpore illo Christus in oratione genua flexit: ideo mox ad flectendum genua inuitat. Dicit autẽ flectamus genua in persona vniuersitatis omnium fidelium, quasi omniũ syndicus seipsũ includẽs, & ideo loquitur in prima persona excitans se: & oẽs ad orãdum humiliter & deuotè: sed mox subijcit, leuate in persona alterius, scilicet, Christi, & in dissimili cantu: quasi ipse Christus dicat: surgite, quoniam humilitatem, ac deuotionem vestram video: & tunc vice omniũ loquitur, siue orat. Hæ autem collectæ, quæ dicuntur post, flectamus genua, quid significẽ, dicetur infra in feria quarta cinerum. Alijs vero diebus Ecclesia tempus exultationis, qui præcipuè fuit post Christi resurrectionem, repræsentat: & tunc sacerdos populum salutat, vt prẽmissum est, quod Dominus post resurrectionẽ discipulos salutauit, dicendo: pax vobis.

Sacerdos ergo ante orationes pmittit Dominus vobiscum, vt populum reddat attentum. Et est sensus, Dominus vobiscum, idest, in vobis maneat, & vos præmio vitæ æternæ remuneret. Chorus vero & populus respondet, Et cum spiritu tuo, quod sumptum est ex epistola 2. ad Tim. vlt. vbi dicitur: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.

Huiusmodi mutuę salutationes, notant, quod sacerdotis & populi vnus debet esse affectus: & est sensus. Tu pro nobis facturus es preces ad Dominum: & quia Dominus Deus preces illas tantum approbat & exaudit, quæ ex bono corde procedunt: oramus & nos similiter pro te, vt ille, sine quo nullum est bonum, sit cum spiritu tuo: vt qui tecum est in ore, sit & in corde: & in te maneat. & secundum hoc cessat dubitatio quærentium, quare populus

pulus respõdet, Et cum spiritu tuo.

Sed dubitaret forte aliquis, quare differenti modo populus resalutat: non enim dicit, Dominus sit tecum, vel aliquid huiusmodi: sed dicit: Et cum spiritu tuo. Huius autem sunt tres causæ: quarum prima est, quia sacerdos stans ante altare totus debet esse in spiritu Secunda est, quia spiritus hominis frequenter errat. Tertia causa est, quia in altari totum demõstratur esse opus virtutis spiritus. Stãs enim ad aram nihil debet esse, nisi spiritus, & nihil sentire de corpore, vel de sollicitudine seculi; & hoc signatum est Genes. 22. vbi Abraham perrexit immolare filium: dixit ad seruos suos expectate hic me, cum asino; ego & puer illuc vsque properantes, cum adorauerimus, reuertemur ad vos. Serui sunt sollicitudines, & curæ de necessarijs huius vitæ. Asinus autem animal pigrum indisciplinabile, oneriferum tamen est: pondus corporis, quod pigrum est & indisciplinabile: sed tamen portat onus laboris. Puer autem est spiritus purus. Patriarcha autem loco sacerdotis: & ideo curis & sollicitudinibus, & oneri corporis licentiam debet dare sacerdos immolaturus filium Dei; & cum solo spiritu ad altare ad immolandum procedere: & ideo dicit populus: & cum spiritu tuo. Vnde legitur etiam de D. Bernardo, quod ad Ecclesiam pergens oraturus, ad ianuã Ecclesiæ dicebat baculo suo, expectate hic curę meę: & ita baculũ ad portã tẽpli sinebat.

De secundo scilicet, quod non erret spiritus sacerdotis in tanto sacramento, sed Dominum habeat se dirigentem. patet. 2. Reg. 7. quia cum Nathan propheta suo humano spiritu dixisset: omne, quod est in corde tuo, vade & fac: quia Dominus tecũ est: statim correxit Dominus dicens: non ædificabis mihi domum. Spiritus enim hominis sæpe decipitur: & ideo in tanti sacramenti confectione, Dominus cum spiritu sacerdotis esse optatur, ne decipiatur, Deuter. 32. Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

Tertia causa est, quia totũ quod in altari fit est virtute spiritus: & ideo cum spiritu optatur esse, Dominus Io. 6. loquens de Sacramento altaris ait: Spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Episcopus autem ad sedem salutat, & hoc fit ad differentiam minorum sacerdotum. Sed dicet forte aliquis, quare Episcopus dicit, pax vobis?

Ad hoc dicendum est, quod Episcopus, vel eius superior, qui perfectus esse debet, & expressã Christi similitudinem gerit: vt se vicarium Christi ostendat, prima vice vtitur verbis Domini dicẽtis Io. 20. Pax vobis: quæ fuit prima pax Domini ad Discipulos, quando apparuit eis post resurrectionem. Posteà vero ad instar cęterorum sacerdotum, dicit: Dominus vobiscum: vt se vnum ex ipsis ostendat. 95. dist. olim. Et Chrysost. homil. 33. in

Matt. cũ pax vobis, inquit, dicimus, & vos dixeritis: Et spiritui tuo: voce non tantum, sed animo quoque respondeatis, non ore magis, quàm mente proferentes.

Est tamen aduertendum, quod tũc pax vobis ab Episcopo dicitur, quando cantatur, Gloria in excelsis: & hoc ideo fit, vt correspõdeat ei, quod ibi dicitur: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Præterea hæc salutatio à Christo tempore gaudij, scilicet resurrectionis, ad Discipulos facta, illi cantico lætitiæ correspondere debet. In Missis vero priuatis, quas alijs diebus, vel temporibus dicit, vel etiam quę ab inferioribus dicuntur, Christi passio figuratur, & planctus, atque afflictio conformatur. Et ideo in illis pax vobis non dicitur, ne gaudium cum dolore misceatur. Potest etiam dici, quod per Christum facta est pax inter Deum & hominẽ: & inter Angelos & homines, quod manifestauit Angelus, quando in natiuitate Christi cantauit: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Pacem vero inter Deum & homines manifestauit Christus, quãdo post resurrectionem dixit Apostolis, pax vobis, hæc repræsentatur in Missa: primum per quemlibet sacerdotẽ, qui potest cantare, Gloria in excelsis Deo, angelum repræsentans. Secundum per episcopum, qui solus dicit, pax vobis, repræsentans Christum, qui in persona Ecclesiæ dixit Apostolis, pax vobis: vtrũq; autem dicit episcopus solẽniter celebrans, quia vtrunq; scilicet, Christum & Angelum repræsentat. Ipse enim specialiter est Christi vicarius, quã simplex sacerdos: & ideo cum omittit officium Angeli, scilicet, temporibus, quibus cantica lætitiæ subticentur, vt Te Deum, Gloria in excelsis, omittit similiter, ad hoc, officium Christi, non dicens, pax vobis, sed Dominus vobiscum, sicut simplex sacerdos. Non enim per episcopum, qui repræsentat Christum & Angelum, vna pax sine altera nunciatur. Idem etiam est in Ite missa est, quod non dicitur, nisi dicatur Gloria in excelsis.

Sane Diaconus recitando horas non dicit, Dominus vobiscum, eo quod non ita gerit typum Christi, qui per Booz hac salutatione vsus est: sicut sacerdos, qui ea in persona Christi vtitur: legens tamen euãgelium hoc dicit: quia tunc fungitur officio prædicatoris: & pronunciat doctrinam ab ipso episcopo immediatè prolatam: & etiam cereum paschalem benedicens: quia tunc Christi resurrectionem repræsentat. Nonnulli tamen dicunt quod in horis recitandis potest dicere, Dominus vobiscum, cum prohibitum non legatur: tamen generalis vsus Ecclesię contradicit, vt se inferiores sacerdotibus cognoscant.

Notandum est, quod septem vicibus populus salutatur in Missa, quatenus exclusis septem vitijs capitalibus suscipiat gratiam septiformem. Mysterium enim Missæ ad septem

septem dona Spiritus sancti refertur, vt ait Dur. In prima salutatione spiritus sapiētię intelligitur, quia sapientia intrauit in hunc mundum vt saluaret nos. In secunda spiritus intellectus: ideo enim prędicauit, vt doceret nos. In tertia spiritus consilij: hoc enim secreto Dei consilio se passioni obtulit, vt redimeret nos. In quarta spiritus fortitudinis: quia pendens in cruce diabolum expugnauit, vt redimeret nos. In quinta spiritus scientiæ: quia resurgens discipulos salutauit & eis sensum aperuit, vt erudirent nos. In sexta spiritus pietatis: quia sola pietate humanam naturam super astra leuauit, vt exaltaret nos. In septima spiritus timoris: quia angeli tremebunt, cum ad iudicium venerit, vt glorificet nos.

Cęterum in qualibet salutatione mutatur officium Missæ: & de vno officio ad aliud trāsitur: quare merito salutatio præmittitur. Cum enim ad operarios nouiter ingredimur, eos salutare solemus: & secundum hoc septem officia sunt in Missa.

Verum, licèt eis, quos salutamus, faciem regulariter repræsentemus; tamen in quattuor duntaxat ex pręmissis salutationibus sacerdos se ad populum conuertit. Nam in illa salutatione, quæ fit ante euangeliū, non se conuertit; quia iā intētus est ad verba Dei annuncianda: nec in illa, quæ fit in principio præfationis; quia iam intentus est ad sacrificium altaris tractandum: nec etiam in illa, quæ fit ante osculum pacis; quia tunc tenet corpus Christi in manibus, & habet cor sursum ad Deum: & omnino intentus est ad illud reuerenter tractandum. Nemo enim mittens manum ad aratrum, & respiciens retro; aptus est regno Dei: extra de vo. magnæ.

Quinq; autem conuersiones ad populum (enumerata illa, orate fratres) significant quinque apparitiones, quas Christus fecit discipulis suis in die resurrectionis. Prima fuit Mariæ Magdalenæ, Ioa. 20. & Mat. 28. Secunda eidem & alijs mulieribus redeuntibus de sepulcro, quando dixit eis, auete: Matt. ibid. Tertia Petro. Quarta duobus discipulis euntibus in Emaus. Quinta in domo, decem discipulis, absente Thoma, Io. 20. Sed quia altera illarum manifesta non fuit, videlicet quando primò apparuit Magdalenæ: vel secundum alios, quando apparuit Petro: quia inquā ignoratur quando, aut vbi, ideo sacerdos dicendo orate fratres, non ita alte, vt facit ad Dominus vobiscum, intonat. Fuerunt & aliæ apparitiones, de quibus nihil spectat ad pręsens.

Non est omittendum, quod sacerdos vertit se ad populum ad dexteram, & per eandem se ad altare reuoluit, quasi isto facto dicat. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem.

Secundò ad designandum, quod in sepulcro Domini Angelus à dextris sedebat.

Tertio, vt per hoc sacerdos innuat, se rectam, & obtentam habere intentionem pro se & pro populo ad cęlestem patriam, quæ per dexteram significatur. iuxta id: Dextera illius amplexabitur me.

Veruntamen, quando sacerdos dicit, Orate fratres, se reuoluit ad sinistram: iuxta illud. Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis, &c. præparãs se ad immolandum quendam facit circulum: se igitur conuertit, tunc ad sinistram, quæ imperfectior & infirmior est, ad notandum imperfectionẽ cuiuslibet sacerdotis præter Christum. Hinc est, quod prædicta verba dicendo obsecrat tamquã imperfectus & peccator & indigens aliorum auxilium sibi impendi ab alijs, siue beneficium orationis.

Insuper tunc reuoluitur ad sinistram, vt per hoc significet tristitiam de Christi passione, ad quam repræsentandam statim intendit. Tristitia enim recte per sinistrã significatur: iuxta illud Apost. A dextris & à sinistris: per gloriã & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam.

Istę reuolutiones à sacerdote fiũt ante medium altaris: iuxta id. In medio Ecclesiæ aperuit os suum. In quo & illud cõmemoratur, quod Redemptor noster, iuxta Salomonem Cantic. 3. corpus suum media charitate constrauit propter filias Ierusalem.

De particula, Oremus. Cap. 26.

DEinde conuersus ad altare, extensis, & statim iunctis manibus dicit: Oremus: ex cęrem. ibid. Missale autem ita ait, Rit. 5. num. 1. Iunctis vt prius manibus reuertitur per eãdem viam ad librum, vbi extendens & iungẽs ante pectus manus, caputq; cruci inclinans, dicit: oremus. Episcopus idem facit, sed suo loco.

Hic notatione dignum est, quod quidam dicto, Dominus vobiscum, ad altare reuoluti dicunt, oremus, stãtes ante medium altaris: per hoc se insinuantes in loco manifesto, & populo conuenienti orare, scilicet, ante medium altaris: & quod populus debet de medio cordis orationes ad Deum effundere.

Alij vero ad dextrum cornu altaris, vbi orationem proferre debent (veluti etiam videtur innuere rubrica Missalis) dicunt, oremus: vt sic inter orationem, & insinuationem nullum actum alium interponant: & vt ibi præcedat orandi insinuatio, vbi mox subsequi ipsa oratio, & orantis populi esse debet intentio.

Sane Pontifex vel sacerdos dum orare, seu orationem dicere incipit, scilicet in hac dictione, oremus: manus eleuat, & extendit: iuxta illud Hebr. 12. Manus remissas erigite, & genua debilia roborate. Hoc sumpsit exordium à veteri lege. Legitur enim 3. Reg. 8. quod Salomonon stetit ante altare Domini in conspe-

conspectu Ecclesiæ Israel: & expādit manus suas in cęlum orans pro populo. & Genes. 4. leuo manum meam ad Dominū Deū excelsum. Eleuatio autem ipsa repræsentat, quod Christus eleuatis manibus ferebatur in cęlum: vel eleuat manus ad instar Saluatoris in cruce pendētis. Vnde dicitur. Eleuatio manuū mearum sacrificium vespertinum.

Extensio verò manuum ideo fit: nam Christus cum expandisset manus in cruce, ꝑ persecutoribus orauit dicens; Pater dimitte illis, quia nesciunt, quid faciunt: moraliter instruens: quia Christus semper paratus est recipere pęnitentes: iuxta id quod promisit. Omnis qui venit ad me, non eijciam foras.

Hinc elicitur, quare cum episcopus vel sacerdos recitat orationem, id faciat extensis manibus. Romanus Pontifex, & item episcopi dum recitant orationem huiusmodi, habent ministros astantes, qui sustentant manus eorum, tum propter grauitatem; tum etiam quia hoc exordium sumpsit a lege veteri. Legitur enim Exod. 16. & 36. dist. si quis. quod dum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascēdit super verticem collis. Cúq; leuaret manus vincebat Israel: si vero paululum remisisset Amalech populum superabat. Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte.

De oratione seu collecta. Cap. 27.

SAlutatione & insinuatione prę missa subijcitur oratio, vt Dominus aperiat audientium corda ad instructionem percipiendam, & ad digne suscipiendam oblationem sacramenti, secundum id 2. Thes. vlt. orate pro nobis, vt sermo Dei currat.

Circa orationem tria sunt notanda, scilicet, nomen, ritus, & conclusio. secūdum Alber. Nomen dicitur oratio, & collecta. Oratio autem dicitur ab orādo, eo quod per eam a populo bona corporis & animæ orando petuntur. Orat enim sacerdos pro bonis, vt adsint: & pro malis, vt absint. Designantur autem orationes in Apocal. per fumum aromatum, qui ascendit in conspectu Domini de manu Angeli. Christus enim, verus homo propter nos passioni deditus, cuius illa vox est, holocausta etiam pro delicto non postulasti, tunc dixi, ecce venio; semper pro nobis orabat: quia secundum Apost. Exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Hebr. 5.

Sane Sacerdos dum orat ad dexteram consistit altaris: iuxta illud Exod. 30. Deprecabitur Aaron super cornu altaris, & placabit super eum in generationibus suis, in hoc illud significans, quod fuerat prophetatum. Deus ab Austro veniet. Christus enim Iudæos docuit, ad quos a patre missus fuit: quia dextera Iudæos, Gentiles sinistra figurat; & quoniam lætitia per dexteram, tristitia vero per sinistram designatur: ideirco ad dexteram altaris partem primum accedit, vt gaudium dominicæ natiuitatis ostēdat.

Deinde dicturus euangelium ad sinistram conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dexteram, vt gaudium resurrectionis annunciet.

Romanus vero Pontifex oraturus ad sedem post altare, vel alius Episcopus ad latus altaris ascendit: & stans orationem, seu collectam pronunciat, quã in libro legit aperto, & deinde sedet: quia sicut euangelista testatur, venit Iesus in Nazareth, vbi fuerat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem diei sabbathi in synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Isaiæ prophetæ, quem vt aperuit, inuenit locum, vbi erat scriptum; Spiritus Domini super me; propter quod vnxit me: & cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Moratur autem ibi vsque ad offertorium, vt supra diximus.

Dicitur oratio etiã collecta. Ratio autẽ huius nominis est, vel quia colligit petita populi, quę sacerdos conscius secretorum colligit, & offert Domino. Vel quia tales fiebãt pro populo, dum colligeretur ad communionem Domini celebrandam. De prima ratione dicitur Tob. 12. Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, ego orationem tuam obtuli Domino. Hoc dicit angelus: & nos supra ostendimus, sacerdotem angelum Domini exercituum esse. Secundo modo dicitur collecta, quia cum dicitur siue recitatur, populus colligitur. Notatione dignum est, quod tribus modis populus colligi habet ad cundum, scilicet, quando partita in vnũ colligit: hoc est in Deũ corda colligit, quæ in multum sunt diuisa. Vnde Aug. lib. 4. confess. In omnibus, quæ mente percurro non inuenio tutum locum animæ meæ præter te Dominé, in quo colliguntur sparsa mea, & Matt. 12. dicitur: Qui non colligit mecũ, dispergit. Opus enim Dei semper in colligendo est, & opus diaboli in dispergendo.

Secundo, collecta dicitur, quia populus colligitur in vnum cor, & in animam vnam. Psal. 101. In conueniendo populos in vnum, & reges, vt seruiant Domino. Congregate illi sanctos eius, qui ordinauerunt testamentum eius. Testamentum enim est promissio Dei suo sãguine confirmata. In Vrbe namq; quælibet Ecclesia stationalis habet aliquam Ecclesiam sibi vicinam, in qua colligitur populus die stationis, & ibi dicitur collecta super populum collectum: & inde omnes simul ad Ecclesiam, in qua fit statio, accedunt. Vnde in Concil. Agaten. de consec. dist. 5. conuenit. in fine: dicitur, quod plebs collecta oratione ad vesperam dimittatur ab Episcopo cũ benedictione, & est sumptum hoc nomen de leuitico, vbi scenophegia, quæ est vltimum festorum legalium, collecta vocatur: pro eo quia in fructuum collectione fiebat: & figurabat futuram operum nostrorum collectionem, cum dicetur, Ecce homo, & omnia opera eius cum eo.

Dici-

Dicitur iterum collecta corporis mystici, quę sic in vnum commiscetur, sicut corpus Christi ex multis granis, & sanguis Christi de multis vuis. Psal. 110. In cōsilio iustorum & congregatione magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Nulla enim sunt maiora opera Domini, quam incorporari sanguini Christi, & corpori, & ipsi Christo: hoc signatum est Nee.8. vbi dicitur quod cōgregatus est populus, quasi vir vnus, ad audiēdam legem. & Genes.49. Congregamini filij Israel; Congregamini, & audite patrem vestrum. His ergo de causis vocatur collecta oratio, quæ primo dicitur in Missa.

Ritus autem harum collectarum est, quod primo erant collectę confusæ, & quilibet sacerdos, vel Episcopus faciebat, & dicebat collectas, quas volebat. Sed postea in Concilio Aphricano, cui B. Aug: interfuit, statutum est, quod nulla in Missa diceretur oratio nisi, quæ sacro esset approbata Cōcilio. Postmodum autem Gelasius Papa videns, quod multimodæ erant, & differentes collectæ, etiam quæ eadem die dicerentur in diuersis Ecclesijs: resecauit superfluas, & quasdam immutauit in alias, & ordinauit, vt in Missis vbique esset conformitas. Postremo veniens B. Greg. videns, quod in numero collectarū sacerdotes modum excederent ordinauit officium: multa resecans, mutans, & apponens: statuit vt impares dicerentur numero vna, vel tres, vel quinque, vel septem, & vltra septenariū nulla diceretur: nonnulli assignant rationem dicendo, quòd impari numero Deus gaudet: quia diuisionem Deus in omnibus detestatur. Ose.10. Diuisum est cor eorum, nunc interibunt, & impar numerus, vt dicit Pytagoras, est qui in duo æqualia diuidi non potest. Non debent ergo esse multæ orationes, quia cum dixissent Apostoli Christo: doce nos orare: compendiosam eos docuit orationem, scilicet, Pater noster, qui es in cęlis. &c. Matt.6. Et ibidem dicit: Orantes autē nolite multū loqui, sicut Ethnici faciunt, qui putāt in multiloquio exaudiri. Idem Mar.12. ait de Scribis & Pharisæis; quod comedunt domos viduarum sub obtentu prolixę orationis. Et ideo pręcipit Beatus Benedictus in sua regula, quod omnis oratio in cōuentu breuis sit, ne tędium audientibus generetur, & deuotio impediatur. Quare autem sit vna, vel tres &c. multæ possent adduci rationes: vna ad significandum vnitatem fidei: tres ad significandum Trinitatis mysterium, & quia ter Christus in passione orauit. Et sic de alijs.

Quis autem dicere debeat collectas, nulli dubium est, quod est sacerdos, nam sacerdotes sunt mediatores inter Deum & populum, ideo stant erecti & non genuflexi, quasi inter cęlum & terram.

Et quoniam quædam sunt spectantia publicè ad populum, sicut sunt orationes, & gratiarum actio-

nes, quædam priuatim quæ ad officium eius tantum spectant, vt consecrationes: & huiusmodi orationes, quas ipse pro populo facit, in omnibus præmittit, Dominus vobiscum, vt diximus, vt mens populi Deo coniungatur: & quia populus in his, quæ ad Deum pertinent, sacerdotē ducem habet: ideo in fine cuiuslibet orationes populus cōsentit respondens, Amen, vt dicetur: propter quod & omnis oratio alte terminatur, etiam si priuatim fiat. Ideo in principio præfatij dicitur alte, per omnia secula.

Cauendum est etiam, quia si collecta pro defunctis intermisceatur in Missa, quæ dicitur pro viuis: non finalis, sed penultima dicatur: vt etiā habet rubrica Missalis: & ratio est, quia finis debet ad suum principiū retorqueri de consec. dist. 1. Episcopus. Similiter nota, quod si Missa pro defunctis dicatur, tunc non est facienda memoria pro viuis: & ratio est, eo quod defuncti nequeūt iuuare viuētes in hac vita: nec etiam implorare æterna; licet ipsi iuuari valeant a viuis.

Conclusio autem ferè in omnibus orationibus, exceptis nōnullis, est, per Dominum nostrū, quæ inuenta & deriuata est ab Apostolis, considerando dictum Christi; sine me nihil potestis facere. Et alibi: Quodcūq; petieritis patrem in nomine meo hoc faciam. Oportet enim nos in nomine eius petere in cui⁹ merito exaudimur: nō enim in nostro, sed in merito Christi exaudimur, & ideo in nomine Christi oportet concludere orationem. Vnde Concil. Carthag. 3. cap. 23. dicitur: Vt nemo in precibus, vel patrē pro filio, vel filium pro patre nominet. Et cum ad altare assistitur semper ad patrē dirigatur oratio. Hinc est quod omnis oratio generaliter ad patrem dirigitur & terminatur in nomine filij. Non enim per aliā viam ad nos æterna Dei beneficia possunt decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. 10. dist. quoniam. Et sumptum est hoc de epistola ad Rom. vbi dicitur. Gloriemur in Deo per Dominum nostrū Iesum. Nemo enim, inquit Christus, venit ad patrem, nisi per me. Quod vero sequitur: per omnia secula seculorum, intelligi potest vel consecutiue, vel anthonomatice. Consecutiue sicut generationes generationum. q. d. per omnia secula seculorum sibi succedentium. Dicuntur enim secula quia sequuntur: nam alijs decendentibus alia sequuntur.

Antonomatice, sicut cantica canticorum, & est sensus, sicut ante omnia secula filius cum patre in vnitate spiritus sancti in deitate *vixit* & fuit; ita in præsenti seculo, & in futuro; vbi iusti cum sanctis angelis permanebunt: & iniusti cum diabolis cruciabuntur, credatur æqualiter viuere cum patre & spiritu sancto: & nullo fine concludi.

Sequitur Amen. De quo ait sanctus Iustinus martyr Apol. 2. Absolutis

X

lutis igitur precibus & gratiarum actione, quilibet e populo, q adest, faustis vocibus acclamat, Amen, dicendo: Amen autem hebraica lingua idem est quod fiat. Sed de hoc satis supra diximus, q.d. populus fiat quod postulatur. Vel, verũ est quod dicis, in vnitate Spiritus sancti &c. quæ sequuntur.

Nota demum quod quando oratio dirigitur ad filium, tunc conclusio erit. Qui viuis & regnas &c. vt in oratione de passione Domini, scilicet, Domine Iesu Christe. Si autem oratio fit ad Spiritum sanctũ, tunc concluditur sic, qui cum patre & filio viuis & regnas. Quando in collecta ad patrem directa fit mentio de filio: tunc erit conclusio per eundem Dominum nostrum: vt in oratione de cruce, feria sexta, in Missis votiuis. Si directa ad patrẽ collecta, & in illa fit mentio de Spiritu sancto, tunc erit cõclusio, in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus: vt in oratione Deus qui corda fidelium sancti Spiritus.

In exorcismis autem ad expellendum dæmonem aliter dicitur; quoniam in benedictione aquæ dicitur; per eum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem; & similiter in catechismis dicitur, qui venturus est &c. Quam cito enim diabolus audit Christum esse venturum iudicare seculum per ignem, fugit timẽs iudicium ignis, quia scit se post diem iudicij ęterno igne præmendum. Omnibus autem orationibus præmittitur oremus, prætercquã exorcismis; ipse.n. sacerdos ibi imperat dæmonibus.

De Epistola. Cap. 28.

IN Missæ officio duplex traditur doctrina, & hæc per ministros noui & veteris testamenti pronunciatur. Prima doctrina traditur in epistola, secunda in euangelio: illa pertinet ad imperfectos, hæc vero ad perfectos.

De epistola dicit D. Dionys. martyr cap. 3. Ecclesiast. Hierarch. Dein dę ministrorum officio sancta scripturarum lectio suo ordine recitatur: patet quod antiquus est vsus. Huic potest adaptari illud quod dicitur Num. 10. Fac tibi duas tubas argẽteas ductiles quibus possis cõuocare multitudinẽ in die, qua mouenda sunt castra. Hæc verba dicta sunt Moysi sacerdoti, qui loco Dei est. Psal. 98. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Duæ autem tubę tubicinantes ante sacerdotem sunt subdiaconus & diaconus. Ose. 8. In gutture tuo sit tuba. Et Isa. 58. exalta quasi tuba vocem tuam. Hæ sunt argenteæ propter cymbalum & delectabilem sonum argenti, qui significat tinnulum, & dulcem sonum instructionis verbi Dei. Ps. 11. Argentum igne examinatum. Hæ sunt ductiles hoc est ictibus malleorum productæ: quia vterq; patientia tribulationum & virtutum debet esse probatus. Prouerb. 19. Doctrina viri per patientiam agnoscitur: vt merito dicat cum prophe-

ta. Psal. 128. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem sibi. Virtute enim patientię probatur fides, dũ doctor pro fide mori est paratus. His duobus conuocatur multitudo populi omni tempore, quando mouenda sunt castra Dei de virtute in virtutem proficientia. Vna illarum tubarũ imperfectioribus congruẽs pronuncians imperfectorũ doctrinam. Et quia illa figuratur in prędicatione Ioannis, quando adhuc Christus latuit: ideo Subdiaconus benedictionem à sacerdote, vel episcopo non accipit: ad amboné pergit sine luminibus: hoc etiam habetur ex cęremon. eodẽ cap. ait enim: Sedet deinde Episcopus, sedẽtibus omnibus. Subdiaconus autem accipiens librum, factisq; debitis reuerentijs altari, & Episcopo, comitante ad eius sinistram cęremoniario, & sibiipse tenens librum extra presbyterium à latere sinistro altaris, vel, vbi ita consuetum sit, in ambone cantat epistolam alta voce. Qua finita &c. ante episcopum, &c. manum dexteram illius reuerenter osculatur &c. omnia iam declarabuntur. Vadit ergo sine luminaribus: quia aperta non proponit. Sed obijcies quod aperta sunt, quæ legit de epistolis Apostolorum. Dicendum, quod illa verba ad euangelium dirigit, in quo lucent & sine quo nihil lucis habent, & ideo non lucent luce propria.

Cum vno vadit, scilicet cęremoniario, vel acolytho, quia pauci sũt, qui prædicationes Ioannis & prophetarũ & legis sunt secuti: & quia illa doctrina non proponitur vt finis, sed vt introductio. Nam epistola gerit figuram legis, & prophetiæ: quæ Christi aduentum pręcesserunt: sicut ipsa euangelium præcedit: etenim propter hoc legitur ante euangelium. Et etiam quia designat officium Ioannis Baptistę, qui præiuit ante faciem Domini parare vias eius. Ioannes ergo quasi subdiaconus est Christi.

Præcessit ergo lex euangelium, sicut vmbra lucem: sicut timor charitatem, & initium perfectionem. Sed diaconum lecturum euangelium, tam subdiaconi, quam acolythi, & cæteri comitantur: quia prædicationem euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi susceperunt.

Possumus quoque dicere, quòd per processum subdiaconi & diaconi ad legendũ, duplex Christi manifestatio per duplicem eius aduentum significatur: quorum primus vnum tantum habuit pręcursorem, scilicet Ioannem, qui per subdiaconum præcedentem significatur. Secundus vero duos habebit Henoc, & Eliam, qui per duos, vel plures præcedentes Diaconum figurãtur.

Facies autem legentis epistolam, debet respicere altare, quod Christum significat: quia Ioannis prædicatio se & alios dirigebat in Christum: de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt. extra de Eccle. bene. vt nostrum.

Is, qui præcedit subdiaconum

euntem legere nõ vertit faciem ad legentem: quia Ioannes non ad se audientes: sed potius ad Christum dirigebat.

Sed qui diaconum eũtem legere præcedunt, respiciunt ad euangelium, & ad faciem recitantis. Primo vt ex mutua vtriusque inspectione amor & charitas Christi notetur, qui in euangelio prædicatur. Secundo vt se contestes esse euangelicæ doctrinæ ostendant. Sicut legitur Isa. 54. Vos estis testes mei dicit Dominus. Quia vero Ioannes fuit limes prædicantium, & subsequentiũ: medius inter apostolos & prophetas: ideo epistola nec semper legitur de prophetis, nec semper de Apostolis: sed interdum sumitur de Apostolis, idest de testamento nouo, & interdum de testamento veteri. Ioannes enim, cuius vicem repræsentat epistola cum antiquis prędixit, & ipse Christum futurum dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur epistola de Apostolis, idest de nouo testamento: quia licèt eorum doctrina non præcesserit euangelium: tamen ad vitam æternam refertur, sicut lex & prophetia, & interdum de veteri testamento: raro tamen, quia velum templi scissum est; nec est ponendum velum ante oculos.

Epistola autem non legitur de quinque libris Moysi, quia in illis temporalia promittebantur. In cuius signum lectiones de illis sumptæ terminantur in grauem accentum, scilicet, ad subdiapente, vt iam dicetur.

Considerandum est etiam, quod quando lectio est de libris Moysi, vel Salomonis nomen eorum non recitatur. De Moyse tacetur nomẽ, quando epistola est de libris eius, quia hęsitauit ad aquas cõtradictionis: ideo quia Dominum exacerbauit, non dicitur, lectio libri Genesis Moysi legislatoris, sicut dicitur de libro Apocalypsis Ioannis Apostoli. De Salomone tacetur nomen, quia deceptus fuit à mulieribus: & propter infamiam idolatriæ.

Item nota, quòd in epistolis, quę sumũtur de actibus Apostolorum, vel de Apocalypsi ponitur hæc locutio, in principio, scilicet, in diebus illis. Ratio est, quia in illis libris hæc oratio reperitur sæpe sic annotata, siue scripta; similiter dicitur; ait Dominus omnipotẽs: quia hoc sæpe inuenitur ibi scriptum, ait Dominus omnipotens. Eadem ratio militat de epistolis Iacobi, Petri &c. vbi dicitur in principio, Charissimi, quia isti auctores sæpe dicunt in suis epistolis, Charissimi. Et in epistolis D. Pauli sæpe dicitur, Fratres, in principio, quia hoc verbo Apostolus frequenter vsus est. Et propter eandem causam dicitur in euangelio, In illo tempore. Propriè tamen loquendo nulla epistola est de veteri testamento, sed illa dicitur lectio, non epistola.

Cum autem dicitur epistola, genua non flectimus, cùm ad nouum nõ pertineat testamentũ, immo sedemus.

demus. Et ratio est, quia doctrina in silentio, & quiete audienda est. Vsus autem sedendi à veteri testamento sumitur: sicut legitur in Esdra. Milites tamen stare consueuerunt, quando leguntur epistolæ D. Pauli in honorem eius, quia miles fuit:& hoc non vbique, sed in quibusdam locis. Vnde in signum militiæ suæ, pingitur cum ense in manu: vel ideo quia ipse suam prædicationem euangelium nominauit, quod ensis est.

In quadragesima nunquam leguntur epistolæ D. Pauli ad Missam, nisi in dominicis diebus, & in feria quinta in cenâ Domini, quia illi dies pertinent ad testamentũ nouũ.

In legendo autem quatuor attenduntur, scilicet, locus, cõuersio corporis, legendi modus, & reditus ad episcopum, siue ad sacerdotem. Locus in solemnitate est altus, in aliquibus Ecclesijs: quia omnis doctor in loco alto stare debet virtutis. Et hoc significatur Neem. 8. vbi dicitur. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, gradus enim iste eminentiam signat virtutis. Vertitur autem ad orientem, quia (præter rationem supra adductam) adhuc indiget ampliori lumine, vt illustretur. Zachar. 14. Stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem.

Legendi autem modus est, quòd legat alta voce, vt ait rubrica, distincte, & aperte. Secundo quod legat deuote, Tertio quod legat in potestate. De primo dicitur Neem. 8. legerunt in libro legis Dei distincte & aperte ad intelligendum, & intellexerunt, cũ legeretur. De secundo dicitur Ierem. 20. Factus est sermo Domini in corde meo, quasi ignis æstuans, claususq; in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens. Hoc enim dixit propter feruorem deuotionis, quem ad sermonem habuit. De tertio dicitur, vt potens sit exhortari in doctrina. Tit. 1. nam & ipse instruit populum.

Circa hoc notandum est, quòd populi instructio fit per verbũ Dei, quod quidem à Deo per eius ministros ad populum peruenit: & ideo ea, quæ ad plebis instructioné pertinent, non a sacerdote, sed a ministris dicuntur. Ministerium tamen verbi Dei triplex est. Primum authoritatis: quod competit Christo, qui minister dicitur Matth. 7. Erat enim docens eos, sicut potestatem habens. Secundum manifestæ veritatis; quod competit prædicatoribus noui testamenti, de quo dicitur. 2. Cor. 3. Qui & idoneos fecit ministros. Tertium figurationis: quod competit prædicatoribus veteris testamenti; ideoq; doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrina vero prædicatorum veteris testamenti proponitur per subdiaconos: nec obstat quod aliquando per eos legitur loco epistolæ aliquid de ipso veteri testamento; quia prædicatores noui testaméti et vetus pdicãt.

Redit

Redit autem ad episcopum, siue ad sacerdotem, & manum eius dexteram osculatur, quod denotat, vt non sibi fructum attribuat, sed Deo per osculum dexteræ eius, qui est loco sacerdotis. ac si dicant. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.

Vel reditus insinuat illud Matth. 11. quod cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi: misit duos ex discipulis suis: non credentes Christum esse Messiã, (redit enim cum acolytho vel ceremoniario:) vt interrogarent illum. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? &c. Quia vero illi per visa miracula cognouerunt hunc esse Messiam, de quo suus preceptor predixerat: Qui post me venit, ante me factus est, cuius nõ sum dignus corrigiam calcamentorum soluere: ideo subdiaconus ad pedes calciamentum Romani Pontificis osculatur. Et si est sacerdos, vel episcopus manum tantum ratione iam dicta.

Insuper lecta epistola, subdiaconus librum clausum repræsentat episcopo: ipse vero supra illum manum ponit, quã suadiaconus osculatur. Nempe episcopus Christum figurat: qui clausus liber repræsentatur ad designandum, quod solus Christus potuit aperire librum, & soluere signacula eius, in quo & ipse Christus, & eius mysteria clausa erant, donec ab ipso Christo cepit prædicationem euangelij aperiri. Christus autem legem, in qua clausus tenebatur opere impleuit; qui non venit legem soluere, sed adimplere: quod significat manus impositio super librum. Manus enim opus significat.

Ipsa quoque manus positio significat desiderium, & promissionẽ credendi, & opere complendi, quæ lecta sunt. Rursus quia Pontifex Christum repræsentat, vt sæpe diximus, subdiaconus, & cæteri debẽt ei actus suos humiliter subdere: & ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde dicitur. Cum omnia bene feceritis dicite serui inutiles sumus: quod facere debuimus fecimus; & subsequenter episcopus vel sacerdos subdiacono benedicit: quia & Christus cõmendauit Ioannem, scilicet, quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis plusquam prophetam. Amen dico vobis inter natas mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Subdiaconus ergo post finem: Diaconus vero ante principium lectionis ad sacerdotem vel episcopum accedit, & exhibet reuerentiam; quia lex finem accepit in Christo; sed euangelium originem ab ipso Christo sumpsit; nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem: euangeliũ Christi, & epistolę post Ioannem. In Missa defunctorum cessat ratio supradicta.

Epistola enim Latinè supermissio: epi supra; stolon missio: Missa est enim ab Apostolis super psalmos, & prophetas, supra euangelium, sicut & prophetiæ supra legem; vnde & literæ de vna persona

ad

ad aliam missæ appellantur epistolæ, idest, supra missæ præter id, quod nuncius viua voce refert. sicut faciebat Apostolus supra id, quod dixerat Corinthijs, & alijs mittebat epistolas.

Sed quęret forte quis, quare prophetias in subdiapente, euãgelium vero, & epistolam exaltãdo vocem finimus? Dicendum quod per prophetiã, quæ est de veteri testamẽto; synagoga, quæ inclinata est, & cecidit intelligitur; & ideo inclinando vocem, & quasi cadendo finimus prophetiam. Per euangelium verò, & epistolam repræsentatur Ecclesia militans, quæ exaltata est; & ideo cum exaltatione vocis finiuntur. Vel quia in veteri lege terrena promittebantur, & ideo in grauem finiuntur: in nouo vero cęlestia, quæ sursum sunt. Si verò epistolę aliquando sunt de veteri testamento, tunc quia quo ad nomen imitantur epistolas debent, & quo ad formam, & modũ illas imitari.

De Graduali. Cap. 29.

POst epistolã sequitur Graduale. Dicitur autem graduale propter quatuor rationes, scilicet, vel a gradibus altaris, ante quos dicitur: & ista est prima ratio literalis. Secundo dicitur, graduale, à gradu, quo graditur de virtute in virtutẽ. Tertio, dicitur graduale, idest, gradiale, vel gradale: ad designandũ, quod Apostoli post Dominum gradiebantur; discipuli post magistrũ. Quarto dicitur graduale etiam responsorium, ad designãdum, quod auditores debent operibus respondere his, quę in epistola audierunt, vt sint factores verbi, & non auditores tantum.

Graduale dicitur inquam responsorium, quia debet respondere epistolæ; vt si illa agit de gaudio, similiter & responsorium; simili modo si de tristitia. iuxta illud Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.

Dicitur graduale post epistolam, eo quod Ioannes prædicabat pęnitentiam dicens; pęnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum. Et graduale lamentum pęnitentiæ insinuat. Item graduale sequitur post epistolam, quia post prædicationẽ Ioannis Discipuli secuti sunt Christum.

Graduale cantatur à choro, vt significetur profectus de virtute in virtutem ab instructis à subdiacono. Versus autem gradualis cantatur a minoribus, vt significent se profecisse. Graduale significat laborantes in hac vita; & ideo non dicitur tempore paschali, quia illud tempus significat tempus resurrectionis nostræ, quãdo amplius non erit laborandum; quia absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum &c. Itaque in graduali seminamus, in alleluia, metemus. Versus responsorij ita vocatur, propterea quod ab eo fit reuersio ad responsorium.

Graduale, siue responsoriũ, quod in

in Missa cantatur, designat, quod ad vocationē Apostolorum statim ipsi secuti sunt Christum. Potest etiam referre, responsorium, responsionē Apostolorum, qui ad primam Christi vocationem omnia reliquerunt. Quia ergo illi Apostoli nihil sibi retinuerunt: ideò responsorium illud nullo modo repetitur; sed nec cum gloria patri finitur: quia Apostoli non ad gloriam, sed ad luctum vocati sunt dicente Domino: sicut misit me pater, & ego mitto vos, scilicet ad prædicandum, ad laborandum, & demum ad mortem.

Et quoniam omnis virtutis profectus est circa difficile & bonum, hinc est, quod graduale difficiles, & graues habet figuras, siue notas in cantu: per quod significātur perfecti, & exercitati circa difficiliora. Versus autē, qui adhuc plures habet figuras sub vna syllaba, significat imitationem populi, qui adhuc grauius proficit, quam clerus. Peruersi enim difficile corriguntur. Gradualia, tractus, & allelu ia, composuerunt Ambrosius, Gregorius, & Gelasius: & statuerunt cantari ad Missam.

De Allelu ia. Cap. 30.

POst luctum sequitur gaudium, ideò post graduale, quod significat luctū, sequitur allelu ia, quod est canticum lætitiæ. vt patet Tob. penul. & Apocal. 19. Est autem allelu ia Hebraicum vocabulum, siquidem potius significans, quam exprimens ineffabile gaudium ab hac vita peregrinantium. Cuius verbi expositio secundum Innoc. 3. ex Psal. 112. habetur: cum allelu ia præmittatur in titulo, statim psalmus exponēdo titulum incipit; laudate pueri Dominum idem est, quod allelu ia. Alij aliter interpretantur. Allelu. i. laudate, ia, idest Dominum. sic aiunt, qui linguam Hebraicam nouerunt. Et quoniam allelu ia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, merito magis tempore, scilicet paschali frequentatur, quam alio tempore: quo tempore Christus resurgens dedit nobis futuræ beatitudinis spē. Hierony. ait: quod allelu ia dicatur in Missa, tractum est de Ecclesia Ierosolymitarum.

Est autem allelu ia modicum in sermone, & multum in Neuma, quia gaudium illud maius est, quā possit explicari sermone. Quid autem sit Neuma, vide Organum nostrum, in capite 12. Delle pause. Non dicitur in septuagesima, quia tempore luctus non debet cantari cantus lætitiæ.

Versus dicitur à reuertendo, eo quod per eum reuertimur ad allelu ia, qui post sequitur: quia significat operationē, quæ laudi coniungi debet: nam non bene Deum laudat, qui operari cessat. In nonnullis Ecclesijs à pueris cantari solet: graduale à magnis: quasi qui pueri sunt laudi Christi cōueniunt, fortes vero in fide, & in tolerādo aduersa, qui pugnare possunt, graduale cantare debent.

De Tractu. Cap. 31.

EX institutione Thelesphori Papæ à dominica septuagesimæ vsque ad vigiliam paschæ, scilicet, in diebus, & officijs luctus dicitur tractus, loco allelu ia, quia tunc nõ cantatur carmen lætitiæ. Dicitur autem tractus à trahendo, quia tractim, & cum asperitate vocum, & prolixitate verborum cantatur: eo quod laborem, & miseriam præsentis incolatus insinuant. In tractibus enim repræsentatur longa sanctorum patrum expectatio: & Iudæorum captiuorum afflictio: qui tempore Babylonicæ captiuitatis super flumina Babylonis sedentes, & flentes suspenderunt in salicibus organa sua: quod tempus repræsentat Ecclesia à septuagesima cantica lætitiæ subticendo, & tractus dicẽdo.

Tantum interest inter tractum & allelu ia, quantum inter lætitiam & luctum. Item tantum interest inter responsorium, cui omnes respondent, & tractum, cui nemo: quantum interest inter vitam actiuam, & contemplatiuam. Tractus enim habet plures versus, quia per multa oportet trahi hominẽ in pœnitentiam, antequã destruatur peccatum. Oportet enim suspendi ab actu peccati, & à voluntate peccandi radices peccatorum excidere, & reliquias longa consuetudinis peccati delere: radices autem vocantur libidines cõmutabilis boni, quæ causam peccati dederunt. Reliquię vocantur tenebræ, quas incurrit homo ex peccato, & difficultates ad bonum, & huiusmodi: & propter ista quatuor dicitur Iere. 1. Ego cõstitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas: dissipes & disperdas, & *ædifices*, & plantes. Euellas autem peccati actum per confessionem, destruas peccandi voluntatem, per compunctionis dolorem: dissipes radices per deuotionẽ: disperdas reliquias per tui peccati elongationem. Dicitur enim ab Angelo ipsi Loth: Egredere de loco isto, & non stes in omni circa regionem. Ædifices per virtutum consuetudinem, plantes per operum bonorum in satisfaciẽdo fundationem.

Per omnes istos versus oportet, quod in asperitate trahamur, & hoc ipso cantu clerus docet populum. Hoc autem significatur Isa. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias & progeniem & germen: nomen cõfusionis, quod Babylon interpretatur, perditur, quando actus peccati perditur. Reliquiæ autẽ, quando reliquiæ delentur. Progenies autem quãdo voluntas in dolorem trahitur. Germen autem, quando radices exciduntur. Dicit enim Ambros. quod pœnitere est radices peccatorum excidere, & eorum suggestionibus vlterius aditum non indulgere.

Porro tractus, quia gemitum & canticum flebile exprimit: lacrymas sanctorum, siue in actiua, siue in contemplatiua vita repræsentat. Vnde tractus dicitur, quia sancti suspirantes

:antes ab imo pectoris gemitũ trahunt: quia licet gaudeant vt monet allelu ia, tamen hic in valle lacrymarum commorantes gemunt pro dilectione supernæ beatitudinis; & super flumina Babylonis sedentes patriæ suæ memores, interim lacrymas pro suis, & aliorum excessibus fundunt: dum ex vicinitate Babylonici fluuij seipsos vident sæpe asperſos, & alios penitus immersos: ipsius fluminis rapiditate deorsum ferri.

Sed quia hic ploratus quandoq; est respectu superni gaudij: quandoq; respectu miseriæ nostræ: ideo tractus quandoq; est de lætitia pro superiori irriguo, vt, De profundis clamaui, & huiusmodi: vt, Ad te leuaui oculos meos. Et. Qui confidunt in Domino, &c.

Sane in dominica septuagesimæ vsque ad quartam feriam cinerum dicuntur tractus solum in dominicis diebus, eo quod populus tunc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitaté diabolicam, per babylonicam significatam, debet plorare. Tractus enim tempus babylonicæ captiuitatis repræsentat: sed post dictam feriam, quę est caput ieiuniorum, magis frequentantur: quia tunc magis est tempus mæroris, & afflictionis: vtpote ordinatum ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis: per mærorem contritionis, & humilitatem confessionis, atque asperitatem satisfactionis, quæ pręcipue ieiunio vigent. Quod autem tractus maiorem insinuet luctum, quã graduale, per hoc innuitur, quod nunquam cum allelu ia, canitur, nisi in sabbatho paschæ, & hoc propter specialem causam, vt ibi dicetur.

De Sequentia. Cap. 32.

POst allelu ia, in aliquibus solemnitatibus dicitur sequẽtia, plures erant antiquitus sequentiæ, quæ similiter sunt cantica exultationis ad notandum geminam glorificationis stolam, quam sancti accipient, scilicet, animæ & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt noteiur concordia charitatis: talis enim laus Deo placet. Nothgerius abbas sancti Galli in Theutonia primo sequẽtias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermãnus Cõtractus Theutonicus inuentor astrolabij, composuit, Alma redemptoris mater & alia. Petrus Compestellanus, Episcopus, Salue regina misericordiæ &c. Robertus Rex Franciæ, Veni sancte spiritus. D. Thom. Aquinas, Lauda Sion Saluatorem. & alij alias quæ nunc non recitantur.

De Euangelio. Cap. 33.

HIs omnibus dictis legitur euãgelium prius a sacerdote vel episcopo, & fertur missale ad sinistram partem: & circa finem Missę iterũ redit ad dexteram: quia cultus Dei primo fuit in populo Iudæo,

& Iudæa tunc erat ad dexteram; deinde Iudæis non credentibus,& verbum Dei tāquam indignis respuentibus cultus Dei transiuit ad Gétes, ad quas Apostoli transierunt; & túc Iudæa fuit à sinistra parte: & circa finem iterum ad Iudęos reuertetur, ad prædicationem Henoc & Eliæ, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ saluæ fient. & vt citat Apost. cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel: quod de fine mundi Apostolus ibi intelligit.

Quantum ad euangelium rubrica Missalis rit.6.num.5.sic ait: Deinde Diaconus dicit: Munda cor meum,genuflexus ante altare,accepto libro euangeliorum de altari, & benedictione a celebrante,osculataq; illius manu, præcedentibus thuriferario, & duobus acolutis cú luminaribus,seu candelabris de credentia sumptis, vadit cum subdiaceno à sinistris ad locum euangelij contra altare versus populum, vbi subdiacono librum tenente, medio inter duos acoluthos tenentes candelabra accensa, dicit,Dominus vobiscum, iunctis manibus, Cum dicit sequentia,&c. Signat librū,frontem,os,& pectus,postea ter librum incensat,hoc est in medio a dextris, & a sinistris, &c. Quo finito sacerdos osculatur librum a subdiacono sibi delatum, & a diacono ter incensatur.omnia declarabuntur.

Multa hic circa ritum fiunt: primo diaconus dicit mūda cor meū, &cęt. concionator enim verbi Dei debet prius mundari, ne sibi dicatur illud euangelij,Medice cura teipsum, Luc.4 & Rom.2. Qui dicis non męchandum, męcharis, &cęt. Mundet igitur prius seipsum, qui vult alios curare.

Accipit secundò librum de altari: altare significat,sacramentum & armariū scripturæ, & sanctificationis; de cuius scientia, & authoritate omnis vera sumenda est docendi perfectio. Isa.2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem, & ideo qui de sion, hoc est, de visione sacræ scripturæ non accepit, docere non debet: verbum autem de Ierusalem procedit:quia doctor perfectionis pacem annunciat instruendis. Isa.52.Quam pulchri super montes pedes annunciantis pacem,prædicantis salutem. Annunciatio enim boni est euangelium. Et hunc modum tenuit euangelista Angelus lucis Luc. 2. Ecce euangelizo vobis gaudium magnum:& post pauca, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Acceptio autem libri significata est Apoc.5.vbi dicitur; Vidi in dextera sedētis super thronum librum scriptum intus & foris signatum sigillis septem. Altare enim thronum Dei significat,in cuius eminētia Deus rex & sacerdos inuisibilis Christus est sedens. Omnia sanctificationis discernēs vt rex:& perficiens vt sacerdos, a cuius dextera

accipit

accipit diaconus librum, quãdo virtute dexteræ Dei vadit ad euangelizandum, & officium accipit euangelicum. Vnde post pauca subdit ibidem. Venit agnus & accepit de dextera sedẽtis super thronũ librũ. De agno enim est euãgelicus liber.

Vel sumitur liber de altari quoniam Apostoli de altari euangeliũ acceperunt cum prædicantes passionem Christi euangelizabãt. Vel altare hoc in loco significat Iudęos, à quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructũ eius. Et ex eo quod euangelium sumitur de altari, significatur, quòd euangelium est verbum Dei, quod per altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere finita Missa euangelium sancti Ioannis, imprimunt primo signum crucis super altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte altaris, quia Ecclesia de Iudæis, à qua nostrum sumpsit exordium, antiquitus fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud: leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cęlestia, quę per dexteram, terrenis, quę per sinistram intelliguntur, supponi.

Secundo inclinatur liber super sinistrum humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo transibit ad Iudaicum. Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertio quia, qui in vita temporali, quæ per illam significatur, necesse est euangelium prædicare.

Liber autem ipse ab aduentu sacerdotis ad altare donec euãgelium legatur, super altare remansit, quãtum ad hoc significat Ierusalem: quoniam euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus. iuxta id. De sion exibit lex & verbũ Domini de Ierusalem. Ierusalẽ enim est locus passionis, quæ per altare etiam significatur. Cęremoniale autem episcoporum dicit, quod ante pectus librum euangeliorum tenere debeat diaconus: hoc forte ad innuendum, quod prædicator verbum Dei habeat semper ante oculos suos verba & præcepta euangelica. Vel ad innuẽdum illud, quòd a perfectore sanctitatis, idest, sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, &c. Et liber euangeliorum significat etiam Christum.

De benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 34.

DIaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Iube domne benedicere, &c. cui episcopus vel sacerdos respondet: Dominus sit in corde tuo, &c. Et facit super eum signum crucis. Hoc signum crucis fit in omnibus benedictionibus; quare non habet mysticum sensum in pręsenti, nisi quod petens benedictionem benedicitur hoc signo.

Sic

nes, quædam priuatim quæ ad officium eius tantum spectant, vt consecrationes: & huiusmodi orationes, quas ipse pro populo facit, in omnibus præmittit, Dominus vobiscum, vt diximus, vt mens populi Deo coniungatur: & quia populus in his, quæ ad Deum pertinent, sacerdotẽ ducem habet: ideo in fine cuiuslibet orationes populus cõsentit respondens, Amen, vt dicetur: propter quod & omnis oratio alte terminatur, etiam si priuatim fiat. Ideo in principio præfatij dicitur alte, per omnia secula.

Cauendum est etiam, quia si collecta pro defunctis intermisceatur in Missa, quæ dicitur pro viuis: non finalis, sed penultima dicatur: vt etiã habet rubrica Missalis: & ratio est, quia finis debet ad suum principiũ retorqueri de consec. dist. 1. Episcopus. Similiter nota, quod si Missa pro defunctis dicatur, tunc non est facienda memoria pro viuis: & ratio est, eo quod defuncti nequeũt iuuare viuẽtes in hac vita: nec etiam implorare æterna; licet ipsi iuuari valeant a viuis.

Conclusio autem ferè in omnibus orationibus, exceptis nõnullis, est, per Dominum nostrũ, quæ inuenta & deriuata est ab Apostolis, considerando dictum Christi; sine me nihil potestis facere. Et alibi. Quodcũq; petieritis patrem in nomine meo hoc faciam. Oportet enim nos in nomine eius petere in cui⁹ merito exaudimur: nõ enim in nostro, sed in merito Christi exaudimur, & ideo in nomine Christi oportet concludere orationem. Vnde Concil. Carthag. 3. cap. 23. dicitur: Vt nemo in precibus, vel patrẽ pro filio, vel filium pro patre nominet. Et cum ad altare assistitur semper ad patrẽ dirigatur oratio. Hinc est quod omnis oratio generaliter ad patrem dirigitur & terminatur in nomine filij. Non enim per aliã viam ad nos æterna Dei beneficia possunt decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. 10. dist. quoniam. Et sumptum est hoc de epistola ad Rom. vbi dicitur. Glorie-mur in Deo per Dominum nostrũ Iesum. Nemo enim, inquit Christus, venit ad patrem, nisi per me. Quod vero sequitur: per omnia secula seculorum, intelligi potest vel consecutiue, vel anthonomatice. Consecutiue sicut generationes generationum. q. d. per omnia secula seculorum sibi succedentium. Dicuntur enim secula quia sequuntur: nam alijs decendentibus alia sequuntur.

Antonomatice, sicut cantica canticorum, & est sensus, sicut ante omnia secula filius cum patre in vnitate spiritus sancti in deitate vixit & fuit; ita in præsenti seculo, & in futuro; vbi iusti cum sanctis angelis permanebunt: & iniusti cum diabolis cruciabuntur, credatur æqualiter viuere cum patre & spiritu sancto: & nullo fine concludi.

Sequitur Amen. De quo ait sanctus Iustinus martyr Apol. 2. Absolutis

lutis igitur precibus & gratiarum actione, quilibet e populo, q adest, faustis vocibus acclamat, Amen, dicendo: Amen autem hebraica lingua idem est quod fiat. Sed de hoc satis supra diximus, q.d. populus fiat quod postulatur. Vel, verũ est quod dicis, in vnitate Spiritus sancti &c. quæ sequuntur.

Nota demum quod quando oratio dirigitur ad filium, tunc conclusio erit: Qui viuis & regnas &c. vt in oratione de passione Domini, scilicet, Domine Iesu Christe. Si autem oratio fit ad Spiritum sanctũ, tunc concluditur sic, qui cum patre & filio viuis & regnas. Quando in collecta ad patrem directa fit mentio de filio: tunc erit conclusio per eundem Dominum nostrum: vt in oratione de cruce, feria sexta, in Missis votiuis. Si directa ad patrẽ collecta, & in illa fit mentio de Spiritu sancto, tunc erit cõclusio, in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus: vt in oratione Deus qui corda fidelium sancti Spiritus.

In exorcismis autem ad expellendum dæmonem aliter dicitur; quoniam in benedictione aquæ dicitur; per eum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem; & similiter in catechismis dicitur, qui venturus est &c. Quam cito enim diabolus audit Christum esse venturum iudicare seculum per ignem, fugit timẽs iudicium ignis, quia scit se post diem iudicij ęterno igne præmendum. Omnibus autem orationibus præmittitur oremus, prærerquã exorcismis; ipse.n. sacerdos ibi imperat dæmonibus.

De Epistola. Cap. 28.

IN Missæ officio duplex traditur doctrina, & hæc per ministros noui & veteris testamenti pronunciatur. Prima doctrina traditur in epistola, secunda in euangelio: illa pertinet ad imperfectos, hæc vero ad perfectos.

De epistola dicit D. Dionys. martyr cap. 3. Ecclesiast. Hierarch. Dein de ministrorum officio sancta scripturarum lectio suo ordine recitatur: patet quod antiquus est vsus. Huic potest adaptari illud quod dicitur Num. 10. Fac tibi duas tubas argẽteas ductiles quibus possis cõuocare multitudinẽ in die, qua mouenda sunt castra. Hæc verba dicta sunt Moysi sacerdoti, qui loco Dei est. Psal. 98. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Duæ autem tubę tubicinantes ante sacerdotem sunt subdiaconus & diaconus. Ose. 8. In gutture tuo sit tuba. Et Isa. 58. exalta quasi tuba vocem tuam. Hæ sunt argenteæ propter cymbalum & delectabilem sonum argenti, qui significat tinnulum, & dulcem sonum instructionis verbi Dei. Ps. 11. Argentum igne examinatum. Hæ sunt ductiles hoc est ictibus malleorum productæ: quia vterq; patientia tribulationum & virtutum debet esse probatus. Prouerb. 19. Doctrina viri per patientiam agnoscitur: vt merito dicat cum propheta.

ta. Psal. 128. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem sibi. Virtute enim patientię probatur fides, dũ doctor pro fide mori est paratus. His duobus conuocatur multitudo populi omni tempore, quando mouenda sunt castra Dei de virtute in virtutem proficientia. Vna illarum tubarũ imperfectiori bus congruẽs pronuncians imperfectorũ doctrinam. Et quia illa figuratur in prędicatione Ioannis, quando adhuc Christus latuit: ideo Subdiaconus benedictionem à sacerdote, vel episcopo non accipit: ad amboné pergit sine luminibus: hoc etiam habetur ex cęremon. codẽ cap. ait enim: Sedet deinde Episcopus, sedẽtibus omnibus. Subdiaconus autem accipiens librum, factisq; debitis reuerentijs altari, & Episcopo, comitante ad eius sinistram cęremoniario, & sibi ipse tenens librum extra presbyterium à latere sinistro altaris, vel, vbi ita consuetum sit, in ambone cantat epistolam alta voce. Qua finita &c. ante episcopum, &c. manum dexteram illius reuerenter osculatur &c. omnia iam declarabuntur. Vadit ergo sine luminaribus: quia aperta non proponit. Sed obijcies quod aperta sunt, quæ legit de epistolis Apostolorum. Dicendum, quod illa verba ad euangelium dirigit, in quo lucent & sine quo nihil lucis habent, & ideo non lucent luce propria.

Cum vno vadit, scilicet cęremoniario, vel acolytho, quia pauci sũt, qui prædicationes Ioannis & prophetarũ & legis sunt secuti: & quia illa doctrina non proponitur vt finis, sed vt introductio. Nam epistola gerit figuram legis, & prophetiæ: quæ Christi aduentum pręcesserunt: sicut ipsa euangelium præcedit: etenim propter hoc legitur ante euangelium. Et etiam quia designat officium Ioannis Baptistę, qui præiuit ante faciem Domini parare vias eius. Ioannes ergo quasi subdiaconus est Christi.

Præcessit ergo lex euangelium, sicut vmbra lucem: sicut timor charitatem, & initium perfectionem. Sed diaconum lecturum euangelium, tam subdiaconi, quam acolythi, & cæteri comitantur: quia prædicationem euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi susceperunt.

Possumus quoque dicere, quòd per processum subdiaconi & diaconi ad legendũ, duplex Christi manifestatio per duplicem eius aduentum significatur: quorum primus vnum tantum habuit pręcursorem, scilicet Ioannem, qui per subdiaconum præcedentem significatur. Secundus vero duos habebit Henoc, & Eliam, qui per duos, vel plures præcedentes Diaconum figurãtur.

Facies autem legentis epistolam, debet respicere altare, quod Christum significat: quia Ioannis prædicatio se & alios dirigebat in Christum: de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt. extra de Eccle. bene. vt nostrum.

Is, qui præcedit subdiaconum eun-

euntem legere nō vertit faciem ad legentem: quia Ioannes non ad se audientes: sed potius ad Christum dirigebat.

Sed qui diaconum eũtem legere præcedunt, respiciunt ad euangelium, & ad faciem recitantis. Primo vt ex mutua vtriusque inspectione amor & charitas Christi notetur, qui in euangelio prædicatur. Secundo vt se contestes esse euangelicæ doctrinæ ostendant. Sicut legitur Isa. 54. Vos estis testes mei dicit Dominus. Quia vero Ioannes fuit limes prædicantium, & subsequentiũ: medius inter apostolos & prophetas: ideo epistola nec semper legitur de prophetis, nec semper de Apostolis: sed interdum sumitur de Apostolis, idest de testamento nouo, & interdum de testamento veteri. Ioannes enim, cuius vicem repræsentat epistola cum antiquis prę dixit, & ipse Christum futurum dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur epistola de Apostolis, idest de nouo testamento: quia licèt eorum doctrina non præcesserit euangelium: tamen ad vitam æternam refertur, sicut lex & prophetia, & interdum de veteri testamento: raro tamen, quia velum templi scissum est; nec est ponendum velum ante oculos.

Epistola autem non legitur de quinque libris Moysi, quia in illis temporalia promittebantur. In cuius signum lectiones de illis sumptæ terminantur in grauem accentum, scilicet, ad subdiapente, vt iam dicetur.

Considerandum est etiam, quod quando lectio est de libris Moysi, vel Salomonis nomen eorum non recitatur. De Moyse tacetur nomē, quando epistola est de libris eius, quia hęsitauit ad aquas cōtradictionis: ideo quia Dominum exacerbauit, non dicitur, lectio libri Genesis Moysi legislatoris, sicut dicitur de libro Apocalypsis Ioannis Apostoli. De Salomone tacetur nomen, quia deceptus fuit à mulieribus: & propter infamiam idolatriæ.

Item nota, quòd in epistolis, quę sumũtur de actibus Apostolorum, vel de Apocalypsi ponitur hæc locutio, in principio, scilicet, in diebus illis. Ratio est, quia in illis libris hæc oratio reperitur sæpe sic annotata, siue scripta; similiter dicitur; ait Dominus omnipotēs: quia hoc sæpe inuenitur ibi scriptum, ait Dominus omnipotens. Eadem ratio militat de epistolis Iacobi, Petri & c. vbi dicitur in principio, Charissimi, quia isti auctores sæpe dicunt in suis epistolis, Charissimi. Et in epistolis D. Pauli sæpe dicitur, Fratres, in principio, quia hoc verbo Apostolus frequenter vsus est. Et propter eandem causam dicitur in euangelio, In illo tempore. Propriè tamen loquendo nulla epistola est de veteri testamento, sed illa dicitur lectio, non epistola.

Cum autem dicitur epistola, genua non flectimus, cùm ad nouum nō pertineat testamentũ, immo sedemus.

demus. Et ratio est, quia doctrina in silentio, & quiete audienda est. Vsus autem sedendi à veteri testamento sumitur: sicut legitur in Esdra. Milites tamen stare consueuerunt, quando leguntur epistolæ D. Pauli in honorem eius, quia miles fuit: & hoc non vbique, sed in quibusdam locis. Vnde in signum militiæ suæ, pingitur cum ense in manu: vel ideo quia ipse suam prædicationem euangelium nominauit, quod ensis est.

In quadragesima nunquam legũtur epistolæ D. Pauli ad Missam, nisi in dominicis diebus, & in feria quinta in cęna Domini, quia illi dies pertinent ad testamentũ nouũ.

In legendo autem quatuor attenduntur, scilicet, locus, cõuersio corporis, legendi modus, & reditus ad episcopum, siue ad sacerdotem. Locus in solemnitate est altus, in aliquibus Ecclesijs: quia omnis doctor in loco alto stare debet virtutis. Et hoc significatur Neem. 8. vbi dicitur. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, gradus enim iste eminentiam signat virtutis. Vertitur autem ad orientem, quia (præter rationem supra adductam) adhuc indiget ampliori lumine, vt illustretur. Zachar. 14. Stabunt pedes eius in die illa super montem oliuarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem.

Legendi autem modus est, quòd legat alta voce, vt ait rubrica, distincte, & aperte. Secundo quod legat deuote, Tertio quod legat in potestate. De primo dicitur Neem. 8. legerunt in libro legis Dei distincte & aperte ad intelligendum, & intellexerunt, cũ legeretur. De secundo dicitur Ierem. 20. Factus est sermo Domini in corde meo, quasi ignis æstuans, claususq; in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens. Hoc enim dixit propter feruorem deuotionis, quem ad sermonem habuit. De tertio dicitur, vt potens sit exhortari in doctrina. Tit. 1. nam & ipse instruit populum.

Circa hoc notandum est, quòd populi instructio fit per verbũ Dei, quod quidem à Deo per eius ministros ad populum peruenit: & ideo ea, quæ ad plebis instructionẽ pertinent, non a sacerdote, sed a ministris dicuntur. Ministerium tamen verbi Dei triplex est. Primum authoritatis: quod competit Christo, qui minister dicitur Matth. 7. Erat enim docens eos, sicut potestatem habens. Secundum manifestæ veritatis; quod competit prædicatoribus noui testamenti. de quo dicitur. 2. Cor. 3. Qui & idoneos fecit ministros. Tertium figurationis: quod competit prædicatoribus veteris testamenti; ideoq; doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrina vero prædicatorum veteris testamenti proponitur per subdiaconos: nec obstat quod aliquando per eos legitur loco epistolæ aliquid de ipso veteri testamento, quia prædicatores noui testamẽti et vetus pdicãt.

Redit

Redit autem ad episcopum, siue ad sacerdotem, & manum eius dexteram osculatur, quod denotat, vt non sibi fructum attribuat, sed Deo per osculum dexteræ eius, qui est loco sacerdotis, ac si dicant. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.

Vel reditus insinuat illud Matth. 11. quod cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi: misit duos ex discipulis suis: non credentes Christum esse Messiã, (redit enim cum acolytho vel cęremoniario:) vt interrogarent illum. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? &c. Quia vero illi per visa miracula cognouerunt hunc esse Messiam, de quo suus pręceptor prędixerat: Qui post me venit, ante me factus est, cuius nõ sum dignus corrigiam calcamentorum soluere: ideo subdiaconus ad pedes calciamentum Romani Pontificis osculatur. Et si est sacerdos, vel episcopus manum tantum ratione iam dicta.

Insuper lecta epistola, subdiaconus librum clausum repræsentat episcopo: ipse vero supra illum manum ponit, quã suadiaconus osculatur. Nempe episcopus Christum figurat: qui clausus liber repræsentatur ad designandum, quod solus Christus potuit aperire librum, & soluere signacula eius, in quo & ipse Christus, & eius mysteria clausa erant, donec ab ipso Christo cępit prædicationem euangelij aperiri. Christus autem legem, in qua clausus tenebatur opere impleuit; qui non venit legem soluere, sed adimplere: quod significat manus impositio super librum. Manus enim opus significat.

Ipsa quoque manus positio significat desiderium, & promissionẽ credendi, & opere complendi, quæ lecta sunt. Rursus quia Pontifex Christum repræsentat, vt sæpe diximus, subdiaconus, & cæteri debẽt ei actus suos humiliter subdere: & ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde dicitur. Cum omnia bene feceritis dicite serui inutiles sumus: quod facere debuimus fecimus; & subsequenter episcopus vel sacerdos subdiacono benedicit: quia & Christus cõmendauit Ioannem, scilicet, quid existis vedere? prophetam? Etiam dico vobis plusquam prophetam. Amen dico vobis inter natas mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Subdiaconus ergo post finem: Diaconus vero ante principium lectionis ad sacerdotem vel episcopum accedit, & exhibet reuerentiam; quia lex finem accepit in Christo; sed euangelium originem ab ipso Christo sumpsit; nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem: euangeliũ Christi, & epistolę post Ioannem. In Missa defunctorum cessat ratio supradicta.

Epistola enim Latine supermissio: epi supra; stolon missio: Missa est enim ab Apostolis super psalmos, & prophetas, supra euangelium, sicut & prophetiæ supra legem; vnde & literæ de vna persona

ad aliam missæ appellantur epistolæ, idest, supra missæ præter id, quod nuncius viua voce refert. sicut faciebat Apostolus supra id, quod dixerat Corinthijs, & alijs mittebat epistolas.

Sed quęret forte quis, quare prophetias in subdiapente, euāgelium vero, & epistolam exaltādo vocem finimus? Dicendum quod per prophetiā, quæ est de veteri testamēto; synagoga, quæ inclinata est, & cecidit intelligitur; & ideo inclinando vocem, & quasi cadendo finimus prophetiam. Per euangelium verò, & epistolam repræsentatur Ecclesia militans, quæ exaltata est; & ideo cum exaltatione vocis finiuntur. Vel quia in veteri lege terrena promittebantur, & ideo in grauem finiuntur: in nouo vero cęlestia, quæ sursum sunt. Si verò epistolę aliquando sunt de veteri testamento, tunc quia quo ad nomen imitantur epistolas debent, & quo ad formam, & modū illas imitari.

De Graduali. Cap. 29.

POst epistolā sequitur Graduale. Dicitur autem graduale propter quatuor rationes, scilicet, vel a gradibus altaris, ante quos dicitur: & ista est prima ratio literalis. Secundo dicitur, graduale, à gradu, quo graditur de virtute in virtutē. Tertio, dicitur graduale, idest, gradiale, vel gradale: ad designandū, quod Apostoli post Dominum gradiebantur; discipuli post magistrū. Quarto dicitur graduale etiam responsorium, ad designādum, quod auditores debent operibus respondere his, quę in epistola audierunt, vt sint factores verbi, & non auditores tantum.

Graduale dicitur inquam responsorium, quia debet respondere epistolæ; vt si illa agit de gaudio, similiter & responsorium; simili modo si de tristitia. iuxta illud Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.

Dicitur graduale post epistolam, eo quod Ioannes prædicabat pęnitentiam dicens; pęnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum. Et graduale lamentum pęnitentiæ insinuat. Item graduale sequitur post epistolam, quia post prædicationē Ioannis Discipuli secuti sunt Christum.

Graduale cantatur à choro, vt significetur profectus de virtute in virtutem ab instructis à subdiacono. Versus autem gradualis cantatur a minoribus, vt significent se profecisse. Graduale significat laborantes in hac vita; & ideo non dicitur tempore paschali, quia illud tempus significat tempus resurrectionis nostræ, quādo amplius non erit laborandum; quia absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum &c. Itaque in graduali seminamus, in alleluia, metemus. Versus responsorij ita vocatur, propterea quod ab eo fit reuersio ad responsorium.

Graduale, siue responsoriū, quod in

in Missa cantatur, designat, quod ad vocationē Apostolorum statim ipsi secuti sunt Christum. Potest etiam referre, responsorium, responsionē Apostolorum, qui ad primam Christi vocationem omnia reliquerunt. Quia ergo illi Apostoli nihil sibi retinuerunt: ideò responsorium illud nullo modo repetitur; sed nec cum gloria patri finitur: quia Apostoli non ad gloriam, sed ad luctum vocati sunt dicente Domino: sicut misit me pater, & ego mitto vos, scilicet ad prædicandum, ad laborandum, & demum ad mortem.

Et quoniam omnis virtutis profectus est circa difficile & bonum, hinc est, quod graduale difficiles, & graues habet figuras, siue notas in cantu: per quod significātur perfecti, & exercitati circa difficiliora. Versus autē, qui adhuc plures habet figuras sub vna syllaba, significat imitationem populi, qui adhuc grauius proficit, quam clerus. Peruersi enim difficile corrigimtur. Gradualia, tractus, & allelu ia, composuerunt Ambrosius, Gregorius, & Gelasius: & statuerunt cantari ad Missam.

De Allelu ia. Cap. 30.

POst luctum sequitur gaudium, ideò post graduale, quod significat luctū, sequitur allelu ia, quod est canticum lætitiæ. vt patet Tob. penul. & Apocal. 19. Est autem allelu ia Hebraicum vocabulum, siquidem potius significans, quam exprimens ineffabile gaudium ab hac vita peregrinantium. Cuius verbi expositio secundum Innoc. 3. ex Psal. 112. habetur: cum allelu ia præmittatur in titulo, statim psalmus exponēdo titulum incipit; laudate pueri Dominum idem est, quod allelu ia. Alij aliter interpretantur. Allelu. i. laudate, ia, id est Dominum. sic aiunt, qui linguam Hebraicam nouerunt. Et quoniam allelu ia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, merito magis tempore, scilicet paschali frequentatur, quam alio tempore: quo tempore Christus resurgens dedit nobis futuræ beatitudinis spē. Hierony. ait: quod allelu ia dicatur in Missa, tractum est de Ecclesia Ierosolymitarum.

Est autem allelu ia modicum in sermone, & multum in Neuma, quia gaudium illud maius est, quā possit explicari sermone. Quid autem sit Neuma, vide Organum nostrum, in capite 12. Delle pause. Non dicitur in septuagesima, quia tempore luctus non debet cantari cantus lætitiæ.

Versus dicitur à reuertendo, eo quod per eum reuertimur ad allelu ia, qui post sequitur: quia significat operationē, quæ laudi coniungi debet: nam non bene Deum laudat, qui operari cessat. In nonnullis Ecclesijs à pueris cantari solet: graduale à magnis: quasi qui pueri sunt laudi Christi cōueniunt, fortes vero in fide, & in tolerādo aduersa, qui pugnare possunt, graduale cantare debent.

De Tractu. Cap. 31.

EX institutione Thelesphori Papæ à dominica septuagesimæ vsque ad vigiliam paschæ, scilicet, in diebus, & officijs luctus dicitur tractus, loco allelu ia, quia tunc nō cantatur carmen lætitiæ. Dicitur autem tractus à trahendo, quia tractim, & cum asperitate vccum, & prolixitate verborum cantatur: eo quod laborem, & miseriam præsentis incolatus insinuant. In tractibus enim repræsentatur longa sanctorum patrum expectatio: & Iudæorum captiuorum afflictio: qui tempore Babylonicæ captiuitatis super flumina Babylonis sedentes, & flentes suspenderunt in salicibus organa sua: quod tempus repræsentat Ecclesia à septuagesima cantica lætitiæ subticendo, & tractus dicēdo.

Tantum interest inter tractum & allelu ia, quantum inter lætitiam & luctum. Item tantum interest inter responsorium, cui omnes respondent, & tractum, cui nemo: quantum interest inter vitam actiuam, & contemplatiuam. Tractus enim habet plures versus, quia per multa oportet trahi hominē in pęnitentiam, antequā destruatur peccatum. Oportet enim suspendi ab actu peccati, & à voluntate peccandi radices peccatorum excidere, & reliquias longa consuetudinis peccati delere: radices autem vocantur libidines cōmutabilis boni, quæ causam peccati dederunt. Reliquię vocantur tenebræ, quas incurrit homo ex peccato, & difficultates ad bonum, & huiusmodi: & propter ista quatuor dicitur Iere. 1. Ego cōstitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas: dissipes & disperdas, & ædifices, & plantes. Euellas autem peccati actum per confessionem, destruas peccandi voluntatem, per compunctionis dolorem: dissipes radices per deuotionē: disperdas reliquias per tui peccati elongationem. Dicitur enim ab Angelo ipsi Loth: Egredere de loco isto, & non stes in omni circa regionem. Ædifices per virtutum consuetudinem, plantes per operum bonorum in satisfaciēdo fundationem.

Per omnes istos versus oportet, quod in asperitate trahamur, & hoc ipso cantu clerus docet populum. Hoc autem significatur Isa. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias & progeniem & germen: nomen cōfusionis, quod Babylon interpretatur, perditur, quando actus peccati perditur. Reliquiæ autē, quando reliquiæ delentur. Progenies autem quādo voluntas in dolorem trahitur. Germen autem, quando radices exciduntur. Dicit enim Ambros. quod pęnitere est radices peccatorum excidere, & eorum suggestionibus vlterius aditum non indulgere.

Porro tractus, quia gemitum & canticum flebile exprimit: lacrymas sanctorum, siue in actiua, siue in contemplatiua vita repræsentat. Vnde tractus dicitur, quia sancti suspirantes

rantes ab imo pectoris gemitũ trahunt: quia licet gaudeant vt monet allelu ia, tamen hic in valle lacrymarum commorantes gemunt pro dilectione supernæ beatitudinis: & super flumina Babylonis sedentes patriæ suæ memores, interim lacrymas pro suis, & aliorum excessibus fundunt: dum ex vicinitate Babylonici fluuij seipsos vident sæpe asperſos, & alios penitus immersos: ipsius fluminis rapiditate deorsum ferri.

Sed quia hic ploratus quandoq; est respectu superni gaudij: quandoq; respectu miseriæ nostræ: ideo tractus quandoq; est de lætitia pro superiori irriguo, vt, De profundis clamaui, & huiusmodi: vt, Ad te leuaui oculos meos. Et. Qui confidunt in Domino, &c.

Sane in dominica septuagesimæ vsque ad quartam feriam cinerum dicuntur tractus solum in dominicis diebus, eo quod populus tunc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitatẽ diabolicam, per babylonicam significatam, debet plorare. Tractus enim tempus babylonicæ captiuitatis repræsentat: sed post dictam feriam, quę est caput ieiuniorum, magis frequentantur: quia tunc magis est tempus mæroris, & afflictionis: vtpote ordinatum ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis: per mærorem contritionis, & humilitatem confessionis, atque asperitatem satisfactionis, quæ pręcipue ieiunio vigent. Quod autem tractus maiorem insinuet luctum, quã graduale, per hoc innuitur, quod nunquam cum allelu ia, canitur, nisi in sabbatho paschæ, & hoc propter specialem causam, vt ibi dicetur.

De Sequentia. Cap. 32.

POst allelu ia, in aliquibus solemnitatibus dicitur sequẽtia, plures erant antiquitus sequentiæ, quæ similiter sunt cantica exultationis ad notandum geminam glorificationis stolam, quam sancti accipient, scilicet, animæ & corporis. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim laus Deo placet. Nothgerius abbas sancti Galli in Theutonia primo sequẽtias composuit, & Nicolaus Papa concessit cantari ad Missas. Hermãnus Cõtractus Theutonicus inuentor astrolabij, composuit, Alma redemptoris mater & alia. Petrus Compestellanus, Episcopus, Salue regina misericordiæ &c. Robertus Rex Franciæ, Veni sancte spiritus. D. Thom. Aquinas, Lauda Sion Saluatorem. & alij alias quæ nunc non recitantur.

De Euangelio. Cap. 33.

HIs omnibus dictis legitur euãgelium prius a sacerdote vel episcopo, & fertur missale ad sinistram partem: & circa finem Missę iterũ redit ad dexteram: quia cultus Dei primo fuit in populo Iudæo,

accipit diaconus librum, quãdo virtute dexteræ Dei vadit ad euangelizandum, & officium accipit euangelicum. Vnde post pauca subdit ibidem. Venit agnus & accepit de dextera sedẽtis super thronũ librũ. De agno enim est euãgelicus liber.

Vel sumitur liber de altari quoniam Apostoli de altari euangeliũ acceperunt cum prædicantes passionem Christi euangelizabãt. Vel altare hoc in loco significat Iudęos, à quibus transfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructũ eius. Et ex eo quod euangelium sumitur de altari, significatur, quòd euangelium est verbum Dei, quod per altare significatur. Et propter hoc quidam volentes dicere finita Missa euangelium sancti Ioannis, imprimunt primo signum crucis super altare, & postea in fronte. Sumit autem illum de dextera parte altaris, quia Ecclesia de Iudæis, à qua nostrum sumpsit exordium, antiquitus fuit in dextris.

Et ponit eum in manu sinistra dexteram supponens: iuxta illud: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: & hoc propter triplicem causam. Prima est, quia Euangelista docet cęlestia, quę per dexteram, terrenis, quę per sinistram intelliguntur, supponi.

Secundo inclinatur liber super sinistrum humerum, ad notandum, quod Christi prædicatio de Gentili populo transibit ad Iudaicum. Isa. 20. In diebus illis saluabitur Iuda. Tertio quia, qui in vita temporali, quæ per illam significatur, necesse est euangelium prædicare.

Libet autem ipse ab aduentu sacerdotis ad altare donec euãgelium legatur, super altare remansit, quãtum ad hoc significat Ierusalem: quoniam euangelica doctrina primum in Ierusalem facta est, & ibi permansit ab aduentu Domini, donec publicaretur Gentilibus. iuxta id. De sion exibit lex & verbũ Domini de Ierusalem. Ierusalẽ enim est locus passionis, quæ per altare etiam significatur. Cęremoniale autem episcoporum dicit, quod ante pectus librum euangeliorum tenere debeat diaconus: hoc forte ad innuendum, quod prædicator verbum Dei habeat semper ante oculos suos verba & præcepta euangelica. Vel ad innuẽdum illud, quòd a perfectore sanctitatis, idest, sacerdote, dicitur in benedictione, scilicet, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, &c. Et liber euangeliorum significat etiam Christum.

De benedictione à Sacerdote Diacono danda. Cap. 34.

Diaconus inclinatus petit benedictionem ab Episcopo, vel Sacerdote, dicens intelligibili voce, Iube domne benedicere, &c. cui episcopus vel sacerdos respondet: Dominus sit in corde tuo, &c. Et facit super eum signum crucis. Hoc signum crucis fit in omnibus benedictionibus; quare non habet mysticum sensum in pręsenti, nisi quod petens benedictionem benedicitur hoc signo.

Sic

Sic ergo accepto libro benedictionem postulat, & obtinet diaconus ab episcopo, vel sacerdote, nec vere ad euangelizandi actum minister sufficit, nisi gratia in ipsum à sanctitatis perfectore Deo per benedictionem diuinam descendat in ipsum. 2. Cor. 3. Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis tāquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Et Eccles. 44. Multa dicimus, & defecimus in verbis: consummatio autem sermonū ipse est. (Et supra diximus, quod perfector sanctitatis, idest, episcopus, vel sacerdos repræsentat ipsum Dominum Iesum Christum.) Sic Isaac benedixit filio suo Iacob. Genes. 27. Sic Iacob filios suos singulos benedixit. Genes. 49. Sic legislator tribubus benedixit. Deut. 33. Dicitur enim Hebr. 7. absque vlla contradictione, quod minus est à meliore benedicitur, quod de benedictione sacrante intelligitur. Sicut supra diximus, in cap. de gloria in excelsis. Vel benedictionem postulat, quia nullus debet prædicare, nisi mittatur. iuxta id Rom. 10. Quomodo prædicabūt, nisi mittantur? extra de hæreti. cum ex iniuncto. Et Dominus ait Apostolis: Rogate Dominū messis, vt mittat operarios in messem suam. 25. dist. in nouo. Isaias enim cum audisset vocem Domini dicentis. Quem mittam, & quis ibit nobis? Respondit. Ecce ego, mitte me. Dixitq; Dominus, vade, & dices populo huic: audite audiētes, &c. Isa. 6. 8. q. 1. sciēdū.

Rursus huiusmodi benedictionem præfigurauit Moyses, qui ascendens in montem accepit tabulas, & benedictionem, & populo mandata proposuit: & Dominus etiam benedixit ordini diaconali, cui dedit spiritum sanctum, & misit ad prædicandum per vniuersum orbem. Pontifex ergo vel sacerdos visibiliter benedicit diacono, qui lecturus est euangelium, quod non fecerat subdiacono lecturo epistolam: quia Christus inuisibilis manens legem & prophetas, qui per epistolam significantur, inuisibiliter misit: sed postquam in terris visus, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit: & docuit. Euntes, inquit, prædicate dicentes: Appropinquabit regnum cælorum. Illi autem egressi circuibant castella euangelizantes, & curantes vbique: & mittit eum ad legendum euangelium ad notādum, quod Christus misit Apostolos ad prædicandum regnum Dei.

Diaconus autem ea, quæ sibi in benedictione dicuntur cōsiderans: se corde purum: ore mundum, & opere castum studeat exhibere, quatenus sacrosanctum euangeliū possit digne ꝓferre; quia puteus aquarum viuentium, idest, prædicatio euangelica, non fluit impetu, idest, libere, nisi de Libano, idest, de corde puro, & casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris: immo peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meū

per

per os tuum. 3.q.8.§.quod testatur. Et ideo signo crucis munitur: deinde licentia, & benedictione obtentis, & insuper cruce impressa, vt securus accedat, (immo in aliquibus Ecclesijs cum cruce ante vadit) procedit ad locum, siue pulpitum cum silentio demissis ad terram oculis, cum libro euangeliorum. Et in quibusdam Ecclesijs transit de dextera parte chori per sinistram, quia Iudæis respuentibus euangelium prędicatum est illud Gentibus.

Euangelium autem dicitur quasi bonus nuncius, ab eu quod est bonum, & angelus quod est nuncius: nunciat enim vitam post mortem, & requiem post laborem, & præmium post seruitium. Est autē euangelium principale omnium, quæ ad officium Missæ dicuntur, & toti præeminet officio Missæ, sicut caput toti corpori: pertinetque ad doctrinam perfectorum, vt supra diximus.

In nonnullis Ecclesijs Diaconus proficisci volēs ad pulpitum lecturus euangelium, intonat antiphonam ad benedictus illius diei, vt notetur charitas, & cātatur sine Neuma, ad notandum, quod Deus non præcipit nos habere nisi simplicem charitatem, vt dicetur de antiphon.

De osculo manus Pontificis, vel Sacerdotis à Diacono exhibendo. Cap. 35.

Diaconus primo dexteram manum Pontificis osculatur nihil dicens: quia prædicator euangelizare debet pro gloria ęterna, de qua sponsa dicit in canticis: Dextera illius amplexabitur me. Nam & angelus, qui resurrectionis Christi gloriam venerat nunciare, sedebat in dextera stola candida coopertus.

Verum subdiaconus vel diaconus non manus sed pedes Romani Pontificis osculatur; vt summo Pontifici summā exhibeat reuerentiā, & ostendat eum esse illius vicariū, cuius pedes osculabatur mulier illa, quæ fuerat in ciuitate peccatrix. Adorādum est enim scabellum pedum eius: quia sanctum est; cuius etiam resurgentis a mortuis pedes mulieres tenentes adorauerunt.

Generaliter nemo debet manum summi Pontificis osculari: nisi cum de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendatur quod ex vtraq; debemus ei gratias agere, qui sicut semper dat propterea, nunquam recipit alienam.

De processione Diaconi cum ad legendum Euangelium vadit. Cap. 36.

Primo loco cùm Diaconus vult Euangelium canere, præcedit illum thuriferaris cum nauicula incensi, deinde duo acoluthi cum faculis, & demum diaconus habens secum subdiaconum a manu sinistra, vt docet rubrica Missalis ibid.

In aliquibus Ecclesijs subdiaconus antecedit; quia Ioannes & eius

prę-

prædicatio, Christum, & eius prędicationem præcessit; portans in quibusdã Ecclesijs puluinar, quod libro supponat. Puluinar supponitur euangelio, scilicet, quando super pulpitum recitatur, ad notandum, quod suaue est Domini iugũ, siue onus euangelij illud portare volentibus. Vnde Mat. 2. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue: huic iugo qui subijcitur, omnia subiecta habet secundum Aug. Puluinar ergo suauitas, & dulcedo in mandatis Dei. vnde Psal. 83. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus, & alibi. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine. In aliquibus vero Ecclesijs diaconus præcedit vt doctor; subdiaconus sequitur vt auditor: ille præcedit, vt prædicet; iste sequitur, vt ministret. Quod vero ad sinistram pergat, vt docet missale reformatum, hoc idem potest significare, scilicet, ad adiuuandum diaconum in ministrando illi.

Post lectionem vero subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens euãgelium, quoniam euangelij mercedem de sua ministratione reportat, iuxta id, Qui recipit prophetã in nomine prophetæ mercedem prophetæ recipiet: quem ideo præmittit diaconus ad Pontificem, vel ad Sacerdotem, vt ostendat se fructum prædicationis referre, de quo Dominus iusserat: posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.

Adhuc subdiaconus librum, & puluinar reportans significat, quod prędicator bono opere debet vitam suam Deo offerre. 1. Cor. 10. Omne quodcũq; facitis aut verbo, aut opere in nomine Domini Iesu Christi facite. 27. q vltima. Non obseruetis. Quod vero in aliquibus locis præmittatur crux, hoc ideo fit, vt significetur gloriam Diaconi docentis, & virtutem suæ doctrinæ esse in cruce. Galat. vlt. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Præmittitur etiam crux ad denotandum diaconum debere prædicare crucifixum. Vel, quod qui intuetur eum per fidem sanatur a morsu serpentis antiqui: ipse enim est serpẽs in palo. Vel præmittit crucem, in signum quod prædicator sequi crucifixum debet.

More Romano præcedit thuriferarius cum nauicula fumans: vt noretur quod odor bonæ opinionis, & bonæ famæ, & non infamiæ præcedere debet euãgelistam. 2. Cor. 2. Deo autem gratias, qui triumphat nos, & odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco. Christi enim bonus odor sumus Deo in ijs qui pereunt, & in ijs qui salui fiunt. nã cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. extra de sacr. vnct. cap. 1. Rursus thuribulum præcedit vt ipsius diaconi oratio sicut incensum in conspectu Domini dirigatur.

Post thuribulum vero præmittit duos cęroferarios cũ Iaculis accensis. Primo quia debet desiderium

& gau-

& gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus, & libenter audiant, & humiliter, deuote, & lætanter obediant. Thuribulum cęreos, siue faculas præcedit (more Romano) quoniã orationes & opera virtutes de ratione famam, lucẽ, & signa præcedunt. iuxta illud luceat lux vestra. & aliud. Et virtus de illo exibat & sanabat omnes. Secundo pręmittit duos acolythos portantes cęreos, & incensum ad notandum, quod Christus binos præmittebat discipulos ad prædicandum, ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus; præferentis miraculorum coruscationes, & virtutum odorem. Vnde reuersi dicebant Domine in nomine tuo etiam dęmonia subijciuntur nobis.

Tertio ideo præcedunt thuribulum, & faculæ, quia doctrinã Christi virtus, & fama præibant, euangelista testante. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam: & fama exiuit de illo &c. Demum præcedunt faculę accensę, quia vt alibi dicitur, euangelium reprę̨sentat Christum, qui de se ait; ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Vel cęrei ipsi designant duo testamenta, quibus genus humanum illuminatur: vel legem & prophetas.

In quibusdam tamen Ecclesijs in diebus profestis, idest, ferialibus, aiunt quidam, vnus puer cum vno tantum cęreo diaconum præcedit: per quod significatur, quod primũ Christi aduentum, qui humilis fuit & occultus, præuenit tantum vnus præcursor. s. Ioannes Baptista, qui fuit lucerna verbi. In diebus vero festiuis duo cęrei præcedunt: quia in secundo aduentu, qui solemnis erit, & manifestus, duo præmittentur præcones, scilicet, Helias & Henoch, qui interficietur ab Antichristo in Ierusalem, quod significatur per extinctionem cęreorum.

Post hæc diaconus ascendit ambonem; ambo ambonis dicitur pulpitum, vbi legitur euangelium, ab ambio ambis: quia locus ille gradibus ambitur. Ascendit ab australi parte, quia dicitur, Deus ab Austro veniet. Ascendit super ambonem ad notandum, quod Christus ambit omnes, qui custodiunt verbum euangelij, & vt possit ambiri, & ita melius ab omnibus audiri, & intelligi. iuxta illud. Quod dico in tenebris, prædicate super tecta. Et etiam ad significandum, quia lex euangelica desuper data est, vel venit. Euangelium ergo in alto, & eminenti loco legitur: quia doctrina euangelica dilatata fuit vbique terrarum.

Epistola vero in loco inferiori, quia lex & prophetę, qui per illam figurantur, clausi fuerunt in Iudęa: vnde dicitur: Notus in Iudæa Deus. q.d. tantum, & non vbique. Præterea per epistolam prædicatio veteris testamenti, quæ humilior: per euangelium noui test. quę excelsior est intelligitur: doctrina enim Christi, vel lex euangelica excellit lega-

lem doctrinam. Vnde Hebr. 7. lex neminem ad perfectionem ducit: euangelium autem dat salutem omni credenti.

In Missa mortuorum iuxta altare leguntur epistola & euãgelium, ad denotãdum, quod quantum spectat ad defunctos talia nõ sunt prędicationes, quæ viuis publice fiũt. Ipsis autem, cum sint absentes, fieri nequeunt publice, vel occulte: sed magis sunt pro ipsis orationes, per quas ad Christum, qui per altare significatur appropinquãtes, eis possumus reuelationem, vel releuationem, aliquam obtinere.

Antiquitus legebatur super aquilam ęneam euangelium, vt apparet etiam nunc in aliquibus antiquis Ecclesijs: iuxta illud, & volauit super pennas ventorũ: & aquila ipsa, seu locus, in quo legitur euãgelium, in diebus festiuis aliquo panno lineo vel serico cooperitur, ad significandum molliciem cordiũ Christianorũ. Vnde Ezech. 11. Ecce cor carneum dabo vobis: & scribam legem meam in cordibus vestris. Locus vero, in quo legitur epistola, non cooperitur, ad significandũ cordiũ Iudæorum duritiam.

Lecturus euangelium apponit faciem suam versus aquilonem, contra illum qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & similis ero altissimo. nam & secundum Iere. 1. Ab aquilone pandetur omne malum. Recte contra diabolum euangelium legitur, vt illum sua virtute expellat: quoniam diabolus nihil odit tantum, quantum odit euangelium. Siquidem aquilo ventus frigidus diabolum significat; qui flatu tentationum corda hominum a Dei timore congelat, atque refrigerat. Cum ergo fides in euangelio contineatur, quæ est armatura nostra contra diabolum, merito cõtra illum legitur.

De Salutatione, & responsione populi. Cap. 37.

DVximus diaconum super pulpitum, nunc audiamus legẽtem. Legens autem prius salutat populum, deinde signat euangeliũ, se signat frontem, os, pectus, signo crucis: similiter hoc faciunt audientes. Lecturus euangelium prius salutat populum, vt illum reddat attentum ad audiẽdum verbũ Dei, dicens: Dominus vobiscum: ostendens quoq; per hoc se orare, vt Dominus sit cum eis: & obseruat, quod Dominus iussit: In quamcunq; domum intraueritis, primum dicite: pax huic domui. Chorus vero, & populus respondet, quasi redditus attentus ad illum, & ad quamcunq; partem in qua euangelium legitur, se vertit, quia omnibus propositum est.

Euangelium autem stando, & nõ sedendo auditur, sicut statuit Anastas. Papa de consec. dist. 1. apostolica. vt ad prælium pro fide Christi seruanda promptitudo notetur. Vnde Luc. 22. dicitur: Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum.

illum. Et ideo in Hispania nudatis ensibus auditur euangelium.

Auditur capite discooperto, primo ad significãdum, quod propter euangelium debemus esse prompti omnia temporalia abijcere à nobis, & abdicare. Vel fit ob reuerentiam, nam in euangelio loquitur nobis Christus, & cum reges vel principes loquuntur nobis audimus capitibus discoopertis, ergo multo magis cũ loquitur nobis Christus, qui est rex regum, & Dominus dominantium. Secundo auditur capite discooperto, vt attẽtio esse demonstretur. Tertio, vt quinq; sensus patuli sint ad audiendum. Quarto ad notandum quod omnia, quæ sub velamine, & figura in lege, ac prophetis continebãtur, sunt in euãgelio manifestata: nam in passione, templi velum scissum est.

Insuper secundum eundẽ Anast. stantes curui manere debemus, vt humilitatem, quæ à Domino docetur, etiam corpore demõstremus. Aliquando autem genuflectendum est in aliquibus verbis, vt puta, cum dicitur. Et procidentes adorauerunt eum. Matt. 2. & ad illa verba. Et verbum caro factum est. Ioan. 1. legitur enim apud authenticos scriptores, de quodam monacho, cum audiret legere, Et verbum caro factum est, eo non flectente genua, dæmonem quendam grauem alapam ei intulisse dicendo, flecte miser, & insensate genua: quia si sicut dicitur, Verbum caro factum est, diceretur, Verbum dæmon factum est, nos à genuflexione nũquã cessaremus; hęc (nõ reperij.) Tostat. par. j. in Matt. q. 32. In aliquibus Ecclesijs autem deponuntur tunc baculi & arma: primo ne imitemur Iudęos in conspectu crucifixi arundines & arma ferentes. Secundo ad notandum quod Christo prædicante omnes legales obseruantiæ, quæ per baculos significabãtur, depositę sunt. Tertio, depositio huiusmodi, humilitatem notat: & Christianæ perfectionis esse nõ se vindicare, sed Domino reseruare vindictam. iuxta illud. Qui te percusserit in vna maxilla præbe ei, & alteram. 23. q. 1. Auditur etiam cum silẽtio, quia omnia promissa patribus impleta sunt.

Pontifex seu sacerdos celebrans, dum legitur euãgelium, faciem vertit ad illud, ad notandũ quod Christus prædicatores euangelij semper ad adiuuandum respicit: stans super scabellum, scilicet, Pontifex, ad designandum, quod per huiusmodi prædicationem omnis aduersa potestas debellatur, & Christi pedibus submittitur.

Diaconus deinde responso, & cum spiritu tuo, dicit sequentia, si non est principium euangelij, si est principium, tunc dicit: initium sancti euangelij, &c. Signans deinde librum, seipsum, & demum thurificans euangelium.

Signat autem librum signo crucis, ac si dicat, hic est liber seu euangelium Dei, signum vero crucis, significat, hic est liber crucifixi, signatio vero tantum significat, hoc

est euangelium Dei, quod prædico. 1. Cor 1. Prædicamus vobis Christum crucifixum.

Signat deinde frontem, quia ibi est sedes verecundiæ & gloriæ, vt significet se non erubescere euangelium, sed gloriari in cruce, quam euangelium prædicat. Rom. 1. Non erubesco euangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credẽti Iudæo primum & Græco.

Os autem signat, vt ore confiteatur veritatem in salutem Psal. 50. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. & Psal. 70. Repleatur os meum laude tua, vt possim cantare, &c.

Pectus autem signatur, vt significetur quod corde est credendum, vel quod corde credit. Rom. 10. corde enim creditur ad iustitiã, ore autẽ cõfessio fit ad salutem. & ibid. Quod si confitearis ore Dominum Iesũ, & corde tuo credideris, saluus eris. Ps. 115. Credidi propter quod locutus sum. Sic ergo signat se populus, qui stat erectus, vt diximus, vt mentem ad Deum dirigat. Psal. 5. Mane astabo tibi, &c.

Signat ergo se diaconus, & populus, in fronte, in ore, & in pectore siue in corde, ne diabolus, qui bonis operibus insidiatur, tollat ei per erubescentiam deuotionem de corde, vel sermonem de ore. q. d. ego Christi crucem non erubesco, sed eam ore prædico, & corde credo. Rursus nos in ore signamus ad designandum, quod de verbis euangelij debet esse locutio nostra. In pectore ad designandum, quod verba euangelij debent nos percutere in pectore, & in mente.

Dicto sequentia sancti euangelij, &c. populus lætus de tam bono nuncio, conclamat in laudem Christi dicens: Gloria tibi Domine. q. d. gloria tua, quæ nobis in euangelio prædicatur, nobiscum sine fine permaneat, & semper crescat.

Quod autem thurificet euangelium, hoc ideo facit, quia per incensi fumum bonæ prædicationis opinio intelligitur.

Insuper thus in inceptione euangelij super librum dirigitur, vt fragrãtia virtutũ euãgelij significetur.

Subdiaconus autem, dum legitur euangelium, sinistram manum supponit libro, vel retrostat si est super pulpitum, vel ambabus manibus, & infrà, & caput etiam supponit tenendum: vt ostendatur quod per opera legis nemo saluabatur, nisi se supponeret futuro Messiæ, nam in nomine venturi saluabantur: & supra diximus quod per subdiaconum vetus test. intelligitur, siue lex vetus, quę lex ad gratiã disponebat, non tamẽ prębebat: ergo supponebat se nouo testamẽto, siue euangelio. Literaliter autem, quia subdiaconus debet ministrare diacono tamquam inferior, in omnibus: vt patet ex dictis. Mox finito euangelio munit se diaconus, & populus signo crucis, ne diabolus semen euangelij susceptũ de vase signato subripiat. Quod dicitur de euangelio circa signum crucis, dicitur etiam de canticis, scilicet

Magni-

Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis: quia sunt de euangelio, & ideo eadem est ratio.

Sacerdos vero in Missis priuatis statim finito euãgelio osculatur illud, ad notandum se ex charitate euangelizasse, & amore proximi: auditores similiter se muniũt signo crucis contra diabolum: ne semen verbi Dei in eis suffocetur, Luc. 8. Volucres cęli comederunt illud. Signant pectora, ne diabolus sermonem Domini rapiat de pectoribus suis. q.d. Deus nos faciat perseuerare in iugo euangelij Christi, siue in doctrina eius: & vt significẽt se habere in corde, qud ore expressum fuit. Et nonnulli dicunt Amen. & bene. q.d. verum est, quod audiuimus in euangelio. Vel amen, idest fiat nobis, quod Dominus pollicetur in euangelio. Neem. 8. Benedixit Esdras Domino Deo magno. Et respondit omnis populus, amen. Et eleuantes manus suas incuruati sunt, & adorauerunt proni in terram. Alij dicunt, Deo gratias, de tanto bono nuncio. Tamen Ecclesia Romana à Spiritu sancto recta, præcipit, vt respondeatur, Laus tibi Christe: quæ laus competit soli Deo, de euãgelio nobis concesso.

In Missis solemnibus à Diacono finito euãgelio, subdiaconus nulla facta reuerentia altari, portat librũ apertum, in folio, vbi est principium euangelij cantati, & illum offert osculandum episcopo, nulla facta ei reuerentia, nisi postea libro clauso. Deinde diaconus thurificat illum, siue sacerdotem celebrantem, si non est episcopus.

Episcopus thurificatur & euangelium osculatur. Primo ad notandum, quia quod Christus inspirauit, & docuit, hic approbat, & acceptat. Deus enim nihil accipit nisi, quod efficit; nec remunerat, nisi quod donat: quia sicut cuncta, quæ facit, bona sunt; sic nulla sunt bona, nisi quæ fecit. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Genes. 1.

Secundò apertum librum osculatur ad significandum quod scire debet, & nuda ac aperta sibi esse debent, quæcunq; sunt in lege. Luc. 8. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Et Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt sup. subditi, de ore eius; extra de herę. cum ex iniũcto. Tertio quia ipse solus intrat in Sancta sanctorum. Quarto quia huiusmodi osculum significat affectum amoris ad euangelium, qui præcipue in episcopo vigere debet adeò, vt paratus sit mortem pro eo subire. 25. q. 1. violatores. Quinto offert ad osculandum episcopo vel sacerdoti, ad notandum ipsum debere delectari in fide fidelium: quæ infusa est in eis, & patefacta per euangelij prędicationem: quę prius in lege fuerat clausa. Fertur euangelium demum episcopo, qui Christum significat ad osculãdum, idest, ad prædicationem acceptandam, & non ante, ad figurandũ, quod Deus illam duntaxat prædicationem acceptat,

ceptat,

ceptat, quæ fit ex amore & charitate. Ex his elicitur, quare subdiaconus ita portat nulla facta reuerentia altari, quia ipse episcopus repræsentat Christum. Literaliter, quia aliàs ità incedens cum libro aperto fortè cederet.

In Missa autẽ pro defunctis euangelium non fertur Pontifici ad osculandum: tum quia tunc præmissæ rationes cessant: tum quia in Missa illa omnis solemnitas subtrahitur, ne festiuæ solemnitates misceantur cũ mœroribus desolationis: nec osculatur librum, vt dicit rubrica.

Subdiaconus portat librum euangelij, & diaconus vacuus redit: vt ostendat se prędicatione finita, contemplationi vacare. Veniens autem prius ad legendum euangelium, librum ferebat, ad notandum, quod ipse non solum debebat docere, sed etiam facere. Redit etiam ad episcopum vel sacerdotem, vnde venit, ad notandum quòd omnis doctrina a Deo est, & ad ipsum reuertitur.

Liber euangelij, & thuribulum ad Pontificem reportantur quia ad eum omnia bona referenda sunt, à quo cuncta procedunt. Nam & Apostoli prædicatione peracta ad Christum reuersi sunt referentes ei gratias de miraculis, & prædicationis profectu. Sacerdos minister Põtificem, qui Christum designat, incensat ad ostendendum, quòd sacerdotis maxime officium est orationis ignitum sacrificiũ, quod per incensum significatur, Christo offerre, non solum in expiationem delicti, verumetiam in gratiarum actionem.

Recitandi euangelium in Missa consuetudo est antiquissima. Audi Concil. Valent. Hispaniæ. Inter cętera hoc censuimus esse obseruandum, vt sacrosancta euangelia ante munerum illationem in Missa catechumenorum, in ordine lectionum post epistolam legantur.

Nota quod Diaconus non dicit, Dominus vobiscum ad horas, sicut nunc: eo quod non ita gerit typum Christi, qui per Booz hac salutatione vsus est: sicut sacerdos qui ea in persona Christi vtitur: quia tunc vtitur officio prædicatoris: & pronunciat doctrinam ab ipso Christo immediate prolatam.

De prædicatione. Cap. 38.

SI erit habendus sermo (quem, episcopo celebrante, ab eo fieri consueuit, vel ab aliquo canonico presbytero) siquidẽ episcopus erit concionaturus, id faciet in propria sua sede, &c. Deinde paulo post, si episcopus ante altare sermonẽ habuit, reuertitur ad sedem suam, vbi dicit: Credo in vnum Deum, vel Dominus vobiscum, prout conuenit. Ex his verbis patet, quòd habenda est concio statim post lectionem euangelij. Post euangelium ergo fit populo prædicatio, quasi euangelici verbi expositio: qui modus sumptus est ex libro Neem. in principio, vbi legitur. Et legerunt

leuitæ

leuitæ in libro legis Dei. Neemias autem sacerdos, & Esdras scriba interpretabantur populo vniuersa. Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, vt ad cõcordiam venirent, priusquam communicarent: & mundi essent priusquam apparerent corã Christo Saluatore nostro, cui manifesta sũt abscondita cordium: ex quo siquidem prædicãdi vsus in Ecclesia inoleuit. Inde etiam est, quod oratio dominicalis in Missa dicitur alta voce, quia ibi continetur hæc monitio, scilicet, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Notatione autem dignum est, quod prædicandi munus nullus suscipere debet, nisi cui committitur: aut cui ex officio sibi iniuncto incũbit. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Rom. 10. & ideo prædicaturus licentiam petit, dicens: Iube domne benedicere. Debet autem prædicator esse in loco eminentiori, sicut & euangelium legens: nã Iesus videns turbas ascendit in montem: & aperiens os suum docebat eos. Et Esdras fecit gradũ ligneum ad loquendum.

Prædicatio autẽ secundum Ambros. quæ Christiana est, debet esse sine pompa, sine cultu sermonis. Et secundum Greg. Prædicator debet esse discretus in silentio: vtilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. 44. distin. sit rector. Misit enim Christus Apostolos suos dicens: Ite in mundum vniuersum prædicate euangelium, non poeticas fabulas: iuxta id Psal. 118. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.

Oportet eum, qui docet & instituit, semetipsum aptare pro ingenio discentium, atque dirigere suũ sermonem pro capacitate audientium: nam qui docet ea, quæ ab auditoribus nequeunt intelligi, non propter eorum vtilitatem, sed propter sui ostentationem id facit. Vnde Greg. homil. 17. Qui charitatem erga alterum nõ habet, prædicationis officiũ nullatenus suscipere debet. In Concil. Carthag. de consec. dist. 1. Sacerdote. Statutum vt sacerdote verbum, scilicet prędicationis in Ecclesia faciente; qui egressus de auditorio fuerit, videlicet, contemnẽs, excommunicetur. Heu, quot sunt hodie, qui tantum quatuor verbis auditis, discedunt.

Expletoq; sermone, Diaconus, qui cantauit euangelium, &c. deinde post pauca, & episcopus stans sine mitra in eodem loco legit absolutionẽ, videlicet, precibus & meritis, &c. & dat benedictionem: & reliqua quæ sequuntur ex cerem.

Post prædicationem ergo fit cõfessio, & indulgentia pro commissis, & omissis conceditur: vt sic conscientijs emundatis, & purgatis accedant singuli ad communionis sacramentum, saltem spiritualiter si non sacramentaliter: quæ communio spiritualis fit per fidẽ operantẽ p dilectionẽ, iuxta illud Aug. crede, & mãducasti de cõsec. dist. 2. vt q d.

De

25. dist. c. 1. Scilicet, Credo in vnũ Deum, &c. quod Damasus Papa ex condicto vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebrare instituit, & in Missa cantare patenter: quamquam & Marcus Papa primus statuisset illud alta voce cantari: & vocatur symbolum maius. Et hoc etiam continet duodecim clausulas siue partes. Vsus cantandi symbolum ad Missam creditur à Græcis peruenisse.

Cantatur autem publice, & alte ad Missam: primo quia publice factum est, & expressius cum explanatione fidem continet. Secundo quia sic alta voce omnes illud possunt addiscere. Omnis enim Christianus tenetur publice fidem Catholicam profiteri: propter quod in fronte signatur. Tertio, ideo in Missa patenter dicitur, ad notãdum quod hodie fides Catholica libere prædicatur & docetur. Quarto, quia non cantatur symbolum synodi nisi in solemnitatibus, in quibus aliqua mentio fit de symbolo: sicut in omnibus dominicis, quæ sunt de resurrectione, natiuitate, ascensione, & festo spiritus sancti, & infrà octauas ipsorum, propter octauam resurrectionis: & in festis B. Mariæ Virginis: quia de ipsa fit etiam ibi mentio; & in festis Apostolorum, quia credimus, sanctam Ecclesiam Catholicam & Apostolicam. Et in festo dedicationis Ecclesię: quia credimus sanctam Ecclesiam. Et in festo sanctæ Mariæ Magdalenæ, quæ fuit Apostola Apostolorum, prędicauit resurrectionem alijs discipulis & Apostolis Christi. Et in festo sanctę crucis, quia credimus crucifixum. Potest etiam dici in festo sancti Io. Baptistæ fit enim ibi mentio de prophetis. Qui locutus est per prophetas. Dicitur in festo doctorum, quia symbolum & fidem Catholicam explanarunt. Et in festo angelorum, qui nunc Ecclesiam defendunt, sicut olim synagogam.

Sane episcopus seu sacerdos illud incipit solus, ad designandum, quod omne bonum a Christo (quē ipse repræsentat) procedit. Nam omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. 1. q. 1. quam pio.

Ne autem musicus ille cœlestis dicat: Cantauimus vobis: & non saltastis: chorus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solemni tripudio fidem Catholicam profert dicens: Patrem omnipotentem, &cęt.

Episcopus seu sacerdos illud incipiens stat erectus ante medium altaris manibus extensis sursum eleuatis, quas iungit postquam incępit. Siquidem sacerdos vel episcopus Christum repræsentans, stat erectus: ad notandum Christum semper paratum esse cunctis spiritualia bona largiri. Et ante altaris medium; ad innuendum, quod non est personarũ acceptator: sed quantum in ipso est, semper omnibus æqualiter influit, ne angulum diligit, neque sinum.

Manus extendit, ad designandũ,

quod paratus est abundanter benemeritis illa largiri: sursum tamen eleuatis, quasi ipso facto ostẽdens, quod quæ sursum sunt quærere, atque à Deo misericordiam poscere, & in eo solo sperare debere, qui est pater omnipotẽs, vt dicitur in principio symboli.

Deinde postquam inceperit, manus iungit, quia ei soli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam symbolum, verbum est euangelicum quo ad sensum, ideo stando illud audire debemus sicut & euangeliũ: & ita finito, nos signo crucis signare debemus. In quibusdam Ecclesiis, vt in Ambrosina, cantato symbolo, populus cantat Kyrie eleison, quoniã postquam Christus & Apostoli docuerũt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt: quas forsitan repræsentat suauissimi symboli melodia. Nunc restat vt declaretur symbolum, tam minus, quàm Nicenum: sed quia Albertus Magnus vtrumq; delucidauit, ideo ab expositione tanti viri non discedam.

De Symboli Apostolorum diuisione. Cap. 40.

Diuidendo & explorando symbolum, dicimus quod Petrus Apostolorum princeps primo loco posuit suum bolum siue partem dicens: Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cęli & terræ. & ibi siluit.

Iste autem est articulus primus. Quod dicit credo, idem est ac si dicat, corde assentior: deuotione tendo in Deũ: qui paternitate sua principium est totius diuinitatis: ab ipso enim est filius per generationẽ, & ab eo & filio est Spiritus sãctus per processionem. Quod sequitur: Omnipotentem, nomen est essentiale: Hest. 13. Domine Deus rex omnipotens in ditione tua cũcta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuæ voluntati. & Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? Ita ergo dicitur Deus omnipotens. Quod autem sequitur, creatorem cęli & terræ, ad eundem pertinet articulum, sicut effectus pertinet ad suam causam. Genes. 1. In principio creauit Deus cęlum & terrã. & Psal. 101. In principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cęli. & Colos. 1. In ipso cõdita sunt vniuersa in cęlo, & in terra.

Secundus autem in Cõcilio fuit Andreas frater eius, qui posuit suũ bolum, dicendo: Et in Iesum Christum filium eius vnicũ Dominum nostrum. Et hîc tacuit. Quod autem dixit, Et in Iesum Christum, notat personam mediatoris. q. d. Credo & in Iesum Christũ. Quod autem dixit, Filium eius vnicum: in filio ei⁹ notat & generationis processionem, & connaturalitatem diuinitatis, quæ inter hominem generantem est & genitum: si ab ipso naturaliter & substantialiter generatur. Et cum Deitas nec secundum esse, nec per naturam possit multiplicari: oportet quod inter generantem

rantem & genitum consubstantia litas esse credatur. Quod autem dicit vnicũ: notat, quòd totam gloriam patris possedit: & eam cũ alio secundo genito non diuisit. Et quod dicit Dominum: notat quod omnium diuitiarum sit possessor, & lar gitor. Et quod dicit nostrum: notatur quod noster debitor ex sua charitate, qua nostra in se suscepit, fit effectus. Ecce ergo alteram in trinitate personam; hic est Iesus, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum: hic est Christus oleo lætitiæ præ cõsortibus vnctus: hic est enim vnicus patris filius, de quo Dauid cantat. Filius meus es tu; ego hodie genui te. & Apost. Galat. 4. Misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. Hic est Dominus noster, qui nos creauit, qui nos seruos alienos pretio sanguinis eruit.

Tertio loco sequitur Iacobus maior, qui dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Et hîc quieuit. Hæc enim duo conceptio, & natiuitas ad idem pertinent sacramentum incarnationis: quia consummatio conceptionis est natiuitas. Quod autem dicit: De Spiritu sancto, præpositio quidem notat potestatem & operationem: ac si dicat: Qui conceptus est de potestate & operatione Spiritus sancti: nõ autem notat substantiam vel misericordiã: quia qui de substantia alicuius conceptus est, filius eius est. Christus autem non est filius Spiritus sancti, secundũ temporalem generationem, quia secundum illam generationem non est factus de substãtia Spiritus sancti. Quod autem dicitur, Natus, intelligit duas natiuitates; vnam in vtero, qua Christus naturam nostram assumpsit, & sibi vniuit; Et aliam ex vtero, qua de vtero in lucem processit: non reseratis claustris virginei pudoris. Et ideo dicit, de Maria Virgine: quòd sicut fuit illibata ante partum, ita fuit in cõceptione sine concupiscentia. Et in grauidatione sine pondere. Et in partu sine dolore. De conceptu dicitur Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c. De natiuitate dicitur Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Ecce primum Christi sacramentom, scilicet incarnatio. q.d. Credo in Christum Iesum, qui cum sit Deus, factus est homo: non ex virili semine: sed cõceptus opratione Spiritus sancti: natus ex Maria Virgine. Isa. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.

Quarto loco sequitur Ioannes Euangelista: qui posuit bolum suũ dicens: Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Et hîc finiuit. Articulus iste est passio Christi. Determinatio autem articuli est, quòd sub Pontio Pilato est passus: dicitur Pontius, quia Pontum insulam deuicit: Veluti Scipio Aphricanus, quia Aphricam deuicit. Quod addit, crucifixus, modum explanat passionis. Et quod dicit, Mortuus, dicit quantitatem passionis.

nis. Philip. 2. Factus obediens vsq; ad mortem mortem autem crucis. & 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quod addit, & sepultus, non aliud dicit, sed addidit officium funeris circa mortem. Tob. 4. cũ acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & ideo sepultura nihil addidit, nisi quod ad mortem pertinet. Ecce secundum sacramentum: secũdum humanitatem Christi, scilicet, passio cuius tempus describitur sub Põtio Pilato: forma subditur, crucifixus: finis concluditur: mortuus & sepultus. Vnde plangens Dauid: foderũt man⁹ meas, & pedes meos, & dinumerauerũt omnia ossa mea. De morte ait. Domus Domini fuit exitus mortis. De sepulcro. Isa. 2. Et erit sepulcrum eius gloriosum.

Quinto loco succedit Philippus, qui posuit suum bolum dicens: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Et hic finem posuit. Ecce tertium sacramentum, scilicet, resurrectionem: sed de descensu ad inferna pręmittitur, ex quo mortui liberantur. Ose. 13. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos: ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Hic est euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius vasa dirupit. Matth. 12. Luc. 11. Hic est qui dicit in Psal. 2. Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me: qui patri dicenti: exurge gloria mea, exurge cum psalmis & cithara: breui sermone respondet: exurgam diluculo, cuius resurrectioni mulieres, & viri perhibent testimonium in euãgelio. & alibi. Resurrexi & adhuc tecum sum: non enim in toto perij per mortem, sicut inimici mei Iudæi arbitrati sunt.

Sexto loco succedit Bartholomæus, qui posuit suum bolum dicens: Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ecce quartum sacramentum, scilicet, ascensio. Sedere enim à dextris patris terminus est ascensionis. Et ideo ad idẽ pertinet credibile: quia autẽ Christus verus Deus fuit, ideo propria virtute non Angelorũ manibus superuectus, sicut Lazarus loris ascendit. Mich. 2. Ascendet pandens iter ante eos. Io. 20. Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ, Deum meum & Deum vestrum. Et secundum deitatem sedere à dextris est potissimis bonis vltra omnẽ creaturam perfrui, Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.

Ascendit enim sicut Dauid dicit, super cherubin & volauit super pẽnas ventorum, & parauit in cęlo sedem suam, & regnum eius omnibus dominabitur; cui ait pater: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et vt quoq; testimonium de visu non deesset, ait Lucas Act. 1. Videntibus illis, scilicet, discipulis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Septimo loco succedit Thomas, qui dixit, Inde venturus est iudicare vi-

re viuos & mortuos. Et hîc tacuit. Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cęlum. In forma autem humana iuit: quia in forma diuina nunquam defuit: & ideo in forma humana redibit ad iudicium, in qua & à bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quem transfixerunt. A malis autem forma diuina videri nō poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea. Isa. 26. Tollatur impius ne videat gloriā Dei. Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum à mortuis. 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit siue bonum siue malū. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oues à dextris, & hædos à sinistris. Et bonis dicet: Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem ęternum. Ecce quintum sacramentum quod nondum est apertum: veniet enim Rex manifeste, cui pater iudicium dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. & alibi. Deus manifeste veniet. Deus noster, & non silebit.

Matthæus ponit post hunc suum bolum, & est octauus in ordine, dicens: Credo in Spiritum sanctum: quia post sacramenta, quæ fuerunt de filij diuinitate & humanitate, cōsequens est ponere de Spiritu sancto, qui procedit ab vtroq; a patre, scilicet, & filio. Dicitur autem hîc, Credo, quia a primo articulo vsq; huc intermissum fuerat: & ideo cōsequens erat hic iterare, quando de alia persona articuli erant ponendi. Spiritus autem dicitur, quia spirat vitam gratiæ & intelligentiæ. Sanctus autem dicitur, quia omnis sanctitatis est perfector. Ecce igitur tertia in Trinitate persona, scilicet, Spiritus sanctus: de qua Moyses, Spiritus Domini ferebatur super aquas, Et Psal. Flabit spiritus eius & fluent aquæ. Et Dominus in euangelio. Spiritus, qui a patre procedit, docebit vos omnia. Ille enim docet: ille sanctificat: ille vnit: ille peccata remittit: per hunc resurrectionem in gloria: per hunc consequimur vitam æternam.

Deinde Iacobus Minor sequitur, qui ponit suum bolum dicens: Sanctam Ecclesiam Catholicam, idest, credo per Spiritum sanctum sanctā Ecclesiam Catholicam, idest, credo per Spiritum sanctum sanctam Ecclesiam fidelium sanctificari. Item possunt sic coniungi, Credo in Spiritum sanctum, sanctorum communionem, idest per Spiritum sanctū sanctos in vinculo charitatis vniri. Hoc non facit alium articulum, sed declarat eundem: quia ad sanctitatis Ecclesiæ perfectionem pertinet sanctorum communio.

Simon autem Cananæus succedit decimo loco, & dicit: Remissionem

nem peccatorum. Iste Iacobus detulit fratri primatum, eo quòd Iacobus ille erat Ierosolymorum Episcopus, dicit: Credo in sanctam Ecclesiam; peccatorum remissionem, idest per fidem, quam habeo existens in sancta, & vniuersali Ecclesia, consequor remissionē peccatorū, & lepræ curationē. Hoc aūt dicit Remissionē peccatorū, respiciēs ad opus Spūs sancti. Et est sensus, Credo in Spūm sanctū, qui facit remissionē peccatorum. Io. 20. Accipite Spiritū sanctū, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et ita omnis baptismus, qui est peccati ablutio, dicitur fieri in Spiritu sancto. Vos aūt baptizabimini Spiritu sancto nō post multos hos dies. Act. 1.

Post hunc Iudas Thadæus posuit suum bolum, & est vndecimus in ordine, dicens: Carnis resurrectionem: qui articulus fundatur tam in opere filij, quam in opere spiritus sancti: in operatione quidem filij, quia sicut dicit Aug. Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis. Vnde. 1. Cor. 15. Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: nunc autem resurrexit Christus primitiæ dormientium, &c. Apocal. 1. dicitur: Primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Super opus autē spiritus sancti fundatur: quia spiritus gloriæ & incorruptionis inspirabit corpora resurgētium, cuius donatio attribuitur spiritui sācto. Spiritus quidem gloriæ in sanctis resurgentibus ad gloriam: Spiritus autem incorruptionis in omnibus, quia omnes mortui tam in complexione, quàm in compositione membrorum resurgent incorrupti, Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti. 1. Cor. 15. Carnis resurrectionem, idest, per fidē, quā habeo existens in Ecclesia cōsequor carnis resurrectionē. de qua Tob. 17. Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Saluatorē meū.

Vltimus est Matthias, qui posuit suum bolum dicens: Vitam æternam. Et hic articulus fundatur super trium personarum operationē in gloria, vbi pater ministrat posse: filius autem nosse: & spiritus vitam secundum omne posse & nosse. Æterna enim vita est æternum à vita, quæ nunquam habebit durationis terminum, qui est actus fluens diuinus à Deo in beatos, vt totum quod in ipsis est fęliciter iuuet, omnibus infirmitatibus, quæ sunt mortis præludia, fugatis. 1. Cor. 15. Absorpta est mors in victoria. Vitam æternam, idest, per fidem, quam habeo existens in Ecclesia, consequor vitam æternam: hæc est terra viuentium, de qua propheta ait: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Est autem vita æterna videre Deum patrem, & quem misit Iesum Christum. Amen.

De Symbolo Niceno, & eius expositione. Cap. 41.

CRescente numero Christianorum, multę insurrexerunt hęreses,

resces, & ideo plura facta sunt symbola ad maiorem fidei dilucidationem: & licèt infiniti insurgant hæretici contra fidem Catholicam, & Apostolicam; non tamen vnquam submergetur, licèt possit fluctuare. Quę fides dicitur catholica & apostolica duabus de causis secdm Boet. lib. de duabus naturis. Primo quia principia eius non particulariter, sed vniuersaliter vera sunt sine omni instantia. Secunda, quia vniuersaliter, & non particulariter in toto mundo est tenenda, quod non fuit lex vetus, quia ad illam non tenebãtur nisi illi, qui fuerant in domibus patriarcharum. Et quando a domo patriarchæ illi, qui intus erãt separabantur: ex tunc ad legis obseruantiam non tenebantur, sicut dicit glos. Apostoli super epist. ad Rom. Patres ergo in Nicena synodo, symbolum non aliud ab ipso, quod supra dictum est, sed eosdem articulos magis ad erroris exclusionem explanarunt: Et primum quidẽ articulũ expresserũt dicẽtes.

Credo in vnum Deum patrem omnipotẽtem, factorem cęli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Iste totus ita est expressus, contra errorem paganorum, & hæreticorum, qui Manichei a quodã Manes hæresiarcha eorum dicũtur. Pagani enim multos Deos essentialem diuinitatem habentes, & ab inuicem differẽtes esse dixerunt. Manes autem docuit duos esse Deos: Vnum Deum principium bonorũ, & alium principium malorum: & hoc ideo quia, errantes putauerunt malum esse essentiam: & ideo habere efficientem causam, quæ cum non possit esse bonus Deus: dixerũt Deum malum esse principium malorum. Contra quod dixerunt patres: Credo in vnum Deũ, &c. quia Deut. 6. dicitur: Dominus De' tuus est; & non erunt tibi dij alij præter me. & Psal. 80. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Quod autem sancti dicantur dij, hoc est non per essentiam, sed per participationem. Idola autem Gentilium dicuntur apud illos dij, sed non per essentiam, neque etiam per participationem, sed per nuncupationem, & vsurpationem tantum a colentibus illa. De primis dicitur Psal. 81. Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. De secundis dicitur Psal. 95. Omnes dij gentium dęmonia, Dominus autẽ cęlos fecit. Et 1. Cor. 8. Scimus quoniam idolum nihil est in mundo, & nullus Deus nisi vnus.

Secta Manichæi diuisa est in tres: quia vna eius pars dicit duos deos, quam fecit Manes & destruxit Aug. in libro, quem fecit contra epistolam fundamenti. Alia autem secta deriuata ab illo dixit vnũ quidem esse Deum, sed duos factores qui materiam factam ab vno deo in diuersa formauerunt. Et illi dixerunt quod vnus factor fecit incorruptibilia sicut cęlum & corpora cęlestia. Alter enim fecit corruptibilia pugnantia, & se inuicẽ destruentia. Alij etiam Manichæi dixerunt

quod

quod vnus factor fecit inuisibilia sicut animas & angelos. Alius autē visibilia sicut hæc inferiora: ideo patres vt vtrumq; horum errorum excluderent dixerunt: Patrem omnipotentem factorem cęli & terræ visibilium omnium, & inuisibiliū. Fundantes suam explanationem super illud Colos. 1. Quoniam in ipso condita sunt omnia in cęlo, & in terra visibilia & inuisibilia. Hoc igitur est quod addiderunt explanando primum articulum.

Circa secundum dixerunt. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum: & ex patre natum ante omnia secula, Deū de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt.

Et hoc totum sic est explanatum contra Arrij errorem. Quia Arrius dixit vnum esse Dominum Deum; & Christum nō esse Dominū Deū omnibus superpositum, sed potius esse suppositum & depressum, sicut creaturam, quæ non est præposita omnibus; ideo dixerunt: Et in vnū Dominum Iesum Christum, qui in eodem dominio, & superpositione est cū Deo patre: attendentes quod dixit Apost. 1. Cor. 8. Nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.

Item dixit Arrius, quòd Christus & si dicatur filius non tamen est solus filius: quia ipse est adoptiuus filius, sicut multi sunt. Et hoc etiam dixit Sabellius hæreticus: ideo vlterius expresserunt sancti patres dicentes: Flium Dei vnigenitum.

Quia vero dixit Arrius filiū quidem esse factum ante hæc temporalia sæcula: sed non ante omnia sęcula: quia secundum vnum est spacium vniuscuiusq; durationis, quo durat creatura vna, & dixit, quod filius non esset factus ante seculum suæ durationis: ideo ad excludendum hoc dixerunt: Et ex patre natum ante omnia sæcula. Dixit enim Arrius quòd cum vellet Deus creare mundum, ante mundum creauit virtutem quandam, & sapientiam, quæ verbum vocatur, & filius; per quem illum mundum sensibilem crearet. Deceptus autem fuit Arrius: quia putabat, quòd penitus esset simile de Deo faciente mūdum, & de artifice faciente artificiatum. Artifex enim primo format in corde suo rationem & sapiētiam, quæ est ratio artificiati, & virtutem, per quam illa ratio procedit in artificiatum. Et hæc sapientia, & virtus sunt diuersæ essentię ab ipsa substantia artificis, & aliquando formantur in artifice, cùm ante nō fuerunt formatæ. Et ita in Deo fieri putabat, vt dicit Aug. corporalibus cogitationibus plenus in Deo putans fieri, quod vidit fieri in homine: & ideo patres addiderunt: Deum de Deo: & non virtutem vel rationem creatam; lumen de lumine: quia si ita formaretur lumen, quo pater fecit mūdum in Deo, sicut in artifice,

tunc

tunc sicut ante formationem luminis, quod est ratio artificiati, non est lumen in artifice. Sed cor eius est tenebrosum, & lumen habet à Sapiẽtia, quę est artificiati ratio. Sicut omnis homo illuminatur a sapientia sua, ita sequeretur, quòd pater lumen haberet à filio sic facto, & formato, quod impietate plenum est: quia pater nihil habet à filio, sed omnia habet filius a patre: & ideo dixerunt, lumen de lumine.

Quia vero Arrius dixit sic a Deo formatam sapientiam, & virtutem non esse verum Deum, sed adoptiuè Deum dici: ideo addiderunt: Deum verum de Deo vero. Verum Deum vocantes, qui essentialem habet deitatem. Arrius autem iste hoc suo errore Iudaizabat, sicut Hebion hæreticus, qui ante eum fuit: quia Iudæi sic sapientiam, quæ est ratio creationis mundi, sic ante mũdum factum esse dicebant, & quod Deus nisi istam prius fecisset sapiẽtiam, mundum creare nesciret: quia non haberet ad quid respiceret in creando, sicut artifex, qui nescit operis sui rationem.

Quia autem dixit Arrius istam virtutem & sapientiam factã & formatam, & non de substantia genitam, eo quod factum est opus voluntatis, & generatio est opus naturæ infusione substantiæ à generante in eum, qui nascitur: ideo dixerunt; genitum nõ factum consubstantialem patri. Ex quo per generationem naturam, & substantiã accepit.

Quia autem iterum Arrius dixit, quod quidem hic mundus sensibilis per verbum siue sapientiam factus est. Sed non omnia, quia ipsum verbum quod factum est, non est factum per seipsum: ideo addiderunt. Per quem omnia facta sunt, totum Arrij errorem condemnantes. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil.

Circa tertium articulũ dixerunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cęlis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, Et Homo factus est. Ista expressio articuli incarnationis facta est contra Manichæum. Ille enim dixit, quod non propter homines, nec propter salutem hominum descẽdit de cęlis: sed potius descendit à lucifero expulsus, & quod adhuc lucifer reascensurus sit in cęlum ad sedem, vnde in ascensione Christi expulsus est. Fingit enim quod prælium magnum factũ sit in cęlo, sicut dicitur Apoc. 12. Et quod in primo prælio expulsus est Christus: & in secundo expulsus sit lucifer, & hoc prælium dicit fuisse inter duos deos: Deum scilicet lucis & Deum tenebrarum; siue Deum bonum & Deum malũ. Hoc igitur excludẽtes patres dicũt, quòd nulla necessitate, & nulla violentia detrusus: sed charitate hominum, & amore salutis eorum descẽdit de cęlis; non cęlos relinquendo secundum diuinitatem: sed in nostris quæ assumpsit visibilis in hoc mundo apparendo. Ephes. 4. Qui descendit ipse est, & qui ascendit su

per omnes cęlos, vt adimpleret omnia. Ioan.3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cęlo.

Quia autem idē Manes dicit non esse veram carnē Christi, sed phantasticam fuisse, eo quod sicut asserit, malus Deus istam carnem vitiosam fecerit, & hanc carnem non posse esse de bono deo: ideo addiderunt: Et incarnatus est de Spiritu sancto, qui non nisi bonus Deus esse poterit. Et præpositio de quando dicitur de Spiritu sancto, notat potestatem, & operationem, & non notat materiam: quia si de materia substantiæ Spiritus sancti factus esset Christus: tūc sequeretur, quod Spiritus sanctus esset pater filij secundum humanam generationem, & hoc impium est, quia Christus non habet patrem, nisi secundum æternam generationem, vt dicit Aug. quod in terris est sine patre, & in cęlis sine matre. Ex Maria autem additur, vt vera caro connaturalis matri esse credatur, & non phantastica, sicut dixit Manichæus. Virgine autem additur, propter Hebionitas, qui Mariam Virginem in partu non dixerunt, & post partum: quia dixerunt quod tantū Christum hominem ex maternis visceribus protulit, & non Deum.

Et quia de vtero virginali nō exit nisi apertis claustris pudoris: ideo dixerunt Mariam in partu Christi esse deuirginatam. Hi etiam dixerūt quod Maria esset Christotocos, hoc est Christi hominis mater, & non esset Theotocos, hoc est veri Dei mater. Ideo eadem synodus statuit quod virgo Theotocos, & non Christotocos deinceps diceretur.

Et quia Manes dixit, quod Christus esset humanatus, sicut habitus aliquis dicitur tunicatus, vel palliatus, & non esset homo verus; eo quod non sibi naturaliter, & essentialiter vniuisset hominis naturam: sed extrinsecus tantum, & extrinsecus habitualiter assumpsisset sibi hominis naturam. Et ideo ad excludēdum hunc errorem addidit sancta synodus: Et Homo factus est. Factum enim erat Ioa.1. Et verbum caro factum est. Et Gal. 4. Misit Deus filium suum natum ex Muliere factum sub lege, &c.

Deinde sumentes quartum articulum dixerunt. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et huic non addiderūt explanationem, nisi quod dicunt: Crucifixus etiam pro nobis, quod etiā propter Manichæos additum est, qui dixerunt non pro nobis esse crucifixum, sed totum phantasticè fuisse actum; quod dicitur de Christi passione. Additum est etiam propter Sabellianos hæreticos, qui dixerunt nos in nullo indigere Christo: quia etiam nos filij Dei esse possimus, quādo volumus, eo quod nō dixerunt Christum sanctum, sed purum hominem fuisse: & ideo synodus posuit pro nobis: vt sciamus nos nihil posse nisi p Christi sanguinem. Vnde Ioan.17 Ego pro eis sanctifico meipsum, idest, in

san-

sanctum sacrificium me offero, sine quo redimi nos non poteramus.

Deinde ad quintum articulum accesserunt: & illum his verbis declarauerunt dicentes: Et resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in cęlum, sedet ad dexteram; & de descensu ad inferos dimiserunt: quia circa illud nullus error erat: sed & erat contentio de resurrectione, quibusdam dicentibus, quòd non tertia die Christus resurrexit; quia non tribus diebus in sepulcro iacuit: & ideo, vt hanc determinarent contentionem, dixerunt, quod resurrexit tertia die secũdum scripturas: hoc est sicut illos tres dies scriptura docet computare.

Sextum articulum sumpserũt sicut Apost. dixerat: Et ascendit in cęlum, sedet ad dexteram patris. Hic articulus non habebat necessariam explanationem, quia nullam audierant hęresim contra huiusmodi articulum.

Septimum articulum perseruãtes dixerunt: Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Quoniã Origenes dixerat, quòd adhuc vẽturus esset passibilis in aereo corpore, passurus pro dęmonibus in aere, sicut passus fuerat pro nobis hominibus in terra: ideo addiderunt: Et iterum venturus est cum gloria. Et quia nonnulli Iudaizantes hæretici dixerunt, quod Christus vẽturus sit, & regnaturus annis mille in aurea Ierusalem, & tunc regnum illud finiturus, & aliud incępturus, ideo addiderunt patres: Cuius regni non erit finis.

Deinde tractantes octauum articulum dixerunt: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre, filioq; procedit: qui cũ patre & filio simul adoratur, & cõglorificatur, qui locutus est per prophetas. Multæ enim hæreses iam surrexerant de Spiritus sancti processione, quas in processionis eius expressione necessarium fuit excludere. Quod autem addunt, in Spiritum sanctum, Dominum, contra Nestorium & Euticem Constantinopolitanos patriarchas addiderũt: qui Spiritum sanctum dixerunt esse seruum patris & filij. Et causa sui erroris fuit, quod spiritum in Deo, sicut in homine acceperunt. In homine enim spiritus fumus est lucidus, vel aereus, qui ex humido naturali resoluitur, & deseruit animæ in operationes animales, & vitales, & naturales; & mouetur in omnẽ partem corporis. Et ita spiritus hominis in membra vehit virtutes animæ & cordis. Et ad hanc similitudinẽ dixerunt Spiritum sanctum creatum a patre procedere & sic vehere, & inuehere virtutes potẽtiæ patris, & sapientiæ filij oĩbus creatis. Et ideo seruire patri, & filio, & esse seruũ eorũ, & non quidẽ per se viuificare: sed vehiculum esse vitæ patris & filij. Quod autem sequitur. Qui cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur: adhuc contra Nestorium additum est: vt ostendatur Spiritus sanctus,

De Symbolo. Cap. 39.

HAbita concione mox cantatur alta voce, Credo in vnũ Deũ, Quoniam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem Rom. 10. idem sancta mater Ecclesia, vt ostendat quod verbum siue prædicationem fide & corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat. Symbolum post euangelium fidem post prædicationem ostẽdit. Io. Hæc eo loquente multi crediderunt in eum.

Symbolum autem Græce, Latine sonat indicium, vel signum, vel collatio: tum quia regulam fidei plenam indicat & perfectam: tum quia simul in vnum fidei continet articulos. Triplex autem est Symbolum, primum est symbolum Apostolorum, quod vocatur symbolum minus, quod videlicet ex institutione Damasi Papę dicitur submissa voce in horis canonicis puta ad primã, ad matutinum, & ad completoriũ. Et illud dicitur à sin quod est, con, & bolos quod est sententia: quia compositum fuit ex diuersis verbis Apostolorum, sicut pueri in festiuis conuenientes afferre solent bolos, idest frusta carnium, idest, partem carnium, & panes: quæ in vnum collecta symbolum vocãtur, idest, collectio minutiarum. 44. dist. non oportet. Traditur enim quod antequam Apostoli inter se diuiderentur ad prædicandum, illud composuerunt, & vnusquisq; suam apposuit sententiam, siue bolum, idest, partem. Petrus dixit Credo in Deũ patrem omnipotentem creatorem cęli, & terræ, & ita fecerunt reliqui, quod apud omnes manifestum est.

Hoc autem symbolum minus nõ dicitur alta voce, sed tacite: primo dicitur in silẽtio, quia compositum est adhuc fide non publice prædicata: & continet fidem implicitam, & non explicitam, quæ a singulis intelligi possit. Vel dicitur sub silẽtio, quia fides adhuc nõ erat propagata, & in secreto cõpositũ fuit, quod non est ita de symbolo Niceno. Vel quia in primordio Ecclesiæ non ita clare, & in palam fides confitebatur: quia multi latitabant.

Dicitur autem sub silentio in prima, & in completorio. In prima ad notandum, quod in primitiua Ecclesia præsertim tempore passionis Christi prædicatores, & fidei professores siluerunt. In completorio, ad notandum, quod similiter in fine seculorum Antichristi persecutione inualescente, illorum ora claudentur. Dicitur tamen alta voce ab eo, qui ordinatur in episcopum, ad denotãdum, quod propter fidem in eo contentam debet fortiter vsque ad sanguinis effusionem pugnare.

Secundum symbolum est, Quicunq; vult saluus esse, ab Athanasio patriarcha Alexandrino in ciuitate Treueri compositum: hoc tamen potest dici tertium; nam Nicenum, de quo est habendus sermo, fuit prius in Nicena synodo compilatũ. Tertium symbolum est Nicenum,

15. dist.

25. dist. c. 1. Scilicet, Credo in vnū Deum, &c. quod Damasus Papa ex condicto vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebrare instituit, & in Missa cantare patenter: quamquam & Marcus Papa primus statuisset illud alta voce cantari: & vocatur symbolum maius. Et hoc etiam continet duodecim clausulas siue partes. Vsus cantandi symbolum ad Missam creditur à Græcis peruenisse.

Cantatur autem publice, & alte ad Missam: primo quia publice factum est, & expressius cum explanatione fidem continet. Secundo quia sic alta voce omnes illud possunt addiscere. Omnis enim Christianus tenetur publice fidem Catholicam profiteri: propter quod in fronte signatur. Tertio, ideo in Missa patenter dicitur, ad notādum quod hodie fides Catholica libere prædicatur & docetur. Quarto, quia non cantatur symbolum synodi nisi in solemnitatibus, in quibus aliqua mentio fit de symbolo: sicut in omnibus dominicis, quæ sunt de resurrectione, natiuitate, ascensione, & festo spiritus sancti, & infrà octauas ipsorum, propter octauam resurrectionis: & in festis B. Mariæ Virginis: quia de ipsa fit etiam ibi mentio; & in festis Apostolorum, quia credimus, sanctam Ecclesiam Catholicam & Apostolicam. Et in festo dedicationis Ecclesię: quia credimus sanctam Ecclesiam. Et in festo sanctæ Mariæ Magdalenæ, quæ fuit Apostola Apostolorum, prędicauit resurrectionem alijs discipulis & Apostolis Christi. Et in festo sanctę crucis, quia credimus crucifixum. Potest etiam dici in festo sancti Io. Baptistæ fit enim ibi mentio de prophetis. Qui locutus est per prophetas. Dicitur in festo doctorum, quia symbolum & fidem Catholicam explanarunt. Et in festo angelorum, qui nunc Ecclesiam defendunt, sicut olim synagogam.

Sane episcopus seu sacerdos illud incipit solus, ad designandum, quod omne bonum à Christo (quē ipse repræsentat) procedit. Nam omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. 1. q. 1. quam pio.

Ne autem musicus ille cœlestis dicat: Cantauimus vobis: & non saltastis: chorus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solemni tripudio fidem Catholicam profert dicens: Patrem omnipotentem, &cęt.

Episcopus seu sacerdos illud incipiens stat erectus ante medium altaris manibus extensis sursum eleuatis, quas iungit postquam incępit. Siquidem sacerdos vel episcopus Christum repræsentans, stat erectus: ad notandum Christum semper paratum esse cunctis spiritualia bona largiri. Et ante altaris medium; ad innuendum, quod non est personarū acceptator: sed quantum in ipso est, semper omnibus æqualiter influit, ne angulum diligit, neque sinum.

Manus extendit, ad designandū,

quod paratus est abundanter benemeritis illa largiri: sursum tamen eleuatis, quasi ipso facto ostẽdens, quod quæ sursum sunt quærere, atque à Deo misericordiam poscere, & in eo solo sperare debere, qui est pater omnipotẽs, vt dicitur in principio symboli.

Deinde postquam inceperit, manus iungit, quia ei soli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam symbolum, verbum est euangelicum quo ad sensum, ideo stando illud audire debemus sicut & euangeliũ: & ita finito, nos signo crucis signare debemus. In quibusdam Ecclesijs, vt in Ambrosina, cantato symbolo, populus cantat Kyrie eleison, quoniã postquam Christus & Apostoli docuerũt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt: quas forsitan repræsentat suauissimi symboli melodia. Nunc restat vt declaretur symbolum, tam minus, quàm Nicenum: sed quia Albertus Magnus vtrumq; delucidauit, ideo ab expositione tanti viri non discedam.

De Symboli Apostolorum diuisione. Cap. 40.

Diuidendo & explorando symbolum, dicimus quod Petrus Apostolorum princeps primo loco posuit suum bolum siue partem dicens: Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cęli & terræ. & ibi siluit.

Iste autem est articulus primus. Quod dicit credo, idem est ac si dicat, corde assentior: deuotione tendo in Deũ: qui paternitate sua principium est totius diuinitatis: ab ipso enim est filius per generationẽ, & ab eo & filio est Spiritus sãctus per processionem. Quod sequitur: Omnipotentem, nomen est essentiale: Hest. 13. Domine Deus rex omnipotens in ditione tua cũcta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuæ voluntati. & Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? Ita ergo dicitur Deus omnipotens. Quod autem sequitur, creatorem cęli & terræ, ad eundem pertinet articulum, sicut effectus pertinet ad suam causam. Genes. 1. In principio creauit Deus cęlum & terrã. & Psal. 101. In principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cęli. & Colos. 1. In ipso cõdita sunt vniuersa in cęlo, & in terra.

Secundus autem in Cõcilio fuit Andreas frater eius, qui posuit suũ bolum, dicendo: Et in Iesum Christum filium eius vnicũ Dominum nostrum. Et hîc tacuit. Quod autem dixit, Et in Iesum Christum, notat personam mediatoris. q. d. Credo & in Iesum Christũ. Quod autem dixit, Filium eius vnicum: in filio ei⁹ notat & generationis processionem, & connaturalitatem diuinitatis, quæ inter hominem generantem est & genitum: si ab ipso naturaliter & substantialiter generatur. Et cum Deitas nec secundum esse, nec per naturam possit multiplicari: oportet quod inter generantem

rantem & genitum consubstantia litas esse credatur. Quod autem dicit vnicũ: notat, quòd totam gloriam patris possedit: & eam cũ alio secundo genito non diuisit. Et quod dicit Dominum: notat quod omnium diuitiarum sit possessor, & largitor. Et quod dicit nostrum: notatur quod noster debitor ex sua charitate, qua nostra in se suscepit, sit effectus. Ecce ergo alteram in trinitate personam; hic est Iesus, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum: hic est Christus oleo lætitiæ præ cõsortibus vnctus: hic est enim vnicus patris filius, de quo Dauid cantat. Filius meus es tu; ego hodie genui te. & Apost. Galat. 4. Misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. Hic est Dominus noster, qui nos creauit, qui nos seruos alienos pretio sanguinis eruit.

Tertio loco sequitur Iacobus maior, qui dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Et hîc quieuit. Hæc enim duo conceptio, & natiuitas ad idem pertinent sacramentum incarnationis: quia consummatio conceptionis est natiuitas. Quod autem dicit: De Spiritu sancto, præpositio quidem notat potestatem & operationem: ac si dicat: Qui conceptus est de potestate & operatione Spiritus sancti: nõ autem notat substantiam vel misericordiã: quia qui de substantia alicuius conceptus est, filius eius est. Christus autem non est filius Spiritus sancti, secundũ temporalem generationem, quia secundum illam generationem non est factus de substãtia Spiritus sancti. Quod autem dicitur, Natus, intelligit duas natiuitates; vnam in vtero, qua Christus naturam nostram assumpsit, & sibi vniuit; Et aliam ex vtero, qua de vtero in lucem processit: non reseratis claustris virginei pudoris. Et ideo dicit, de Maria Virgine: quòd sicut fuit illibata ante partum, ita fuit in cõceptione sine concupiscentia. Et in grauidatione sine pondere. Et in partu sine dolore. De conceptu dicitur Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c. De natiuitate dicitur Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Ecce primum Christi sacramentom, scilicet incarnatio. q. d. Credo in Christum Iesum, qui cum sit Deus, factus est homo: non ex virili semine: sed cõceptus opratione Spiritus sancti: natus ex Maria Virgine. Isa. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.

Quarto loco sequitur Ioannes Euangelista: qui posuit bolum suũ dicens: Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Et hîc finiuit. Articulus iste est passio Christi. Determinatio autem articuli est, quòd sub Pontio Pilato est passus: dicitur Pontius, quia Pontum insulam deuicit: Veluti Scipio Aphricanus, quia Aphricam deuicit. Quod addit, crucifixus, modum explanat passionis. Et quod dicit, Mortuus, dicit quantitatem passionis.

nis. Philip. 2. Factus obediens vsq; ad mortem mortem autem crucis. & 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quod addit, & sepultus, non aliud dicit, sed addidit officium funeris circa mortem. Tob. 4. cũ acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & ideo sepultura nihil addidit, nisi quod ad mortem pertinet. Ecce secundum sacramentum: secũdum humanitatem Christi, scilicet, passio cuius tempus describitur sub Põtio Pilato: forma subditur, crucifixus: finis concluditur: mortuus & sepultus. Vnde plangens Dauid: foderũt manꝰ meas, & pedes meos, & dinumerauerũt omnia ossa mea. De morte ait. Domus Domini fuit exitus mortis. De sepulcro. Isa. 2. Et erit sepulcrum eius gloriosum.

Quinto loco succedit Philippus, qui posuit suum bolum dicens: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Et hic finem posuit. Ecce tertium sacramentum, scilicet, resurrectionem: sed de descensu ad inferna pręmittitur, ex quo mortui liberantur Ose. 13. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos: ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Hic est euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius vasa dirupit. Matth. 12. Luc. 11. Hic est qui dicit in Psal. 2. Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me: qui patri dicenti: exurge gloria mea, exurge cum psalmis & cithara: breui sermone respondet: exurgam diluculo, cuius resurrectioni mulieres, & viri perhibent testimonium in euãgelio. & alibi. Resurrexi & adhuc tecum sum: non enim in toto perij per mortem, sicut inimici mei Iudæi arbitrati sunt.

Sexto loco succedit Bartholomæus, qui posuit suum bolum dicens: Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ecce quartum sacramentum, scilicet, ascensio. Sedere enim à dextris patris terminus est ascensionis. Et ideo ad idẽ pertinet credibile: quia autẽ Christus verus Deus fuit, ideo propria virtute non Angelorũ manibus superuectus, sicut Lazarus loris ascendit Mich. 2. Ascendet pandens iter ante eos. Io. 20. Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ, Deum meum & Deum vestrum. Et secundum deitatem sedere à dextris est potissimis bonis vltra omnẽ creaturam perfrui, Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.

Ascendit enim sicut Dauid dicit, super cherubin & volauit super pẽnas ventorum, & parauit in cęlo sedem suam, & regnum eius omnibus dominabitur; cui ait pater: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et vt quoq; testimonium de visu non deesset, ait Lucas Act. 1. Videntibus illis, scilicet, discipulis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Septimo loco succedit Thomas, qui dixit, Inde venturus est iudicare vi-

re viuos & mortuos. Et hîc tacuit. Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cęlum: In forma autem humana iuit: quia in forma diuina nunquam defuit: & ideo in forma humana redibit ad iudicium, in qua & à bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quem transfixerunt. A malis autem forma diuina videri nō poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea. Isa. 26. Tollatur impius ne videat gloriā Dei. Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum à mortuis. 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit siue bonum siue malū. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oues à dextris, & hædos à sinistris. Et bonis dicet: Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem ęternum. Ecce quintum sacramentum quod nondum est apertum: veniet enim Rex manifeste, cui pater iudicium dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. & alibi. Deus manifeste veniet. Deus noster, & non silebit.

Matthæus ponit post hunc suum bolum, & est octauus in ordine, dicens: Credo in Spiritum sanctum: quia post sacramenta, quæ fuerunt de filij diuinitate & humanitate, cōsequens est ponere de Spiritu sancto, qui procedit ab vtroq; a patre, scilicet, & filio. Dicitur autem hîc, Credo, quia a primo articulo vsq; huc intermissum fuerat: & ideo cōsequens erat hic iterare, quando de alia persona articuli erant ponendi. Spiritus autem dicitur, quia spirat vitam gratiæ & intelligentiæ. Sanctus autem dicitur, quia omnis sanctitatis est perfector. Ecce igitur tertia in Trinitate persona, scilicet, Spiritus sanctus: de qua Moyses, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Psal. Flabit spiritus eius & fluent aquæ. Et Dominus in euangelio. Spiritus, qui a patre procedit, docebit vos omnia. Ille enim docet: ille sanctificat: ille vnit: ille peccata remittit: per hunc resurrectionem in gloria: per hunc consequimur vitam æternam.

Deinde Iacobus Minor sequitur, qui ponit suum bolum dicens: Sanctam Ecclesiam Catholicam; idest, credo per Spiritum sanctum sanctā Ecclesiam Catholicam, idest, credo per Spiritum sanctum sanctam Ecclesiam fidelium sanctificari. Item possunt sic coniungi, Credo in Spiritum sanctum, sanctorum communionem, idest per Spiritum sanctū sanctos in vinculo charitatis vniri. Hoc non facit alium articulum, sed declarat eundem: quia ad sanctitatis Ecclesiæ perfectionem pertinet sanctorum communio.

Simon autem Cananæus successit decimo loco, & dicit: Remissionem

nem

nem peccatorum. Iste Iacobus detulit fratri primatum, eo quòd Iacobus ille erat Ierosolymorum Episcopus, dicit: Credo in sanctam Ecclesiam; peccatorum remissionem, idest per fidem, quam habeo existens in sancta, & vniuersali Ecclesia, consequor remissionē peccatorũ,& lepræ curationē. Hoc aũt dicit Remissionē peccatorũ, respiciēs ad opus Spũs sancti. Et est sensus, Credo in Spũm sanctũ, qui facit remissionē peccatorum. Io. 20. Accipite Spiritũ sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et ita omnis baptismus, qui est peccati ablutio, dicitur fieri in Spiritu sancto. Vos aũt baptizabimini Spiritu sancto nõ post multos hos dies. Act. 1.

Post hunc Iudas Thadæus posuit suum bolum, & est vndecimus in ordine, dicens: Carnis resurrectionem: qui articulus fundatur tam in opere filij, quam in opere spiritus sancti: in operatione quidem filij, quia sicut dicit Aug. Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis. Vnde. 1. Cor. 15. Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: nunc autem resurrexit Christus primitiæ dormientium, &c. Apocal. 1. dicitur: Primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Super opus autē spiritus sancti fundatur: quia spiritus gloriæ & incorruptionis inspirabit corpora resurgētium, cuius donatio attribuitur spiritui sãcto. Spiritus quidem gloriæ in sanctis resurgentibus ad gloriam: Spiritus autem incorruptionis in omnibus, quia omnes mortui tam in complexione, quàm in compositione membrorum resurgent incorrupti, Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti. 1. Cor. 15. Carnis resurrectionem, idest, per fidē, quã habeo existens in Ecclesia cõsequor carnis resurrectionē. de qua Tob. 17. Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Saluatoē meũ.

Vltimus est Matthias, qui posuit suum bolum dicens: Vitam æternam. Et hic articulus fundatur super trium personarum operationē in gloria, vbi pater ministrat posse: filius autem nosse: & spiritus vitam secundum omne posse & nosse. Æterna enim vita est æternum à vita, quæ nunquam habebit durationis terminum, qui est actus fluens diuinus à Deo in beatos, vt totum quod in ipsis est fęliciter iuuet, omnibus infirmitatibus, quæ sunt mortis præludia, fugatis. 1. Cor. 15. Absorpta est mors in victoria. Vitam æternam, idest, per fidem, quam habeo existens in Ecclesia, consequor vitam æternam: hæc est terra viuentium, de qua propheta ait: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Est autem vita æterna videre Deum patrem, & quem misit Iesum Christum. Amen.

De Symbolo Niceno, & eius expositione. Cap. 41.

CRescente numero Christianorum, multę insurrexerunt hęreses,

reses, & ideo plura facta sunt symbola ad maiorem fidei dilucidationem: & licèt infiniti insurgant hæretici contra fidem Catholicam, & Apostolicam; non tamen vnquam submergetur, licèt possit fluctuare. Quę fides dicitur catholica & apostolica duabus de causis sedm Boet. lib. de duabus naturis. Primo quia principia eius non particulariter, sed vniuersaliter vera sunt sine omni instantia. Secunda, quia vniuersaliter, & non particulariter in toto mundo est tenenda, quod non fuit lex vetus, quia ad illam non tenebātur nisi illi, qui fuerant in domibus patriarcharum. Et quando a domo patriarchæ illi, qui intus erāt separabantur: ex tunc ad legis obseruantiam non tenebantur, sicut dicit glos. Apostoli super epist. ad Rom. Patres ergo in Nicena synodo, symbolum non aliud ab ipso, quod supra dictum est, sed eosdem articulos magis ad erroris exclusionem explanarunt: Et primum quidē articulū expresserūt dicētes.

Credo in vnum Deum patrem omnipotētem, factorem cęli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Iste totus ita est expressus, contra errorem paganorum, & hæreticorum, qui Manichei a quodā Manes hæresiarcha eorum dicūtur. Pagani enim multos Deos essentialem diuinitatem habentes, & ab inuicem differētes esse dixerunt. Manes autem docuit duos esse Deos: Vnum Deum principium bonorū, & alium principium malorum: & hoc ideo quia, errantes putauerunt malum esse essentiam: & ideo habere efficientem causam, quæ cum non possit esse bonus Deus: dixerūt Deum malum esse principium malorum. Contra quod dixerunt patres: Credo in vnum Deū, &c. quia Deut. 6. dicitur: Dominus De' tuus est; & non erunt tibi dij alij præter me. & Psal. 80. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Quod autem sancti dicantur dij, hoc est non per essentiam, sed per participationem. Idola autem Gentilium dicuntur apud illos dij, sed non per essentiam, neque etiam per participationem, sed per nuncupationem, & vsurpationem tantum a colentibus illa. De primis dicitur Psal. 81. Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. De secundis dicitur Psal. 95. Omnes dij gentium dęmonia, Dominus autē cęlos fecit. Et 1. Cor. 8. Scimus quoniam idolum nihil est in mundo, & nullus Deus nisi vnus.

Secta Manichæi diuisa est in tres: quia vna eius pars dicit duos deos, quam fecit Manes & destruxit Aug. in libro, quem fecit contra epistolam fundamenti. Alia autem secta deriuata ab illo dixit vnū quidem esse Deum, sed duos factores qui materiam factam ab vno deo in diuersa formauerunt. Et illi dixerunt quod vnus factor fecit incorruptibilia sicut cęlum & corpora cęlestia. Alter enim fecit corruptibilia pugnantia, & se inuicē destruentia. Alij etiam Manichæi dixerunt

quod

quod vnus factor fecit inuisibiliá sicut animas & angelos. Alius autē visibilia sicut hæc inferiora: ideo patres vt vtrumq; horum errorum excluderent dixerunt: Patrem omnipotentem factorem cęli & terræ visibilium omnium, & inuisibiliū. Fundantes suam explanationem super illud Colos. 1. Quoniam in ipso condita sunt omnia in cęlo, & in terra visibilia & inuisibilia. Hoc igitur est quod addiderunt explanando primum articulum.

Circa secundum dixerunt. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum: & ex patre natum ante omnia secula, Deū de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt.

Et hoc totum sic est explanatum contra Arrij errorem. Quia Arrius dixit vnum esse Dominum Deum; & Christum nō esse Dominū Deū omnibus superpositum, sed potius esse suppositum & depressum, sicut creaturam, quæ non est præposita omnibus; ideo dixerunt: Et in vnū Dominum Iesum Christum, qui in eodem dominio, & superpositione est cū Deo patre: attendentes quod dixit Apost. 1. Cor. 8. Nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.

Item dixit Arrius, quòd Christus & si dicatur filius non tamen est solus filius: quia ipse est adoptiuus filius, sicut multi sunt. Et hoc etiam dixit Sabellius hæreticus: ideo vlterius expresserunt sancti patres dicentes: Filium Dei vnigenitum.

Quia vero dixit *Arrius filiū* quidem esse factum ante hæc temporalia sæcula: sed non ante omnia sęcula: quia secundum vnum est spacium vniuscuiusq; durationis, quo durat creatura vna, & dixit, quod filius non esset factus ante seculum suæ durationis: ideo ad excludendum hoc dixerunt: Et ex patre natum ante omnia sæcula. Dixit enim Arrius quòd cum vellet Deus creare mundum, ante mundum creauit virtutem quandam, & sapientiam, quæ verbum vocatur, & filius; per quem illum mundum sensibilem crearet. Deceptus autem fuit Arrius: quia putabat, quòd penitus esset simile de Deo faciente mūdum, & de artifice faciente artificiatum. Artifex enim primo format in corde suo rationem & sapiētiam, quæ est ratio artificiati, & virtutem, per quam illa ratio procedit in artificiatum. Et hæc sapientia, & virtus sunt diuersæ essentię ab ipsa substantia artificis, & aliquando formantur in artifice, cùm ante nō fuerunt formatæ. Et ita in Deo fieri putabat, vt dicit Aug. corporalibus cogitationibus plenus in Deo putans fieri, quod vidit fieri in homine: & ideo patres addiderunt: Deum de Deo: & non virtutem vel rationem creatam; lumen de lumine: quia si ita formaretur lumen, quo pater fecit mūdum in Deo, sicut in artifice,

tunc

tunc sicut ante formationem luminis, quod est ratio artificiati, non est lumen in artifice. Sed cor eius est tenebrosum, & lumen habet à Sapiẽtia, quę est artificiati ratio. Sicut omnis homo illuminatur a sapientia sua, ita sequeretur, quòd pater lumen haberet à filio sic facto, & formato, quod impietate plenum est: quia pater nihil habet à filio, sed omnia habet filius a patre: & ideo dixerunt, lumen de lumine.

Quia vero Arrius dixit sic a Deo formatam sapientiam, & virtutem non esse verum Deum, sed adoptiuè Deum dici: ideo addiderunt: Deum verum de Deo vero. Verum Deum vocantes, qui essentialem habet deitatem. Arrius autem iste hoc suo errore Iudaizabat, sicut Hebion hæreticus, qui ante eum fuit: quia Iudæi sic sapientiam, quæ est ratio creationis mundi, sic ante mũdum factum esse dicebant, & quod Deus nisi istam prius fecisset sapiẽtiam, mundum creare nesciret: quia non haberet ad quid respiceret in creando, sicut artifex, qui nescit operis sui rationem.

Quia autem dixit Arrius istam virtutem & sapientiam factã & formatam, & non de substantia genitam, eo quod factum est opus voluntatis, & generatio est opus naturæ infusione substantiæ à generante in eum, qui nascitur: ideo dixerunt; genitum nõ factum consubstantialem patri. Ex quo per generationem naturam, & substantiã accepit.

Quia autem iterum Arrius dixit, quod quidem hic mundus sensibilis per verbum siue sapientiam factus est. Sed non omnia, quia ipsum verbum quod factum est, non est factum per seipsum: ideo addiderunt. Per quem omnia facta sunt, totum Arrij errorem condemnantes. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil.

Circa tertium articulũ dixerunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cęlis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, Et Homo factus est. Ista expressio articuli incarnationis facta est contra Manichæum. Ille enim dixit, quod non propter homines, nec propter salutem hominum descẽdit de cęlis: sed potius descendit à lucifero expulsus, & quod adhuc lucifer reascensurus sit in cęlum ad sedem, vnde in ascensione Christi expulsus est. Fingit enim quod prælium magnum factũ sit in cęlo, sicut dicitur Apoc. 12. Et quod in primo prælio expulsus est Christus: & in secundo expulsus sit lucifer, & hoc prælium dicit fuisse inter duos deos: Deum scilicet lucis & Deum tenebrarum; siue Deum bonum & Deum malũ. Hoc igitur excludẽtes patres dicũt, quòd nulla necessitate, & nulla violentia detrusus: sed charitate hominum, & amore salutis eorum descẽdit de cęlis; non cęlos relinquendo secundum diuinitatem: sed in nostris quæ assumpsit visibilis in hoc mundo apparendo. Ephes. 4. Qui descendit ipse est, & qui ascendit su-

per omnes cęlos, vt adimpleret omnia. Ioan.3. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cęlo.

Quia autem idē Manes dicit non esse veram carnē Christi, sed phantasticam fuisse, eo quod sicut asserit, malus Deus istam carnem vitiosam fecerit, & hanc carnem non posse esse de bono deo: ideo addiderunt: Et incarnatus est de Spiritu sancto, qui non nisi bonus Deus esse poterit. Et præpositio de quando dicitur de Spiritu sancto, notat potestatem, & operationem, & non notat materiam: quia si de materia substantiæ Spiritus sancti factus esset Christus: tūc sequeretur, quod Spiritus sanctus esset pater filij secundum humanam generationem, & hoc impium est, quia Christus non habet patrem, nisi secundum æternam generationem, vt dicit Aug. quod in terris est sine patre, & in cęlis sine matre. Ex Maria autem additur, vt vera caro connaturalis matri esse credatur, & non phantastica, sicut dixit Manichæus. Virgine autem additur, propter Hebionitas, qui Mariam Virginem in partu non dixerunt, & post partum: quia dixerunt quod tantū Christum hominem ex maternis visceribus protulit, & non Deum.

Et quia de vtero virginali nō exit nisi apertis claustris pudoris: ideo dixerunt Mariam in partu Christi esse deuirginatam. Hi etiam dixerūt quod Maria esset Christotocos, hoc est Christi hominis mater, & non esset Theotocos, hoc est veri Dei mater. Ideo eadem synodus statuit quod virgo Theotocos, & non Christotocos deinceps diceretur.

Et quia Manes dixit, quod Christus esset humanatus, sicut habitu aliquis dicitur tunicatus, vel palliatus, & non esset homo verus; eo quod non sibi naturaliter, & essentialiter vniuisset hominis naturam: sed extrinsecus tantum, & extrinsecus habitualiter assumpsisset sibi hominis naturam. Et ideo ad excludēdum hunc errorem addidit sancta synodus: Et Homo factus est. Factum enim erat Ioa.1. Et verbum caro factum est. Et Gal. 4. Misit Deus filium suum natum ex Muliere factum sub lege, &c.

Deinde sumentes quartum articulum dixerunt. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et huic non addiderūt explanationem, nisi quod dicunt: Crucifixus etiam pro nobis, quod etiā propter Manichæos additum est, qui dixerunt non pro nobis esse crucifixum, sed totum phantasticè fuisse actum; quod dicitur de Christi passione. Additum est etiam propter Sabellianos hæreticos, qui dixerunt nos in nullo indigere Christo: quia etiam nos filij Dei esse possimus, quādo volumus, eo quod nō dixerunt Christum sanctum, sed purum hominem fuisse: & ideo synodus posuit pro nobis: vt sciamus nos nihil posse nisi p Christi sanguinem. Vnde Ioan. 17 Ego pro eis sanctifico meipsum, idest, in

san-

sanctum sacrificium me offero, si- ne quo redimi nos non poteramus.

Deinde ad quintum articulum accesserunt: & illum his verbis declarauerunt dicentes: Et resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in cęlum, sedet ad dexteram; & de descensu ad inferos dimiserunt: quia circa illud nullus error erat:sed & erat contentio de resurrectione,quibusdam dicentibus, quòd non tertia die Christus resurrexit; quia non tribus diebus in sepulcro iacuit:& ideo,vt hanc determinarent contentionem, dixerunt, quod resurrexit tertia die secũdum scripturas: hoc est sicut illos tres dies scriptura docet computare.

Sextum articulum sumpserũt sicut Apost. dixerat: Et ascendit in cęlum, sedet ad dexteram patris. Hic articulus non habebat necessariam explanationem, quia nullam audierant hęresim contra huiusmodi articulum.

Septimum articulum perscruãtes dixerunt: Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos,cuius regni nõ erit finis. Quoniã Origenes dixerat, quòd adhuc vẽturus esset passibilis in aereo corpore, passurus pro dęmonibus in aere, sicut passus fuerat pro nobis hominibus in terra: ideo addiderunt: Et iterum venturus est cum gloria. Et quia nonnulli Iudaizantes hæretici dixerunt, quod Christus vẽturus sit, & regnaturus annis mille in aurea Ierusalem, & tunc regnum illud finiturus, & aliud in- **cępturus, ideo addiderunt patres:** Cuius regni non erit finis.

Deinde tractantes octauum articulum dixerunt: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre,filioq; procedit:qui cũ patre & filio simul adoratur, & cõglorificatur, qui locutus est per prophetas. Multæ enim hæreses iam surrexerant de Spiritus sancti processione, quas in processionis eius expressione necessarium fuit excludere. Quod autem addunt,in Spiritum sanctum, Dominum, contra Nestorium & Euticem Constantinopolitanos patriarchas addiderũt: qui Spiritum sanctum dixerunt esse seruum patris & filij. Et causa sui erroris fuit, quod spiritum in Deo, sicut in homine acceperunt. In homine enim spiritus fumus est lucidus, vel aereus, qui ex humido naturali resoluitur, & deseruit animæ in operationes animales, & vitales, & naturales; & mouetur in omnẽ partem corporis. Et ita spiritus hominis in membra vehit virtutes animæ & cordis. Et ad hanc similitudinẽ dixerunt Spiritum sanctum creatum a patre procedere & sic vehere, & inuehere virtutes potẽtiæ patris, & sapientiæ filij oĩbus creatis. Et ideo seruire patri,& filio,& esse seruũ eorũ,& non quidẽ per se viuificare: sed vehiculum esse vitæ patris & filij. Quod autem sequitur. Qui cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur: adhuc contra Nestorium additum est: vt ostendatur Spiritus sanctus,

ceptat, quæ fit ex amore & charitate. Ex his elicitur, quare subdiaconus ita portat nulla facta reuerentia altari, quia ipse episcopus repræsentat Christum. Literaliter, quia aliàs ità incedens cum libro aperto fortè cederet.

In Missa autẽ pro defunctis euangelium non fertur Pontifici ad osculandum · tum quia tunc præmissæ rationes cessant: tum quia in Missa illa omnis solemnitas subtrahitur, ne festiuæ solemnitates misceantur cũ meroribus desolationis: nec osculatur librum, vt dicit rubrica.

Subdiaconus portat librum euangelij, & diaconus vacuus redit: vt ostendat se prędicatione finita, contemplationi vacare. Veniens autem prius ad legendum euangelium, librum ferebat, ad notandum, quod ipse non solum debebat docere, sed etiam facere. Redit etiam ad episcopum vel sacerdotem, vnde venit, ad notandum quòd omnis doctrina a Deo est, & ad ipsum reuertitur.

Liber euangelij, & thuribulum ad Pontificem reportantur· quia ad eum omnia bona referenda sunt, à quo cuncta procedunt. Nam & Apostoli prædicatione peracta ad Christum reuersi sunt referentes ei gratias de miraculis, & prædicationis profectu. Sacerdos minister Põtificem, qui Christum designat, incensat ad ostendendum, quòd sacerdotis maxime officium est orationis ignitum sacrificiũ, quod per incensum significatur, Christo offerre, non solum in expiationem delicti, verumetiam in gratiarum actionem.

Recitandi euangelium in Missa consuetudo est antiquissima. Audi Concil. Valent. Hispaniæ. Inter cętera hoc censuimus esse obseruandum, vt sacrosancta euangelia ante munerum illationem in Missa catechumenorum, in ordine lectionum post epistolam legantur.

Nota quod Diaconus non dicit, Dominus vobiscum ad horas, sicut nunc: eo quod non ita gerit typum Christi, qui per Booz hac salutatione vsus est: sicut sacerdos qui ea in persona Christi vtitur: quia tunc vtitur officio prædicatoris: & pronunciat doctrinam ab ipso Christo immediate prolatam.

De prædicatione. Cap. 38.

SI erit habendus sermo (quem, episcopo celebrante, ab eo fieri consueuit, vel ab aliquo canonico presbytero) siquidẽ episcopus erit concionaturus, id faciet in propria sua sede, &c. Deinde paulo post, si episcopus ante altare sermonẽ habuit, reuertitur ad sedem suam, vbi dicit: Credo in vnum Deum, vel Dominus vobiscum, prout conuenit. Ex his verbis patet, quòd habenda est concio statim post lectionem euangelij. Post euangelium ergo fit populo prædicatio, quasi euangelici verbi expositio: qui modus sumptus est ex libro Neem. in principio, vbi legitur. Et legerunt

leuitæ

leuitæ in libro legis Dei. Neemias autem sacerdos, & Esdras scriba interpretabantur populo vniuersa.

Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, vt ad cõcordiam venirent, priusquam communicarent: & mundi essent priusquam apparerent corã Christo Saluatore nostro, cui manifesta sũt abscondita cordium: ex quo siquidem prædicãdi vsus in Ecclesia inoleuit. Inde etiam est, quod oratio dominicalis in Missa dicitur alta voce, quia ibi continetur hæc monitio, scilicet, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Notatione autem dignum est, quod prædicandi munus nullus suscipere debet, nisi cui committitur: aut cui ex officio sibi iniuncto incũbit. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Rom. 10. & ideo prædicaturus licentiam petit, dicens: Iube domne benedicere. Debet autem prædicator esse in loco eminentiori, sicut & euangelium legens: nã Iesus videns turbas ascendit in montem: & aperiens os suum docebat eos. Et Esdras fecit gradũ ligneum ad loquendum.

Prædicatio autẽ secundum Ambros. quæ Christiana est, debet esse sine pompa, sine cultu sermonis. Et secundum Greg. Prædicator debet esse discretus in silentio: vtilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. 44. distin. sit rector. Misit enim Christus Apostolos suos dicens: Ite in mundum vniuersum prædicate euangelium, non poeticas fabulas: iuxta id Psal. 118. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.

Oportet eum, qui docet & instituit, semetipsum aptare pro ingenio discentium, atque dirigere suũ sermonem pro capacitate audientium: nam qui docet ea, quæ ab auditoribus nequeunt intelligi, non propter eorum vtilitatem, sed propter sui ostentationem id facit. Vnde Greg. homil. 17. Qui charitatem erga alterum nõ habet, prædicationis officiũ nullatenus suscipere debet. In Concil. Carthag. de consec. dist. 1. Sacerdote. Statutum vt sacerdote verbum, scilicet prędicationis in Ecclesia faciente; qui egressus de auditorio fuerit, videlicet, contemnẽs, excommunicetur. Heu, quot sunt hodie, qui tantum quatuor verbis auditis, discedunt.

Expletoq; sermone, Diaconus, qui cantauit euangelium, &c. deinde post pauca, & episcopus stans sine mitra in eodem loco legit absolutionẽ, videlicet, precibus & meritis, &c. & dat benedictionem: & reliqua quæ sequuntur ex cerem.

Post prædicationem ergo fit cõfessio, & indulgentia pro commissis, & omissis conceditur: vt sic conscientijs emundatis, & purgatis accedant singuli ad communionis sacramentum, saltem spiritualiter si non sacramentaliter: quæ communio spiritualis fit per fidẽ operantẽ p dilectionẽ, iuxta illud Aug. crede, & mãducasti de cõsec. dist. 2. vt q.d.

15. dist. c. 1. Scilicet, Credo in vnú Deum, &c. quod Damasus Papa ex condicto vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebrare instituit, & in Missa cantare patenter: quamquam & Marcus Papa primus statuisset illud alta voce cantari: & vocatur symbolum maius. Et hoc etiam continet duodecim clausulas siue partes. Vsus cantandi symbolum ad Missam creditur à Græcis peruenisse.

Cantatur autem publice, & alte ad Missam: primo quia publice factum est, & expressius cum explanatione fidem continet. Secundo quia sic alta voce omnes illud possunt addiscere. Omnis enim Christianus tenetur publice fidem Catholicam profiteri: propter quod in fronte signatur. Tertio, ideo in Missa patenter dicitur, ad notãdum quod hodie fides Catholica libere prædicatur, & docetur. Quarto, quia non cantatur symbolum synodi nisi in solemnitatibus, in quibus aliqua mentio fit de symbolo: sicut in omnibus dominicis, quæ sunt de resurrectione, natiuitate, ascensione, & festo spiritus sancti, & infrà octauas ipsorum, propter octauam resurrectionis: & in festis B. Mariæ Virginis: quia de ipsa fit etiam ibi mentio; & in festis Apostolorum, quia credimus, sanctam Ecclesiam Catholicam & Apostolicam. Et in festo dedicationis Ecclesię: quia credimus sanctam Ecclesiam. Et in festo sanctæ Mariæ Magdalenæ, quæ fuit Apostola Apostolorum, prędicauit resurrectionem alijs discipulis & Apostolis Christi. Et in festo sanctę crucis, quia credimus crucifixum. Potest etiam dici in festo sancti Io. Baptistæ: fit enim ibi mentio de prophetis. Qui locutus est per prophetas. Dicitur in festo doctorum, quia symbolum & fidem Catholicam explanarunt. Et in festo angelorum, qui nunc Ecclesiam defendunt, sicut olim synagogam.

Sane episcopus seu sacerdos illud incipit solus, ad designandum, quod omne bonum à Christo (quẽ ipse repræsentat) procedit. Nam omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. I. q. 1. quam pio.

Ne autem musicus ille cœlestis dicat: Cantauimus vobis: & non saltastis: chorus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solemni tripudio fidem Catholicam profert dicens: Patrem omnipotentem, &cęt.

Episcopus seu sacerdos illud incipiens stat erectus ante medium altaris manibus extensis sursum eleuatis, quas iungit postquam incępit. Siquidem sacerdos vel episcopus Christum repræsentans, stat erectus: ad notandum Christum semper paratum esse cunctis spiritualia bona largiri. Et ante altaris medium; ad innuendum, quod non est personarũ acceptator: sed quantum in ipso est, semper omnibus æqualiter influit, ne angulum diligit, neque sinum.

Manus extendit, ad designandũ,

Aa quod

quod paratus est abundanter benemeritis illa largiri: sursum tamen eleuatis, quasi ipso facto ostẽdens, quod quæ sursum sunt quærere, atque à Deo misericordiam poscere, & in eo solo sperare debere, qui est pater omnipotẽs, vt dicitur in principio symboli.

Deinde postquam inceperit, manus iungit, quia ei soli de perceptis bonis gratias agere, & nos humiliare debemus. Et quoniam symbolum, verbum est euangelicum quo ad sensum, ideo stando illud audire debemus sicut & euangeliũ: & ita finito, nos signo crucis signare debemus. In quibusdam Ecclesiis, vt in Ambrosina, cantato symbolo, populus cantat Kyrie eleison, quoniã postquam Christus & Apostoli docuerũt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt: quas forsitan repræsentat suauissimi symboli melodia. Nunc restat vt declaretur symbolum, tam minus, quàm Nicenum: sed quia Albertus Magnus vtrumq; delucidauit, ideo ab expositione tanti viri non discedam.

De Symboli Apostolorum diuisione. Cap. 40.

Diuidendo & explorando symbolum, dicimus quod Petrus Apostolorum princeps primo loco posuit suum bolum siue partem dicens: Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cęli & terræ. & ibi siluit.

Iste autem est articulus primus. Quod dicit credo, idem est ac si dicat, corde assentior: deuotione tendo in Deũ: qui paternitate sua principium est totius diuinitatis: ab ipso enim est filius per generationẽ, & ab eo & filio est Spiritus sãctus per processionem. Quod sequitur: Omnipotentem, nomen est essentiale: Hest. 13. Domine Deus rex omnipotens in ditione tua cũcta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuæ voluntati. & Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? Ita ergo dicitur Deus omnipotens. Quod autem sequitur, creatorem cęli & terræ, ad eundem pertinet articulum, sicut effectus pertinet ad suam causam. Genes. 1. In principio creauit Deus cęlum & terrã. & Psal. 101. In principio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cęli. & Colos. 1. In ipso cõdita sunt vniuersa in cęlo, & in terra.

Secundus autem in Cõcilio fuit Andreas frater eius, qui posuit suũ bolum, dicendo: Et in Iesum Christum filium eius vnicũ Dominum nostrum. Et hîc tacuit. Quod autem dixit, Et in Iesum Christum, notat personam mediatoris. q. d. Credo & in Iesum Christũ. Quod autem dixit, Filium eius vnicum: in filio ei⁹ notat & generationis processionem, & connaturalitatem diuinitatis, quæ inter hominem generantem est & genitum: si ab ipso naturaliter & substantialiter generatur. Et cum Deitas nec secundum esse, nec per naturam possit multiplicari: oportet quod inter generantem

rantem & genitum consubstantialitas esse credatur. Quod autem dicit vnicũ: notat, quòd totam gloriam patris possedit: & eam cũ alio secundo genito non diuisit. Et quod dicit Dominum: notat quod omnium diuitiarum sit possessor, & largitor. Et quod dicit nostrum: notatur quod noster debitor ex sua charitate, qua nostra in se suscepit, fit effectus. Ecce ergo alteram in trinitate personam; hic est Iesus, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum: hic est Christus oleo lætitiæ præ cõsortibus vnctus: hic est enim vnicus patris filius, de quo Dauid cantat. Filius meus es tu; ego hodie genui te. & Apost. Galat. 4. Misit Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. Hic est Dominus noster, qui nos creauit, qui nos seruos alienos pretio sanguinis eruit.

Tertio loco sequitur Iacobus maior, qui dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Et hîc quieuit. Hæc enim duo conceptio, & natiuitas ad idem pertinent sacramentum incarnationis: quia consummatio conceptionis est natiuitas. Quod autem dicit: De Spiritu sancto, præpositio quidem notat potestatem & operationem: ac si dicat: Qui conceptus est de potestate & operatione Spiritus sancti: nõ autem notat substantiam vel misericordiã: quia qui de substantia alicuius conceptus est, filius eius est. Christus autem non est filius Spiritus sancti, secundũ temporalem generationem, quia secundum illam generationem non est factus de substãtia Spiritus sancti. Quod autem dicitur, Natus, intelligit duas natiuitates; vnam in vtero, qua Christus naturam nostram assumpsit, & sibi vniuit; Et aliam ex vtero, qua de vtero in lucem processit: non reseratis claustris virginei pudoris. Et ideo dicit, de Maria Virgine: quòd sicut fuit illibata ante partum, ita fuit in cõceptione sine concupiscentia. Et in grauidatione sine pondere. Et in partu sine dolore. De conceptu dicitur Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c. De natiuitate dicitur Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Ecce primum Christi sacramentom, scilicet incarnatio. q.d. Credo in Christum Iesum, qui cum sit Deus, factus est homo: non ex virili semine: sed cõceptus opratione Spiritus sancti: natus ex Maria Virgine. Isa. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.

Quarto loco sequitur Ioannes Euangelista: qui posuit bolum suũ dicens: Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Et hîc finiuit. Articulus iste est passio Christi. Determinatio autem articuli est, quòd sub Pontio Pilato est passus: dicitur Pontius, quia Pontum insulam deuicit: Veluti Scipio Aphricanus, quia Aphricam deuicit. Quod addit, crucifixus, modum explanat passionis. Et quod dicit, Mortuus, dicit quantitatem passio-

nis. Philip. 2. Factus obediens vsq; ad mortem mortem autem crucis. & 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quod addit, & sepultus, non aliud dicit, sed addidit officium funeris circa mortem. Tob. 4. cũ acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & ideo sepultura nihil addidit, nisi quod ad mortem pertinet. Ecce secundum sacramentum: secũdum humanitatem Christi, scilicet, passio cuius tempus describitur sub Põtio Pilato: forma subditur, crucifixus: finis concluditur: mortuus & sepultus. Vnde plangens Dauid: foderũt man⁹ meas, & pedes meos, & dinumerauerũt omnia ossa mea. De morte ait. Domus Domini fuit exitus mortis. De sepulcro. Isa. 2. Et erit sepulcrum eius gloriosum.

Quinto loco succedit Philippus, qui posuit suum bolum dicens: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Et hîc finem posuit. Ecce tertium sacramentum, scilicet, resurrectionem: sed de descensu ad inferna pręmittitur, ex quo mortui liberantur Ose. 13. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos: ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Hic est euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius vasa dirupit. Matth. 12. Luc. 11. Hic est qui dicit in Psal. 2. Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me: qui patri dicenti: exurge gloria mea, exurge cum psalmis & cithara: breui sermone respondet: exurgam diluculo, cuius resurrectioni mulieres, & viri perhibent testimonium in euãgelio. & alibi. Resurrexi & adhuc tecum sum: non enim in toto perij per mortem, sicut inimici mei Iudæi arbitrati sunt.

Sexto loco succedit Bartholomæus, qui posuit suum bolum dicens: Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ecce quartum sacramentum, scilicet, ascensio. Sedere enim à dextris patris terminus est ascensionis. Et ideo ad idẽ pertinet credibile: quia autẽ Christus verus Deus fuit, ideo propria virtute non Angelorũ manibus superuectus, sicut Lazarus loris ascendit Mich. 2. Ascendet pandens iter ante eos. Io. 20. Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ, Deum meum & Deum vestrum. Et secundum deitatem sedere à dextris est potissimis bonis vltra omnẽ creaturam perfrui, Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.

Ascendit enim sicut Dauid dicit, super cherubin & volauit super pẽnas ventorum, & parauit in cęlo sedem suam, & regnum eius omnibus dominabitur; *cui ait pater. Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et vt quoq; testimonium de visu non deesset, ait Lucas Act. 5. Videntibus illis, scilicet, discipulis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Septimo loco succedit Thomas, qui dixit, Inde venturus est iudicare vi-

re viuos & mortuos. Et hîc tacuit. Huic concordat illud Act. 1. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cęlum: In forma autem humana iuit: quia in forma diuina nunquam defuit: & ideo in forma humana redibit ad iudicium, in qua & à bonis, & a malis videbitur. Io. 19. Videbunt, in quem transfixerunt. A malis autem forma diuina videri nō poterit: quia sicut ait Aug. hanc nemo videre poterit, nisi gaudeat & glorietur in ea. Isa. 26. Tollatur impius ne videat gloriā Dei: Act. 17. Constituit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro, in quo statuit fidem præbens omnibus suscitans eum à mortuis. 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit siue bonum siue malū. Et hic modus iudicij describitur. Matth. 25. vbi dicitur: quod statuet oues à dextris, & hædos à sinistris. Et bonis dicet: Venite benedicti: & malis: Ite maledicti in ignem ęternum. Ecce quintum sacramentum quod nondum est apertum: veniet enim Rex manifeste, cui pater iudicium dedit, & sicut ait propheta, Psal. 49. Parauit in iudicio thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia. & alibi. Deus manifeste veniet. Deus noster, & non silebit.

Matthæus ponit post hunc suum bolum, & est octauus in ordine, dicens: Credo in Spiritum sanctum: quia post sacramenta, quæ fuerunt de filij diuinitate & humanitate, cō sequens est ponere de Spiritu sancto, qui procedit ab vtroq; a patre, scilicet, & filio. Dicitur autem hîc, Credo, quia a primo articulo vsq; huc intermissum fuerat: & ideo cōsequens erat hic iterare, quando de alia persona articuli erant ponendi. Spiritus autem dicitur, quia spirat vitam gratiæ & intelligentiæ. Sanctus autem dicitur, quia omnis sanctitatis est perfector. Ecce igitur tertia in Trinitate persona, scilicet, Spiritus sanctus: de qua Moyses, spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Psal. Flabit spiritus eius & fluent aquæ. Et Dominus in euangelio. Spiritus, qui a patre procedit, docebit vos omnia. Ille enim docet: ille sanctificat: ille vnit: ille peccata remittit: per hunc resurrectionem in gloria: per hunc consequimur vitam æternam.

Deinde Iacobus Minor sequitur, qui ponit suum bolum dicens: Sanctam Ecclesiam Catholicam; idest, credo per Spiritum sanctum sanctā Ecclesiam Catholicam, idest, credo per Spiritum sanctum sanctam Ecclesiam fidelium sanctificari. Item possunt sic coniungi, Credo in Spiritum sanctum, sanctorum communionem, idest per Spiritum sanctū sanctos in vinculo charitatis vniri. Hoc non facit alium articulum, sed declarat eundem: quia ad sanctitatis Ecclesiæ perfectionem pertinet sanctorum communio.

Simon autem Cananæus successit decimo loco, & dicit: Remissionem

nem peccatorum. Iste Iacobus detulit fratri primatum, eo quòd Iacobus ille erat Ierosolymorum Episcopus, dicit: Credo in sanctam Ecclesiam; peccatorum remissionem, idest per fidem, quam habeo existens in sancta, & vniuersali Ecclesia, consequor remissionẽ peccatorũ, & lepræ curationẽ. Hoc aũt dicit Remissionẽ peccatorũ, respiciẽs ad opus Spũs sancti. Et est sensus, Credo in Spũm sanctũ, qui facit remissionẽ peccatorum. Io. 20. Accipite Spiritũ sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et ita omnis baptismus, qui est peccati ablutio, dicitur fieri in Spiritu sancto. Vos aũt baptizabimini Spiritu sancto nõ post multos hos dies. Act. 1.

Post hunc Iudas Thadæus posuit suum bolum, & est vndecimus in ordine, dicens: Carnis resurrectionem: qui articulus fundatur tam in opere filij, quam in opere spiritus sancti: in operatione quidem filij, quia sicut dicit Aug. Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis. Vnde. 1. Cor. 15. Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: nunc autem resurrexit Christus primitiæ dormientium, &c. Apocal. 1. dicitur: Primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Super opus autẽ spiritus sancti fundatur: quia spiritus gloriæ & incorruptionis inspirabit corpora resurgẽtium, cuius donatio attribuitur spiritui sãcto. Spiritus quidem gloriæ in sanctis resurgentibus ad gloriam: Spiritus autem incorruptionis in omnibus, quia omnes mortui tam in complexione, quàm in compositione membrorum resurgent incorrupti, Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti. 1. Cor. 15. Carnis resurrectionem, idest, per fidẽ, quã habeo existens in Ecclesia cõsequor carnis resurrectionẽ. de qua Tob. 17. Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Saluatorẽ meũ.

Vltimus est Matthias, qui posuit suum bolum dicens: Vitam æternam. Et hic articulus fundatur super trium personarum operationẽ in gloria, vbi pater ministrat posse: filius autem nosse: & spiritus vitam secundum omne posse & nosse. Æterna enim vita est æternum à vita, quæ nunquam habebit durationis terminum, qui est actus fluens diuinus à Deo in beatos, vt totum quod in ipsis est fœliciter iuuet, omnibus infirmitatibus, quæ sunt mortis præludia, fugatis. 1. Cor. 15. Absorpta est mors in victoria. Vitam æternam, idest, per fidem, quam habeo existens in Ecclesia, consequor vitam æternam: hæc est terra viuentium, de qua propheta ait: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Est autem vita æterna videre Deum patrem, & quem misit Iesum Christum. Amen.

De Symbolo Niceno, & eius expositione. Cap. 41.

CRescente numero Christianorum, multæ insurrexerunt hæreses,

reses, & ideo plura facta sunt symbola ad maiorem fidei dilucidationem: & licèt infiniti insurgant hæretici contra fidem Catholicam, & Apostolicam; non tamen vnquam submergetur, licèt possit fluctuare. Quę fides dicitur catholica & apostolica duabus de causis sēdm Boet. lib.de duabus naturis. Primo quia principia eius non particulariter, sed vniuersaliter vera sunt sine omni instantia. Secunda, quia vniuersaliter, & non particulariter in toto mundo est tenenda, quod non fuit lex vetus, quia ad illam non tenebātur nisi illi, qui fuerant in domibus patriarcharum. Et quando a domo patriarchæ illi, qui intus erāt separabantur: ex tunc ad legis obseruantiam non tenebantur, sicut dicit glos. Apostoli super epist. ad Rom. Patres ergo in Nicena synodo, symbolum non aliud ab ipso, quod supra dictum est, sed eosdem articulos magis ad erroris exclusionem explanarunt: Et primum quidē articulū expresserūt dicētes.

Credo in vnum Deum patrem omnipotētem, factorem cęli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Iste totus ita est expressus, contra errorem paganorum, & hæreticorum, qui Manichei a quodā Manes hæresiarcha eorum dicūtur. Pagani enim multos Deos essentialem diuinitatem habentes, & ab inuicem differētes esse dixerunt. Manes autem docuit duos esse Deos: Vnum Deum principium bonorū, & alium principium malorum: & hoc ideo quia, errantes putauerunt malum esse essentiam: & ideo habere efficientem causam, quæ cum non possit esse bonus Deus: dixerūt Deum malum esse principium malorum. Contra quod dixerunt patres: Credo in vnum Deū, &c. quia Deut.6. dicitur: Dominus Deꝰ tuus est; & non erunt tibi dij alij præter me. & Psal.80. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Quod autem sancti dicantur dij, hoc est non per essentiam, sed per participationem. Idola autem Gentilium dicuntur apud illos dij, sed non per essentiam, neque etiam per participationem, sed per nuncupationem, & vsurpationem tantùm a colentibus illa. De primis dicitur Psal.81. Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. De secundis dicitur Psal. 95. Omnes dij gentium dęmonia, Dominus autē cęlos fecit. Et 1.Cor.8. Scimus quoniam idolum nihil est in mundo, & nullus Deus nisi vnus.

Secta Manichæi diuisa est in tres: quia vna eius pars dicit duos deos, quam fecit Manes & destruxit Aug. in libro, quem fecit contra epistolam fundamenti. Alia autem secta deriuata ab illo dixit vnū quidem esse Deum, sed duos factores qui materiam factam ab vno deo in diuersa formauerunt. Et illi dixerunt quod vnus factor fecit incorruptibilia sicut cęlum & corpora cęlestia. Alter enim fecit corruptibilia pugnantia, & se inuicē destruentia. Alij etiam Manichæi dixerunt

quod

quod vnus factor fecit inuisibilia sicut animas & angelos. Alius autē visibilia sicut hæc inferiora: ideo patres vt vtrumq; horum errorum excluderent dixerunt: Patrem omnipotentem factorem cęli & terræ visibilium omnium, & inuisibiliū. Fundantes suam explanationem super illud Colos. 1. Quoniam in ipso condita sunt omnia in cęlo, & in terra visibilia & inuisibilia. Hoc igitur est quod addiderunt explanando primum articulum.

Circa secundum dixerunt. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum: & ex patre natum ante omnia secula, Deū de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt.

Et hoc totum sic est explanatum contra Arrij errorem. Quia Arrius dixit vnum esse Dominum Deum; & Christum nō esse Dominū Deū omnibus superpositum, sed potius esse suppositum & depressum, sicut creaturam, quæ non est præposita omnibus; ideo dixerunt: Et in vnū Dominum Iesum Christum, qui in eodem dominio, & superpositione est cū Deo patre: attendentes quod dixit Apost. 1. Cor. 8. Nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.

Item dixit Arrius, quòd Christus & si dicatur filius non tamen est solus filius: quia ipse est adoptiuus filius, sicut multi sunt. Et hoc etiam dixit Sabellius hæreticus: ideo vlterius expresserunt sancti patres dicentes: Flium Dei vnigenitum.

Quia vero dixit Arrius filiū quidem esse factum ante hæc temporalia sæcula: sed non ante omnia sęcula: quia secundum vnum est spacium vniuscuiusq; durationis, quo durat creatura vna, & dixit, quod filius non esset factus ante seculum suæ durationis: ideo ad excludendum hoc dixerunt: Et ex patre natum ante omnia sæcula. Dixit enim Arrius quòd cum vellet Deus creare mundum, ante mundum creauit virtutem quandam, & sapientiam, quæ verbum vocatur, & filius; per quem illum mundum sensibilem crearet. Deceptus autem fuit Arrius: quia putabat, quòd penitus esset simile de Deo faciente mūdum, & de artifice faciente artificiatum. Artifex enim primo format in corde suo rationem & sapiētiam, quæ est ratio artificiati, & virtutem, per quam illa ratio procedit in artificiatum. Et hæc sapientia, & virtus sunt diuersæ essentię ab ipsa substantia artificis, & aliquando formantur in artifice, cùm ante nō fuerunt formatæ. Et ita in Deo fieri putabat, vt dicit Aug. corporalibus cogitationibus plenus in Deo putans fieri, quod vidit fieri in homine: & ideo patres addiderunt: Deum de Deo: & non virtutem vel rationem creatam; lumen de lumine: quia si ita formaretur lumen, quo pater fecit mūdum in Deo, sicut in artifice,

tunc

sunt sicut ante formationem luminis, quod est ratio artificiati, non est lumen in artifice. Sed cor eius est tenebrosum, & lumen habet à Sapiẽtia, quę est artificiati ratio. Sicut omnis homo illuminatur a sapientia sua, ita sequeretur, quòd pater lumen haberet à filio sic facto, & formato, quod impietate plenum est: quia pater nihil habet à filio, sed omnia habet filius a patre: & ideo dixerunt, lumen de lumine.

Quia vero Arrius dixit sic a Deo formatam sapientiam, & virtutem non esse verum Deum, sed adoptiuè Deum dici: ideo addiderunt: Deum verum de Deo vero. Verum Deum vocantes, qui essentialem habet deitatem. Arrius autem iste hoc suo errore Iudaizabat, sicut Hebion hæreticus, qui ante eum fuit: quia Iudæi sic sapientiam, quæ est ratio creationis mundi, sic ante mũdum factum esse dicebant, & quod Deus nisi istam prius fecisset sapiẽtiam, mundum creare nesciret: quia non haberet ad quid respiceret in creando, sicut artifex, qui nescit operis sui rationem.

Quia autem dixit Arrius istam virtutem & sapientiam factã & formatam, & non de substantia genitam, eo quod factum est opus voluntatis, & generatio est opus naturæ infusione substantiæ à generante in eum, qui nascitur: ideo dixerunt; genitum nõ factum consubstantialem patri. Ex quo per generationem naturam, & substantiã accepit.

Quia autem iterum Arrius dixit, quod quidem hic mundus sensibilis per verbum siue sapientiam factus est. Sed non omnia, quia ipsum verbum quod factum est, non est factum per seipsum: ideo addiderunt. Per quem omnia facta sunt, totum Arrij errorem condemnantes. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil.

Circa tertium articulũ dixerunt: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cęlis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, Et Homo factus est. Ista expressio articuli incarnationis facta est contra Manichæum. Ille enim dixit, quod non propter homines, nec propter salutem hominum descẽdit de cęlis: sed potius descendit à lucifero expulsus, & quod adhuc lucifer reascensurus sit in cęlum ad sedem, vnde in ascensione Christi expulsus est. Fingit enim quod prælium magnum factũ sit in cęlo, sicut dicitur Apoc. 12. Et quod in primo prælio expulsus est Christus: & in secundo expulsus sit lucifer, & hoc prælium dicit fuisse inter duos deos: Deum scilicet lucis & Deum tenebrarum; siue Deum bonum & Deum malũ. Hoc igitur excludẽtes patres dicũt, quòd nulla necessitate, & nulla violentia detrusus: sed charitate hominum, & amore salutis eorum descẽdit de cęlis; non cęlos relinquendo secundum diuinitatem: sed in nostris quæ assumpsit visibilis in hoc mundo apparendo. Ephes. 4. Qui descendit ipse est, & qui ascendit su-

sanctum sacrificium me offero; sine quo redimi nos non poteramus.

Deinde ad quintum articulum accesserunt: & illum his verbis declarauerunt dicentes: Et resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in cęlum, sedet ad dexteram; & de descensu ad inferos dimiserunt: quia circa illud nullus error erat: sed & erat contentio de resurrectione, quibusdam dicentibus, quòd non tertia die Christus resurrexit; quia non tribus diebus in sepulcro iacuit: & ideo, vt hanc determinarent contentionem, dixerunt, quod resurrexit tertia die secúdum scripturas: hoc est sicut illos tres dies scriptura docet computare.

Sextum articulum sumpserũt sicut Apost. dixerat: Et ascendit in cęlum, sedet ad dexteram patris. Hic articulus non habebat necessariam explanationem, quia nullam audierant hęresim contra huiusmodi articulum.

Septimum articulum perscruãtes dixerunt: Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Quoniã Origenes dixerat, quòd adhuc vẽturus esset passibilis in aereo corpore, passurus pro dęmonibus in aere, sicut passus fuerat pro nobis hominibus in terra: ideo addiderunt: Et iterum venturus est cum gloria. Et quia nonnulli Iudaizantes hæretici dixerunt, quod Christus vẽturus sit, & regnaturus annis mille in aurea Ierusalem, & tunc regnum illud finiturus, & aliud incępturus, ideo addiderunt patres: Cuius regni non erit finis.

Deinde tractantes octauum articulum dixerunt: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre, filioq; procedit: qui cũ patre & filio simul adoratur, & cõglorificatur, qui locutus est per prophetas. Multæ enim hæreses iam surrexerant de Spiritus sancti processione, quas in processionis eius expressione necessarium fuit excludere. Quod autem addunt, in Spiritum sanctum, Dominum, contra Nestorium & Euticem Constantinopolitanos patriarchas addiderũt: qui Spiritum sanctum dixerunt esse seruum patris & filij. Et causa sui erroris fuit, quod spiritum in Deo, sicut in homine acceperunt. In homine enim spiritus fumus est lucidus, vel aereus, qui ex humido naturali resoluitur, & deseruit animæ in operationes animales, & vitales, & naturales; & mouetur in omnẽ partem corporis. Et ita spiritus hominis in membra vehit virtutes animæ & cordis. Et ad hanc similitudinẽ dixerunt Spiritum sanctum creatum a patre procedere & sic vehere, & inuehere virtutes potẽtiæ patris, & sapientiæ filij oĩbus creatis. Et ideo seruire patri, & filio, & esse seruũ eorũ, & non quidẽ per se viuificare: sed vehiculum esse vitæ patris & filij. Quod autem sequitur. Qui cum patre, & filio simul adoratur, & conglorificatur: adhuc contra Nestorium additum est: vt ostendatur Spiritus sanctus,

sicut Deus esse adorandus: & sicut Dominus omnibus superpositus esse cum patre & filio glorificandus. Si autem non esset Deus, non esset vbiq; : dicit autem propheta, Quo ibo à spiritu tuo. Significans Spiritum sanctum esse vbique. Quod additur, qui locutus est per prophetas: additum est propter hæresim Porphirij hæretici philosophi, qui dixit prophetas spiritu suo, & spiritu phanatico esse locutos. Quia vidit in eis quædam, quæ continuare nesciuit, & non intellexit. Hic est compilator prædicabilium.

Tractantes autem nonum articulum dixerunt: Et vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Nihil huic articulo addẽtes, nisi quod dixerũt, vnam, hoc ad explanationem addẽtes contra Schismaticos, tunicam Domini inconsutilem scindere intendentes. Fulti autem hac authoritate. Cantic. 6. Vna est columba mea.

Tractãtes vero decimum articulum, dixerunt. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Apostolus autem Simon dixerat, Remissionem peccatorum: & addidit ad expressionem sancta synodus. Confiteor vnum baptisma: quia non remittuntur peccata, nisi per Christi sacramenta, quorum ianua, & fundamẽtum est baptismus: & ideo baptismus, vt fundamẽtum in omnibus alijs remissionem operatur. Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei.

Deinde tractantes vndecimum dixerunt: Et expecto resurrectionẽ mortuorum, cui nihil addiderunt, nisi hoc, expecto, propter quosdam hæreticos, qui dixerunt resurrectionem mortuorum esse factam, & nõ vlterius expectandam. Dixerunt quod resurrectio non esset, nisi animæ, quæ quotidie fit, cum anima resurgit à peccatis: ex quibus fuit Philetus, & Hymeneus, qui à veritate exciderunt dicentes: resurrectionem iam esse factam, & quosdam subuerterunt.

Vltimo tractantes articulum vltimum dixerunt: & vitam venturi seculi. Quod Apostolus Matthias dixit. Vitam æternam. Synodus autẽ vt ex meritis speretur & nõ putetur esse beatitudo in seculo isto, sicut Stoici dixerunt: determinarũt esse dicendum: Et vitam venturi seculi: ne in hac vita beatitudo esse videatur. Amen; in vtroque symbolo est responsio idiotæ, & debet interpretari; verum est, quod recitatum est.

Symbolum dici in sacrificio Missæ habetur ex Concil. Tolet. 3. circa annum Domini 380. celebratum, cap. 1. ita. Consulta pijssimi, & gloriosissimi Recaredi regis constituit synodus, vt per omnes Ecclesias, Hispaniæ & Galliciæ secundum formam Orientalium Ecclesiarũ, Concilij Constantinopolitani, hoc est, centum & quinquaginta Episcoporum symbolum fidei recitetur: vt priusquam dominica dicatur oratio, voce clara prædicetur, quo fides vera

vera manifesta sit; & testimonium habeat, & ad Christi corpus, & sanguinem prælibandum, pectora populorum fide purificata accedant. Nota quod septem sunt principales articuli fidei nostræ: quos quilibet Christianus scire tenetur; Clerici explicite, & Laici implicite: & credere sicut tenet Ecclesia: & sunt hi: Incarnatio, baptismus, Christi passio, descensus ad inferos, ascensus in cęlum, & aduentus ad iudicium: & continentur in his vers. vt habetur tit. 1. de sum. Trini. Nascitur, abluitur, patitur, descendit ad ima. Surrexit, scandit, veniet discernere cuncta.

De Offertorio. Cap. 42.

DIcto symbolo celebrans osculatur altare in medio, &c. Incipit in hoc loco secunda pars Missæ: & concluditur in præfatione. Ante Offertorium populus salutatur per Dominus vobiscum: quod prius bis factum est. Primò post introitum ante orationem, vt cum eis sit Dominus ad desiderij aduentus Christi completionem. Secundò ante euangelium, vt cum eis sit Dominus ad salutaris instructionis perfectionem. Modò salutatur populus, vt cũ eis sit Dominus ad placitam offerendorum acceptationẽ. Idipsum respondens populus imprecatur celebranti: vt scilicet Dominus sit cum spiritu eius, ad spiritualem ministerij sui executionem. Salutationem sequitur exhortatio ad orandum, cum celebrans dicit, Oremus. Verum priusquam subdatur oratio, quę secreta dicitur; sequitur antiphona, quam clerus canit, sub quâ fiunt oblationes nedum a celebrante sacerdote, sed etiam a circunstante populo, & ideo antiphona illa offerenda, vel offertoriũ nominatur. Tanguntur autem hic quatuor. Primo offerentium exultatio in offertorio, quia dum offeruntur dona pulsatur organum, vel cantatur offertorium. Secundo munerum præsentatio, ibi, suscipe sancta Trinitas. Tertio precum interpellatio, ibi, In spiritu humilitatis. Quarto laudum exultatio in præfatione.

Conueniẽs ordo est, vt post prędicationem, sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere; ideo prædicatio fuit in euangelio, fides in symbolo, laus in offertorio, & fructus in sacrificio, quia sacrificium laudis offertur: Procedendum est secundum rubricam.

Sacerdos ergo dicturus oremus ante offertorium, de quo est habendus sermo, præmittit, Dominus vobiscum, quasi dicat, Nisi Dominus sit vobiscum, orare non possumus ad salutem nostram.

Salutat insuper populum ad cõsolandum de desiderio, quod aduocatus est Dominus. Tertio salutat, vt cũ eis sit Dominus ad instructionem perficiendam; & vt Dominus adsit, qui offerendum recipiat. Dominus inquit vobiscum, vt in sacrificium offeramini. Dominus vobiscum,

biſcum, vt circa ſaporem oblationis afficiamini. Dominus vobiſcum, vt oblato ſacrificio incorporemini. Reſpondetur autem ex parte offerentium, & cum ſpiritu tuo, quia hoc ſacrificium, quod in ſpiritu offertur acceptatur a Domino. Dan. 3. In animo contrito, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. & Pſal. 50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Hac igitur de cauſa dicitur, & cum ſpiritu tuo.

Reſponſo, & cum ſpiritu tuo, ſubijcit ſacerdos, oremus: monens populum orare, vt fidem in ſymbolo recitatam credat, & in ea ſtabilis permaneat, quia & Chriſtus diſcipulis ſuis dixit orate; Luc. 22. Monens etiam vnumquemq; ad ſe redire (motu ſuo, quem facit ad altare) & conſcientiam ſuam diſcutere, & ſeipſum in holocauſtum iuſtum Deum offerre.

Dicit ſacerdos, oremus; & tamen orationem non dicit ſtatim, ſed offertorium cantatur: dicit autem oremus ideo, vt magna & efficax & pura oratio exigatur ad hoc quod populus Deo incorporādus offeratur. Et propter hoc quod dicitur oremus hic, quando recitatur ſecreta, tunc non dicitur, oremus, quia iam recitatum eſt.

Offertorium autē dicitur ab offerendo, quia tunc cantante clero fiūt oblationes ſacerdoti. Vnde circa hoc notandum, quòd tria ſunt offerenda. Primo ipſæ perſonæ ſunt offerendæ Deo. Secundo ea, quæ ſunt neceſſaria ipſi ſacrificio, ſcilicet, panis, vinum, & aqua. Tertio ſolent offerri manuales oblationes a populo ſacerdoti, quæ dum offeruntur, cantatur *offertorium*, *vel* pulſantur organa, ad ſignificādum quod ea, quæ offeruntur Deo, & ſacerdoti cum mentis iubilo debent offerri, quia hilarem datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. Hæc autem conſuetudo tracta eſt a lege 2. Paralip. 29. Cum offerrēt cęperunt cantare laudes Deo, & in diuerſis organis, quæ rex Dauid fecerat, concrepare.

Hoc ſtante quod tria prædicta ſunt offerenda, dico quod prima oblatio eſt omnium; populi, ſcilicet circunſtantis, & epiſcopi, ſiue ſacerdotis celebrantis. Nam omnis Chriſtianus aſſiſtens officio Miſſæ offerre debet ſeipſum oblationē ſpiritualem Deo actu, vel habitu, per promptam, & obedientem ſuæ voluntatis voluntati diuinæ ſubiectionem: qua ſemper ex animo dicere poſſit ad patrem: Non mea, ſed tua voluntas fiat. Sine hac ſpirituali oblatione exterior oblatio Deo accepta non eſt, dicente ſcriptura Genes. 4. cap. *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain autem non reſpexit*: quia niſi arbor bona fuerit, fructum bonum facere nō poterit: vt dicitur Matt. 7. Voluntas autem arbor eſt, & radix operis noſtri boni & mali. Neceſſe eſt ergo primo facere arborem bonam per ſpiritualem oblationē voluntatis, vt opera eius reddantur Deo accepta.

Secun-

Secunda oblatio, donorum exteriorum ad ministrorum sustẽtationem, pauperum consolationem, atque ad cultus diuini conseruationem, & ampliationem a populo facta, ex vera charitate ortum habet, & Deo grata est, de quibus sit facienda iam dicetur.

Tertia oblatio est adaptatio materiæ consecrandæ, panis, scilicet & vini præsentatio, & per sacerdotem acceptatio, eiusque præparatio ad consecrandum & sacrificandum: & hæc solius est sacerdotis, vel episcopi celebrantis. Et hic quidem incipiunt mysteria: & sacerdos facit triplicem præparationem, scilicet, præparat se incenso, lotione, & oratione. Incenso se præparat deuotionis odore, per lotionem mundiciæ nitore, per orationem cordis ardore.

Quo ad primum sacerdos munera per subdiaconum præparata, & per diaconum sibi in calice & patina porrecta accipit (vt docet rubrica) ac in medio altaris, explicata prius corporali palla, reponit: reposita thurificat, & incensat iuxta morem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & thuribulum (in quo incensum) per modum crucis super oblata circunducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo omnes diabolicæ malignitatis fraudes, & conatus extricentur, ne contra sacerdotem, & sacrificium præualeat, sacrificiũ ne perficiatur impediendo, vel fructum eius tollendo, sicut de semine super viam iacto Dominus in euangelio Matth. loquitur. Denique Tobias fumo incensi iecoris ad instructionem Raphaelis Archangeli, dęmonium effugauit. Tobi. 11. Significat hæc thurificatio vnctionẽ Domini per Mariam Magdalenam. Io. 12. & Luc. 7. cuius occasione venditus est a Iuda. Et quia bis vnctus est ab eadem, bina fit thurificatio, vna in principio Missæ, & altera in hoc loco.

Præparat se secundo sacerdos, iterata manuum lotione, quoniam dedecet sacramenta pollutis manibus tractare, licet corporali sorde non contaminẽtur. Attestatur enim corporalis munditia reuerẽtiam sacramento exhibẽdam, & admonet sacerdotem spiritualis munditiæ, & purgationis mentis internæ: vnde cum sacerdos manus lauat, ad cordis munditiam se conuertat, vt si aliquid sordidum agnoscit: contritione intima, & affectu pio in Deum, abluat, & abstergat. Lotio autem corporalis manuũ, significat lotionem mentium, quæ fit per orationem statim sequentem; In spiritu humilitatis, &c. Ad lotionem dicitur, Lauabo inter innocentes, &c.

Tertio præparat se sacerdos triplici oratione. Prima petitur acceptio sacrificantium, cum ait: In spiritu humilitatis, & animo contrito suscipiamur à te Domine, & sic fiat sacrificium nostrũ in conspectu tuo hodie; vt placeat tibi Dñe Deus. Cor enim cõtritum, & humiliatum Deus non despicit. Secunda oratio est: Veni sanctificator, in qua petit conse-

consecrationem sacrandorum munerum. Tertia oratio est, Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, in qua petitur acceptatio oblationis ad honorem sanctorum & salutem viatorū: vt patet in textu orationū.

Postquam autem celebrans orauit, vt acceptior sit oratio, & maiorem gratiam consequatur, conuersus ad populum eius orationē pro se requirit dicens: Orate fratres. Sub nomine fratres vtrunq; sexum comprehendens, quia secundum Apost. Galat. 3. Non est masculus neque fęmina. Omnes enim vos vnum estis in Christo. Implorat quidem circunstantium orationem pro se, memorās illud Apost. Hebr. 5. quia & ipse circundatus est infirmitate, & ideo vt homo infirmus indiget oratione Ecclesiæ.

Præparato autem sacerdote ad oblationem perficiendam, adiungit pro acceptatione sacrificij secretam orationem. Dicitur autem hæc pars cum sequēti canone secretum, quia ab hac oratione incipiunt altissima mysteria, quæ populo cælari debēt, ne vsu communi vilescant. Vbi nota, quòd in prima secretela nō præmittitur, oremus, quia iam dictum est ante antiphonam, quæ offertorium dicitur: quæ dictio respicit ad primam hanc secretelam. Si verò plures legantur secretæ, sub duabus conclusionibus, post primam conclusionem dicitur, Oremus, ante sequentem secretam. Nota quod numerus & ordo secretarum debet respondere numero, & ordini collectarum, ita quod cuilibet collectę debet respondere sua secreta: & nō debet excedere numerum septenarium, vt vitetur confusio & tædium circunstantium.

Variantur autem secretæ quasi per singula officia, sicut & collectę: tamen sensus earum ad hoc tendit, vt oblatio ac sacrificium accepterur à Deo patre ad sui gloriam, sanctorum honorem, populi salutem, aut animarum redemptionem, atq; ad eorum impetrationem, pro quibus specialiter offertur, & officium celebratur. Nam propter varia impetranda, varia ordinata sunt officia, quibus consonant collectæ, secretę, & posteorum vniones, seu complēdæ. In conclusione vltimę secretę sacerdos vocem exaltat, dicens: Per omnia sæcula sæculorum. Hoc ideo fit ad excitandum populi desideriū & affectum ad ea consequēda, quę secreta à Domino concedi orauit: vnde in persona populi respondetur, Amen, idest fiat quod petisti. His breuiter discussis dicamus, quæ hic fiunt singillatim.

Quomodo nos offerre debemus. Cap. 45.

QVoniam supra diximus tria esse offerenda, primò personæ: secundo materia sacrificij: & tertiò manuales oblationes, ideo de primis offerendis dicit, ipse sacerdos, oremus. Oratio enim est pius affectus mentis in Deū directus, & populus offerendus Domino prius affe-

affectu toto debet eleuari in ipsum, vt dignum Deo de ipso fiat sacrificium. Luc. 18. Oportet semper orare, & non deficere. Colos. 4. Orationi instate vigilantes, in ea tali ammonitione facta ad orandum, voce laudis, & iucunda cantatur offertorium, in quo non tantum offert munus extrinsecum populus, sed munus intrinsecum recognitio est censualis, quod ipse, qui offert munus, seipsum offert sacerdoti, Deo offerendum. Vnde & ad Cain, qui munus obtulit Domino, & seipsum diabolo mancipauit, dixit Dominus Genes. 4. Nonne, si bene egeris, recipies? Sin autem male, statim in foribus peccatum aderit. q. d. si tu peccasti. & dicit ibi Glossa, quòd bene obtulit, qui creaturam creatori obtulit. Male autem diuisit, qui de bonis suis Deo, & seipsum obtulit diabolo. Est igitur oblatio exterior signum oblationis interioris, sicut homo per censum, quem Domino suo offert, rescognoscit quod Dominus in ipsum dominium habet, & hoc elicitur ex Deuter. 26. vbi sic dicitur. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones eos in cartallo (vulgo canistro) pergesque ad locum, quem Dominus Deuus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius. Accedesq; ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum, Profiteor hodie corã Domino Deo tuo, quòd ingressus sum in terram, pro qua iurauit patribus nostris, vt daret eam nobis. Suscipiensq; sacerdos cartallum de manu tua ponet coram altari Domini Dei tui, & aliquibus interpositis, dicet sic ille, qui munus obtulit. Idcirco autem offero tibi primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi; & dimittes eas in conspectu Domini Dei tui; & adorato Domino Deo tuo epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dedit tibi. Sic enim per oblationem recognoscit se pertinere ad Dominum, & oblatus illi secum epulabitur in conuiuio corporis, & sanguinis Domini. Sic ergo oblatio exterior est signum oblationis interioris.

Hæc autem oblatio exterior debet esse vtilis valore, pinguis deuotione, oblata in charitatis dilectione, & munda acquisitione. Vtilis inquam, vt possit ministris Dei cõuerti ad vtilitatem, vnde qui debile offert, quod ad vtilitatem conuerti non potest, maledicitur. Malach. 1. Claudum, & languidum obtulistis munus, nunquid suscipiam illud de manu vestra dicit Dominus. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, hoc est perfectum, & valens, & votum faciens offert Domino debile, hoc est, quod non potest conuerti in vtilitatem: vt faciunt illi, qui falsas monetas, & alia nihil valentia ad altare pro decimis offerunt.

Pingue autem debet esse deuotione, vt de cordis deuotione plus procedat, quam de manu. Psal. 65. Holocausta medullata offeram tibi, & Eccles. 35. Oblatio iusti impin-

guat altare, & odor suauitatis est ante conspectum Domini. De tertio dicitur Math. 5 Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniēs offeres munus tuum: aliter dicetur tibi illud Malach. 1. Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Quod & munda debeat esse acquisitione, accipitur ex eo, quod dicitur Prou. 3. Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus. q. d. quod tuum est, & non quod alterius, vt faciunt vsurarij, offeres Domino. Eccles. 34. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, & non sunt beneplacitæ subsānationes iniustorū. Subsannatio enim & nō oblatio est eius, qui offert de furto, de rapina, vel de vsura, vel aliquo lucro iniusto. Dona iniquorum, ait Eccl. 34. non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorū, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Clamat namq; rapina contra rapientem. Isa. 4. Rapina pauperum in domo vestra. Eccles. ibidem. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

Rursus priusquam chorus cātet offertorium, salutatur à sacerdote, vt possit deuote cantare, & mox postquam ille dixit, oremus, chorus cantat canticum offerentium, siue offertorium, & populus offert, vt notetur, quod post impletionem mandatorum offerimus nosipsos: ac si vnusquisq; offerens dicat, Credo, & fidē, quam in symbolo professus sum, opere compleo, & orationi sacerdotis consentio: vnde & sacerdos statim offert dona consecranda.

Vbi animaduersione dignū est, quod offertoriorū versus cum multa diligētia ab antiquis patribus inuenti hodie omittuntur: tum breuitatis causa, vt tam ministri, quàm populus oblationibus, orationi, & sacramento altaris vacent: tum etiā quia sicut ait Aug. 12. dist. omnia. ipsam Christianam religionem paucissimis, & manifestissimis celebratiorū sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam. Et secundum Hieron. de consec. dist. 5. non mediocriter. Melior est quinq; psalmorum cum cordis hilaritate decātatio, quàm totius psalterij cum anxietate modulatio: verborum etenim multitudine Deus flecti non potest.

Inductum est etiam quod cantetur offertorium, ex eo quod Salomon in dedicatione templi, & altaris, innumerabilem multitudinē holocaustorum obtulit, cū magna solemnitate; & a Moyse, cui descendenti de monte, & populum salutanti, & oranti occurrit populus, & munera obtulit: vt patet. 3. Reg. 8. & Exod. 35.

Cātatur etiam offertorium, dum offer-

offertur, ad memorandum iucunditatem populi Israelitici offerentis denaria ad ædificium tabernaculi. Dicitur autem offertorium, quia dũ offerenda cantatur: sacerdos accipit oblationes, vel hostias a ministris: de quibus iam dicetur.

Nonnulli dicũt, quòd silentium, quod nunc fit a sacerdote vsque ad, per omnia sæcula, insinuat illud, quod Christus gessit post suscitationẽ Lazari, scilicet, quod abscondit se, & non ambulabat palã apud Iudæos; cum cogitarent eum interficere. Et quod alte pronunciat, per omnia, insinuat regressũ Christi de Effrem in Ierusalem, quando postea captus est, & iterũ pdicauit.

Hæc autem sententia meliori iudicio discutienda est: quarè hæc oratio dicitur secreta & secretè: & causa est, quia iam in ista oratione a sacerdote, sanctissima postulantur, & offeruntur: & hæc à populo communi celari debent, vt amplius venerentur. Ostensa enim populo per vsum discuntur, & vilipenduntur, & forte ad vsus alios adhibentur, vt fit multoties. Et ideo verba consecrationis non sunt vulgo reuelanda. In signum cuius dicitur Numer. 4. De omnibus sacerdotibus Aaron, & filij eius sacerdotes intrabunt, ipsiq; disponent onera singulorum, & diuident, quid portare quis debeat; alij nulla curiositate videãt, quę sũt in sanctuario, priusquam inuoluãtur, alioquin morientur. Quia multi vsu sanctissima cõtemnentes, quando eis publice ostẽduntur, accipiunt occasionem mortis in eis, quæ, si essent operta, & inuoluta, & ab eis velata, venerarentur. Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus, & conuersi dilacerent vos. Quia audita ista vilescunt, & sacerdotes verbis dilacerarentur. Vnde Dionys. loquitur in Ecclesiast. Hierarch. de ritu sacramentorum, laici hoc videntes late ridebunt, putantes humilibus verbis, & rebus non posse inesse sanctificationem. Et hęc est vera huius silentij causa literalis. Si autem mystice consideratur prima etiam sententia vera est.

Quod verò concludit alta voce, est quia hoc quod in conclusione est, omnibus expedit scire tam clericis, quam idiotis. Dicit igitur per Dominum nostrum, &c. vt sciatur quod quicquid petitur nõ nisi in nomine Christi exauditur.

Quod autem dicunt aliqui, quòd exaltatione vocis iterata Christi prędicatio innuitur, quãdo in septimana paschæ inter decimam & decimamquintam lunam Ierusalem regrediens clamabat in tẽplo docens: & quidem potest valere hæc ratio. Clamat tamen tunc sacerdos ad populum hoc quod omnium est fides, & instructio. q. d. illud Prou. 8. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Abscondit autem ea quæ non sunt singulorum. Sed ea, quæ sunt perfectorum tantum, & paucorum ad intelligendũ, & cõclusione perfecta idiota, vel is

qui loco idiotæ est, dicit: Amen. quod quia ad cõclusionem tantum refertur interpretandum est pro, verum est, & non pro, fiat quod tu dicis, per Dominum nostrũ, & qui viuit, & regnat &c. nos corde, ore, & opere profitemur, & dicimus, quod hoc est verum: ac si dicant illud Prouerb. 8. Iusti sunt sermones mei; & non est in eis prauum quid, atque peruersum.

De descensu Pontificis à Sede. Cap. 44.

QVoniã multæ ceremoniæ hoc in loco fiunt, neque possunt omnes simul explicari, ideo paulatim per capita explicandæ sunt, ne prolixitas capitulorum generet fastidium in legentium animis.

Antequam episcopus a sede descendat, adsunt duo mansionarij vel tres, qui faciunt illi reuerentiam: deinde adiuuatur ab astãtibus hinc inde de sede vel faldistorio ad surgendum, quasi iuuantibus illũ. Tres illi sacerdotes, qui coram pontifice reuerenter se præsentant, vel occurrant illi obuiam, significant illos tres Magos, qui venerunt Ierosolymam dicentes: vbi est qui natus est rex Iudæorum: & procidentes adorauerunt eum.

Quod autem Episcopus ab astantibus adiuuetur: illud quidem non fit ad iuuandum, sed potius ad prouocãdum illum, scilicet, Christum, quem significat: quod surgat & pro populo oret. iuxta id: Exurge Domine adiuua nos. Et quia aliqui ministri vtuntur munda tobalea, dũ adiuuant episcopum, hoc fit ad notandum, quod mediante munditia manuum, idest, operum nostrorũ, excitatur Dominus ad adiuuãdum omnes nos apud patrem. Si autem referatur hoc ad summum Pontifitem: tunc dicendum est, quòd ipse prouocatus adiuuatur per munditiam manuum eorum, pro quibus orat: vt eius oratio efficax habeatur.

De præparatione corporalis per Diaconum. Cap. 45.

CVm vero in symbolo cantatum fuerit, & incarnatus est, Diaconus accepta bursa de credentia, eam defert eleuatam cum solitis reuerentijs ad medium altaris, in quo explicat corporale, & reuertitur ad celebrantem. Ritus. 6. nu. 7. ex Missali Romano.

Cum autem hic fiat mentio de corporali, ideo est habendus de eo sermo.

Corporale autem passionis intentionem, seu corpus Christi significat: quia *sicut linum multo labore, ac tunsionibus acquirit candorem*: ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. Secundo significat etiam Ecclesiam: per quam corpus Christi intelligitur: quæ multis passionibus, & pressuris ad candorem vitæ æternæ perducitur. Tertio significat ipsum Christũ. Cum enim sic complicetur, vt nec initium nec

eius

eius finis appareat: sic Christi diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et sicut oblata coniungitur corporali, & ponitur in altari: sic Christi caro iuncta diuinitati affigitur cruci.

De hac palla siue corporali ita dicitur in Canone de consecr. distinct. I. consulto. Consulto omnium constituimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto quisquam celebrare præsumat; sed in puro linteo ab episcopo consecrato. Terreno scilicet lino, i. de terra procreato, atque contexto: sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit. & Christus veram carnem passibilem, & mortalem de terreno virginis corpore assumpsit: de lino igitur candido non intincto ex institutione Sixti Papæ, & Eusebij fit corporale.

Bursa autem hoc in loco significat vterum B. Mariæ semper Virginis. Sumitur autem corporale de credētia, quia a summo cęlo egressio eius. Credentia enim quasi in loco occulto est: & Christus ex patre procedit: mysterium hominibus occultissimum.

Corporale siue palla duplex est. Vna, quam diaconus super altare extendit: altera, quam super calicem plicatam imponit: significantes duo linteamina, quibus Ioseph corpus Christi inuoluit. Extensa, repræsentat sindonem, qua corpus fuit in sepulcro inuolutum; & inde corporale vocatur, qa corpus Christi illa sindone inuolutum fuit: ergo corporale ab hoc nomine corpus deriuatur. Plicata super calicem posita, repræsentat sudarium, quo caput eius fuit separatim inuolutū. Siquidem extensa, quæ corporale vocatur, significat fidem: plicata, quæ sudarium repræsentat, intellectum significat. Hoc enim mysterium credi debet, sed cōprehendi non valet: vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. de pęn. distin. 4. in domo.

Insuper palla super calicem posita, aliquam eius superiorem partem, non totum tegit, secundum antiquam consuetudinem: in quo datur intelligi, quod sudarium aliquā partem capitis Christi tegebat, & aliquam non: sicut mos est Iudæis facere: quædam tamen Ecclesiæ, vt Carthusien. non habet nisi vnum corporale, & illo cooperiunt calicem, pro eo quod in euangelio legitur, quod Ioseph corpus Iesu inuoluit in sindone munda: non autem dixit in sindonibus in plurali: & hoc etiam ad significandum sacramenti vnitatem: & significat sindonem, qua Christi corpus fuit inuolutum.

Extēdit Diaconus corporale post illa verba, Et incarnatus est, vt docet rubrica Missalis, quia post incarnationis mysterium, sequitur mysterium redemptionis: nam ex vtero venit in crucem; & sacrificium Missæ significat dominicam passionem, vt supra visum est.

Corpo-

Corporale autem ideo remanet super altare vsq; post sumptionem corporis & sanguinis: & eleuationem calicis de altari, vt faciunt nõnulli, quia linteamen & sudarium in sepulcro vsque post Domini resurrectionem remanserunt. Sother Papa, dist. 22. Sacratas. Statuit, ne fęminæ sacratæ vel moniales sacra vasa: puta calicem vel patenam, vel sacras pallas, & corporale contingant. Ipsæ tamen omnia ornamenta altaris, & ministrorũ facere possunt: exemplo Mariæ, quæ talia fecit, & tenuit in vsum ministerij tabernaculi fęderis.

De alijs cæremonijs, quæ hic fiunt. Cap. 46.

IAm habemus Pontificem ad altare, ideo videndæ sunt eius cęremoniæ: cęremoniæ enim apud Latinos sacra omnia dicuntur: proprie tamen cęremoniæ a carendo dicuntur: eo quod his, quæ in sacris offeruntur, in suo vsu carent homines. Alij appellant cęremonias obseruantias Iudęorum in abstinentia quarundã escarum secundum veterem legem a carẽdo: quia carent rebus, quibus abstinent.

Ad altare ergo Pontifex vel sacerdos offert panem, vinũ, & aquã: panem super patenam, dicendo suscipe, &c. Hoc sumptum est ex veteri lege, Exod. 40. vel Leuit. 24. Ponebantur enim super mensam tabernaculi duodecim panes azimi ex simila, mundi valde, & ponebantur seni altrinsecus, & singulis supponebatur patena aurea, & super eos pugillus thuris. Panes isti dicti sunt sacerdotales, quia soli sacerdotes eos de altari sublatos comedebant: vel secundum Iosephũ, quia Dominus præceperat, quod soli sacerdotes, illos formarent, coquerent, & ponerent in mensa, & tollerent: ipsi tamen hoc non obseruarunt. Ex his elicitur quòd sacerdotes debeãt hostias per seipsos facere. Græci autem antequam celebrent prius hostiam faciunt. Dicebãtur etiam panes propositionis, quia positi erãt super mensam propositionis coram Domino in memoriam sempiternã duodecim tribuum filiorum Israel.

Hostia formatur rotunda, quia sui forma significat illum, qui principio caret, & fine. Et etiam quia Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. 8. dist. quo iure. In primis autem subdiaconus fert in manu sinistra calicem desuper coopertum, & extergit calicem purificatorio, vt dicit rubrica, & diaconus patenã cum hostia ex institutione cõcilij Ancyrani. 50. *dist. presbyteros.* 25. dist. perlectis. Pontifici seu sacerdoti repræsentat: quod facit subdiaconus extergendo calicem, dum diaconus præsentat hostiam, significat, quod Dominus subdiaconus fuit, quando lauit pedes discipulorum, qui erant vasa Spiritus sancti. Quod diaconus verò præsentat hostiam: significat quod Dominus fuit

etiam

etiam diaconus, quando dixit, non veni ministrari, sed ministrare.

Nota, quòd in pane corpus Christi, & in vino sanguis eius, in aqua vero populus repræsentatur. Panis dicitur à pan quod est totum: quoniam hic & in futuro est tota vita nostra: vinum dicitur à vite, cui Dominus in euangelio se comparat. Aqua vero ab æqualitate dicitur: quia per hoc sacramentum angelis æquari debemus. Licet autem sint duæ species, non tamen sunt duo sacramenta panis, & vinum, sed vnum tantũ, scilicet ratione formæ.

Secundò nota, quòd hostia significat corpus Christi nõ sanguinem: sacerdos significat Christum vt sępe diximus. Solus ergo sacerdos absq; cuiusq; adiutorio illã offert, dicens: Suscipe sancte pater, &c. quia Christus seipsum in ara crucis obtulit Deo patri: & illam in altari super corporale ponit, innuẽs quod ipsemet Christus, hoc sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit obseruandum dicens: Hoc est corpus meum: hoc facite in meam commemorationem.

Disponit autem, siue collocat hostiam cum signo crucis: quia sicut Christi oblatio in cruce facta fuit, sic & oblatio sacerdotis, quæ in illius memoriam fit, cum signo crucis fieri debet. Collocat etiam illam directe super crucem in consecratione altaris cum chrismate factam: quia & Christus carnẽ suam cruci affixit.

Vinum autem in calice sanguinẽ Christi designat: separatim autem offertur, & non simul cum pane, ad notandum, quod in Christi immolatione sanguis fuit a corpore separatus: non tamen solus sacerdos offert, sed vnà cum diacono profert verba, vt ait rubrica, & ideo dicitur in oratione, offerimus tibi Domine, &c. Hoc autem ideo fit, quia nõ solum Christus Deo patri seipsum obtulit, verumetiam per euangeliũ suum, cuius diaconus est figura, & baiulus, huius sacrificij ritum instituit, & Ecclesiæ commendauit, & commendationem, ipse diaconus, tanquam prædicator euangelij, enũciare, & manifestare debet ex suo officio, ab ista militãte Ecclesia obseruanda. Ideo participari debet sacerdoti in calice offerendo, non tamen in consecrando: quia illud solius est sacerdotis.

Solus tamen episcopus vel sacerdos profert verba, Deus qui humanæ substantiæ, &c. quando subdiaconus paulum aquæ infundit, quoniam solus Christus populos sanguine suo redemit. Præterea admixtio huius vnionem populi cum Christo designat, vt sequitur, quæ fieri non potest, nisi per gratiam Christi, cuius typum gerit Pontifex vel Sacerdos.

Commiscetur autem aqua vino in calice, ex institutione Alexandri Papę. I vt habetur Epistola 1. sic ait. Non debet (vt à patribus accepimus) in calice aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunq; permixtum: quia vtrunque ex latere eius

eius in passione sua profluxisse legitur. Item sanctus Iustinus martyr qui vixit anno Domini 154. Vbi desitum est à precibus, adfertur Antistiti fratrum, panis,& calix aquæ, & vini diluti, atq; ita is capiens, laudem, & gloriam patri omnium rerum per nomen filij,& spiritus sancti enunciat, offert, pariterq; benedictionem in lõgum facit, vt digni ab eo istis rebus habeamur. Et S. Cyprianus martyr, lib. 2. epist. 3. ait. Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credẽtium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iũgitur. Quę copulatio,& coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa nõ possit abinuicem separari. Vnde Ecclesiam, idest, plebem in Ecclesia constitutam fideliter, & firmiter in eo, quod credidit perseuerantem, nulla res separare poterit a Christo, quo minus hęreat, & maneat in diuina dilectione. Sic autem in sanctificando calice Domini, offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam siquis vinum tantum offerat, sanguis Christi incipit esse sine vobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem vtrunq; miscetur, & adunatione confusa sibiinuicem copulatur: tunc sacramentum spiritale, & cęleste perficitur. Quod autem aqua significat populum, patet ex eo quod dicitur Aquæ multę populi multi. Apocal. 17.

Et quoniam fuit aliqua mora inter captionem, quãdo corpus suum obtulit percutiẽtibus, & genas suas vellentibus, & crucifixionem quando sanguinem suum fudit abundanter; hinc est, quòd sacerdos nõ statim post oblationem *hostiæ* offert materiam sanguinis, sed præparat, vt docet Missale Rom. quasi illam denotans moram inter captionem, & crucifixionem. Quædam tamen Ecclesiæ vt Dominicana, pręparant vinũ in calice ante principiũ Missę, forte vt nulla sit mora inter oblationem corporis,& sanguinis, signantes illud, quod dicitur Genes. 14. At vero Melchisedech rex salem proferens panem,& vinum: cuius figuram gerunt: nam & hostia tunc in principio Missæ præparatur.

Commiscetur autem aqua vino. Primo ad notandum, quòd nunquã salus populi esse potuit sine sanguinis effusione: nec etiam sanguinis effusio sine populi salute; quia Christus populum sibi reconciliauit in morte. Vt diximus, scriptum est, quod aquæ multæ sunt populi multi. Christus autem sanguinẽ suum fudit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui testamẽti: qui pro multis effundetur in remiss. peccatorum.

Secundò vt etiam suprà adnotauimus, quia de latere Christi simul exiuit sãguis & aqua, quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Cum ergo aqua vino miscetur, tunc Christo populus adunatur de consec. dist. 2. Cum omne. prope finem. Hoc quoque myste-

mysterium lex Mosayca præsignauit: sicut Apostolus exponit dicẽs: Bibebant de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus. de consecr. distin. 2. reuera. Quapropter sacerdos in calice aquam fundit, vt sicut aqua non separatur a vino, sic populus nũquam separetur a Christo.

Tertio commiscetur, vt diuinitas, & humanitas in vna persona cõiunctæ esse intelligãtur, de consecr. dist. 2. cap. 3. 4. & 5. Nam per vinũ diuinitas, per aquam humanitas intelligitur: qui ergo in altaris officio aquam sine vino, vel econuerso ei ministrat: quantum in se est, diuinitatem ab humanitate separat.

Sacerdos siue minister, missurus vinum & aquam in calicem, prius (saltem nonnulli sic faciunt) effundit modicum in terram, non solum vt meatus siue locus vasis, per quem fluere debet, mundetur, & si quid est in superficie vini, vel aquæ, emittatur: verumetiam ad ostẽdendum, quod sanguis, & aqua de latere Christi vsque in terram fluxerunt, ad quod mysterium se præparat peragendum.

Insuper est etiam considerandũ, quòd aqua benedicitur, quando admiscetur vino, & non vinum. Primo, quia vinum in hoc loco significat Christum, qui nulla eget benedictione: aqua populum: qui in hac vita nequit esse sine peccato, propter quod indiget benedictione Dei: vt reddatur dignus ad præmissam vnionem cum Christo. Ad hoc igitur significandum, aqua benedicitur, quando vino admiscetur. Quia autem mortui nequeunt vniri Christo (qui possunt) nisi postquã totam purgationem compleuerint, ideo non benedicitur aqua in Missis defunctorum.

Secundo, quia populus, qui per aquam significatur, vnitur Christo solum per benedictionem gratiæ ipsius Christi, quem sacerdos benedicens figurat.

Quãdo autem ponitur hostia super pallam, vel corporale, ponitur inter calicem, & sacerdotem. Primo ad notãdum quod Christus est mediator Dei, & hominũ. 10. dist. quando. Et secundum hoc sacerdos Deum patrem, hostia Christum: aqua in calice, populum significat, quia non nisi Christo mediante ad resurrectionis gaudium possumus peruenire.

Secundò propinquior est sacerdoti hostia, quàm calix, quia prius a Christo consecrata legitur, quàm sanguis, & Apostolis etiam prius data.

Deposita autẽ hostia cum signo crucis, vt diximus, sub corporali tunc absconditur patena, vel saltem ab altari remota retro traditur subdiacono, qui continet illam inuolutam. Et hoc ideo fit, quia patena, quæ a patendo dicitur, cor latum & amplum significat. Super autem hanc patenam, idest super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustum animæ pingue fiat. Hinc autem cor-

dis latitudinem habebant Apostoli, cùm Petrus dicebat: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter, & omnes Apostoli dixerũt. Sed latitudo cordis ab eis aufugit, & latuit, cùm omnes, magistro relicto, fugerunt, & latuerunt: & ideo absconditur ad hoc significandum. Ergo Discipulorum fuga, vel latibulũ, vel infidelitatis excęcatio per hoc designatur: qui dum verum sacrificium offerretur, Christo relicto fugerunt, & latuerunt, sicut ipse eis prædixerat, vt patet apud euangelistas. Aliquanta particula patenæ non absconditur, vt ostendatur, quòd Beata Virgo, & Io. Euangelista non fugerunt, nec latuerunt. Et ideo sacerdos dicturus pax Domini, quasi dominicæ resurrectionis eulogium annunciaturus, resumit patenam, quia cum esset sero die illa vna sabbatorũ, & fores essent clausæ, vbi erant Discipuli cõgregati, propter metum Iudæorũ, venit Iesus, & stans in medio, dixit eis: pax vobis: resumens oues, quę trepidantes aufugerant.

Subdiaconus tenet patenã a parte posteriori eleuatam. q. d. Imitamini me, qui posteriorum oblitus, ad anteriora me extendo: innuens etiã quod referre debemus omnia opera nostra ad Christum, & ad coronam æternam. Patena quoq; à calice reuoluta, significat lapidem à sepulcro commotum, & reuolutũ. Et nota quod Subdiacono traditur patena tenenda à Diacono, quod ideo fit ad innuendum, quod Christus contulit Discipulis suis potestatem prædicandi regnum Dei.

His peractis populus offerre debet iuxta illud Exod. 23. & 32. Non apparebis in conspectu Dei tui vacuus. de consec. dist. 1. omnis. Per oblata quoq; munera possumus cõmemorare copiosam victimã, quæ oblata est à populo cum rex Salomon templum, & altare Domino sacraret. Exẽplo enim illius plebs fidelis offert se, & dona Deo: sed in veteri testamento conueniebat populus in Ierusalem quibusdam magnis festiuitatibus, scilicet, pascha, pentecoste, & in festo scenophegiarum, vt orarent in templo: & tũc tenebatur offerre.

Ritus autem synagogæ transiuit in religionem Ecclesiæ: & sicut populus ille Moysi descẽdenti de mõte, diuersa dona ad faciendum tabernaculum offerebat: ita Episcopo de sede venienti ad altare, Christiani deuotas offerunt oblationes. Offerentium autem, alij offerunt aurum, imitati Magos qui aurum obtulerunt. Alij offeruntur argentũ, sequuti illos, qui in Gazophilacium pecuniam posuerunt. Alij aliquid de sua substantia, vt associentur illis, qui per Paulum, & Barnabam necessaria pauperibus transmiserũt. Nec est curandum, quæ quantitas, vel species offeratur: sed potius mẽs offerentis attenditur. Prouer. 3. Honora Dominum de tua substantia. Offerens autem manum Sacerdotis osculatur; per quod fides cum opere designatur. Offerens autem panem

nem, & vinum significat Discipulos præuenientes parare necessaria ad pascha.

Romanus autem Pontifex (vt fertur) nullam oblationem manibus tangit, nisi illam, quæ pro defunctis offertur: quam ideo manibus accipit, vt confutet errorem affirmantium eleemosynas defunctis non prodesse; & nisi oblationem panis, quam tangit: tum propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur: tum quia est vicarius eius, qui de se ait: Ego sum panis viuus Io. 6. cæteras vero oblationes ad pedes accipit propter illud, quod in actibus Apostolorum habetur: quoniã offerebant pretia eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum, Act. 4. Et etiam quia omnia sua sunt, vt diximus supra.

Sacerdos autem oblationes manu tangit repræsentãs illud Leuit. 1. & 4. Ponetq; manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem proficiens. Quod autem offeratur panis, & vinum pro mortuis, accepit Ecclesia ex eo, qđ dicitur Tob. 4. Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, id est, destribue. Pecunia vero ex eo, quod dicitur Macab. 2. cap. 12. de Iuda, qui misit offerri duodecim millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum. Lumen verò, ad illuminandum illos, qui in tenebris purgatorij sedent, quasi offerens ipso facto dicat, lux æterna luceat eis Domine.

Sane Moyses, videns quod populus multa obtulisset, iussit præconis voce cantari, ne quis vltra efferret, Exod. 35. & 36. tamen hoc non fit apud nos. Susceptis itaq; à populo oblationibus, & choro offertorium cantante, vel organis concrepantibus, Episcopus, vel Sacerdos ad altare reuertitur: quoniam Christus susceptis fidelium votis, cantantibus turbis: Osanna in excelsis; in proximo immolandus intrauit in templum.

De nomine oblationis. Cap. 47.

OBlatio est nomen cõmune ad omnia sacrificia: ideo antequàm vltra progrediamur, considerare oportet vim nominis huius. Et primò dicendum, quod aliquando fiebat sacrificium de animatis, quæ occidebantur, & quorum sanguis effundebatur. Et hoc genus sacrificiorum vocabatur victima, & fiebat triplici fine. Aliquando in expiationem, & satisfactionẽ pro peccato, aut pro pęnis peccatis debitis: & vocabatur sacrificium expiatiuũ, & hostia pro peccato. Aliquando vero fiebat ad placandum Deum, & dicebatur holocaustum, siue victima holocausti, & totum cedebat in cultum Dei. Aliquando autem fiebat in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis, & vocabatur sacrificium pacificum. Cùm ergo omnia illa ordinarentur in sacrificium Christi (qui continetur in hoc sacramento altaris) tamquam ad finem, eo quod eius sacrificium, &

oblatio eminenter continet omnes effectus sacrificiorũ prædictorum: sequitur quod in sacris litteris hoc sacramentum intitulatur, & nominatur omnibus nominibus prædictorum sacrificiorum ratione contenti.

Primo.n. dicitur oblatio. Ephes. 5 Qui dilexit nos, & tradidit seipsum oblationem pro nobis Deo. & Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit. & in cap. communione. de consec. dist. 2. vocatur oblatio.

Secundo dicitur hostia, siue victima in holocaustum in odorem suauissimum Domino, quia Christus ad placandum Deum, & reconciliandum nos, se obtulit in ara crucis: ideo dicitur holocaustum, siue sacrificium reconciliatiuum. Rom. 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. & Ephes. 5. Tradidit semetipsum in oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, scilicet, ad placandum Deum. Vnde Ecclesia cantat. O salutaris hostia, &c.

Tertio hoc sacramentum dicitur sacrificiũm expiatiuum, siue sacrificium, & hostia pro peccato, eo quod expiet, & mundet peccata, & satisfaciat pro pœnis peccatorum. Vnde Apost. Heb. 9. Si enim sanguis hircorum, aut vitulorum inquinatos sanctisficat ad emũdationem carnis, quantomagis sanguis Christi, qui seipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis? & Galat. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, chyrographum decreti, & tulit ipsum de medio, affigens illud cruci. Chyrographum decreti erat obligatio pro peccatis debita, siue reatus pęnæ, quam Christus pro nobis portauit, & pro qua satisfecit: prout Isa. 53. ante prophetarat, dicens: Vere languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Si enim Christus emundauit consciẽtias nostras a peccatis, & satisfecit pro eis, & in hoc altaris sacramento offeratur Deo patri: consequens est, quod hoc sacramentum, quod ipsum continet, & eum tamquam in cruce repræsentat, expiet conscientias nostras, & emundet siue liberet a maculis, & pęnis peccatorum: & sic dicitur sacrificium expiatiuum. Sicut enim panis habet ex se virtutem nutriendi, & reubarbarum purgandi chboleram: sed si panis reubarbaro misceatur, vtranq; habet virtutem: sic Christus qui est verus panis (ego sum panis viuus inquit ipse) nutrit, inquantum est sacramentum: inquantum vero mixtus reubarbaro, & amaritudini passionis, per quam dolores nostros ipse tulit, expiat peccata, & pęnas peccatorum, & ita Christus est nutrimentum, & medicamentum, ac holocaustum ad sanãdas infirmitates, & purgandas iniquitates.

De alia thurificatione in offertorio. Cap. 48.

Dicto, Veni sanctificator, celebrans ponit incensum in thuribu-

ribulum ministrante diacono nauiculã, dicens: per intercessionẽ, &c. Deinde excepto thuribulo per manum diaconi, incensat oblata, ter ducens thuribulum super calicem, & hostiam simul in modum crucis, & ter circum calicem, & hostiam, scilicet, bis a dextra ad sinistram. & semel a sinistra ad dexteram. Deinde incensat altare, vt supra, dicens: Dirigatur oratio mea, &c. cum reddit thuribulũ, incensatur ab eo: Deinde incensat diaconus ipse chorum, & postea subdiaconum. Ritus 7. num. 10.

Ponit inquit incensum in thuribulo: thus in thuribulo cor igne orationis incensum significat: quia vero solum oratio nostra ad Deum, & Christum mediatorem nostrum debet principaliter applicari: ideo & altare, & crucifixus thurificari solent.

Quod vero statim adoletur incẽsum, innuitur illud quod subscribitur a Ioanne in euãgelio, cap. 12. de quo supra præmissum est: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu: & impleta est domus ex odore vnguenti.

Et sacerdos superducit, & circunducit incensum super sacrificium & altare: vt & crucis signaculo, & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas effugiat. Quod vero tertio superducit, & circunducit incẽsum, designat quod Maria ter exhibuit, & adhibuit vnguentũ circa corpus Iesu. Primo vnxit pedes illius in domo Simonis Pharisæi. Secundo cũ in domo Simonis leprosi super caput eius effudit vnguentum pretiosum. Tertiò cum emit aromata vt veniẽs vngeret Iesum iam positum in monumento: voluntas enim reputatur pro facto. 17. q. 1. & si ergo. cum per ipsam non steterit quo minus expleuerit quod incępit. Vel dicamus, quod primo ter incensat super sacrificium, quia ibi tria sunt, scilicet, panis, vinum, & aqua: ratione prædicta: quod vero circum calicem, & hostiam incensat, bis a dextra, & semel a sinistra ad dexteram ducens thuribulum, hoc ideo facit ad significandum illas tres nominatas vnctiones. Vltima vero vice reuertitur, quasi insinuans, quod Maria licèt iuerit, vt vngeret, tamen reuersa est sine vnctionis executione.

Quod vero postmodum vndiq; totum incensatur altare, designat, quod post factum illud totam respersit Ecclesiã, sicut Dominus ipse testatur. Amen amen dico vobis: vbicunque prædicatum fuerit euangelium hoc in toto mundo, dicetur, quod & hæc fecit in memoriam eius. Possumus etiam dicere, quod altare thurificatur in figuram angeli, qui stetit iuxta aram templi habens thuribulum in manu sua: de quo fumus aromatum ascendebat in conspectu Domini.

Christus enim magni consilij angelus carnem immaculatam igne sancti spiritus plenam pro nobis in ara crucis obtulit Domino in suauitatem

tatem odoris. Fumus aromatũ sunt orationes sanctorum, quę per ardorem charitatis ex passione Domini propagatæ ad Deum patrem ascendunt, & nos ad coronam Trinitatis prouehunt: ideoq; sacerdos thurificat in modum crucis, & coronæ. In Concil. Rothamagẽ. in Burchardo lib. 3. cap. in tempore: ita legitũr. In tempore quo legitur euangelium, finito euãgelio, super oblationem incensum in mortem, videlicet, Redemptoris nostri ponatur, decreuimus. Quod vero ministri sustentent planetam, vel pluuiale dum Sacerdos thurificat, sumptum est ex lege, quia legalis Pontifex dum sacrificabat, sumitates balthei super humerum reflectebat.

De lotione manuum, & orationibus secretis. Cap. 49.

THurificatione expleta digitos lauat: nec vlterius vsque post communionem eis, quibus sacram hostiam tractare habet, aliquid tangat. Et licèt primò ante celebrationem lauerit se ab iniquitate; tamen modo oblaturus sacrificiũ ampliori indiget ablutione etiam a venialibus, & peccatorum reliquijs; ideò dicit, lauabo inter. &c. Hanc vlteriorem ablutionẽ petit Dauid Psal. 50. dicens: Amplius laua me ab iniquitate mea. & infra. Amplius laua me ab iniustitia mea: ac si dicat. Lauasti a mortalibus, laua etiã a venialibus. Me laua, quia nemo adeo lotus est, quin indigeat vlteriori lotione in tanti sacrificij oblatione. Hoc significauit Dominus Io. 13. quia, cum loti essent Apostoli, & sic accederent ad refectionem mẽsę Domini agni paschalis, noluit eis exhibere corpus suum, nisi iteratò lauaret pedes eorum, per quos signata est affectuũ ablutio, dicens: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet: sed est mundus totus. Sic etiam Salomon in templo 3. reg. 7. fecit mare æneum ad communem ablutionem Sacerdotum. Ecclesia Ambrosiana lauat ante cõsecrationem, propter maiorem munditiam: nam nihil amplius tangit nisi hostiam.

Hoc facto procedit ad medium altaris parãs se orationis suffragio: ibiq; dicit: Suscipe sancta Trinitas: quod sumitur de tertio Danielis, vt videlicet offerat hostiam ex pinguedine charitatis, vt sit dignus ad immolandum sacrificium.

Recitans hãc orationem stat inclinatus, vt dicit rubrica: hæc autem inclinatio Sacerdotis (sicut & aliæ) Christi humilitatem significat, qui exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: qui etiam inclinans se ad pedes discipulorum post sacramẽtum in cęna traditum, orauit ad patrem. Postea vero se erigens osculatur altare, ad notandum quòd per passionem Christi populus liberatus est, & Deo patri reconciliatus. Vnde Ephes. 3. faciens pacem, vt reconciliet ambos Deo in vno corpore.

Con-

Consequenter conuertens se ad populum voce aliquātulum eleuata petit, vt oratio omnium auxilietur ei, quasi non præsumens quod solus possit tantum mysterium exequi, dicens: Orate fratres. In quo significatur illud, quod dicitur Luc. 22. Orate ne intretis in tentationē. Orat ergo pro se & pro populo.

Populus similiter debet secrete orare, & minister respondet: suscipiat Dominus: hoc facit pro omnibus assistētibus: nihilominus qui sciunt huiusmodi orationem, illam submissa voce recitare deberent, vt nonnulli pij faciunt. Alij sunt, qui dicunt illud Psal. 19. Memor sit Dominus omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pinguefiat. Et alij illud Psal. 17. Mittat sibi Dominus auxilium de sancto. In hoc innuit, quod Christus quoque primo orauit pro se, deinde pro populo. Pro se. Pater venit hora, clarifica filium tuum, &c. Pro populo. Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi: vt sint vnū, sicut & nos. extra de sum. Trinit. c. 2. Monito populo statim reuoluitur ad altare: & dicit secretas: quæ ideo secreté recitantur, ne vilescat officium Missę, vt diximus. Et ideo à quibusdam hæc oratio dicitur secretella ad differentiam maioris secretæ. Secundo orat silentio, vt deuotius oret, nec cogitet, quomodo eius vox, & corporis cōpositio placeant populo. Tertio hoc silentium recolit sacramentum in sacrificijs patrum absconditum; vt in Abel, Isaac, Agno Paschali, in hirco emissario, in vitula russa.

De accessu præfationis. Cap. 50.

Dicta vltima secreta concludit alte, vt supra diximus, & sic incipit præfationem. Dicitur autem præfatio, idest prælocutio, qua fit p̄paratio, vel dispositio ad duo, scilicet, ad hostiæ consecrationem, & ad hostiæ consecratę sumptionē. vnde sacerdos in præfatione populum hortatur ad tria, primo ad mētium eleuationem in Deum, cum dicit, Sursum corda. Secundo ad exhibitionem gratiarum, cum dicit, Gratias agamus Domino Deo nostro. Tertio subiungit orationem exhibitorum, cum dicit, Vere dignum & iustum est.

Interpretatur autem pręlocutio, quia sacerdos sentiens iam populum ad altiora paratum, præloquitur eis publice de sacramenti altitudine, & reuerētia; & ab hac pręlocutione id, quod cantatur, nomen præfationis accepit. Beatus autem Greg. hoc ordinans; & Gelasius Papa hoc componens fundauerunt statutum illud in verbo Domini, quod dixit Exod. 19. vbi dixit ad Moysen, descende, & contestare populo, ne forte velint transcendere terminos ad videndum, & pereat ex eis plurima multitudo.

Et ideo sicut Moyses, ita Sacerdos, siue Pontifex intonat pręfationis modo magnitudinem, & altitudinem sacramenti angelis tremendam, vt non curiositate discutiatur: sed

sed humilitate cordis à populo suscipiatur & veneretur.

In prçfationibus enim omnibus conueniunt homines & angeli, ad concinendum præconi regi: vnde & alta, & delectabili voce cantatur: quia in eis angelorum præconia, & laudes repræsentantur. Etiam cantatur coram altari, & a solo sacerdote iuxta illud Apoc. 14. & cantabāt quasi canticum nouum ante sedem: & nemo poterat dicere canticum nisi &c.

Rursus hæc oratio vocatur præfatio: quia prçcedit sacrificium principale. Est enim quasi prælocutio, idest ad ministerium præparatio; prælocutio videlicet, totius orationis secuturæ, à Te igitur, vsque ad Agnus Dei: In hac enim Sacerdos præloquitur grates, & laudes Deo, vt melius ad consecrandum corpus Christi valeat peruenire. Vocatur etiam præparatio, quia præparat fidelium mentes ad futuræ consecrationis reuerentiam. Dicitur etiam hymnus angelicus, quia angelicis laudibus est plenus. Vnde potest vocari secūdus hymnus angelicus.

Perficit ergo sacerdos secretam orationem, in qua per totum annū in omnibus Missis, nihil aliud petitur, nisi quod populus offerens in suis donis, & cum suis donis Deo in vnitate Christi corporis incorporandus ipsi acceptabiliter offeratur. Hoc autem patet in secreta Missæ Dominicæ primæ aduentus, quç sic dicit: Hæc sacra nos Domine potenti virtute mundatos, ad suum faciant puriores venire principium. Omnium enim horum principium quātum ad oblationem est oblatio, qua Christus *obtulit seipsum*: hoc facillime est inuenire, & videre in omnibus secretis, nisi quod aliquando propter festum, quod agitur de Christo, vel Sanctis, in secretis mētio illius festi habetur, vt gratia festi populus offerens, Christo incorporetur. Quæ oratio secreta dicitur, quia secrete recitetur, vt supra diximus. Quod vero concludat alte, per omnia sęcula, hoc ideo fit, quia ad omnes pertinet quod in secreta dictum est: propter quod respondetur a ministris, Amen. q. d. verum est, quod dixisti in secreta: atq; corde, ore, & opere idem profitemur illud verum esse. Vel sic. Tu dicis, Per Dominum nostrū Iesum Christum filium tuum, &c. Et nos hoc credimus, & profitemur, ore, corde, & opere verum esse.

Dicturus deinde Sacerdos rem attentione dignissimam, salutat populum dicens, Dominus vobiscum, optans nos tales existere, cum quibus Dominus manere dignetur, & illud nobiscū celebrare cōuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti nardi pistici pretiosi, & effudit illud super caput Domini recumbentis, & populus respōdet. Et cū spiritu tuo: & ita mutuo pro se orant. Nam & in veteri testamento omnes Sacerdotes orabant, dum consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, & cæteris respondentibus.

Salu-

Salutatio ista licet in præcedentibus iam exposita sit, & quare non reuertitur Sacerdos; tamen est adoptatio adiutorij Domini adiuuantis ad altissima: quia sine Domino ad ista ascendere non valemus. q. d. Sacerdos: exaltare Domine in virtute tua, cantabimus, & psallemus virtutes tuas. Exaltatur enim in nobis quando excusso seruitutis iugo voluptatum, ad altitudinem suæ maiestatis cum iucunditate spiritus laudes ipsius cãtamus, & opere in decacordo decem cordarum psalterio obseruatione mãdatorũ psallimus. Et tunc recte respondemus Sacerdoti, Et cum spiritu tuo: optantes quod Dominus subuehat eum cũ *spiritu* in eadẽ alta, quæ nobis optauit; vt scilicet ea, quæ nisi in Spiritu sancto agi possunt, ipse spiritui inspiret, vt spiritus Sacerdotis sit cũ spiritu perficiente sanctitatem Io. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in spiritu, & veritate, oportet adorare, & hoc maxime necessarium est in Sacramento, in quo caro nihil prodest, sed spiritus perficit omnia. Spiritus est, qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Io. 6. Hoc enim verbum dixit Christus de huius sanctissimi Sacramenti perfectione. Hoc modo Sacerdos accipiens idiotarum, & chori responsum nititur ad altiora populum prouocare, quem iam in signo obtulit in sacrificium expresse clamans. Sursum corda, supple eleuate; sursum inquit Alber. intellectu veritatis: Sursum affectu charitatis. Sursum virtute conuersationis. Et sursum rectitudine intentionis. De prima ad superna eleuatione dicitur Psal 63. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ad cor altum autem in intellectum veritatis accedit, qui in Sacramento nihil carnale cogitat, sed omnia alta esse intelligit; scilicet, quod in cibo sumptus Christus dentibus non discerpitur, nec diuiditur diuisione Sacramenti, sed manet integer, & sũptus nos sibi incorporat, & non digeritur, vt pereat. In altare descendens manet in dextera patris, vt incorporatos sibi ad sedem patris exaltet.

De secũda dicitur Colos. 3. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sapimus enim, & quærimus cęlestia per charitatis nostræ feruidam exultationem, & hoc in Sacramento perficitur, quando nimiam Domini dilectionem pensantes aduertimus, quod ipse se nobis dat in cibum, qui nos sibi incorporet. Et sic ad alta domus patris, vbi omnes abundant panibus vitæ æternæ, nos eleuando perducat.

De tertia eleuatione dicitur Philip. 3. Nostra autem conuersatio in cęlis est, vnde & Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christũ, qui incorporãdo nos sibi, reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

De quarta sursum eleuatione dicitur Iob. 16. Ad Deum stillat oculus meus, hoc est, oculus altæ intentionis, qui deuotione, & memoria

dominicę passionis stillat lacryman do, & non nisi in altum ad Deum dirigitur tendendo, & pergendo, & omnia in eo soli Deo attribuendo.

Ad hãc autem allocutionem respondetur ex parte populi: Habemus ad Dominũ, quia ad altius cor exaltari non potest, nec in aliquo tutius collocari poterit, vt spiritualia, & altissima Dei dona percipian tur Tren. 3. leuemus corda nostra cum manibus in cęlum. Ideo Sacerdos eleuat manus. Totum enim cor in cælestibus habitare debet, quod tam cęlestia, & sublimia dona expectat à Domino. Isa. 2. Venite ascendamus ad mõtem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Hoc habito à populo Sacerdos de tanto dono monet gratias agerę dicens.

Gratias agamus Domino Deo nostro, se connumerans populo: quia vnius sunt doni participes, tam Sacerdos, quam populus. Gratiæ autem aguntur, quando dona Domini digne percipiuntur, & distincte cognoscuntur, & in magna deuotione in ipsum referuntur. De perceptione quidem digna dicitur, 1. Paralip. vlt. Nunc igitur Domine Deus confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclitum. Quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniuersum promittere; tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Sic enim digne percipitur à Deo donũ, quod offertur Deo, & in ipso dono offerẽs offertur donũ. De discreta autẽ doni Dei cognitione dicit̃ 1. Cor. 3. Nos non spiritum huius mundi accepimus; sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ a *Deo donata* sunt nobis. Omnia enim dona *Deus* dat, in spiritu data cognoscuntur *in* eodem spiritu, pręcipue quæ in Sacramento altaris nobis à Deo donantur. De relatione autem donorum in Deum dicitur, 2. Cor. 9 gratias ago Deo super inenarrabili dono eius. non enim est nisi gratia, quod tantum nobis dat Sacramentum. 1. Thes. 5. In omnibus gratias agite. Gratias, inquit, agamus Domino Deo nostro. Deo qui creauit, Domino qui redemit: nostro, qui saluauit. Deus noster Deus saluos &c. Psal. 63.

Ad hanc autem communem *inui*tationem respondet populus, seu chorus loco populi. Dignum, & iustum est. Dignum quidem pro magnifica liberalitate, qua dona cõfert. Iustum autem pro debito receptionis donorum: quia sic obligamur ad agendum gratias. De primo dicitur Deut. 32. Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera. *Magnificentia Deo da*tur, quando digne *liberalitas eius*, quæ gratis dona dat, exprimitur. Sic enim dicitur Hester. 2. Dona largitus est iuxta magnificentiam principalem, & hoc est perfectũ opus donationis, quando nec manu retracta, sed liberalitate tota manu aperta magnum confertur, & sine improperatione: Iac. 1. Dat omnibus

bus affluenter, & non improperat. Ex hoc.n.ipse est gratiarũ actione dignissimus. Iustum autem fit, vt gratias agamus ex ipsa receptione: quia ex illa obligamur, vt gratias agamus manui, quæ nobis largitur. Isai. 1. cognouit bos possess. suũ &c.

Vsus præfationis antiquissimus est. Sanctus Cyprianus martyr in concione orationis dominicę ita ait: Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, sursum corda, vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominũ, admoneatur nihil aliud se quã Dominum cogitare debere. Sãctus autẽ Io. Chrys. in Encenijs ait: Hæc ego dixerim ad eos, qui sanctorum communionem, & cõgregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti Sacerdoti, qui dixit: sursum mentem, & corda, & dixisti: Habemus ad Dominum. Non revereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueniris. & Aug. super illud Matt. Confiteor tibi pater, ait: Norunt fideles vbi, & quando dicatur: Gratias agamus Domino Deo nostro. Quis autem gratias agit, nisi qui sursum corda habet ad Dominum?

De præfatione. Cap. 51.

HAbita huiusmodi respõsione Sacerdos tam magnifici doni, præfatur, vt omnes excitet in admirationem ipsius, & laudem. Subiungens. Vere dignum, & iustum est, æquum & salutare. Et secundũ Magistrũ Petrum Antisidoren. hic incipit præfatio, idest, prologus, vel prælocutio sequentis canonis: captans Domini beneuolentiam. Ac si dicat, Vere dignum est, quia nos mera voluntate condidit. Iustũ est, quia pura misericordia nos redemit. Æquum, quia nos gratuito iustificat. Salutare, quia nos perpetuò glorificat. Vel sic. Vere dignum est ratione suæ excellentiæ. Iustum ratione beneficiẽtiæ. Æquũ ratione sui beneplaciti. Salutare ratione sui promissi. Ex his enim tenemur gratias Deo referre. Vel ita. Vere dignum, quia bonus est; Iustum, quia beneficus; æquum, quia misericors; Salutare, quia sal⁹.

Deinde subditur gratiarũ actio: Nos tibi semper, & vbique gratias agere. Semper in tempore, scilicet gratiæ, & æternitate: quoniam sicut in tempore gratiæ accipitur Christus, verè quidem, sed latens, sub sacramentali specie: ita in æternitate percipietur clara, & facili manifestatione. Et vbiq;, quia per ipsum restaurantur, & quæ in cęlis sunt, & quæ in terra. Ideo trina mundi machina gratias Deo agit. Cęlum pro ruinæ angelicæ restauratione. Terra pro militantis Ecclesiæ redemptione. Infernus pro detentorum liberatione. Detentorum, scilicet in limbo, & purgatorio. Sequitur cui agendæ sint gratiæ. Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus. Vbiq; enim

est Dominus. vnde Psal. 101. In omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino. Et iterum. Benedicam Dominum in omni tépore; &, semper laus eius in ore meo. Sequitur. Per Christum Dominum nostrum: tãquam per mediatorem. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum Dominum nostrum, qui interpellat pro nobis; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reuerentia. Per eum ergo, quasi per mediatorem, laudes offerimus. Alb. Quod addit Dominum nostrum, speciale dominium notat, quo nos sanguine suo redemit in suam possessionem. Dicit enim Chrys. super Io. quod sicut homo Dominus auro seruos emit, & emptos ornat, & decorat: ita Christus nos suo sanguine in seruos emit, & emptos tam digno sui sanguinis Sacramento ornauit. 1. Cor. 6. Empti enim estis pretio magno, glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Et 1. Pet. 1. Non corruptilibus auro vel argento redempti estis a vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine agni tamquam immaculati Christi. Sequitur.

Per qué (scilicet Christum mediatorem inter patrem, & nos homines) Maiestatem tuam, idest magnitudinem tuam, supereminentem, semper stantem, ac immutabilem. Maiestas dicitur, quasi maior stans, vel maior potestas; quia maior est eius potestas, quam hominum. Vel, Per quem, scilicet Christum, maiestatem tuam laudant angeli testimonium exhibendo: magnitudinem tuæ potentiæ agnoscendo, & confitendo.

Adorant, cultum latriæ exhibentes, Dominationes. Angeli, scilicet subiectis spiritibus dominantes, eis præcipiendo, & ad sua ministeria secundum patris voluntatem dirigendo. Tremunt potestates, non metu formidinis, sed conceptu admirationis, vel obedientiæ famulatu, inquantum omnes sunt administratorij spiritus in ministeriũ missi. Hebr. 1. Vel Tremunt potestates, idest, angeli potenter aereas potestates, scilicet dæmones coercentes. Ex his verbis ostenditur, quod diuina maiestas est laudabilis, venerabilis, admirabilis. Primo est laudabilis ab Angelis, quorum testimoniũ maxime authenticum est: vnde dicit laudant angeli: ideo propheta ait: laudate eum omnes angeli eius. Secundo est venerabilis a Dominationibus: vnde subdit: Adorant Dominationes. Tertio est admirabilis a potestatibus, quæ virtutes aduersarias subditas habent: vnde subdit: Tremunt potestates, & inferiores, & superiores. Vnde Iob. 26. ait: Columnæ cęli contremiscunt, & pauent aduentum eius. Tremunt potestates, non quod ordines angelorum corporales sint, sed ideo dicitur, vt intelligamus omnia cęlestia, terrestria, & infernalia, ante conspectum diuinæ maiestatis tremere, atque timere: sicut & nos

tremere, ac timere ante Dominos nostros, solemus. Sequitur.

Cęli cęlorumq; virtutes: per cęlos throni accipiuntur, quia Dominus ait: cęlum mihi sedes est, & dicuntur cęli laudare Deum: quia laudis materiam præbent. Vnde propheta ait: cęli cęlorum, & aquæ omnes, quæ super cęlos sunt, laudent nomen Domini. Cęli quidem diuinæ obediunt iussioni, quia ostendere se serenos, & nebulosos non habent potestatem.

Cherubin quoque ac Seraphin. Pro istorum intelligantia, quæ hic dicuntur, notatione dignum est, quod nouem sunt angelorum ordines, nempe: Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Principatus, Potestates, Cherubin, & Seraphin. Angelorum autem vocabulum nomen est officij, non naturæ: spiritus enim sunt semper: sed cum mittuntur, angeli vocãtur. ideo dicitur Psal. 103. Qui facis angelos tuos spiritus. Vnde & pictores licentia quadam pingunt illos alatos, vt celerem eorum in cuncta discursum significent, & iuxta fabulas Poetarum venti propter eorum velocitatem dicuntur habere pennas. vt dicitur ibid. Qui ambulat super pennas ventorum.

Archangeli Græce summi nuncij interpretantur: nam sicut angeli Græce, dicuntur Latine nuncij, scilicet, excelsi & cęlestes; eo quod de cęlis ad annunciandum, & exequendum Domini voluntatem mittuntur: ita archangeli summi nuncij interpretantur. Qui enim parua vel minima annũciant angeli sunt, qui summa, archangeli nuncupantur: archos enim Græce, Latine princeps interpretatur. Archangeli ergo dicuntur eo quod inter angelos teneant principatum. Quidam autem Archangelorum priuatis nominibus appellantur, vt per vocabula ipsa, in opere suo, quid valeant, designetur. Gabriel namq; Hebraice, interpretatur Latine fortitudo Dei. Vbi enim ipsa potentia diuina, vel fortitudo manifestatur, Gabriel mittitur. Quare ipse annunciauit Mariæ Christi incarnationẽ: qui diabolum deuicit, & humiliter venit ad aereas potestates debellandas.

Michael interpretatur, quis vt Deus, quando enim aliquid miræ virtutis in mundo fit, hic archangelus mittitur, & ex ipso opere nomẽ est ei: quia nemo valet facere, quod facere potest Deus: vnde ipse missus est in Aegyptum ad immitendas plagas.

Raphael interpretatur medicina Dei: vbicunq; enim curãdi vel medicandi opus necessarium est: Raphael archangelus mittitur: vnde ad Tobiam missus est, vt eum a cęcitate liberaret.

Vriel interpretatur ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo: legimus etiam ignẽ missum desuper, ac impleuisse quod præceptum est: hæc autem sunt nomina personalia angelorum, quæ nec a seipsis, nec à Deo imposita sunt:

sed

sed ab hominibus: nec alia personalia inueniūtur in sacra scriptura.

Throni sunt agmina angelorum, qui Latine sedes interpretantur; & vocati sunt Throni, quia illic conditor præsidet, atque per eos iudicia sua disponit. Dominationes sunt hi, qui in virtutibus, & principatibus præeminent, qui pro eo quod cęteris agminibus principantur, vocantur dominationes, quasi alijs dominantes. Hi autem nominantur ad innuendum, quod eis magis assimilari debemus: quoniam vsum dominādi docent. Dominatio enim est voluntatem Dei facere.

Virtutes angelicæ quædam ministeria perhibent, per quas in mūdo signa, & miracula fiunt: propter quod & virtutes dicuntur.

Principatus sunt, qui agminibus angelorū præsunt, qui pro eo quod subditos angelos ad explendum ministerium diuinum disponunt, principatus vocabulum acceperūt; nam alij sunt, qui administrant: alij qui adsistunt: quemadmodum & per Danielem dicitur cap. 7. millia millium ministrabant ei: & decies centenamillia adsistebant ei.

Potestates sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt, & inde potestatum nomine nūcupantur, quia maligni spiritus eorū potestate coercentur; ne tantum noceant, quantum cupiunt nocere: Nominantur autem hic, ad notandum, quod debemus arcere diaboli potestatem. Cherubin autem & ipsi sublimes cęlorum potestates, & angelica ministeria perhibent, qui scientię multitudo, seu plenitudo interpretantur. Sunt enim agmina angelorum sublimiora, qui eo quod vicini⁹ positi sunt, diuina scientia cęteris amplius pleni sunt.

Seraphin vero est multitudo angelorum, qui ardentes vel incēdentes interpretantur, eo quod præ cęteris ardent, & accendunt in charitate, & quia inter eos, & Deum nulli angeli consistunt; & ideo quanto viciniùs coram eo consistunt, tanto magis claritate diuini luminis inflāmātur: vnde ipsi, sicut legitur Isa. 6. Velant faciem, & pedes sedentis in throno Dei: & idcirco cętera angelorum turba videre plene Dei essentiam non valet, quoniam Seraphin eam tegit secūdum Isa. Nominantur autē hic cherubin & seraphin; quia, sicut illi, toti in Dei dilectione ardere debemus. Neutraliter terminatur per n, cherubin & seraphin, vt in hoc loco. Si terminatur per m, est masculini, vt illud Isa. 6. Seraphim clamabant alter ad alterum, &c. Alij econtra dicunt.

Verum cum nouem sint angelorum ordines, quare in præfationibus non omnes nominantur, sed tantum nominantur infimi, supremi, & medij? angeli sunt infimi. Et seraphin, supremi: duo medij sunt potestates, & dominationes.

Ad quod dicitur, quod in his omnes angelici spūs designantur, quoniam si laudant infimi, & supremi, ac duo medij, iam nullus omnino excluditur. Vel ad innuendū quod com-

comparatione Trinitatis æternæ cuius maiestas in ea præcipue commendatur, omnis alia Trinitas reperitur imperfecta: nam quis in nubibus æquabitur Domino? Quis similis Domino in filijs Dei? Etenim de omnibus ordinibus aliquis de numero subtrahitur. vel connumerantur hic omnes implicite, licet non explicite. Sequitur.

Cum quibus & nostras voces. Tangitur hic deuota supplicatio, vt voces humanæ concelebrationibus cęlestibus misceantur; & hoc est, cum quibus, scilicet angelis, & nostras humiles, tamen rationabiles, voces; quia vox est sonus cum intentione prolatus; vt admitti in laude Sacramenti, Iubeas; Deus omnis sanctitatis perfector? Deprecamur, suppliciter. Quia sine tuo iussu iuuante non potest fieri a nobis, quod inter angelos nostra vox audiatur. Sicut dicitur Psal. 88. Beatus populus, qui scit iubilationem.

Supplici, quam proni ante maiestatem tuam facimus, confessione, laudis; Dicentes, sanctorum hymnum angelorum, quem Isaia referente cantarunt. Vbi populus hic duo deuote laudat. Primo diuinitatem Christi assumens verba angelorum, & dicens, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Isa. 6. Apoc. 4. Vbi dicitur ter Sanctus, & semel Deus, vt Trinitatis personarũ, & vnitatis essentiæ mysterium comprobetur. Secundo laudat humanitatem Christi, assumens verbum puerorum dicentium, Benedictus, qui venit in nomine Domini. Matth. 21. Gelasius Papa tractus, & hymnos cõposuit, & præfationes cantuum dictauit. Nota, quòd licet antiquitus multæ essent prętationes, hodie tamen canonizatæ, sunt numero determinatæ, vt patet in Missali reformato. Vrbanus autem Papa II. addidit præfationem de Beata Virgine. Ecclesia Ambrosiana habet multo plures præfationes. In hac enim pene de singulis sanctis habetur præfatio, in qua summarie merita, & miraculosa conuersatio declaratur. Hunc Hymnum secundum Guil. Dur. in rationali, in Missa cantandum instituit Sixtus Papa I.

De Sanctus. Cap. 52.

SAnctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabbaoth. Ista est chori responsio, quæ etiam est vox angelorum composita ex tribus, vt omni firma authoritate sit.

Prima enim pars sumitur Isa. 6. de vocibus angelorum sic clamantium, Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius & Apoc. 4. dicitur, quod quatuor animalia requiẽ non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Hoc autem, quod dicitur Osanna in excelsis, Benedictus, qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis; continetur Io. 12. Et fuerunt voces turbarum, quæ præibant, & quæ sequebantur,

bantur, & quæ cõcomitabantur Dominum in Ierusalem ad locum passionis suæ procedentem.

Compesita autem est a Beato Sixto Papa ex tribus, scilicet ex laude: ex oratione: & ex gratiarum actione. Ex laude autem, quia dicit Sanctus. Ex oratione quia dicit, Osanna. Ex gratiarum actione, quia dicit, Benedictus, qui venit. Ecclesia ergo sperans sociari angelis, & archangelis, de quibus mentio facta est in præfatione, statim conformat se angelico cantui, post præfationem, cantans hunc hymnum, Sanctus. &c. Cum ergo Sacerdos, seu Pontifex finit præfationem, seu laudem; totus chorus, qui repræsentat Ecclesiam, simul canit dictum angelicum hymnum, vt vna & æqualis gloria, & laus, & honor decantetur Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Dicitur autem ter sanctus, vt notetur Trinitas, seu distinctio personarum. Item dicitur in numero singulari sanctus, & non in plurali, puta, sancti, ait Dur. vt vna sanctitas in his tribus personis, & vna æternitas intelligatur. Hoc non solum seraphin clamabant sub excelso Dei solio, secundum prophetam: sed & quatuor animalia secundum Apoc. in circuitu sedis requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens.

Dicitur autẽ Deus sanctus, idest sanctificans, non autem sanctificatus; vnde dicitur; Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester, Leui. 19. Dicitur Pater sanctus, dicente Filio: Pater sanctifica eos *in veritate, quos dedisti mihi, quia tu* sanctus es. Io. 17. *Dicitur Filius* sanctus protestante angelo: *Quod nascetur, inquit, ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Luc. 1. Dicitur *sanctus* Spiritus sanctus, dicente Christo: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, Io. 20. Dicitur quoq; Dominus Deus sabaoth, idest, Dominus exercituum: videlicet angelorum, & hominum: quorum terribilis est, vt castrorum, acies ordinata. Vel sabaoth, virtutum vel exercituum interpretatur, eo quod omnis virtus exercituũ cęlestium, *vel* terrestrium est in manu eius. Sancta enim Ecclesia in triumphan*tibus*, & militantibus est, vt castrorũ acies ordinata, terribilis dæmonibus, sicut dicitur Cant. 6. Et totus ille exercitus vel assistit, vel ministrat in Sacramento; ministrat enim Ecclesia, & assistit cęlestis curia, vt dæmonũ virtus excludatur, nec impediat corporis mystici ad caput vnionem; & hæc virtus *profluit ab eo, de quo* dicitur in *Psal. 23. Dominus virtutum* ipse est rex gloriæ. Et *ratione* illius dicitur Deus sabaoth. Et hæc omnia dicuntur, vt describatur in Trinitate laudabilitas in operatione Sacramenti. Alber.

Pleni sunt cęli & terra gloria tua, causa est laudis inductæ, & quod dicitur pleni sunt cęli, non est ab angelis dictum, sed à patribus additũ:

hoc

est à Beato Sixto Papa appositum, & à Beato Gregorio ordinatũ; quia angeli dixerunt, plena est omnis terra gloria eius pro beatitudine triũphantium, in quorum memoriam sacrificiũ illud offertur in laudẽ, vt dicũt Greg. August & Ambrosius.

Terra autem pro terrigenis ponitur, pro gratia, in qua offertur sacrificium in adiutorium militantium, & in cibum; & in terra comprehenduntur, qui sub terra sunt in pęnis, pro quibus offertur in suffragium. Sic enim spiritus Domini, qui operatur in Sacramento, repleuit orbem terrarum, & hoc quod cõtinet omnia, quod nihil aliud est, nisi cęlũ; quia sicut dicit Dan. cęlũ est continentia visibiliũ, & inuisibiliũ creaturarũ, sicut dr̃ Sap. 1. & Philip. 2. inquit Apost. Omne genu flectatur cęlestiũ, terrestriũ, & infernorũ, & oĩs lingua confiteatur, quia Dñs Iesus Chr̃s, q oblatus p nobis in Sacramẽto, est in gloria Dei pr̃is.

Vel plena est omnis terra gloria Christi. Gloria inquam, passionis, resurrectionis, ascensionis, &c. quia in omnem terram exiuit sonus discipulorum eius: & in fines orbis terræ verba eorum: gloriam Christi prædicantium. Demum plena est glorioso corpore Christi terra: quod viaticum concessum est hominibus, ipsos perducens ad gloriam sempiternam. Vel sic.

Pleni sunt cęli, & terra gloria tua, hoc est, vt eius gloria cęli, & terra gubernentur; & qui in cęlis, & qui in terra sunt, glorificent, & honorent nomen sanctum eius. Pleni autem sunt cęli gloria re; terra vero spe. Tunc vero in re plena erit, cum adimplebitur illud: fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Dum dicimus, pleni sunt cęli, & terra gloria tua, agimus gratias Creatori, de omnibus beneficijs. Dum vero dicimus, benedictus, qui venit in nomine Domini, agimus spiritualiter gratias de beneficio redemptionis nostræ.

Quia enim necessariũ est ad ęternam salutem incarnationis mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Dicendo benedictus, debemus nos signare signo crucis; qa sunt verba sumpta ex euãgelio: quia Christus per crucem triumphauit, & nos triumphare facit. De hoc enim dicitur Io. 5. Ego (inquit Christus) veni in nomine patris: nomen patris est filius, de quo Isa. 30. Ecce nomen Domini de longinquo veniet, ita quod laudatur Christus vna cum angelis, quando dicitur Sanctus, &c. Sequitur.

Osanna in excelsis. Hæc est oratio: & sicut ait Hieron. in quadam epistola, Osanna verbum Hebręum est, & componitur ex verbo Hebræo, quod est osi, & Latine salua interpretatur. Vnde in Psal. dicit litera nostra, secũdum trãslationẽ 70. O Domine saluũ me fac. Hebręus habet Adonai osi; anna autẽ, quod additur in compositione, est interiectio obsecrantis motum animi significans sub deprecantis affectu]

Et ideo affectum illum, vt conceptum exprimendo, tantum valet Osanna, quantum salua obsecro. Et hæc est vox turbæ Dominum ad locum oblationis prosequentis. Io. 12. ac si dicat Ecclesia, salus non est nisi in sanguine tuo, sicut dicitur, Heb. 9. Sine sanguinis effusione nō fit remissio. Et illud Zach. 9. Tu autem in sanguine tui testamenti emisisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua: ex quo saluati sumus per sanguinem, & sine sanguine non est salus, obsecramus, vt salues in celebratione Sacramenti sanguinis. In quo totius Trinitatis relucet operatio, & per quod cęli, & terra pleni sunt gratia, & gloria tuæ maiestatis: hæc autem petitio est, vt saluet gratia sanguinis ab omni inquinamento terrenæ contagionis. Benedictum dicimus, qui venit, hoc est, quia venit ipse sicut semel se offerendo, ita quotidie oblationē illam in Sacramento repræsentando: Psal. 67. Benedictus Dominus die quotidie, prosperum iter (ad salutem per suam oblationem) faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

Dicitur autem bis, Osanna in excelsis, propter duas partes salutis: quæ sunt stola carnis, & stola mentis, quibus sancti beatificantur in gloria: vt videlicet anima, & corpore saluati inter angelos deputemur in excelsis, scilicet in cęlo. Reperitur autē hic versiculus in Psal. etiam 117. O Domine saluum me fac, & eisdem verbis subiungitur, Benedictus, qui venit in nomine Domini. De Sanctus dicitur in Concil. Vasense celebrato circa annū 450. Can 6. vt in omnibus Missis, siue Matutinis, siue quadragesimalibus, siue in illis, quæ pro defunctorū cōmemorationibus fiunt, semper Sanctus, Sanctus, Sanctus, eo ordine, quo ad Missas publicas, dici debeat: quia tam dulcis, & desiderabilis vox etiam si die, noctuq; possit dici, fastidium non poterit generare.

Ex nunc autē, verbis & gestibus Christi passio repræsentatur, ideo attentione dignum est: Diaconus enim & subdiaconus vadunt post dorsum Episcopi, seu Sacerdotis, in quo fuga Apostolorum in Christi passione figuratur. Si qui vero stāt retro altare, aspicientes faciem Episcopi celebrantis, denotant mulieres à longe stantes videntes Christi passionem. Omnes autem, & qui antè, & retrò sunt, stant inclinati, maiestatem diuinam, & incarnationem Domini venerantes: quæ per cantum angelorum, & hominum introducta sunt. Ordo enim angelorum dicens, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, maiestatem diuinam introduxit. Ordo vero hominum dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini, aduentum in carne significauit. Ipsa quoque inclinatio, significat męstitiam Apostolorum, qui non audebant confiteri se esse discipulos Christi, qui tam turpissime patiebatur: stant autem inclinati omnes, donec dicatur, libera nos a malo:

quia

quia vanum erat eis ante lucem sur gere, idest, ante resurrectionem de Christo gloriari: per quam sunt ab omnibus tribulationibus liberati. Nihilominus vsque post sumptionem Sacramenti a Sacerdote, vel Episcopo decet sic manere.

De Canone Missæ. Cap. 53.

OMnibus his habitis, quæ ad oblationem pertinent, ea cõsequenter annectẽda sunt, quæ pertinent ad huius oblationis sanctificationem. Post hymnum ergo angelicum fit secretum silentium: in quo & Missæ canon deuote dicitur: & sacrum mysteriũ peragitur: hoc autem fit per solum Sacerdotem: & ratio est, quia secũdum Matt. c. 26. Solus Christus orauit ab institutione Sacramenti, vsque ad crucem. Et nonnulli aiunt, quod in hoc loco incipit Missa: quoniam cętera sunt de solemnitate. de consecr. dist. 2. panis est.

Canon Missę pluribus decoratur nominibus: dicitur enim oblatio: actio: canon: sacrificium: & secreta. Oblatio est nomen commune ad omnia sacrificia, vt sup. diximus.

Actio dicitur propter sacra mysteria, quæ in eo aguntur: & quia tunc cum Deo causa nostra agitur. Est enim actio causa in iudiciũ deducta de verbo. signific. forus. In Missa quidem causa nostra agitur. Oratorium est prætorium: Deus est Iudex. Diabolus, accusator. Ministri, testes. Sacerdos, aduocatus & defensor. Hic est Moyses, qui causam populi ad Dominum allegabat: cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur: & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur: & iudicis ira placatur: & per misericordiam culpa remittitur. 46. dist. disciplina. Extra de re iudica. cum vterini.

Canon dicitur, quod regulis patrum compositus est: a sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta: Canon autem Græce, Latine regula dicitur. Dicitur etiã canon, quia regulariter Christus verus Sacerdos in eo repręsentatur: seu quia per hũc regulariter fit cõsecratio Sacramenti.

Sacrificium vero dicitur a sua parte digniori: eo quod offertur. Vel dicitur Sacrificium ratione pręteriti, inquantum scilicet est repræsentatiuum dominicæ passionis, quæ fuit verum Sacrificium: & ideo inquantum per hoc sacramentum dominica passio offertur, dicitur Sacrificium.

Secreta dicitur, quia secrete, & sub silentio dicitur. Christus enim ad consecrationem sui corporis venturus, secrete & solus orabat ab hora cęnæ, vsque dum suspensus est in cruce, quas orationes secreta significat. Priscis quoque temporibus antiqui patres sub silẽtio sacrificabant, & communicabant. Insuper vt Io. Euangelista describit, postquam Christus honorifice fuit receptus, & magnificatus a turbis cum psalmis, & laudibus, abijt

Et ideo effectum illum, vt conceptum exprimendo, tantum valet Osanna, quantum salua obsecro. Et hæc est vox turbæ Dominum ad locum oblationis prosequentis. Io. 12. ac si dicat Ecclesia, salus non est nisi in sanguine tuo, sicut dicitur, Heb. 9. Sine sanguinis effusione nō fit remissio. Et illud Zach. 9. Tu autem in sanguine tui testamenti emisisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua: ex quo saluati sumus per sanguinem, & sine sanguine non est salus, obsecramus, vt salues in celebratione Sacramenti sanguinis. In quo totius Trinitatis relucet operatio, & per quod cęli, & terra pleni sunt gratia, & gloria tuæ maiestatis: hæc autem petitio est, vt saluet gratia sanguinis ab omni inquinamento terrenæ contagionis. Benedictum dicimus, qui venit, hoc est, quia venit ipse sicut semel se offerendo, ita quotidie oblationē illam in Sacramento repræsentando: Psal. 67. Benedictus Dominus die quotidie, prosperum iter (ad salutem per suam oblationem) faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

Dicitur autem bis, Osanna in excelsis, propter duas partes salutis: quæ sunt stola carnis, & stola mentis, quibus sancti beatificantur in gloria: vt videlicet anima, & corpore saluati inter angelos deputemur in excelsis, scilicet in cęlo. Reperitur autē hic versiculus in Psal. etiam 117. O Domine saluum me fac, & eisdem verbis subiungitur, Benedictus, qui venit in nomine Domini. De Sanctus dicitur in Concil. Vasense celebrato circa annū 450. Can 6. vt in omnibus Missis, siue Matutinis, siue quadragesimalibus, siue in illis, quæ pro defunctorū cōmemorationibus fiunt, semper Sanctus, Sanctus, Sanctus, eo ordine, quo ad Missas publicas, dici debeat: quia tam dulcis, & desiderabilis vox etiam si die, noctuq; possit dici, fastidium non poterit generare.

Ex nunc autē, verbis & gestibus Christi passio repræsentatur, ideo attentione dignum est: Diaconus enim & subdiaconus vadunt post dorsum Episcopi, seu Sacerdotis, in quo fuga Apostolorum in Christi passione figuratur. Si qui vero stāt retro altare, aspicientes faciem Episcopi celebrantis, denotant mulieres à longe stantes videntes Christi passionem. Omnes autem, & qui antè, & retrò sunt, stant inclinati, maiestatem diuinam, & incarnationem Domini venerantes: quæ per cantum angelorum, & hominum introducta sunt. Ordo enim angelorum dicens, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, maiestatem diuinam introduxit. Ordo vero hominum dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini, aduentum in carne significauit. Ipsa quoque inclinatio, significat męstitiam Apostolorum, qui non audebant confiteri se esse discipulos Christi, qui tam turpissime patiebatur: stant autem inclinati omnes, donec dicatur, libera nos a malo:

quia

quia vanum erat eis ante lucem sur gere, idest, ante resurrectionem de Christo gloriari: per quam sunt ab omnibus tribulationibus liberati. Nihilominus vsque post sumptionem Sacramenti a Sacerdote, vel Episcopo decet sic manere.

De Canone Missæ. Cap. 53.

OMnibus his habitis, quæ ad oblationem pertinent, ea cõsequenter annectēda sunt, quæ pertinent ad huius oblationis sanctificationem. Post hymnum ergo angelicum fit secretum silentium: in quo & Missæ canon deuote dicitur: & sacrum mysteriū peragitur: hoc autem fit per solum Sacerdotem: & ratio est, quia secūdum Matt. c. 26. Solus Christus orauit ab institutione Sacramenti, vsque ad crucem. Et nonnulli aiunt, quod in hoc loco incipit Missa: quoniam cętera sunt de solemnitate. de consecr. dist. 2. panis est.

Canon Missę pluribus decoratur nominibus: dicitur enim oblatio: actio: canon: sacrificium: & secreta. Oblatio est nomen commune ad omnia sacrificia, vt sup. diximus.

Actio dicitur propter sacra mysteria, quæ in eo aguntur: & quia tunc cum Deo causa nostra agitur. Est enim actio causa in iudiciū deducta de verbo. signific. forus. In Missa quidem causa nostra agitur. Oratorium est prætorium: Deus est Iudex. Diabolus, accusator. Ministri, testes. Sacerdos, aduocatus & defensor. Hic est Moyses, qui causam populi ad Dominum allegabat: cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur: & nostra innocentia comprobatur, & absoluitur: & iudicis ira placatur: & per misericordiam culpa remittitur. 46. dist. disciplina. Extra de re iudica. cum vterini.

Canon dicitur, quod regulis patrum compositus est: a sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta: Canon autem Græce, Latine regula dicitur. Dicitur etiā canon, quia regulariter Christus verus Sacerdos in eo repręsentatur: seu quia per hūc regulariter fit cōsecratio Sacramenti.

Sacrificium vero dicitur a sua parte digniori: eo quod offertur. Vel dicitur Sacrificium ratione pręteriti, inquantum scilicet est repræsentatiuum dominicæ passionis, quæ fuit verum Sacrificium: & ideo inquantum per hoc sacramentum dominica passio offertur, dicitur Sacrificium.

Secreta dicitur, quia secrete, & sub silentio dicitur. Christus enim ad consecrationem sui corporis venturus, secrete & solus orabat ab hora cęnæ, vsque dum suspensus est in cruce, quas orationes secreta significat. Priscis quoque temporibus antiqui patres sub silētio sacrificabant, & communicabant. Insuper vt Io. Euangelista describit, postquam Christus honorifice fuit receptus, & magnificatus a turbis cum psalmis, & laudibus, abijt

& abſcondit ſe: non vtiq; trepidantis formidine, ſed diſpēſat̄ onis officio: quia nondum venerat hora eius, quæ poſtquam venit, ſpontaneus acceſſit ad paſſionem. Illud ergo latibulum Chriſti hoc ſecretum ſilentium repræſentat: in quo ſola dirigitur ad Dominum intenta deuotio. Et debet Sacerdos facere, ſicut faciebat Anna. 1. Reg. 1. quæ typum Eccleſiæ gerebat: cum tantum labia eius mouebantur. Et ſicut Moyſes, qui ſub ſilentio orabat: & Dominus. Quid clamas? cum tamen taceret.

Secundo ideo ſecreta in ſilentio dicitur, ne Sacerdos clamando his, quæ aguntur minus intendat, vt ſupra diximus. Item ne vox Sacerdotis clamore deficiat. Item vt diximus ne Sacroſancta verba vileſcant. Fertur enim, inquit Dur. lib. 4. cap. 35. quod cum antiquitus publice, & alta voce diceretur canon, omnes pene per vſum illum ſciebant, & in plateis, & in vicis decantabant. Vnde cum quidam paſtores illum in agro cantarent, & panem ſuper lapidem poſuiſſent, ad verborum ipſorum prolationē panis in carnem conuerſus eſt: ipſi tamē diuino iudicio igne cęlitus miſſo percuſſi ſunt: propter quod patres ſtatuerunt verba iſta ſub ſilentio dici, inhibentes ſub anathemate ne proferantur niſi a Sacerdotibus ſuper altare, & in Miſſa, & cum veſtibus ſacris.

Conſecrantis autem mens debet eſſe multum attenta: nam eos, qui adorant in ſpiritu, & veritate adorare oportet. Ne muſcæ venientes perdant ſuauitatem vnguenti. Eccleſ. 10. ideſt, Debet eſſe mens Sacerdotis attenta: ne muſcæ, ideſt, importunę cogitationes veniētes perdant ſuauitatem vnguenti, ideſt, tollant deuotionem orationis: flabello ſpiritus ergo abigantur, ideſt, inſpiratione gratiæ repellantur: quatenus auſter adueniens, & Spiritus ſanctus accedens, perflet hortum, ideſt mentem fęcundet: vt aromata fluant, ideſt, virtutes abundent. Ad quod etiam ſignificandum, æſtiuo tempore materiale flabellum, dum dicitur ſecreta ab aliquibus religioſis, vt vidi, adhibetur. Hac etiam ratione ne muſcæ veniant, &c. elicitur quod canon dici debet expedite, non moroſe, ne auditoribus tedium generet. Exod. 12. Fac feſtinanter: quod de immolatione agni dictum eſt. Et comedetis feſtinanter: ſed tamen non nimis feſtinanter intelligendum eſt: nam non debet ſacrificium ſine ſale, ideſt, diſcretione, & deuotione offerri. Canon autem iſte a diuerſis diuerſimode diuiditur: nos autem ſecundum particulas in Miſſali poſitas procedemus, diuidēdo illum in ſex partes ptincipales.

De Te igitur. *Cap.* 54.

FInita præfatione, Sacerdos extendens, & iungens manus eleuans ad cęlum oculos, & demittēs, inclinatus ante altare dicit. Te igitur.

tur. Hæc sunt verba rubricæ Missalis Romani. Hic autem deficit lingua, superatur ingenium, obscurus redditur intellectus, ideo quicquid exponetur vix vllius apparet esse momenti.

Albertus diuidit canonem in tres partes. Alexander Alens. in tres alias non tamen eãdem diuisionem facit. Duran. in partes vndecim diuidit. Mag. Biel in sex partes diuidit. Et secundum hunc sic dicitur, quod in prima parte petitur a Deo benedictio munerum: panis scilicet, & vini, quæ pro Ecclesia offeruntur. Secundo sequitur sanctorum inuocatio, quorũ precibus & meritis nobis dona a Domino conferuntur. In tertia petitur oblatorum acceptatio, qua electi a perfidis diuiduntur. In quarta ponitur verborum forma, quibus perficitur consecratio, & panis, viniq; substantiæ in corpus, & sanguinem Christi conuertuntur. In quinta ponitur passionis commemoratio, ac salutis petitio ijs, qui sacrificio perfruuntur. In sexta additur refrigerij postulatio animabus defunctorum, cũ iterata sanctorũ inuocatione, quatenus petita eorum meritis a Domino concedentur. Secunda ibi, communicantes. Tertia ibi, Hanc igitur oblationem. Quarta ibi, Qui pridie. Quinta ibi, Vnde & memores. Sexta ibi, Memento etiam Domine. Hunc sequemur, quæ nec breuis nec longa est.

Circa ergo hanc primam canonis partem, dico secundum Alexan. de Ales, quod incipit canon a Te igitur: & forte, inquit ipse, diuina factum est prouidentia, licet non sit humana industria procuratum: vt ab ea litera canõ inciperet, scilicet, à T, quæ Hebraice Thau, & in sui forma signum, & mysterium crucis ostendit: & exprimit dicente Domino per Ezech. 9. Signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium super abominationibus Ierusalem: quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt, & efficaciam habent. Habet igitur hæc litera T, crucis formam: quia signati sunt, qui ab angelo percutiente liberati sunt. Hoc etiam fuit signum, quo in Apoc. cap. 7. leguntur signati in frontibus suis electi serui Dei, priusquam nocumenta inferrentur terræ, & mari. Huius figuram habuit lignum, in quo Moyses æneum serpentem in deserto suspendit: vt inspicientes a morsibus venenatorum serpentum sanarentur vt habetur. Num. 7. Ideo inter præfationem, & canonẽ imago crucifixi depingitur: vt non modo intellectus, sed picturę aspectus memoriam inspiret dominicæ passionis. vt dicit idem Alex. Et rationabiliter quidem, quoniã quæ oculis videntur, fortius mouent, quam quæ ore proferuntur, & solo percipiuntur auditu. Hinc Damascenus 4. lib. sententiarum. Multoties non secundum mentem habentes Domini passionem, imaginem crucifixionis Christi videntes, in salutaris passionis memoriam venimus,

&

& procidentes adoramus. Hinc & Ezech. propheta iussus est pingere transmigrationem Ierusalem, vt populus Iudaicus sensibilibus formis moueretur eam agnoscere futuram. Vnde Ezech. 12. Tu ergo fili hominis fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis. Transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est. Et efferes foras vasa tua, quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorũ. Vbi Greg. in comment. Quia oculos ad videndum habent, & non vident, aures ad audiendum habent, & non audiunt, da eis imaginem, & picturam, & formis ostende corporeis, vt venturam captiuitatem non solũ auditu, sed & oculis recognoscant. Vnde satis ostenditur mouere magis imagines, quàm verba. Et hæc est præcipua ratio, cur Christiana religio sanctorum imagines admittit, scilicet ad excitandam populis, & simplicibus deuotionem. Ideo etiam pingitur crucifixi imago vt oculis videat, quæ hic repræsentantur, scilicet, Christi passio, ac eius improperia.

Sacerdos autem secundum morem Ecclesiæ Ambrosianæ osculatur pedes illius imaginis: & se signat in fronte: innuens quod reuerenter, & deuote ad mysterium passionis accedit. Nos vero secundum morẽ Ecclesiæ Romanę altare osculamur, quod idem significat, vt supra ostendimus: & hoc facimus post illa verba, ac petimus, vt docet rubrica.

Quod Sacerdos hæc dicẽs se inclinat, significat humiliationẽ Christi ad mortem. Dicitur autem, quod Gelasius Papa canonem principaliter ordinauit: & licet a pluribus sit aliquid additũ in eo: tamen ab vno est cõpositus. Insuper fertur, quod Clemens secundus anno 71. post Cletum, instituit canonem ante cõsecrationem: & ita dicitur canon, quasi ex regulis sanctorum Patrum editus. Inquit ergo.

Te igitur Pater clementissime. Captamus, beneuolentiã, vt citius enim impetremus qđ petimus, addimus clementissime. Habet quippe humana industria, vt dum petitionis suæ effectum expectat, & desiderat, obsecrati laudes petẽdo proponat: vt sic per hoc eius beneuolentiam captet, vt videre est apud oratores in suis exordijs. Quod autem dicitur Pater. Hoc nomen Pater, vt attribuitur Deo, dupliciter accipitur. Vno modo essentialiter, vt conuenit toti Trinitati, & cuilibet personarum coniunctim, & diuisim in singulari. Hæc.n. est conditio terminorum essentialiũ in diuinis, & illo modo dicitur pater principium productiuum, aut gubernatiuũ alterius, hoc modo Deus dicitur pater eorum, quæ creauit, & quos gubernat, & alit, secũdum illud Deut. 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Hoc modo prima persona est pater, Filius est pater, & Spiritus san-

sanctus est pater: & hi tres non tres patres, sed vnus pater: sicut non tres creatores, sed vnus creator: nec tres Domini, sed vnus Dominus. Sic etiam accipitur in oratione dominica. Et generaliter quando non ponitur respectu termini importãtis vnam personam discretè ab alia, vt quãdo ponitur respectu alicuius termini importantis operationem ad extra, idest, respectu creaturæ. Illæ enim operationes communes sunt omnibus tribus. Quicquid.n. pater operatur in creatura: operatur & filius, operatur & spiritus sanctus. Nam quorum vna est essentia, etiam operatio est indiuisa. Alio modo Pater accipitur notionaliter, siue personaliter, & sic pater dicitur tantum generatione proprijssime dicta, qua viuens generat viuẽs, non tantum sibi simile in specie, sed in identitate essentiæ. Et ita tantum dicitur de prima persona in diuinis, & non de secunda, nec de tertia. Et sic accipitur, quando ponitur respectu termini importantis personam. Et ita accipitur hic, quia sequitur, per Iesum Christum filium tuum, &c. quod importat secundã personam discretè a prima & tertia. Et licet hic accipiatur personaliter, non tamen cum exclusione aliarum personarum. Nam eo modo, quo genitor pater noster est, etiam filius pater noster est: etiam spiritus sanctus pater noster est. Est enim pater noster paterna virtute ac potentia nos creans, Paterno affectu dulcissime de nobis cogitans, Paterna prouidentia nos bonorum suorum hæredes ordinans. Paterna disciplina instituendo nos sanctificans: & ita de alijs paternam pietatem concernẽtibus, quæ tamen omnia nõ sine filio, & spiritu sancto in nobis operatur. In eo verò quod pater dicitur, & est filij sui Domini nostri Iesu Christi, excluduntur aliæ personæ.

Per Iesum Christum filium tuũ, Dominum nostrum. Orationes quatenus sint impetratoriẹ, dirigendæ sunt ad patrem per filium, qui mediator est inter patrem & nos, vt ait Apost. 1. Tim. 2. Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. est & aduocatus noster, Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi. 1. Io 2. Per hunc quicquid petierimus patrem, consequemur. Sic enim nobis promisit iureiurãdo filius. Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Io. 16. Sic etiam docet propheta cum dicit. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Psal. 83. Ideo sicut freq́uẽter in omnibus orationibus suis Ecclesia, ita & nunc in principio canonis orationem suam format ad patrem, in nomine filij, dicens: Per Iesum Christum filium tuum, Dominum nostrum.

Supplices te rogamus ac petimus. Alber. Tangit modum orationis in orante, quia dicit, supplices:

in

in oratione autem quia dicit, rogamus ac petimus, supplices quidem, & proni ad propitiationem tuam, Ephes. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum patrem, ex quo omnis paternitas in cęlo, & in terra nominatur: & ideo Sacerdos in his verbis inclinat ante altare. Rogamus. Rogatio est inclinatio eius qui rogatur ab eo, qui rogat ad exauditionis consensum. Petimus. Petitio autem est expressio eius, quod desideratur fieri ab eo, qui exauditurus rogatur. 2. Paralip. vlt. Peto rogans te Domine. & Philip. 4. In omni oratione, & obsecratione cũ gratiarũ actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Vt autem melius obtineat dicit: Rogamus ac petimus, vt sic geminata postulatione facilius exaudiatur. Vt autem impetremus, in fide postulandum est, dicente Iac. 1. Postulet in fide nihil hæsitans: ipse enim dat omnibus affluenter, & non improperat. Petimus autem non superbi; sed supplices, idest humiles: quoniã ab initio superborũ supplicatio nõ placuit: sed humilium. Vnde Iacob. 4. Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiles inquam non præsumentes de nostris meritis, sed in miserationibus tuis. Scientes quod oratio humiliantis se cęlos pænetrat Eccl. 35. & Pharisæus iustificatus non est, sed Publicanus confitens humiliter peccata sua. Luc. 18. Sequitur.

Vti accepta habeas & benedicas. Hic osculatur altare. Hæc ✠ dona: hæc ✠ munera: hæc sancta ✠ sacrificia illibata. Hic facit tres cruces super hostiam & super calicem simul. Postquam captauit beneuolentiam, in verbo, Pater clementissime; & commemorauit mediatorem, scilicet, Christum, cuius merito oratio nostra redditur patri acceptabilis: atq; postquam insinuauit affectum supplicandi, dicens: Supplices rogamus ac petimus: ea exprimit, quæ obtinere a patre desiderat: hęc autem duo sunt. Primum, vt grata sint munera offerenda. Secundum vt fiant sacrificia idonea: primum ibi, vti accepta habeas: secundum ibi. & benedicas. Inquit. Petimus ergo, Te pater clementissime, vt habeas accepta, idest, placita sint tibi & grata, hęc dona, & munera, quæ panis sunt, & vinum terrena, & a terrenis tibi oblata, & idcirco diuinæ Majestati tuæ indigna: tamen quia per filium tuum, sunt instituta, ad hunc finem, vt à nobis iugiter offerantur: petimus igitur, vt in honorem dilecti filij tui, vt habeas (inquã) accepta, vt placita sint tuæ voluntati: atq; fiant idonea sacrificia pro nostris peccatis offerenda, & per hoc sancta, diuino cultui deputata, & illibata, nulla mentis, & corporis immunditia maculata: hoc ad literam petitur. Hæc autem inquit, quia oblationes, holocausta, & veteris legis sacrificia, nec sufficientia erant: nec tibi placuerunt: idcirco filius tuus in vltima cęna finem eis imponere volens acceptis in manibus pane, & vino gratias

agens,

agens, benedixit, dixitq; discipulis: Hoc facite in meam commemorationem. Per quod hæc ipsa dona, & munera nobis in sacrificium cõmendauit. Petimus vt accepta habeas, quia mandasti Leuit. 26. Superuenientibus nouis vetera proijcietis: & recte proiecta sunt, quia imperfecta, ac insufficientia fuerãt: quoniam non placuerunt Deo: nec peccata abstulerunt: nec gratum facientem gratiam contulerunt. De primo dicitur. Hiere. 6. Holocaustomata vestra non sunt accepta: victimæ vestrę non placuerunt mihi. & Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem vtiq; holocaustis non delectaberis. Et alibi. Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. De secundo dicitur. Hebr. 10. Impossibile est sanguine hircorum, & taurorum auferri peccata. Et Psal. 29 Holocaustũ pro peccato non postulasti, sup. pater; tunc dixi ecce venio, per passionem meam, quæ in præsenti cõmemoratur. De tertio dicitur Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et Ezech. 20 Dedi eis pręcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent. Præcepta, scilicet, quantũ ad sacrificia, & cęremonialia, ac iudicialia, in quib⁹ nõ viuẽt vita gratiæ. Et Galat. 2 Si propter legem iustitia: ergo Christus gratis mortuus est. Ergo pater clementissime, quia legis oblationes, & sacrificia reprobas, tãquam inutilia ad ęternæ vitæ consecutionem, & remissionẽ peccatorum. Te supplices per Iesum Christum filium tuum petimus: vti accepta habeas hæc dona nostra, munera, & sacrificia: quæ idem filius tuus, nos tibi offerre voluit. Vt vero ipsa munera apta reddantur conuersioni in verum corpus Christi: additur: & benedicas: hæc scilicet munera: vt idonea sint tam diuino Sacramento. Christus autem, qui offertur in hoc Sacramento, est donum, munus, & sacrificium: quia ipsum pater dedit: filius obtulit: spiritus sanctus accepit: singuli tamen dederunt, obtulerunt, & receperunt: sed ad distinctionem dicitur pater dedisse, propter authoritatem, filius obtulisse propter humilitatem, spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. Hæc Biel.

Dicitur in plurali dona, munera, sacrificia: quia panis, & vini prius, quam consecrẽtur: & diuersæ sunt species substantiarum: & diuersæ substantiæ specierum: sed vbi consecratio cęlestis accesserit: species quidem remanent, substantiæ conuertuntur: sunt diuersa continentia, vnum vero contentum: nam idem sub vtraque specie continetur, scilicet totus Christus, licet non in idẽ vtraque panis, & vini substantia cõuertatur, quia vinum in sanguinẽ, panis in corpus ex vi verborũ: sub specie tamen panis sanguis, sub specie vini corpus, & vtrobiq; anima ac verbum per concommitantiam continentur.

Dicuntur sacrificia sancta, & illibata: quia panis & vinum sanctificantur

cantur in Sacrosanctum corpus: & immaculatum sanguinem Christi. Illibata idest, pura, vel immaculata, quæ sine macula cordis, & corporis oportet offerri: quatenus & cor ab iniquitate, & corpus ab immunditia purgetur, antequam offeratur, quia vt dicitur .j. Cor. 11. Quicunq; manducauerit panem, vel biberit calicem indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Vel illibata, idest, incorrupta, nō quia substantia panis, & vini non possit corrumpi · sed quia corpus, & sanguis filij Dei, in quæ virtute verborum, species, idest, panis & vinum iam transubstantiatę corrumpi non possunt. Psal. 15. Non dabis sanctum tuum, idest, Christum, videre corruptionem.

Dum autem Sacerdos hæc profert signat panem, & vinum tribus crucibus. Vbi aduertendum est, quòd huiusmodi cruces, quibus sacrificium signatur: non fiunt duntaxat ad consecrandum hostiam secundum Thom. 3. q. 83. art. 3. alioquin post consecrationem fieri non deberent. Sed principaliter per signa crucis modum, & ordinem dominicæ passionis repræsentat, vt dicit Innocen. quod verba canonis ad consecrationem, & effectum ipsis impetrandum pertinēt, signa ad historiam recolendam. Cùm ergo passio Christi in cruce sit consummata, conuenienter per signa crucis ipsa passio repræsentatur: vt hoc signo, quo passio cōsummata est: eius memoria mentibus tenacius infigatur. Et ideo, quia quædā acta sunt ante crucifixionem, & quædam in cruce, ideo fiūt quædam cruces ante consecrationem, & quædam post consecrationem. Quæ præcesserunt Christi crucifixionem significantur per cruces ante consecrationem: & quæ in cruce acta sunt, significātur per cruces post consecrationē. Crucem præcesserunt Domini traditio, & ad mortē venditio: & quia Christus a tribus fuit traditus. s. à Deo ꝓ nobis. Rom. 8. Proprio filio suo nō pepercit Deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum. A Iuda, Mat. 26. Quærebat Iudas opportunitatem: vt eum traderet Iudæis. Et traditus fuit a Iudæis ipsi præsidi Pilato. Io. 18. Gens tua, & Pontifices tradiderunt te mihi. Prima traditio fuit ex gratia: quia dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis. Secunda ex auaritia: quia constituerunt ei triginta argenteos. Matth. ibidem. Tertia fuit ex inuidia. Sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum, Matth. 27. Deus ergo tradidit ex dono: Iudas pro munere: Iudęus in sacrificium illibatum. Ad hoc ergo significandum signat ter super oblatam, & calicem dicendo: hæc dona: hæc munera: hæc sancta sacrificia. q. d. offerimus tibi clementissime pater hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, commemorantes illam traditionem, quam tu Deus fecisti ex dono, Iudas pro munere, Iudęus in sacrificium illibatū: singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis: & ideo fiunt cruces.

Vel

Vel fiunt propter tres illusiones factæ Christo, scilicet, coram Pontificibus, coram Herode, & coram Pilato. Vel fiunt tres cruces in reuerentiam eius, qui est trinus Deus: cuius potentia fit conuersio panis & vini. Sequitur.

In primis quę tibi offerimus pro Ecclesia sancta, &c. Postquam Sacerdos deprecatus est Deum patrē, vt sua clementia sanctificet munera apposita: nunc specificat, pro quibus hæc dona, & munera Deo offerat. Et primo petit acceptari pro tota Ecclesia in generali. Secundo pro sūmis Ecclesiæ prelatis, ibi: vna cum famulo tuo Papa nostro. N. & antistite nostro N. Tertio ꝓ oībus recte credētibus fraternaliter ibi: & omnibus Orthodoxis. Quarto pro quibusdam in speciali ibi: Memento Domine. Et quoniam ordo est inter eos, pro quibus petitur: sicut & charitas, quæ licet quantum ad bona spiritalia omnibus communicanda, æqualiter se ad omnes extendat, secundum illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum; nihilominus habet quendam ordinē, iuxta illud Cantic. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem: quantum ad diligibilia, & diligendi modum, atq; dilectionis effectum. vt etiam tangit magister distin. 19. lib. 3. Vnde offerendum est prius pro tota Ecclesia, deinde pro personis singularibus, quoniam bonum cōmune bono priuato, & singulari præponendum est secundum Philosophum. 1. Ethic. Et per hoc personæ publicæ, in sublimitate constitutæ, a quibus dependent respublicę, personis simplicibus præferuntur.

Hoc autem non est nouū, sed ab Apostolis accepimus: nā 1. Tim. 2. inquit Apostolus. Obsecro primū omnium fieri orationes pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus, qui sunt in sublimitate constituti. Ecce primum fiendæ sunt orationes pro oībus hominibus collectiue. i. pro tota Ecclesia.

Ecclesia autem multipliciter accipitur, vt diximus super Matt. Sed pro nunc tripliciter accipi potest. Primo pro cōgregatione omnium, a primo iusto Abel vsque ad vltimum in fine mundi nasciturum, & ita compræhendit synagogam Iudæorum, & Ecclesiam Christi fidelium. Secundo pro sola congregatione Christianorum, tam præteritorum, & præsentium, quam futurorum. Tertio tantum pro congregatione omniū Christianorū præsentium: siue nunc existentium. Et quælibet harū dicitur Ecclesia vniuersalis vera, ad differentiam Ecclesiæ repræsentatiuæ, quæ est conciliū generale legitime cōgregatum.

Accipitur etiam Ecclesia pro cōgregatione particulari omnium in vna prouincia, vt Gallicana; vna diœcesi, vt Ambrosiana, Ianuēsi, &c. vel vna domo existentium, tam clericorum, quàm laicorum: vt Paulus in epistola ad Philemonem. & Ecclesiæ inquit, quæ in domo tua est. Quandoque tantum clericorum.

Quandoq; pro vno homine accipitur Ecclesia. In proposito accipitur Ecclesia pro Ecclesia vniuersali militãte, non triumphante: pro triumphante enim orandum non est: sed eius orationes pro nobis sunt expetendæ, & ideo additur catholica, i. vniuersalis. Et hæc Ecclesia dicitur sancta, licet enim multos contineat peccatores: tamen ideo sic dicitur sancta, quia vera fide formata: quia sanctissimo capiti Christo concorporata est, quia membrorum sanctitate est firmata. Nam nunquam desunt sancti in Ecclesia, quia veritatis spiritu gubernata; quia sanctissimis legibus fulcita, quia sacramentis sanctificantibus adornata, quia præsentia sui sponsi sustentata, quia sola gratiæ sanctificantis contentiua. Nam extra Ecclesiam nec gratia, nec salus est. Pro hac Ecclesia primo oratur vt collecta, & adunata secundum diuersos gradus eius, vt in ea hierarchicus ordo superiorum ad inferiores, & inferiorum ad superiores inconcusse seruetur in præcipiendo, & obediendo ex virtute charitatis. Dicitur etiam sancta a suo rectore. Regitur enim a Spiritu sancto, quem Christus promisit Apostolis pro Ecclesia, quæ tunc in eis consistebat. Dicitur etiã sancta propter sanctas leges, & ordinationes, quibus regitur & gubernatur: leges scilicet euangelicas: leges inobliquales, & diuinas. Demũ sancta, quia nullus extra eam sanctificari potest. Pater sanctifica eos in veritate. Non pro eis rogo tantum: sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Io. 17. Ordo ergo est. Te igitur pater clementissime rogamus, & petimus: vt accepta habeas dona, & munera, quæ tibi offerimus. In primis pro Ecclesia tua militante, quæ est multitudo fidelium habentium cõmunionem in fide & sacramentis. Sancta, catholica, idest vniuersali. Quam, ab hæreticis, & schismaticis ac persecutoribus, tyrannis, a dæmonijs & vitijs, scilicet petimus, pacificare, digneris: vt pacem habeat ab his supradictis prauis hominibus: & custodire digneris a vitijs, & dæmonibus. Adunare, quæ dispersa est inter paganos, & perfidos. Et regere digneris, in prosperis, & in aduersis. Tunc pacificat, cum fidelium mentes adunat: vt sit fidelium anima vna, & cor vnũ in charitate. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit: & mittit auxilium de sancto. Toto orbe terrarum, quia Ecclesia, vel diffusa, vel diffundenda est in toto orbe terrarum: sicut vocata est de omnibus finibus terrarum. Isa. 49. Dedi te in lucẽ gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. & Act. 1. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

Vna cum famulo tuo Papa nostro N. & antistite nostro N. nomẽ Pontificis exprimi debet secundum decretum Gelasij Papæ. Item in Concilio Vasensi statutum est ita. Et hoc nobis iustum visum est, vt

nomen

nomen Domini Papæ quicunq; sedi Apostolicæ præfuerit in nostris Ecclesijs recitetur.

Papa dicitur famulus: quia ad Ecclesiasticum huius officij pertinet famulatum. Papa autem dicitur, quia est pater patrum, & successor Petri, & vicarius Christi. Noster autem dicitur: quia per ipsum nobis hæc influitur cõmunio: & ideo non valet oblatio, si ab vnione ordinis, & obedientiæ ad Papam scindatur vel separetur. Vnde Pelagius Papa dicit: ab vniuersis orbis communione separati sunt, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis nomen secundum consuetudinem non frequentant: hinc sequitur quod esset peccatum omittere nomen summi Pontificis.

Et antistite nostro N. secundo gradu: quia antistes noster est quasi canalis, per quem in nos a primo capite Papa communio descendit vnitatis: sicut vnguentum a capite primo descendit in barbam, quæ capiti adhæret, & a barba stillat in superiora: & a superioribus in media: & fluit vsque in oram, & fimbriam vestimenti. Papa enim & Episcopi quamuis super homines sint constituti: & in hoc sint loco Sacerdotis existentis ad altare quodammodo: tamen & ipsi homines sunt, & fragiles: & ideo indigent vt oretur pro ipsis: & magis etiam indigent quam alij: quia quantoplus innititur eis Ecclesia, tanto indigẽt maiori adiutorio gratiæ, quia plus eis quàm alijs diabolus insidiatur. Vnde Tren. 1. Facti sunt hostes eius in capite, & inimici eius locupletati sunt. Ex decreto Missalis reformati debent nominari Episcopi ciuitatis, etiam a religiosis, & non prælati religionum, nisi adsit speciale priuilegium. Vide ritum 8. num. 2.

In aliquibus regnis additur in canone, & rege nostro N. nam & reges in exterioribus defendendis, & regendis vnitati pacis, & communionis Ecclesiæ subministrant, & fluit ab eis in nos rectitudo iustitiæ & pacis. Vnde secundum Ierem. inuenimus scripsisse per manũ Baruch notarij sui, sic vt dicitur Baruch. 1. Orate pro vita Nabucdonosor regis Babyloniæ: & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies ipsorum, sicut dies cęli.

His autem sicut membra simplicia adiunguntur omnes Christi fideles, qui sub vtraque potestate, scilicet ecclesiastica, & seculari fidem catholicam tenent, venerantur, & colunt: cum dicitur; Et omnibus orthodoxis. Orthodoxum dicitur a verbo Græco orthos, quod est rectum: & doxos quod est doctrinalis regula: hoc est qui rectam & sanam fidei doctrinam tenent. Sicut dicitur Galat. vlt. Quicunq; hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei. Vel orthos Græce, Latine rectum, & doxa opinio, idest, pro hominibus rectæ opinionis, seu sanctæ intentionis.

Catholicæ & Apostolicæ fidei: hoc

hoc est vniuersalis, & ab Apostolis fundatæ fidei, cuius symbolum cultoribus exposuimus. Hanc orationem quidam dicunt esse factam a Pelagio Papa, quæ aliquando sola, & nulla alia, confectioni sacramenti præmittebatur: quia Beatus Petrus primam Missam Antiochiæ faciens, fertur, non nisi tres tantum recitasse orationes. Ante confectionem sacramenti vnam: & eam quã dixit in confectione: & dominicam orationem post sacramenti confectionem. Quidam tamen dicunt Beatum Greg. composuisse illam. Quare sequitur, quòd qui recta fide, & vnione carent neque capiti Christo adhęrẽt, neq; cęteris membris Ecclesiæ connectuntur, excluduntur ab hac oratione: neque pro illis orat Ecclesia: vt sunt hæretici, schismatici: & huiusmodi.

De Memento viuorum. *Cap.* 55.

MEméto Domine famulorum famularumq; tuarum N. & N. orat aliquantulum pro quibus intendit orare.

Postquam Sacerdos orauit pro omnibus recte credentibus fraternaliter: in hac particula orat pro quibusdam specialius singulariter.

Sed quæret forte aliquis: cum Deus nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci, quid est quod petimus, vt Deus nostri meminerit? Ad quod dicendum quod Deus dicitur scire, quos approbat: vnde dicitur 2. Tim. 2. Nouit Dominus, qui sunt eius. Et dicitur nescire, quos reprobat. vnde dicitur fatuis virginibus. Nescio vos. Matth. 25. Item dicitur obliuisci malorum, cùm malus ad bonum reuertitur: vnde si impius egerit pęnitentiam, omnium iniquitatũ eius nõ recordabor. Ezech. 18. Et dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad malum peruertitur: vnde dicitur ibidem. Si iustus a iustitia sua auerterit se, omnes iustitias eius non recordabor; recte ergo dicitur: Memento Domine: non inquam, quod Deus alicuius obliuiscatur: sed quod in nobis est per passionẽ, attribuimus Deo per effectum.

Famulorum. Hoc autem prius dicitur, & fit de illis memoria propter nobilitatem sexus. Famularumq; tuarum: quia aliter nisi per famulatum diuini cultus, ad Ecclesiæ vnitatẽ non referuntur. N. & N. Hic nominandi sunt viui: maxime tamen & primo loco, qui oblationes suas ad altaria tulerũt: & in hoc famulos se esse agnoscunt. Vnde cũ peteret sapientia Salomonis mitti sibi sapientiam a sede magnitudinis diuinæ, vt secum esset, & secum laboraret; per quam sciret quid acceptum esset coram Deo omni tempore: stans statim subiunxit famulatum, dicens: Quoniam ego seruus tuus sum, & filius ancillæ tuæ, scilicet Ecclesiæ, per quam paratus sum ad tua obsequia. & Dauid Ps. 115. O Domine quia ego seruus tuus sum: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Ne autem Sacerdos nimis moretur

retur in memoria, vnde circunstantes tędio affligantur, & Sacerdos a distractione præseruetur, vtile est ante accessum se recolligere, pro quibus velit specialiter celebrare, & tunc sufficeret in hoc loco habere memoriam vnius, vel duorum nominatim, & cæterorũ prius memoratorum in genere: vt sic cogitando, illius & illius, & eorũ, quorum prius specialem habuit memoriam. Et primo debent memorari personæ, pro quibus sacrificium offertur. Deinde parentes, & cognati carnales, & spirituales. Tertio subiecti ipsi Sacerdoti tamquam filij sui. Quarto confratres suos, scilicet qui sunt eiusdem corporis, vel religionis, vel domus, vel confraternitatis, &c. & ante omnes suiipsius memoria specialissime præferenda est.

Et omnium circũstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Orauit specialiter pro cõmissis singulariter: consequenter orat specialiter pro circunstantibus non commissis peculiariter. Patet autem ex hac particula, & euidenter secundũ Innoc. & Alex. de Ales, quàm sanctum, & salubre est Missarum solemnijs interesse: cum sacrificium Eucharistiæ pro circunstantibus specialiter offeratur. Ideo vt omnes fideles sint participes huius sacrificij, sancta & pia mater Ecclesia salubriter instituit, vt omnes fideles in sacris solemnitatibus ad Ecclesiam conueniant: Missas audiant: & ante finem non recedant. Vnde de consec. dist. 1. Missas. dicitur. Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine pręcipimus: ita vt ante benedictionem Sacerdotis, populus egredi nõ pręsumat: quod si fecerit ab Episcopo publice confundatur. Ex hoc cap. & alijs quæ omittimus, præceptum est Missam audire in diebus festis. Notanter dicit, & omnium circũstantium, non circumgirantium, & confabulantium: quia tales non solum non fiunt participes Missæ: sed etiam peccant transgrediendo præceptum Ecclesiæ de audiendo Missam die dominica: si aliam Missam non audierint ea die. Stent ergo deuoti, genuflexi, cum inclinatione capitis more samaritani, vt exaudiantur.

Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Requiritur primo fides, vt credatur sub speciebus panis, & vini post consecrationis verba, verum corpus Christi, & verus sanguis eius contineri: quod quia non fit virtute naturali, nec potestate creata: sed infinita creatoris potentia: ideo requiritur ad huius veritatis assensum ipsa fides: nam hæc transcendunt intellectum, ergo fides est necessaria. Vnde Aug. Mira mihi videntur, quę de illo Sacramẽto leguntur. Fides est necessaria: scientia rationis superuacua. Scientia ratione, & intellectu colligitur. Fides authoritate videtur. Hęc sunt ergo, quæ fidem de necessitate exigunt: rationem omnino non admittunt. Expetunt simplicem creditorem,

torem, &c. Requiritur ergo fides circunstantium: vt ipsis proficiat oblationis sacrificium, per quam in vnitatem recipiuntur sacramenti: & adhęrent cęteris membris corporis mystici: & Christo huius corporis capiti. Sicq; viuunt, & spiritualis vitæ influxum participare possunt. Requiritur etiam deuotio, & attentio eorundem, & eleuatio mentis in Deum per deuotam affectum, quo desiderēt oblationem huius hostiæ salutaris sibi proficere ad salutem. Quæ deuotio, & fides supradicta, & si homines latet, tamen tibi Deo cognita est, & nota. Cognita per approbationem: & nota per acceptationem. Tibi, quia propitiatis fidelibus, & deuotis. secundum Innoc. qui solus vides in conscientijs, qui recte credunt, & deuote diligunt: qui scrutator es renum, & cordium.

Pro quibus tibi offerimus. Quibus scilicet famulis, & famulabus tuis: & omnibus circunstantibus fidelibus, & deuotis, offerimus: quod dicitur in plurali ad denotandū: quod Sacerdos loquitur in persona totius Ecclesiæ, quę est offerens principale. Vel secundum Alber. Dicitur offerimus, ad denotandum vnitatē corporis mystici, scilicet, Ecclesiæ quę in totius multitudinis fidelium & cleri seruitute offert hostiam salutarem: & est idem in sententia cum priori. Sequitur.

Vel qui tibi offerunt, idest, vel eorum circūstantium fidelium, qui tibi mediate, & spiritualiter offerunt. Offerunt enim circunstantes mediate: Sacerdos celebrans immediate: offerunt & spiritualiter. Vel qui tibi offerūt hoc sacrificium laudis: hoc respondet ad hoc quod dixit nota deuotio. Speciali enim voto offerunt illi, qui se, & sua deferūt ad altare: & ideo etiam specialiter illi in altaris oblatione continentur, & offeruntur: quia sicut Sacerdos offert mysterijs: ita illi offerunt spirituali voto: & ideo illorum est specialis recordatio, fit ergo hæc oratio specialiter pro offerentibus, & consequenter pro alijs: & ideo monendus est populus vt offerat: quia per oblationes speciali voto hostiæ coniungitur qui offertur: ipse hostiam offert voto quā Sacerdos offert mysterio. Et hoc est quod ait. Vel qui tibi offerūt hoc sacrificium laudis. Sacrificium dicitur, quia sacros facit. Laudis autem dicitur: quia nihil est in eo, nisi quod est laudis, & honoris. Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Iter enim ad salutem per nullum vnquam sacrificium fuit, nisi per istud. Vel secundum Innoc. & Alex. Sacrificiū laudis dicitur: quia propter hoc maxime Deum laudare debemus, quod nō solum se pro nobis dederit in precium: sed etiam se dederit nobis in cibum: vt per preciū redimeret nos a morte: per cibum aleret ad cōseruationem vitæ spiritualis, & roboraret in via ad conseruationem vitalis glorię sempiternæ. Io. 6. Qui manducat me: & ipse

ipse viuet propter me. Vel dicitur sacrificium laudis: quia Christus ipsum instituit cum laude, & cum gratiarum actione.

Pro se suisq; omnibus. Præponitur pro se: nam charitas ordinata, & si ad omnes se extendit: tamen a seipsa incipit hoc est in ipsum in quo est primũ, & principaliter tendit. Sic enim quilibet se primo, & plus diligit: deinde cæteros ordine quodã, scilicet, consanguineos propinquiores, deinde amicos, deinde fratres eiusdem patriæ, vel societatis, & benefactores, &c. suis, dico, quibus magis vinculo naturæ, & familiaritatis sunt coniuncti: qnia ad hoc est inclinatio naturalis, quæ semper recta est.

Pro redemptione animarũ suarum, pro spe salutis, & incolumitatis suæ. Hoc est quo indigemus secundum animam. Redemptio enim animæ est per gratiam, & virtutes à peccato. Per sanguinẽ enim Christi ab originali debito liberati sumus. Petit hic duo, scilicet liberationem animæ, & liberationem corporis. q. d. Pro redemptione animarum suarum, quantum ad consecutionem beatitudinis, pro spe salutis, & incolumitatis suæ quantum ad bona corporis. Est igitur redemptio animę, scilicet à peccato: est & redemptio à pręsenti miseria, & exilio. Vtraq; fit per Christi sanguinem qui offertur.

Pro spe salutis. Petita peccatorum remissione, quam præcedere oportet salutem, etiam pro ipsa salute orat dicens. Pro spe salutis, i. beatitudinis: idest beatitudine sperata. Spe namq; salui facti sumus. ad Rom. 8. Est autem vita beata id, pro quo principaliter orare debemus, eamq; petere tamquam summam nostram perfectionẽ, ad quã conditi sumus a Domino. Alb. Vel, Pro spe salutis. Hoc pertinet ad corpus, & duo petuntur. Pro infirmis enim offertur pro spe salutis: & pro sanis offertur pro spe incolumitatis eorum. Sanitatem infirmis petimus, vt fortiores sint in Dei seruitio. Ioa, 5. Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne tibi aliquid deterius cõtingat. & Psal. 102. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Est etiam quædam spes salutis euadendi machinationes inimicorum. Psaml. 21. Salua me ex ore leonis: & à cornibus vnicornium humilitatem meam.

Et incolumitatis suæ, idest commoditate corporali, quæ ad salutẽ, & beatitudinem obtinendam ordinatur. Pro quo & orauit propheta. Conserua me Domine quoniã speraui in te. & alibi. Ne proijcias me in tempore senectutis, in qua plures corporis aduersitates assolẽt aduenire. Vnde sequitur. Cum defecerit virtus mea ne derelinquas me. Psal. 70.

Vel secundum Alber. Et incolumitatis suæ. Incolumitas dicitur perfectæ sanitatis integritas. Et hãc petimus pro sanis in sacrificij istius oblatione, quia nisi Deus cõseruet, sanitas non stabit: quia super fundamen-

damẽtum debile est ædificata: quod est continua pugna contrariorum. Scilicet, humidi & sicci: calidi & frigidi. & cęt. q. d. Alber. cum petit Sacerdos pro spe salutis: petit pro debilib⁹, & infirmis. Cũ pro spe incolumitatis: pro valẽtibus, & sanis.

Sequitur. Tibiq; reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero. Tangit rationem exauditionis. q. d. Memẽto Domine illorum, pro quibus tibi offerimus sacrificiũ laudis: qui tibi reddunt vota sua, idest, deuotionem, vel affectionem suam, vel bona opera sua: qui voto proprio, & non obligatione alicuius necessitatis in se, & in suis obtulerunt ad altare. Psal. 75. Vouete & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius affertis munera: quia sicut dicitur. Pouer. 20. Ruina est homini deuotare sanctos, & post vota retractare. Vnde ait August. Quod vouere est voluntatis, & reddere necessitatis. Vota ergo quibus se deuotarunt ad sanctum altare reddunt.

Æterno Deo viuo & vero. Sunt enim dij participatione diuinæ potestatis dij facti, sicut dictũ est Moysi. Exod. 7. Constitui te Deum Pharaonis. & Psal. 81. Ego dixi dij estis. & isti sunt veri, & viui, sed non ęterni. Vnde de his dicitur ibidẽ. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Sunt etiam dij qui diuinitatis gloriam vsurpant: sicut dæmones: & ideo dicitur Matth. 4. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Supple, vt Deum. Ad exclusionem omnium istorũ, dicit: æterno Deo, viuo, & vero. De cuius æternitate dicitur 1. Thim. vlt. Qui solus habet immortalitatem: quia sicut ibidem dicit Glossa, Vera immortalitas est vera æternitas, & incommutabilitas. De vita dicitur 3. Reg. 17. Viuit Dominus Deus Israel in cuius conspectu sto. De veritate dicit Io. 3. Qui autẽ accepit eius testimonium, signauit, quia Deus verax est.

Notatione dignum est quod tria sunt hominis bona, temporalia, spiritualia, & æterna, scilicet, infima, media, & suprema pro quibus Sacerdos dicit se offerre. Et pro his tribus Christus quoq; docet orare. Pro ęternis, Adueniat regnum tuũ. Pro spiritualibus: fiat voluntas tua sicut in cęlo, & in terra. Pro temporalibus: panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Offerimus enim sacrificium pro æternis, vt dentur nobis in præmium. Pro spiritualibus, vt dentur nobis in meritũ. Pro corporalibus vt dẽtur nobis in adminiculum: vt per hæc, & ista perueniamus ad illa.

De secunda canonis parte. Cap. 56.

COmmunicantes, & memoriam venerantes. Hæc est secunda pars principalis sacri canonis, in qua post petitionem benedictionis appositorum munerũ pro tota Ecclesia offerendorum in præcedente parte præmissa, ponitur sanctorum inuocatio, quorum precibus & meritis

ritis eorundem donorum, nobis a Deo facta est collatio. Et primo ponitur sanctorum inuocatio, deinde additur per eorum merita & preces ad Deũ supplicatio ibi: Quorũ meritis. Hoc autem non est nouum vt inuocentur sancti, sed antiquissimum. Audi D. Diony. D. Pauli discipulũ. c. 3. Ecclesiast. Hierarch. dicit. Sed & illa sacratius intuere q͂d impositis sancto altari venerabilibus signis, per quæ Christus, & signatur, & sumitur, adest protinus atq; incunctãter sanctorum descriptio, coniunctionem eorum indiuiduam, vnionemq; cum illo altissimam & sacratissimam indicans. Et Chrys. homil. 21. in Act. Apost. ait. Quid tibi videtur quod pro martyribus offertur, quod inuocantur in illa hora? magnus honor nominari Domino præsente, dum mors illa celebratur, & horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta. Et Aug. tract. 84. In Ioan. ita ait. Ideo ad mensam Domini, non sic martyres commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus; sed magis, vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigijs adhęreamus. Et serm. 17. de verb. Apost. sic ait. Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cęteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus oronibus cõmẽdare.

Communicantes ergo. Pro intelligẽtia huius notatione dignum est secundum Innoc. quod extra vnitatem Ecclesię non est locus offerẽdi sacrificium vnitatis. Ideo sanctorum memoriã agimus in sacrificio: quatenus in ipsorum oratione communionem habentes sacrificiũ offeramus. Scriptum est enim Leuit. 22. Alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt (alias ibidem. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis.) Ideo solum illum ad esum huius agni recipimus, qui nostræ coniunctus est domui: videlicet omnem domesticum fidei a principe vsq; ad plebeium: a Pharisęo vsque ad Publicanum. Ex sanctis autem, & fidelibus viatoribus vna domus, & Ecclesia constat: ideo vt non rumpatur vnitas, offerimus sacrificium laudis cum sanctis communicantes. Communicantes scilicet, in vsu, & oblatione huius sacrificij cum sanctis, qui hoc sacrificij medio salutem consecuti sunt: quoniam ipsum est viaticum ad vitam æternam perducens.

Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Io. 6. Dixi in vsu communicantes: quia de sanctis dicitur Act. 2. quod erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & in communicatione fractionis panis. Communicamus ergo cũ sanctis in hoc sacrificio per continuationem, scilicet, quia ab ipsis, dum viuerent, communionem, & vsum illius sacrificij accepimus, & ipsorum patrocinio in ipsa communione per-

seueramus. Hæc Biel. Vel secundum Innoc. communicantes in via cum sanctis in vna fide, quam & ipsi viatores habuerunt. Communicantes, & in spe: quia quod ipsi sperabant & nos speramus. In patria vero communicabimus sanctis per rem quam ipsi habent: quādo eam & nos habebimus. Nos siquidem habemus, & spem: ipsi visionem & rem. Vel secundum Alber. communicamus cum sanctis in Sacramento altaris: quia quod illi percipiunt in rei veritate: nos frequentamus in sacramentali specie. Communio est perceptio vnius, & eiusdem, in quo vniuntur, qui communicant, quamuis diuersimode illud vnum participant. Sic enim in symbolo dicimus. Credo Sanctorum Communionem. Et Hebr. 13. Beneficentię, & Communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Sequitur.

Et memoriam venerantes. Semper est veneranda Sanctorum memoria a quibus dum viuerēt istam accepimus communionem: & quorum patrocinijs stamus in ea. Hoc enim à lege sumpsit exordiū: quia Moyses patrum memoriam coram Deo allegauit vt auerteret iram ipsius dicens: Memento Abraham, Isaac, & Iacob. Et post pauca sequitur. Et placatus est Dominus de malignitate quam dixit facere populo suo. Exod. 32. Similiter hoc patet 3. Reg. 11. Dominus enim ad Salomonem ait: In diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum de manu filij tui scindam regnum tuum: nec totum regnum tuum auferam: sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi. Hac igitur authoritate freta Ecclesia charissimos Deo martyres, & Apostolos ponit in supplicatione sanctæ memoriæ.

In primis: quæ merito semper prima ponitur: quia per secundum propiciatoriū designatur. Exod. 27. In qua Deus corporaliter apparuit, vt propiciaretur: & in quod omnes angeli versi vultibus respiciūt vt ab ipsa accipiant splendoris illuminationem: quæ duas habet excellentias: & vnam tangit dicens.

Gloriosæ semper Virginis Mariæ: Gloriosa autem est: quia sic tota mente & corpore virgo fuit, vt sola illibata ab omni concupiscentia. Et pro eo dicitur Iob. 3. nunquam cum ludentibus me miscui: nec cum eis qui in leuitate ambulāt participem me præbui: nunquam concupiui virum: mundam seruaui animā meā ab omni concupiscētia.

Genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi. Et ideo Theotocos, vt supra diximus, & nō Christotocos est dicenda. Filius enim suus ideo Emanuel dicitur & vocatur, quia verus Deus & verus homo est. Isa. 7. Et ipsa personæ filij mater qui in duabus naturis est verus Deus patris æterni filius: quem sicut pater secundum diuinitatem sine corruptione genuit ab æterno; ita eūdem verum Deum mater virgo sine virgini-

gini-

ginitatis diminutione aliqua secundum humanitaté genuit in tépore.

Sed & beatorum Apostolorum: quia fidei nostræ fuerunt fundatores, & prædicatores, sicut dicitur Psal. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. & Apoc. 21. Fundamenta ciuitatis duodecim. Hi sunt duodecim lapides electi de medio Iordanis. Iosue. 4. propter fidei suæ soliditatem. Hi sunt duodecim portæ ciuitatis Ierusalem Apoc. 21. Portæ dicti sunt quia per eos ad Ecclesiam introitus hos elegit Dominus. Io. 15. His dixit. Elegi vos vt eatis, & fructum afferatis: & fructus vester maneat. Hi sunt principes nostri in hac communione congregati cum Deo Abraham merito ante omnes anteponendi.

Ac martyrum tuorum: qui fuerunt testes nostræ fidei: quia martyr Græce, Latine testis. Patriarchæ autem, & prophetæ non ponuntur: quia ad lymbum descenderunt: ibi spe fçlici consolationem redéptionis expectantes. Nec ponuntur cõfessores; quia de merito illorũ non adeo certa est Ecclesia, ait Albertus. Vel non ponuntur cõfessores in canone, quia canon fuit prius editus quam memoriam Sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Ecclesia enim cçpit venerari memoriam sanctorum confessorum post B. Siluestri tempus. Potest etiam dici, quod ideo in canone fit solum mentio de martyribus, quia cum hoc sacramentum sit sacramentũ amoris, in ipsius sacramenti ministerio debet solum fieri memoria de illis, in quibus specialius apparuit signum veri amoris. In Apostolis apparuit per temporalem abiectionem: in martyribus per corporum tormentis expositionem.

Nominantur duodecim Apostoli, & duodecim Martyres, quia huius sacrificij omnes testes fuerunt, & passionem Christi verbis, & effusionis sanguinis testimonio probarunt.

In primis nominatur Beata Virgo semper Maria, quia ipsa eũ, qui oblaturus est, & qui vere hostia est, genuit: & obtinet principatum in cçlis. Post hanc ponitur Petrus cum dicit. Petri, qui fuit summus Sacerdos, caput, & princeps Apostolorum: cui collatæ sunt claues regni cçlorum. Subdit.

Pauli: qui nõ ab hominibus neque per hominem electus est: sed per Iesum Christum merito & gradui Apostolorum est additus, vt sit vas electionis eius: quod portet nomen Domini coram gẽtibus, & regibus, & filijs Israel. Act. 9. Andreç, qui voce Ioannis ad Christum veniens fratrem suum Petrum adduxit. Iacobi maioris, qui primatum tenuit inter Apostolos in hoc, quod primus inter eos martyrio laureatus siue coronatus est. Ioannis, qui dilectus Domini discipulus fuit: qui virgo electus, virgo in çuum pertransit. Thomæ, qui dubitauit in principio de Christi resurrectione, sed postea roboratus pro fide Christi martyrio est coronatus. Iacobi, mino-

minoris, qui fuit primus Episcopus Ierosolymorum, qui frater Domini est vocatus propter similitudinē vultus. Philippi, qui de diuinitate patris & filij instructus est. Io. 16. Bartholomæi, qui & nobilis, & philosophus solus fertur fuisse inter Apostolos. vnde & euangeliū scripsit de quo Dionysius meminit. Matthæi, qui ex thelonio Apostolus, & Euangelista factus est ad spem peccatorum. Simonis, qui fuit frater Iacobi minoris: qui chananæus dicitur a zelo, quem habuit Christianæ religionis. Et Thadæi, qui Iudas Thadæus, quod interpretatur corculum, propter diligētem cordis custodiam ab Apostolis dicebatur. Hos duodecim elegit Dominus vndecim in terra, & duodecimum Paulum de cęlo.

His etiam martyres duodecim adiungit, de quorum fide & causa martyrij indubitata extitit certitudo. Multos autem Ecclesia non ponit; quia legitur in Ecclesiastica historia, quod hæretici aliquādo cum martyribus passi fuerunt; eo quod tūc Ecclesia synodos & visitationes, & examinationes habere non potuit propter tyrannorum persecutiones. Ponit eximios martyres quos Ecclesia Romana in gremio habuit, scilicet.

Lyni, qui fuit primus Papa post Petrum, per plurima genera tormētorum pro Christo triūphans. Cleti qui & ipse Papa fuit, & martyr. Clementis, Petri discipulus fuit, & acta eiusdem scripsit; qui Papa & martyr extitit. Sixti Papæ & martyris, qui in ipsis Missarum solemnijs, Sāctus, & Agn⁹ Dei, cātari ordinauit. Cornelij, cuius fuit indubitatū martyrium apud sanctos patres Ambrosium, & Augustinum. Cypriani, cuius tanta fuit fides, vt lecta in Cōcistorio Romano condemnatione, publice clamarit, Deo gratias, in cuius corde in testimonium fidei, figura crucis in specie auri fertur fuisse depicta. Laurentij, de cuius martyrio illustri habetur in breuiario. Chrysogoni, cuius tanta fuit fides quod spōte pro Christi amore mortem subijt. Ioannis & Pauli fratrū, qui imperialis aulæ domestici se gloriosè Christianos publica confessione ostenderunt. Cosmę & Damiani, qui ambo medici gratis exhibuerunt medicinam, magis virtute crucis quā herbis sanātes homines.

Et omnium sanctorum, in communi quorū nomina Deo nota sūt. Quorum meritis precibusq; concedas, quia merita supererogationis eorum etiam alijs possunt subuenire; preces autem semper suffragantur. Vt in omnibus indulgendis, agendis, & appetendis, Protectionis, siue defensionis, Tuæ, Domine, Muniamur, contra omnes machinationes inimicorum visibilium & inuisibilium. Auxilio. Auxilium enim tuum, & tuorum habentes securi stabimus. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen. Sic enim hæc oratio per eūdē Christum terminatur, quia sicut per filiū omnia facta sunt, ita per ipsum

habent

habent omnia esse reparata, & terminata. Notatione dignum est secũdum Alex. de Ales, quod in hac commemoratione sanctorum, quæ fit ante cõsecrationẽ corporis Christi, imploratur suffragium sanctorum. In ea vero, quæ fit post consecrationem corporis Christi, sanctorum cõsortium postulatur; quia nimirum antequam corpus Christi, quod est vniuersalis Ecclesia, consecretur, idest, antequam regnũ adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragium, vt meritis eorum, & precibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, idest vbi regnum aduenerit, assequemur in patria consortiũ sanctorum; vt societatem & partem cũ sãctis Apostolis, & martyribus habeamus, quod in commemoratione sanctorum infra postulatur.

De tertia Canonis parte. Cap. 57.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ. In hac tertia parte post sanctorum inuocationem petitur acceptatio oblationis, & sacrificij placida. Et primo generaliter, petit enim Sacerdos vt hæc oblatio sua, sed & cunctæ familiæ Christi (oblatio inquam debitæ seruitutis, idest, cultus latriæ soli Deo debitæ: quæ in hoc sacrificio principaliter Deo exhibetur intellectu, & affectu, fide & charitate, profitendo in hoc sacramento fore verè & realiter Deum primũ & vniuersale omnium principium & finem, & vt talem diligen do) placidè accipiatur: non quantum est ex parte sacrificij in se, quoniam illud displicere non potest. cum dilectissimus filius suus sibi offeratur, in quo sibi semper bene complacet: sed petitur acceptari quãtum est ex parte ministrorum Ecclesiæ offerentium, occasione quorum aliquando acceptũ non est, dum indigne offerunt. quibus per Ierem. 11. c. ait. Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? q. d. non.

Petit secundo à Deo patre, vt secundum vniuersale eius dominium quod habet in cęlo, terra, atque inferno, triplici scilicet machina mundi, triplicia bona conferat. In terra tranquillitatem, qua dies nostros in sua pace (non pace cum mundo, qualis est pax peccatorum) disponat. In inferno, vt nos ab æterna damnatione eripiat. In cęlo, vt nos in grege electorũ connumerari iubeat. Per Christum Dominum nostrum. Qui traditus est in manus eorum, qui pacem oderunt, qui ad inferna descendit, & Patres inde liberauit: qui ascendens ad cęlos precessit nobis parare locum, vt veniẽs nos recipiat ad seipsum: vt vbi est & nos simus, vt promisit nobis Io. 14. q. d. ergo, quia non est locus offerendi sacrificium vnitatis extra vnitatem Ecclesiæ: sanctorum memoriæ communicantes, & in eorum communione sacrificium offerentes

tes: qui ritum huius sacrificij nobis tradiderunt: & ipsum offerēdo gratiam, & misericordiam consecuti sunt: rogamus quatenus eis intercedentibus hanc oblationem hęc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata seruitutis nostræ: quam scilicet facimus in vero cultu soli Deo debito. Sed & cunctæ familię tuæ, scilicet sub crucis vexillo militātis, quæsumus Domine, Deus omnipotens, & clementissime pater: vt placatus meritis, & precibus, beatissimæ Virginis Mariæ, sanctorum Apostolorum, Martyrum, & omniū electorum tuorum accipias, idest, vt gratanter acceptes. Quod dicitur seruitutis nostræ, dicitur pro clero inquit Albertus. Quod sequitur vero, sed & cunctæ familiæ tuæ, dicitur pro laico populo. q. d. Quæsumus Domine, vt placatus accipias, scilicet, seruitute cleri, & voto totius populi, idest, acceptam habeas pro omnibus, scilicet, pro quibus tibi offertur. Diesq; nostros in tua pace disponas. Petuntur hic commoda sanctificantibus. Et primo temporalia. Secundo æterna, & associatio electorum gloriæ. Et has tres petitiones B. Greg. dicitur addidisse in canone secundum Innoc. Vnde petit Sacerdos. Diesq; nostros in tua pace disponas. O Domine per eum qui pro nobis traditus est in manus eorum qui pacem oderunt. Atque ab æterna damnatione nos eripi, scilicet, iubeas. Per eum qui pro nobis temporali morte damnatus est. Et in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per eum scilicet, qui pro nobis deputatus est cum iniquis. In his tribus profitetur Ecclesia in Deo esse vniuersale dominium: quo ad triplicē mundi machinam, hoc est quo ad omnes creaturas. Per primum, scilicet, diesq; nostros, &c. recognoscit ipsum dominum in terris. Per secundum. Atq; ab æterna: profitetur ipsum Dominum in inferis. Per tertium. Et in electorum. Profitetur ipsum Dominum in cęlis. hæc petuntur secundum Albertum.

Circa cęremonias. Sacerdos tenens manus expansas super oblata dicit. Hanc igitur. hæc sunt verba rubricæ. Sane legalis pontifex orās, fumo thimiamatis obūbrabatur, & tegebatur, ne pateret alicui dū cremaret incensum quem modum nūc à Græcis obseruatur. Et Christus dum patrem pro nobis interpellat, angelorum pertrāsit intuitum, quia intelligi non potest inquātum præsentia assūptæ carnis impetret apud patrem pro nobis. Sacerdos quoq; dum Christi vicem gerit, quodammodo tegitur & latet; quia nec cogitari, nec narrari potest, quanta virtus & potentia sit in verbis eius, & in hoc mysterio, quod latet homines & angelos. Non iniuria Sacerdos tenet manus expansas super oblata, vt ostendat incomprænsibilia esse tam apud angelos quam apud homines. Sacerdos dum dicit. Hanc igitur oblationem, meo iudicio facere debet nutum inclinatione capitis ad hostiam demon-

stratam non nimis tamen profunde propter occupationem, licet rubrica non dicat hoc.

De particula, Quam oblationem tu Deus. Cap. 58.

HÆc pars coniungitur superiori parti: in qua petitur perfectio oblationis quantum ad finem principalem, quæ est transubstantiatio: vt scilicet ex esca, & potu materialibus, fiat nobis corpus verum Christi, & sanguis eius verus. Et primo petitur oblationis grata acceptatio. Secundo corporis Christi, & sanguinis consecratio. Quo ad primum petitur quod oblationẽ hanc faciat benedictam effectiue: vt scilicet per ipsam benedicamur per multiplicationem spiritualium bonorum. Ascriptam, vt per eam angelorum sociati in cęlo ascribamur. Ratam, idest firmam, vt ipsa vsque ad consummationem seculi perfruamur. Rationabilem, vt per eam spiritu vegetati à bestiali sensu exuamur, ad congrue discernendum credenda, & agenda. Acceptabilem, per quam tibi Deo grati, & acceptabiles reddamur. Quæ omnes conditiones defuerũt sacrificijs veteris legis. Ipsa enim non fuere benedicta: quia vacua tãtum significabant, & promittebant, non conferebant salutem. Neque firma, quia successione legis euangelicæ reuocata. Nec ascripta ad perpetuam memoriam, quia mutanda. Sed nec rationabilia spiritum vitæ conferentia, sed magis literalia sensibilia & carnalia. Nec tandem acceptabilia, & ex se Deo accepta. Psal. 50. vtiq; holocaustis non delectaberis, sed magis permissa, ne idolis exhiberentur. Sequitur. Vt nobis, idest, ad nostram vtilitatem, & salutem fiat. Vel vt nobis corpus, & sanguis fiat, per substantialem conuersionẽ panis & vini in ipsum: Dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Sacerdos cũ hæc profert post inclinationẽ in priori oratione factã (vt diximus in fine pręcedentis cap.) corpore & mente per cordis humilitatẽ, qua se recognoscit ad tanta mysteria indignum, se erigit corpore, vt mente ad cęlum eleuet: obsecraturus quatenus mãna cęleste quod super nos est, descẽdat in sacrificium altaris id patre clementissimo efficiente, exemplo Dauid qui orando ait: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cęlis. Eleuat etiam manus ad cęlum in alto complicans, & deponit, ad excitandum conformiter ad verba affectũ. Quasi dilectissimum patris filium, amorose affectionis brachijs ad se stringere desiderat, atq; deuotissime amplecti. Secundum Duran. Hæc verba exponuntur per oppositum a venditione Iudæ. Sic. Quã oblationem, idest, terrenam nostrã ad corpus filij tui destinatam, Tu Deus quæsumus in omnibus, idest, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu digneris facere benedictam. Ad quod notandum est, quod quarta feria Iudas a diabolo

supplātato immane sacrilegiū perpetrauit: dum filium Dei triginta argenteis Christum vēdidit: & hoc fecit, quia de trecentis denarijs decima, quæ illi debebat, erat triginta, dixerat enim, poterat vnguentum istud venundari trecentis denarijs: & quia mos erat quod illi qui huiusmodi officio procuratoris fungebantur (vt erat ipse) dabatur illi decima pars, puta de centū dabantur decem, & de 300. dabantur triginta pro suo labore, ideo ne amitteret illam portionem de vnguento quod putabat effusum inane, vendidit Christum Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis, in recompensationē damni, quod incurrerat propter vnguenti effusionem. Ad designandum ergo precij quātitatem quo Christus vēditus est, Sacerdos facit hic tres cruces super oblatam, & calicem, cum dicit: Benedictam, Ascriptam, & Ratam: nam & 300. pariter, & triginta multiplicationem suscipiunt à ternario.

Alexander de Ales ait, quod Sacerdos facit tres cruces super oblatam duplici ratione. Prima est, quia Christus tria fecit communiter circa panē & vinum, scilicet, accepit, benedixit, ac fregit. Secunda ratio est quia Iudas vendidit Christū Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis ad crucifigendum, & ideo ad notandum tres venditiones Sacerdos facit tres cruces.

Diuus Tho. 3. p. q. 83. dicit quod cruces toties in Missa fiunt propter duplicem causam. Prima est, quia vbicunq; in Missa fit mentio de cōsecratione Eucharistiæ, & de acceptatione huius sacrificij: & de fructu illius fit cruce signatione ad significandum quod ista proueniunt ex virtute crucis Christi. Alia est, quia tali cruce signatione repræsentatur passio Christi, & quia in ipsa passione multa gesta sunt, oportuit fieri plures cruce signationes.

Albertus Magnus dicit cap. 10. tract. 3. de officio Missæ: quod tres cruces hic fiunt vt significetur ista procedere in hostiam à primo perfectore sāctitatis cuius vicarius stat ad altare. Duæ vero cruces fiunt, inquit, vt virtus incorporationis, & virtus viuificationis nostræ a Deo procedere notetur in sacramētum.

Durandus inquit, quod postmodum ad designandum vēditionem, & emptionem duas imprimit cruces sigillatim: vnam super hostiā, & alteram super calicem, cum dicit, vt nobis corpus, & sanguis fiat. Sequitur de alijs dicens: Illa venditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua, & detestabilis; sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, per quam nos in cęlestibus benedicas. Iudas deletus est de libro viuentium, vt cum iustis non scribatur. Psal. 108. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere ascriptam per quam nos inter electos ascribas. Iudas laqueo se suspendit, & Episcopatum eius accepit alter, scilicet Matthias, Psal. ibidem. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris Ratā siue stabilem,

bilem, per quam ratum sit nostræ salutis promissum. Iudas exiuit cōdemnatus, & oratio eius facta est in peccatum: sed tu Deus hanc oblationem facere digneris Rationabilem, idest ratione plenam, per quā rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddidit malū pro bono, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. Deinde fiunt duæ cruces ad notandum discrete venditorem & venditum: vel tradentem, & traditum. Potest etiam ordinari hęc litera sic. Quam oblationem cleri, & populi, Tu Deus, cui soli offerendum est: quia dixisti Exod. 20. Non erunt tibi Dij alij præter me. In omnibus, gradibus cleri, & populi, Quæsumus, idest rogamus nullum ab oratione excipientes. Sap. 6. pusillum & magnum ipse fecit, & ęqualiter est ipsi cura de omnibus. Benedictam, quinque fuerunt in antiquis oblationibus, ad exclusionem quorum hic quinq; dicuntur. Antiquę enim oblationes fuerunt vacuæ a gratia: & ideo nulla ab ipsis profluxit benedictio. Antiquæ oblationes ob memoriam æternam nō fuerunt ascriptæ: sed potius ab hominibus inuentæ & a Deo, ne idolis fierent, ordinatæ. Antiquæ etiam oblationes non fuerunt ratæ: quia multa ratione improbatæ: & quia conuulsæ fuerunt irrationabiles, & nunquam secundum cor Dei acceptæ. Et ideo contraria dicit quinq; de ista. Benedictum, idest benedictione gratiæ plenā Deut. 23. Vertetq; maledictionem eius in benedictionem tuam: eo quod diligeret te. Ascriptam, inter acceptissima munera Dei ad tantæ rei æternam memoriam. Apoc 3. Non delebo nomina eorum de libro vitæ. Ratam, ratum est firmū stabile, quod nulla ratione potest esse cōuulsum: nūquam enim oblatio patietur repulsam, & nunquam erit conuulsa: quia sicut dicit Psal. 109. Iurauit Dominus, & non pęnitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum, &c. Ita enim rata est oblatio quod propter eam sacerdotiū (quod est seruitus eius) manet in æternum. Hebr. 7. Hic autem quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: vnde & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum pro nobis.

Rationabilem, quia omne ratione plenū est, quod Christi sanguis emundet inquinatos. Penitus autem fuit irrationabile, quod sanguis hircorum, aut taurorum, aut agnorum aliquem emundaret. Vnde Hebr. 9. Si enim sanguis hircorum, & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quantomagis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit cōscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti?

Acceptabilemq; facere digneris,

quia in illis sacrificijs veteris legis nihil fuit acceptum: ista autem rationẽ habẽt acceptationis ex vnione eius cui offertur. In istis autem duobus dictionibus, scilicet, Rationabilem, & acceptabilem, cruces non fiunt a Sacerdote, quia rationabilis, & acceptabilis est hęc oblatio ex seipsa. Sed benedictionem, & ascriptionem, & ratitudinem habet a patre qui est primus perfector sanctitatis. Et hanc in eam Sacerdos signat procedere per crucem quam facit triplicem. Alber. ibidem.

De quarta Canonis parte. Cap. 59.

HÆc est quarta pars principalis canonis, in qua præmissis primo orationibus ad patrem clementissimum, pro benedictione appositorum munernm, & secundo sanctorum commemoratione, pro impetratione benedictionis, addita tertio deprecatione pro acceptatione oblationis, nunc proceditur in ista quarta parte ad perfectionem sacrificij, scilicet, materiæ idoneæ, & sanctificatæ consecrationem: quia panis viniq; substantia in verum corpus Christi, & sanguinem conuertuntur. Et subdiuiditur in duas partes. In prima fit consecratio panis, in secũda vini. ibi, simili modo. &c. In prima parte p̃mittitur modus institutionis huius sacramenti a Christo. Secundo ponitur verborum forma, qua perficitur ipsa consecratio, ibi. Hoc est enim corpus meum. Circa primum tangitur huius institutionis tempus & hora, cum dicitur: Qui pridie quam pateretur, i. decima quarta luna primi mensis. Nam die 15. passus est, & 14. quæ erat prima azymorum, pascha comedit cum discipulis suis ad vesperum, post cuius esum Dominus sacramentum instituit. In ipsa nocte compręhensus: mane parasceues paschæ crucifixus est, vt manifeste patet ex decursu euangeliorũ Matthæi, Mar. & Lucæ. Licet Græci errauerint, dicentes, quod Christus cęnam vna die pręuenerit. Hęc verba dicitur addidisse Alexander Papa primus. Quod ergo hoc loco agitur, repræsentat id quod Christus in cęna fecit. Sensus est. Qui pridie, idest, priori die quàm pateretur, idest, vna die antequam ipse passus est pro nobis, hoc est feria quinta in nocte, in qua tradebatur, postquã in parasceue hoc est in sexta feria patiebatur: in illa autem nocte luna fuit 14. & non erat fermentatum in domibus eorum, & ideo cõuincitur celebrasse in azymo cõtra Græcos Exod. 12. Septem diebus comedetis azyma. Hoc enim competit signato. 1. Cor. 5. Etenim pascha nostrũ immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis, & veritatis. Vna ergo die antequàm pateretur pro nobis voluit tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, vt illi traderent nobis. Illud autem notatione dignum est, quod sicut

manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri demersis Aegyptijs: sic Eucharistia datur Christianis post ablutionem baptismi, iam deletis peccatis: vt per baptismum mundemur a malo: per Eucharistiam confirmemur in bono: sicut enim manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam Paradisi perducit. Sequitur.

Accepit panem de frumento puro azymum, in sanctas, idest, sanctificantes, ac venerabiles, propter vnitam manibus deitatem, manus suas vt tactu suarum sanctarum, & diuinarũ manuum tali materię vim sacramenti conferret, quòd in omni tempore in corpus Christi transubstantiari posset. Hoc contactu panem deputauit in materiam huius sacrificij. Nam sicut secundum Bedam, Christus tactu suæ mundissimæ carnis dedit vim regeneratiuam aquis, deputãdo aquam vt esset materia sacramenti baptismi: ita & acceptatione panis in sanctas, & venerabiles manus suas, vim pani tribuit: vt ex eo tamquam ex congrua materia corpus suum confici posse. Hæc autem vis aquæ, pani, aut vino data, non est aliqua qualitas aut entitas positiua aquæ, pani vel vino impressa: sed est deputatio horum à Deo, vt essent materia congrua Sacramentorum Baptismi & Eucharistiæ. Est autem omnium doctorum catholicorum sententia, quod materia necessaria ad confectionem Eucharistiæ est panis, & vinum de vuis vitium expressum.

Accepit ergo panem in sanctas ac venerabiles manus suas. Hunc sacrificij ritum Melchisedech legitur celebrasse primus, offerens panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi. Vnde Dauid ad Christum ait: Tu es Sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech: ideo vero panem, & vinum in sacrificium corporis, & sanguinis sui Christus instituit, vt in sumptione corporis & sanguinis Christi, doceatur esse perfecta refectio; quia sicut præ cæteris cibis, & potibus corporalibus panis cor hominis cõfirmat, & vinum cor hominis lætificat; ita & corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominẽ reficiunt & satiant. In his enim duobus plena consistit, & perfecta refectio, sicut ipse ait Io. 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Sequitur.

Et eleuatis oculis in cęlum ad te Deum patrem suum omnipotentẽ, per hoc enim quod Christus in cęlũ oculos suos leuauit, insinuat nobis, se habere a patre quod habet, & quod in principio nostrorũ operum debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tamquam ad doctorem omnium operum bonorũ. Itẽ per hoc quod oculos ad cęlum leuauit, & patri gratias egit, docuit nos, quod semper patri supplicare debemus, vt hoc tam magnum Sacramen-

cramentum per manus nostras perficere dignetur. Rursus significat istam oblationem semper in cęlum esse eleuandam: quia & ipse sacerdos & hostia sic pro nobis ad patrē in cęlum ascendit. Hebr. 9. Non enim in manufacta sancta introiuit Iesus exemplaria verorum: sed in ipsum cęlum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et hoc est, Ad te Deum, secundum humanitatem, Patrem suum, secundum diuinitatem, Omnipotentem, propter transubstantiationis potentiam: quia in potentia Dei radicatur: quia sicut dicitur Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sequitur.

Tibi gratias agens: fuit enim dignum gratias agere de tanto dono: de tam excellenti gratia: de tam efficaci cibo: de tam digno Sacramento. Io. 11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebā, quia tu semper me audis. Quod autem rubrica ait: Accipit hostiam; eleuat oculos ad cęlum: ideo id dicit, quia verba Christi denotant sic fecisse, & ideo ipsi Sacerdotes facere hoc debent. Vnde circa hoc est aduertendum, quod mos est, vt Sacerdos prius pollices, & indices vtriusque manus ducat super pallam altaris, tergens eos, licèt eosdem ante canonis inceptionem lauerit, ad designandum, quod sacrificium nō nisi mundis manibus, nullo pollutis vitio, debet venerabiliter, ac cū summa reuerentia contrectari. Et tersis deinde digitis hostiam de palla sumit in manus, exemplo Christi qui panem accepit in manus suas ipsum consecraturus: dans Sacerdotibus exemplum similiter faciendi. Caueat tamen Sacerdos ne hostiam ninis eleuet ante consecrationem, ne populus à latere circunstans, hostiā non consecratam, vt vulgo dicitur, adoret. Sequitur.

Benedixit, benedictione cęlesti, & virtute verbi, qua conuertitur panis in substātiam corporis Christi & in prolatione huius dictionis, benedixit, fit crux super panē, vt dicit rubrica, quæ significat quod Christus passus est etiam in natura: totus enim passus est: & secundum animam, & secūdum corpus, vt totum redimeret hominem. Vel Sacerdos facit duas cruces separatim, vnam super panē in verbo: corpus: aliam super calicem in verbo: sanguis. Tum vt materia panis, & vini sanctificetur (nā in cruce Christi omnia sanctificantur,) tum ad repræsentandum institutionem huius Sacramenti in materia panis, & vini, qua præsignabatur passio Christi. Vel ad significandum, quòd Christus passus est in corpore simul & in anima, ideo vna crux signatur super panem in corpus Christi cōuertendum: alia super vinum in Christi sanguinem transmutandum. In sanguine autem sedes est animę sicut scriptum est Leuit. 17. Anima carnis in sanguine est. Sequitur.

Fregit, postquam in corpus suum transubstantiauit: & hæc fractio est in solis formis sacramentalibus, &

non

non in corpore Christi. Hæc enim est specialis fractio in qua virtus cognoscitur deitatis, vt forma panis frangatur, & corpus integrum remaneat. Luc. vlt. cognouerunt eum in fractione panis.

Dedit discipulis suis: dono dedit: sicut dicitur Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Non autem dedit nisi discipulis suis, significans quod indignus accedere non debet. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo indigno in confessione interdici debet, & si publice inter alios accedit Sacerdos illi porrigit, quia nullum prodit, sed ille tūc rapit, sicut Iudam Dominus inter alios accedētem non prohibuit, quia erat peccator secretus: ideo & nos hoc facere debemus: si autem publicus peccator esset, tunc nec communicandus. Sequitur.

Dicēs, accipite, in officiū Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Et manducate ex hoc omnes, discipuli, vt omnes mihi incorporemini, & spiritui meo sociemini: quia aliter nō potestis Deo patri offerri. Hoc est enim corpus meū. Forma est Sacramenti, qua omnis Sacerdos deinceps vti debuit. Et habetur Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. In hac enim forma verbum increatum descendit in verbum creatum ait Alber. & sua inuisibili potentia operatur transubstantiationē panis in corpus Christi, sicut etiam a principio in verbo instituta, & facta est omnis creatura. Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Et Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ. Quis vnquam crederet, quod panis in carnem, & vinum in sanguinem conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret? Qui panem & vinum & omnia ex inuisibilibus creauit: voluit ergo per nos panem & vinū sic offerri: & ab ipso diuinitus consecrari: vt fidelis populus credat verum esse mysterium, quod ipse tradidit discipulis suis dicens: Accipite & manducate: & similiter de calice dixit. Est cōmunis opinio, quod Christus accipiendo panem in manus benedixit consecrando his verbis: Hoc est corpus meum: ac deinde fregit ac dedit discipulis dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes; & secundum hoc eisdem verbis consecrauit quibus & nos. Hæ quatuor dictiones. Hoc est corpus meum, sunt forma consecrationis. Quod autem additur, Enim, ex institutione Ecclesiæ factum est, propter connexionem formæ ad præcedentia: quæ coniunctio, enim, nō est de necessitate cōsecrationis, quia ea dimissa nihilominus fieret consecratio; licèt Sacerdos omittens ex proposito peccaret mortaliter. Tenetur enim se conformare ordinationi Ecclesiæ.

De, Simili modo postquam cænatum. Siue. De consecratione sanguinis Christi. Cap. 60.

DEterminata forma cōsecrationis, qua panis in corpus Christi con-

sti conuertitur, sequitur altera pars eiusdem formæ, qua vinum in sanguinem eiusdem Christi transubstantiatur. Et primo tangitur modus institutionis huius sanctæ conuersionis. Secundo subditur forma consecrationis ibi. Hic est enim calix. Tertio, additur commissio frequentandæ huius sacramētalis oblationis, cum dicitur: Hæc quotiescunq; feceritis. circa primum dicit.

Simili modo, quantum ad causam, virtutem, & operationis conformitatem, nam eadem potentia, charitate, & gestuum similitudine, qua panem consecrauit, consecrauit & vinum: illud conuertendo in corpus suum, hunc in sanguinem, postquam cęnatum est à Christo & discipulis vtraq; cęna: agni scilicet paschalis figuralis, & typici, atque participatione agni veri præfigurati corporis Christi, in quo notatur hora, qua Dominus sanguinē suum consecrauit.

Accipiens hunc præclarum calicem, præclarum, idest præ alijs clarum, non modo figuralem, & nubilum, vel signum tantum: sed veritatem offerendi sanguinis continentem. Calicem, idest, vasculum vinum continens: accipitur enim tripliciter, vt sup. diximus lib. 1. c. 14. Hoc pronomen, Hunc, accipitur secundum demonstrationé impersonalem. Non enim demonstrat calicem, quem Sacerdos in manu accipit: illum namque eundem non accepit Christus in manus suas tempore cęnæ; sed demonstrat eum, quem Christus accepit similē huic atque eundem nominis appellatione, & liquoris eiusdem speciei, aut nominis continentia. Et per hoc innuitur materia consecrationis sanguinis, quoniam calicem vacuum nō accepit, sed vino infusum. Quod manifeste patet ex eo quod subdidit secundum Matth. Dico autē vobis, non bibam amplius de hoc genimine vitis, &c. quo aperte significatur, quod in calice fuit genimen vitis, quod est vinum. Materia ergo consecrationis sanguinis, est vinum de vua vitis expressum. Dicitur vinum propter agrestam, & acetum: quorum neutrum est vinum.

Sed licet sub vtraq; specie sumatur vtrunq;, scilicet corpus & sanguis: vtraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit. de consec. dist. 2. comperimus. Et hoc fit vt ostēdatur Christum humanā sumpsisse naturam, scilicet, corpus & animam, vt totum redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinum ad animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. 23. q. 2. Moyses. Vnde legitur Leuit. 17. Anima carnis in sāguine est. Moyses quoque testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offer. pro anima: quocirca panis & vinū in sacrificio offeruntur: quod valet ad tuitionem corporis & animæ: ne sub specie panis sanguis sumatur cū corpore, & sic sub altera tātum spece sumatur ad alterius tantum putetur peruenire salutem. Vnde recte statuitur in canone de cōsecr. dist. 2.

compe-

comperimus. quod corpus Christi Sacerdos, sine eius sanguine non sumat. Quod si populus sub vna tantum specie sumit, hoc ideo fit pluribus de causis. Primo propter periculum irreuerentiæ, & effusionis: quia si fieret communio sub vtraq; specie, oporteret habere magna vasa vini, & attēta multitudine, & indeuotione, esset periculum effusionis, & vix posset obseruari quin effunderetur. Secunda causa, quia hoc sacramentū est cōmunionis, in quo omnes debent conuenire. Vnde Apost. omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus: vbi calix pro passione Christi accipitur, quæ participatur communicando sub specie panis. Aliqui enim tantum abhorrent à vino, vt non possent eius odorem sufferre: ideo illis non conueniret: & ita non esset omnium cōmunio. Tertia causa, quia vinum faciliter vbiq; inueniri nō potest, & aliquando bella impediunt pro tanta multitudine deferri. Quarta causa, ad reprobādum Nestorij errorem, qui dicebat, quod sub specie panis non erat sanguis, sed corpus exangue, & cadauer; & sub specie vini solus sanguis, quod cedebat in errorem, & scandalum pusillorum, & simplicium: quia inde sequebatur Christum non resurrexisse Ideo in Concilio Basilien. sess. 30. & Cōstantien. sess. 13. corroboratur ritus, & consuetudo sumendi Eucharistiā a laicis sub specie panis dūtaxat, vbi iam recepta erat: & condemnati fuerūt veluti hæretici, qui huiusmodi ritum impugnare auderent, & tamquam illicitum reprobarent, cæteri suæ libertati relicti.

Dicit, postquam cęnatum est: vbi notat Io. Imolen. in clementinas, quòd triplici de causa Christus instituit hoc sacramentum in vltima cęna. Primo vt deficiente eius pręsentia corporali, realiter dimitteret nobis suum corpus in signum maximæ dilectionis. Secundo, quia hoc sacramētum est perpetuum memoriale suæ passionis; & ideo ipsa passione imminente debuit fieri. Tertio, quia hoc fuit factum tamquam vltimum, vt maiori, & recentiori memoriæ traderetur; quia post comestionem agni & typicum pascha completum, cōueniens fuit nouum Sacramentum institui. Ideo dixit: hoc facite in meā cōmemorationē.

Hac igitur institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium: nam vbi veritas venit, figura (vt erat agnus paschalis) cessauit. Sequitur forma consecrationis.

Hic est enim calix sanguinis mei, idest continens sanguinem meum, ponitur continens pro contento. Vel. Hic est calix, idest, potus, qui est sanguis meus, sicut in simili dicitur: creatura salis, idest, creatura quæ est sal. Noui & æterni testamenti: noui autem dicit: quia in ritu, & effectu est nouum: nam aliud est oblatio siue sacrificium agni, & aliud panis & vini. Apoc. 21. Et dixit, qui sedebat in throno, ecce no-

ua facio omnia. Æternum autem dicitur, quia nunquam alterius testamenti, vel sacramenti recipiet superordinationem: sicut superordinatum est sacramentis veteris legis, idest, æternum quia aliud non succedit. Ierem. 31. Sanctum Domini non euelletur, & non destruetur vltra in perpetuum. Vel. Aeterni dicit, quia lex noua non est transitoria, sicut antiqua. extra de celebr. M ff. cap. cum Marthæ. Vetus enim testamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit sanguine dedicatum. vt dicitur Hebr. 9. promittebat homini temporalia, & trāsitoria: nouū vero, quod Christi sanguine fuit consecratum, promittit æterna, & ideo, testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem nouum est, & æternum. Et quia sicut nec primum testamētum sine sanguine dedicatum est, vt ait Apost. Hebr. 9. Lecto enim vniuerso legis mandato, Moyses accipiens sanguinē hircorum, aut vitulorum, ipsum librū, & omnem populum aspersit dicēs: Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus, Exod. 24. ita nec secundum; nam sine sanguinis effusione non fit remissio. Ecce quàm proprie Moyses verba præcepit, quibus Christus vsus est in cœna. Testamentum autem in mortuis confirmatur; alioquin non valet, dum viuit, qui testatus est, ergo, &c. Mysterium fidei. Mysterium dicitur a Græco mystin, quod est secretum: quia secretum fuit, qualiter in morte vitam ęternam, & in sanguine perficeret sanctitatem: & ideo multis huius mundi, stultitia videbatur. Inde dicit Isa. 24. Secretum meū mihi, secretum meū mihi. Iob. 28. Profunda fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem. Fluuij enim sunt flumina vulnerum, quorum est profunda sapientia, qualiter sanguine Christi redemptus est mundus. Alber. Et in hoc profundo omnia mysteria fidei sunt reuelata; sic ergo est sanguis testamenti æterni, & mysterium fidei.

Qui pro vobis, & pro multis, bonis scilicet efficaciter: pro omnibus tamen effusus est sufficiēter: vel pro vobis Iudæis, & pro multis Gentilibus. Non dicit pro omnibus, quia licèt sanguis & passio Christi sufficiēter satisfecerit pro infinitis mundis, si essent; non tamen efficaciter, quia non omnibus applicatur propter eorum indispositionē, eo quod non curant se præparare. Et quo ad hoc habetur figura 4. Reg 4. vbi dicitur, oleum, quod erat in lecyto, impleuisse omnia vasa applicata, quantumcumq; magna, & quando non fuit vas, stetit oleum.

In remissionem peccatorū: quia sedes animæ in sanguine est, qui est precium redemptionis. 1. Pet. 1. Nō corruptibilibus auro vel argēto redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis: sed pretioso sanguine tamquam agni immaculati Christi.

Fiunt autem istæ consecrationes cum signo crucis: quia virtutę crucis, &

cis, & verborum fit transubstantiatio naturarum. Prolatis verbis adorat ipse prius, deinde ostendit populo, sicut fecit de corpore. Hoc autem antiquissimum est, vt patet ex Dionys. cap. 3. de Ecclesiast. Hierar. inquit enim. At verò Pontifex cũ diuina munera laude prosequutus fuerit, Sacrosancta, & augustissima mysteria conficit; & quæ ante laudauerat, venerãdis operta signis atque abdita, in conspectu agit, diuinaq; munera reuerẽter ostendẽs, ad sacram illorum communionem, & ipse conuertitur, & reliquos vt communicent hortatur.

Dum autem ostendit dicit: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis, idest, hæc quotiescunq; feceritis ad aram, denotando sacramentum, In mei, abeuntis ad passionem, memoriam facietis. Carthusiani autem eleuant calicem copertum, ad ostendendum hoc sacramentum occultissimum fore, & difficillimum ad intelligẽdum; vel quòd tempore institutionis huius sacramenti sanguis Christi inuisibiliter erat, qui inter eius venas existebat. Aliæ vero Ecclesiæ absque palla, seu velamine eleuant, primò ad designandum, quòd post institutionem huius sacramenti, sanguis Christi factus fuit visibilis per ipsiꝰ effusionẽ in cruce; vnde hic dicitur, hic est sanguis meus. Secundò propter ventum, quia periculosum est cum palla eleuare. Tertiò quia Romana Ecclesia sic habet vsum.

Notatione dignum est, quod Sacerdos tam calicem, quàm hostiam eleuat. Primò vt populus adoret hostiam, & sanguinem: atq; vt videant, & petant quod proficit ad salutem. Secundo, ad notandum, quod non est aliud dignum sacrificium: immo est super omnes hostias. Tertio, exaltatio huiusmodi significat Christum verum panem per prophetas in scripturis exaltatum: quãdo scilicet incarnationem eius prophetizabant. Quarto significat resurrectionem. Quinto, hostia eleuatur, vt populus non præueniens cõsecrationem: sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare venisse reuerenter ad terram prosternantur. Philipp. 2. In nomine Iesu omne genu flectatur. Et tam calix, quam hostia cũ vtraq; manu eleuantur propter maiorẽ reuerẽtiam, & securitatem.

In eleuatione pulsatur tintinabulum: nam & in veteri testamento leuitæ tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, vt earum sonitu populus præmonitus, foret ad adorandum Dominum præparatus. Et propter eandem causam pulsatur, dum corpus Christi ad infirmum portatur: Mula etiam capellam Domini Papæ baiulans fert tintinabulum ob reuerentiam Sacramenti, quod portat.

De Eucharistiæ Sacramento. Cap. 61.

Hic consequenter vidẽdum est de Eucharistiæ Sacramento

cum de alijs supra dictum sit. Est enim Eucharistia cibus animarum nostrarum. Io.6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Eucharistia idem sonat (secundũ etymologiam vocabuli) quod bona gratia: quia ibi cõtinetur Christus, qui est author gratiæ. Secundo dicitur bona gratia, quia vnicuiq; secundum suum statum sufficientem sibi confert mensuram gratiarum. Tertio ideo bona gratia dicitur, qa oĩs boni bonũ exhibet. Aliquando Eucharistia dr̃ cõmunio, siue cõmunicatio, quam debemus habere, idẽ sapere, dicere, & velle, & omnia communicare, præcipue in necessitate, sicut Apostolus communicauit 1. Cor. 10. Obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. & 2. Corin. 13. Idipsum sapite. & Hebr. 13. Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci.

Eucharistia habet aliam significationem respectu futuri, inquantũ scilicet hoc Sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quę erit in patria. Et secundum hoc dicitur viaticum, quia præbet nobis viam illuc perueniendi.

In primis autem dicendum est, quod ad prolationem istorum verborum, Hoc est, &c. & Hic est, &c. panis mutatur in corpus Christi, & vinum mutatur in sanguinem. de consec. dist. 2. panis est. Et continetur totus Christus tã in hostia, quã in calice. Et vt inquit Ambr. de sacram. omnia quæ fuerunt in vtero virginis, sunt in hoc Sacramẽto realiter, scilicet, verum corpus Christi, anima, & diuinitas, cum eisdem dimensionibus, quas habet in cęlo: licet secundum eas non commensuretur Sacramento, siue speciebus illis, inquit Viguerius. ac est si dicatur, quod Christus est in illa parua hostia tam magnus, qualis erat in cruce, & qualis nunc est in cęlo: licèt non commensuretur illis paruis speciebus.

Ad excutiendum autem ab intellectibus hominum omnia diaboli, & hæreticorum tela, ac infidelium versutias, ponit idem quatuor fundamenta perpetuo memoriæ mandanda. Primum fundamentum est ex D. Paulo 2. Cor. 10. dicit enim: in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, hoc est ad credẽdum omnibus, quæ dixit Christus, & obediendum ei.

Secundum fundamentum habetur Luc. 1. Nõ est impossibile apud Deum omne verbum. Deus potest facere omne, quod intellectus potest concipere.

Tertium fundamentum est ex D. Hylario lib. de Trin. vbi dicit: quod cum Deus sit infinitæ potentiæ, & actiuitatis, & intellectus noster sit finitus & limitatus: sequitur, quòd Deus multo plura potest facere, quàm intellectus noster intelligere. Ideo Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.

Rom.

Rom. 11. O altitudo diuitiarũ, &c.

Quartum fundamentũ est, quòd cũ Christus sit Deus, & veritas per essentiam: ego sum via, veritas, & vita Io. 14. & Tit. 1. Qui non mentitur Deus: sequitur quod quicquid ipse dixit, hoc verum est. Sed Christus dixit accepto pane: hoc est corpus meum: non dixit in signo, sed realiter: quia subiunxit: quod pro vobis tradetur: & de sãguine, quod pro vobis effundetur. Atqui corpus Christi verum realiter fuit traditũ pro nobis, & verus sanguis eius fuit realiter effusus, & non in signo: igitur ibi est realiter verum corpus, & verus sanguis Christi.

Potest etiam ratione persuaderi: quia in alijs Sacramentis sacerdos loquitur in propria persona, ego te baptizo, signo, absoluo, &c. Sed in hoc Sacramẽto nõ loquitur in propria persona; quia stulte loqueretur, nec posset eius locutio quocũq; modo verificari: sed loquitur in persona Christi, quia refert, Qui pridie quã pateretur, &c. ideo in alijs Sacramẽtis non est Christus in persona propria, sed assistit ex virtute data. Sed cum in hoc Sacramento minister loquatur in persona Christi, sequitur, quod Christus non solum assistit in virtute, sed etiam in propria persona. In signum cuius primum miraculum, quod facere voluit, fuit conuersio aquæ in vinũ: & vltimum conuersio panis in corpus, & vini in sanguinem: vt correspondcrent vltima primis. Insuper Apostolus dicit 1. Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis, & cuilibet Sacramento respondet figura, & econuerso figuris Sacramenta. Quid igitur in noua lege respondet manna, quod erat cibus corporalis, omne delectamentũ in se habens, & omnis saporis suauitatem, & figurabat cibum spiritualem? Nihil profecto repræsentare in noua lege poterat, nisi Christũ, qui Io. 6. dicebat: caro mea vere est cibus, &c. sicut agno occiso in lege veteri non respondebat in noua nisi Christus occidendus: ergo nec cibo corporali, nisi Christus, qui est cibus spiritualis. Sed Christus realiter occisus est: ergo est realis cibus.

Sed quoniam nonnullas illusiones pusillis dæmon immittit, ideo ad confortandum eorũ spiritus illis respondebimus. Primo aliquibus dæmon suggerit, quomodo est possibile, quod Christus, qui est tam magnus, sit in tam paruo loco? Ideo istis respondẽdum est, quod ibi est per modum substantiæ, & non modo quantitatiuo, hoc est, non vtitur sua quantitate propria, occupando locum; sicut eadem anima est in paruulo existente in vtero, & extra vterum, & quando est magnus vir & in senectute: sic Christus est in parua, & magna hostia. Quod autem possit dari aliquod quãtum, quod non vtatur sua quantitate patet ex illo, quod dixit Christus, Matt. 19. Facilius est camelum per foramen acus transire: si non esset possibile, nõ diceret facilius: sed impossibile est, quòd camelus si vtatur quan-

quantitate sua transeat: ergo potest esse quantus, & non vti quantitate sua, virtute diuina. Figura habetur 4. Reg. 4. de muliere quadam, quæ ex paruo lecytho olei repleuit magna vasa iussu Elisęi prophetæ.

Aliquibus suggerit dęmon, quomodo est possibile, quod Christus sit ante oculos nostros, & nõ videamus eum? figura est de Elisæo, qui rogauit Dominum, vt aperiret oculos pueri, qui non videbat exercitum bellatorum, qui erat pro eis. Christus etiam reddidit se inuisibilem Luc 4. Transiens enim per medium illorum ibat. & ibidem 24. euanuit ab oculis eorum.

Alijs etiam suggerit dæmõ, quomodo Christus, qui est nisi vnus possit esse in tot locis? Dicendum, quod localiter non est nisi in cęlo, sed in Sacramẽto per modum substantiæ, & per habitudinem successionis. Similitudo communiter datur de voce prædicatoris, quæ cum non sit nisi vna in aere est æqualis in auribus singulorum. Magis tamen propria similitudo est de cella circundata speculis. Si vnus homo sit in medio, imago eius apparet in quolibet speculo. Si hoc facit natura, à fortiori Deus.

Alijs suggerit dæmon quomodo possibile est, quod Christus ita cito sit in hostia, cum sit magna distantia? Ratio naturalis est, quia virtus eius est infinita, & quia illa mutatio non est localis, sed instantanea. Similitudo naturalis est de sole qui illuminat in instanti. Et philosophi aiunt illuminationem fieri in instanti, cum nulla sit repugnantia ex parte medij. Similiter non frangitur ad fractionem hostiæ, quia ibi est per modum substantiæ, & quantitas specierum non est subiectiue in ipso: ideo Christus non diuiditur, sed quantitas. Similitudo est de speculo, ad cuius diuisionem non diuiditur imago in eo apparens, sed solum speculum, & in qualibet parte est imago. Si hæc facit natura a fortiori Deus. Si autem hæc non sufficiunt recurre tunc ad fundamenta. quod non capis quod non vides animosa firmat fides præter rerum ordinem.

Agnus paschalis fuit figura huius Sacramẽti: vt habetur Exod. 12. vbi dicitur: edent carnes, scilicet agni paschalis, & azymos panes, cũ lactucis agrestibus. Et deinde post pauca subdit, tenentes baculum in manibus, & comedetis festinanter: est enim phase, hoc est transitus Domini.

Sed quid habebat Dominus de lactucis agrestibus? Dicẽdum quod non propter se, sed propter repræsentationem. Sicut enim agnus ille qui occidebatur, & comedebatur in signum liberationis populi, figurabat, & repręsentabat Christum, qui fuit agnus Dei, occisus pro redemptione mundi. Et in huius signum & commemorationem præceptus est sub speciebus sacramentalibus manducari; sic ea, cum quibus manducabatur agnus, significabant ea, quæ obseruare debemus, manducando

cando Christum in hoc Sacramẽto.

Primo lactucæ agrestes significabant dolorem, & amaritudinẽ peccatorum, siue probationem, quam antè facere debemus: de qua Apost. 1. Cor. 11. dicit: Probet autem seipsum homo &c. Probatio autem hęc consistit in tribus scilicet, in contritione, confessione, & satisfactione.

Secundo docet renes accingere. Renum cingulum significabat castitatem, quam seruare debent communicantes, mente, & corpore: in huius figuram legimus 1. Reg. 21. quod Dauid petente cibos ab Achimelech sacerdote, qui non habebat laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, qui erat figura huius sacramenti, dixit: si mundi sint pueri a mulieribus, poterunt manducare. Respondit Dauid, continuimus ab heri & nudius tertius. Si ad comedendos illos panes propositionis debebant esse casti, & mundi a mulieribus: qui panis erat vmbra, & figura huius Sacramenti; à fortiori, instante communione, abstinere debent vxorati, & timere ne eis contingat; sicut figuraliter contigit Ozæ, de quo 2. Reg. 6. dicitur: quod in translatione arcæ testamenti cùm recalcitrarent boues, & declinaret arca, Oza sacerdos extendit manum suam ad arcam, & tenuit eam: iratusq; est Dominus indignatione cõtra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est iuxta arcam Dei, quæ figurabat hoc Sacramentum. Dicunt communiter doctores, quod hoc ideo, quia ea nocte dormierat cum vxore sua. Si ergo Dominus indignatus est cõtra Ozam, qui fecit hoc bono fine, & propter reuerẽtiam manum admouit, ne caderet arca, à fortiori erit iratus cõtra Sacerdotes (inter quos ego primus indignus) si castitatem non colent, & similiter contra omnes, qui polluti præsumunt aliquando accedere ad hoc Sacramentum?

Tertio docet baculum in manibus tenere: baculus figurabat spem veniæ, & vitæ, quam debent habere communicantes: quia sicut per baculum aliquis sustentatur & refocillatur: sic per spem. Vnde Greg. spes præmij vim minuit laboris. & Psal. 36. dicitur: Spera in Deo, & fac bonitatem, & pasceris in diuitijs eius. Vel baculus significat crucem & memoriam passionis, quam debent habere cõmunicantes Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Et 1. Cor. 11 Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis donec veniat.

Quarto debet habere calceamenta in pedibus. Calceamenta, quæ fiunt ex pelle, & corio animalium mortuorum, significat exemplum deuotionis, quam habebant sancti ad hoc Sacramentum. Calceamenta præseruant pedes a lapidibus, & spinis: sic exempla sanctorum a puncturis carnalium delectationũ, quæ dicuntur spinæ. Vnde Hiero. prohibe pedem tuum a nuditate. Similiter Ephes. 4. Calceati pedes in pręparationẽ Euangelij pacis. Calceamen-

ceamenta ergo significant prōptam voluntatem obediendi euangelio, & seruandi mandata, quam promptitudinem habere poterimus, si sanctos, qui fuerunt prompti, sequamur.

Nota quod licet in Sacramento Eucharistiæ sint diuersæ materiæ, & diuersæ formę, & sint multa materialiter: non tamen sunt plura Sacramenta, sed vnum formaliter, & perfectiue. Nam vt vidimus in 5. Metaphis. vnum dicitur nō solum, quod est indiuisibile, vel quod est continuum, sed etiam quod est perfectum: vt cum dicitur vna domus, & vnus homo, est autem vnus perfectione, ad cuius integritatem cōcurrunt omnia, quæ requiruntur ad finem eiusdem. Sicut homo integratur ex omnibus membris necessarijs ad operationem animæ, & domus integratur ex omnibus partibus, quæ sunt necessariæ ad habitandum: sic cum Sacramētum istud ordinetur ad spiritualem refectionem, quæ conformatur corporali, ad quam duo requiruntur, scilicet cibus qui est alimentum, & potus qui est humidus; est vnum Sacramentum, & ad eius integritatem duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus. secūdum illud Io. 6. caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: ideo Apost. 1. Cor. 10. ait · vnus panis, & vnum corpus multi sumus: omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus. Ex quo patet, quod Sacramentum Eucharistię, est Sacramētum Ecclesiasticæ vnitatis. Sed Sacramentum imaginem gerit eius, cuius est Sacramentum. Ergo Eucharistia est vnum Sacramentū.

Circa sumptionem dicēdum est, quod sumitur hoc Sacramētum secundum Thom. duobus modis, ex quibus resultāt tres. Primo spiritualiter tantū, dum quis masticat Christum per fidem cogitando: vnde Aug. crede scilicet amando, & manducasti. Et sic manducauerunt patres veteris testamenti secundū eundem. 4. dist. 9. Secundo sacramentaliter tantum. Hoc modo manducat fidelis peccator. Tertio vtroq; modo simul, vt iustus. Brutum animal neutro modo manducat.

De quinta Canonis parte. Cap. 62.

QVoniam Dominus dixerat, vt hoc in sui memoriam faceremus: ideo Ecclesia in hac parte tria sibi proponit memoranda, scilicet, tam beatam passionem, nec non ab inferis resurrectionem, sed in cęlos gloriosam ascensionē: quorum primum scilicet, passio excitat charitatem. Secundum, scilicet, resurrectio, corroborat fidem. Tertium scilicet ascensio, lætificat spē. Quid enim magis in nobis charitatē accēdit, quàm quod proprio filio suo non pepercit Deus? Rom. 8. Quid magis in nobis fidem confirmat, quàm quod Christus resurrexit à mortuis? Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabūtur. 1. Cor. 15. Quid magis in

in nobis amplificat spē, quàm quod Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus: vt ibi ipse est, illic sit & minister eius? Hæc est autem quinta canonis pars, & diuiditur in tres partes. In quarum prima ponitur cōsecratorum (in memoriam Christi) oblatio. In secunda petitur acceptatio oblatorum ibi, supra quæ propitio. In tertia postulatur diuinæ gratiæ participatio, ibi, supplices te rogamus.

Quo ad primum, quia Dominus ipse hæc in sui memoriam præcepit fieri dicens: hoc facite in meā commemorationē. Vnde, idest, ex hoc præcepto Sacerdos in persona Ecclesiæ ad patrem dicit. O pater clementissime. Vnde, idest, ex quo Christus filius tuus voluit, vt illa in sui memoriam faceremus, quæ ipse benignissimus in vltima cęna facere, & instituere dignatus est pro sua benignitate, & misericordia. Nos serui tui Sacerdotes, & clericiĵ, qui nostrorum ordinum seruitutem ad hæc offerenda accepimus. Isa. 61. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini ministri Dei vestri. Nos inquam serui, qui succedimus Apostolis, quos in Sacerdotes filius tuus personaliter consecrauit: & in ministerium suum specialiter deputauit, dum eis dixit, Hoc facite in meam commem. Nos in idem opus ab Ecclesia ordinati, & potestatem ab eodem Christo Domino nostro accipientes. Sed & plebs tua, idest tota communitas Christiana. Sancta, idest, sacratis Sacramentis imbuta. Vel sancta, idest, fide, & charitate in susceptione baptismatis sāctificata. Nos inquam serui tui: sed & plebs tua sancta, memores eiusdem Christi filij tui, cuius corpus, & sanguinem confecimus, & participamus. Eiusdem inquam Christi mediatoris Dei, & hominum. Filij tui, tibi cōsubstantialis, vt sic per ipsum ad te habeamus accessum. Rom. 5. Pacē habeamus ad Deum per Dominum nostrū Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidem in istam gratiam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ipse enim est ostium Io. 10. Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur: & ingredietur, & egredietur & pascua inueniet. Et ibidem. Huic ostiarius aperit. Vbi dicit Glos. Aug. quod Christus mediator est ostiū, & ostiarius fideles inducens ad patrem Domini nostri, qui facultatibus diues est in omnes. Rom. 10. Idem Dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Domini nostri, idest Dei, quia nisi esset Deus, nos vsque ad te per hostiam suam non induceret. Io. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit.

Tam beatæ passionis, hæc enim sunt Sacramenta Christi, per quæ nos eleuat: quorum primum ab infimis eleuat, & absoluit. Secundum ad beatitudinis eleuat gloriam. Tertium autē extollit ad beatorum lo-

eum. Et hoc est, Tam beatæ, hoc est, tã excellenter beatificantis Passionis, quæ mortuos a vinculis mortis absoluit. Moriente Christo, in passione, monuméta aperta sũt. &c. Matth. 27. Sic ergo mors Christi mortuos in imis soluit, vt eleuari possint. Psal. 145. Dominus soluit compeditos. Vnde gratulantes iam soluti dicunt: Dirupisti vincula mea tibi sacrificabo host. laud. & nomen Domini inuocabo.

Necnon & ab inferis, qui multos tenuerunt absorptos in animâ, & multo plures in culpa per malũ meritum, quo descendere meruerũt ad inferos. Psal. 48. Veruntamen Deus ab inferno redimet animam meam, cum acceperit me.

Resurrectionis, qua resurrexit & alios secũ resurgere fecit, quosdã in re, & quosdam in certa, & felici spe. Isa. 26. Viuẽt mortui tui, interfectique mei resurgent. 1. Cor. 15. Mortui resurgent, vnusquisq; in ordine suo: primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt: & ita in Christo resurgimus a morte animæ ad iustificationem, & à morte corporis ad gloriam. Rom. 4. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostrã.

Sed & in cęlos, tangit aliud nos eleuans Sacramentum. Et dicit cęlos pluraliter: quia, quamuis Christus pluraliter ad dexteram patris ascẽdit super omnes cęlos, sicut dicitur Ephes. 4. tamẽ in omnes cęlos omnium per ordines singulos ascẽdit: quia omnibus & singulis illuminationes suas inuehit, & inuexit, & inuehet in æternum. Et ideo decẽ sunt dies, quibus celebratur ascẽsio: quia nouem angelorum cęlos conscendit: & sic decimo in dextera patris resedit. Psal. 18. A summo cęlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius, nec est, qui se abscondat à calore eius.

Gloriosæ, quia omnia quęcunque fecit, & dixit, credibilia fecit. Psal. 92. Mirabilis in altis Dominus, testimonia tua credibilia facta sunt nimis.

Ascensionis, quæ nos in hostia Christo incorporatos in cęlum ascẽdere facit. Mich. 2. Ascendit pandẽns iter ante eos. Io. 14. Si quominus dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: manus nũc asi quantulum altius erigit: quia Christus eleuatis manibus ferebatur in cœlum.

Offerimus, tangit tertium: quod est hostiæ in cęlum à Sacerdote cũ clero & populo oblatio: & ideo dicit offerimus in plurali. Hebr. 13. Per Christum offeramus hostiam laudis semper Deo.

Præclaræ maiestati tuæ, quæ licet in omnibus clara sit: tamen pręclara, hoc est, præ alijs clara est in cęlis, & gloria beatorum, vbi nihil habet obscuritatis admixtum; vbi in dispari claritate sanctorum est par gaudium, vt ait Aug. & Matth. 13. Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei.

De tuis donis, quæ a te accepimus,

mus, idest, de frugibus segetum, & hoc quantum ad panem, qui consecratus est in carnem. Ac datis, idest, fructibus arborum, quantum ad vinum in sanguinem Christi conuersum. Non quod in oblatione hic sit panis, & vinum; sed quia, quæ offeruntur, ex pane & vino sunt cōfecta, & sub speciebus panis, & vini remanentibus latentia, & idcirco offerre nos dicimus de fructib' segetum, & arborum. Construe sic. Vnde nos serui tui Sacerdotes, & plebs tua sancta, passionis, resurrectionis, & ascensionis filij tui (clementissime pater) simul memores, Offerimus simul, non tamen simili modo. Nos enim Sacerdotes offerimus in ministerio, & opere: sed plebs tua sancta voto duntaxat, & deuotione. Sacerdotes namq; soli consecrant, & soli offerunt, vt personæ publicæ pro salute totius Ecclesiæ: Alij autem offerre dicuntur: quia desiderant, & precātur Deum, vt Sacerdotis oblatio accepta habeatur, & salus, quæ petitur, fidelibus concedatur. Offerimus igitur o pater clementissime præclaræ maiestati tuæ, idest, præ cæteris claræ. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quanto magis præfulget diuina maiestas? offerimus inquam de tuis donis ac datis, vt supra diximus.

Deinde facit Sacerdos quinque cruces, tres super corpus, & sanguinem, & semel super corpus tātum, & semel super sanguinem tantum, dicens. Hostiam puram, ✠, supple offerimus, hostiā, quæ iam ad ostiā cęli eleuata offertur: etenim virtute Eucharistiæ fit introitus ad vitā ęternam: Puram, idest, mundam a fomite originalis peccati inquit Alexan. Hostiam sanctam, quantum ad locutionem, idest, omnis sanctitatis virtutem tribuentem, in qua sar ctū sanctorum continetur. Io. 17. Ego pro ipsis sanctifico meipsum, scilicet. Hostiam immaculatam: hoc est maculam à nobis actualem abstergentem: eo quod immaculatus Dominus in ea cōtinetur, qui est agnus sine macula. Ephes. 5. Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam nō habentem maculam.

Vel. Hostiam puram, quantum ad deitatem, quæ est lux purissima, in qua nō sunt tenebræ vllæ. 1. Io. 1. Habitat enim lucem inaccessabilē. Hostiam sanctam, quo ad animam, omni gratia, & sanctitate plenissimam. De cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Io. 1. Hostiam immaculatam, quātum ad carnem de purissima Virgine sancti Spiritus operatione conceptam: & ideo omni naturali corporis perfectione decoram. Psal. 44 Speciosus forma præ filij hominum. Panem sanctum, dicitur panis per similitudinem: quia substantia panis, quæ ibi fuit, iam in corpus Christi est transubstantiata & nō est ibi: hic panis dicitur sanctus, quia sanctis, & non immundis est communicandus. Vitæ æternæ; quia vegetat ad vitam æternam dicitur panis vitæ æternæ. Si quis manducauerit hunc

panē viuet in æternum. Io. 6. & Eccleſ. 15. Cibauit eum pane vitæ, & intellectus.

Et calicem: a quo ſpirat ſpiritus, cui per ſanguinem Chriſti communicamus: & quia ſanguis lauando ſaluat à peccatis, & periculo: ideo additur, ſalutis perpetuæ. j Cor. 12. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui, aut liberi. & omnes vno ſpiritu potati ſumus. ibidem 10. Omnes eundem potum biberunt: bibāt autem de ſpirituali, conſequēte eos petra: petra autem erat Chriſtus.

Nota quod tres primę cruces fiūt ſuper oblatam & calicem: quia in tribus illis verbis. vtrunq; pariter intelligitur: aliæ vero duæ fiunt ſuper panem, ſcilicet prima, ſecunda ſuper calicem; quia ſpecialiter nominantur. Aduerte, quod nunquam in crucis ſignaculo panis ſeparatur a calice, niſi cum ſeparatim nominantur in canone.

Durandus vult, quod iſtæ quinq; cruces denotent quinq; Chriſti plagas. Vel quod Chriſtus quinque ſecula redemit.

Notatione autem dignum eſt circa has cruces: quod cruces factæ ante conſecrationem, ſignificāt ea, quæ acta ſunt ante crucifixionem Chriſti. Iſtæ verò, quæ fiunt poſt conſecrationem, repræſentant ea, quæ Chriſtus in cruce, & morte perpeſſus eſt. Sed iuxta hęc oritur quæſtio ſecundum Innoc. & Alex. non omnino ſubterfugienda. Cùm enim plene & perfecte conſecratio ſit celebrata, quare ſuper Euchariſtiam benedictā, & pleniſſime conſecratam, adhuc benedictionis inſignia imprimuntur? Reſpond. Innoc. præmiſſa proteſtatione nō prę-iudicandi ſaniori ſententiæ, quod in canone aliud verba ſignificant, aliud ſigna prætendunt. Significant enim verba, & referuntur, ac principaliter ſpectāt ad Euchariſtię cōſecrationem, ac oblationem. Signa vero principaliter pertinent ad hiſtoriam dominicę paſſionis recolendam. Nam verbis vtimur ad conſecrādum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem Chriſti. Signis vero vtimur ad recolēdum ea, quæ per hebdomadam ante paſchalem geſta ſunt, & acta circa Chriſtum. Secundum hoc igitur dicendum: quod ſigna non requiruntur ad cōſecrationem, quia illa iam perfecta eſt per verba ad hoc inſtituta: ſed referūtur ad paſſionem Chriſti recolendam, quæ poſt cōſecrationem Euchariſtiæ à Chriſto in cęna factā eſt conſummata. Sed fortaſſe dicis non ſolum benedictionis ſigna: ſed etiam verba ſubiunguntur, quæ ad conſecrationem pertinere vidētur, & innuere, quòd nondum ſit conſecratio conſummata. Sicut illa verba ante orationem dominicā prolata, Per quem hæc omnia ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas. Item poſt diuiſionem Sacramenti, cum dicit: fiat hæc commixtio, & cōſecratio corporis & sāguinis &c. Ad hoc reſpōdet Alex. par. 4. q. 37. poſt

post Dominum Innoc. quod quantum ad ordinem Eucharistiæ consecrandæ capitulum illud: Qui pridie, in quo fit consecratio, in fine canonis subijci debuisset: quoniam in eo consecratio consummatur. Sed ordo iste impediuisset ordinem historiæ recolēdæ, quia quod gestum fuit in medio, recoleretur in fine. Prouidus igitur canonis ordinator, vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus capitulum illud, Qui pridie quàm pateretur, quasi cor canonis in medio collocauit, vt quæ sequuntur, intelligantur præcedere, secundum illam figuram, quæ sæpe fit, vt quæ narratione succedūt, intellectu precedant. Vel potius, vt tam literæ, quàm historiæ suus ordo seruetur. hæc Alexan. Vnde videtur dicendum, quòd quæcunq; sequentia verba, quæ consecrationem sonare videntur: intelligenda sunt non pro tempore, pro quo referuntur, sed pro instanti prolationis formę consecrationis. Non enim possunt simul dici, quæ simul facta sunt, & fiunt. Licet ergo pro diuersis temporibus dicantur: sunt tamen accipienda, ac si pro eodem instāti proferantur. Vnde omnia verba canonis Eucharistiæ cōsecrationem designantia, referenda sunt ad instans consecrationis, & intelligenda, ac si pro eodem instanti simul cū forma consecrationis fuissent prolata. Ita quod verba præsentis temporis in illis successiue prolata idem tempus, scilicet prolationis formæ cōsecrationis, quasi tunc præsens importent: vt exempli gratia. Per quē hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis conuertēdo in sanctum, viuum, & benedictum corpus, & sanguinem eius: non modo cum hæc proferuntur: sed tunc cum verba consecrationis proferuntur, seu prolata fuerunt. Similiter cum dicitur. Fiat hęc commixtio, & consecratio, non quæ nunc fit: sed quæ facta est in termino prolationis formæ consecrationis.

De petitione acceptationis oblatorum. Cap. 63.

SVpra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere. Hæc est secunda pars huius quintæ partis principalis canonis: in qua post rememoratiuam oblationem consecratorum in parte præcedente, additur petitio acceptationis oblatorum. Et subdiuiditur in duas partes. In prima petitur acceptatio oblatorum, & hoc primo in genere. In secunda modus acceptationis petitur in specie ibi, sicuti accepta habere dignatus es, &c.

Circa primum ait, supra quæ, scilicet dona, & data tibi in hoc sacrificio oblata, corpus scilicet, & sanguinem Christi filij tui, o pater clementissime respicere digneris, de cęlo tuo habitaculo: sicut olim propheta tuus orauit, vt in Ecclesiam respiceres dicens: Respice de cęlo, & visi-

& visita vineam istam, sanguine filij tui, supra quam hic respicere peteris, plantatam. Quæ dona & data, panem scilicet vitæ, & calicem salutis perpetuæ, scilicet causatiuum, vt supra diximus: quę pluraliter referuntur ratione proprietatum per hæc verba, hostiam puram, hostiã sanctam, immaculatam consignatarum. Respicere digneris. Nam & hoc pater clementissime pollicitus es Isa. 66. Ad quem respiciam inquiens, nisi ad pauperculum, & cõtritum spiritu: & tremẽtem sermones meos? Hic autem propter nos oblatus Christus, scilicet pauperculus fuit, cum nudus in cruce tibi offerebatur. Tremebat quoque sermonem patris, dum offerens dixit: Non mea, sed tua voluntas fiat: per hunc itaque oramus digneris respicere, non nostris meritis: sed tua misericordia, propitio, ac sereno vultu. Propitio, idest, placabili vultu: facilitate dimissionis peccati, ꝑ quo offertur hostia, vt effectum remissionis peccatorum nostrorũ cõtra te commissorum audire mereamur. Propitius ero peccatis eorum: & iniquitatum eorum non recordabor amplius. Hiere. 3.

Sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel: & sacrificium patriarchæ nostri Abrahę: & quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech, sanctũ sacrificium, immaculatam hostiam. Hæc est secũda particula huius partis, in qua additur specificatio huius oblationis nostræ acceptationis, per oblationẽ patrum eam figurãtium. Adducuntur autẽ figurę tres, quarum semper vna plus manifestat de veritate, quàm alia. Prima enim manifestat oblati passionem. Secunda dignitatem vnigeniti oblati. Tertia ritum, & veritatem sacrificij. dic, Sicuti, &c. hoc aduerbium sicuti secundum Innoc. Alex. & Albertum: innuit similitudinem, non æqualitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quàm quod obtulit Abel, quàm quod obtulit Abraham, quàm quod obtulit Melchisedech. Nulla enim oblatio hac potior: sed hæc omnes præcellit. de consec. distin. 2. nihil. & Hugo de sacr. li. 2. par. 8. cap. 1. Sacramentum corporis & sanguinis Christi vnum est ex his, in quibus principaliter salus consistit: & inter omnia singulare, quia ex ipso oĩs sanctificatio est. Hęc enim hostia pro salute mundi oblata, omnibus præcedentibus, & sequentibus Sacramentis virtutem dedit, vt ex illa sanctificarent, per illam liberando omnes. Valet enim res magis, quàm vmbra: veritas quã figura. Ipsam igitur similitudinem magis debemus attendere, quàm quantitatem. Similitudinem dico talem, qualis esse poterat typi ad veritatem. Ista enim sacrificia, quæ hic annumerantur, fuerunt figuræ huius nostri sacrificij veri: de quo hic est sermo. Quapropter dignius est hoc, quam illa. Istud namque acceptum est ex se, & propter se ex opere operato. Illa autem ex fide, & deuotione offerẽtium. Non igitur,

tur, Sicut, notat æqualitatem in similitudine secundum eundem gradum similitudinis, quantum ad ipsa sacrificia in se: sed aliqualē, quantum ad offerentes. Vnde iste est sensus: Supra quæ pater clemen. respi. dign. propitio ac sereno vultu, & accepta habere: sicuti accepta habere dignatus es, & accepta tibi fuerunt, munera Abel, Abraham, & Melchisedech ex fide, & deuotione offerentium. Ita vt acceptum habeas nostrum sacrificium vltra hoc, quod ex se tibi placet: etiam gratū sit ex nobis offerentibus, hoc est tales nos offerentes facito fide, & deuotione, quales fuerunt Abel, Abraham, Melchisedech. Et vt nostra petitio sortiatur effectum, conemur etiam nos assimilari his patribus, quorum sacrificia placuerunt. Assimilemur inquam Abel, quatenus quod recte offerimus, recte diuidamus, quod quia Cain non fecit, peccauit. Sua namque recte, cui debebat, obtulit, Deo scilicet; sed retinens sibi seipsum, & cor suum auferens Deo male diuisit. Abel autem acceptum Deo in corde intus obtulit holocaustum: quia non se sibi retinuit: sed Deo totum se subdidit, & impendit. Ideo respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cain autem, & munera eius non respexit. Genes. 4. Prius ad Abel, postea ad munera eius respexit: quia non offerens placuit ex oblato, sed munus ex offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea placidas hostias offerebat. Et vt placidum sibi Deus faceret Abrahę sacrificium, primo ab illo affectum exigebat. Tolle inquit filium tuū, quem diligis Isaac, & offeres illum in holocaustum super vnum montium; quem monstrauero tibi, statimq; promptum inuenerat ad obediendum, & pro vnigenito, quem in corde obtulit, arietem inuenit, quem occidit Genes. 22. Melchisedech quoq; nisi se prius, post munus acceptū obtulisset, futurorū causas minime præuidisset: quorū intuitu mysticum panem, & vinum in sacrificium obtulit. Erat enim Sacerdos Dei altissimi. Genes. 14. Nos ergo assistentes ad offerēdum, si recte diuidimus prius nos in sacrificium offeramus: ac deinde sicut munus Abel: sicut sacrificiū Abrahæ: sicut hostiam Melchisedech vota nostra Dominus acceptabit. Munera dicitur pueri tui Abel. Munera scilicet, quæ de tuis donis accepit offerens de primogenitis, & adipibus gregis sui. Genes. 4. Dicit, pueri, scilicet obedientia, & puritate: non sensu & intellectu. Vnde 1. Cor. 14. dicitur: Nolite pueri effici sensu, & intellectu: sed malitia paruuli estote, sensu autem perfecti. Dicit, Tui, secundum quandam assimilationem. Isa. 42. Ecce puer meus electus, quem elegi: posui super eum spiritum meū. Iusti Abel, in quo occisus est agnus ille ab origine mundi, qui est sacrificium nostrum. Apocal. 13.

Et sacrificium patriarchæ nostri Abra-

& visita vineam istam, sanguine filij tui, supra quam hic respicere peteris, plantatam. Quæ dona & data, panem scilicet vitæ, & calicem salutis perpetuæ, scilicet causatiuum, vt supra diximus: quę pluraliter referuntur ratione proprietatum per hæc verba, hostiam puram, hostiā sanctam, immaculatam consignatarum. Respicere digneris. Nam & hoc pater clementissime pollicitus es Isa. 66. Ad quem respiciam inquiens, nisi ad pauperculum, & cōtritum spiritu: & tremētem sermones meos? Hic autem propter nos oblatus Christus, scilicet pauperculus fuit, cum nudus in cruce tibi offerebatur. Tremebat quoque sermonem patris, dum offerens dixit: Non mea, sed tua voluntas fiat: per hunc itaque oramus digneris respicere, non nostris meritis: sed tua misericordia, propitio, ac sereno vultu. Propitio, idest, placabili vultu: facilitate dimissionis peccati, ꝑ quo offertur hostia, vt effectum remissionis peccatorum nostrorū cōtra te commissorum audire mereamur. Propitius ero peccatis eorum: & iniquitatum eorum non recordabor amplius. Hiere. 3.

Sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel: & sacrificium patriarchæ nostri Abrahę: & quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech, sanctū sacrificium, immaculatam hostiam. Hæc est secūda particula huius partis, in qua additur specificatio huius oblationis nostræ acceptationis per oblationē patrum eam figuratium. Adducuntur autē figurę tres, quarum semper vna plus manifestat de veritate, quàm alia. Prima enim manifestat oblati passionem. Secunda dignitatem vnigeniti oblati. Tertia ritum, & veritatem sacrificij. dic. Sicuti, &c. hoc aduerbium sicuti secundum Innoc. Alex. & Albertum: innuit similitudinem, non æqualitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quàm quod obtulit Abel, quàm quod obtulit Abraham, quàm quod obtulit Melchisedech. Nulla enim oblatio hac potior: sed hæc omnes præcellit. de consec. distin. 2. nihil. & Hugo de sacr. li. 2. par. 8. cap. 1. Sacramentum corporis & sanguinis Christi vnum est ex his, in quibus principaliter salus consistit: & inter omnia singulare, quia ex ipso oīs sanctificatio est. Hęc enim hostia pro salute mundi oblata, omnibus præcedentibus, & sequentibus Sacramentis virtutem dedit, vt ex illa sanctificarent, per illam liberando omnes. Valet enim res magis, quàm vmbra: veritas quā figura. Ipsam igitur similitudinem magis debemus attendere, quàm quantitatem. Similitudinem dico talem, qualis esse poterat typi ad veritatem. Ista enim sacrificia, quæ hic annumerantur, fuerunt figuræ huius nostri sacrificij veri: de quo hic est sermo. Quapropter dignius est hoc, quam illa. Istud namque acceptum est ex se, & propter se ex opere operato. Illa autem ex fide, & deuotione offerētium. Non igitur,

tur, Sicut, notat æqualitatem in similitudine secundum eundem gradum similitudinis, quantum ad ipsa sacrificia in se: sed aliqualē, quantum ad offerentes. Vnde iste est sensus. Supra quæ pater clemen. respi. dign. propitio ac sereno vultu, & accepta habere: sicuti accepta habere dignatus es, & accepta tibi fuerunt, munera Abel, Abraham, & Melchisedech ex fide, & deuotione offerentium. Ita vt acceptum habeas nostrum sacrificium vltra hoc, quod ex se tibi placet: etiam gratū sit ex nobis offerentibus, hoc est tales nos offerentes facito fide, & deuotione, quales fuerunt Abel, Abraham, Melchisedech. Et vt nostra petitio sortiatur effectum, conemur etiam nos assimilari his patribus, quorum sacrificia placuerunt. Assimilemur inquam Abel, quatenus quod recte offerimus, recte diuidamus, quod quia Cain non fecit, peccauit. Sua namque recte, cui debebat, obtulit, Deo scilicet; sed retinens sibi seipsum, & cor suum auferens Deo male diuisit. Abel autem acceptum Deo in corde intus obtulit holocaustum: quia non se sibi retinuit: sed Deo totum se subdidit, & impendit. Ideo respexit Deus ad Abel & munera eius: ad Cain autem, & munera eius non respexit. Genes. 4. Prius ad Abel, postea ad munera eius respexit: quia non offerens placuit ex oblato, sed munus ex offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea placidas hostias offerebat. Et vt placidum sibi Deus faceret Abrahę sacrificium, primo ab illo affectum exigebat. Tolle inquit filium tuū, quem diligis Isaac, & offeres illum in holocaustum super vnum montium; quem monstrauero tibi, statimq; promptum inuenerat ad obediendum, & pro vnigenito, quem in corde obtulit, arietem inuenit, quem occidit Genes. 22. Melchisedech quoq; nisi se prius, post munus acceptū obtulisset, futurorū causas minime præuidisset: quorū intuitu mysticum panem, & vinum in sacrificium obtulit. Erat enim Sacerdos Dei altissimi. Genes. 14. Nos ergo assistentes ad offerēdum, si recte diuidimus prius nos in sacrificium offeramus: ac deinde sicut munus Abel: sicut sacrificiū Abrahæ: sicut hostiam Melchisedech vota nostra Dominus acceptabit. Munera dicitur pueri tui Abel. Munera scilicet, quæ de tuis donis accepit offerens de primogenitis, & adipibus gregis sui. Genes. 4. Dicit, pueri, scilicet obedientia, & puritate: non sensu & intellectu. Vnde 1. Cor. 14. dicitur: Nolite pueri effici sensu, & intellectu: sed malitia paruuli estote, sensu autem perfecti. Dicit, Tui, secundum quandam assimilationem. Isa. 42. Ecce puer meus electus, quem elegi: posui super eum spiritum meū. Iusti Abel, in quo occisus est agnus ille ab origine mundi, qui est sacrificium nostrum. Apocal. 13.

Et sacrificium patriarchæ nostri

Abrahæ: patris, scilicet patrum, & patris multarum gentium. Nostri, quia non tam Israeliticæ plebis, quàm tui populi Christiani pater: illius per carnem, istius per fidem. Vnde dicit: Non vltra vocabitur tibi nomen Abram; sed appellaberis, Abraam: quia patrem multarum gentium constitui te. Qui tibi obtulit vnigenitum secũdum illud. Per memetipsum iuraui dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me, benedicam tibi. Deinde sequitur.

Et quod, secundum sacrificium obtulit tibi primus & summus Sacerdos tuus Melchisedech, rex salem, proferens panẽ, & vinum reddendo gratias tibi Deo de victoria Abrahæ venientis de cęde quatuor regum. vt habetur Genes. 14. Sacerdos tuus non solum, quia tibi ministrans, sed quia te significans. Glo. Genes. 14. Melchisedech, qui interpretatur rex iustitiæ, & dicitur rex pacis, Christum significat: per quẽ reconciliati sumus, & qui in fine seculi iudicaturus est.

Sanctum sacrificium immaculatam hostiam. Hanc clausulam secundum Innoc. addidit Leo Papa. Et potest referri ad sacrificium Melchisedech: quod dicitur sanctum, & immaculatum: non in se formaliter: sed figuratiue propter sacrificium nostrum: quod in illo expressius fuit præfiguratum: quapropter & illi, nostri sacrificij conditiones attribuuntur. Hoc quidem sanctum est propter plenitudinem gratiæ, & & virtutum copiam (Non enim dedit Deus spiritum ad mensuram filio suo) qui in hoc sacrificio nostro continetur. Io. 3. Est & sacrificium immaculatum quo ad innocẽtiam, & peccati immunitatem. Christus enim nec peccatum fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Isa. 53. 1. Pet. 2.

Abel ergo quia pro sacrificio mortem pertulit, & hoc à fratre; significauit mortem Christi à fratribus Iudæis perpetratam: natus enim erat in Iudęa, & de Iudęis Christus. Abraham qui obtulit proprium filium, quantum ad animi præparationem: significat in nostra oblatione patri cęlesti vnigenitum suũ offerri, nihil autẽ vnigenito dignius. Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit Deus. Offerens autem panem, & vinum Melchisedech, nostri sacrificij ritum figurabat, & sua persona personam Christi, qui est Sacerdos in ęternum. Et tam proprie Malchisedech oblatio nouum sacrificium præfigurauit, vt inde prædictum sit, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: qui secundum Apost. per omnia assimilatus est filio Dei. Vide in com. nostris super Epist. ad Hebræos.

Item eliguntur horum trium patrum sacrificia, qui & ipsi fuerunt figuræ Christi: Abel propter martyrium. Abraham propter perfectam obedientiam. Melchisedech propter pacis principatum. Nam Chri-

Christus sui sanguinis effusione factus est martyrum corona, speculū obedientiæ, Princeps pacis, pater futuri sæculi. Amplius quia illa sacrificia processerunt ex pura, & integra fide, & deuotione ad Deum, non ex timore sicut alia legalia sacrificia.

De participatione diuinæ gratiæ. Cap. 64.

SVpplices te rogamus omnipotens Deus. Iube hæc perferri per manus sācti Angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinę maiestatis tuæ. Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cęlesti, & gratia repleamur. Per eundem Christum Dominum nostrū, Amen.

Hæc est tertia pars huius quintæ partis principalis canonis, in qua post petitam oblatorū acceptationem, petit Sacerdos diuinæ gratiæ, & benedictionis participationem. Sacerdos autem dicens hāc orationem quinq; facit: recitat illam inclinatus, vt dicit rubrica, osculatur altare, signat hostiam, calicem, & seipsum. Humiliter se inclinat, vt per signum sensibile foris exhibitum, significet interiorem humilitatem, qua supplicans debet animo vestiri, vt sua oratio exaudiatur ab eo, qui humilium non spernit affectum. Iungit insuper manus ad ampliorem humilitatem ostendendā. Osculatur altare in verbo illo, participatione, vt se fieri participē ostē dat altaris sacrificij, cum omnibus alijs, vel vt significet reconciliationem humani generis cum Deo patre in altari crucis factam per filij mortem. Psal. 118. Participem me fac Deus omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

Deinde Sacerdos tres cruces facit, primam in verbo, corpus; secundam in verbo, & sanguinem; tertiam in verbo, omni benedictione, signans corpus, siue species panis, species vini, & seipsum. Quæ cruces secūdum diuersos varia habent significata. Per primam secundum aliquos, commemoratur rigidissima in cruce tensio nobilissimi corporis, vsque ad omnium neruorum, & ossium dinumerationem. Per secundam crucem, effusio largissima sāguinis figuratur, qua omni defluxo humore, corpus Saluatoris sacratissimum tostum est, sicut cremium in frixorio, & aruit tanquam testa virtus eius. Per tertiam innuitur passionis fructus, qui est omnis benedictionis, & gratiæ deriuatio a Christo in redemptos per ipsum. Nam de plenitudine eius omnes accepimus. Ideo fit hæc signatio ante faciem Sacerdotis: vt significetur hic fructus, & benedictio in Sacerdote, & in his, pro quibus offert permanere.

Secundum alios. Primæ duæ cruces significant, quod Christus pro duobus populis passus est. Vel secundum alios, quod per mortem

Christi, & sanguinis effusionem a duplici morte, corporis, scilicet, & animæ liberati sumus. Tertia autem fit ante faciẽ Sacerdotis: vt crucis, & passionis Christi teneat memoriam, & sic passionis socius factus, fiat particeps & regni. iuxta id. 2. Tim. 2. si sustinebimus, & cor regnabimus. Vel per tertiam crucẽ significari potest, quod per Christi passionem in cruce consummatam, crux facta est figura dæmonibus formidabilis: qua cõtra eos efficaciter munimur & defensamur. Vel crux super corpus, vincula significat, quibus ligatus fuit Dominus; super calicem flagella repręsentat: ante faciem Sacerdotis significat sputa, & alapas, quibus facies ligata, percussa est. Secundum Albertum, per primam crucem super corpus dicit significari, plenitudinem benedictionis a primo perfectore sanctitatis, scilicet, Christo in corpus Christi mysticum procedere. Per secundam super calicem signatã, significari in idem corpus Christi mysticum gratiam recipi. Per tertiam ante faciem Sacerdotis figuratam, significari eandem gratiam in Sacerdote, & eis, pro quibus offert, permanere. Sicq; vario modo exponitur, & etiam ab alijs aliter, quos omitto breuitatis causa.

Supplices inquit, idest humiles, te rogamus. Allegamus autem humilitatem nostram in petendo benedictionis gratiam: instructi doctrina Iaco. dicentis: Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Et scientes etiam, quod oratio humilium cęlos penetrat: & non discedit, donec altissimus in eã inspiciat. Eccles. 35. Rogamus te omnipotens Deus: quia nemo potens est præstare quæ petimus. Omnipotens Deus, qui es rex angelorũ, Dominus cęli & terræ: in cuius ditione cuncta sunt posita.

Iube hæc perferri. Tantæ sunt profunditatis hæc verba, inquit Innoc. vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Greg. 4 lib. dialog. cap. 50. Quis inquit, fidelium dubiũ habere possit, in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem cęlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse: summis ima sociari, terrena cęlestibus coniungi. Vnum quoq; ex visibilibus, & inuisibilibus fieri. Idem: Vno eodemq; tempore, & momento, & in cęlum rapitur ministerio angelorum sociandus corpori Christi, & ante oculos Sacerdotis in altari videtur: & ponuntur hæc verba de consec. dist. 2. Quid sit sanguis. Subdit Innoc. Saluo tamen occulto cęlestis oraculi Sacramento, possunt hæc verba, licet simplicius, tamen securius intelligi sic, triplicirer quidem: secundum quod pronomen, hæc, potest demonstrare: vel fidelium vota, vel corporis, & sanguinis sacramenta, vel per ea mystice significata. Primo modo sic. Iube hæc, scilicet vota fideliũ, supplicationes, & preces, perferri, idest, repræsentari: per manus sancti Angeli tui, idest, per ministeriũ ange-

angelorum, qui (vt dicitur Heb. 1.) sũt omnes administratorij spiritus. Hi quidem nunciant orationes nostras Deo, quas fundimus: iuxta id Tob. 12. Quando orabas cum lacrymis, &c. Ego tuli orationem tuam Domino. Et secundum Alber. non intelligitur pro vno angelo in prę-senti, sed pro omnibus. Omnes enim cęlestes essentiæ creatæ (ait Dionys.) angeli vocantur, quorum innumera est multitudo Dan. 7. Millia millium ministrabant ei. Hoc autem maxime intelligendum est fieri, dicit, in Sacramento altaris allegans illud Greg. Assistunt autem angeli non ad hoc Sacramentũ cõsecrandum, quia ad hoc non acceperunt potestatem. Adsunt autem vt honorem, & reuerentiam exhibeant regi suo Christo. Vt quoq; vota, & preces, & desideria Sacerdotis, & totius populi Deo repræsentent. Non autem hoc petitur secundum Aug. vt Deus per angelos noscat primo, quid petimus, aut desideramus, quia omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas in Deum, & æternitatem referre, siue petendo, quid erga se fiat; siue consulendo, quid faciat: aut quid Deo iubente implendum esse cognoscat, hoc nobis euidenter, vel latenter, angelus reportet. Sic enim Deus iuxta ordinem suæ sapientiæ statuit, vt infima per media reducantur ad suprema. Sic docet homines per angelos, inferiores per superiores, vt omnis illuminatio a patre luminum ordinate procedat vt ait Dionys. in lib. de ang. hier.

Secundo exponitur sic. Iube hęc perferri. Hæc, idest, corpus, & sanguinem filij tui. In sublime altare, idest, in cęlum, non secundum realem loci trãslationem; quia ibi iam residet in forma gloriosa, sed secundum acceptationem gratam, inquãtum tibi hæc corpus, & sanguinem offerimus, petẽtes, vt ex eorũ participatione cęlesti gratia repleamur.

Tertio sic exponit. Iube hæc perferri. Hæc, idest, signatum per Sacramenta corporis, & sanguinis: quod est Ecclesia militans. Ecclesiam militantem, eiusque membra. Iube tu pater cœlestis perferri in sublime altare tuum, idest, Ecclesiã triumphantem, quæ altare dicitur: iuxta id Leuit. 6. Ignis in altari meo semper ardebit, idest, feruor charitatis in Ecclesia triumphante: & dicitur altare, quia ibi sacrificatur sacrificium laudis. Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine in sęcula sæculorum laudabunt te. In conspectu diuinæ maiestatis tuæ, idest, supremæ, & altissimæ diuinitatis tuæ: quæ in cęlo, & Ecclesia triumphante singulari fulgore rutilat. Per manus sancti angeli tui, idest per ministerium, & seruitium angelorum, vt supra diximus. Vel per manus angeli tui, idest, Christi, qui est magni cõsilij angelus Isa. 9. Vocabitur nomen eius magni consilij angelus. Vt quotquot, de seruitute cleri, vel voto populi. Ex hac altaris participatione: hoc est ex sacrifi-

crificij altaris cõmunione. Sumpserimus,& hoc sacramentaliter,vt celebrans, vel spiritualiter tantum vt populus circunstans. Sacrosanctum filij tui corpus,quod operatione spiritus sancti de purissimis sanguinibus Virginis formatum. Et sanguinem, naturalem pro nobis fusum eiusdem filij tui. Omni cęlesti benedictione, omnium spiritualium charismatum, gratiarum,donorum & virtutum. Repleamur,quia sine horum largitione omne opus nostrum inualidum est. Repleamur, a te patre luminum: a quo omne datum optimum. Concluditur per eundem Christum Dominum nostrum, quem constituisti mediatorem, inter te & nos peccatores,atq; aduocatum,vt causam nostram coram te pijssimo iudice,& iustissimo ageret: & pro nobis efficaciter interpellaret.q.d. Non per merita nostra placere tibi poterit nostra oratio. Placeat ergo tibi saltem per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, in quo tibi bene complacuisse testatus es. Per hunc accedimus ad te.

De sexta parte canonis. Cap. 65.

MEmẽto etiam Domine famulorum, famularumque tuarum N. & N. qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiũt in somno pacis. Ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescẽtibus locum refrigerij, lucis, & pacis vt indulgeas,deprecamur. Per eundẽ Christum Dominum nostrum. Hæc est sexta pars principalis totius canonis, in qua post consecratorum rememorationem, & petitam salutẽ ijs,qui sacrificio perfruuntur:in parte ista subinfertur refrigerij, ac suffragij postulatio, & iterata sanctorũ inuocatio: quatenus petita a Domino concedantur. Et diuiditur in duas partes. In prima petitur refrigerium pro defunctis. In secunda petitur suffragiũ pro viuis,adiunctis sanctorum memorijs. ibi. Nobis quoque peccatoribus. Circa primum duo facit Sacerdos. Primo orat pro quibusdam mortuis specifice. Deinde pro mortuis in generali. ibi. Et omnibus in Christo quiescentibus. Sed primùm nota, quod:

Orare pro defunctis in Missæ sacrificio non est nouum,sed consuetudo antiquissima: audi Tertul.lib. de Monogamia: qui fuit vicinus tẽporibus Apostolorum. Orationes pro defunctis,inquit,pro natalitijs, annua facimus. Ergo perseueret in ea cum eo necesse est, quem iam repudiare nõ poterit; nec sic quidem nuptura, si repudiare potuisset, & pro anima eius oret,& refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus. Et S. Io. Chrys. in homil.69. Ad populũ Antioche. ait: Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem

mul-

multã, &c. non desunt testimonia.

Dicit ergo. Memento etiam. Etiã est signum continuatiuum distinctorum abinuicem: & in proposito continuat hanc orationem proxime præcedenti: vt sit sensus, cum hoc, quod petimus, quod nos viui cœlesti benedictione, & gratia repleamur, etiã petimus Domine, vt memoriam habeas famulorum famularumq; tuarum, &c. credentes nostrum sacrificium non solum prodesse viuis, sed & defunctis. Vnde Innoc. Papa ait: Orat pia mater Ecclesia non solùm pro viuis, sed etiã pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessioni commendat, certissime credẽs, quod sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionẽ peccatorũ, non solũ ad salutem viuentiũ, verũ etiã ad absolutionem valeat mortuorum. vnde de consec. dist. 1. Visum. In Concilio Cabilonensi decretũ est in hunc modum. Visum nobis est, vt in omnibus Missarum solemnijs pro spiritibus defunctorum loco competẽti in Ecclesia ad Dominum deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus, & quibuslibet necessitatibus Dominũ deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces ad Dominũ in Missarum solemnijs fundantur. Vnde Aug. Non sunt prætermittendę, inquit, supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciẽdas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate laudamus, defunctorum etiam tacitis nominibus eorũ, quos sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunq; cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre Ecclesia.

Orat ergo Memento etiam Domine famulorum, famularumque tuarum: qui tibi in obedientia mandatorum tuorũ, famulati sunt, quia de ijs, qui numquam famulari voluerunt, nulla est apud Deum recordatio. 2. Tim. 2. cognouit Dominus, qui sunt eius. & Io. 10. cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Exprimit autem Sacerdos famulatum eorum, pro quibus orat: vt quod petit, valeat citius impetrare: exemplo sapientis, qui cum sapientiam de sede magnitudinis sibi mitti petijt: statim induxit famulatum dicens: Quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuę. Sap. 9. Et ita fecit Dauid Psal. 142. Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego seruus tuus sum. Sequitur.

Qui nos præcesserunt cum signo fidei: tangit pietatem mortuorum, & professionem. Qui nos præcesserunt ante nos decedendo. cum signo fidei, hoc est, Sacramenta fidei, venerabiliter, & reuerenter suscipiendo. De illis enim est spes apud Ecclesiam, & pro illis, intercedit. Nam quid mihi de ijs, qui foris sunt? inquit Apost. 1. Cor. 5. Vel secundum Innoc. cum signo fidei, idest, cum charactere christianitatis: quo fideles ab infidelibus discer-

discernuntur, iuxta id Apoc.7. Audiui numerum signatorum, &c. In susceptione quidē baptismatis, imprimitur quoddam signum spirituale, ac indelebile in animam baptizati, per quod descernitur ab infideli, & non baptizato. Vel qui præcesserunt cum signo fidei, idest, qui dum vixerunt apparuerūt in eis signa, quod fuerunt fideles, & vere Christiani, de quibus non est despe randum, sed magis pro eis orandum. Sequitur.

Et dormiunt in somno pacis, i. sine peccato mortali secundum Bernar. de par, sed in Dei amicitia, & gratia. His enim duntaxat prosunt orationes viuentium. Frequenter autem scriptura mortuos dormien tes vocat: pro eo, quod sicut dormientes somno naturali a somno euigilant, sic & mortui a somno resurgent. vnde 1. Thes. 4. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non cōtristemini, sicut & cęteri, qui spem non habent & Io. 11. Lazarus amicus noster dormit. & Luc. 8. Nō est enim mortua puella, sed dormit. Qui naturæ sunt mortui, Deo dormiunt: nam secundum Aug. non tam facile quis dormientem a somno excitat, quam facile Deus a morte resuscitat. Ex hoc verbo videtur innui secūdum Alber. quod animæ in purgatorio non affliguntur ministerio dæmonum: quia cum dęmonibus somnum pacis non haberent, sed purgantur per seipsas: sicut aurū purgatur, & rutilat in igne. Vnde 1. Cor. 3. Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamē saluus erit, sic tamē quasi per ignem. Vnde non opinor, ait Alber. quod dæmones animas purgandas deferant ad loca pęnarum: quia sanctæ sunt animæ illæ. Et dicit propheta: Non tradas bestijs animas confitentes tibi: hoc est, non tradas eas potestati dæmonum affligendas, qui sunt bestiæ dictæ; & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem, quia purgatos educis de locis pęnarum. Hic Sacerdos debet facere specialem memoriam defunctorum secundum Innoc. & Alber. scilicet parentum, consanguineorum, specialiter commissorum, & eorum, quibus Missam suam applicare maluerit: quorum memoriam non verbaliter exprimat, sed tantum mentaliter cogitabit personas ipsas, ne turbetur astantium deuotio. Et memoria debet esse breuis, ne afficiant circunstantes tędio. Sequitur.

Ipsis Domine, & oībus in Christo quiescentibus: pro omnibus generaliter orat: Ipsis, scilicet, quos speciali recordatione designauim'. Et omnibus in Christo quiescentibus, idest, in fide, & cōfessione Christi defunctis. De quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Vt indulgeas, idest, concedas. Locum refrigerij in quo nō est ardor pęnarum. Hic est locus, qui petitur in gratia defunctis, scilicet, quātum ad pęnam ignis. Quia licet consolationem habeant ex cer titu di-

titudine dipiscendæ beatitudinis & charitate Dei, qua replentur; non tamen habent refrigerium a pęna, quam adhuc sustinent pro peccatis in vita præsenti cómissis, & non plene remissis quantum ad satisfactionem. Tale est refrigerium, quod per aquam designat Zachar. 9. Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua refrigerij: scilicet, ab afflictione pęnarum: quamuis non desit refrigerium diuinę consolationis. Sequitur, lucis, idest locum illum, in quo non est obscuritas tenebrarum. Sunt enim animę in purgatorio priuatæ aperta Dei visione, in qua est lux maxima: habitat enim Deus lucem inaccessabilem. In his ergo tenebris sunt: non in tenebris culpæ, infidelitatis, aut desperationis, habēt enim lumē cognitionis spei, & charitatis. De quibus accipi potest illud Mich. 7. Ne læteris inimica mea super me: quia cecidi, consurgam. Cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est. Sequitur.

Et pacis. In qua non est afflictio hostium. Apoc. 21. Absterget Deus omnem lacrymā ab oculis sanctorum, &c. Vel pacis, contra vermem conscientiæ: qui in ijs, qui a pace æternitatis, perfecta seiuncti sunt, non moritur. Donec perueniat ad locum, vbi delectabuntur multitudine pacis, cum placebunt coram Deo in lumine viuentium. Hic locus refrigerij, lucis, & pacis cęlum est empyrium: locus beatorum, locus consolationis, & refrigerij. De quo Sap. 4. Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Locus claritatis, & lucis, quam claritas Dei illuminat secundum id Apoc. 21. Ciuitas non eget sole, neq; luna: vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eā: & lucerna eius est agnus. Vt indulgeas, idest, ex bonitate tua indulgentiam tribuas, deprecamur, omnes qui tibi sacrificium offerimus, siue seruitute, siue voto vt assistentes, seruitute vt Sacerdos & clerici ministrantes.

Concluditur per eundem Christum Dominnm nostrum: qui ad inferos descendens defunctos liberauit a locis pęnarum, inducens in locum refrigerij, beatitudinis æternæ. Ipse etiam est splendor paternæ gloriæ: lux & veritas, quem expectabunt sedentes in tenebris, vt educerentur ad locum diuinę claritatis. Congrue ergo petimus, Per Dominum nostrum Iesum Christum, vt in ipso donetur quiescentibus defunctis locus refrigerij, lucis, & pacis.

De suffragio viuorum. Cap. 66.

CVm Sacerdos post defunctorum memoriam ad viuos redit, quasi signo visibili se profitens peccatorem, significans simul contritionem in pectore dicit. Nobis quoq; peccatorib⁹ famulis tuis, &c. Hęc est secunda pars principalis huius sextæ partis totius canonis, in qua post petitum refrigerium pro defunctis, petitur suffragiū pro viuis:

discernuntur. iuxta id Apoc.7. Audiui numerum signatorum, &c. In susceptione quidē baptismatis, imprimitur quoddam signum spirituale, ac indelebile in animam baptizati, per quod descernitur ab infideli, & non baptizato. Vel qui pręcesserunt cum signo fidei, idest, qui dum vixerunt apparuerūt in eis signa, quod fuerunt fideles, & vere Christiani, de quibus non est desperandum, sed magis pro eis orandum. Sequitur.

Et dormiunt in somno pacis, i. sine peccato mortali secundum Bernar. de par, sed in Dei amicitia, & gratia. His enim duntaxat prosunt orationes viuentium. Frequenter autem scriptura mortuos dormientes vocat: pro eo, quod sicut dormientes somno naturali a somno euigilant, sic & mortui a somno resurgent. vnde 1. Thes.4. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non cōtristemini, sicut & cęteri, qui spem non habent & Io. 11. Lazarus amicus noster dormit. & Luc. 8. Nō est enim mortua puella, sed dormit. Qui naturæ sunt mortui, Deo dormiunt: nam secundum Aug. non tam facile quis dormientem a somno excitat, quam facile Deus a morte resuscitat. Ex hoc verbo videtur innui secūdum Alber. quod animæ in purgatorio non affliguntur ministerio dæmonum: quia cum dęmonibus somnum pacis non haberent, sed purgantur per seipsas: sicut aurū purgatur, & rutilat in igne. Vnde 1. Cor. 3. Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamē saluus erit, sic tamē quasi per ignem. Vnde non opinor, ait Alber. quod dæmones animas purgandas deferant ad loca pęnarum: quia sanctæ sunt animæ illæ. Et dicit propheta: Non tradas bestijs animas confitentes tibi: hoc est, non tradas eas potestati dæmonum affligendas, qui sunt bestiæ dictæ; & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem, quia purgatos educis de locis pęnarum. Hic Sacerdos debet facere specialem memoriam defunctorum secundum Innoc. & Alber. scilicet parentum, consanguineorum, specialiter commissorum, & eorum, quibus Missam suam applicare maluerit: quorum memoriam non verbaliter exprimat, sed tantum mentaliter cogitabit personas ipsas, ne turbetur astantium deuotio. Et memoria debet esse breuis, ne afficiant circunstantes tędio. Sequitur.

Ipsis Domine, & oibus in Christo quiescentibus: pro omnibus generaliter orat: Ipsis, scilicet, quos speciali recordatione designauim⁹. Et omnibus in Christo quiescentibus, idest, in fide. & cōfessione Christi defunctis. De quibus dicitur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Vt indulgeas, idest, concedas. Locum refrigerij in quo nō est ardor pęnarum. Hic est locus, qui petitur in gratia defunctis, scilicet, quātum ad pęnam ignis. Quia licet consolationem habeant ex certitu di-

titudine dipiscendæ beatitudinis & charitate Dei, qua replentur; non tamen habent refrigerium a pęna, quam adhuc sustinent pro peccatis in vita præsenti cōmissis, & non plene remissis quantum ad satisfactionem. Tale est refrigerium, quod per aquam designat Zachar. 9. Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua refrigerij: scilicet, ab afflictione pęnarum: quamuis non desit refrigerium diuinę consolationis. Sequitur, lucis, idest locum illum, in quo non est obscuritas tenebrarum. Sunt enim animę in purgatorio priuatæ aperta Dei visione, in qua est lux maxima: habitat enim Deus lucem inaccessabilem. In his ergo tenebris sunt: non in tenebris culpæ, infidelitatis, aut desperationis, habēt enim lumē cognitionis spei, & charitatis. De quibus accipi potest illud Mich. 7. Ne læteris inimica mea super me: quia cecidi, consurgam. Cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est. Sequitur.

Et pacis. In qua non est afflictio hostium. Apoc. 21. Absterget Deus omnem lacrymā ab oculis sanctorum, &c. Vel pacis, contra vermem conscientiæ: qui in ijs, qui a pace æternitatis, perfecta seiuncti sunt, non moritur. Donec perueniat ad locum, vbi delectabuntur multitudine pacis, cum placebunt coram Deo in lumine viuentium. Hic locus refrigerij, lucis, & pacis cęlum est empyrium: locus beatorum, locus consolationis, & refrigerij. De quo Sap. 4. Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Locus claritatis, & lucis, quam claritas Dei illuminat secundum id Apoc. 21. Ciuitas non eget sole, neq; luna: vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eā: & lucerna eius est agnus. Vt indulgeas, idest, ex bonitate tua indulgentiam tribuas, deprecamur, omnes qui tibi sacrificium offerimus, siue seruitute, siue voto vt assistentes, seruitute vt Sacerdos & clerici ministrantes.

Concluditur per eundem Christum Dominnm nostrum: qui ad inferos descendens defunctos liberauit a locis pęnarum, inducens in locum refrigerij, beatitudinis æternæ. Ipse etiam est splendor paternæ gloriæ: lux & veritas, quem expectabunt sedentes in tenebris, vt educerentur ad locum diuinę claritatis. Congrue ergo petimus, Per Dominum nostrum Iesum Christum, vt in ipso donetur quiescentibus defunctis locus refrigerij, lucis, & pacis.

De suffragio viuorum. Cap. 66.

CVm Sacerdos post defunctorum memoriam ad viuos redit, quasi signo visibili se profitens peccatorem, significans simul contritionem in pectore dicit. Nobis quoq; peccatorib⁹ famulis tuis, &c. Hęc est secunda pars principalis huius sextæ partis totius canonis, in qua post petitum refrigerium pro defunctis, petitur suffragiū pro viuis:

uis:& consortium cum sanctis triũphantis Ecclesiæ membris. Et subdiuiditur in tres particulas: secunda ibi: cum sanctis Apostolis. tertia ibi: Per quem hæc omnia. Rubrica ita dicit. Percutit pectus clara parum voce dicens: Nobis quoque peccatoribus. Quidã dicunt, quod significat clamorem Christi in cruce morientis, sed hoc non admittitur, quia Christus clamauit voce magna, & Sacerdos hic parum clara voce hæc ait, vt docet rubrica. Alij vero dicũt, quod Sacerdos hęc verba proferendo paululum expressa voce percusso pectore silentium interrumpens, repræsentat contritionem, & confessionem latronis in illo passionis dominicę articulo increpantis alterum, & dicentis: Nos digna factis recipimus. hic autem nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum Luc. 23. Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum: propter quod dixit illi Iesus: Hodie mecum eris in paradiso. Alij vero dicunt, quod per exaltationem vocis, & percussionem pectoris exprimitur illud, quod centurio, & qui cum illo erant, visis his, quæ fiebãt, timuerunt valde dicentes. Vere filius Dei erat iste. Et percutiebant pectora sua. Matth. 27. Et reuertebantur ad propria. Noti vero eius & mulieres, quæ Christum secutæ fuerant a Galilæa stabant a longe, hæc videntes, quos significant ministri, scilicet Diaconus & Subdiaconus retro stantes: qui ad hanc vocem erecti in os Sacerdotis vel Episcopi intuentur. Fit *ista percussio* tribus digitis, literaliter, quia dedecet aperire digitos quibus tetigit Sacramentum Eucharistiæ. Mystice autem vt notetur trinitas in vnitate. Vel quia peccauimus corde, ore, & opere. Vel exaltat vocem Sacerdos dans signum populo, vt & ipse populus confiteatur se peccatorem, & contritum, pectora sua ad Sacerdotis exemplum similiter tundendo.

Nobis quoque. Nobis, secundũ Alber. quoque qui pro mortuis intercessimus, & sacrificium pro eorum liberatione a pęnis obtulimus, cum tamẽ nos magis hac gratia indigeamus. Debet enim Sacerdos quemadmodum pro alijs: ita etiam pro seipso offerre pro peccatis. vt dicitur Hebr. 5. quoniam & *ipse circundatus* est infirmitate. Addit peccatoribus: peccatores se & alios viuos pronunciat, quia & dilectus Christi discipulus, mundissimus, & purissim⁹ de seipso & alijs ait: si dixerimus, quia peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Et addit Innoc. & post eũ Alex. de Ales. licet oĩ tẽpore debeamus ex corde nos recognoscere peccatores, præcipue tamen illud expedit in Missæ sacrificio, quod in remissionem peccatorum celebratur. Sequitur.

Famulis tuis, per veram ac humilem obedientiam: Et de multitudine miserationum tuarum sperantibus, in qua propheta confisus petiuit peccatorum remissionem, dicens: Secundum multitudinem miseratio-

serationum tuarum dele iniquitatẽ meam. Dicitur autem de multitudine miserationũ non quod in Deo sint multæ misericordię, quia nulla est ibi pluralitas, vbi oĩa sunt vnum. Dicitur pluraliter propter varios, & multos diuinæ misericordiæ effectus, qui nonnunquam Dei miserationes nominantur. Sequitur.

Partem aliquam: exprimit petitionis materiam. Hoc est illud quod petitur nobis peccatoribus, quod est habere partem, siue Dei participationem beatificam cum sanctis Apostolis & Martyribus iam in gloria sublimatis, vt transferat nos a potestate tenebrarum, & det nobis partem sortis sanctorum in lumine. Colos. 1. & Psal. 15. Dominus pars hęreditatis meæ. Et sequitur. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes scilicet cõsortium nostrarum partem in beatitudine mẽsurantes: ceciderunt nobis in pręclaris partibus hæreditatis æternæ. Sed quare dicit partem cum Deus sit summe simplex non habens partem? Dicitur quod licet Deus sit simplex non habens partes: tamen dicit partem aliquam propter hoc, quia quilibet secundum meritum habebit diuinę faciei visionem, ita quod vnus alio perfectius videbit Deum: vel quia sancti videbunt eum totum, non tamen totaliter, idest, non secundum omnes modos quibus est visibilis: quia est infinitus: & cum comprahendi non possit: ergo quasi partem dabit nobis. Totaliter autem non est comprahensibilis Deus, nisi filio suo, qui est in sinu suo. Vt dicit Ioan. 1.

Et societatem cum Sanctis. In hoc enim est summa iucunditas societatis beatorũ, quod omnes simul beatifice Deum intuentur. de quo in Psal. 86. Sicut lætantium omnium habitatio est in te: per continuum & stabilem aspectum: in quo omnes communicant beati, & societatem habere dicuntur, quia vniuscuiusque sanctorum bona efficiuntur omnium in beatitudine cõmunia. Sequitur. Donare digneris, tua scilicet gratia, & benignitate. Cum tuis sanctis Apostolis: ecce cũ quibus: & tangit Ecclesia tantum eos, de quorum fide & beatitudine sufficienter est certificata: & alios non tangit, nisi in communi. Cum tuis sanctis inquit Apostolis, & martyribus quos firma fide credimus illa beatifica Dei visione perfrui, & inuicem congaudere æterna, & iucundissima societate, quales sunt, quorum hic nomina recitantur. Et hic fit secunda, & iterata sanctorum cõmemoratio, quod secũdum Innoc. signum est, quod canon non simul ab vno est compositus, sed successiuis temporibus particulatim à pluribus. Vnde in hac commemoratione supplentur magna ex parte, qui de primitiuæ Ecclesiæ sanctis deesse videbantur in commemoratione prima.

Cum sanctis Apostolis, nõ a Domino electis, sed potius sorte, vel alio signo Spiritus sancti electis. Et

martyribus fidei testibus. Cum Ioanne, illum opinor esse Ioannem Baptistam, qui martyr est, inquit Alber. & ita tenet Bernar. de par. qui propter excellentiam sanctitatis nō debet excludi à canone. Hic finis est legis, & prophetiæ, & initium euangelij. Vnde Matth. 11. Lex & prophetæ vsque ad Ioannem: a diebus autem Ioānis regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Alij intelligunt Ioannem euangelistam: sed de hoc nihil refert, de vtriusque sanctitate Ecclesia nihil dubitat. Stephano, adiungitur Ioanni Baptistæ, quia isti duo sunt primi martyres noui testamenti: qui Stephanus propter priuilegium virginitatis primus Pręlatus est factus ab Apostolis super viduis & virginibus: sicut legitur Act. 6. Qui sanctitatis habuit præconium. vnde ibidē dicitur: Stephanus plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo, &c. Postponitur Ioanni quia iste pręfertur etiā Apostolis. Stephanus Græce, Latine corona: appellatur etiam protomartyr, idest, princeps vel primus martyrum. Enumerat Sacerdos sanctos quorum societatem petit: quia Sacerdos legalis etiam nomina filiorum Israel habebat scripta in rationali. Nota secundum Dur. quod hic octo viri, & septem mulieres computantur, quia per hoc sacrificium septem charismata gratiarum & octo beatitudines iunguntur in nobis.

Matthia, qui sicut dicitur Act. 1. sorte electus est in Apostolum, vt abiret in locum, de quo præuaricatus est Iudas, vt esset testis resurrectionis Christi. Sors autem illa non fuit, nisi impetratio signi, quo Spiritus sanctus illum assumēdum esse ostendit, & non alium.

Barnaba, qui etiam signo quod dedit Spiritus sāctus segregatus est in Apostolatus officium cum Paulo. Act. 13. Dixit Spiritus sāctus, segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ministerij ad quod assumpsi eos. H c primus cum Paulo fuit Apostolus Gētium, & ideo a nobis est valde honorandus.

Ignatio, qui fuit martyr gloriosissimus cōtemporaneus Apostolorum pedissequus B. Virginis Marię, qui cōdemnatus ad bestias Romam delatus rogauit, vt sancti in passione eius non deficerent: qui protestatus est in theatro, quod non vt malefactor puniret: sed sicut Christi discipulus: qui bestias, quæ sibi Dei virtute mansuebantur, cōtra se, vt deuoraretur, prouocauit.

Alexandro, qui fuit Papa sextus a B. Petro: & cum Euentio Theodulo passus Romæ quiescit. Marcellino, Petro, qui comites fuerunt indiuiduæ passionis, & fidei, quos eadē fides, & passio fratres effecit. Fęlicitate, cuius fides fuit mirabilis vt septē filios offerret passioni pro Christo. Perpetua, quæ priuilegio castitatis, & fidei meruit martyrio coronari. Agatha, quā Petrus Apostolorum princeps in carcere consolatus est, & exhibuit beneficium

plenæ

plenæ curationis. Lucia, quæ patrimonio distracto, & contempto thoro pro Christiana fide pugnauit, & per martyrium triumphauit. Agnete, cuius tanta est authoritas, quod sanctus Ambrosius eius passionem scribit. Et in die passionis eius, Missa, & sermone solemnizasse fertur eam Augustinus. Cecilia, quæ semper euãgelium Christi gerebat in pectore: quæ Tiburtium & Valerianum ad martyrij coronam vocabat: quæ tandem obtruncato capite martyrij palmam & ipsa meruit obtinere. Anastasia, cuius eleemosynæ ipsi martyrij palmam promeruerunt. Et omnibus sanctis tuis, generaliter, quorum fides, & merita Deo sunt nota.

Intra quorum. Tangit qualiter in sublime altare petit recipi, quos offert; quia ad consortium sanctorum, quorum indubitata est ad gloriam receptio, dicens: Intra quorum sanctorum nos, qui in hostia offerimur, Consortium, vt eandem beatitudinis sortem habeamus.

Non æstimator meriti, quia non secundum exigentiam meritorum retribuit, sed mitius puniendo, vel magis remunerãdo, quàm quisquã meruit. Vnde dicitur: Non secundũ peccata nostra fecit nobis, neq; secũdum iniquitates nostras retribuit nobis. Psal. 101. Ideo non possumus pręsumere de meritorum ęstimatione.

Sed veniæ quæsumus largitor, quia totum ex indulgentia, & liberalitate tua, Admitte, vt eorum cõsortio annumeremur. Per Christum Dominum nostrum. Hic non respondetur, Amen, tum quia Angeli qui semper assistũt, respondẽt; tũ quia hęc tacite dicũtur, nec respõdentes audire possunt: tum etiam, quia verba sequentia, Per quem omnia, istis coniunguntur, & ab eis dependent, ita quod nihil interponi potest. Sequitur.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Hæc est conclusio totius canonis secundum Albertum. In hac conclusione (inquit) acta in hoc mysterio reducuntur in patrem per operantem filiũ, & cõcludendo canonem honorem, & gloriã Trinitatis reducit in Christum ibi: Per ipsum. Circa quod primo notandum est, quantum ad illam dictionẽ, Hæc, potest demonstrare vel panem, & vinum, quę ibi fuerunt, demonstratione impersonali, & nunc non sunt, sed species eius manent, quæ sunt sacramentũ, & non res sacramenti. Vel potest demonstrare rem sacramenti, & nõ sacramentum, puta carnem, & sanguinem Christi pręsentes, quæ sunt res & sacramẽtum, quia alterius rei signum. Vel potest demonstrare rem tantum ibi significatam, & non contentam, scilicet membra corporis Christi mystici, quæ etiam mystice offeruntur in hoc Sacramento. Et ita hæc particula tripliciter exponitur.

Primo modo, Per quem, Christum; omnia, idest, panis, & vini, quæ ibi fuerant, substantias, valde

& ſemper bona creas per naturæ conſtitutionem, ſanctificas, per verbum & orationem, viuificas, per vitalem conuerſionem: benedicis per gratiæ exuberationem, Et præſtas nobis, per liberaliſſimam largitionem.

Secundo modo ſic. Per quem, Chriſtum, Hæc omnia, corpus & ſanguinem, ſemper bona, quantum ad omnem ſpeciẽ boni. Sunt quippe bona vtilia ad reformationẽ vitę labentis ſpiritualis, honeſta ad remunerandum opera ſalutis, delectabilia ad promouẽdum effectum intimæ deuotionis. Hæc inquam creas, ipſa in Sacramẽtum abducendo, ſanctificas, ſacris velaminibus obtegendo, viuificas, increatæ vitæ vniẽdo, benedicis ſpiritualibus donis, & beneficijs implendo, & præſtas nobis, miſericorditer largiẽdo.

Tertio modo ſic. Per quẽ, Chriſtum tu pater, omnia ſemper bona, id eſt, omnes fideles in hoc Sacramento ſignificatos, creas in natura bona conſtituendo; Sanctificas, a peccato purgando: viuificas gratia & virtutibus ad vitam præparando; benedicis, viuificatos gloria coronando. Et præſtas nobis, bona gratiæ, & gloriæ, ſine quibus nemo attingit conſortium beatorum.

Vel ſic ſecundum Durand. Per quem omnia: ideo dicit omnia, quia per filium omnia creata ſunt. Io. 1. Omnia per ipſum facta ſunt. Creas, condendo naturam, ſanctificas, cõſecrando materiam: viuificas, tranſubſtantiando creaturam: benedicis, accumulando gratiam. Vel. Creas vt ſint: ſanctificas tibi deputando: viuificas animando: benedicis vt vtilia ſint. Præſtas vt proſint. Item, in eo quod dicit, Sanctificas, notatur quod quodcunq; ſanctificatur, per gratiam Chriſti ſanctificatur, ſecundum illud. De plenitudine eius omnes accepimus. Io. 16. In eo quod dicit, viuificas, notatur, quòd quicquid viuificatur, per filium viuificatur. iuxta illud. Io. 2. Ego ſum via veritas, & vita. 8. diſtin. qui contempta. In eo quod dicit, benedicis, inſinuat quod benedictio cęleſtis datur nobis p fructum benedictum Beatæ Virginis Mariæ. Dum profert hæc verba, ſanctificas, viuificas, benedicis, facit tres cruces ſuper hoſtiam & calicem, vt docet rubrica.

Fiunt tres cruces ſuper dictis verbis, in quibus Eccleſia primitiua repræſentatur, quæ fidem Trinitatis ſuſcepit. Vel repræſentatur triplex oratio, quam fecit Chriſtus in cruce. prima pro perſecutoribus. pater dimitte illis. Luc. 23. Secunda pro liberatione eius a morte, cum clamans ait, Heloi Heloi lamaſabactani. Tertia pro adeptione glorię. Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Hic Diaconus remouet pallam deſuper calicem, vt ait rubrica: ad notandum, quod quando Chriſtus emiſit ſpiritum, velum templi ſciſſum eſt a ſummo vſque deorſum, & aperta ſunt nobis ea, quæ prius obſcura erant in lege, & clauſa, ſicut dicitur de aliquibus in

euange-

uangelio, & erat absconditum verbum istud ab eis. Luc. 18. idest reuelata sunt sancta sanctorũ, idest omnia mysteria legalium sacrificiorũ veritate figuris succedente. Ideo & Christus. hoc innuere volens ait (assumpto aceto) consummatũ est, idest, scripturæ impleteę sunt; & alia mysteria veteris legis. Non fit crucis signatio, in prolatione, Creas qa signatio crucis, est indicium passionis dominicæ. creatio autem hominis non est causa passionis Domini, sed lapsus hominis reparandus ait Alex. & ideo non fit.

Dubitari potest, quare calix & non hostia cooperitur? Ad quod dubiũ potest quadruplex ratio assignari. Primo propter periculum, quia sanguis facilius posset recipere immunditiam, quàm in hostia. Secundo quia in calice, & sanguine magis significatur Christi passio, quàm in hostia. Vnde dicitur Matt. 26. pater si fieri potest transeat a me calix iste. & 20. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Et in canone in forma sanguinis ponitur actus effusionis, ibi: qui pro vobis, & pro multis effundetur: quia ergo in calice, & in sanguine magis significatur Christus mortuus, quã in corpore: ideo sicut & mortuus pannis & lapidibus operitur: ita & calix pãno & sanguis calice corporali cooperitur. Tertio sanguis in calice cooperto repræsentat corpus Christi in sepulcro clauso, & signato: hostia vero corpus Christi extra sepulcrum. Quarto, sanguis Christi calice cooperto repræsentat corpus in syndone inuolutum: hostia vero non inuolutũ. Sequitur.

Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria. Hæc est vltima particula huius vltimę partis principalis canonis, in qua tangit indiuisas, & tamen appropriatas operationes Trinitatis in Sacramento. Primo tangit operationem, quę est filij dicens per ipsum, quod notat causam mediam: mediator autem vnus est Dominus Iesus Christus. 1. Thi. 2. Vnus mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus, per quem hęc omnia sicut per seipsum mediante hæc perfecta sunt.

Cum ipso: hoc attribuitur patri, qui cum filio semper operatur redemptionis opera: vt inter patrem & filium consensus notetur. sicut ipse ait. Io. 5. Quæcunq; facit pater hæc & similiter filius.

In ipso dicit, propter Spiritum sanctum: quia in illius bonitate omnia perficiuntur opera. Et dicitur, in ipso, propter continentiam. Vnde Rom. 11. dicitur: Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso facta sunt omnia. Ipsi honor & gloria in secula seculorum. Ex hoc loco sumptum est hoc. Alber.

Vel in hac particula, honorem patris per filium, reducit ad filium; & tamquam communem gloriam patri, & filio, & spiritui sancto debitam; vnde concludit quod omnis honor diuinæ virtutis, & gloria lau-

dis,

dis, est patri per filium eum clarificantem; & mundo verbis, opere, & miraculis suaq; passione, resurrectione, & ascensione manifestantem. Vnde ait: pater manifestaui nomen tuum. Et iterum Pater clarifica filium tuum. Io. 17. Et cum ipso, tanquam tibi consubstantiali, & coęterno, cuius sunt tua omnia, scilicet essentia, bonitas, sapientia, virtus, & potentia, & per consequẽs honor, reuerentia, laus, & gloria. Et in ipso, in quo tamquam in imagine relucet omnis paterna perfectio. Ipse enim est splendor paternæ gloriæ, & figura substantiæ eius. Hebr. 1. Candor lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. In ipso deniq; cõstant omnia. Colos. 1. Et in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare. ibidem. Igitur in ipso est tibi pater, honor, & gloria, tamquam in eo, in quo cõsubstantialiter existis. Tu in ipso, & ipse in te, tam singulari, quã incompræhensibili inexistentiæ modo. ex Biel. Et tunc construenda est litera hunc in modum. Per ipsum, per quem omnia creas, & nobis innotescis. Et cum ipso, per quem creata gubernas, & ei substantiam, & omnia tua communicas natiuitate æterna. Et in ipso, in quo omnia cõsummas, & velut in imagine, & speculo videris, & coruscas. Est tibi Deo, vero; Patri, per naturam, a quo omnis paternitas in cęlo, & in terra nominatur; Omnipotẽti, quia infiniti vigoris, cui cum voluerit subest posse. In vnitate, idest, in cõmunione essentiali; Spiritus sancti, qui amor est, & nexus amboũ patris, & filij; Omnis honor, cuiuslibet virtutis ex te, tamquam originale fonte profluens; Et gloria, clara cum laude notitia omnibus prædicatur.

Concluditur oratio, per omnia secula seculorum, idest, per omnes mundi ætates, quæ secula possunt appellari, idest, æternaliter. In secula seculorum laudabunt te. Psal. 83. Respondet populus consentiendo, Amen, idest, certe, & vere, aduerbialiter. Hic est finis canonis. Nunc explicãda sunt mysteria ritus, & gestus circa prædicta. Cum Sacerdos profert hæc verba Per ipsum, &c. dicit rubrica Missalis sic: Discooperit calicem, genuflectit, accipit Sacramentum dextera, tenens sinistra calicem: signat cum hostia ter a labio ad labium calicis, dicens. Per ip ✠ sum: & cum ip ✠ so: & in ip ✠ so: bis signat inter pectus, & calicem, est tibi Deo patri ✠ omnipotenti: in vnitate Spiritus ✠ sancti: eleuans parum calicem cum hostia, dicit. Omnis honor, & gloria. Reponit hostiã, cooperit calicem, genuflectit, surgit, & dicit. Per omnia secula seculorum.

Fit autem hæc signatio cum Sacramento, idest, hostia super calicem, qui passionem significat: quia Christus ipse non coactus, sed volens cum desiderio se passioni obtulit ex obedientia patris, & amore nostræ redẽptionis: Hinc Isa. Oblatus est

tus est quia ipse voluit. Dum autem hæ cruces signantur super calicem, calix detegitur, quia in Christi passione velum tépli scissum est, & reuelata sunt sancta sanctorum, idest, omnia mysteria legalium sacrificiorũ veritate figuris succedéte.

Signatio vero extra calicem, scilicet à calice ad pectus, quæ fit bis, notat separationẽ animæ a corpore per mortem saluatoris Christi, quę facta est spontanea eius voluntate. iuxta illud. Io. 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eã a meipso. Et licet in Christo tres sint substantiæ, scilicet diuinitatis, animæ, & corporis, duæ tamen solum abinuicem fuerũt in morte separatæ, scilicet anima a corpore. Diuinitas enim a neutra, nec a corpore, nec ab anima fuit in morte separata. Ipsa enim Deitas, cum carne mortua, fuit in sepulcro; ipsa cum anima descendente fuit in inferno. Fit autem hæc signatio extra calicẽ, quia vt diximus, hæc separatio facta non est violentia passionis, sed potestate propriæ voluntatis.

Vbi notãdum est ex ceremoniali, quod Sacerdos faciendo cruces manum super mensam altaris extendit, (non in hac, sed in alijs signationibus) quia & Christus super aram crucis manus extendit. Hic autem cum facit cruces, Diaconus duobus digitis manus dexteræ pedem calicis retinet, vt habetur ex cerem. lib. 1. cap. 9. Et hoc ideo fit, quia vt legitur Io. 20. Venerunt Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, & impetratum corpus Iesu a Pilato, deponentes sepelierunt. Sacerdos ergo eleuans, Nicodemum repræsentat: ipsa vero eleuatio depositionem Christi de cruce: depositio collationem in sepulcro demonstrat. Diaconus vero cooperiens, repræsentat Ioseph, qui corpus Domini inuoluit syndone munda. Dicit autem voce exaltata, per omnia, vt circunstantes respondeant, Amen; quo per mysterium significatur, quod Christus maior fuit & fortior, seu vigorosior passione per calicem significata, & quod nequaquam deiectus fuit in passione: sed vsque in finem constans: ita vt ad vocem tentantium Iudæorum nequaquam de cruce descenderit. Exaltatio vocis clamor magnus est expirationis. Siquidem clamans voce magna: In manus tuas pater commendo spiritum meum, expirauit. Quod chorus respõdet, Amẽ, significat lamentationem sequentium mulierum. Depositio hostię super pallam altaris signum est inuolutionis corporis Domini, vt diximus.

De excitatione ad petendum panem cęlestem. Cap. 67.

ORemus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati: audemus dicere: dicitur iunctis manibus.

Sacerdos stans ad aram quasi cõfecto iã pane cęlesti, alta voce præmonet omnes petere hunc panem, atten-

attendens quod in desiderio patrũ diu est ante desideratus: sed nõ erat qui frangeret eis: nunc autem tempore gratiæ benignitate Domini à suis Sacerdotibus frangitur, & datur fidelibus, vnicuique secundum quod oportet: & ideo ad excitandum hoc desiderium Sacerdos exaltat vocem suam in hac oratione.

Hic autem incipit tertia pars principalis Missæ quę communio vocatur. Nam in prima parte Missæ, præmissa est præparatio populi, & offerendorum, quæ dicitur Missa catechumenorum. Et in secunda parte quæ dicitur canon, subiuncta est consecratio oblatorum. In hac tertia parte, quæ recte communio vocatur, proceditur ad participationẽ consecratorum. In prima parte populus illuminatur, & materia idonea consecranda præsentatur. In secunda forma traditur, qua Eucharistia conficitur, & summo patri sacrificatur. In tertia ipsum sacrificium cum benedictionis plenitudine manducatur. Qui diuidunt Missam in quatuor partes, hanc nominant postulationem.

Potest autem hæc pars diuidi in tres partes, scilicet, in præparationẽ cum exhortatione ad Eucharistiæ sumptionem. In ipsam communionem: & gratiarum actionem. Secunda ibi: per eundem Dominũ nostrum. Tertia, in antiphona quæ variatur secundum officij diuersitatem. Prima ergo est præparatio: & hic excitat desiderium ad petẽdum panem cęlestem: cum dicit in communi, Oremus: sciens quod dicitur Iacob. vlt. multum valet deprecatio iusti assidua. Et duo facit ad excitandum, allegat obligationẽ præcepti: & secundo ostendit institutionem sanctissimam diuinæ doctrinæ. De præcepto dicit: Præceptis salutaribus moniti. Præceptum enim necessariæ est obligationis: hoc autem pręceptum est Matth. 6. vbi Dominus dicit: Vos autem sic orabitis. Et Luc. 18. quoniam semper oportet orare, & non deficere. Est enim pręceptum etiam apostolicum. Colos. 4. Orationi instate vigilantes in ea: hæc autem præcepta sunt salutaria: quia oratio est salutaris saluans hominem ab omnibus malis Iacob. 5. Oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Sequitur.

Et diuina institutione formati: tangit institutionem ipsius orationis de pane cęlesti, qui diuinæ est authoritatis. Et est sensus. Et nos formati diuina institutione, hoc est, instructione, quæ instruxit nos, vt sciamus petere, quæ conueniunt ad salutem: quia sic dicitur. Rom. 8. Quid oremus sicut oportet nescimus: ipse autẽ spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, i. docet nos postulare. Et ideo Christus spiritu Dei plenus, sciens quod oportet orare ad has orationis petitiones nos instruxit, & informauit. Et in hoc affectu dixerunt discipuli Domino: Doce nos orare, sicut & Ioannes docuit discipulos suos. Sic ergo instructi tam autentica disciplina, Au-

nè,Audemus dicere:iam enim scientes quid & a quo petere debemus, nō possumus errare, quia Christus qui est veritas ita nos docuit:nec nobis dicetur id Matth. 20. Nescitis quid petatis: nec repulsam patiemur cum Paulo nesciente quid peteret. 2. Cor. 12. dicente: Propter quod ter Dominum rogaui vt discederet. Et dixit,mihi sufficit tibi gratia mea. Præmittitur ergo hæc exhortatio ad orationem: & ad excusationē temeritatis & præsumptionis allegat præcepta diuina, monita, & informantia nos instituta. Sic ergo parati præcepto, & institutione præcepti audemus dicere. q.d.errare nequimus, quia Christus sic docuit, immo composuit hanc orationem sequentem.

De oratione dominica. Cap. 68.

POstquam præmisit exhortationem ad orandum misericordissimum patrem,consequenter ponitur oratio ipsa. Et primo ponitur oratio dominica. Secundo eius Embolismus,idest, oratio super excrescens, & præcedentem orationem dominicam quantum ad vltimam eius clausulam declarans. ibi, libera nos, &c.

Hæc oratio cęteras orationes ꝓpter quotuor antecellit, scilicet authoritate doctoris:breuitate sermonis: sufficientia petitionum: & fęcunditate mysteriorum. Authoritate doctoris, quia est Christi filij Dei docentis orare Apostolos, & nos per ipsos, & ore suo proprio prolata. Matth.6. Inde dicitur oratio dominica. Breuitate sermonis, quia facile dicitur & profertur:iuxta id, cum oratis,nolite multum loqui. Sufficientia petitionum: quia vtriusque vitæ necessaria continet. Fęcunditate mysteriorum, quia immensa continet Sacramenta. Cęterum licet sciat Dominus quid velimus,vult tamen nos orare vocaliter propter multa. Primo pro excitanda deuotione: quia quicquid facit flatus carboni: hoc facit pronunciatio deuotioni: vnde dicitur: Ad ipsum ore meo clamaui,& exultaui sub lingua mea,Psal.65.Sub lingua enim exultare est ex clamore vocis gaudium in corde concipere. Secundo pro aliorum instructione: vt cortina cortinam trahat: & qui audit dicat veni, extra de sac.vnct.c.1. Vnde luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.Matth.5. Tertio pro linguæ obsequio: vt quod lingua peccamus lingua satisfaciamus. Vnde sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem; ita exhibite ea seruire iustitię in satisfactionem.47.dist. omnes. Quarto pro rei petendę commemoratione:quia facilius obtinetur, quod instantius postulatur, de pęn.dist.1.importuna.43.distin. sit rector. in fine.vnde Luc.8.dicitur: Petite & accipietis. Quinto pro impetratæ rei custodia. vnde dicitur Apoc.5. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. & etiam quia quod sæpius requi-

requiritur, diligentius custoditur.

Sane in hac oratione oratur pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus, & spiritualibus, & æternis. Pro malis præteritis, præsentibus, & futuris. De bonis æternis dicitur: Adueniat regnum tuum. De bonis spiritualibus dicitur: Fiat voluntas tua sicut in cęlo, & in terra. De temporalibus dicitur: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Æterna petuntur in præmium. Spiritualia, in meritum. Temporalia in sustentaculum. De malis præteritis dicitur: Dimitte nobis debita nostra. De præsentibus: Sed libera nos a malo. De futuris: Et ne nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda: præsentia vincenda: futura præcauenda.

Diuiditur autem hæc oratio in tres partes: in exordium, tractatum, & conclusionem. Secunda ibi: Sanctificetur nomen tuum. Tertia ibi: Amen. Secunda pars continet septem petitiones: hinc est quod a quibusdam hæc pars Missæ dicitur postulationes.

Primum autem quod dicimus est exordium captãdo beneuolentiam a persona, a qua petimus. Pater noster. Dicimus enim pater noster, vt principium orationis dulcescat in nomine patris. Sap. 16. Substantiam enim tuã, & dulcedinem tuã, quam in filios habes, ostendebas.

Dulcissimum est nomen in ore filij nomen patris; si filius in spiritu, qui à patre procedit in filium, nominet & inuocet patrem. 1. Cor. 6. Qui adheret Deo vnus spiritus est cum eo. Deus autem & generaliter, & specialiter, & singulariter dicitur Pater. Generaliter est pater omnium per creationem. Specialiter iustorum per adoptionem. Singulariter est pater Christi per generationem. Per creationem dicitur Ephes. 3. Flecto genua mea ad Deũ patrem omnipotentem, a quo omnis paternitas in cęlo, & in terra nominatur. Per adoptionem ibi: si vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quantomagis pater vester de cęlo dabit nobis spiritum bonum petentibus se? Per generationem ibi: Nemo nouit filium nisi pater & patrem nisi filius: & cui voluerit filius reuelare. Pater hic accipitur essentialiter, vt conuenit toti Trinitati. Nam hæc oratio fit ad Trinitatem.

Qui es in cęlis. Cęlum dicitur à cęlando, quia cęlat diuina secreta, vel a celsitudine: quia altius est à terrenis rebus. In cęlo sunt entia vitam optimam ducentia, quam toto æterno perficiunt, inalterabilia, & impassibilia, idest, de cęlo & mũdo. Hoc complexum, Qui es, proprie acceptũ, soli Deo cõuenit. Exod. 3. Ego sum qui sum. Et ad Moysen: Qui est, misit me, hoc nomen mihi est in æternum. Alb. Captatio beneuolentiæ est ab honestate rei petitæ: ideo enim dicimus, qui es in cęlis; cùm tamen sciamus quod vbiq; est: quia vbi est pater ibi sunt bona, quæ petuntur ab ipso. Significamus

ficamus ergo quod cęlestia bona, in quibus ipse refulget in cęlis petere intendamus ab ipso: & hæc omnia libenter dat: quia decet eum talia dare illa petētibus filijs: & sunt mansura in æternum.

Sanctificetur nomen tuum. Bonus filius petit quod spectat ad reuerentiam patris. Et hæc est prima inter septem petitiones. Nomen autē quod petimus hic sanctificari hoc est, quod generat in nobis tantus pater. Pater enim homo generat hominem, & ipsa generatione sua dat ei hoc nomen, quod homo vocatur in veritate, sicut & homo est. Ita & pater Deus generat Deū & ipsa sua generatione dat nato, quod Deus vocatur, & est. Generat enim nos per gratiam in nobis formando suam deitatem. Et huius generationis semen est verbū in intellectu, & gratia in affectu. Quod autem sic ipse nos generet dicit Io. 10. Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est? Et est sensus verbi quod sic est in generatione filiorum Dei, sicutq; est in generatione hominis secundum naturam. Et sicut semen hominis conceptum in vtero generat hominē: sic verbum Dei, quod est semen Dei, generat Deos per participationem. Petitur autem hic sanctificatio Dei, & in seipso, & in nobis: in seipso non per sanctificationis adeptionē, qui semper immutabiliter, & essentialiter sanctus est, sed per sanctitatis suæ ostensionem, ac manifestationem, vt scilicet sanctitas, nominis cęlestis patris toti mundo declaretur, credatur, diligatur, & ab omnibus honoretur, & laudetur.

Adueniat regnum tuum. Hoc rogamus, vt semper Christus regnet in nobis, & non peccatum; vt nos paratos inueniat, quando animam a corpore iubebit exire. Regnum autem Dei dicitur, & militans Ecclesia, quia regitur; & triumphans Ecclesia, quia regnat. De regno militantis Ecclesię dicitur Matt. 13. Exibunt Angeli, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno vero triumphantis Ecclesię dicitur: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cęlorum. ibidem. 8. Regnumq; Dei dicitur etiam scriptura. Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Adueniat inquit regnum tuum, idest, adueniat regnum ad regnum, militans scilicet, ad triumphantem.

Fiat voluntas tua sicut in cęlo, & in terra. Hoc rogamus, vt quomodo, Angeli vel omnes sancti inculpabiles Deo seruiūt, ita & nos absq; graui peccato illi seruiamus in terra: vt scilicet per gratiam suamq; vniuersa Dei præcepta intelligamus, sine errore, memoriter teneam', sine obliuione cordis. q. d. opere cōpleatur quod præcipis, quod consulis, quod suades, quia non sufficit voluntas, nisi adsit facultas 86. dist. non satis. Sicut in cęlo & in terra, idest, sicut illi, qui sunt in cęlo, voluntatem eius faciunt, sic & nos in terra faciamus, Voluntas Dei est

duplex, scilicet voluntas beneplaciti, & voluntas signi. Voluntas autem beneplaciti est quam habet in seipso, qua omnipotens est. & impediri non potest, quando semper volitum consequatur. Psal. 113. Quæcunq; voluit Dominus fecit in cęlo & in terra, in mari, & in omnibus abissis. & Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? Voluntas signi est, quã aliquo signo expressit: & hoc est quinq; modis: scilicet, præcepti, consilij, prohibitionis, operationis, & permissionis, vnde versus.

Imperat, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Quod enim præcipit, vel consulit, vel prohibet, vel perficit, opere exempli signat illud, quod velit. Quod autem permittit, in hoc vult ad quod ordinat illud, & quamuis non velit peccatũ illud, quod permittit; tamen vult bonum, quod ex ordine illius mali elicit. Sicut noluit crudelitatem Decij, & aliorum tyrannorum: tamen voluit ex hoc enitere, & elucescere cunctis in exẽplum, & patientiam Laurentij, & aliorum martyrum. De his voluntatibus dicitur Psal. 110. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hæc petitio multipliciter exponitur. Pan autem Græce Latine omne. Vnde oramus, vt omnipotens pater omnem victum spiritualem, & carnalem, & corporalem omni tẽpore largiri dignetur. Quinque autẽ panes sunt nobis necessarij: in via quatuor, & quintus in patria. Corporalis, ad sustentationem; spiritualis ad informationem. Doctrinalis, ad eruditionem. Sacramentalis, ad expiationem. Et æternalis ad fruitionem. De primo dicitur: Non in solo pane viuit homo. Matth. 4. De secundo dicitur: Amice accommoda mihi tres panes. Luc. 11. De tertio dicitur: Venite comedite panem meum. De quarto: Qui panem Domini manducat indigne, reus erit corporis Domini. 1. Cor. 11. De quinto dicitur: Ego sum panis viuus, qui de cęlo descendi. Io. 6. Dominus autem hîc de solo pane mentionem facit, qui est principale nutrimentum corporis, vt superflua, & quæ ad luxuriam siue inordinatam voluptatem in cibo, potu, vestium, & cęterorum cultu prouocantia, nos doceat vitare. Et quidem, nam secundum Apost. Habentes victum & vestitum his cõtenti sumus. Ideo petenda sunt tantum vitæ necessaria, non delicata vitiorum irritamẽta. Petendus etiam est ad sustentandum corpus, ne succumbat in exercitio operum iustitiæ, sed cooperetur spiritui ad assequendum principaliter intentum, quod est beatitudo. Dicitur nostrum & non meum, vt nemo sibi tẽporalia appropriet, sed ea petat tãquam communia bona. Et licet multis alijs modis possit interpretari; tamẽ vt pertinet ad locum præsentẽ intelligitur de Eucharistia: nam Sacerdos alte clamãs præmonet populum ad panis Eucharistici

charistiæ desiderium. De hoc dicitur: Panem de cęlo præstitisti eis omne delectamentum in se habentem. Dicit, Da nobis, quia vendi non potest, quod nullo precio potest æstimari. Hodie, idest quotidie, quia quotidie tua indigemus refectione.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In hac quinta petitione postulantur remoueri mala maxima, scilicet peccata a summo bono nos separantia. Et Dominus hic docet quales nos esse oportet, vt hæc petitio sit efficax, vt scilicet, tales nos exhibeamus proximis, qualē Deum esse volumus nobis: vult Dominus nos esse misericordes ad fratres, vt misericordiam consequamur a Deo patre. Dimittimus autem peccata, dum iniuriarum in nos commissarum nullam vindictam æternā, vel temporalem desideramus; sed magis eorum emendationem: qua ab iniurijs cessantes, nobiscum æternā mereantur beatitudinem. Debita sunt, quæ reddere debemus per satisfactionem Deo tum ex malo cōmisso; tum ex bono, ad quod tenemur omisso; tum ex talento nobis credito. De malo commisso dicitur 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; rationem reddendo, propria corporis: hoc est, quæ in corpore cōmisit, prout gessit in corpore. De debito, quod est ex bono omisso, dicitur Luc. 16. quod quidam habebat villicum, & hic diffamatus est apud eum, quasi dissipasset bona illius: & dixit ei Dominus: Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris illicare. De talento credito, siue in naturalibus, siue in gratuitis, siue in bonis fortunæ dicitur Matth. 25. quod vocauit seruos suos, & posuit rationem cum eis: & quod abstulit talentum ab eo.

Et ne nos inducas in tētationem. Hęc est petitio sexta de cautela mali futuri, scilicet inducentis in malum, hoc est peccatum. Vel in tentationem diabolicam. Hoc autem malum mediocre est tētatio ad peccandum, quæ secundum se non est mala, quoniam præparat victori coronam. Sed vinci tentatione malum est: ideo non petimus, vt non tentemur, sed ne tentationi succumbamus ei consentiendo in peccatū, & hoc est induci in tentationem. Tentari itaque ad exercitium virtutis bonum est, sed in tentatione relinqui vsque ad peccati consensum, malum est. Petimus ergo a patre nostro, vt non subtrahat nobis, dum tentamur, suæ gratiæ auxilium, sed tamquam pater fidelissimus nos custodiat, vt nos tentatio non appræhendat nisi humana. Nota quod tētat nos Deus, Diabolus, & Homo. Deus tentat nos, vt probet. Homo vt sciat. Diabolus vt fallat. De primo dicitur: Tentauit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio dicitur: Cur tentauit Satanas cor tuum?

Sed

Sed libera nos a malo. Hæc est vltima petitio: qua petimus liberationem a malis pęnæ, quæ minima sunt respectu mali culpæ, & mali occasionis inducentis in culpam. Insuper oramus liberari a malis futuris, purgatorij pęnis, & æternæ damnationis. Amplius petimus liberari ab omni malo a foris affligente, ad peccatum impellente, & ad bonum non promouente. Vide com. in cap. 6. Matth.

Amen. Hæc est orationis conclusio: Hebraica dictio est: & non est versa in latinum propter authoritatẽ Christi, qui sæpe ea vsus est. De hac satis supra diximus, circa eius significationem.

Oratio dominica non dicitur sub silentio, sed palam; quia est de euangelio, ad notandum, quod rex cęlorum in noua lege palam loquebatur: & sine velamine prædicauit: & vt omnes illam addiscant, & recitent.

De silentio post orationem dominicam. Cap. 69.

Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris: & intercedente beata & gloriosa semper Virgine Dei genitrice Maria: & beatis Apostolis tuis Petro, & Paulo, atq; Andrea, & omnibus sanctis: da propitius pacẽ in diebus nostris: vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & a peccato simus semper liberi: & ab omni perturbatione securi. Dicendo, da propitius, se signat Sacerdos cum patena.

Nonnulli incipiunt hîc tertiam partem Missæ, scilicet in hac oratione, & hanc etiam addunt orationi dominicæ, quæ vocatur Embolismus vel superexcrescẽs, eo quod nihil in ea petitur, quod in petitionibus dominicæ orationis petitum nõ est. Nec tamen hoc ipso superfluit, quia priores petitiones declarat, specificat, & explanat, & præcipue tres vltimas petitiones, quibus malorum remotio instanter postulatur. Tum quia repetitione petitionum, desiderium petẽtium magis excitatur: & per hoc ad obtinendum effectum amplius disponitur. Potest etiam dici excrescentia, quia longo tempore in primitiua Ecclesia non dicebatur.

Potest autem diuidi hæc oratio in tres partes. In prima petitur liberatio a malo, pacis impeditiuo. In secunda recurritur ad sanctos intercessores, vt sint nobis præsidio impetrationis ibi: & intercedente. In tertia fit maior specificatio petitionis ibi: vt ope misericordiæ.

Dicto ergo, sed libera nos a malo: sequitur rubrica dicens: Sacerdos submissa voce, dicit Amen. Dicitur sub silẽtio a Sacerdote, primo in signum quod Deus vult orantes latere, q̃d a Domino exauditi sint, ne postmodum tepescant. Secundo quia, si alte proferret, Amen, quo affirmatur orationem dominicam exauditam esse, iudicari posset præsumptio, & quædam ostentatio

Sacerdotis. Vnde Glos. Matth. 6. Amen significat in his omnibus petitionbus indubitāter a Domino tribui, quod petitur, si vltimæ conditionis pactum seruauerimus: vnde subdit: si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittetur & vobis, &c. Et subdit a quibus malis, scilicet a præsentibus, præteritis, & futuris. Tota hæc oratio sub silētio dicitur, primo in signum quod aliquando Christus a prædicatione siluit. Secundo, secundum Innoc. eo quod silētium hoc, significat sabbathum, quo corpus Dñi in sepulcro quieuit; tunc enim nullus fidem prædicauit. Vnde Luca testante, cap. 23. Mulieres, quæ parauerant vnguenta, sabbatho quidem siluerunt, secundum mandatum legis; Christus tamen non siluit: immo ipse, qui secundum carnem in sepulcro quieuit, secundum animam descēdit ad inferos, vt fortior superueniens superaret fortem armatum: ergo solus ipse non siluit. Sacerdos autem, vt sæpe diximus, fungitur officio Christi, ideo ad hoc repræsentandum quod ipse solus non siluit, Ecclesia Romana dicit ipsam orationem alta voce in die parasceues, & Ecclesia Ambrosiana semper hoc facit: & tunc momordit infernum ducens suos vinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos de malis præteritis, præsentibus, & futuris: & dans eis perpetuam pacem, in qua sunt semper, & a peccato liberi, & ab omni perturbatiōne securi. Et quia nos indigni sumus veniam de præteritis, præsentibus, & futuris promereri, nisi donetur nobis oratione sanctorum: ideo hic eos in patrocinium inuocamus.

Notatione dignum est, quod ad impetrādam pacem ac reconciliationem, quæ petitur introducuntur quatuor personæ, quarū suffragijs nitimur, quæ passioni Domini, quæ in Missa commemoratur magis fuerunt configuratæ. Virgo Maria cuius animam pertransiuit gladius doloris, stans sub cruce in hora passionis. Petrus Apostolus, qui crucifixus est corpore transuerso, ordinem quærens in pęna, ne magistro suo Christo crucifixo æqualis in pęna videretur. Paulus, qui & stigmata Domini Iesu in corpore suo portauit, vt testatur Galat. 6. Andreas, qui crucifixi amore crucem, in qua passus est, tamquam amatam suam salutauit.

Et quia post passionis tristitiam ad resurrectionis gaudium peruenitur iuxta illud Psal. 29. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lętitia: ideo subdiaconus interea, dum chorus respondet, Sed libera nos a malo, accedens ad Diaconum tradit illi patenam inuolutam. Diaconus vero illam recipiens eam reuelat, & reuelatam repræsentat, & tradit Sacerdoti, osculando illius manum. Sacerdos cum ea signum sanctæ crucis sibi facit in facie, & eandem postmodum osculatur. Hi quidem tam numero, quā obsequio sanctas illas mulieres repræsentant, de quibus dr̃ Matt. 28.

quod

quod vespere sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria, videre sepulcrum: præsentantes patenam, idest, cor patens, latitudine charitatis, in obsequium sepulturæ: iuxta quod legitur, quod mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Marc. vlt. Accessus igitur Diaconi, qui Marias significat in tradendo patenã, significat illud, quod Mariæ venerunt videre sepulcrum: & resurrectionem Christi late credentes, eũ Apostolis nunciauerunt, qui demum Domino suæ fidei latitudinem obtulerunt, & ideo de manu Diaconi patenam, idest, latitudinem charitatis accipit Sacerdos idest, Christus acceptat.

Quod vero Sacerdos illa se signat, repræsentat illud, quod legitur in Matth. quod principes Sacerdotum & Pharisæi signarunt lapidem cum custodibus. Item quod patenam oblatam recipit, significat quod Christus omnes ad se ex charitate redeuntes cum desiderio recipit: quod etiam ex eo patet, quod deponit manipulum, quo tenebat patenam inuolutam, eamq; non super altare, sed alibi ponit, denotãs id quod dicitur Io. 20. quia Petrus in monumentum intrans, vidit sudarium, quod super caput Christi fuerat, non cum linteaminibus positum licet separatim in vnum locũ.

Diaconus vero manum Sacerdotis deosculatur: ad notãdum, quod ipse vult esse socius in passione, vt socius sit in regno, extra de sepulo. cap. j. secundum quam dicit Apost. Rom. 8. si cõpatimur & corregnabimus. Quod Sacerdos osculatur patenam: ostendit, quod Christus confestim impleuit desiderium mulierum: mox enim occurrit illis dicens auete. Matth. 28. quę procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt. Osculatur etiam patenam, quasi petens a Deo pacem corporis & animæ. Quidam osculantur pedem calicis, quod significat osculũ pedum Christi: tamen rubrica non facit mentionem de hoc. Ordo literæ est.

Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis: ad bonum meritum nostram infirmitaté non promouentibus. Præteritis, scilicet, culpis, quibus te offendimus, vt hę per cordis compunctionem, oris confessionem, & operis satisfactionem deleantur. Præsentibus, angustijs & tribulationibus a mundo insurgentibus: vt instantiam eorum tua protectione vincere possimus. Et futuris, insidijs, & laqueis ad culpam præcipitare conantibus: immo quibuslibet malis culpæ, & pęnæ, vt ea tua defensione cauere valeamus.

Et quoniam hæc nostris meritis impetrare nequimus: nec præsumimus: ideo ad hoc impetrandum recurrimus in secunda huius orationis parte, ad sanctorum suorum suffragia, quos in curia regni sui non repellit. Et primo confugimus ad Beatissimam semper Virginem: cũ subditur. Et intercedente beata, cuius

cuius beatus venter dicitur: Virgine, mente & corpore: Dei genitrice, & ideo communem habentem filium cum Deo. Luc. 1. Quod enim ex te nascetur, sanctum, vocabitur filius Dei. Maria, domina mundi, cęlorum regina. Omnium bonorum mater.

Et beatis Apostolis Petro, & Paulo: quorum alter princeps, & caput est Ecclesiæ, alter plus omnibus laborauit. 1. Cor. 15. Atque Andrea, qui ideo etiam ponitur hac alia de causa, quia Petrũ adduxit ad Christum. Vel tres hi Apostoli duntaxat nominantur tamquam testes pacis: pacẽ mundo prædicantes: quia in ore duorum vel trium stat omne testimonium. Et nominantur etiam tantum hi tres propter quasdã eorum eminentias. Petrus propter dignitatem prælationis, Paulus propter priuilegium prędicationis, Andreas propter feruens desiderium crucifixionis. item propter alias causas. Et omnibus sanctis, in communi, vt desideratam tuæ propitiationis abundãtiam multiplicatis intercessionibus largiaris. Sequitur.

Da propitius pacem in diebus nostris, ne populus in tanti Sacramẽti cõmunione per mala insurgẽtia turbetur. iuxta id Isa. 39. fiat pax & veritas in diebus nostris. Da pacem pectoris, vt conscientiæ remorsum tollens, & in vera charitate, & amicitia nos tibi iungens: tibi perfecte reconciliet. Da pacem temporis, in diebus nostris: vt ea pro illius temporis miseria perfruamur. Et ab omni perturbatione exteriori te pacem donante viuamus. Non enim nisi te donante eam habere possumus: quia non est alius, qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster, pater celestis.

Vt ope misericordiæ tuæ adiuti. Psal. 93. Misericordia Domini adiuuabit me omnibus dieb' vitæ meæ: quia in proprijs meritis confidere non audemus. Et a peccato præterito, & futuro, simus semper liberi, per hoc quod præteritum dimittas, & in futurum non inducas, vt post alauimus. Et ab omni perturbatione, quæ est malum ad meritum non promouens.

Nota secundum Alex quod Sacerdos accipit patenam, quæ a patendo dicitur latitudinem charitatis significans, deosculatur in signũ charitatis, quam habet ad omnes, & signum facit cum ipsa in facie, in signum quod virtus communis in omnes fit per virtutẽ eiusdem charitatis, secundum Alb. nil enim magis diffunditur charitate: de qua dicitur Psal. 118. Latum mandatum tuum nimis: quæ se extendit etiam ad inimicos vsque.

De fractione hostiæ. Cap. 70.

Finita oratione pręmissa, dicit rubrica. Submittit patenam hostiæ, discooperit calicem, genuflectit, surgit, accipit hostiam, frangit eam super calicem, per medium, dicens. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuũ:

Partem quę in dextera est, ponit super patena. Deinde ex parte, quæ in sinistra remanserat, frangit particulam dicens: Qui tecum viuit & regnat in vnitate Spūs sancti Deus. Aliam mediam partem cum ipsa sinistra ponit super patenam, & dextera tenens particulam paruam super calice, sinistra calicem, dicit: Per omnia secula seculorū. Resp. Amē. Cum ipsa particula signat ter super calicem dicens. Pax ✠ Domini, sit ✠ semper vobis ✠ cum. Resp. Et cum spiritu tuo. Particulā ipsam imponit in calicem, dicens secrete. Hęc commistio, & consecratio corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, fiat accipientibus nobis in vitam æternā. Amen. Cooperit calicem, genuflectit, surgit, & Inclinatus dicit, Agnus Dei, &c. Quando autem Diaconus discooperit calicem (ante fractionem hostiæ) intuetur super calicem. Hæc omnia sunt plena mysterijs.

Diaconus autem discooperit calicem, & in eum intuetur: hoc ideo fit, quia hoc in loco, os calicis significat ostium monumenti: de quo Diaconus palla remouet, & in eo intuetur, significans quod Angelus Domini lapidem ab ostio monumēti reuoluit, & linteamen amouit, & in sepulcro diligenter aspexit.

Ad hoc patena supponitur hostiæ, quæ super calicem frangitur, ad significandum quod Christus ex latitudine charitatis per patenæ dispositionem significatæ, se supposuit passioni. Rursus super calicem frangitur hostia ne minutiæ spargantur, sed in eius concauitate caute recipiantur.

Hostia quidem frangitur, quia in lege iubebatur similago frustatim offerri: sed & redemptor noster benedixit panem, & fregit, & fractū discipulis distribuit: & ideo sacerdos, & legem, & Christum sequens, panem Sacrosanctum in tres partitur partes: vt in fractione panis Dominum cognoscamus, sicut, & illi duo discipuli Dominū cognouerunt Luc. 24. Sed videamus magis in particulari, scilicet, Per eundem Dominum nostrū Iesum Christum, & hoc textuatim procedendo, & dicamus sic.

Post præparationem tam Sacerdotis, quam populi ad sacram communionem per orationem dominicam, & eius embolismum; nunc incipit sacratissima communio ac sacrificij participatio, qua Ecclesia cōsequitur tāti mysterij vtilitatem, & fructum. Diuiditur autem hæc particula in tres partes. In prima aptatur Sacramentum communioni per eius diuisionem. Secundo cōmunicaturi vniuntur per pacis impetrationem, ibi: Pax Domini sit semper vobiscum. Tertio proceditur ad ipsam sumptionem, ibi: Domine Iesu Christe. Circa primum, quia venerabile Eucharistiæ Sacramentum non tantum Sacerdoti celebranti, sed toti proficit Ecclesiæ, cuius tres sunt status: vnus eorum membrorum, qui triumphat in cęlis; pro illis offertur ad laudem, & gra-

gratiarum actionē Sanctissimę Trinitatis. Alter eorum, qui viuunt in labore, in fide, & meritis, conuersantes in terris; & pro illis offertur in pignus redemptionis. Tertius eorum, qui in purgatorio purgantur; & pro illis offertur in supplicationem pro afflictis. Vt ergo significetur, quod hoc sacrificium singulis statibus proficiat, panis Sacramentum in tres diuiditur partes, sub his verbis, Per eundem Dominum nostrum Iesum, quem sub Sacramento vere contineri cōfitemur, cui data est omnis potestas in cęlo, & in terra: Iesum inquam, Saluatorem, Christum, vnctum a patre oleo lætitiæ, scilicet, Spiritu sancto: filium tuum vnigenitum, & naturalem: Qui tecum, patre omnipotenti: Viuit, indefectibiliter, & æternaliter: Et regnat, imperiose & potenter: In vnitate, identitatis substantiæ & naturæ; Spiritus sancti, tertiæ in diuinis personæ, qui nexus est vtriusque patris & filij; Deus, vnus verus & coęternus: Per omnia secula seculorum, idest, æternaliter sine fine. Populus, vel chorus, vel minister in persona populi circunstantis respōdet, Amen. Hæc est expositio literæ. Videamus mysteria. Dum enim frāgitur hostia, sicut ait Prosper de consec. dist. 2. & sanguis in ora fidelium infunditur, immolatio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis eius delatere designatur.

Frangitur autem primo in duas partes, ad designandum duplicem prædestinatorum statum, scilicet, æternæ gloriæ, & temporalis miseriæ. Subdiuiditur autem vna medietas in duas partes: quorum vna offertur pro illis, qui sunt in purgatorio; alia pro illis, qui sunt in mundo. Pars autem illa, quæ est post primam fractionē, remanet in manu dextera, & ponitur supra patenam; designat illos, qui iam sunt in Ecclesia triumphāti, siue in gloria, & iam tenent illam rectitudinem, cui nulla obliquitas admisceri potest: & ideo dexteræ comparantur. Illi autem qui adhuc sunt in miseria per sinistram significantur, vbi sunt multa obliqua.

Subdiuiditur autem illa, quæ est in sinistra, & non quæ est in dextera: quia illi qui sunt in cęlo statum vniformem iam tenent, & vna beatitudine fruuntur. Illi autem qui sunt in miseria, sunt diuersi, seu diuisi; quia quidam sunt in miseria purgatorij; quidam autem in miseria huius mundi. Particula autem illa, quæ est in sinistra post diuisionem additur particulæ, quæ est in patena: quia secundum Aug. Deus habet duas manus, dextram, qua miseretur: & sinistram, qua punit. Illis ergo, qui sunt in purgatorio, inquantum ibi purgantur respondet sola punitio: & ideo particula, quę in sinistra manu tenetur, illos figurat. Illi autem qui adhuc sunt in præsenti vita, in qua est status merendi, consequi possunt misericordiam: & ideo ipsi per aliam particulam, quæ in manu dextera remanet,

net, designantur. Quia vero absq; dubio illi, qui sunt in purgatorio, coniungentur eis qui sunt in cœlo; ideo particula sinistræ manus coniungitur illi, quæ est in patena. Sed quia illi qui sunt in hac vita, egent multum passionis Christi, quæ ex effusione sanguinis eius processit: ideo particula, quæ in dextera manu remansit, quæ significat illos, qui sunt in mundo, mittitur in sanguinem Christi.

Item Sacerdos dicens illa verba, Per omnia secula, tenet particulam super os calicis: per quod signatur, quod viuẽtes in corpore egent misericordia Dei, & meritis passionis Christi. Item significat, quod ipsimet viuentes petunt adhuc iuuari merito passionis, & effusionis sanguinis Iesu Christi.

Notandum tamen est, quod aliud significat fractio hostiæ, & aliud particulæ fractę. Nam fractio significat dominicam passionem, secundum Biel. Particulę vero significant eos, pro quibus passus est: ad quos, scilicet passionis fructus deriuatur. Hoc est, omne sanctos ad vitã æternam prædestinatos. Sanctos dico de genere Adam, Christi sanguine redemptos. Alij autem aliter exponunt circa has particulas. Sequit.

Pax Domini, sit semper vobiscũ. Pax Domini, æternalis, in spei certitudine; pax cordis, in puritate cõscientiæ; & pax temporis, in perturbationis moderatione: sit semper vobiscum, ad fructuose sumendum excellentissimum Sacramentum.

Chorus respondet eadẽ imprecans Sacerdoti: Et cum spiritu tuo. Nam hoc est piarum, ac religiosarum mẽtium, vt pacifice salutantes, pie resalutent. Bona optantibus, bona similiter reoptent.

Post aptationem ergo Sacramenti per eius diuisionem ad sumptionem, sequitur vnio participantium per pacis impetrationem. Et primò optat communicaturis pacem. Secundò ad significãdum pacis vnionem, particulam mittit in calicem ibi: Hæc commixtio, &c. Tertiò, vt optatio pacis sortiatur effectum, fundit precem ad Christum ibi: Agnus Dei, &c. Quo ad primum necessaria est pax, vt Sacramentum fructuose sumatur. teste propheta, In pace factus est locus eius. Ipse quoque Deus, ab Apostolo denominatur Deus pacis, & dilectionis. Ipse ingrediens mundum pacẽ per angelum nunciauit. Et in terra pax hominibus. Conuersatus in terris, & populo prædicans, pacem habere docuit. Pacem inquit habete inter vos. Matth. 9. Mittens Apostolos ad prædicandum, pacem offerre hominibus demandauit. In quãcunq; domum intraueritis, primum dicite pax huic domui. Recedens pacem eis reliquit. Io. 14. Pacem, inquit, meam do vobis. Moriens pacem perditam reformauit, soluens inimicitias in carne sua. Ephes. 2. & ad Colos. 1. In ipso pacificauit omnia, siue quæ in terra, siue quæ in cęlis per sanguinem crucis eius. Resurgens pacem dedit discipulis, dicẽs:

stans in medio eorum, pax vobis. Et spiritum sanctum mittés, pacem in eis confirmauit.

Hanc pacem optat Sacerdos tertiam hostię particulam sanguini immergendam, (significātem electos huius mundi militantes in tribulationibus) in manu tenens, & dicés: Pax Domini sit semper vobiscum. Quæ pax triplex, vt etiam supra adnotauimus, Pax conscientiæ, temporalis, & æternitatis. q. d. Pax conscientiæ, & pectoris, quæ est a Dei voluntate non diuidi, & ab his, qui Dei sunt, vitiose non impediri: sit semper vobiscum. Pax temporalis tranquillitatis, quæ est ab aduersis non opprimi, prosperis temperate frui, & delectari, itidem sit semper vobiscum. Pax ęternitatis, quæ est ab omni penalitate liberari, & summo bono perpetuo satiari, sit quoq; semper vobiscum. Vt per primam ad tātæ communionis participationem digni iudicemini. Per secundam ab ipsa participatione non impediamini. Ac per ipsam Sacramenti participationem pacem tertiam, & summam consequamini.

Cum autem dicitur, Pax Domini, fiūt tres cruces: per quod repræsentatur resurrectio tertia die facta: quia in resurrectione Christus dedit pacem Apostolis. Vel illæ tres cruces super sanguinem Christi significant triduum sepulturæ: secundum Innoc. & secundum eundem, scilicet tres mulieres, quę erant circa Christi monumentum. Vel fiunt tres cruces secundum Biel, ad significandū, quod virtus Trinitatis animam crucifixi, quę per vinum in calice designatur, reduxit ad carnem, ne relinqueretur in inferno, neque caro eius daretur videre corruptionem. Vel secundum Alber. fiunt tres cruces ad significandum triplicem pacem, quā Dominus ter post resurrectionem suis discipulis nunciauit. Io. 20. & 21. Vel ad significandum, quod pax illa æternitatis, quæ principaliter optatur, donatur a tota Trinitate in virtute passionis crucifixi: ad quam disponunt, pax pectoris, & pax temporis. Vel posset breuius dici secundum Thom. 3. p. q. 83. art. 3. quod cōsecratio huius Sacramenti: & acceptio huius sacrificij, & fructus eius procedit ex virtute crucis Christi. Et ideo vbicunq; fit mentio de aliquo horum: Sacerdos crucis signatione vtitur. Chorus optat eadem Sacerdoti. q. d. O Sacerdos sit pax cum spiritu tuo, vt sis idoneus hoc sacrosanctum sacrificium pro salute totius mundi immolare, & nos Deo patri reconciliare, pacemq; constituere, inter Deum & homines peccatores sit inquit, pax Domini non cum carne, sed cum spiritu. Pax inquam temporis: ne cor tuum aduersitatibus distractum nō possit deuote saluбriterq; sacrificiū pacis consumere. Sit cum spiritu tuo pax conscientiæ, & pectoris, quia si spiritus tuus erit a voluntate Dei dissonans, quomodo impetrabis pacem pro nobis, quam optas? sit pax cum spiritu, vt te immolante pro

nobis

nobis, non impediaris a cōcupiscentijs carnalibus, quæ militant aduersus animam. Sequitur. Hæc commixtio, ideſt, adiunctio ſpecierum panis, & vini: & conſecratio: hoc eſt conſecrata ex conuerſione prius facta, Corporis veri crucifixi, ſepulti, reſuſcitati: & ſanguinis, in cruce effuſi: Domini, ſaluatoris, & redemptoris, Noſtri Ieſu Chriſti, fiat nobis, Sacerdoti in ſacrificium offerenti, & omnibus ſpiritualiter voto in fide ſumētibus per Sacerdotem, qui eſt velut os corporis myſtici, Accipientibus, ſacramentaliter, & ſpiritualiter: ſic Sacerdos ſumit Sacramentum, cuius virtus tranſit in omnia Eccleſiæ mēbra huius ſpiritualiter ſuſceptiua: & ſingulariter in eos qui interſunt Miſſæ. Fiat ſalus per gratiæ augumentationem, & animæ nutritionem, ſalus inquam mentis, & corporis, per fomitis repreſſionem, ſeu remiſſionem, & rebellionis moderationem: In vitam æternam, ideſt, finalem beatitudinem capeſcendam: Amen. Non reſpondetur a choro, quia dicitur ſecrete.

Optata ergo pace ad ſignificandum pacis vnionem, mittit particulam in calicem. Vel mittendo particulam in calicem: ſignificat quod anima vnita eſt corpori in reſurrectione. Et bene hoc fit poſt pax Domini: quia poſtquam Dominus pacificauit omnia, quæ in cęlo, & in terra ſunt, primo vniuit animā corpori. ait Guiliel. Quæ etiam verba referenda ſunt ad ſpecies panis, & vini, quibus corpus Chriſti, & ſanguis continetur. Fractio hoſtiæ inſtituta eſt a Papa Sergio.

De Agnus Dei. Cap. 71.

VT ſupra diximus, immiſſa particula, cooperit calicem, genuflectit, &c. dicit Agnus Dei, innocens, & immaculate; Qui tollis peccata, dimittendo ea authoritate diuina; Miſerere nobis, peccata non imputando, Agnus Dei, obmuteſcens coram perſecutoribus, ſicut ouis coram tondente; Qui tollis peccata mundi, miſerere, pęnas noſtras ſoluendo, Nobis pęnas remittēdo: Agnus Dei manſuetiſſime, & beniġniſſime, Qui tollis peccata mundi, patrem nobis reconciliando, Dona nobis pacem finalem, beatificam, & æternam. Hæc expoſitio eſt literæ, ſi qua alia erit, dicetur.

Orat Sacerdos, vt pax optata effectum habeat in communicaturis ſiue realiter, ſiue ſpiritualitur vt circunſtantibus. Et primo orationem præmittit: Secundo ipſam ſpecificationem eius adiungit, ibi: Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti: Et quo ad primum, quia pacem hanc ſine remiſſione peccatorum nemo conſequitur, Dei miſericordia, quę peccata remittit, ſuppliciter expoſtulatur, tamquam neceſſario præueniēs perfectam pacem, quæ vltimo exprimitur, ſcilicet in tertio, Agnus Dei. Petuntur autem tria ab agno Chriſto, duo paci præuia, quæ ſunt miſericordia Dei in peccati remiſſione

ſione

ſione: iterum miſericordia Dei in gratiæ infuſione; & tertio pax ipſa, quæ eſt bonum finale, omnium deſideriorum impletiuum. Et in hac oratione de tribus cōmēdatur Chriſtus, de puritate innocentiæ naturalis, quia agnus Dei. Secundo de benignitate veniæ ſalutaris, qui tollis peccata mundi. Tertio de affectuoſitate miſericordiæ liberalis, miſerere nobis. In Miſſa vero pro defunctis loco miſerere nobis, & loco dona nobis pacem, dicitur dona eis requiem: quia Miſſa defunctorum ſpecialiter pro mortuis celebratur, vt eis requies impetretur, ideo hoc ſpecialiter exprimitur. Et quoniam animabus triplex optatur requies, a triplici afflictione expectatæ beatitudinis. Primæ duæ requies, ſi cum præciſione tertiæ accipiuntur, ſunt temporales, tertia vero ęterna: ideo Eccleſia tantum ad tertium agnus, addit, ſempiternam.

Agnus dicitur ex inſtitutione Sergij Papæ. Secundum Rabanum dicitur ter in Miſſa propter tres partes corporis myſtici, ſcilicet, in cęlo, in terra, & dormiētium, ſiue in purgatorio. Siquidem Ioannes Baptiſta videns Ieſum ambulātem dixit: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Io. 1. Quare autem vocauerit agnum, ſubdit, qui tollis, i. qui venit vt tollat peccata mundi: quia pro peccatis tollendis paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nempe in veteri teſtamento offerebatur agnus pro peccatis populi. Et in nouo teſtamēto Chriſtus obtulit ſeipſum Deo patri: vt humanū genus liberaret, & lauaret a peccatis in ſanguine ſuo. Merito ergo dum corpus, & ſanguis Domini ſumitur, Agnus Dei cantatur: vt omnes credamus, quia ipſius agni corpus, & ſanguis ſumitur, qui peccata mundi moriendo tulit: & vitam reſurgendo nobis donauit Ieſus Chriſtus Dn̄s noſter: & vt oret⁹ ipſum nunquam deſiſtere misereri nobis, qui in paſſione miſertus eſt noſtri.

Agnus Græce, Latine purus, & caſtus dicitur: quod ſit hoſtia pura, & immolationi apta; quia ipſe verus agnus ſola ſua pietate ſe obtulit hoſtiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia: quia agnus nec hominibus, nec beſtijs nocet. Dicitur etiam agnus ab agnoſcendo, quia in magno grege ſolo balatu matrem agnoſcit: ſic & Chriſtus in ara crucis donans nobis prius pacem, agnouit nos cura: agnouit etiam patrem obedientia: factus obediens vſque ad mortem. Philip. 2. Agnouit etiam matrem cura. Ecce filius tuus: & ecce mater tua. Io. 20. Et ob hoc etiam dicitur ter in Miſſa. q. d. Eccleſia. Agne, qui agnouiſti patrem miſerere nobis. Pie qui redemiſti mundum: & qui obtuliſti te pro nobis, dona nobis pacem. Hæc Dur. Quæret forte aliquis, quare magis dicitur agnus Dei, quàm Ieſu Chriſte, vel aliquo alio modo? Reſpondet Alexander, quod hoc fit conuenienter, primo propter veritatis repræſentationem, quæ in lege figurabatur

in

in immolatione agni typici. Secundo propter veritatis prænunciationem, quæ facta est prophetice Isaia 16. Emitte agnum Domine dominatorem de petra deserti ad mõtem filiæ Sion. Tertio propter veri agni ostensionem digito Præcursoris dicentis. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quia.n. in hoc Sacraméto repræsentatur veri agni immolatio, q̃ fuit per agnũ in lege figurata, sub nomine agni a prophetis prænunciata, sub agni vocabulo a Ioanne demonstrata; conuenienter ad horum rememorationem,& fidei testificationem dirigitur oratio ad Christum sub nomine agni, sub quo totupliciter nouimus figuraliter,propheticè,& manifeste expressum, ac demonstratum. Sequitur.

Domine Iesu Christe, qui dixisti, iturus ex hoc mũdo ad patrem: Apostolis tuis: pacem meam, verã, saluantem;non, quomodo mundus dat pacem damnantem: Do vobis, pacem relinquo vobis; ne respicias peccata mea, idest, ne imputes ad repellendam orationem, tamquam indignã exauditione: sed fidem Ecclesiæ tuæ: sponsæ, sanctæ, & gratia purgatæ. Eamq; secundum voluntatem tuam, qua venisti pacificare omnia, siue quæ in cęlis, siue quæ in terris sunt. Pacificare inquã eam, ab infidelibus,& persecutoribus eruendo. Et coadunare, in fidei,& charitatis vinculis: Digneris, quatenus in bonis pacificata,in malis custodita, in charitate adunata, intus,& foris a te recta, tantæ communionis habeatur digna. Qui viuis & regnas cum Deo patre, &c.

Præmissa oratione, vt optatio pacis in populo sortiatur effectum,sequitur specificatio eiusdem orationis; specificat enim effectus, & finem, propter quem pro pace supplicitcr exorauit. In qua specificatione primo captat beneuolentiam eius, qui oratur, ex eo quod ipse qui oratur est qui pacẽ suis tribuit: secũdo ibi: Ne respicias:tollit enim impedimenta exauditionis: Tertio ibi: Eamq;,fundit petitionem. Et nota quod sub hac oratione Sacerdos osculatur altare, deinde Diaconum,qui cõsequenter porrigit osculũ subdiacono,& ille alteri de choro: & sic consequenter mutuo sibi præbent oscula. In nonnullis tamen Ecclesijs prębetur aliqua imago Saluatoris osculanda, ad prohibitionem lasciuiæ tam Sacerdoti, quàm populo. Primo osculatur altare, quod Christum significat, ad notandum pacem cum Christo factam mediante sacra communione digne illam sumentibus; vel voto, digne astantibus. Vel ideo fit(osculum altaris) in signum, quod pax spiritualis à Christo data est humano generi: & ideo prius osculatur altare: & deinde alios,eo quod debent omnes inter se pacem habere: præsertim filij Ecclesiæ. Et quia etiam charitas diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, pacis osculum per vniuersos fideles in Ecclesia primitiua

mitiua diffundebatur. Hoc autem non est nouum; vnde Iustinus martyr apolog. 2. ait: Mutuoq; nos inuicem osculo salutamus. Et Dionys. cap. 3. Eccles. Hierarch. Ad hæc venerandus Antistes orationem sanctissimam peragẽs, pacem sanctam omnibus nunciat, & cum se mutuo omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Et Aug. in serm. sabbati sancti, dicit: post ipsam (scilicet salutationem Dominicam) dicitur: Pax vobiscum, vt osculentur se Christiani in osculo sancto. Sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in conscientia, idest, quomodo labia ad labia fratris sui accedũt, sic cor a corde nõ recedat.

Quod vero accedat Diaconus ad partem dexteram, qui prius erat a sinistris, signatur populus Gentilis, qui primus in pace transiuit a sinistra infidelitatis, & ad dexteram fidei, & æternitatis: & per hunc pax ad populum descendit.

Quod Sacerdos pacem tribuit populo, fuit præfiguratum a Iosue, qui hostibus superatis terram obtinuit, quam sorte diuisit, & in pace possedit: & Christus resurgens diabolo superato, pacem, & dona dedit hominibus. Innocentius primus osculum in Ecclesia dari decreuit. Osculum in sacra scriptura significat vnionem, charitatem, pacem, & reuerentiam. De osculo vnionis dicitur Cant. 1. Osculetur me osculo oris sui. De secundo dicitur Genes. 27. Accede ad me, & da mihi osculum fili mi, inquit Isaac ad filium suum Iacob. De osculo pacis dicitur 1. Cor. 6. Salutate inuicẽ in osculo sancto. De osculo reuerentiæ dicit Dominus ad Simonem, Luc. 7. Osculum mihi non dedisti: hæc autem, ex quo intraui, nõ cessauit osculari pedes meos. De osculo sancto hic est sermo. Quicunq; autẽ osculum sanctum spernit, se demonstrat esse separatum tam ab Ecclesia, quã a Christo. Est & osculum proditionis, & lasciuiæ, de primo dicitur Matth. 26. Quemcunq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. De secundo dicitur Prouer. 7. de muliere vaga, & iuuene vecordi: Apprehensum deosculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur. Hic ergo de osculo vnionis, reconciliationis, & pacis intelligitur. Magister in rationali ait: Osculatur se populus recepto osculo à ministro Sacerdotis, vt se coniunctos esse profiteantur in vnitate fidei per Christũ in ara crucis immolatum, cuius immolationis memoria per sumptionem Sacramenti, ad quam Sacerdos accedit celebratur. Aut vt gratuletur se gratiam per corporis Christi immolationem, cuius memoria peragitur, maxime per mãducationem hostiæ recepisse.

Nota quod hæc oratio Domine Iesu Christe, dum celebratur Missa pro mortuis, non recitatur, vt dicit rubrica Missalis: & ratio est, quia defuncti iam mundi leges transierunt, & requiescunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Vnde non possunt a malis homini-

bus infestari, nec peccatis amplius irretiri, nec extolli in prosperis, nec frangi in aduersis. Ideo non egent custodia, & regimine, ne exteriori pace, aut defensione ab exteriori impugnatione, quæ in ista oratione attentius postulamus. Dum Sacerdos osculũ præbet ministro, dicit: pax, quam osculo, pacis signo, repræsento, sit tecum. Et cum spiritu tuo, respondet minister.

Sequitur. Domine Iesu Christe filij Dei viui, &c. Hęc est tertia pars principalis participationis: postquã impetrauit communicãtium vnionem: procedit Sacerdos ad principalissimè in sacrificio Missæ intentum: videlicet tremendi sacrificij sumptionem. Et quoniam, vt ait D. Tho. mors est malis, vita bonis; Sacerdos non iniuria in tam grandi periculo contremiscit; ne quod optimum est, & ad pariendum vitę fructum institutum, ex propria sui indispositione fiat sibi cibꝰ ad mortem, dicit ergo. Domine Iesu Christe fili Dei viui, per æternam generationem, tibi naturam diuinam cõmunicantem. Qui ex voluntate, misericordissima te ad hominis liberationem mittente; Patris, tibi consubstantialis: cooperante Spiritu sancto, cuius tecum, & cum patre vna, & indiuidua est substantia: Per mortem tuam spontaneam, crucis amaram: Mundum, idest homines in mundo existentes. Viuificasti, per gratiam animæ infusam à te meritam: Libera me hoc sacrificiũ offerentem: Per hoc Sacrosanctum corpus, pro nobis in cruce oblatũ, & sub his speciebus nobis in cibum paratum; parasti enim in dulcedine tua pauperi Deus: Et sanguinem tuũ ab omnibus iniquitatibus meis, animam deformantibus. Et vniuersis malis, præsentibus, præteritis, & futuris. Et fac me, & eos pro quibus offero: Tuis semper obedire mandatis, vniuersaliter per plenam voluntatis subiectionem: nam iugum tuum suaue, & onus leue est. Et a te nunquam separari permittas: neque in hoc seculo per peccatum, nec in futuro per damnationis sentẽtiam. Qui cum eodẽ Deo, &c. Sequitur.

Perceptio corporis tui, &c. Orat Sacerdos, ne panis, qui de cęlo descendit vitam præbens mundo, sibi propter sua demerita sit causa damnationis: dicens. Perceptio, idest manducatio sacramentalis: Corporis tui, veri: Domine Iesu Christe, quod indignus ego Sacerdos: sumere, idest, manducare, Propono, non temerariè, tuo constrictus pręcepto: Non mihi proueniat, occasionaliter ex defectibus meis: In iudicium, terribile contra peccatores: ite maledicti, &c. Qui mãducat indigne iudicium sibi manducat, & bibit. Et condemnationem, perpetuam corporis, & animæ. Sed pro tua pietate, qua pro nobis mori dignatus es: prosit mihi ad tutamentum, idest, securam defensionem: Mentis & corporis, Et ad medelam corporis, & animæ percipiendam. Qui viuis & regnas Deus.

Sequi-

Sequitur, Domine non sum dignus. Post orationem, qua postulauit celebrans, vt sumptio tanti Sacramenti fiat salutaris sibi & ijs, pro quibus sacrificat; exemplo Cẽturionis suam profitendo indignitatem, profunde se humiliat dicẽs: Domine non sum dignus, ex iustitia mea: Vt intres sub tectum meũ, corporis verè, & realiter, & animæ eam inhabitando per gratiam spiritualiter: Sed tantum dic verbo, virtutis tuæ, qui verbum es patris: Et sanabitur, id est, mundabitur: Anima mea, a peccatis tibi displicentibus, & me indignum facientibus.

Sed dicet aliquis. Sacerdos hãc orationem proferens, aut credit se fore indignum, aut non. Si primũ, ergo iudicium sibi manducat. Si secundum, ergo ficte loquitur, & nequiter se humiliat. Resp. Biel. quod proferens ita sentire, & de se credere debet, vt loquitur, se esse indignum, quantum est ex se: & ideo petit, vt ipse indignus in oculis suis, dignificetur, id est dignus reputetur in oculis Dei. Siquidem nulla creatura ex seipsa, est hac participatione digna, in qua Dominus cęli accipitur. Neque idem est indignum sumere, & indignè sumere. Indignus sumit, qui incomparabilis existens ad eius dignitatem, quem sumit, accedit: Quod facit omnis sumens quantumcunq; sanctus. Sed indignè sumit, qui sine sui ipsius probatione, & præuia purgatione accedit: & ille incidit in sententiam præallegatã, iudiciũ sibi manducat.

De communione Sacerdotis. Cap. 72.

POst hęc Sacerdos se communicat, deinde alios, si aliqui sunt communicandi. Dicens prius illam orationem: panem cęlestem. &c. Nam post suę indignitatis recognitionem, Sacerdos non desperans; sed de diuino auxilio confisus dicit: Panem cęlestem, id est, corpus Christi de cęlo descendens, sub specie panis latens: Accipiam, ego peregrinus famescens, cibo indigens spiritali, non corpus, sed animam nutriente: Et nomen Domini, plenum misericordia, Inuocabo, vt gratiam conferat, qua me tanta participatione dignum reddat. Sed dicet quis, statim post hæc verba sequitur, Domine non sum dignus: ergo Sacerdos videtur sibi contrarius? Sed absit hoc: nam dicẽs panem cęlestem, seipsum incitat ad deuotionem, reducens ad memoriã, quid est, quod sumere habet; scilicet verum Deũ: & qualiter sumere debet, quia nomen Domini inuocabo, vt sic maiori sumat reuerentia, & timore. Dicendo vero subsequenter, Domine non sum dignus, ex humilitate sua profitetur indignitatem: at excitatio ad deuotionem, & professio humilitatis contraria nõ sunt.

Non licet autem Sacerdoti sacrificanti a sumptione Eucharistiæ abstinere. vnde in can. 9. Apostolorum dicitur. Si quis Episcopus aut presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicauerit;

aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur; aut si nó dixerit, communione priuetur, tamquam qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quod non rectè obtulerit.

Secundum quosdam hîc incipit quarta pars Missæ. Quod autem Sacerdos communicat se coram ministris, insinuat illud, quod Luc. 24. commemorat, scilicet, quod comedit coram duobus discipulis euntibus in Emaus: & similiter dum cómunicat ministros: nam sumens reliquias dedit illis, vt dicitur alibi: Ipse quoque vt dicitur Io. 21. postmodum partem piscis assi, & fauum mellis manducauit, & reliquias discipulis dedit: & ideo postquàm Diaconus & Subdiaconus communicarunt, clerici & religiosi ad communionem accedunt: vt ipsi partem sanctæ cómunionis accipiant. Postmodum cómunicat populum: quia Christus non solum comedit cum paucis Apostolis, verumetiam ascẽsurus in cęlum comedit cum multitudine discipulorum, Act. 1. Vnde & sumptio corporis, ascensionem significat Saluatoris. Romanus Pontifex ad altare frangit, & ad sedem cómunicat: quia Christus in Emaus coram duobus discipulis fregit, & in Ierusalem coram duodecim discipulis mãducauit. In Emaus enim legitur fregisse, sed non legitur comedisse. In Ierusalem vero fregisse non legitur, sed legitur comedisse secundum Innoc. 3. Ascendens igitur sedem ibi communicat. Siquidem Christus secundum Apost. Col. 1. caput est Ecclesiæ: caput autem in corpore sublimius, & excellentius ob sui perfectionem cęteris membris collocatur. Per calicem vero secundum quędam respectũ, æterna beatitudo seu ipsius fruitio designatur, quia in Ecclesia militante summus Pontifex, sicut Christi vicarius, & caput omnium prælatorum perfectius Christum repręsentat; congruum est, vt ipse non in altari, sed in loco sublimiori communicet; ostendens, quod Christus etiam in sua humanitate perfectius & copiosius participat illa ineffabilia gaudia: vt pote in potioribus bonis collocata. Cum vero celebrat pro defunctis, super altare communicat; quia tunc specialiter mẽbrorum Christi hinc fideliter decedentium gloriam repræsentat: ac membra Christi cum ad illam gloriam perueniunt, inferiorem post Christum gradum obtinent: sicut membra post caput. In parasceue autem ad altare communicat ob reuerentiã passionis Christi: tum quia tunc quasi exequias celebrat Iesu Christi: tum etiam quia solus communicat: quia in Christi passione omnibus discipulis fugientibus ipse solus remansit. Hæc Dur. lib. 4. c. 54. Alij autem prælati non sic celebrãt: sed super altare communicant, quia non ita proprie Christum caput, Ecclesia repræsentant.

Sacerdos dicto ter Domine non sum dignus: sumpturus corpus, & san-

sanguinem Christi se illis ante faciem cruce signat. Sicut enim prius cruces faciendo actiue tãquam minister illa sanctificauit; sic se eis rũc cruce signãdo, passiue petit sanctificari. Post sumptum Eucharistiæ Sacramentum; non est spuendum, de consec. dist. 2. vt quid. Insuper Eucharistia non est masticanda sicut alius cibus.

Post hæc, scilicet, post sumptionẽ, Sacerdos digitos abluit, & perfundit, ne quid forte incaute remaneat, seu adhereat, ex contactu diuini Sacramenti: non quod quicquam immundum ex ipso cõtactu contraxerit: sed vt potius suam commemoret indignationem: qui se iudicat tantis Sacramentis celebrandis indignum. iuxta illud Luc. 17. Cum omnia benefeceritis, dicite: serui inutiles sumus. Et ꝑpter hoc etiam finita Missa, exutisq; sacris vestibus, iterum manus lauat. Trina autem Sacerdotis ablutio, quę fit in principio, in medio, & in fine, designat mundationẽ cogitationis, locutionis, & actionis: vel purgationem peccati, originalis, venialis, & criminalis: siue quod agitur per ignorantiam, negligentiam, & industriam: ad quorum mundationem offertur sacrificium salutare. de consecr. distinct. 2. cum omne. in princ.

Sane Sacerdos digitos perfundit in dextro cornu altaris: ad notandum quod Christus sumpsit humanam naturam ex Iudæis: nam supra diximus, quod illa pars significat populum Iudaicum. Vel vt aiunt quidam, hæc purificatio significat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos per dextrũ cornu altaris signi ficatos. Ad hoc hausta purificatione inclinat calicem, primo ne remaneat aliquid sanguinis; mystice, ad notandum sepulcrum esse vacuum, quia surrexit Christus.

Præmissis orationibus præcedentibus, sequuntur duę orationes, quę dici solent inter communicandum. Quarum prima respicit perceptionem Sacramenti panis. Secunda, perceptionem Sacramenti calicis, ibi, Quid retribuam Domino. De prima dicitur: Corpus Domini nostri Iesu Christi: pro peccatorum totius mundi expiatione in cruce immolatum, & pro vita mundi sub Sacramento nobis datum. Custodiat animam meam: in vnitate fidei catholicæ, & in omni tentatione: in hora separationis à corpore. In vitam æternam, fęlicem, & beatam. Amen. Sequitur secunda oratio.

Quid retribuam Domino: in qua oratione profitetur se nihil habere, quibus respondere possit diuinis beneficijs. q. d nihil ex me cõdignum habeo diuinis beneficijs; ergo quid retribuam Domino, pijssimo largitori, Pro omnibus, donis naturæ, fortunæ, & gratię: Quæ tribuit mihi? multipliciter enim tribuit creando, iustificando, cibo cęlesti nutriẽdo. Calicem salutaris accipiam, idest,

idest, poculum salutis, sanguinem Saluatoris, pretium redemptionis accipiam sitibundus cum desiderio & gratitudine: Et nomen Domini, idest, memoriam benefactoris, & beneficiorum, Inuocabo, idest, intus in mentem vocabo. Laudans inuocabo Dominum, datorem de ineffabili munificẽtia, qua seipsum nobis donatum in pretium, iterum donat in cibum, & salutis nutrimẽtum. Et ab inimicis meis, idest dęmonibus saluti meæ aduersantibus; Saluus ero, idest defensus, ne præualeant malis, & machinationibus suis. Sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam, in innocentia vitæ, & puritate cordis, ne recidiuem in peccata. In vitam æternam. Amen, idest, in consortiũ sanctorum; laudantium Dominum in secula seculorum.

Post has orationes, sequũtur orationes aliæ duæ, vtranq; sumptionem simul cõcernentes. Prima est. Corpus tuum Domine, quod sumpsi, sub speciebus panis: Et sanguis, quem potaui, sub speciebus vini: Adhereat, per gratiam, & efficaciã virtutis. Visceribus meis, non corporalibus, quæ sunt viæ eijciendarum superfluitatum: sed spiritualibus animæ, quæ sunt intellectus, & volũtas principia operationum humanarum. Et præsta, vt in me, sumente, Non remaneat scelerũ macula, idest, vlla culpa deturpans animam meam. Quem sancta, & pura, idest ab omni macula peccati, Refecerunt Sacramenta, Qui viuis & regnas in sęcula sęculorum. Amen. Est & alia oratio respiciens vtranq; sumptionem: qua petuntur per sumptionem Sacramenti conferri bona: videlicet mentis puritas, spiritualiter reficiens, & tandem salus sẽpiterna. Ris. Quod ore sumpsimus Domine. Quod, idest, Sacramentum corporis, & sanguinis; Ore, Sacramentaliter, sumpsimus Domine pura mente, idest, sincera per fidem, & charitatis deuotionẽ: Capiamus, scilicet, sumptione spirituali: Et de munere in tempore præsenti ad animæ vegetationem concesso: De munere inquam temporali, fiat nobis remedium sempiternum, idest, præseruatiuum a recidiua, & conseruatiuum in gratia perseuerans in vitam æternã. Amẽ. Posset autem quæri de manducantibus sacramentaliter, quandiu manet in sumente verum corpus Christi? Respondetur breuiter, quod manet corpus Chri realiter sub speciebus, quandiu species non alterantur tanta alteratione, sub qua nõ maneret substantia panis, si consecratio facta non foret. Species illę alterantur per omnia, ac si forent in subiecto, supplente Domino impotentiam naturæ. Facta alteratione quæ dicta est, desinit ibi esse corpus Christi, & manet vbi est, si species consecratæ non fuissent, scilicet in cęlo, aut sub alijs speciebus consecratis in alio loco. Non tamen localiter mouetur ab illis speciebus per medium ad cęlum, aut aliũ locum, sed simpliciter desinit esse

se

se sub illis speciebus. Biel. lec. 85.

De Postcommunione. Cap. 73.

COmmunicato populo, siue Sacerdote tantum, cũ lætitia, & iubilo cantatur communio, quæ antiquitus antiphona dicebatur, hoc est circularis sonus, inquit Albertus: quia sicut introitus ita & communio super psalmum iterabatur. Hic autem cantus est in signum lætitiæ intra viscera suscepti Dei; & ideo cum lætitia cantabant illũ cantum vnus ad alium, quasi nuncians qualiter Deus susceptus sit ab eo. iuxta illud: In voce exultationis, & confessionis, sonus epulãtis, Ps. 41. Et hoc signatum est Luc. 15. Vbi cũ pater occideret vitulum saginatũ, fecit chorum & symphoniam in signum lætitiæ: quia dulcedine diuinæ pinguedinis infusa sunt intima. Psal. 62. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, supple refectione Sacramenti, & labijs exultationis laudabit os meum, in cantu semper postcommunionem. Modo autem iste cantus non iteratur, ne ex prolixitate tędium generetur; & ideo nunc communio, non antiphona, consueuit nominari.

Rursus, quia in primitiua Ecclesia quotidie fideles omnes, qualibet die corpore, & sanguine Christi cõmunicabant; ideo statim postcommunicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderetur gratias, & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis; & hoc patet ex ipsis collectis, quæ in nomine populi recitantur. Sed tepescente feruore, non ita communicabant quotidie, ideo etiam abbreuiata est antiphona hæc.

Secundum Innoc. & Alexan. de Ales communio significat gaudiũ Apostolorum de Christi resurrectione. iuxta illud: Gauisi sunt discipuli viso Domino, & pręgaudio mirabantur. Quod verò reciprocando in quibusdam Ecclesijs cantatur, insinuat, quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nunciabant; Vnde duo discipuli veniẽtes de Emaus, cum inuenissent vndecim cõgregatos, & eos qui cũ ipsis erant dicentes: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni, narrabant, quæ gesta erant in via: & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Sed Albertus hanc mysticam rationem reprobat: immo (quod admirabile valde est) & alias nõnullas mysticas rationes in canone: cum tamen hoc habeamus a Domino: Hæc quotiescunq; feceritis in mei memoriam facietis, idest, in memoriã totius passionis. *vide Gabr. Biel. lect. 89. B.*

Cantatur autem ab omnibus, vt notetur communitas gaudij de susceptione Eucharistiæ. Est igitur communio gratiarum actio. iuxta id Psal. 21. Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum. Hæc antiphona dicitur secundum diuersitatem officiorum, siue secundum qualitatem temporum, & festorum.

De

De collecta postcom. Cap. 74.

CAntata communione, ex qua Sacerdos spirituale gaudium populi spiritualiter secum Sacrosanctam Eucharistiam communicantis concipit, ipse lætus, & hilaris ad populum se conuertit, ipsum salutans, & dicens. Dominus vobiscum. In hac parte, fit humilis deprecatio, vt percepta communio effectum salutis in participantibus operetur. Hæc autem deprecatio fit per orationes, quæ complendæ dicuntur: eo quod per eas completur, & finitur Missæ officium, & illæ etiam variãtur secundum variationem officiorum. Præmittit autem Sacerdos salutationem populi, optans diuinam assistentiam in finem per sumptionem Sacramenti perdurantem: & populum hortatur ad secum simul orandum, dicens: Oremus. Deinde orationem subiungit, qua regulariter petit, vt sacra communio effectum suum operetur, scilicet gratiã augeat in præsenti, & gloriam conferat in futuro. Ad hæc enim petenda frequentes sonant complendæ: vel saltem ad aliqua ad gloriam æternam ordinata. Sigillatim procedamus.

Pōtifex ergo seu Sacerdos prius osculatus altare, innuens se firmiter credere, & consentire his, quæ circa sacrificium acta sunt; & conuersus, populum salutat, & deinde redit ad cornu altaris, significãs quod in fine mundi post Antichristi mortem, Christi prædicatio siue Christus rediturus est ad Hebræos, quos iam reprobauit. Secũdum illud Romanorum. 9. Isaias autem clamat pro Israel, si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient. Et eleuatis manibus dicendo, Oremus, vltimam orationem, quæ proprie postcommunio vocatur, exequitur: quid orat diximus supra.

Hæc autem oratio significat orationem capitis Christi, qui pro nobis interpellat quotidie apud patrem. Significat etiam quod Apostoli post ascensionem Domini, in oratione perseuerarunt. Finis autem orationis, vbi dicitur, per Dominum nostrũ, &c. Significat quod aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Collectę autem hæ, quæ nunc dicuntur, debent respondere primis ante epistolam, & secretis, vt si vna fuit ibi, ita & hîc; si duo, duo; & si tres vel quinque vel septem, ita & hîc in postcommunione.

Finita vltima oratione redit ad medium altaris: quia sicut per dextrũ cornu altaris repræsentatur populus Iudaicus, & per sinistrũ Gentilis; ita per medium altaris significatur Christus, qui est lapis angularis, duos in se parietes, Iudæos videlicet, & Gentiles, in fidei suæ vnitate connectens. Vt sicut officium Missæ incipiendum est in Christo, ita & in eo finiẽdum: quoniam ipse est α, & ω, principium, & finis, a quo oĩs nostra oratio, & operatio

sume-

sumere debet principium; & in ipso tamquam in fine vltimo, summo & optimo terminari. Reditio ad medium, idest, ad Christum significat etiã quod ab ipso Christo petit benedictionem, qua benedictutus est populum abeuntem.

Ad finem orationis iterum salutat populum, dicens, Dominus vobiscum, optans vt recedentes a templo non recedant à Domino; vt satagant quatenus Dominus semper cum eis in omnibus agẽdis maneat, & numquam ab eorum intentione, & amore recedat. Et populus respondens: Et cum spiritu tuo, optat vt ipse Sacerdos post Missam non carnalibus, sed spiritualibus vacans exercitijs Domino semper adhæreat, orationibusq; iugibus Domino vniatur. q. d. populus, Et cum spiritu tuo sit Dominus, vt, spiritu ambules, & vitia carnis non perficias.

Circa hoc notandum est, quod Christus post resurrectionem legitur bis salutasse discipulos dicens, pax vobis, in signũ duplicis pacis, videlicet pectoris, & æternitatis. Hanc duplicem pacem per duplex osculum Sacerdos insinuat cum videlicet prius osculatur ministrum, deinde altare, prima ergo salutatio, quæ fit ante orationem, significat illam benedictionem, quam Christus ascẽsurus in cęlum legitur dedisse discipulis suis. Nam vt Lucas refert, eduxit eos foras in Bethania, & eleuatis manibus benedixit eis: & cum benedixisset recessit ab eis, & ferebatur in cęlum. Secunda salutatio repræsentat pacem vitamq; æternam.

Et notandum est quod septies Sacerdos salutat populum, quatenus exclusis vitijs septem capitalibus, suscipiat gratiam septiformis spiritus. Et quinq; vicibus se vertit ad populum significans quinq; apparitiones, quibus Dominus in die resurrectionis suis dilectoribus apparuit.

De Ite missa est. Cap. 75.

SAcerdos salutato populo dicit, Ite missa est: & hæc pars diuiditur in tres partes. In prima Sacerdos licentiat populũ, ad redeundum ad propria. Secundo, licentiatum benedicẽdo sanctificat. Tertio oratione ad Deum se cõuertens totum concludit officium.

Missa in proposito potest accipi dupliciter, vel participaliter, vel nominaliter. Participaliter, sensus est iste. Ite missa est. idest. Ite ad propria redeũtes, quia missa est hostia salutaris, scilicet Christus mediator noster missus est ad patrem, vt tãquam aduocatus noster ipsum pro nobis interpellet. Vel nominaliter pro officio missæ: & tunc erit sensus. Ite missa est. idest. Ite ad propria, siue ad domos vestras, necessarijs corporis intendẽdo, quia Missa, idest officium Missæ, est (supple) finitum. Ante cuius finem statuit Ecclesia, ne populus recedat. Respondet populus, Deo gratias: tãquam gratus Deo de suscepto be-

neficio gratias agẽs. Vbi nota quod Missa tribus modis finitur, primo modo, per Ite missa est. Secundo, per, Benedicamus Domino. Tertio per, Requiescant in pace. Hæc autem conclusio, Ite missa est, dicitur in festis, dum populus ad Ecclesiam concurrit: cuius populi officiũ versatur circa exteriora: ideo ad ipsa prouidenda licentiatur. Et antiquitus Diaconus super pulpito dicebat, Ite missa est, eo quod populus nesciebat, quando Missa esset finita. Vnde in Concilio Aurelianen. de consec. dist. 1. cum ad celebrãdum; statutum est, quod nullus exire debet de Ecclesia, donec annũciatum sit per ministrum, scilicet, quod eat ad propria. Dicens, Ite missa est, dirigit vultum ad populum; quia ad eos, quos præsentes licentiamus, sermonem dirigimus: ad quos autem sermonem dirigimus, faciem repræsentare solemus, sicut fit quando dicitur, Dominus vobiscum, & Orate fratres.

Feriatis autem diebus, quibus populus non tenetur interesse diuinis. Sed clerici diuino cultui adscripti, quorum exercitiũ iugiter esse debet in sorte Domini, concluditur Missa per, Benedicamus Domino. (*Loquitur secũdum ritum antiquum, de quo Guil Dur. hodie secùs fit iuxtà rubr. Missalis noui Reform. quas consulito.*) Quo verbo non datur licentia circunstanti clero, sed ad cõtinuandum religionis cultum, additur exhortatio, dicendo: Benedicamus Domino: nos scilicet diuino cultui specialiter deputati. Ideo quia Sacerdos nõ alloquitur populum, non stat versus illum, sed versus orientem, scilicet versus chorũ, mentem habens ad Deum, & annumerat seipsum cum clero. Clerus autem respondet: Deo gratias, quasi obediendo sacerdotali exhortationi, gratias de officij perfectione Domino reddens. Et quoniam in diebus quadragesimæ, & aduentus etiam populus magis orationibus insistere debet, quàm cæteris diebus, tunc etiam die Dominico, dum populus diuinis tenetur interesse, clauditur Missa per, Benedicamus Domino; quo exhortatur vt solicitudinem temporalium temperantes, magis solito diuinis laudibus inhæreant, & spiritualiter ad Dominum se conuertant. Quod autem popolus postea respondet, Deo gratias, imitatur Apostolos, qui adorantes Dominum ingressi sunt Ierusalem, cũ gaudio magno, & erant in templo laudantes & benedicentes Deum.

In Missa pro Defunctis, clauditur Missa, per Requiescant in pace, vt finis huius officij respõdeat principio, in quo eis æterna requies postulatur; & quia illud officium singulariter defunctis applicatur; ideo in eius principio, medio, & fine, requies in pace æterna ac iucũdissima adoptatur. Et respondet chorus Amen, idest, fiat quod postulatur. Dicit requiescant in pace, quia illis in omnibus, & cito subueniendum est. Docens quod omnia quæ in

Missa defunctorũ acta sunt, ad pacem defunctorum ordinata sunt.

De oratione, Placeat tibi. Cap. 76.

SAcerdos in hac oratione velut in quodam compẽdio petitiones priores recolligit, humiliter petens pro se alijsque omnibus: pro quibus sacrificium obtulit exaudiri. Et breuiter hæc tanguntur, scilicet dignitas eius cui sacrificatur: ordo & potestas sacrificium offerẽtis cum dicit: hoc obsequium seruitutis. Humilitas offerentis; qua vt placitum sit deprecatur, cum dicit: Ego indignus obtuli. Ordinata charitas eiusdem, qua vt sibi & omnibus prosit, supplicatur. Dicitur ergo ad referendum gratiarum actiones sanctissimæ Trinitati pro beneficijs in Missa exhibitis. Nec est prætermittenda hæc oratio. Vbi nota secundum Nicol. de Ploue, quod quidam Sacerdos interrogauit quendam obsessum à dæmone, quid de se sentiret; quæsiuit autem de seipso, quasi de alio, hoc modo. Quid tibi videtur de Iacobo Sacerdote? Respondit dæmon, olim fuit noster, sed iam est Dei. Deinde Sacerdos subdit: & quid tibi videtur de Bartolomeo socio meo? Respondit dæmon, si non subtraheret, bonus esset: ille valde admiratus, quod furem diceret, cum sciret eum virum bonum: interrogauit quidnã subtraheret: subtrahit, inquit, Deo orationem illam, Placeat tibi sancta Trinitas, quod multum nobis placet, & satis Deo displicet. Quæ omnia ita fuerunt comperta, sicut dixit. Caueat ergo Sacerdos, ne illam vel aliam omittat orationem. dicit ergo, Placeat, & gratum Tibi, Deus vnus, Pater & Filius & Spiritus sanctus: Hoc obsequium, supple Missæ à te institutum, & offerri tibi præceptum, Seruitutis meæ, idest gradus & ordinis mei: Et præsta, vt sacrificium, veri corporis, & sanguinis Christi: Quod oculis tuæ maiestatis, omnia nude, & apertè contuentis: Ego indignus Sacerdos ex me, dignificatus ex te: Obtuli, sit tibi acceptabile, non tantum ex se, sed etiam quantum est ex offerente: Mihiq; Sacerdoti, Et omnibus, pro quibus illud obtuli, & omnibus scilicet fidelibus viuis, & defunctis, pro quibus illud obtuli, Sit te miserante, idest misericorditer concedente, Propitiabile, pro diluendis culpis: pro redimendis pęnis: pro conferendis spiritualibus donis. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

De Benedictione. Cap. 77.

EPiscopus dicto, Placeat, siue sit Sacerdos, Benedicit populum: alias Episcopus dabat benedictionẽ ante Agnus Dei: nunc vero post hanc orationem, vt patet ex cerem. Episcop. lib. 2. cap. 8. Hæc benedictio significat illam benedictionẽ, de qua dicitur Act. 1. Eleuatis manibus benedixit eis, & ferebatur in cęlum; nam hic terminata fuit tota

Christi vita in terris. Differt benedictio Episcopi ab illa, quam facit Sacerdos, quia solemniùs benedicit Episcopus, quàm Sacerdos.

Benedicitur autem populus, vt donis cęlestibus repleatur, & in bonis contra omnes inimici aduersitates custodiatur, præstante hoc diuina maiestate Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt dicitur in benedictione. Facta benedictione, Sacerdos se ad orientem vertit, quasi se Christo ascendenti commendās. Cęterum benedictionis formā authoritas legis expressit dicente Domino per Moysen, Inuocabis nomē meum super filios Israel, & ego Dominus benedicā. Item Aaron postquam sacrificarat extēdens manum supra populum benedixit illi: vt patet Leuit. 9. Itē Moyses, & Aaron expletis hostijs, & sacrificijs, intrauerunt tabernaculum testimonij, & postea exeuntes benedixerunt populo. Leuit. 11.

Huiusmodi autem finales benedictiones à veteri testamento sumūtur: quoniam & Iacob in fine vitæ suæ filijs suis benedixit, & Moyses populo benedixit ante mortem. Deuter. 33. Sicut & Christus discipulis ante ascēsionem, vti diximus.

Regulariter maior benedicit minori: vnde Abraham à Melchisedech benedicitur, & non econtra. Nullus ergo Sacerdos, maiori suo non innuente, benedictionem dare nitatur; immò Episcopo Missam audiente, Sacerdos celebrans illius licētiam, & benedictionē exposcit. Vide ceremon. episcop. lib. 1. c. 25.

Benedictio Episcopalis fit per modum manus impositionis. Vnde Episcopus benedicens tenet manus more Aaron super populum eleuatas: & exemplo Christi, qui vt prę missum est, coram discipulis manducauit; deinde eleuatis manibus benedixit eis. Et quia soli Episcopi manus imponūt (vt patet Act. 6. & ex supradictis) ideo solemnem benedictionem ipse solus Episcopus dat, qui Episcopi succedūt Apostolis, & Sacerdotes Discipulis.

In aliquibus locis Sacerdos finita Missa, & depositis sacris vestibus accedit ad Episcopum: & genua flectens coram illo osculatur manum. In hoc figurans magnam filij Dei obedientiam, qui patri obediuit in incarnatione, in passione, & in ascensione, quæ idem Sacerdos in Missę officio repræsentauit, & ostēdens se illis fidē verā habere, & cōsentire. Pontifex vero illi benedicit, quasi dicat: Hic est filius meus dilectus.

Finito Euangelio sancti Ioan. Sacerdos recitat canticum trium puerorum, & alia quæ ordinantur in Missali Romano, Gratias agēs Deo pro tanto beneficio, quem in æternum laudabit. Rediens deinde ipse ad propria, Christum significat, qui legatione peracta in gloriā Patris ascendit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati in gloriæ libertatē eripiuntur. De benedictione mensæ, vt faciunt religiosi, hoc sumptum est ex ipso euangelio, exemplo Christi,

sti; qui in Emaus mensam coram duobus discipulis benedixit: & tanquam aduena illi locum concesserunt in benedictione mensæ, vt etiã nunc nonnulli obseruant. Quod vero vnus incipiat, & alij coadiuuent, hoc ideo fit ad notandum, quod inferiores coadiutores sunt præpositorum in oneribus supportandis. In quibusdam Ecclesijs post Missam benedicitur panis à Sacerdote populo distribuendus, exemplo Christi, qui in deserto quinque panes benedixit, & ex eis quinq; millia hominum satiauit. Sufficiant hæc de Missæ sacrificio.

De cautelis habendis, dum celebratur Missa. Cap. 78.

NOn ab re erit, si quę obseruanda sunt, dum Missa celebratur, nonnulla dicemus. Primo aduertendum est, dum celebratur sacrum, vt tam clerici, quam laici, humiliter & deuote se habeant.

Secundo, vt quoties audierint à Sacerdote dici vel nominati nomen Domini nostri Iesu Christi, flectãt genua, & caput inclinent reuerenter. de immun. Eccl. c. decet domũ. lib. 6. iuxta illud Aposto. In nomine Iesu omne genu flectatur cęlestium, terrestrium, & infernorum.

Tertio, vt nulla prophana, & multo fortius fęda colloquia proferantur: vt ibidem in eodem cap. pulchre dicitur. Nam si nos pudet talia loqui coram hominibus, quanto magis coram Deo?

Quarto, caueant, ne aliquis ante finem Missę recedat sine magna necessitate. Idem si exit de sermone: quod si fecerit ex contemptu excõmunicetur: sicut solent facere quidam laici. Contra quos est canon 37. distin. sedulo. & cap. cum ex iniuncto. de hæreticis: vbi talia prohibentur. Quod autem tales possint excommunicari habes expresse de consec. dist. 1. vbi sic dicitur. Omnes fideles, qui conueniunt in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam scripturas Apostolorum, & Euangelium audiant, qui autẽ non perseuerant, &c. velut inquietudines Ecclesiæ commouentes, conuenit communione priuari. Et iste est canon Apostolorum. Et ibidem ex Concilio Carthag. dicitur: Sacerdote in Ecclesia verbum Dei proponente, qui egressus fuerit de auditorio, excommunicetur. Et ex Concil. Agathen. ibidem habetur. Missas die dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante Sacerdotis benedictionem egredi populus non præsumat: quod si fecerit ab Episcopo publice confundatur. vbi ait glossa, hoc dico præceptum esse. Contra hoc faciunt qui Missam diebus dominicis, & festis non audiunt, sed circumeunt Ecclesiam, dum fiunt sacra vel conciones, sicut faciunt Iudæi synagogam: cum tamen dicitur Psalm. 121. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem. Et de talibus potest dici illud Psal. 11. In circuitu impij ambulant. Contra quos est canon Anastasij Papæ de con-

consec.dist.1.Apostolicam. Vbi dicitur, quod cũ legitur euangeliũ, nõ sedentes nec stantes, sed curui debemus audire. Si aũt sessio ꝑhibetur: multo magis discursus, & circuitus.

Quinto, caueat laicus, ne vacuus die festiuo ad Missam veniat: de cõsec. dist.1. Omnes Christiani. quia Exod.73. scriptum est: Non apparebis in conspectu Dei vacuus: hoc tamen est consilium secundũ Glos. ibidem, diebus priuatis: sed diebus festiuis videtur esse præceptum.

Sexto, caueat quisque, ne audiendo Missam prope altare nimis appropinquet: de vita & honest. clericorum, cap.1. & ista sunt sæpe ac sæpius populo inthimanda: vt debita reuerentia circa sacramenta Ecclesiastica habeatur. Circa clericos verò, caueat Sacerdos, ne in vestibus vel ornamentis sordidis celebret: sed ornamenta prædicta: iuxta meliorem dispositionem mundet: & iuxta facultatem bonorum Ecclesiæ meliora, quæ poterit comparet. Vnde dicit Stephanus Episcopus familiari amico Hilario, qđ vestimẽta Ecclesiæ quælibet, dummodo ministrantur sacramenta, debent esse munda, & honesta.

Secũdo caueat, ne plures Missas faciat ĩ vno die. De hoc sup. diximꝰ.

Tertio caueat celebrans, ne sine lumine, & campana celebret: vt de celeb. Miss. cap.1. dicitur: quia Christus candor est lucis æternæ, vt ibidem dicitur. cap. sane.

Quarto caueat, ne plus ponat in calice de aqua quam de vino: quia vt ait Io. Andreas in cap. perniciosus. de celebr. Miss. credere debemus quod de latere Christi maior quantitas exiuit sanguinis quam aquæ. vt dicitur in cap.3. ibidem.

Quinto caueat ille qui solus est in Ecclesia, ne propter peculiarem, idest priuatam deuotionem, celebrare omittat Missam de die: vt dr in c. quidam. de celebrat. Missarum.

Sexto caueat, ne legat Missam ad alterius petitionem, propter hoc quod haberet bonas segetes, vel vt sibi in hastiludio bene succedat: qa ista secundum Innoc. reprehenduntur in c. quidam. de celeb. Miss. Multo autem fortius ad hunc finem, vt Deus aliquem perdat: quia talis grauiter peccaret, & esset deponendus secundum Io. Andream in c. quidã. pro quo allegat. 26.q.5. quicunque.

Septimo caueat, ne nimis mane celebret. s. ante diem: quia secũdum Tho. illud sacramentũ pertinet ad diẽ gratiæ. sicut ait Apost. Rom.13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Excipitur tamen dies Natiuitatis, vt ibi dicitur c. de prima Missa. Veruntamen Episcopis concessum est, vt videtur secũdũ Io. Andr. qui sunt in via, quod possunt maturius, quã alij audire: vt de priuileg. lib.6. cap. vlt. De his & alijs vide rubricam Missalis. Hæc tantum volumus pro præsenti libro, nunc ad offi cij determinationem in genere nonnulla dicamus. Sit laus Christo Beatæq; Virgini.

Finis Secundi Libri.

DE OFFICIO IN COMMVNI.

LIBER TERTIVS.

De Officij partitione; seu numero horarum canonic. Cap. 1.

SVper muros tuos Ierusalem constitui custodes, qui tota die & nocte non cessabunt laudare nomē Domini. Isa. 62. Legitur etiam Exod. 25. Dominum dixisse Moysi: omnia fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est: quo circa quia duplex est Ecclesia, vna triūphans, quæ cęlestis Ierusalem vocatur; alia militans, vt nostra; ideo conuenit nos conformari illi cęlesti Ierusalem, quæ Dominum laudare iubetur (quæ etiam sicut ait Apost. Galat. 4 desursum est, & est mater nostra) præsertim in simul laudando Deum; hoc est facere omnia secundum exemplar. Veruntamen Ecclesia militans imitari plene nequit triumphantem; quæ incessanter Deum laudat, vt dicitur Apoc. 4. vbi sic habetur, quod animalia requiem non habebant, dicētia; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabbaoth; & hoc nequimus propter infirmitatem nostram. Nam vt dicitur Sap. 9. corpus, quod corrūpitur, aggrauat animam; & etiam nequimus insistere diuinis laudibus, quoniā habet homo necessaria quærere; iuxta id Genes. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. 6. dist. in capite. & ideo facimus quod possumus certis diei naturalis horis Deum laudando. Hoc autem est ponere custodes circa Ierusalem militantem. Hoc autem sumptum est de vet. test. Vnde Esdras populum Israeliticum de Babylonica captiuitate reuersum, docuit Deum laudare quater in nocte & quater in die. Verum Dauid Ps. 118. ait: Septies in die laudem dixi tibi. Et ibidem. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. quem ordinem Concil. Agathen. extra de celebr. Miss. cap. 1. approbat, & sancta mater Ecclesia seruat: quoniam nocturnum media nocte canitur. Reliquæ vero septem horæ canonicæ de die dicuntur. Vocantur autem canonicæ, idest, regulares, extra de pęnit. & remiss. quod in te, quia regulariter à sanctis patribus obseruatæ sunt. canon enim Gręce; Latine regula. Missæ tamen oblatio, propter tanti sacramenti excellentiam, quod in ea cōficitur super alias laudes est: & est laus per se, nec sub numero comprehenditur aliarum.

Sane nocturnum officium, repręsentat tempus miseriæ, quo genus huma-

humanum à diabolo tenebatur obsessum. Diurnum vero significat tempus nostræ redemptionis, & liberationis per Christum solem iustitiæ factæ, qui & à seruitute diaboli nos eduxit. Quia ergo tantum bonũ adepti sumus dono septiformis gratiæ Spiritus sancti, non iniuria septies in die laudes Deo canimus. Et etiam quia repræsentat septem hominum ætates: in quibus omnibus Deum laudare debemus: vt legitur de sancto Nicolao, qui quarta, & sexta ferijs vbera nõ sugget nisi semel in die. Vel etiam quia vt ait Salomon Prouer. 24. Septies in die cadit iustus per negligentiam, de peniten. dist 4. Septies. Ideo merito septies per laudes diuinas surgimus. Insuper septies laudes Deo canimus ad commemorandũ Domini nostri Iesu Christi passionem. Nam in nocte est comprehensus: mane illusus. Hora prima gentibus traditus est. Tertia flagellatus, voce crucifixus. Sexta in cruce positus. Nona mortuus. Vndecima de cruce depositus. In duodecima sepultus.

Item etiam specialiter, quia in nocte spoliauit infernum. Mane surrexit. In prima hora Mariæ apparuit. Tertia de monumento redeuntibus obuiauit. Sexta Iacobo. Nona Petro. Vespera duobus discipulis cũtibus in Emaus scripturas aperuit, & se manifestauit. In completorio Apostolis dixit, Pax vobis, & cum illis manducauit. Hæc omnia per capitula dilucidabimus, & quę à Dur. magis cõfuse dicta sunt hic dilucidius explicabuntur, iuxta Breuiarij Romani formam.

Quid sit officium, & de eius institutione. Cap. 2.

OFficium vt spectat ad pręsens, est laus Dei voce prolata per Ecclesiæ determinationem instituta. In Ecclesia autem generaliter nil canendum aut legendum est, quod à sancta Romana Ecclesia approbatum non sit. In primitiua Ecclesia quisq; cãtabat pro suo velle, dummodo ad laudem Dei pertineret: sed succedentibus temporibus, quia Ecclesia Dei propter hæreses scissa est, Theodosius Imperator, hæreticorum extirpator rogauit Damasum Papam, vt per aliquẽ prudentem ordinaret officiũ: quod ille commisit D. Hieronymo, ipse enim nouerat quatuor linguas, Hebraicam, Græcam, Latinam, & Caldaicam. Ordinauit itaque quantum de psalmis in dominica, quantum in secunda, & quantum in tertia feria, & ita deinceps legeretur.

Euangelia quoque, & epistolas, & quæ de nouo & veteri testamento leguntur in Ecclesia præter cantum, magna ex parte ordinauit: cuius operis exemplum idem Hieronymus Romam misit, & à Damaso Papa canonizatum est, & præceptũ à cunctis Ecclesijs obseruari. Singulis psalmis adiunxit Gloria Patri, & Filio, &c. Officium incipit per Deus in adiutorium meum intẽde.

Hoc autem ideo fit, quia Dominus in euangelio Io. 15. ait: sine me nihil potestis facere: ideo sic incipit. Et singulæ horæ finiuntur per Benedicamus Domino, Deo gratias: vt sic principium, & finis referãtur ad idem, scilicet, ad Deum qui est alpha, & omega, principium, & finis. 35. dist. ab exordio.

Dicendo ergo Deus in adiutorium meum intende, sancta mater Ecclesia inuitat homines, iuxta id Ps. 33. Venite filij audite me: quod ideo etiam introductum est: quia dum arca Domini ad portandũ leuabatur, dicebat Moyses: Surge Domine, idest, surgere fac, & dissipentur inimici tui; & fugiant, qui oderunt te à facie tua. Sic & Sacerdos noster dicit: Deus in adiutorium meum intende, hoc est, præsta mihi auxilium in surgendo à peccatis: & contra varios inimicos qui tuam circundant Ecclesiam.

Per arcam enim Ecclesia intelligitur, quæ vsque in finem à persecutoribus circundabitur, siue apertis siue occultis. Illud notatione dignum est, quòd tribus modis diuersis inchoantur horæ canonicæ; & hoc ideo fit, quia contingit tribus modis peccare, nẽpe corde, ore, & opere: cõtra peccatũ cordis dicitur, conuerte nos Deus, ad completorium. Contra peccatum oris dicitur: Domine labia mea aperies, ad matutinum. Aliæ vero horæ contra peccatum operis, incipiunt per Deus in adiutorium meũ intende.

Per, conuerte, competenter signatur cor: per, Domine labia, os: & per, Deus in adiutorium, totum signatur corpus signo crucis, ad effugãdam inimici versutiam, ac omnem illius potestatem. Et vt dicit ceremon. episcoporum lib. 2. cap. 1. pro vnoquoque verbo tangit manu, primo frontem, deinde pectus, mox humerum sinistrum, vltimo dextrum, & in fine iungimus manus ante pectus. Et sic quatuor verba hæc, habent suam partem ad tangendum. Dum dicit, Deus, tangit frontem. In adiutorium, tangit pectus: Meum, tangit humerum sinistrum: Intẽde humerum dextrum. Tangit primo, humerum sinistrum quia dicitur, quod Spiritus sanctus procedit à Patre, & à Filio: à quo patre est principium totius vitæ: & à sinistro latere procedit virtus vitalis; quia in ea situatur cor. Secundo tangit dexteram partem siue humerum dextrum significantem Filium, quia dicitur de Filio: Sede à dextris meis.

Sane in exequijs mortuorum, nec Gloria Patri, nec Deus in adiutoriũ præmittimus, quia in illis Saluatoris exequias imitamur, in quibus hæc cessant. Dicitur Gloria Patri: quia Psalmus bonam operationem significat: qua finita merito Deo gloria danda est: qui pro omni opere bono laudandus est. Et mortui nequeunt opera facere meritoria: ergo nec gloria competit.

Nota quod differentia est inter psalmum, hymnum, & canticum. Nam in psalmo opera, in hymno

laus, in cantico mentis exultatio intelligitur. De his dicitur Colos. 3. In psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordib' vestris Domino. 93. dist. cantantes. Hilarius Episcopus Pictau. primus hymnorum carmine floruit, deinde Ambrosius.

De Antiphonis. Cap. 3.

ANtiphona est quædam vox, qua sibi inuicem angeli colloquuntur. Isid. lib. 6. Etymol. ait, quod antiphona Græce, Latine interpretatur vox reciproca: quia duo chori, siue de vno ad vnum reciprocando, vicissim melodiarum cantus alternãt: quasi duo Seraphim, duoque testamenta inuicem sibi conclamantia. Vnde in quibusdam Ecclesijs clerici cantantes antiphonas, non vertunt vultus ad altare, sed ad se inuicē versis vultibus respiciunt: (sed hoc faciunt monachi, & fratres, nō autem clerici, qui officium recitant iuxta morem Rom. Ecclesiæ:) quod genus canēdi Græci adinuenisse traduntur. Potest etiam aliter diffiniri, & forte melius. Antiphona est quędam cantilena diuinis laudibus ad recreationem inserta. Pausatur enim aliquantulum à psalmis dicendis.

Antiphonæ in singulis horis ex institutione Beati Ambrosij dicuntur, pro eo quod B. Ignatius tertius à Beato Petro Antiochenus Episcopus audisse legitur, in histor. Tripartita, super quendam montē angelorum choros antiphonas canentes. Inde Græci primo antiphonas composuerunt: & eas cum psalmis in choro quasi in chorea cantari ordinauerunt: qui mos ad vniuersas transiuit Ecclesias: vt iam vbiq; antiphonæ decantarentur. Dicuntur autem antiphonæ respectu ad psalmodiam, cui respondent: sicut & responsoria respectu ad historiam: vnde & antiphona dicitur, quasi ante psalmum sonans.

Inchoatur enim ante psalmum, qui opus significat: ipsa vero significat charitatis copulam seu mutuā dilectionem, sine qua opus nō prodest, & per quam opus incipit meritorium esse. Verum ante psalmū imperfecte, & post psalmum perfecte dicitur: quia charitas in via imperfecta habetur, seu hic initiatur: sed in patria per bona opera, quæ hic ex charitate fiunt, perficitur. In præcipuis tamen festiuitatibus etiā ante psalmum perfecte dicitur: ad notandum, quòd in illis perfectiores in bonis operibus nos exhibere debemus. Vel quia denotat nostram resurrectionem, quādo perfecte Deum laudabimus.

Inchoatur quoque ab vno vnius chori, & finitur a pluribus vtriusq; chori. Primo quia charitas ab vno scilicet Christo incipit: & in membris eius consummatur ab ipso, sicut ipse ait Io. 13. Mandatū nouum do vobis. Deus enim prior dilexit nos: vnde & nos communiter dilectioni eius correspōdere debemus. Secundo ad notandum, quòd vox

præ-

prædicatorum, & prælatorum, quæ semper ad vnitatem tendit, monet nos: vt quod vnusquisq; singulariter operando acquirit, alteri porrigat: vt si vnus addiscit in scholis, & alter seminat in campo; tempore fructus doctor seminãti doctrinam porrigat, & sator doctori panem.

Antiphona post psalmos communiter ab omnibus cantatur: quia de dilectione commune gaudium surgit. Cantatur etiam à duobus choris alternatim ad notandum mutuam dilectionem siue charitatem, quæ in paucioribus, quàm duobus consistere nequit. Coniungit ergo antiphona duos choros: vt charitas per bonum opus cõiungat duos fratres. Tamen, vt ego vidi in quibusdam Ecclesijs, ab vno intonatur, & in fine etiam ab illo solo dicitur, ad notãdũ quod charitas ab vno Christo incipit, & per Christũ perficiet.

Sex antiphonæ, quæ diebus feriatis ante psalmos nocturnales dicuntur: de psalmis sumuntur, & bonorum operum perfectionem, vel sex opera misericordiæ designant: quoniam senarius numerus perfectus est. Illæ vero, quæ dicuntur super Benedictus in laudibus, & super Magnificat in vesperis, de euangelijs sumuntur.

In quibusdam Ecclesijs, in fine antiphonæ fit neuma seu iubilus: quia beatus populus, qui scit iubilationem. Est autem neuma seu iubilus ineffabile gaudium habitum de æternis. Et fit in vnica, & finali litera antiphonæ, ad notandũ quod laus Dei ineffabilis, & incomprehensibilis est. Ineffabile namque gaudium per neuma significatum, quod hîc prægustatur: nec penitus exprimi, nec penitus taceri valet: quare merito Ecclesia verbis omissis iubilando cum neuma quasi in admirationem prosilit: ac si dicat: quæ vox, quæ poterit lingua retexere, &c. Verba enim hæc non sufficiunt, nec intellectus capit, nec amor etiam dicere sinit. Quis enim plene enarret, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Nam ardens desiderium, & ignita charitas, amorq; Dei perfectus, vt ibi est, quis exprimere potest? Neumatizando ergo expressius quodammodo sine verbis dicit, quã per verba innuat, quãtum sit illud cęli gaudiũ, vbi verba cessabũt: & homines oĩa, vt fas est, scient. Verũ quia perfectorũ tãtum iubilus est, in magnis festiuitatibus non tam maiores quàm etiam minores exultant. Notatione dignum est, quod ferè vbicunq; in cãtu scribitur Ierusalẽ, neuma producitur, vt cęlestis Ierusalem iubilatio figuretur: similiter si est verbum significantis iubilum, gaudium, vel lætitiam. Et quoniam ad recreationem inuenta est, vt diximus, vt fiat aliqua pausa in psallentibus, & in resurrectione non erit opus respiratione, iuxta id Apocal. 4. & requiẽ non habebant die ac nocte dicentia Sanctus, Sanctus, &c. ideo in tempore paschali, quod repræsentat illud tempus resurrectionis, ad ve-

speras psalmi dicuntur sub vna antiphona tantum.

De Psalmo. Cap. 4.

PSalmus est modulatio, quæ fit in tali instrumento per tactum decem chordarum. Ad intelligentiam huius notatione dignum est, quòd debemus laudare Deum sono psalterij secundum id. In psalterio decem chordarum psallite illi, scilicet Deo. Ad literam psalterium est instrumentum quoddam musicale decem chordis aptatum, superius habet lignũ perforatum: & ideo dicitur reddere sonum à superiori. Psalterium, quod vulgo canticum dicitur, à psallendo nominatur, eo quod eius vocem chorus sonando respondeat. Ab illo ergo instrumento, quod psalterium decachordum nominatur, dicitur psalmus, quia ad vocẽ illius instrumenti Dauid decantabat psalmos ante arcam in tabernaculo Domini.

Psalmus autem antiphonę intermiscetur, quia fides per dilectioné operatur. Post antiphonas in singulis horis diurnis, & nocturnis ex institutione Damasi Papæ psalmi ad antiphonæ symphoniam canuntur: & significat psalmus bonam & diuinam operationem. Vnde Dauid Psal. 143. In psalterio decachordo psallam tibi. In tali enim instrumento psallebat, innuens quod in psalterio spirituali debemus psallere Deo decem legis mandata implendo.

Ipse autem Damasus instituit, vt chori in duas partes diuisi psalmos canerent alternatim. Et dicuntur alternatim ad notandum alternam sanctorũ ad bene operandũ exhortationem. Priscis enim temporibus confuse, & quasi in chorea dicebantur: ideoq; ordinarunt patres vt ita alternatim dicerentur, quia fertur B. Ignatium sic instituisse in Ecclesia sua Antiochena eo quod audiuit angelos antiphonatim psallentes psalmos.

Dicuntur etiam alternatim ad notandum, quod alter onus ferre debet alterius. Psalmos autem recitamus stando, ad ostendendũ quod stantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Israel pugnabat cum Amalech, quãdiu Moyses manus leuabat populus vincebat: quando vero manus dimittebat populus vincebatur. 37. distin. si quis vult. Eleuatio igitur ad standum significat mentis nostræ deuotioné: vt statu corporis mẽtis affectionem monstremus: scilicet nos paratos esse contra vitia pugnare, & ad bona opera contendere. Sanctos quoque stantes oramus significãtes eos in perpetua lætitia fore. secundum id, stantes erant pedes nostri, &c.

Notatione dignũ est, quod vnus atque idem psalmus in varijs festiuitatibus cantatur: pro eo quia ibi versus pertinentes ad illas inueniũtur. vt puta. In natiuitate Domini cãtamus, Eructauit cor meum: propter versum illum, Speciosus forma præ filijs hominum. Cantamus

etiam

etiam illum in festo sanctarum Virginum, propter illum versum Adducētur regi virgines, &c. Et etiam in festo Apostolorum, propter illum alium, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, scilicet pro prophetis nati sunt apostoli. Item Psal. Quare fremuerunt gentes cātatur in natiuitate propter versum illum: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu; ego hodie genui te; & in passione Domini, propter versum, Astiterunt reges terræ; & ita de alijs.

Insuper notandum est, quòd vnū & idem vocabulum sæpe diuersimode accipitur: vt puta templum significat corpus Christi: vt ibi, Soluite templum hoc. Aliquando significat tēplum materiale: inde est, quod cantamus psalmū illum, Magnus Dominus, in natiuitate propter illū versum, Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: ibi intelligimus de templo corporis. Cantamus quoque eundem psalmū in purificatione, propter eundem versum, sed tunc accipimus templum pro templo materiali, in quo fuit Christus illa die præsentatus.

Insuper notandum est circa psalmos graduales hoc, quod sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascendebatur ad templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus quidam vocant cāticum graduum, eo quod in quolibet præmissorum quindecim graduum singuli psalmi decantabantur. Quindenarius autem numerus constat ex numero septenario & octonario. Septenarius refertur ad vetus testamētum: quia septimum mensem, & septimum annum celebrant. Octonarius ad nouum testamentum refertur: propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. de his diffusius dicitur in secunda parte. Septem autem psalmi pœnitentiales dicuntur contra septem vitia capitalia: vt si à nobis cōmissa sunt, veniam de illis à Deo impetremus.

De Versiculis. Cap. 5.

POst recitationem psalmorū dicuntur versiculi in singulis horis. Legitur Numer. 10. quod dum arca Domini, quæ Ecclesiam figurabat, in tabernaculo reponebatur. dicebat Moyses: Reuertere Domine ad multitudinem filiorū Israel. Sane reuersio Domini ad Israel nil aliud est, quàm vt reuerti faceret Israel toto corde ad se. Deus enim cui omne tempus præsens est, non habet ad quos reuertatur: sed intelligitur reuertere, idest, fac nos reuerti ad te. Stantibus autem his: iuxta illum morem versiculi dicuntur: vt si forte mentes nostræ cogitando vana præ nimio psalmorum opere deuiauerūt; audito versu cōuertantur ad oriētem, idest, ad Christum qui est noster oriens: seu ad mentem secūdum versus significationē: qui ab ipsa reuersione nomē traxit: inde est, quod quando dicuntur versus, ad altare nos vertimus.

Recte

Recte ergo versus, qui significat fructum boni operis, alta voce dicitur, ad excitandum pigros, qui in laudando Deum, & intelligēdo diuina torpent, vt reuertantur ad cor: vt videlicet eo audito omnis cogitatio, quæ forte videndo temporalia, & vana, foras exijt, reducatur intra nos, & ad Deum.

Item versus nocturnalis significat, quia ab officio psalmorum siue à labore tunc nos vertimur ad officia lectionum, siue ad quietem: vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionem sedeat. Vnde versus dicuntur à vertendo, quasi ad aliud agendum.

Nota quod in primo nocturno in die dominica infra annum dicitur versus: Memor fui nocte: ad notandum quo tempore surgendam est ad matutinum, scilicet de nocte: & etiā quia primus nocturnus dicebatur de nocte, vt infra dicetur. Quædam autem Ecclesiæ nolentes mentiri, quia de nocte non surgūt: dicunt pro versiculo: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine: vt Ambrosiana. Et etiam dicitur ille versiculus, quoniam pertinet ad tempus naturæ, quando in nocte ignorantiæ populus ambulabat. Sed quia tempus legis habuit aliquid luminis, ideo dicitur in secundo nocturno: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Tertius autem versiculus pertinet ad nouum testamentum, in quo Saluator noster secundum humanitatem fuit exaltatus.

Sed dicet aliquis, quare versiculi in nocturnis ante lectiones dicuntur: in alijs vero horis post capitula? Ad quod dicendum secundum Dur. lib. 5. cap. 2. In nocturnalibus lectionibus propter earum vniuersitatem, & magnitudinem sedere solemus. Ne igitur propter longam sessionem, aut propter lassitudinem siue ocium obliuiscamur doctrinæ Domini, quam lectiones significant, cogitando forte inania, aut dormiendo, vel confabulando: ideo versu præcedente ad lectiones audiendas incitamur. In alijs vero horis, quia nec tot nec tantę sunt lectiones, non est necesse sedere, nec versiculos præmitti. Vel ideo in alijs horis versus post lectiones dicuntur, ad notādum, quod propter interualla horarum doctrina Domini non negligitur.

Rursus versus sæpe à pueris cantatur ad notandum seruitium nostrum cum innocentia præstitū Domino fore gratum. Et notandum secūdum eundem: quod versus debet notare aut statum temporis, aut officij. Statum temporis notat versus primæ, scilicet, Exurge Christe adiuua nos: vnde cum dicitur, Exurge, innuit initium operis. Similiter in versu Tertiæ, Ne derelinquas me, notatur status pugnæ. Similiter in versiculo Sextæ, scilicet, Dominus regit me, &c. significatur status perfectus, & perfectionis. In versiculo Nonæ, scilicet, Ab occultis meis munda me Domine: demōstratur status frigescentis dilectionis.

nis. Statum quoque temporis innuunt versiculi, qui in passione, & resurrectione cantantur. Sed versiculi vesperarum statum officij insinuant: vt vespertina oratio, &c. Et, Dirigatur Domine oratio mea. Ex quibus verbis colligitur, quod vespertina oratio actitatur. hęc ille.

De benedictionibus, & lectionibus. Cap. 6.

POst versiculos sequútur lectiones in singulis horis. Dicitur autem lectio, eo quod nō cantatur, vt psalmus vel hymnus, sed legitur tantum. Illic enim in psalmis, & hymnis modulatio, hîc sola pronunciatio quæritur. Si quidem lectiones nocturnales sunt doctrina nostra: quia per eas docemur opera nostra retorquere ad Deum. Obtinent ergo vicem lectionum, quas doctores faciunt ad ignaros: per eas quoq; sanctorum opera imitamur, & earum cōmemoratione ad Dei laudem compungimur: & ideo vt diximus, sedendo & in silentio lectiones audiuntur.

Lecturus autem lectionē ad librum accedens super gradum ascē dit: quia doctor perfectiori vita vulgus transcendere debet. Et à presbytero vel episcopo benedictionem tamquam legendi licentiam postulat dicens: Iube domne benedicere: per quod designat principatus Ecclesiæ, quod nullus nisi à maiore iussus debet legere in Ecclesia. Et dicit, domne, & non domine; quia solus Deus verè est Dominus. Hinc est quod Sacerdos seu Episcopus nō à se benedictionem largitur: sed discrete à Deo postulat illam dari dicens: Benedictione perpetua benedicat nos Pater æternus. In fine vero dicit: Tu autem Domine miserere nostri: quia tunc dirigit sermonem ad Deum, qui vere Dominus est. Vel sic dicas. In principio vtitur sincopato, & imperfecto vocabulo, quia ad imperfectum dirigit sermonem, nempe ad hominem: in fine vero perfecte & complete pronúciat, quia ad perfectum & perfecto vocabulo dignum, scilicet, ad Deum dirigit sermonem.

Porro Episcopo volenti legere, & dicenti, Iube Domine benedicere, nullus minor benedicere debet 21. dist. deinde. Vnde & in quibusdam Ecclesijs nihil ei respondetur in alijs vero Ecclesijs respōdet vnus Sacerdos dicens: Ora pro nobis pie pater ad Dominum: & tunc Episcopus dicit, Magnificate Dominum mecum. Tunc autem Episcopus habet perfecte pronunciare, Iube Domine benedicere, quia ad Deū qui perfectus est, dirigit sermonē. In alijs vero Ecclesijs vnus Sacerdos petit benedictionem, & Episcopus benedicit deinde legit.

Lectione finita dicit lector: Tu autē Domine miserere nobis: quod neq; de lectione est, neq; ei continuatur: sed ille ad Deum sermonē dirigēs se excusat. q. d. Domine peccaui legēdo forsitan modulatè: pronuncians causa acquirendi laudem huma-

humanam: & audientes forte peccarunt cogitationibus vanis; ideo tu Domine de his miserere nobis. Quod vero respondetur, Deo gratias: non refertur ad, tu autem, sed ad lectioné. Est enim vox Ecclesiæ Deo gratias exsoluentis, ac si dicat: Deus pauit nos verbis salutis, quæ verba sũt cibus aĩæ: & pro huiusmodi bñficio Deo grãs, supple, exsoluimus. Sic potest dici, quando a mensa surgimus. q d. Domine forte nimis auide manducauimus, vel sensualiter, ideo de his & alijs quæ tũc egimus, miserere nobis. Quod vero dicitur Deo gratias, vel potest referri ad lectionem, quam lector ad mẽsam legit, vel si nõ legit, agimus gratias Deo non de cibo spirituali audito, (quando non legitur,) sed de cibo corporali nobis exhibito.

Insuper nota, quod pluralitas lectionũ pluralitatem significat prædicatorum, qui sunt tempore gratiæ, sicut & paucitas in profestis, idest in diebus ferialibus raritatem significat tempore legis. Sed & vicissitudines lectorum sunt successiones legatorum, qui dum dicunt, Iube domne, licentiam proficiscendi petunt: & dum eis benedicitur licẽtia datur: in quo innuitur, quod nullus prædicare debeat, nisi mittatũr: iuxta id Rom. 10. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?

Notatione dignum est, quòd tribus modis finiuntur lectiones. Primo modo generaliter per, Tu autem, vt hîc dictum fuit. Secundo modo, per, Hæc dicit Dominus omnipotens: Tertio modo per, Ierusalem Ierusalem. de quibus dicetur in secunda parte. In omnibus his modis Ecclesia hortatur in persona Christi populum peccatorem vt conuertatur.

In tertio nocturno legitur euangelium, & Homilia euangelij eiusdem, quia pertinet ad tempus gratiæ, in quo euangelium recitatum, & publicatum est.

De Responsorijs. *Cap.* 7.

POst lectiones quoque responsoria subijciuntur: cum enim per lectiones doctrinales, per respõsoria verò bona opera significẽtur: rite post lectiones respõsoria subijciuntur: & ratio est, quia per bona opera doctrinæ auditæ respondere debemus. Dicitur autem responsorium, quia lectioni respondere, idest consonare debet: vt si forte lectiones sint de libris Regum, respõsoria sint similiter de libris Regum. vt patet in breuiario. Hoc tamen fallit in responsorijs de historijs, quæ post Euangelium in nocturnis cantantur, quæ euangelicis lectionibus non respondent.

Dicitur quoque responsorium, quia vni cãtanti cæteri concorditer respondent. 1. Cor. 1. Vt idipsum omnes dicamus, & nõ sint in vobis schismata. Cantauit vnus scilicet Christus, & Petrus, & cæteri cum sequuti sunt. Vel. quia choro illud cantanti versus respondetur ab vno. Vel quia vno desinente alter respondet.

Re-

Respõsorium ab vno inchoatur, vt ab alijs concinatur, per quod fratris ad fratres exhortatio ad seruiẽdum Deo intelligitur. Per versum vero responsorij, qui totus ab vno canitur, singularis ad Deum deprecatio denotatur.

Responsorium quoque post versum imperfecte recantatur ad notãdum quod si in mõte, idest, in statu perfectionis saluari non possumus, saltem in Segor, idest alia via saluemur in statu videlicet imperfectionis. Adhuc semiplene repetitur, ad notandum ea, quæ viuẽtes facimus imperfecta esse. Quidam responsorij habent tres versus, sed de hoc dicetur in secunda parte. de officio in particulari.

Nota quod priscis tẽporibus pullulãtibus hæresibus, quæ veritatem Trinitatis impugnabant, sancti patres ad hoc vt sancta Trinitas magis nota esset, ordinarunt nonam lectionem cũm suo responsorio de Trinitate legi: & quod etiam in prima feria diceretur Missa de Trinitate. De responsorio adhuc Ecclesia obseruat, scilicet, Duo seraphim, sed de lectione non. Nota, quod quando responsorium totum repetitur, quod hoc ideo fit ad notandum lætitiam, & perfectionem sanctorum.

De Capitulis. Cap. 8.

LEctiones breues diurnæ dicuntur capitula, eo quod vt plurimum de capitibus epistolarum illorum dierum, quibus dicuntur, sumuntur. Hæc autem recitantur post psalmos, & antiphonas in singulis horis, prout statutum est in Concilio Agaten. de consec. dist. 5. conuenit. Qui modus ab Esdra sumptus est, & significant capitula doctrinã.

Sed dicet aliquis, quare dicũtur responsoria in diuinis horis? Ad quod dicendũ, ne propter psalmodiam audientium animus sibi fastidium ingerat, sicut Iudæis, qui mãna fastidiebant, propter quod Deus misit in eos serpentes, qui interficiebant eos: ideo præmittitur capitulum, idest breuis lectio sumpta à nouo vel veteri testamento prouocãs ad deuotionem, quæ fastidio contraria est: & exhortans ad perseuerantiam in bono. iuxta illud: Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

In nocturnis autẽ copiosius quã diurno officio lectionib⁹ vacamus, quia tunc eis aures liberius accommodamus. Et dicuntur capitula siue exhortationes per pastorem ad domesticos, & scientes: quia sicut ligna lignis adijcimus, vt ignis magis ardeat; ita ignitis domesticorum cordibus ignita pastorum verba adijciuntur, vt magis igniantur. Si vero dicãtur ab hebdomadario, tunc hebdomadarius fungitur officio prælati, & ita idem est.

Leguntur autem hę lectiones siue capitula, sine Iube domne benedicere, & absq; benedictione: quoniam vt plurimũ Episcopus vel Sacerdos, qui vicem Christi gerunt: &

quorum officium est, tãquam maiorum, excitare pigros, ista legunt: quorũ propriũ est licentiam, & benedictionem dare, & non petere: nam maior minori benedicit, & nõ econtra. Nocturnales vero lectiones à minoribus leguntur, ideo & licentiam, & benedictionem à maioribus petunt.

In his etiam lectionibus diurnis non dicitur in fine, Tu autem Domine miserere nobis: quia Sacerdos debet esse perfectus, & qui diabolicis suggestionibus de facili nõ succumbat: & quia in breui sermone, & inter familiares vix est, qui ventus humani fauoris captetur, prout quandoq; fit in lectionibus nocturnis vt præmissum est. Respondetur tamen & hic, Deo gratias, propter causam supra assignatam de lectionibus nocturnis.

Quæret forte aliquis, quare in his capitulis, non pronunciatur author eorũ, prout fit in alijs lectionibus? Ad quod dicendum, quia hæc capitula, vt ex supradictis patet, sunt axhortationes prelati ad ministros, qui agnoscunt authorem, ideo siletur. Sed in lectionibus, & in Missis, vbi concurrit populus, exprimitur author; vt qui hæc audiunt, sciãt illius lectionis authorem. Capitula autem quæ legũtur à minoribus, habent, Iube domne benedicere, & Tu autem Domine miserere nobis: vt in completorio, & in fine Primę: & hæc est differentia, quia scilicet dicuntur hæc à minoribus, illa à maioribus q. d. ideo habent, iube, & tu autem, quia dicuntur à minoribus.

De Oratione. Cap. 9.

IN singulis horis similiter orationes dicuntur, per quos promissio impetranda est. Oratio enim petitio est. Nam orare est petere, sicut exorare est impetrare. Oratio autem Dei misericordiã significat, quæ præcedit, & subsequitur hominem in bonis operibus: & ideo dicitur in principio, & in fine Missæ. Quod autẽ orationes in fine dicuntur, ab actibus Apostolorum sumitur, qui, quando disiungebantur, positis genibus suis orabãt. Siquidem oraturus Sacerdos in fine officij salutat populum dicens: Dominus vobiscum: & hoc ideo facit, vt animet illum ad orandum, pro ipso, vt eius oratio sit accepta Deo. Deinde finita oratione iterũ dicit, Dominus vobiscum: & hoc ideo fit, quia sicut Dominus postquam resurrexit, salutauit Apostolos dicẽs: Pax vobis: & postea locutus est eis, & post locutionem dixit iterum, Pax vobis, ideo Sacerdos eius vicarius postquam salutauit fratres, & pro eis orauit, iterum post orationem eos salutat. q. d. Si gratiam Dei impetrastis in oratione, in illa perseuerate. Et iterum populus dicit: Et cum spiritu tuo. q. d. orasti pro nobis, & nos pro te oremus. Sic fit semper in fine diuini officij: & hæc eadem ratio est in omnibus horis.

Notatione dignum est, quod omne

ne officiũ oratione, & benedictione cõcluditur: ad notandum, quod dum in hoc seculo sumus, necesse habemus muniri orationibus Sacerdotum. Et mos est quando cũ seruis Dei familiare habemus colloquium: cum ab illis separamur, benedictionem ab eis poscimus. In nocturnis vero hoc non fit, quia ibi nõ fit separatio, sed matutinum, & matutinæ laudes cum eo coniunctim canuntur. Et hæc causa, quare non dicitur oratio ad matutinum.

Circa autem recitationem orationis notandũ est, quod licet Deus sit vbiq;: tamen Sacerdos in altari, & in diuinis officijs debet ex institutione Vigilij Papæ versus orientem orare. Vnde in Ecclesijs ostiũ ab occidente habẽtibus Missam celebrans in salutando populũ se vertit, quia quos salutamus facie ad faciem præsentamus: & deinde oraturus se vertit ad orientem. In Ecclesijs vero ostia habentibus ab oriẽte in salutando nulla est necessaria conuersio, quia iam habet præsentem: & ante oculos populum, vt est in Ecclesia sanctorum quatuor coronatorum Romę; & sub templum cathedralis Placentiæ.

Versus Orientem ergo oramus: nam & templum Salomonis, & tabernaculũ Moysi leguntur habuisse ostia versus Orientem. Exod. 34. Versus Orientem ergo oramus. Primo quia ille, qui nos redemit, visitauit nos oriens ex alto; de quo legitur Zachar. 6. Ecce vir oriens nomen eius: non quòd diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ potentialiter, & essentialiter est vbique: si ascendero in cęlum tu illic es, si discendero in infernũ ades: sed quia timentibus Deũ oritur sol iustitiæ, qui illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Secundo oramus versus orientem, secundum Damasc. vt patriam nostram nos requirere ostẽdamus. Tertio vt Christum crucifixum, qui est verus oriens, respiciamus. Quarto vt venientem iudicem nos expectare monstremus. Ait enim Dam. Deus paradisum secundum orientem plãtauit: vnde hominem transgressum exulem fecit, & ante paradisum ex occidente habitare fecit: antiquam igitur patriam derelinquentes, & ad ipsam aspicientes Deum ad orientẽ adoramus. Quinto quia Dominus crucifixus ad oriẽtem aspiciebat: ideo & nos oramus ad eum respicientes: sed & ipse in cęlum assumptus ad orientem sursum ferebatur: & ita ipsum Apostoli adorauerunt: & ita veniet, quemadmodum viderũt eum euntem in cęlum: ipsum igitur expectantes ad orientem adoramus. Daniel quoque in Babylonica captiuitate & Iudæi similiter versus templũ orabãt.

Locus proprius orandi est Ecclesia: ibi enim Christus in sacramento altaris adest vnà cum multitudine angelorum. In conspectu angelorum psallam tibi, &c. Requiescunt etiam ibi sanctorum reliquię: qui nobis deuote Deum adorantibus, suis precibus assequũtur, quod

nos meritis nostris non valemus. Quod vero Apost. dicit Tim. 2. Volo vos orare in omni loco, &c. ad internam pertinet orationem in omni enim loco orat, qui per charitatis officia, & per bona opera manus cordis mundas ad Deum leuat. Et illud, Sine intermissione orate. Quia ille sine intermissione orat, qui omnia quæ agit, ad Dei laudem facit. Vnde Apost. siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud faciatis; omnia in gloria Dei facite 26. q. vlt. Non obseruetis. Ergo certis horis diei orandum est, vt statuit sancta mater Ecclesia. De responsione orationis dictum est supra lib. 2.

De Benedicamus Domino. Cap. 10.

VLtimo loco post orationem sequitur, Benedicamus Domino; quod sumptum est de Apostolo: vel de cantico trium puerorum, vbi dicitur: Benedicamus patrem, & filium, cum sancto spiritu. Et dicitur à pueris, qui sunt imperfectæ ætatis, ad notandum omnia opera nostra imperfecta esse. Psal. 138. Imperfectum meum viderunt oculi tui, de consec. dist. 4. tulerunt. Et quod omnis laus nostra puerilis, & imperfecta est ad comparationẽ Dei, quẽ laudamus: quicquid enim hic dici potest, minus à laude Dei est. q. d. Ecclesia: laudamus, sed laudando deficimus, vel nõ sufficimus: quia maiestas Dei eloquiũ nostrũ, & intellectum superat. Vnde ab omnibus consequẽter dicitur: Deo gratias: quasi, placeat, sicut pium est, in Dei laude superari.

Dicitur etiam à pueris ad notandum, quod soli pueri, idest, puri à malitia digne laudãt Deum, & gratias agunt. Dicitur etiam quandoq; à maioribus ad significãdum quod in æterna beatitudine cũ Domino perfecti erimus laudatores: quia in hac vita perfecti esse nõ possumus.

Quod dicitur Deo gratias, significatur, quod vsque in finem vitæ nostræ innocentiam debemus seruare: & ideo benedicere ei pro beneficijs gratias exoluendo. Item vt initium, & finis circulariter referantur ad eum, qui est α & ω: nam in principio dicitur, Deus in adiutorium; vel, Domine labia; vel, Cõuerte nos De⁹: in fine, Deo gratias.

Notatione dignum est, quod si fiunt commemorationes, Benedicamus Domino dicitur post vltimã orationem. Communiter fit commemoratio de cruce exceptis his tẽporibus, scilicet, paschali, aduentus; & quidam volunt (& bene) etiam non fieri à Natiuitate vsque ad Presentationem, iuxta illud, Non coques hædum in lacte matris suæ: nam & in commemoratione Beatæ Virginis semper dicitur pro versiculo, Post partum virgo inuiolata permãsisti, quasi officium pertineat ad puerperã, & Christus sit adhuc in cunabilis; non fit etiam à passione vsque ad pascha; fit quoque de sancta Maria, & de Apostolis, & de patrono Ecclesiæ, demum de pace. sed de his suo loco dicemus.

(Reci-

(Recitantur eiusmodi commemorationes, seu suffragia etiam ante Purificationem, scilicet ab octaua Epiphaniæ; & tempore paschali dicitur particularis commemoratio de cruce; Legantur & deseruentur rubricæ Missalis Romani reformati.)

De Nocturnis. Cap. 11.

DE vespera in vesperam celebrabitis sabbatha vestra; extra de ferijs cap. 2. Nihilominus, quia ordo postulat, vt ab obscuritatibus ad lucem; & non econtra procedamus; ideo a noctis officio principium sumemus.

Primo igitur dicẽdum est, quod tempus nocturnum denotat vitam nostram in peccatis. Vel tempus ante nocturnum significat tempus ante legem mortis, in quo omnes silebant à laudibus Dei. Tempus nocturnum significat tempus legis datæ Moysi. Tempus laudis matutinæ significat tempus gratiæ à resurrectione vsque ad finem mundi: in quo tempore Deum laudare tenemur de bonis naturæ, quæ in illa hora nobis contulit creando. De bonis gratiæ, quæ in illa nobis contulit resurgendo: & de bonis gloriæ, q̃ in ea nobis dabit resuscitãdo.

¶ Nocturnale officium media nocte canitur, primo, quia filius Dei media nocte natus est. Sap. 19. Dũ mediũ silentiũ tenerent omnia, &c. a regalibus sedibus venit Iesus filiꝰ tuus. Vt ergo ipsius natiuitati gratissimus, cũ de nocte laudamus, & gratias de ipsius natiuitate agimus.

Secundo quia in hac hora, Christus captus est, & illusus a Iudæis fuit: ea etiam hora spoliauit infernum, large noctem accipiẽdo: media etiam nocte venturus asseritur. Vnde statutum fuit, vt in die vigiliarum paschę ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes Christi aduẽtum. Ideo hac hora Deum laudamus gratias agentes de ipsius captione, & patrum liberatione; eius etiam aduẽtum sollicite expectantes.

Tertio vt noctes delictorum nostrorum illuminarentur. Vnde Paulus, & Silas in vinculis existẽtes media nocte orantes hymnum cunctis audientibus dixisse memorãtur: vnde terremotu facto repente ianua sponte patefacta est, & eorum vincula statim soluta sunt. Item media nocte primogenita Ægypti interfecta sunt: & primogenita Israelis saluata sunt, vt patet Exod. 12. Vt igitur Dominus seruet primogenita nostra, idest, hæreditatem regni cęlestis, quam nobis Christus acquisiuit, laudamus Deum.

Sciendum est quod in primitiua Ecclesia ministri Ecclesiæ ter de nocte interpollatim surgebant ad diuinum officium recitandum: tria in hoc tempora designantes: videlicet tempus ante legem, tempus sub lege, & tempus gratiæ. Surgebant enim primo circa primum somnũ, quando populus solet ire cubitum. Secundo circa mediam noctem. Tertio paululum ante diem: sic ordinan-

dinantes officium vt nocturnę finitæ, & lectiones cum suis responsorijs perlectæ essent, priusquam lucesceret: apparente verò aurora pulsatis campanis cătabant hymnum, Te Deum, & matutinas laudes.

Insuper ad primum nocturnum Pontifex & ministri Ecclesię surgebant, quæ laus sine inuitatorio cantabatur: pro eo quia nullus ad hanc inuitabatur. Et vocabatur vigilia: quia habuit exordium a pastoribus vigilias noctis sup greges suos seruantibus. In præcipuis tamen festiuitatibus populus tota nocte in Dei laudibus persistebat. Sed illud sublatum est propter peccata, & inconuenientia, quæ sequebantur, & ieiunium loco illius vigiliæ ordinatum. Ad secundum nocturnum surgebant ministri simul & cōiugati, tam mulieres quàm viri:quę cum inuitatorio dicebatur ad significandum Angelos inuitantes pastores ad vidēdum puerum natum.

Ad tertium nocturnū surgebant omnes communiter: sed postea frigescente charitate cum omnes tam ministri Ecclesiæ, quā populus surgere ad nocturnum officium pigritarent: statutum est, vt omnes media nocte surgerent, iuxta id. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Sed hodie nonnulli tantum religiosi obseruant hoc: nam maior pars clericorum in aurora totū recitant matutinum. Nihilominus in memoriam illius laudabilis consuetudinis, & deuotionis antiquorum in tempore æstiuali celebrat Ecclesia nocturnum officium post vesperas, vt faciunt religiosissimi patres almæ familiæ prædicatorum:& alij nonnulli:quidam incipientes a pentecoste: & quidam alij a festo sancti Io Baptistæ. Et quidam tantum in sabbathis, & quidam quotidie. Per nocturnas vigilias, diaboli vitamus insidias, & ideo de nocte surgentes ad Ecclesiam imus, veluti exercitus ad militiam audito clamore tubarum.

Et quoniam scriptum est Io. 15. sine me nihil potestis facere, ideo dicto pater, Aue Maria, & Credo, Sacerdos petit os aperiri ante omnia ab eo qui dicit: Aperi os tuum. & ego adimplebo illud: hoc petit, vt ei os aperiat ad digne Deum laudandum dicens:Domine labia mea aperies, idest, aperi: tempus pro tēpore. Chorus vero ad notandum harmoniam nō mutata persona respondens dicit: Et os meum annunciabit laudem tuam. Est enim vera harmonia: vt sit credentium cor vnum, & anima vna. Act. 4. Et quia diabolus abhorret Dei laudē, propter quod Deum laudare volētem satagit impedire; ideo Ecclesia ne succumbat statim impetrata licentia loquendi orat dicens: Deus in adiutorium meum intende. Et chorus respondet, Domine ad adiuuandum me festina.

His duobus habitis, scilicet, gratia aperiendi os, & repulso diabolo per Dei auxilium, nihil aliud restat, nisi ipsum Deum laudare:ideo sequitur, Gloria Patri, & Filio, &c.

Cæte-

Cæterum quoniam non sufficit Deum laudare, nisi etiam alios ad laudandum inuitemus: vt qui audit dicat veni, Apocal. vlt. extra de sac. vnc. c. vnico. & cortina cortinam trahat. Exod. 20. Ideo statim sequitur inuitatorium, Venite exultemus, vbi multiplex causa redditur quare Deo exultare, & iubilare debemus: dum ibi dicitur: Quoniam Deus magnus. Et vltimo assignatur causa, scilicet, ne ingrati simus sicut Iudæi, qui propter suam ingratitudinem non intrauerunt terram promissionis: vbi dicit si introibũt. q. d. non. Ac si dicat Ecclesia in hoc inuitatorio: Venite filij audite me: quod notat secundũ versus: pręocupemus faciem eius in confessione.

Inchoatur inuitatorium voce demissa, ad notandum quod in primitiua Ecclesia populus clam ad fidẽ, & ad Christum colendum inuitabatur: sed postea vox exaltatur, nẽpe tunc quãdo peruenitur ad illum versum, Hodie si vocem, vt ostendatur, quod hodie libere inuitatur, prædicatur, & adoratur. Rursus inuitatorium ad aliquos versus illius psalmi, Venite, repetitur integre, & ad alios imperfecte: quia licet omnes per ipsum inuitatorium ad laudem, & gloriam Dei inuitentur: aliqui tamen perfecte, & aliqui imperfecte hanc inuitationem recipiunt. Dicitur autem sexies integre, quia illi integre inuitationem recipiunt, qui perfecte laudes Deo referunt: perfecte autem Deo laudes referunt qui nihil interponunt quod non pertineat ad laudẽ Dei, Senarius enim est numerus perfectus, quia constat ex partibus suis aliquotis, scilicet, vno, duobus, & tribus: ideo sexies integre repetitur. Ter vero imperfecte reperitur, quia tria sunt genera hominũ, qui inuitati renuunt venire, scilicet, auari, superbi, & luxuriosi. Quare autem in Epiphania nõ dicitur, infra dicetur. In officio mortuorum non dicitur inuitatorium nisi præsente mortuo: & in die omnium fidelium: imitamur enim Christi exequias in illo officio.

Insuper quoniã non sufficit Deũ laudare ore, nisi & mente laudetur: ideo post inuitatorium subijcitur hymnus, idest, laus Dei. Dicitur autem hymnus post inuitatorium in signum, quia sicut in actibus Apostolorum gentes gauisæ sunt, eo qđ ad fidem vocatæ sunt. iuxta id. Audiuit, & lętata est Siõ, scilicet, quod gentes conuersæ sunt ad fidem: & quia post inuitationem multi Deũ laudant, ideo post inuitatorium cantatur hymnus.

Sed quia etiam non sufficit laus oris, & cordis, nisi & opus sequatur; quia fides sine operibus mortua est, ideò post hymnum sequuntur psalmi, qui bonam operationẽ designant, vt supra diximus. In cõpletorio statim post psalmos dicitur hymnus, ea forte ratione: quoniam per bonam operationem peruenitur ad exultationem, idest, ad euãgelicam lætitiam, quę per hymnum significatur; hac eadem ratio-

ne dr post laudes, & post vesperas.

Dicũtur deinde antiphonæ,quę denotant charitatem,sine qua opus non proficit: deinde dicuntur versiculi,& post lectiones,per quas doctrinam habemus, quam sequi debemus, & vt facilius impetremus hæc, dicitur primum oratio dominica: & hoc ideo fit ad notandum, quod qui eget sapientia,& intellectu doctrinę,postulet illam a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Secundo vt auxilio orationis proficiat in nobis versus intentio. Tertio vt per illam diaboli tẽtationes pellantur. Ille enim sentiens nos velle legere lectiones sanctorum, in quibus victoriæ habitæ contra ipsum audiuntur: conatur nos impedire, ne sentiamus, & fructũ ex illis capiamus: vnde nos oratione illa munimus.

Dicitur autem secrete,vt diligentius capiatur,& vt attentius dicatur. Vltima tamen pars clara voce pronunciatur; vt pateat,ad quid oratio ipsa dicatur, scilicet, ne lector per fantasiam tentationum efferatur: & auditor a lectionis intellectu, & profectu fraudetur.

De Matutino dominicæ. Cap. 12.

His visis nunc deueniẽdum est ad nocturna specialia, siue ad matutinas in particulari. Et primo notandum,quòd in Dominicis, & festiuis diebus tres dicuntur nocturni cum nouem lectionibus; & in profestis,idest, ferialibus diebus vnum tantum dicitur cum tribus lectionibus: nempe cum duodecim psalmis.

In officijs trium nocturnorum repræsentamus tria tempora, scilicet tempus ante legem,tempus sub lege,& tempus gratiæ: quorũ temporum quodlibet tribus variatur distinctionibus. Tempus ante legem has habuit distinctiones: prima fuit ab Adam vsque ad Noe; Secunda a Noe vsque ad Abraham. Tertia ab Abraham vsque ad Moysen. Tempus sub lege has habuit distinctiones. prima est a Moyse vsque ad Dauid. Secunda a Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Tertia a transmigratione Babylonis vsq; ad Christum. Tempus vero gratiæ has habuit distinctiones. Prima fuit Apostolicæ,& Euangelicæ prædicationis. Secunda tẽpus impugnationis per emergentes hæreses. Tertia tempus pacis, quando scilicet hæreses eliminatæ, idest extra Ecclesiam exclusæ sunt.

Recte aũt tres nocturni cuiusq; temporis fideles significant: qui vigilãtes per Dei laudem ad ęternam perueniunt laudem. In his tribus nocturnis imitamur tres interpolatas primitiuæ Ecclesiæ vigilias, quæ ter in nocte surgebat ad confitendum Domino,vt dictum est. Siquidem canimus nouem lectiones, nouem psalmos, nouem antiphonas, & nouem respon soria: videlicet in singulis nocturnis tres, siue tria ad notãdum omnes electos, qui fue-

fuerant ante legem, sub lege, & sub gratia, associatos esse in cognitione sanctę Trinitatis nouem ordinibus angelorum, & in cęlis ipsi Trinitati congaudere, & vsque in finem sociabuntur.

In dominicis ergo diebus tres nocturnos celebramus, quando nō occurrit aliquod festum duplex: & hoc modo. In primo nocturno dicuntur duodecim psalmi, & tres antiphonæ, quarum quælibet respondet quatuor psalmis. Sane dominicam diem Dominus sua resurrectione glorificauit, & in ea Angelorum consortia promeruimus.

Primus nocturnus recolit tempus legis naturalis. Duodecimus psalmus illius recolit resurrectionē omnium sanctorum illius temporis, præsertim duodecim patriarcharum, qui tunc maxime viguerunt & vigilauerunt à quibus populus Domini in duodecim trib⁹ fuit propagatus: qui fuit Domino populus peculiaris, sicut in tempore gratiæ duodecim Apostoli præ cæteris præfulserunt.

Quaternarius psalmorum numerus denotat patriarchas illos habuisse quatuor (vt credimus) virtutes cardinales, scilicet, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Tres antiphonæ fidem Trinitatis, siue dilectionem in ea ostendunt. Nam de Abraham dicitur Io. 8. Abrahā pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Ergo credidit sanctissimæ Trinitatis mysterium.

Ideo autē quatuor psalmos quidam religiosi dicunt sub vno gloria patri, nec separantur: quia præmissæ quatuor virtutes inseparabiles sunt; sed qui habet vnam, habet omnes, sicut ait Aug. Verum in paschali tempore omnes psalmi sub vna tantum antiphona dicuntur ad notandum gaudium, & dilectionē, quam habemus de Christi resurrectione. Sed more Romano ad quēlibet psalmum cantatur gloria patri, & per tres antiphonas eos distinguunt, scilicet extra tempus paschale: quia quilibet tenetur ex suo dono reddere laudes Trinitati ex hac dilectione, quam habet in cognitione Trinitatis. Vnusquisque autem potest vnumquemq; psalmum adaptare alicui antiquorum, vt puta: Beatus vir, ipsi Abel, qui tamquā lignum plantatum secus decursus aquarum dedit in tempore suo fructum iustitiæ: & ita de cæteris psalmis primi nocturni: vt Quare fremuerunt gentes, cantat Henos, qui inuocauit nomen Domini. Domine quid multiplicati sunt, Henoc, quem Dominus exaudiuit, & transtulit in Paradisum. Et ita de alijs.

De secundo nocturno, primus psalmus ipsi Moysi cum suis imitatoribus. Secundus ipsi Dauid, cum suis. Tertius alijs prophetis. De tertio nocturno, tres psalmos dicimus recolentes resurrectionē omnium illorum, qui in nouo testamento viguerunt, & vigebunt. Et quoniam tempore gratiæ maxime facta est reuelatio, & impletio veritatis:

ritatis: ideo psalmi illi cantantur sępius cum antiphonis habentibus alleluia ad maius gaudium designandum. Hinc fit quod subijciuntur etiam lectiones ex nouo testamento, scilicet euangelia, & homiliæ: & deinde dicitur: Te Deũ laudamus. Recte primus psalmus, Cęli, idest, Apostoli enarrant gloriam Dei, ponitur primo loco in tertio nocturno: qui psalmus pertinet ad Apostolos. Et est psalmus 18. in ordine autem hîc, est decimus sextus: & decimus sextus est, Exaudi Domine iustitiam meã: quare patet, quod quia respicit primam distinctioné legis euãgelicæ, quod propter hoc, posuerunt hunc primum psalmum in tertio nocturno, & nõ illum qui succedit in ordine, vt fit in alijs nocturnis, nempe ferialibus. Et quia in secunda distinctione sequuntur martyres, ideo est psalm⁹ Exaudiat te Dominus: quia Dominus protexit eos in tribulationibus eorum. In tertia distinctione confessores quos innuit Dauid: Domine in virtute tua: quia non sunt fraudati voluntate labiorum suorum.

Illud interest inter duodecim psalmos primi nocturni, qui dicuntur sine antiphonis; & tres psalmos aliorum nocturnorum, qui cum antiphonis dicũtur, quod interest inter duodecim patriarchas, qui peregrini erant, & sperabant hæreditatem, quam posteri eorum possederunt: & eorum posteros, qui terram in patribus eorum promissam hæreditarunt.

Similiter interest inter psalmos tertij nocturni habentes antiphonas cum alleluia, & psalmos secundi nocturni habentes illas sine alleluia, quod interest inter illos qui habuerunt testamentum imitandũ; & eos qui habent non imitandum: maior est enim gloriatio noui, quã veteris testamenti: & de perceptis, quàm de promissis: Illi de promissis sperabant, nos de perceptis gloriamur.

Insuper in tertio nocturno dominicæ, recolimus resurrectioné Domini in tribus mundi partibus prædicatam: ideo ad designandum hoc gaudium dicimus vel cãtamus psalmos illos cum antiphonis sæpius habentibus alleluia: recolentes resurrectionem omnium illorũ, qui tempore gratię in tribus mũdi partibus viguerunt, & vigebunt, scilicet, Asia, Aphrica, & Europa.

De nocturnis ferialibus. Cap. 13.

IN ferialibus autem diebus pro nocturno duodecim psalmos cãtamus, vt ostendamus nos Deo debere seruire in duodecim noctis horis, cuilibet horæ vnum psalmum attribuentes. Olim varij psalmi cantabantur, nam alij quinquaginta, vt faciunt etiam hodie nonnulli monachi, alij plus, alij minus: sed angelo reuelante, vt inquit Dur. Patres conuenerunt, vt duodecim tantum dicerentur: qui psalmi bini, & bini dicũtur cum antiphona ad notandum, quod sine charitate, quæ

ad

ad minus inter duos consistit, laudes nostræ, vel opera nostra nihil prosunt.

Sex antiphonæ significant sex mundi ætates, quæ in singulis requiri charitatem debere ostendunt. Tres quoque lectiones, quæ tunc dicuntur doctrinam trium temporum significant: & cum ipsis interpollate tria responsoria dicuntur: ad notandum, quod quicquid electi in tribus temporibus docuerũt: & quicquid in tribus ætatibus agimus, ad Trinitatem referimus: & Trinitatem in fide, spe, & charitate glorificamus. Tres ætates sunt pueritia, iuuentus, & senectus. Hæ tres vigiliæ nominantur a Domino in euangelio. si in prima, si in secunda, si in tertia vigilia venerit. &c. Luc. 12.

Nocturnis finitis in festiuitatib⁹, vel nocturno finito, cùm fit de feria (*in officio feriæ extra temp. pasch. non dicitur, Te Deum,*) vel de festo simplici, alta voce cantatur, Te Deum laudamus, & aliqui pulsant campanis ad denotandũ, quod manifeste, & mirificè tempore gratiæ Ecclesia Deum laudat. Vel. Te Deum, significat futurum gaudiũ, & lætitiam, quam Ecclesia requiescens à laboribus suis, est in die iudicij consecutura. Vel significat quod Ecclesia Catholica per Christum trahitur de inferno. Si non dicitur, Te Deum, statim inchoantur laudes, (*immo tunc loco hymni Te Deum, dicitur responsorium post vltimam lect.*)

De Matutinis laudibus. Cap. 14.

Post matutinum sequuntur laudes: quæ (licet quidam per se cantandas esse asserant) vt habet cõsuetudo hodierna illico cantantur finitis nocturnis. Dicuntur autem laudes, quia illud officium laudem præcipue sonat diuinam, quam ei facimus pro eo quod à tenebris noctis, idest, erroris nos ad lucẽ diei, seu ad viam veritatis reduxit, & ad tentationes diaboli repellendas.

Et quoniam nunc matutinum recitatur communiter parum ante auroram, vel in ipsa aurora, & pauci sunt qui media nocte surgunt, hinc fit quod laudes dicuntur in aurora. Tali enim hora Christus victor à mortuis resurrexit. Vnde Marc. vlt. Surgens Iesus mane prima sabbathi. Tali etiam hora super mare ambulauit. Merito ergo in hac hora laudandus est, vt ipse qui nos per suam sanctam resurrectionem saluauit, supra mare huius seculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Petrũ. Hac autem hora mundum & angelos creauit, qui statim post creationem suam cantico laudes Creatori suo iubilarunt.

Dicũtur laudes matutinæ, a mane, quod est lumen, quia nobis mane lumen reducit ad coronam gloriæ obtinendam. iuxta id. Non sit vobis vanum mane surgere ante lucem, quia promisit Dominus coronam vigilantibus. Nam facilius vincitur diabolus, & vanæ tentationes quoque de die magis superan-

tur, quã de nocte in lecto lasciuiæ.

Matutinum & vespertinum officium ideo canimus, quasi Domino iuge sacrificium, idest, mane & vespere: sed vespertinum erat dignius matutino, quia pinguius, vt asserũt Iudæi. de hoc dicetur sub capit. de vesp.

Nos autem per matutinum officium legem intelligimus, per vespertinum vero Saluatoris passionem, qui in vespera mundi, idest, in sexta mundi ætate obtulit se Deo Patri in sacrificium pro nobis. Vnde dicitur: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Quoniam ergo officium vespertinum dignius est propter rem digniorem, quam significat: ideo omnia in maioribus solemnitatibus in vespertino officio solemnius cãtamus, quam in matutino; quia vt diximus vespertinum officium significat sacrificium Christi in vespera mundi ætate. Isidor. in lib. Etymologiarum dicit: quod officium matutinum est in lucis initio sic appellatum à stella lucifero, quæ oritur mane inchoante. Hoc autem officium plenum est laudibus: ad quas Sacerdos per antiphonam, quam præmittit, scilicet, allelu ia, excitat auditores ad laudandum Deum, vt innuit allelu ia, quod est laus angelica, & etiã quia dominici dies dominicam resurrectionem repræsentant. Vnde propter huiusmodi significationem in tempore paschali multiplicatur hæc laus angelica, vt etiam laus nostra multiplicetur, ad laudãdum Christi resurrectionem.

In omnibus dominicis ad tres primos psalmos loco antiphonę habet Ecclesia Romana, quod bis cõcinit allelu ia; ad insinuandum, quòd in Dei laudem ex charitatis feruore procedendũ est: nam charitas minus quam inter duos haberi non potest, vt ait Greg. Homil. 17. Et qui habet charitatẽ siue dilectionem erga Deũ, habebit etiã erga proximum: & quia vt diximus hæ laudes matutinæ, dicuntur laudes, quia plenæ sunt laudibus, & amore; ideo & antiphona est duplicis allelu ia, amorem perfectum erga alium designantis. Ad psalmum vero Bñdicite, est antiphona, Tres pueri, extra tempus paschale, cui nec iubilus, nec allelu ia subijcitur propter rationes infra dicẽdas. Ad psalmũ Laudate Dñm de cęlis, dr ter allelu ia, propter tres psalmos sub illo contentos, sicut possumus dicere quod suprà dicũtur duo ꝓpter duos psalmos nempe, Deus Deus meus, & Deus misereatur nostri: quod si dicatur ergo pro Iubilate, & Dominus regnauit, non est antiphona aliqua, potest dici, quod ambo iubilationem significant, & gaudium. Tempore autem paschali dicuntur decẽ alleluia, forte quia iste numerus significat infinitum, & in resurrectione, sine fine laudabitur Deus. ponitur numerus determinatus pro indeterminato: vt mos est scripturæ.

Psalmi quinque dicuntur in laudibus, vt quinq; sensuum reparatio note-

notetur: & propter quinque status Ecclesiæ. Primus est, Dominus regnauit, in quo laudatur Deus, qui firmauit orbem terræ, scilicet, in fide, & resurrectione: ideo hic psalmus pertinet ad regnum Christi. Secundus Iubilate: & recte incipit à iubilo: quoniam confessio valde Deo placet. Tertius Deus Deus meus: qui significat statum martyrum, qui sitiunt ad Dominum: vnde dicitur: Sitiuit in te anima mea: & quoniam tota nostra sitis, & intentio esse debet in Trinitate, & ad Trinitatem; ideo sequitur Ps. Deus misereatur nostri, in quo tota Trinitas notatur ibi, Benedicat nos De^9 Deus noster, benedicat nos Deus. Quartus est, Canticum trium puerorum, Benedicite omnia, Dan. 3. Significans statum Antichristi: in quo non dicitur Gloria patri, primo quia propter confessionē fidei proiecti sūt tres pueri in caminū ignis: in quo facto maxime Deo, & Trinitati derogatum est. Secundo quia vltimus versus illius psalmi idem dicit, quod gloria patri: & in diuinis scripturis nil debet esse superuacaneum. Tertio quia in ipso psalmo distincte tota Trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis. Quintus psalmus est Laudate Dominum de cęlis: in quo status ille notatur, quando post mortem Antichristi conuertentur Iudæi. Et in fine dicitur Gloria Patri, ad ostendendum quod per bonam operationem sociabimur angelis, qui incessanter Deum laudant.

Possumus etiam dicere quod psalmi isti sunt octo, vt realiter sunt, & hoc quia istud officium mystice recolit statum Ecclesiæ ab initio Apostolicæ stabilitatis vsque ad perfectionem electorum, qui in fine mūdi futuri sunt: sub quo statu octo ordines Ecclesiæ, siue electorū in Ecclesia sancta per baptismum saluati reperiūtur: sicut in archa Noe octo animæ, illos significantes, per eam saluatæ sunt. Per diluuium enim Baptismus, Per archam vero Ecclesia designatur.

Primus ordo fuit Ecclesiæ primitiuæ in Iudaico populo conuersantis: qui per Christi prædicationem reformata, & ædificata est: sicut monstrat ille primus psalmus, Dominus regnauit. Secundus ordo fuit primitiuæ Ecclesiæ intrantis ad gentes per prædicationem Domini & Apostolorum monentium omnem terram, idest, omnem gentem ad iubilandum Deo, quod mōstrat secūdus psalmus Iubilate Deo omnis terra. Tertius ordo fuit credentis gentilitatis, quam tertius psalmus, Deus Deus meus, demonstrat offerre gratias, & beneuolentiam Apostolorum vocationi. Quartus erit resipiscentis Iudaici populi, per Enoch, & Eliam conuersi, quem ille quartus psalmus, Deus misereatur nostri monstrat ad Deum reuersum poscere misericordiam eius: & tūc gaudebunt se cognoscere viam Dei, quam in Gentibus esse cognoscent. Quintus erit eorum, qui futuri sunt tempore Antichristi: cuius

figuram

figurā præcessit Nabuchodonosor, qui licet tribularit sanctos vtriusq; populi, non tamen desistent benedicere Deum ad instar trium puerorum, quos Deus liberauit de camino ignis ardentis qui per illum quintum psalmum Benedicite, recolūtur, eo enim tempore iusti purgabuntur velut in camino ignis, nō tamen vrentur; sed ibi accipient formam auri. Sextus, septimus, & octauus erit eorum, qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus conuertendi, & colligēdi sunt, qui post Antichristi persecutionem, & eius mortem maiore pace fruentur vsq; ad diem iudicij, quàm nunc habeat Ecclesia.

Sed quæret forte aliquis, quare isti tres vltimi psalmi sub vno Gloria patri cātantur; & similiter Deus Deus meus, cum, Deus misereatur nostri? Ad primum dicendū, quod ideo fit, quia præmissi sextus, septimus, & octauus ordines electorū, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur, sine aliquo interuallo simul erunt, & pariter glorificabuntur. Vel, quia continent ipsi tres psalmi triumphum de mundo, carne, & diabolo, & quoniam vnum sine alio non habetur, ideo merito coniunguntur. Ad secundum dicendum primo, quia Deus Deus meus significat sitim ad Deum: in psal. Deus misereatur nostri Trinitas notatur, vt diximus. Ad designandum ergo sitim & desiderium continuum ad Deum, hoc fit. Secundo dicitur quod ideo fit, ad notandum quod ante persecutionem Antichristi populus credentis gentilitatis, qui recolitur per psalmum Deus Deus meus: & Iudaicus populus resipiscens, qui recolitur per psalmum, Deus misereatur, vnum erunt in fide: & postquam hi coniuncti erunt, veniet Antichristi tribulatio. Tertio dicitur, quia primus psalmus significat dilectionē Dei. ibi. sitiuit in te anima mea. Secundus significat dilectionem proximi: ibi vt cognoscamus in omnibus gentibus salutare tuum, quæ duo ita connexa sunt dilectio Dei, & dilectio proximi, quod vna non potest esse sine alia. Insuper quia etiam in primo psalmo Deus Deus meus agitur de miseria humani generis, ideo non ita triplicatur alleluia, sicut in Laudate, sed duo tātum. Vel quia sequitur psal. Benedicite, qui repræsentat tempus mæstissimum Antichristi: ideo non datur illi triplicatum alleluia, numerus inquam perfectissimus, propter imperfectionem illius temporis.

De Laudibus ferialibus. Cap. 15.

LAudes autem, quæ in diebus ferialibus recitantur, dicuntur ordine vario. Tamen in primis notandum est, quod duo psalmi scilicet, Deus Deus meus, & Laudate Dominum de cęlis: nunquam variantur in laudibus, sed semper recitantur etiam in ferialibus diebus: ad designandum quod sine fide, & desiderio Trinitatis, quę in præmis-

sis

ſis duobus pſalmis vnitis exprimuntur: & ſine Dei laude, quæ per pſalmum Laudate deſignatur, nũquam Chriſtiani eſſe debemus.

Pſalmus primus laudum, ſcilicet Dominus regnauit, qui eſt pſalmus lætitiæ, cõmutatur in ferijs, in pſalmum, Miſerere, qui eſt pſalmus pęnitentialis, cuius ratio iã aſſignabitur. Iubilate vero, qui ſanctorum prædicationem continet, mutatur in ſecunda feria in, Verba mea, qui pſalmus eſt vox Eccleſiæ ad hæreditatem Domini vocatæ. In feria tertia pſalmus, Iudica me Deus: qui recolit, quando primitiua Eccleſia intrauit ad Gẽtes. Et in quarta pſalmus Te decet: qui cantatur in figura Gentium, quæ ab idolis conuerſæ ſunt ad Deum. Et in quinta, Domine refugium; qui ſic intitulatur, Oratio Moyſi hominis Dei, congruens reſipiſcentiæ Iudæorum. Et in feria ſexta pſalm⁹, Domine exaudi orationem meam: quem Dauid cantauit, quãdo filius ſuus eum perſequebatur: perſecutionem Antichriſti ſignificans. Et in ſabbatho, Bonum eſt confiteri Domino: qui ſic intitulatur, Pſalmus Cantici in die ſabbathi, ideſt, in die quietis, figurans ſanctos à tribus mundi partibus collectos, poſt Antichriſti pſecutionem fore in quiete manſuros, & Domino cõfiteri, & pſallere.

Circa vero primum pſalmum, Miſerere, qui dicitur loco, Dominus regnauit, pro intelligentia huius notandum eſt, quod dies dominici, & feſtiui, quando ſemper recitatur iſte pſalmus, recolunt reſurrectionem ſanctorum: qui fuerunt ab initio, & erunt vſque in finem ſeculi. Vnde in dominicalibus, & in feſtiuis laudibus recolentes regnum Domini poſt reſurrectionem eius à morte corporis: ſiue gloriam reſurrectionis electorum, canimus pſalmum Dominus regnauit. Dies vero feriales recolũt peregrinationes, & pęnitentiam ipſorum ſanctorum; ideo quotidie in ferialibus diebus recitamus, Miſerere mei Deus: recolentes noſtram reſurrectionem à morte animarum per pęnitentiam: ſiue electorum peregrinationem, & pęnitentiam, ſiue conuerſionem. Sed quoniam nunquã vllum tempus fuit, nec erit, quo animæ iuſtorum non ſitiant ad Deum fontem viuum: & quo non laudent Dominum in Eccleſijs, ideo nunquam prætermittuntur illi duo pſalmi Deus Deus meus, & Laudate Dñm de cęlis; qui hæc denotant.

De ſecũdo vero pſalmo, & quarto, ſcilicet, Cantico, notatione dignum eſt quod Eccleſia repræſentat diuerſos ſtatus.

In ſecunda feria recolit ſtatũ primitiuæ Eccleſiæ, quæ ſanctorum prædicationem accepit, vnde in illo pſalmo, Verba mea, orat Eccleſia pro æterna hæreditate, quã per Chriſtum percepit. In cantico vero Iſa. Confitebor tibi Domine, gratias agit, quia Dominus conſolatus eſt Eccleſiam, aperiens ei ianuam regni cęleſtis: cum omnes prius ad inferos mitterentur.

In tertia feria illud tempus recolimus, quando ab impijs Ecclesia persecutionem patiebatur, a Iudæis primo, & postea à diuersis Imperatoribus: ideo dicit: Iudica me Deus, ostédens tristitiam suam; dicens, quare tristis incedo: sed quia ab hac persecutione liberata est, ideo cantat canticum, Ego dixi. Isa. 38. quod cantauit Ezechias post liberationem à Senacherib: & post infirmitatem, quam incurrerat, ne eleuaretur cor eius in superbiam, dicebat: generatio mea ablata est.

In quarta feria recolitur illud tépus, quo Ecclesia cępit exaltari super inimicos suos, scilicet, reddita sibi pace per Imperatorem Constã tinum: vnde cantat: Te decet hymnus Deus in Sion. Sion interpretatur speculatio, siue cõtemplatio; quia tempore quietis potuit Ecclesia vacare contemplationi. Propter hanc liberationem cantat canticum Annæ matris Samuelis, quod cantauit liberata de persecutione suæ æmulæ Fenennæ. Exultauit cor meum in Domino. 1. Reg. 2. Cum enim respublica cępit per angelicos viros, & per Christianos imperatores ministrari, potuit Ecclesia dilatare os suũ super inimicos suos scilicet, Iudæos, & hæreticos: vnde sequitur: Dilatatum est cor meum.

Eadem quoq; pace, qua gaudent Gentiles conuersi, gaudent & Iudęi conuersi. Vnde in persona Iudaici populi cantamus in quinta feria, Domine refugium factus es nobis. Quod autem psalmus ad Iudæos pertineat ostendit hoc titulus, scilicet, Oratio Moysi hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Moysi: Cantemus Domino. Exod. 15. Sicut enim exultarunt Iudæi occiso Pharaone cum exercitu suo: ita exultant hodie Christiani deiectis illis Imperatoribus, qui Ecclesiam persequebantur in odium Christi, vel Christiani nominis.

In sexta feria fit commemoratio passionis Christi: vnde cãtatur psalmus: Domine exaudi orationem meam: cuius est titulus: psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius eius Absalon. Christus habuit plures filios, scilicet Apostolos, de quibus dicitur Matth. 9. Non possunt lugere filij sponsi, quousq; cũ illis est sponsus: sed vnus illorum, scilicet Iudas persecutus est eũ, qui dicitur Absalon, quasi Abassalon, idest, Pax Patris, propter osculum quod dedit Domino, quod est signum pacis. Ad idem pertinet canticum, Domine audiui, Abac. 3. in quo dicitur: Cornua in manibus eius: ibi abscõdita est fortitudo eius: quia in passione latuit omnipotentia Christi: ante faciẽ eius ibit mors idest, à facie Chr̄i mors fugiet, iuxta id Ose. 13. O mors ero mors tua.

Notatione hic dignum est, quod per cornua, regna intelligere consueuimus: & est sensus. Cornua in manibus eius, idest, regnum in potestate eius. Hanc autem potestatem meruit Dominus sibi dari, vel potius sibi datam notificari per passionem: de qua ipse ait: Data est mihi

mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. Per cornua enim conuenienter secũdum hoc intelliguntur duo cornua crucis. Vnde videtur secũdum hoc, quod potius esset dicendum, manus eius in cornibus, quàm cornua in manibus eius. Maluit tamen propheta sic dicere, vt ostenderet, quod in potestate, & in voluntate eius fuit eum crucifigi: sicut ipse ait. Nemo tollet animam meam, sed habeo potestatem ponendi eam, &c.

In sabbatho vero fit commemoratio populi Iudaici, qui erit coniũctus Ecclesiæ Dei in fine mundi, & cantabit cum Ecclesia canticum seu psalmum, Bonum est confiteri Domino, ad annunciandum mane, scilicet, prosperitatis, misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctẽ, scilicet aduersitatis; qui psalmus intitulatur, Laus cantici Dauid in die sabbathi: vnde conueniens est vt in die sabbathi cantetur psalmus ille, in quo agitur de persecutione Iudę, qui persecutus est Christum in figura Absalon, qui persecutus est patrem, & qui intitulatur in die sabbathi. Quod psalmus iste pertineat ad populum Iudaicum conuincitur ex illo versu: in decachordo psalterio cum cantico. Psalterium decachordum dicitur lex propter decẽ mandata legis, vt diximus supra. Deinde recitatur canticum Moysi: Audite cęli, quæ loquor. Vt Beda super Luc. ait: In diebus sabbathi Iudæi ad synagogam confluebant ad meditanda diuinæ legis mandata, postpositis mundi negotijs: iuxta id Ps. 123. Vacate, & videte quoniam suauis est Dominus. In memoriam ergo pristinæ religionis canticum ipsum Deuteronomij sabbatho cantatur, in quo status illius populi, quem habuit offenso vel propitio Deo describitur. Post hos psalmos sequitur antiphona, deinde capitulum: per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via. Post capitulum chorus respondet, Deo gratias: & quia exhortationi assentit, ideo hymnum chorus resonat. Et post sequitur versus.

De Canticis Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis. Cap. 16.

OMnibus his habitis sequitur canticum Zacharię: & est sextus psalmus in laudibus: qui semper dicitur: iuxta quod ait Apost. seruiendum est Deo, in psalmis, hymnis, & canticis, idest, corde, ore, & opere.

Rursus hic ideo Benedictus dicitur: quia ibi agitur de Præcursore illius, qui in sexta venit ætate. Est enim psalmus sextus. Et quia hoc canticum est de euangelio, stando canitur: eadem est ratio, de Magnificat, & Nunc dimittis. Nota quod in tribus horis tria dicimus cãtica de euangelio sumpta, scilicet in aurora, Benedictus, quia ibi vera lux nunciatur. In vespera, Magnificat, quia in fine Deus disperdet superbos, & exaltabit humiles. In completorio, Nunc dimittis, quia

post iudicium sancti in pace regnabunt. Thurificatur altare dum cantantur cantica, vt notetur canticum toto corde, & affectu esse proferendum. Et etiam vt credamus de promissionibus Dei, non existentes increduli, vt Zacharias, qui postea mutus factus est ad tempus. Et etiã propter alias rationes, vt dicetur in vesperis.

De Oratione, & Precibus tam Matutini, quam Vesp. Cap. 17.

Dicto Benedictus, & antiphona, dicitur oratio, per quam est impetranda promissio: vel prius dicuntur preces, si sunt dicendæ. Preces autem quędam sunt ante lectiones, & quædam post cantica, scilicet post Benedictus, & Magnificat, quo ad nunc. Per preces vero, quæ dominicam orationem ante lectiones sequuntur: imploratur sanctorum intercessio ad obtinendum, quod in ipsa oratione postulatur. Oramus enim Dominum, vt mittat operarios in messem suam: & aperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, ne semen verbum Dei, quod audituri sumus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent: aut in petra, quæ non habet humorem, arescat.

Circa vero preces post horas, dicuntur propter tria. Primo ad resecandas superfluas cogitationes. Secundo ad impetrandum misericordiam propter oues errantes, & operarios fatiscentes. Tertio ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possimus in dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicuntur hoc modo, primo dicitur oratio, in qua sunt septem petitiones, vt supra in lib. 2. diximus, ac explicauimus. Sed quia muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti, præcedit ipsum Kyrie eleison. Oportet enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mente: vt dicendo ipsam orationem dominicam mens, quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. Dicitur autem ter ad notandum tres status diuinitatis, & diuinæ maiestatis: quos aliquo modo in Ecclesia celebramus. Siue ad notandum tres personas in diuinis. *Qui sint illi tres status, & quod se tenent ex parte nostra, non Dei, qui est immutabilis, docet Duran. lib. 5. cap. 5. tit. de prima.*

Oratio autem dominica in matutino, & vesperi dicitur ab hebdomadario tantum iuxta rubricã Breuiarij reformati, alta voce, sed in alijs horis dicitur secrete: quæ dicebatur alte à toto choro ante nouam reformationem: quod autem alte dicatur initium habuit à monachis. Dicitur autẽ alte primo propter simplices, qui eam non intelligunt, aut obliuiscuntur. Secundo propter versutos, qui spinam odij in corde gerentes fratres odiunt; nolentes dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc igitur dicere compelluntur in publico, vt purgen-

purgentur ab illo vitio: tam in fine noctis, idest in matutinis laudibus, quàm in fine diei, idest in vesperis; vt noctẽ aut diem non pertranseat sine reconciliatione fratris. Et hęc est ratio, quare dicit alte à toto choro, vel ab vno qui fungitur officio totius chori, immò Ecclesię. In alijs autem horis non dicunt alta voce: quia sæpe contingit fratri fratrem irasci, & quodam furoris impetu commoueri: quilicet statim animũ non cohibeat, expectandus tamen est ad veniam: sufficit enim, si sol non occidat super iracundiam eius. Si adsunt aliæ causæ dicentur infra in cap. de Prima.

Deinde dicto, Et ne nos inducas: dicuntur preces, quæ sic dicuntur preces, eo quod flexis genibus in modum precantis recitantur, quæ significant etiã humilitatẽ mysticè.

Sacerdos postmodum prosequitur modum orationis, quem Apostolus docet dicens: Primo omniũ fiant obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus, & pro his qui in sublimitate sunt. Obsecratio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio pro bono impetrando, vel pro malo superando. Postulatio pro bono adipiscendo, siue cumulando. Gratiarum actio pro bono iam collato conseruando. Obsecratio est ibi, cum dicitur: Ego dixi Domine miserere mei, &c. vbi petit vulnera sanari, & medicinam dari. Oratio ibi. Fiat misericordia tua Domine. vel. ibi. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Postulatio ibi. Conuertere Domine vsquequo. vbi postulamus, vt per auxiliũ Domini omnia nobis aduersa remoueantur. Gratiarum actio ibi, Sacerdotes tui induantur iustitiam. Et hoc pro nobis oĩbus.

Item orat pro Pontifice, & Rege, &c. ibi Oremus pro Pontifice nostro N. Saluum fac Regem N. Pro omnibus viuis. Saluum fac populum tuum. Et pro defunctis dicens. Oremus pro fidelibus defunctis. In vesperis deinde sequitur, Miserere mei Deus: pro his, qui sunt in grauioribus peccatis: sicut præcessit oratio dominica pro his, qui sunt in quotidianis. In matutino vero dicitur, De profundis, hac etiam eadem ratione, quia de profundis tenebrarum noctis transactę eripuit nos: & pro peccatis nocturnis: & quia minus videtur Deum offendi, si omnes manẽt domi, quia dormitur; quàm de die, vbi omnes sensus ad omnia mala sunt procliui, ideo breuiori vtitur psalmo in matutino, quàm in vesperis.

Post hæc surgit Sacerdos, & omnibus manentibus prostratis orat pro vniuersis. Sed prius præmittit Dominus vobiscum, quæ salutatio præcedit, & etiam sequitur. Et hoc ideo fit, quia Dominus postquam surrexit, salutauit Apostolos dicẽs: Pax vobis: & postea locutus est eis: & post locutionem iterum dixit: Pax vobis: & quia Sacerdos est eius vicarius, ideo postquam a genuflexione vel à sessione, quando nõ di-

cuntur preces, surrexit, salutat & ipse fratres, dicens: Dominus vobiscũ: & pro eis deinde orat:& post orationẽ iterum dicit:Dominus vobiscum. q. d. si gratiam Dei impetrastis, in illa perseuerate:& iterum populus dicit: Et cum spiritu tuo. Ac si dicat: Orasti pro nobis,& nos pro te oramus. Nouissime dicitur Benedicamus Domino: Et respondetur Deo gratias, vt finis principio respondeat, vt diximus. Fideliũ,&c. non est de officio, ideo submissa voce dicitur. Claudit enim officium; quod non dicitur, si cantanda est Missa statim post matutinum, vel post aliquas alias horas: ideo dicto Benedicamus, intonatur introitus, neque dicitur antiphona B. Virg. vt docet Breuiarium reformatum. Rubrica De antiphonis Beatæ Mariæ in fine officij. num. 3. vel etiã si dicendæ sunt litaniæ. Post completoriũ tamen dicitur antiphona, etiã si recitandæ sint litaniæ, vt patet in eadem rubrica.

De Prima. *Cap.* 18.

HIs habitis de officio nocturno, dicendum est de diurno, & primo de Prima, in qua Deum laudare debemus, tum quia est initium diei, & nobis dedit noctem cum salute: & sine Satanæ impedimento transire: tum quia tali hora Christ' Pilato traditus est à Iudęis, & etiam angelus nuntiauit mulieribus ad monumentum orto iam sole venientibus, cum surrexisse: eadem etiam hora visus est in litore maris à Discipulis piscãtibus. Tum quia eadem hora; Dominus veniebat in templo, & populus manicabat, idest mane expectabat, vel manicabat, idest, ad eum mane festinabat (*mane ibat habẽt tex. aliqui Luc. 21. vide Iansen. comment. in Concord. euang. p. 4. cap. 27. in fine.*) Tum etiam quia scriptum est Luc. 12. Primum quærite regnum Dei;

Merito ergo in hac hora Ecclesia Dominum laudat, & inuocat, dicẽs: Deus in adiutorium meum intẽde, cum glorificatione sequenti, & inde petit liberari, & à persecutione mundi, & à tentationibus diaboli, vt patet in hymno, Iam lucis.

In Prima hymnus est inuariabilis, quoniam qualibet die præmissa liberatione egemus. Similiter & in completorio, Te lucis, in quo petit Ecclesia à phantasmatibus liberari: quia etiam huiusmodi liberatione semper egemus: deinde intonatur antiphona pro tempore.

Post antiphonam sequuntur psalmi. Et primus psalmus est, Deus in nomine tuo saluũ me fac: qui psalmus dicitur ea de causa qua & hymnus, in quo orat Ecclesia à periculis, & ab inimicis liberari: deinde se armat: primo contra hostes cingulo castitatis dicens: Beati immaculati in via. Secundo galea salutis, scilicet spe, dicens: Retribue seruo tuo. Tertio scuto fidei, cum dicit Symbolum Athanasij, in quo fides nostra continetur. Quarto sumit gladium spiritus, quod est verbum

bum Dei, dum dicit capitulum, siue lectionem, quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet vt præcedant bona opera, quæ per psalmos significantur: & tandem sequatur doctrina de spiritualibus, & secretioribus iuxta illud Act. 1. Cœpit Iesus facere, & docere.

In festis duplicibus sunt tres psalmi, Deus, Beati, & Retribue; vt in tribus horis munimentum cõtra impugnationes interiores, & exteriores habeamus. Psalmus Beati, est vnus tantum cum alijs, qui recitantur in tertia, sexta, & nona: & est psalmus plenus bonis moribus, magnæq; virtutis; & ideo dicitur quotidie. Continet autem duodecim capitula. qui psalmus secundũ Ambrosium est Paradisus pomorum, & apotheca Spiritus sancti: ideo Ecclesia ruminat illum per horas, velut species aromaticas Paradisi, vt sit species aromatica Deo & mũdo.

In diebus autem dominicis infra annum quinq; dicuntur psalmi ad Primam, scilicet, præter prædictos. dicitur Confitemini: à septuagesima vsque ad pascha loco, Confitemini dicitur, Dominus regnauit: quod ideo fit ne aliquid de psalterio prętermittatur, quia totum psalterium dicatur, & hac etiam de causa, recitãtur psalmi, Domini est terra, in feria secunda, & alij in alijs ferijs. Et hæc est prima ratio, siue causa.

Secunda causa est, quia ibi scilicet in psalmo Confitemini reperitur iste versus, Hæc dies quam fecit Dominus: agit enim de resurrectione, ad quam omnes dies Dominici pertinent. Eadem ratione dicitur, Dominus regnauit tempore septuagesimæ, quando non recitatur, Confitemini: qui & ipse pertinet ad resurrectionẽ, quando Dominus indutus est fortitudinem suã resurgendo.

Post capitulum sequitur responsorium, Christe fili Dei viui miserere nobis: vt Ecclesia ostendat se innuere, & applaudere his, quæ in illo dicta sunt: nihilominus tamen orat pro se. Vnde postea subijcitur versus, Exurge Christe, idest, fac nos exurgere; Exurgere autem à vitijs nihil aliud est, quàm ad Dominum redire. Versus autem responsorij mutatur secũdum occasionem festiuitatis: vt quando fit de Beata Virgine, respondet Responsorij Qui natus es de Maria Virgine. In aduentu, Qui venturus es in mundum, &c.

Subsequenter dicuntur preces, quoniã in Concilio Agath. de consec. dist. 5. conuenit. statutum est, vt preces, & etiam capitula in singulis horis dicantur. Dicuntur autem propter tria. Primo ad resecandas superfluas cogitationes. Secundo ad impetrandam misericordiam, propter oues errantes, & operarios tabescentes. Tertio ad postulandum auxilium contrà tentationes, vt possimus in Dominica oratione patrẽ securius inuocare. Hæ autem preces differunt à primis supra explicatis de matutino & vesperis. Principium

cipium tamen est idem, scilicet incipit à Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Christe dicitur in medio; quia secunda in Trinitate persona, & quia est mediator Dei & hominum.

Sequitur deinde oratio dominicalis, & dicitur secrete; primo vt per hæc verba humilitatis, & orationis deuotio excitetur. Secundo vt quasi ad interiora reuersi, ipsas res cum magna diligentia mẽte capiamus, quas verbis pronũciamus. Tertio quia in ea Deo loquitur, qui non tantum verba, sed renes, & corda scrutatur. Quarto ad notandum, quod oratio ipsa potius habet efficaciam in deuotione cordis, quàm in clamore oris. Finis alte pronunciatur, vt ab omnibus confirmetur, quod petiuimus: quia secundum Aug. Impossibile est multitudinem non exaudiri. Principium quoq; alte pronunciatur vt inuitentur adstantes ad orandum.

Consequenter dicitur Credo, in quo fides nostra cõtinetur: sine qua impossibile est placere Deo: & dicitur voce demissa; finis vero alta ad notandum, quod corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. extra de sac. vnc.

Deinde Sacerdos quia est in aurora, quasi suspirãs, clamat ad Deũ dicens: Et ego ad te Domine clamaui. Respons. Et mane oratio mea præueniet te. Nam præueniendum est in principio diei, vt possimus deinde petere, quid velimus concedi: iuxta illud: De profundis clamaui ad te Domine. Sed quoniã non est speciosa laus in ore peccatoris, quia peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum. 3. q. 7. §. quod instatur: ideo petit sibi gratiam confitendi: qua repletus possit digne laudare, dicens: Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam.

Deinde sequuntur multę preces, quibus Ecclesia Romana vtitur secundũ doctrinã Apostoli. 1. Tim. 4. scilicet, obsecrat, orat, postulat, & gratias agit. Obsecrat cum dicit: Domine auerte faciem tuam à peccatis meis. Proprie autem obsecratio est, cùm petitur cum adiuratione: vt cum dicitur: Per crucem & passionem tuam libera nos Domine. Orat, dum bona sibi dari petit ibi: Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Postulat dum à se mala sibi contraria remoueri petit, vt ibi: Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire. Gratias vero agit pro iam receptis: vt ibi: Benedic anima mea Domino, quando dicuntur preces in diebus ieiuniorum.

Rursus in his precibus Ecclesia orat pro peccatis, & præsertim pro quatuor orat, primo pro immundicia remouenda. Secundo pro mundicia conferenda. Tertio pro tristitia, quæ est ex morsu conscientiæ remouenda. Quarto pro lætitia cõferenda. Pro his dicit quatuor, primo pro immunditia remouẽda ibi:

Auer-

Auerte faciem tuā à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele. q. d. noli ea æternaliter punire: sed quia posset esse, quòd homo non curaret ea deleri: ex quo in præsenti non puniretur; ideo addidit. Et omnes iniquitates meas dele.

Pro munditia conferenda dicit: Cor mūdum crea in me Deus. Sed quia etiam collata munditia, homo eam sibi collatam ignorat: & adhuc conscientiæ morsu torquetur; ideo addidit. Ne proijcias me à facie tua. Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Quarto pro lætitia conferendà dicit: Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me. Sed quia adhuc restant inimici, qui nos ad mala trahere nituntur, scilicet, caro, mundus, & diabolus; & hoc conantur præcipue in tempore ieiunij, ideo sequitur tūc: Eripe me Domine ab homine malo: & alij sequentes versus. Inimicis vero repulsis iam laudare potest vnde subdit: sic psalmum dicam nomini tuo, &c. Et quia omni tempore laudandus est Deus. Respon. Vt reddam vota mea de die in diem. Et etiam in omni loco: ideo addidit: Exaudi nos Deus salutaris noster. Adhuc quia per passionem redempti sumus, & per eam nostra oratio recipit efficaciam: ideo reducimus ad memoriam, quę in passione Domini legimus, & cantamus, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis.

Inde hortamur ad benedicendū Deo propter beneficia nobis collata: Benedic anima mea Domino: Deinde vt pura sit oratio, cōsequēter communem facit cōfessionem: facta confessione, quia est in principio diei, ideo subdit: Dignare Domine die isto: orat à peccato per diem liberari: sine quo peccato vix potest esse ad momentum humanitatis fragilitas. Et quia necesse est vt misericordia sequatur sicut præuenit, ideo addit: fiat misericordia tua Domine super nos.

Dicēdo has preces Sacerdos stat etiam flexis genibus, sicut faciunt cæteri, vt maiorem deuotionem in se, & alijs excitet: sed finitis surgit & orat. Primo ergo iacendo cum cæteris orat: sicut & Dominus, cuius vicarius est, priusquam resurgeret, cum peccatoribus conuersabatur; & in cruce prostratus est. Postea stando orationem dicit, vt illius resurrectionem recolat, cuius vicem gerit. Stando dicit, quia illius Sacerdotis vicē gerit, qui in cęlo est; & qui ꝓ nobis quotidie interpellat.

In quibusdam Ecclesijs omnes resurgunt denotantes se spem recepisse resurgendi à peccatis: tamen more Romano hoc non fit nisi dicto, Benedicamus Domino, vt docet Breuiarium Romanū. Vbi hic notandum est, quod sola Ecclesiæ vnitas adorando in faciem cadit.

His habitis, & finitis dicitur oratio, in qua petitur custodiri à peccatis atque tendere in melius quotidie. Et respondetur. Amen. ac si dicat: sicut postulasti, ita nobis fiat.

fiat. De reliquis dictum est supra.

Post benedicamus Domino, legitur martyrologium, quia magis mouent exempla quam verba, vt non pigiat imitari, quod celebrare delectat, vt ait August.

Et post implorat orationes ipsorum sanctorum dicens: Prætiosa in cõspectu Domini mors sanctorum eius. Deinde ad honorem Trinitatis generaliter orat pro se, & pro omnibus dicens ter: Deus in adiutorium meum intende: & secundũ rubricam Breuiarij signat se à fronte ad pectus. Et quia in honorem Trinitatis hoc dicit, ideo in vltimo subditur, Gloria patri: nec post sequitur allelu ia, pro eo quod locus, in quo hæc dici solebant, erat locus capituli, vt obseruant adhuc monachi Cassinenses: qui locus capituli non est Sacer: Et sicut locus Sacer significat Ierusalem, in qua auditur vox illa, allelu ia; ita locus non Sacer peregrinationem repræsentat, in qua peccamus. Hæc Dur.

Vel dicit ter Deus in adiutoriũ, vt petat auxilium contra mundum, carnem, & diabolum. Deinde dicit aliam orationē generaliter pro omnibus, vt pastor bonus, exemplo Christi, qui cępit facere, deinde docere: nam per Primam Pastoris opera intelliguntur. Vnde & subditur. Respice in seruos tuos, & in opera tua, &c. Deinde orationem aliam generalem, scilicet, Dirigere, & sanctificare, &c. quod spectat ad custodiam tam corporis, quam animæ: ideo cum dixit, Respice in seruos tuos, &c. subdit: & dirige filios eorum: filij nostri sunt cogitationes nostræ, quæ de mente nostra nascũtur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi: opera vero manuũ nostrarũ sunt opera exteriora, quæ interius à cogitatione procedunt. Sed quia omnia ad vnum tendunt: ideo posteà dicit, opus singulariter, cum dicit. Et opus manuum nostrarum dirige.

De Tertia, Sexta, & Nona.
Cap. 19.

QVoniã supra diximus de principijs horarum, ideo hic his prætermissis dicendum est, quod hora tertia Deum laudamus, quoniam in illa secundum Mar. Iesus linguis Iudæorum morti adiudicatus est, & à Pilato ad columnam ligatus, & flagellatus. In hac etiam hora spiritus sanctus datus est Apostolis, vt patet act. 2. Et ideo recitatur hymnus de Spiritu sancto, scilicet, Nunc sancte nobis spiritus. Et dicitur Psal. Legem pone mihi Domine: quia tali hora data est lex noua Apostolis in die Pentecostes: & in illa die eadem dicitur, Veni creator Spiritus, eadem ratione.

Et quoniam per legem Dei homo sanatur à morbo, ideo est lectio infra annum, Sana me Domine. Ierem. 17. Oratio est de propria dominica. In diebus ieiuniorum dicuntur preces, in quibus petitur vultus Dei placabilis. Antiquitus erãt illæ, quæ recitantur ad vesperas,

sed

ſed hodie breuiores ſunt; ſecūdum vſum Romanum.

Hora ſexta Chriſtus pro nobis crucifixus eſt, quare tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vt ſol in morte Domini ſui lugēs, ſe quaſi nigris tegeret veſtibus, ne crucifigentibus, illis lumen præberet Hac etiam hora in die Aſcenſionis cum diſcipulis diſcubuit: merito ergo Eccleſia illa hora laudes exhibet Deo, gratias ei agens, quia pro ipſa Chriſtus pati voluit: propter quod ipſum diligit vehementer. Vnde cātic. 5. dicitur. Nunciate dilecto, quia amore langueo: & ob hoc dicitur pſalmus, Defecit in ſalutare tuum anima mea. Et dicitur reſponſ. Benedicam Dominum in omni tēpore: qui dignatus eſt pro me pati, & onera noſtra portauit. Hac etiam hora Adam in paradiſo peccauit. Recte ergo illa hora Deum deprecari debemus, vt vnde ille propter ſuperbiam peccauit, & poſtea eiectus eſt; illuc per humilitatem, & bonam operationē redeamus: quod faciliter erit, ſi vnuſquiſq; alterius onera portabit, vt dicit lectio.

Hora nona Chriſtus clamās emiſit ſpiritum. Mori enim voluit illa hora in qua homo de paradiſo expulſus eſt. In eadem hora miles lancea latus Chr̄i aperuit: ex quo duæ noſtrę ſaluationis ſacramenta, ſcilicet aquam baptiſmi, & ſanguinem noſtræ redemptionis nobis eduxit: & velum templi ſciſſum eſt, & monumenta aperta ſunt. Eadem hora inferna penetrans captiuitatem ſanctorum ſecum tranſuexit ad cęlos. Eadē quoq; hora cętus Apoſtolorū ad orandum conuenire conſueuit. Petrus & Ioannes aſcenderunt in tēplum ad horam orationis Nonam. Act. 3. Merito propter has pręrogatiuas Eccleſia Deum laudat dicens. Mirabilia teſtimonia tua. Reſponſoria. Redime me Domine, & miſerere mei: orans pro ſua redemptione: ne oblita eſſe videatur, quod tali hora redempta eſt.

Notatione dignum eſt, quod verſus, qui dicuntur ad Tertiam, Sextā, & Nonam; Neumam habēt: ad deſignādum, quod in nulla hora exprimere valeamus gaudium, & brauium ſempiternum. Accipitur Neuma pro flatu in præſenti ſiue ſpiritu: non pro pauſa.

Finita Tertia ſolet Miſſa cantari, & quomodo, ſupra diximus Et nota quod debet reſeruari ſaltē Nona poſt Miſſam: quia ſicut Sacerdos finita Miſſa priuata gratias agit Deo: ſic poſt Miſſam ſolemnem chorus gratias agere debet, ſcilicet recitando Sextam vel Nonā: dedecet enim ſtatim cantata Miſſa è choro ita decedere, abſq; gratiarum actione. Et ſic etiam ante Miſſam faciendū eſt, ſcilicet recitādo aliquam horam in præparationem chori, ſicut facit Sacerdos pręparationem ante Miſſam priuatam, & poſt gratias agit: ita ſe debet habere chorus recitando aliquam horam & ante, & poſt.

De Veſperis. Cap. 20.

VEſpertinum officium ſignificat primum aduentum, qui

fuit vergente mundi vespere, idest in vltima mundi ætate: de quo psallens reddit gratias Deo iuxta id. 1. Cor. 10. Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt: de pœnit. distin. 3. si enim. in fine. Præterea Christus depositus fuit de cruce in Vespere. Eadem quoq; hora in cęna sacramétum corporis, & sanguinis instituit, pedes discipulorũ lauit. Merito Ecclesia gratias agit Deo. Dicũtur autem ad Vesperas quinq; psalmi. Primo propter quinq; vulnera Christi, qui pro nobis obtulit sacrificium in vespera mundi. Secũdo ad correctionem, vt scilicet defleamus, & petamus veniam peccatorum: quæ in die per quinq; sensus corporis committuntur, & ad nos intrant. Tertio per ipsos quinq; psalmos munit se Ecclesia cõtra nocturnales tribulationes. Post psalmos sequitur lectio, deinde hymnus: postmodum canticum B. Mariæ, & ante recitatur versiculus exhortationis. s. vt excitet pigros ad intelligendum promissa Dei, quæ continentur in cantico Virginis.

In canticis omnibus continentur gratiarum actiones electorum. Talis enim est differentia inter canticum, & psalmum, qualis inter bonam operationẽ, & gratiarũ actiones. Moyses legitur primus instituisse cantica, quando Pharao submersus est. Exod. 15.

Beda inquit, quod canticũ B. Virginis Ecclesia statuit cantari in officio vespertino magis, quàm in alijs officijs: primo quia in ipsa vespera mundi, suo singulari assensu mundo succurrit perdito. Secundo, quia per hoc fit incarnationis in vespera mundi factæ iugis recordatio. Tertio, quia ipsa est stella maris, quæ in huius mundi vespere nobis lucere cępit; sicut vespera stella, de qua dicitur vespertinum officium, in initio noctis lucere incipit. Quarto quia Virgo portauit Christũ in vespera mundi. Quinto vt quicquid contraximus nociui per diem, precibus ea intercedente mundetur. Accenduntur intortitia dum cantatur, quia est de euangelio: eadem est ratio de cantico Zachariæ. Vel quia hoc canticum est exultatio laborantium, quorum spiritus exultat in Domino, quia fecit eis magna, qui potens est, cuius misericordia est in secula: ideo ob hanc exultationem accenduntur. Vel vt occurramus Domino cũ lampadibus more Virginum, de quibus legitur in euangelio. Matth. 25.

Et quoniam opera nostra non sunt in lampadibus radiantia, nisi fuerint informata charitate; ideo canticum clauditur ab antiphona, quæ significat charitatem. Recantata antiphona dicitur oratio, sicut fit in matutino. Similiter dicas hic atque ibi.

Et quoniam Sacerdos in lege hora vespertina intrabat sanctum tabernaculum, vel templum, vt offerret thymiama (quod significat suauitatẽ odoris) sicut mane intrabat, vt offerret incensum: hinc habet consuetudo, vt Sacerdos thurificet

altare

altare ad implendum iuge sacrificium: sic enim fiebat in lege, in qua duo agni offerebantur vnus mane, & alter sero, & hic pinguior, quod de sero fiebat, ad notandum quod charitas crescit: ideo ergo thurificatur, vt simus semper bonus odor Deo proficiendo in scientia, & doctrina: & etiam quia propter promissionem Dei debemus tales esse: vt simus ei boni odoris.

Vel ideo in canticis incensatur altare, ad notãdum quod nemo potest bonum odorem Deo reddere, vel bonum exẽplum operandi alijs dare (quod per incensum significatur) nisi prius in Dei seruitio operetur, quod per psalmos; & alios doceat, quod per lectionem notatur. Vnde mos inoleuit, quod in præcipuis festiuitatibus cantica huiusmodi protelantur, donec omnis populus, qui interest, impleatur odore incensi.

Mortuorum officium incipit à vesperis, non tamen habet secundas vesperas: ad notandum quod hoc officium finem habebit, quando animæ saluãdorum ab omni pęna liberatæ ęterna beatitudine fruẽtur. Sed sancti, de quorum glorificatione in anima iam certa est Ecclesia, primas & secundas vesperas habent; si habẽt nouem lectiones. Primas enim vesperas habent pro glorificatione animę iam percepta: Secundas pro glorificatione corporis, quam habebunt, quæ nunquam finem habebit. Si vero habent tantum tres lectiones, habent tantum primas vesperas, non quia & ipsi non sint habituri duplicem stolam, cum iam certi sint; sed Ecclesia, ad ostendendum præmiorum differentiam illis, & istis debitorum, magis solemnizat pro illis, de quorũ maioribus meritis sibi per miracula, vel per alia documẽta constat, quàuis ad plenum non possit esse certa. Nam & stella differt à stella in claritate.

Et quia Religiosi ante completorium præmittunt collationem, quæ à sanctis patribus originem traxit, qui dictis, & recitatis vesperis conuenire, & de scripturis sacris conferre inter se solebant; ideo nũc habetur sermo post vesperas a multis religiosis, qui pie & sancte populum cibo cęlesti alũt, & nutriũt.

De Completorio. Cap. 21.

QVoniã desideramus fine diei, & fine vitę nostrę in pace frui, ideo in officio cõpletorij, quod significat huiusmodi finem tam diei, quàm vitæ, in eius principio hæc postulamus concedi nobis in præsenti, & in futuro. Vnde dicitur: Noctem quietam, & finẽ perfectũ, &c. Completorium enim mystice finẽ vitę denotat. Et quia non possumus hunc finem perfectum habere, nisi sobrie & sancte vigilemus; ideo in lectione Petrus exhortatur nos ad vigilãtiam. Et dicitur quotidie, quia semper indigemus hac vigilantia à vitijs præsertim. Vt autem hæc cõsequi possimus, oportet nos lauare,

& purificare per confessionem. Sed quoniam hominis confessio nil valet, nisi homo interius conuertatur: ideo dicitur Cōuerte nos Deus, &c. Dicitur completorium, quia dicitur completis omnibus diei horis. Vel quia post ipsum nil aliud sequitur, & eo absoluto nulla alia laus illius diei superest in Ecclesia.

In hora cōpletorij Christus orauit ad patrem. Eadem quoq; hora guttas sudauit sanguineas: & etiam corpus eius in sepulcro positū fuit: & custodes deputati. Merito ergo in hac hora Ecclesia Deo laudes & gratias agit. Illam etiam in memoriam æterni gaudij celebrat. Nam cōpleto electorum numero in illa hora complebitur gaudiū electorum in die generalis retributionis.

Hoc officium incipit præter morem aliorum officiorum. Quoniā ergo quasi tota die insistimus psalmodiæ; & penè impossibile est, qn aliquem puluerem superbiæ contraxerimus: & quoniam sæpe erramus, ideo pręmissa prius confessione generali pro omissis in illa die, sicut fit in Prima pro omissis in nocte; statim humiliātes nos dicimus, Cōuerte nos Deus salutaris noster: quod refertur ad mala præterita tollenda. s. quæ de die perpetrata sunt.

Dicuntur autem quatuor psalmi: ad ostendendum remissionem peccatorum: quę committimus dum sumus in hoc corpore ex quatuor elementis composito. extra de celebr. Miss. in quadam: seu quia corpus ipsum ex his compositum contra pericula & phātasmata noctis munimus, & Deo cōmendamus: & ideo tunc dicitur: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Et custodi nos. Antiphona, Salua nos, quotidie dicitur quia tali custodia Domini egemus.

At dicet aliquis, quare secundus psalmus non dicitur totus, sed tantum sex versus? Dicendū quod ideo fit, quia Dominus dicendo sextum versum, scilicet, In manus tuas commendo spiritum meum: sexta mundi ętate, sextoq; die carne obijt. Recte ergo sex versus tātum eiusdem psalmi in completorio cantamus: vt in hac sexta ætáte, in qua per eum redempti sumus, sicut habet finis vltimi versus ibi: Redemisti me Domine Deus veritatis: conformemur dormitioni eius, vt scilicet membra quiescant, & cor vigilet; sicut caro eius in sepulcro quieuit, & diuinitas vigilauit. Et quoniam nox non multū distat, ideo Ecclesia in quarto psal. scilicet, Ecce nunc benedicite, concludit; In noctibus extollite manus vestras in sancta: quasi inuitans ad laudandum Deum etiam in nocte: vt innuit hic psalm⁹, de quo in secunda parte dicetur.

Deinde post hunc psalmum sequitur, Nūc dimittis: in quo pacem rogamus æternam: vt sicut Simeon transire cupiens, postquam vidit Christū, dimitti rogauit: sic & nos post lumen fidei, vt perueniamus ad splendorē spei, vbi erit pax ęterna. Secundo canitur istud cāticum, vt Simeonis exemplo pacem inuenientes

nientes mereamur videre lumen, quod est Christus. Tertio ideo canimus hoc canticum, quia sicut sanctus Simeon cupiens ex hac vita in alteram transire, illud cecinit; sic & nos dum dormire debeamus, quasi morituri (quia somnus est imago mortis) illud canimus, p quod nos Domino commendamus. Quarto propter causam dictam sup. Quinto quia canticum istud est de vtroq; aduentu. Vnde merito illud dicimus, vt promissionibus alliciamur, & à vitijs quiescamus.

Consequenter oratio dominica, & preces dicuntur: quibus etiã contra noctis phantasmata nos munimus. Et etiam subijcitur Symbolũ, in quo nostræ fidei professio continetur: vt si forte nos contigerit mori, in confessione fidei moriamur. Hinc est, quod ex rubrica præcipitur, quod post antiphonam B. Virginis, scilicet post completorium, dicto Pater, & Aue Maria, etiã Credo dicatur. Dicendo Sacerdos orationem, Visita quæsumus: commendat nos Domino. Et attende, quòd vltimum in completorio (vt nunc diximus) est Symbolum Apostolorum: & primum in officio Primę: & hoc ideo fit, quia cuncta opera nostra in eius nomine incipimus, & in eius nomine concludimus, in quem credimus.

Psalmi qui recitantur ad cõpletorium sunt quatuor, in quibus petitur nos cũstodiri, & liberari à nocturnis tentationibus. Dicit enim Aug. super psalmum, Ecce nunc benedicite: Nox res tristis est: dies lęta est. Ergo per noctem intelligitur aduersitas: per diem prosperitas: In aduersitate benedicendus est Dominus; sicut & in prosperitate; vt faciebat Iob; qui amissis omnibus, dicebat Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum: qui dedit finem etiam huic tertio libro. Sequitur nunc de officio magis in particulari, iuxta modulationem Missalis, & Breuiarij reformati. Laus Deo, Beatæq; Mariæ semper Virgini.

Finis Libri tertij.

DE

DE OFFICIIS IN PARTICVLARI.

LIBER QVARTVS.

De varia officiorum specie, iuxta distinctionem temporum. Cap. I.

DIximus de officijs in genere, nunc magis in specie dicendum est. Et primo nota secundum Dur. lib. 6. cap. 1. quod sicut annus solaris quatuor distinguitur temporibus, scilicet hyeme, æstate, vere, & autumno: ita annus magnus vitæ presentis durãs ab initio seculi vsq; ad finem mundi, quatuor tẽporum varietate mensuratur. Primum tempus fuit deuiationis in genere humano, videlicet ab Adam vsq; ad Moysen, in quo declinarũt homines à cultu veri Dei ad idolatriam. Hoc tempus quia fuit ignorantiæ, & cæcitatis, concordat hyemi. Secundum tempus fuit reuocationis siue renouationis: videlicet à Moyse vsq; ad natiuitatem Christi: quo edocti sunt homines per legem, & prophetas de aduentu Christi, & de curatione peccati, & dilectione vnius Dei. Hoc tempus concordat cum vere, quod habet aliquid luminis, sed multum obscuritatis. Tertium tẽpus fuit regressionis siue recõciliationis, & visitationis, nempe à Natiuitate Christi vsque ad ascensionẽ eiusdem, per quam facta est gratia hominibus, & prædicatio euangelij, de quo dicitur 2. Cor. 6. Ecce nunc tempus acceptabile, &c. Hoc tempus cõcordat cum ęstate, in qua claritas regnat. Quartum est peregrinationis, nempe ab ascensione Domini, vsque ad diem iudicij, vbi erit consummatio seculi; quod tempus est habens multũ luminis: quia Dei misericordia, reuelata sunt diuina mysteria: habet tamen aliquid obscuritatis nostra negligentia faciente: & sic concordat cum autumno, qui habet aliquid obscuritatis, sed amplius claritatis. Hæc quatuor tempora repræsentat Ecclesia, siue status Ecclesiæ per hæc quatuor tẽpora variatur.

Tempus hyemis, & deuiationis, in quo mors regnauit, repræsentat Ecclesia à Septuagesima vsq; ad Pascha, recolens casum, & pęnam primorum parentum propter eorum culpam: & ideo cantica lętitiæ subticentur, excepto Gloria patri. Tẽpus vero renouationis repræsentat Ecclesia in aduentu Domini, per quem omnia renouata sunt vsq; ad Natale eiusdem. Vnde ad notandum, quod patres illius temporis habuerũt aliquid luminis, sed multum

tum

rum obſcuritatis reſpectu ſequentium, minora cantica lætitiæ cãtat, ſcilicet, Gloria patri, & alleluia. Sed non cantat maiora cantica lętitiæ, vt Gloria in Excelſis, & Te Deum laudamus. Tempus æſtatis & reconciliationis repræſentat Eccleſia ab octaua Paſchæ vſque ad octauam Pentecoſtes, quia per paſchalem agnum reconciliamur Deo: omnia cantica lætitiæ, & ferè poſt omnes dictiones alleluia multiplicamus, ad ſignificadum gaudium habitum de noſtra reſurrectione. Significat enim tempus illud ſtatum fęlicitatis æternæ: tunc & Gloria in excelſis canitur, quia in reſurrectione iuſtitia, ideſt, charitas perficietur, & plena pax dabitur; & etiam canitur in feſtis ferialibus, excepta feria ſecunda rogationum, vt ibi dicetur. & per totum hoc tempus ſtamus orantes; quia cum Maria Magd. voluit poſt reſurrectionẽ Chriſti deoſculari pedes, prohibuit Chriſtus dicens, Noli me tangere, nondum aſcendi ad patrem meum: vnde & Apoſtoli omnes poſt Aſcenſionem ſemper genuflexi ſtabant orantes. Angelos quoque legimus ſedentes iuxta ſepulcrum etiã pręſente Chriſto. Io. 20. Tempus autumni, & peregrinationis, repræſentat Eccleſia ab octaua Pentec. vſque ad Aduentum Domini: quia nobis Deo reconciliatis, non reſtat, niſi vt nos peregrinos reputemus: dicendo, Aduena ego ſum, & peregrinus. pſ. 38.

Cantat Eccleſia tunc omnia cantica lætitiæ, ad deſignandum gaudium his, quibus ſunt diuina myſteria reuelata: quandoq; tamen aliqua cantica ſubticet, ſicut & in pręcedenti tẽpore, quando ſcilicet non multiplicatur allelu ia: ad notandũ declinationem à bono, quam nobis negligentia noſtra parit: & cantat allelu ia in ſpem reſurrectionis, & Gloria in excelſis, pro iuſtitia reddita. Cantat allelu ia poſt graduale in ſignum laboris, per quem ad patriam vitæ tranſeundum eſt. Ex his colligitur, quod recte in principio hyemis homo quaſi deſperãs dicit, Circundederunt me gemitus mortis, in introitu. In principio veris quaſi reſpirans, dicit, Ad te leuaui animam meam. In principio æſtatis, Petrus renatis per baptiſmum, & illuminatis per gratiã, dicit: Quaſi modo geniti infantes, in dominica in Albis. In principio autumni exultans de Dei miſericordia, dicit, Domine in tua miſericordia ſperaui. vt in prima dominica poſt Pentecoſten. Eccleſia ergo incipit non ab hyeme deuiationis, cum fuerit prius deuiatio, ſed à vere renouationis: quia per aduentum Domini noua facta ſunt omnia. Apoc. 21. Ecce noua facio omnia.

De Dominica prima Aduentus. Cap. 2.

His omnibus habitis, vt deueniamus ad hoc tempus, nempe aduentus; dico quod in nocturno officio huius temporis, & dominicæ, leguntur lectiones de Iſaia.

Et ratio est, quia quanto de Christo vrbanius cæteris prophetauit, tanto natiuitati eius legitur vicinius: & etiam quia de aduentu eiusdem dif fusius agit. Sed antequam vltra progrediamur, sciendum est, trium scripturas in Ecclesia frequentari: scilicet, Dauidis prophetæ, qui fuit homicida, proditor, & adulter. Mat thæi Apostoli, qui fuit publicanus, & in hoc peccator. Diuiq; Pauli, q fuit Ecclesiæ crudelis persequutor; & etiam Augustini, qui fuit Manichæus. Hoc ideo fit in exemplum, ne alij peccatores desperẽt, sed sperent (si tamen pęnituerint) posse veniam consequi: quantumlibet graui peccato perplexi sint.

Aduentus igitur est initium officij ecclesiastici. Petrus autem Apostolus primo instituit tres septimanas integras ante Natale venerari, in cõmemorationẽ aduentus Christi: & quartam, quæ tamen nunquã perficitur, quia vigilia Natalis non est de Aduentu vt dicetur. Agitur ergo Aduentus per quatuor septimanas, sed tres integras, quartam vero imperfectam, ad notandum quod quadruplex est aduentus filij Dei: sed vltima nunquam finitur, quia sanctorum gloria, quę dabitur in vltimo aduentu, scilicet, ad iudicium nunquam terminabitur. Primus aduentus est in carnem. Secundus in mentẽ, qui descẽsus fit quotidie in mentes siue corda fidelium, per spiritum sanctum. Tertius est in morte cuiuslibet. Quartus erit in maiestate in die iudicij. De primo dicitur, Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini. Matt. 21. De secundo dicitur: Et ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Io. 14. De tertio dicitur, Patientes estote vsq; ad Aduentum Domini. Iac. 5. De quarto dicitur, Dominus ad iudiciũ veniet cũ senioribus populi sui. Isa. 3. Primus liberauit animas à seruitute diaboli. Secundus liberat eas à peccato. Tertius à pęna. Quartus corpora liberat. Nihilominus Ecclesia non celebrat nisi duos aduẽtus, scilicet in carnem, & ad iudicium: nam primum & secundum pro eodem reputat: ideo enim venit in carnem, vt veniat in mentem: vnde dicitur, Veniens veniet, & non tardabit. Veniens, scilicet in carnem, veniet, scilicet in mentem: quia vterq; misericordiæ est. Similiter tertius & quartus habentur pro eodem, quia vterq; est iustitiæ ratione vni⁹ effectus. Celebrat ergo Ecclesia aduentum huiusmodi sub binario, vt filijs suis generet timorem, & amorem Dei.

In tẽpore Aduentus tacetur Gloria in excelsis, quod pertinet ad natiuitatem: primo vt deuotius, & auidius in nocte natiuitatis cantetur. Secundo ad notandum hunc hymnum primo fuisse nocte illa ab angelis decantatum. Tacetur etiam Ite missa est, quia ad resurrectionẽ pertinet. Merito ergo vtrumq; tacetur in Aduentu: quia vtrũq; expectatur, vt patet in illa oratione, Gratiam tuam quęsumus Dñe, &c.

Pari

Pari etiam ratione tacetur, Pax vobis, quod similiter pertinet ad resur rectionem. Tacetur etiam, Te Deũ laudamus, quia nondum præsens est, quem expectamus: & ad præsentes tantum hoc cantico vti solemus. Et similiter tacetur in officio paruo Beatæ Virginis. Et in hoc tẽpore nõ dicitur officiũ de sancta Maria in sabbatho; quia totum officium huius temporis ad laudẽ eius pertinet: quod officium sabbathi, fuit ab Vrbano secũdo canonizatũ.

Aduentus continere debet 21. dies, i. tres hebdomadas integras ad minus præter vigiliam Natiuitatis Domini, quæ ad lætitiam spectat: quod patet quia Diu. Greg. qui vltimas antiphonas aduentus posuit de euangelio, Cõpleti sunt dies. et. Ecce completa sunt omnia; videtur terminare aduentum ibi.

Sane hoc tempore, vt diximus, legitur Isaias. Leguntur nouem lectiones, & dicuntur nouem responsoria. Primum responsorium est, Aspiciens à longe, quod est de primo aduentu: & non sumitur de aliquo libro Theologię, nec compilatum est ab ipso Gregorio ordinatore diuini officij, sed à quodam eius monacho, quod inde apparet: quia illud intra hebdomadam non repetitur: reliqua vero sic. Cantatur autem hoc responsorium in persona Io. Baptistæ, vel sponsæ dicentis: Aspiciens à longe, à terra videlicet ad cęlum, video Dei potentiam venientem, idest filium Dei, cui data est omnis potestas in cęlo, & in terra, Ite obuiam ei, & dicite: Nuncia nobis, si tu es qui regnaturus es in populo Israel: similia dixit Præcursor discipulis: Parate viam Domini. Io. 1. & per discipulos ad Christũ. Tu es, qui venturus es. Matt. 11. Ite inquit obuiam sponso, scilicet, per viam charitatis, & dicite: Nũcia nobis. q. d. reuela nobis per tuam pręsentiã, si tu es Messias in lege promissus, & si regnaturus es in populo Israel.

Hoc responsorium insolito modo habet tres versus, sicut & responsorium natalis Domini. Primo ad significandum, quod iste aduentus Domini saluat homines trium temporum; scilicet homines qui fuerũt ante legem, sub lege, & tempore gratiæ. Subiungitur deinde vltimo versui, Gloria patri, quia omne desiderium ad Deum trinum est referendum: & ibi non fit reiteratio. Secundo præmissum responsorium ideo habet tres versus, & vnum gloria, ad significandum quatuor aduẽtus, de quibus diximus: & ad designãdum quatuor tempora, scilicet tempus ante legem, tempus legis, prophetiæ, & gratiæ. Alloquens enim Ecclesia omnes homines, qui fuerunt ante legem: quorum pauci sequuti sunt vnum Deum, dicit primo versum: Quique terrigenæ; idest, ò vos qui sequuti terrena: vel ò vos omnes pauperes, & diuites, boni, & mali, ite obuiam ei, & dicite: Indica nobis, si tu es ipse, qui regnaturus es in populo Israel. In secundo versu in persona hominum,

qui fuerunt sub lege, in qua fuit ali quid imperfectionis, quia data fuit infirmis: alloquitur ipsum legislatorem. Qui regis Israel intende. q.d. qui populum Israel in lege tua regis, & sicut pastor ouem deducis: indica nobis, si tu es ipse, qui regna turus es in populo Israel. In tertio iam ex dictis prophetarum certificati de aduentu Saluatoris, ex desiderio clamant: excita potentiā tuā, & veni, qui regnaturus es in populo Israel. In quarto gratias agens Saluatori de aduētu suo, qui dignatus est venire, immo toti Trinitati dicit, Gloria patri. Tertio, hoc responsorium habet tres versus, quoniam lex, psalmodia, & prophetia hunc Saluatoris aduentum prænunciarunt. Terrigenas vocat malos, qui terrena sequuntur. Filios hominum dicit bonos diuites.

Post gloria repetitur responsorium ad notandum, quod qui venit in humanitate, venturus est etiam in maiestate. Secundum responsoriū sumptū est ex Daniele septimo (scilicet ab ipso Greg.) prophetante Christum venturum. Tertium ex Luc. 1. qui texuit ordinem annunciationis. Laudes vero matutinæ vtrunq; aduentum sonant. Nō enim agitur de vno aduentu, quin & de alio misceatur: sed pauca de secundo habentur. Prima antiphona est de primo aduentu, nempe, In illa die stillabunt montes, idest, In illa die, quando veniet Messias, mōtes, idest, Apostoli, seu magni prædicatores, stillabunt dulcedinem scilicet verbi Dei: & colles idest minores prædicatores fluerit lac, scilicet simplicis doctrinę minoribus, & maioribus. Secunda, Iocundare, partim est de Isaia, & partim de Zacharia. Nam in aduentu secundum Zachariam iocundata est filia Sion, idest, Ecclesia de gentibus. Tertia est de secundo aduentu. Quarta, omnes sitientes: tunc enim omnes, idest, de omni genere sitientes, scilicet salutis, & scientiæ doctrinam, venerunt ad aquas baptismatis, & doctrinæ. Hæc volui minutatim de primo officio explanare, vt in cognitionem aliorum dierum, quid sentiendum sit facilius explanare possitis: nunc de Missa dicamus.

De Missa Dominicæ primæ Aduentus. Cap. 3.

AD Missam antē introitus est, Ad te Domine leuaui animam meam: quia per aduentū Domini in carnem maxime spes eleuatur: ideo & cantus incipit in a la mi re graue, & ascendit vsq; ad octauam, quasi ex intimo corde suspirans, siue de limbo patrum anhelans. Et quia in aduentu fit de Beata Virgine, vt diximus, ideo fit statio primo ad sanctam Mariam. Sed quoniam intentio nostra est in secunda parte totā Missam cuiuslibet diei siue Missalis Romani explicare ideo ibi declarabitur introitus, graduale, epistola, & euangelium, & cætera omnia. Sed restat dubitatio, quare nō tacetur allelu ia hoc tem-

tempore, cum sit canticum lætitiæ: nam in aduentu est ieiunium: nec tunc nuptiæ celebrantur. Præterea est ieiunium mæroris aut exultationis. Si mæroris, omnia cantica exultationis taceri debent: si exultationis, omnia debent dici. Respondetur: Hoc ieiunium est partim mæroris, & partim exultationis. Est exultationis respectu, siue ratione primi aduentus, scilicet in carnem: de quo mentio fit in hoc tempore. Mæroris est propter secundum aduẽtum, scilicet ad iudicium: de quo etiam fit ibi mentio: & ideo in eo quędã cantica lætitiæ dicuntur propter aduentũ misericordiæ, & exultationis: & quædam subticentur. & ieiunatur propter aduentum seuerę iustitiæ, & mæroris. Alleluia ergo non subticetur, quoniam tempore aduentus aliquid est lętitię propter spem, quam habuerunt de Christi incarnatione: & propter nostrã certitudinem, quam habemus per primum aduentum de futura glorificatione: sed in Septuagesima non sic: quia totum tempus illud mæroris est: & ideo tunc non dicuntur cantica angelorum, sed hominum, vt ibi dicetur.

De libris Bibliæ, quibus vtitur S. R. E. in Officijs. Cap. 4.

Sancta Romana Ecclesia in officijs tam diurnis, quàm nocturnis vtitur testamento veteri, & nouo: primo & principaliter vtitur libro psalmorum: quia ibi specialius agitur de Christo, tam de natiuitate, quàm de passione, & resurrectione, & ascensione, & Spiritus sancti missione. Vnde & Christus Luc. 24 ait. quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me. Circa hoc notandum est secundum Landul. in prohæmio psalmorum, quod sicut olim mãna habuit delectamentum, & omnẽ saporem suauitatis: sic carmen psalterij habet omne spirituale documentum: & est conuertibile ad omnem sensum cuiuslibet intentionis. Cum in choro canitur, tunc sunt verba Ecclesia Deum laudantis. Cum à iustis canitur tunc sunt verba gratias agentis. Cum à peccatore recitatur: tunc sunt verba veniam deprecantis. Cũ pro defunctis decantatur, tunc sunt verba animæ de supplicio ad Deũ clamantis. Et cum canitur in Missis, canitur multoties etiam in persona Christi, recitatur præcipue tẽpore passionis Christi, resurrectionis, & ascensionis, & est vox Christi ad patrem.

In missis vero sanctorum recitatur in persona illorum orantium ad Christum. Et quocunq; se intentio canentis vertit, mox se sensus huius psalterij affectui canẽtis conformabit. Cum benedicente benedicit: cum maledicente maledicit. benedicit membra Christi, maledicit membra diaboli.

Vtitur ergo hoc libro de testamento veteri. Si quæratur quare dicatur vetus testamentũ? Respond.

Dur. Primo quia vetera, ideſt, terrena ſcilicet ad veterem hominem pertinentia promittebat, dicens: ſi hæc & illa feceritis, bona terræ comedetis. Et iterum. Terram fluentem lacte, & melle dabo vobis. & ſimilia. Vnde illud vetus, & tranſitorium fuit. Secundo dicitur vetus teſt. quod per veterem hominem, ſcilicet per Moyſen veterem vetuſtate peccati miniſtratum fuit. Tertio quia nouo ſuperueniente ceſſauit, & deſijt tamquam aliquid vetuſtum. vnde Apoſt 2.Cor.5. Vetera trāſierunt, ecce noua facta ſunt omnia. Quarto dicitur vetus reſpectu noui: quia eo fuit antiquius tempore. Quinto, quia à vetuſtate peccati non liberat.

Econtra nouum dicitur teſtamētum, quia noua ideſt cęleſtia, ſcilicet ad cęleſtis hominis cōſeruationem pertinentia, promittit, dicens: Qui reliquerit donum, vel patrem, aut matrē, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Secundo dicitur nouum, quia per nouum hominem, ideſt, ab omni peccato immunem, ſcilicet per Chriſtum miniſtratum eſt. Tertio dicitur nouum, ideſt vltimum, quia nouiſſimum hominis teſtamentum immobile perſeuerat: quia teſtatoris obitu confirmatur. extra de celeb. miſſ. cum Marthæ. §. cæterum. Hinc dicitur æternum, ideſt perpetuū, quaſi durabile ac immutabile. Quarto dicitur nouū reſpectu veteris, quia illo magis eſt nouum tempore; vel quia vetus lex eſt quaſi radix: ipſū vero nouum teſtamentum eſt quaſi fructus. Quinto, quia innouat, non enim illud dicunt niſi homines renati ex vetuſtate per gratiam pertinentes iam ad nouum teſtamētum, quod eſt regnum cęlorum.

In omni ergo officio tam nocturno, quam diuino recitantur pſalmi de veteri teſtamento. In aduentū autem in matutino legitur de Iſaia ratione prædicta in ſuper. cap. Poſt natiuitatem Chriſti, leguntur epiſtolæ D. Pauli pertinentes ad ipſam natiuitatem.

In Septuageſima vſq; ad dominicam paſſionis legitur de libro Geneſis, & Exodi. Septuageſima enim tempus noſtræ captiuitatis, & pęnæ & culpæ deſignat, de qua myſtice ad Ieruſalem redire debemus, ſicut per Hebræos olim de Babylonica captiuitate exeuntes figuratum eſt. Vt ergo memores ſint captiuitatis ſuæ, qui ſurſum tendunt, legitur primo de Adam, qui factus eſt in principio mundi: & de eiectione eius de paradiſo: deinde de diluuio: & quomodo Abraham exiuit de terra ſua, & de mundi huius laboribus exemplum patientiæ: & ſicut olim Hebræi captiuati ducti in Babyloniam in triſtitia fuerunt vſque ad finem 70. annorum: & conceſſa ſibi licentia repatriandi, gauiſi ſunt, licet non plenarie: ita & nos fere vſq; ad finem 70. dierum ſcilicet in ſeptuageſima tacemus voces, & cantica lætitiæ: quindecim diebus ante paſcha legitur Hieremias, quia ille apertius, quàm alij, de paſſione tracta-

tractauit: & in propria passione, Domini passionem præsignauit. Ab octaua paschæ leguntur acta Apostolorum, Apocaly. & canonicæ epistolæ propter mysteria passionis, & resurrectionis, quæ ibi tractantur. Ab octaua Pentec. vsq; ad Kalēdas Augusti legūtur libri Regum: quia sicut Samuel, Saul, Dauid, & alij pro lege pugnarunt: sic & nos postquam accepimus donum Spiritus sancti in baptismo virtute armati debemus cōtra dæmones pugnare. A Kalendis Augusti vsq; ad Kalendas Septembris leguntur libri Parabol. Ecclesiast. Sapientiæ, & Ecclesiast. quia in pugna maxime est necessaria sapientia. Vel quia ille mensis est calidus, & medius in anno: per quod media hominis ætas designatur: & in media ætate plus vigent vitia: ideo plus succurrere debet sapientia, vt tractant omnes illi libri. A Kalendis Septembris vsque ad Kalen. Octobris leguntur lib. Iob. Tobiæ, Iudith, & Esther, quia hi aduersa patienter sustinuerunt: & Ecclesia in septima ætate, idest in fine mundi aduersa omnia pro Domino tolerabit. A Kalendis Octobris vsque ad Kal. Nouembris legunt libri Macab. quia iste octau⁹ mensis lætitiam resurrectionis mysticat: quia sicut Iudæi finitis prælijs & restaurato templo, in hymnis & cōfessionibus benedicebant Dominum: sic in gloria resurrectionis & magnæ festiuitatis, deuictis prælijs diaboli, sancti, & iusti in Domino gaudebunt. A kalendis Nouembris vsque ad Aduentum leguntur Ezechiel, Daniel, & duodecim prophetæ minores, qa isti clarius Christi aduentū prędixerunt. Nam Ezechiel vidit quatuor animalia figurantia quatuor Euangelistas, qui natiuitatem, passionem, resurrectionem, ascensionemq; Christi docuerunt. Ex his & huiusmodi in cognitionem aliarum rationū deuenies. Similiter agit de aduentu secunda, tertia, & quarta dominica aduentus, vt videri potest.

De Ieiunio quatuor temporum. Cap. 5.

IN tertia Aduentus hebdomada fiunt ieiunia quatuor temporū. In primitiua quidem Ecclesia statutum fuit, quod ieiunia quatuor temporum fierent ter in anno: sed Calixtus Papa 16. d. ieiunium cōstituit quater in anno fieri: nam & Iudæi quater in anno ieiunabant, scilicet ante Pascha, ante Pentecosten, ante Scenophegiam in Septembri, & ante Encenia. Et non sine causa iste Pontifex statuit quater in anno tempora: nam sicut annus diuiditur in quatuor tempora, sic voluit, vt in quolibet tempore demus primitias Deo. Quater in anno ieiunamus.

Primo, vt quatuor elemēta in nobis vitiata, idest corpus nostrum ex eis constans in quatuor annis temporibus castigetur. Secundo ieiunamus in quatuor dictis tēporibus anni, vt per ieiunia præseruemur à vitijs: & quæ deliquimus, in illis

pur-

purgentur. Insuper quia ver, æstas, autumnus, & hyems habent singula tempora hæc tres menses: ideo quater ieiunamus in anno tres dies: vnum diem ieiunantes pro mense, vt sic satisfaciamus in die, quod deliquimus in mense.

Primum ieiunium veris fit, vt in nobis virtutum germina oriantur: & in nobis arescant vitia. Secundum fit in æstate, scilicet in hebdomada Pentec. quia tunc venit Spiritus sanctus: & nos debemus esse feruentes in Spiritu sancto. Tertiū fit in Septembri, quando colligun tur fructus: quia & nos debemus reddere fructum bonorum operū. Quartum fit in Decembri, quando herbæ moriuntur; quia & nos mun do mortificare debemus.

Tertio ideo in quatuor anni tem poribus ieiunamus, vt Deus nobis cōseruet omnia, quæ ad humanum vsum in illis temporibus de terra na scuntur. Quarto secundū Hieron. ieiunamus ob diuersas plagas, quæ in illis temporibus acciderunt. Vocātur etiam ieiunia triplicia, pro eo quod fiūt tribus diebus, quibus homines ieiunant in septimana. Vocantur etiam ieiunia primitiarum: quia cum in lege præceptum sit, vt primitiæ, & decimæ Deo dentur; placuit sāctis patribus, vt dicit Aug. in libro de doctrina Christiana, sol uere decimas, & primitias temporis: vnde pro primitijs instituerunt ieiunia quatuor temporum, & inde dicta sunt ieiunia primitiarum; pro decimis vero instituerunt ieiunia Quadragesimæ. Sed dicet aliquis cur fiunt ieiunia hęc in feria quarta, sexta, & sabbatho magis, quam in alijs diebus? Resp. quia in quarta feria Christus traditus fuit à Iuda: in sexta crucifixus: & in sabbatho repræsentamus mæstitiam Apostolorum de nece Domini. nam si com patimur, & corregnabimus. de cōsec. dist. 3. ieiunia & cap. sabbatho.

Ieiunium autem est quędam par simonia victus, & abstinētia ciborū. Ieiunium autem est multiplex, vt patet apud Dur. lib. 6. cap. 7. Augustinus autem dicit, quod maximum & perfectum ieiunium est abstinere ab iniquitatibus, & à carnis voluptatibus, & delectationibus huius seculi. Vnde Pius Papa de consec. dist. 5. nihil. ait: Nihil prodest orare, & ieiuniare, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.

Dicitur autem ieiunium à ieiuno, quod est quoddam intestinum in homine, quod est sempér vacuū & subtile: sic & nos ieiunantes debemus esse vacui à superfluis, & à vitijs tam in corpore, quam in mente. Authoritas ieiunij est ex tribus: ex persona, ex loco, & ex tempore. Ex persona, quia præcepit Deus Adæ & Euæ, vt abstinerent à fructu ligni scientiæ boni & mali. Ex loco quia in paradiso institutum est, & initium habuit. 36. dist. 6. Ex tempore, quia ab antiquo institutum, & præceptum est celebrari. Creato nāq; homine in primo mundi exor dio dictum fuit ei: de ligno scien-

tiæ

tiæ boni, & mali ne comedas, &c. Et etiam quia fuit celebratum ante legem à Moyse:& sub lege ab Elia, & in tẽpore gratiæ à Christo. Moyses enim non comedit neque bibit 40. diebus. Elias quoque ambulauit 40. diebus,& 40. noctibus in fortitudine subcinericij panis. Et Christus ieiunauit 40. diebus, & 40. noctibus,& postea esurijt. Fuit etiam celebratum in sex ætatibus. Nam in ætate, quæ fuit ab Adam vsq; ad Noe, fuit abstinentia carnium & vini. A Noe vero in posterum fuit concessum vinum, & carnes: & sic de cæteris ætatibus.

Commendatur ieiunium exemplis, quoniam Eua quandiu ieiunauit, & abstinuit in paradiso, virgo permansit. Adam quia ieiunium violauit, à delitijs paradisi in summam miseriam corruit. Elias quia ieiunauit, in cęlum curru igneo raptus est. Moyses post ieiunium cũ Deo locutus est. Ierusalem per ieiunium liberatur à Sennacherib tẽpore regis Ezechiæ, & Isaiæ. Iona quoq; prædicante, præstatur venia Niniuitis in sacco,& cinere,& ieiunio pęnitentiam agentibus.

Est & ieiunium dispensationis, quod celebratur in vigilijs magnarum festiuitatum: quæ ideo dicuntur vigiliæ, quia antiquitus in præcipuis festiuitatibus duo nocturnalia agebãtur officia:& populus, qui ad festa venerat tota nocte in Dei laudibus in Ecclesia vigilabat. Sed quia lusores,& cantores conueniebant, & turpibus cantilenis, & saltationibus, & comessationibus, potationibus,& fornicationibus intendere cęperunt, propter hæc, & multa alia inconuenientia, quæ fiebant, huiusmodi vigiliæ sunt omissæ, & interdictæ: & institutũ, vt loco earũ fiant ieiunia, quæ ieiunia adhuc retinent nomen officij: nam communiter vigilię,& non ieiunia, nuncupantur. Vigiliæ quæ sint, patet in kalendario. Tempore ieiunij deponuntur prætiosæ vestes: hinc est, quod Cardinales in tempore ieiunij non vtuntur vestibus rubeis, sed violaceis, quia ieiunium tempus luctus denotat.

In tempore ieiunij prohibetur caro,& non pisces: & ratio affertur à Dur. quia Deus non maledixit aquis: quoniam per aquam baptismi futura erat remissio peccatorũ; hoc enim elemẽtum dignissimum est, quod sordes abluit, & super qđ spiritus Domini ante mundi constitutionẽ ferebatur: terræ vero maledixit in operibus hominis. Inde est, quod omne genus carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia, quam aues, in ieiunijs non licet comedere. Potest alia ratio assignari, nempe quia magis ad luxuriam caro huiusmodi concitat.

De Officio quartæ feriæ. Cap. 6.

IN quarta feria examinantur ordinandi, an sint idonei ad ordines suscipiendos: & hoc ideo fit, quia in quarta ætate Leuitę à Dauid & à Salomone ad templi ministeria distributi sunt. Et inde est quod duæ lectiones leguntur ad Missam: & signi-

& significant duo testamenta. Prima vetus, secunda nouum: nam monendi sunt ordinandi, & præcipue qui sacros ordines sunt suscepturi, vt habeant notitiam vtriusq; testamenti, quibus possint alios erudire.

In sexta feria ieiuniorum, horum scilicet quatuor temporum, vna tantum lectio dicitur: quia lex & prophetæ, quæ fuerunt in quarta ętate, in vno euangelio recapitulantur. Doctrinā ieiuniorū habemus à veteri testamento. Semel autem genua flectimus, quia tā in lege, quā in prophetis Deus viuus coli pręcipitur. In secunda parte plenius declarabitur Missa, tam huius feriæ, quā sextæ, & sabbathi. Nota quod quotiescūq; in hac feria quarta dicuntur duæ lectiones, in sabbatho sequenti fiunt ordinationes.

In sabbatho enim dicuntur quatuor lectiones de veteri testamēto, scilicet ante lectionē Danielis, quæ sumuntur de lege, & prophetis. Ideo sunt quatuor hæ lectiones, quia quatuor sunt ordines benedicentium Deum, videlicet, Prælati, Clerici, Religiosi, & Laici: quos enumerat Dauid Psal. 134. Domus Israel benedicite Dominū: per hoc populus intelligitur. Domus Aarō benedicite Dominum, per hoc intelliguntur prælati. Domus Leui benedicite Dominum: per hoc intelliguntur ministri. Qui timetis Dominum benedicite Dominum: per hoc religiosi intelliguntur. Prima ergo lectio pertinet ad populū. Secunda ad prælatos. Tertia ad ministros. Quarta ad omnes religiosos. In his omnibus lectionibus informantur ordinandi (vt patebit in secunda parte:) vt ad exempla sanctorum patrum dictorum quatuor ordinum cum eis benedicant Dominum: siue vt benedictio illorum veniat super eos. Vel ideo quatuor leguntur, quia ieiunans debet habere quatuor virtutes cardinales: Prudentiam, Iustitiam, &c.

Lectio Danielis pręcedit ordinationem clericorum, ad notandum, quod nemo rite potest ad consecrationem accedere, nisi prius transeat per fornacem, atq; in fornace Deū benedicat. iuxta id Eccles. 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis: quia qui ad sacrum accedunt ministerium, probādi sunt in camino multarum tribulationū, & tentationū. 1. Tim. 3. & hi probentur primo, & sic ministrent. Propter ordinandos enim legitur, ad significandum, quod sic viuere deberent, vt non noceat eis aliquis ignis regis Babylonis, idest diaboli, sicut ignis tribus pueris nō nocuit. Et sequuntur benedictiones scilicet hymnus, Benedictus es Domine, &c. quia post probationē coronantur, & à Domino benedicentur: & in fine subijcitur gloria patri, &c. in laudem & honorem Trinitatis, quod non fit post psal. Benedicite, tum quia in vltimo versu fit mentio de patre, & de filio, & de spiritu sancto: tum quia ibi in facto trium puerorum tota Trinitas fuit dehonestata: hi vero versus præceden-

cedentes ad solius patris laudé pertinent,& in ordinandis Trinitas honoratur: recte ergo sequitur gloria patri,& filio.&c.

Dicuntur autẽ in sabbathis quatuor temporũ septem lectiones cõnumerato euangelio,eo quod septé sunt ordines. Non flectuntur genua in fine huius lectionis Danielis,vt dicitur in rubrica Missalis,ad ostendendum quòd Ecclesia est tribus pueris conformis. Fecit enim Nabuchodonosor rex statuam, & cogebat omnes adorare eam; sed tres pueri cum Daniele noluerunt genua flectere ante statuam, tales debent esse ordinandi,qui ante statuam,idest,ante mundi gloriam genua non flectant. Hic episcopus ordinat. Deinde legitur epistola Pauli ad Thes. & debet legi ab aliquo ordinato tunc: quia episcopus debet prius ordinatos admonere,& postea ad maiorem admonitionem epistolam illis tradere. Præterea ordinatus doctrinam sibi in ordinatione traditam per hoc se reducere in opus ostendit. Et propter eandem rationem vnus de nouiter ordinatis;legit postea euangelium. De alijs Dominicis dicetur in secũda parte.

De septem Antiphonis incipientibus ab O. Cap. 7.

AD ostendendum desiderium antiquorum patrum, in fine aduentus, cantantur septé antiphonæ, vnaqueq; secundum ordinem suum, sua die, vsq; ad Natale, quæ incipiunt ab o, prima est, O sapientia. Ideo autem sunt septem, quia diriguntur ad Christum, in quo requieuit spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus consilij,& fortitudinis,&c. Isa. 2. per quæ septem dona suæ incarnationis nobis gratiã ministrauit: prout apparet in ipsis septem antiphonis. Sunt etiam septem, quæ cantantur in designatione antiquorum patrum, qui septenario seruientes aduentum Domini expectabant. Vnde in omnibus dicitur, Veni. Vel septem sunt propter septem dona Spiritus sancti, quæ Christus veniens largitus est mundo: & per quæ expectantes illuminati sunt.

Sunt autem omnes secundi toni. Primo quia quælibet loquitur de vtroq; aduentu. Secundo quia signat nobis geminam dilectionem, scilicet Dei,& proximi. Tertio propter geminam Christi,ad quem diriguntur naturam:vnde geminæ gigas substantiæ. Quarto quia ipsæ antiphonæ notant desiderium tam antiquorum patrum expectantium primum Saluatoris aduentum, quã modernorum expectantium secundum. Omnes ergo sunt secundi toni, in signum quod expectamus secundum aduentum. Similiter dicẽdum est de multis antiphonis, & introitibus, quę sunt alicuius determinati toni propter mysterium: vt plures antiphonæ in agenda pro mortuis sunt secũdi toni,quia mortui expectant secundum aduẽtum.

Et introitus. Nos autẽ gloriari oportet in cruce, est quarti toni propter quatuor brachia crucis. Et aliæ tertij toni, quia pertinent ad Trinitatem. Si autem quinti, propter quinque sensus, & sic de cęteris, ex his solues multas dubitationes.

Est notatione dignum, circa has antiphonas, quod illæ, quæ habent in principio verba pertinẽtia ad diuinitatem, pertinent ad eas, qui expectant primum aduentum: vt O sapientia: O Adonai, quod interpretatur Dominus, quia dominatur cunctæ creaturæ: vel quia omnis dominationi eius seruit. Illæ vero quę habent verba pertinentia ad humanitatem, pertinent ad expectantes secundum aduentum: vt O radix Iesse. O clauis Dauid. Sunt etiam quædam quæ vtriq; conueniunt. Dei enim filius dicitur rex secundũ diuinitatem. Deus iudicium tuum regi da. Psal. 71. & etiam secundum humanitatem. Domine in virtute tua lætabitur rex. Psal. 20.

In sex etiam diebus ante natiuitatem antiphonæ matutinales cantantur de proprio: quia per sex ętates antiqui se ante aduentum præparauerunt: & nos per sex opera misericordiæ ad secundum aduentum præparamur. Decet enim ante natiuitatem Domini, & cantus, & omnes antiphonas, & ferè omnia responsoria renouari, quia sicut per plures, & frequẽtiores nuncios magis ac magis mouetur animus subditi, ad solicitudinem honorificè suscipiendi Prælatum; sic & renouatione cantus magis ac magis mouemur ad curam nostræ præparationis in susceptione Domini: & vt per quotidianam renouationem cãtus excitemur frequẽtius ad turpes, & terrenas cogitationes purgãdas, vt sic dignum habitaculum, & ornamentum venturo Regi regum pijs cogitationibus præparemus. Nota quod quædam Ecclesiæ canunt 12. antiphonas incip. ab o, ꝓpter duodecim prophetas, qui Christi aduẽtum pronunciarunt. Alij nouem, quia per septem dona Spiritus sancti perueniemus ad societatem nouem ordinum angelorum. Circa vigiliam natiuitatis excitat nos Ecclesia ad præparandum nos pro tanta festiuitate. Sed de hac dicetur in secunda parte.

De die natiuitatis Domini. Cap. 8.

QVęcunq; dicũtur in die ista, de exultatione natiuitatis Christi sunt. Natiuitas ista in fine anni est, quia Dominus in fine anni nasci voluit, vt ostenderet se in vltima mundi ætate venire: in sexta feria fuit conceptus, in dominica natus, in sexta feria crucifixus fuit, & dominica resurrexit: vt qui hominem in sexta feria plasmatũ perdiderat, in sexta feria liberaret. Et qui dixerat in dominica fiat lux, in dominica veniens oriens ex alto nos illuminaret.

In nocte natus est, vt se sub carne latentem venire signaret: vel vt se ad illuminandam nostram noctem

venire

venire monstraret; quoniam habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vnde ab eius natali dies prolongantur, quia credentes in eum ad æternitatis lucem vocantur: rationabiliter vtique officia nocturna celebrantur.

Sed dicet aliquis, cur hæc festiuitas non est mobilis sub diuersis Kalendis, quemadmodum sunt alię festiuitates Domini? puta festiuitas Resurrectionis, quæ semper venit in Dominica; & Ascensionis, quæ venit in die Iouis; & Passionis, quę semper venit in die veneris? Resp. August. Hoc festũ natiuitatis pertinet ad memoriam tatum; vnde sufficit illud memorari quota dies mẽsis Christus natus fuit; & ideo semper eadem die mensis celebratur, licet ipsa feria varietur propter mutationem literæ dominicalis: Alia vero festa pertinent & ad memoriã & ad sacramentum: v. g. Christus passus est sexta feria, vt hominem qui in sexta feria ceciderat, redimeret; & ita de alijs: & ideo oportet, quòd sub diuersis kalendis fiant: vt passio semper in sexta feria, Resurrectio semper in Dominica. Præterea semper pascha nostrum accipitur dominica prima post Pascha Hebræorum, quod est semper decima quarta luna: quia ergo luna decima quarta non est semper eodem tempore, vel eadem die mensis: immo variatur secũdum annos solares, ideo & pascha nostrum nõ semper est eodem tempore, nec in eadem die mensis, licet semper sub eadem feria scilicet in dominica celebretur. Alcuinus vero dixit, quod ideo hoc festum variatur per singulos dies, quia natus est nobis, qui per singulos mundi dies lauat illos, qui per peccatum Adæ sunt maculati, ac vitiati.

Officium nocturnale habet pro inuitatorio, Christus natus est nobis: in persona angelorum cãtatur, à quibus pastores, vel potius omnis populus ad adorandum natum Dominum inuitatur. Recitantur autẽ tria euangelia, quia Ecclesia vult ostendere vtranq; naturam esse in Christo, scilicet diuinam & humanam, vt sic plures sint testes natiuitatis Christi: & propter hoc etiam leguntur lectiones, in quibus Augustinus, & alij sancti inducunt ad hoc authoritates infinitas, scilicet ab eis, qui fuerunt ante legem, sub lege, & post legem: quoniam integrum est iudiciũ quod plurimorum sententijs cõfirmatur. extra de off. deleg. prudentiam.

Finito, Te Deum laudamus, cantatur Missa, quæ præcedit laudes, ad notandum, quod prius fuit ęterna genitura, de qua missa illa loquitur, quàm aliqua creatura fuerit, quæ Deum laudare potuerit. In laudibus matutinis quasi choream ducimus. Quem vidistis pastores? Ipsi respondent: Natum vidimus, & choros Angelorum. &c.

Thelesphorus Papa statuit in die ista cantari debere tres Missas, ad ostendendum quòd Christi natiuitas saluauit patres trium tempo-

rum, scilicet, patres ante legem, sub lege, & post legem. Prima cantur in media nocte, ad ostendendũ quod illi, qui fuerunt ante legem, non fuerunt illuminati aliqua lege. Gloria in excelsis tamen cãtatur ex institutione eiusdem Thelesph. de consec. dist. 1. nocte: & solempniter, ad recolendum quod Angeli nocte ista illum decãtarunt, in qua ab Angelis pastoribus est nunciatus: vnde dicitur in euangelio: & facta est subito cum angelo multitudo, &c.

Secunda Missa cantatur in diluculo in exordio diei, quando Christus in cunabulis adoratus est à pastoribus, & hoc primo ad ostendendum, quod sancti patres, & prophetæ, qui fuerunt sub lege scripta, aliquantulam Dei cognitionẽ habuerunt, sed non tantam quantam nunc habemus; & ideo incipit à promissione, quæ facta est antiquis in veteri lege dicens: Lux fulgebit hodie Isa. 9. qui quidem introitus dicitur etiam propter ortum nouæ lucis; quia ille, qui natus est in ortu suo, tam in vtero, quàm ex vtero fuit lux vera. Huic consonat Graduale, quod dicit: Benedictus qui venit, &c.

Tertia verò Missa, quæ die clara hora tertia, quando illuxit nobis dies redemptionis nostræ, festiuius celebratur, ad tempus refertur gratiæ, in quo descendit lux magna de cęlo: quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Prima ergo Missa est de æterna genitura. Secunda de promissione antiquis facta: vnde dicit in introitu; Lux fulgebit hodie, & non, fulget. Tertia est de veritate nobis exhibita: vnde cantatur: puer natus est nobis Isa. 9. Et quia æterna genitura est nobis occulta. Isa. 53. Generationem eius quis enarrabit? ideo illa Missa cãtatur in profunda nocte: Et quia antiqui patres, quibus facta est promissio, certi erant de incarnatione Domini; sed non tantum, quantum patres noui, ideo Missa de promissione cantatur in aurora. Quia verò temporibus noui testamenti manifestata est veritas: inde est quod Missa, quæ est de exhibitione veritatis, clara luce cantatur. Prima ergo Missa pertinet ad generationem æternam scilicet de patre sine matre. Secunda ad temporalem, scilicet de matre sine patre. Tertia compacta est: quia de vtraq; agit, & ideo pertinet ad æternam simul & temporalem. De festis sequentibus vide infra in mense Decembri, quare hîc celebrentur.

De die Circuncisionis. Cap. 9.

Circuncisio primo iniuncta est Abrahæ & semini eius, idest Hebræis ex eo nasciturís. Et fuit præcepta propter quinq; causas. Primo vt per obedientiam mandati Abrahã placeret Deo, cui per præuaricationem Adam displicuerat. Secũdo data fuit in signum magnæ fidei Abrahæ: credidit enim se habiturum filium, in quo benedicerentur omnes gẽtes per fidẽ, idest, per

per quam spiritualis circũcisio impleretur: vt sic iustificaretur & ipse. Tertio vt in hoc signo discerneretur ille populus ab omni natione. Quarto vt circuncisio facta in virili membro, per quod generatur creatura mortalis,& in quo solet libido dominari, castitatem corporis,& mentis seruandam, & impudicitiam resecandã iudicaret. Quinto quia non posset melius significari per Christum tolli peccatum originale: cum præputio quippe omnis homo nascitur: quemadmodũ, & cum originali peccato.

Circuncisio solis masculis,& nõ mulieribus data fuit: vnde apparet imperfectio illius Sacramenti. Ratio autem secundum Vig. duplex assignatur. Prima eo quod originale peccatum descẽdit à patre in filios, quantum ad culpam, & reatum; & quantum ad pęnalitates descendit à fęmina: quia pater est efficiens in generatione,& mater materiam ministrat. Et quamuis transgressio à fęmina inceperit;tamen transfusionis originalis peccati causa non fuit fęmina, sed vir: quia si vir non peccasset, peccatum originale transfusum non fuisset. Vnde Rom.5. dicitur: Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum. Secunda ratio, quia sacramentum circuncisionis erat signũ distinctiuum populi fidelis ab infideli: sed distinctio populi principaliter est ex parte, quia mulieres eis subiectæ sunt: & ideo etiam inter Iudæos non cõputatur genealogia ex parte mulierũ, sed ex parte virorũ. hæc ille.

Circuncisio autẽ fuit data Abrahæ, & non omni populo, sicut baptismus: quia non continebat perfectionem salutis, sed solum figurabat eam perficiendam per Christum, qui erat ex Iudæorum populo nasciturus: & ideo illi soli data est. Baptismus vero omni populo, quia continet salutis perfectionem, ad quam omnes homines Deus vocat: iuxta id 1.Tim.2. Deus vult omnes homines saluos fieri.

Fiebat autem in mẽbro propter tria,& non in capite, vt baptismus. Primo quia erat signum fidei. Abraham enim credidit Christũ ex suo genere nasciturum. Secundo quia erat in remedium peccati originalis. Tertio quia ordinabatur in diminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipue viget in membro illo.

Fiebat circuncisio die octauo ex legis pręcepto Leuitic.12.vbi dicit. Et die octauo circuncidetur infantulus. Et hoc propter periculum, & mysterium: quia in octaua ętate, quæ erit ætas resurgentium, quasi in octauo die perficietur per Christum spiritualis circuncisio, quãdo auferet ab electis omnẽ corruptionem carnis, & spiritus. Tum etiam propter infantis ante diem octauũ teneritudinẽ: minus enim sentiunt. Et iste dies octauus erat de præcepto: ita quod peccabant prætermittentes illum.

Sed quæret quis quare Christus voluit circuncidi, qui peccatum nõ fecit,

fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Resp. Sicut voluit in templo præsentari, sicut & baptizari: sicut & de agno paschali cum discipulis epulari; sic voluit in corpore circuncidi propter nos. Secundo ne Iudęi dicerent eum non esse Messiam in lege promissum; quia non esset circuncisus, nec viueret secundum legem, qui de seipso dixit Matth. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Tertio ratione nostri scilicet propter figuram. Etenim circuncisio illa carnalis figurat præsentem spiritualem, quæ est gratia: & futuram, quæ erit in gloria: nec dedit nobis exemplum carnaliter circuncidendi: sed spiritualiter per vitæ innouationem. Quarto ratione sui, vt scilicet se veram carnem assumpsisse ostenderet. Quinto ne dæmones circũcisionis mysterium agnoscerent: cum enim illa fieret contra peccatum originale: credidit diabolus & hunc, qui circuncidebatur, similiter peccatorem esse: propter quã causam voluit, vt & mater eius virgo perpetua desponsaretur. Sexto propter perfectam humilitatem, tamquam esset peccator, voluit hoc fieri, licet non indigeret: sicut & baptizari ex humilitate voluit subdendo se minori.

In baptismum autem fuit mutata circuncisio quatuor de causis. Primo, quia Sacramentum baptismatis est perfectius. Secundo quia magis commune: nam & mulieres baptizantur. Tertio quia magis gratia plenum: quia in baptismo non solum peccatum remittitur, sed gratia cooperandi confertur, & virtutes augentur: nam per circuncisionem non præstabatur gratia ad bene operandum, vt præstatur in baptismo. Quarto propter honestatem. Honestius enim est aqua lauari, quàm corpore mutilari. In hac die duo festa concurrunt scilicet parientis, & partus. nam introitus est de natiuitate, similiter epistola, graduale, offertorium, & communio: collectæ de Beata Virgine semper Maria. Euangelium autem est de impositione nominis.

De Epiphania. Cap. 10.

HOc nomen Epiphania, vocabulum Græcum est, Latine autem sonat manifestatio, siue apparitio. Verum pro triplici apparitione hodie Ecclesia solemnizat: vnde & in libris antiquis hæc dies, Epiphaniarum, pluraliter intitulatur; ideo triplici nomine decoratur, scilicet Epiphania, Theophania, & Bethphania. Epiphania dicitur quantum ad apparitionem illam Domini, quæ facta est Magis per stellam, qui quidem Magi, scilicet Gaspar, Melchior, & Balthasar, fuerũt reges iuxta id Psal. 67. Tibi offerẽt reges munera. & Psal 71. Reges Tharsis, & insulę munera offerent. Et dicuntur Magi (secundum quosdã) a magnitudine sciẽtiæ: edocti enim erãt ex doctrina Balaam, qui iã diu prophetarat. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel; & de

Iacob

Iacob erit, qui dominetur. vt patet. num. 24 & ideo moti sunt, vt ductu illius stellę venirent in Bethlehem: vt regem natum, quem eis prophetarat Balaam, adorarent.

Dicitur Epiphania ab epi, quod est apparitio; quia desursum fuit illa apparitio, scilicet e cęlo. Stella ista erat proximior terræ, quàm alię stellæ: & hæc facta sunt à 13. die à natiuitate Domini, qua die stella Magos ad præsepium duxit. Et vt quidam aiunt, fuit stella de nouo creata, quæ peracto officio suo rediijt in primordialem materiam.

Secunda apparitio fuit eadē die in baptismo, multis tamen annis reuolutis: ideo hæc apparitio dicitur Theophania à Theos, qđ est Deus, & phania apparitio: quia ibi Trinitas apparuit: Pater in voce: Filius in carne: & Spiritus sanctus in columba. Quidam autem hæretici dixerunt, solum in die Epiphaniæ baptizari debere, pro eo quod Christus fuit tunc baptizatus: nec dari Spiritum sanctum baptizato in alia die; & Græci eadem die baptizant: ob quam hæresim extirpandam, sancti patres decreuerunt neminem, nisi in articulo necessitatis eadē die baptizari debere. ita Dur.

Tertia apparitio fuit postea, similiter eadē die anno reuoluto, quando manifestauit se esse Deum per mutationem aquæ in vinum, quod fuit primum miraculum apertum, quod Dominus fecit in cana Galileæ: & hæc apparitio dicitur Betphania à bithi, quod est domus, & phania apparitio, quia ista apparitio facta fuit in domo in nuptijs.

De his tribus apparitionibus fit solemnitas in hac die vt patet in antiphona: Tribus miraculis ornatum diem sanctum colimus. Et quoniā Ecclesia non potest perfecte de omnibus vnam, & eandem diem solēnizare: ideo de stella plene exequitur, & de alijs aliquid admiscet, vt notetur quod fuerunt tres apparitiones in illa die, vt ex antiphonis, & hymnis quilibet colligere pōt.

In hac die ad matutinum nō dicitur, Domine labia mea aperies: nec Deus in adiutorium, nec hymnus: & hoc ideo statuerunt patres ad notandum promptitudinem Gētium, quæ statim stella apparente venerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos venitur, quasi ipso facto dicat Ecclesia; quibus non est narratum de eo, veniebant; & qui non audierunt, contemplati sunt. Isa. 53.

Vel potest dici quod in hoc festo fit præcipue mentio de Gentilium conuersione: quos illi tres Magi initialiter præcesserunt. Quia ergo conuersio ipsorum Gentiliū, adhuc erat imperfecta, quia in paucissimis, scilicet in ipsis tribus Magis: idcirco in signum huius Ecclesia omittit cantica, quę iam conuersorum seu perfectorum esse videtur; sicut sunt Domine labia, Deus in adiutorium, & hymnus.

Sed quia secūdum Apost. Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, verum prius, ore autem confessio fit ad salutem, scilicet postea: ideo etiā

inui-

inuitatoriú non dicitur:& hoc propter quatuor rationes. Primo ad ostendendum, quod Ecclesia in primitijs suis venit de Gentibus ad Dominum non inuitata, vel vocata per præconem aliquem: sed sola stella duce. iuxta id Matt. 20. Nemo nos conduxit: vt sic incutiatur erubescẽtia eis, qui tarde credunt, cum multos habeant prædicatores. Magi enim venerunt adorare Christum; non inuitati. Secundo vt nos, qui quotidie inuitamur, & excitamur ad adorãdum, & deprecandũ Deũ; videamur detestari inuitationẽ fraudulentam Herodis dicentis Magis, Ite, & interrogate diligenter, &c. vt & ego veniens adorem eum. Mat. 2. Tertia causa est, quia ipsa res, scilicet stella, nos inuitat, per quam significatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius seculi. Quarta, quia Psalmus, Venite, qui idem dicit, dicitur siue recitatur in tertio nocturno; & sic idem repeti videretur: licet ergo inuitatorium nõ dicatur in hac die, tamen dicitur in tertio nocturno, ad ostendendum, quòd in tertio tempore, scilicet gratiæ sufficienter inuitata est Ecclesia de Gentibus: ac nullus se excusare potest: quia In omnem terram exiuit sonus eorum 19. dist. ita. Et quia tertio tempore scilicet gratię data est vniformis gratia in plenitudine. Dicitur quoq; ad septimam antiphonam, ad notãdum, quod per baptismum datur spiritus septiformis. Per octauam dicitur inuitatoriũ in persona Magorum, alijs, qui non viderant, nunciantium. Leguntur autem tres lectiones de Isaia, qui expressius loquitur de natiuitate: siue de nati apparitione, de qua hoc festum est.

Missa pertinet ad primũ, & principale, & præcipuum miraculum, scilicet ad primitias Gentium, & ad Munera Magorum, & ad Christi natiuitatẽ. De secunda apparitione agit in octaua. De tertia vero in secunda dominica post Epiphaniam: Nuptiæ factæ sunt, &c.

De alijs dominicis vsque ad septuagesimam dicetur in secũda parte in expositione Missarum. Solum nota, quod fere omnes habent pro introitu, Adorate Dominum: quia nato Domino nos monet Ecclesia Christum regem natum adorare: quem Angeli adorant.

De Septuagesima. Cap. 11.

SAtis aperte distinximus quatuor tempora huius magni anni in prima dominica aduentus: & quod septuagesima significat tempus deuiationis, & pęnitentiæ. Nunc autem notandum est, quod Septuagesima propter tria instituta fuit. Primo propter redemptionem sabbathi: vel secundum alios, quintæ feriæ, in qua sancti patres statuerant ieiunari. Secundo propter repræsentationem, quoniam repræsentat septuaginta annos Babylonicæ captiuitatis. Tertio propter significationem, quoniam per hoc tẽpus significatur deuiatio, exilium, & tribulatio

bulatio totius humani generis ab Adam vsq; ad finem mundi, quod quidem exiliũ sub reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem millibus annorũ includitur. Per septuaginta enim dies septuaginta centenas annorum intelligimus. Siquidem ab initio mũdi vsq; ad Ascensionem Domini sex millia annorum computamus. Ex tunc vero, quicquid temporis sequitur vsque ad finem mundi, sub septimo millenario compræhẽdimus: cuius terminum solus Deus nouit: quia hoc Deus pater in sua posuit potestate. Christus enim in sexta mundi ætate venit: & ideo hæc computatio mystice magis, quàm chronice est intelligenda.

Repręsentat autem septuagesima tempus captiuitatis Babylonicę sub Nabuchodonosor, qui populum Iudaicum, propter eius peccata ab Ierusalem in Babylonem duxit: & septuaginta annis operibus duris affectus est, vbi in organis, & citharis, & alijs instrumentis sicut consueuerat in Ierusalem, non cecinit, dicens: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Psal. 136. immo vestib. miserię fuit vsus Finitis vero sexaginta annis Cyrus, qui & Christus dictus est, regẽ Babylonicum subiugauit, & populo redeundi licentiam concessit. Vnde pars sub Iesu magno sacerdote cum Zorobabel ad patriam rediens templum Ierosolymis cũ gaudio reędificauit: pars autem in captiuitatem remansit vsque ad completionẽ septuaginta annorum, quibus expletis sub Dario & Assuero; & quidã sub Esdra, & quidam sub Neemia, scilicet, reuersi sunt, & tunc duplex gaudium habuerunt.

Sane mystice. Nabucdonosor est diabolus: Babylonia mũdus vel infernus: Ierusalẽ paradysus: populus genus humanũ Nabuchodonosor populum captiuauit; & diabolus genus humanum a paradyso in hunc mundum, vel in infernum deiecit: vbi septuaginta annis illum affecit, vel quia præsens vita septem dierũ curriculo voluitur, vel quia septem millibus annorum includitur, vt diximus. Populus cantica lætitiæ suspendit, & genus humanum à canticis exultationum in Deum siluit: populus vestimentis miseriæ vsus fuit: & genus humanum vestimento maledictionis opertum fuit. iuxta id, fiat sicut vestimẽtum quo operitur. Populus post sexaginta annos sub Iesu redijt; & genus humanum in sexta ætate per Iesum verum Sacerdotem remeauit: quidam sub Esdra, quidam sub Neemia redierunt. Esdras interpretatur adiutor: Neemias, consolator: quia omnes verè fideles finita huius temporis captiuitate per Christum adiutorẽ, & per Spiritum sanctum cõsolatorem, ad patriam sunt redituri: & tunc duplicatum gaudiũ habebunt in glorificatione corporis, & animæ. Hæc omnia repræsentat Ecclesia à septuagesima vsque ad sabbathum in albis. Quia enim populus Israel, siue genus humanum de-

iectum fuit in miseriam, idcirco incipit in Missa, Circundederunt me gemitus mortis. Itē quia ille siluit à canticis lætitiæ, ideo Ecclesia cantica lætitiæ subticet, scilicet alleluia, Gloria in excelsis, Te Deum, & non vtitur organis. Adhuc quia populus perdidit vestem virtutū, ideo Ecclesia vestibus solemnioribus, vt pote dalmaticis, & tunicellis non vtitur. Item, quia ille in anno sexagesimo per Cyrum, qui Christus dictus est, reditum in patriam, & liberationem à seruitute recepit: sic & nos in sexta ætate seculi sumus per Christum à seruitute diaboli redempti, nobisq; reddita est innocentię stola per baptismi remissionem: ideo in sabbatho sancto vnum alleluia cantamus: iam spe quietis ęternæ, & recuperationis patriæ gratulantes. Et sicut pars populi cū Zorobabel repatriauit: pars vero in captiuitate remansit, sic & pars fidelium defunctorum cum Christo resurrexit. Matth. 26. Multa corpora sanctorum, quæ dormierant surrexerunt, & apparuerunt multis; pars in expectatione remansit. Sed quia graues fuerunt labores eorum, qui in Ierusalem sunt reuersi, in longitudine viæ, & in apparatu reditus: ideo & nos in præsenti Ecclesia laboramus, & ingemiscimus. Et tunc dicim' tractū, qui laborē significat. Illi quoq; cum lætitia redeuntes in itinere vexabātur, & nos per totam hebdomadā paschalē graduale cū alleluia cātamus: per graduale laborē per alleluia gaudiū designantes.

Deinde illi omnes completo anno 70. ad patriam sunt reuersi, & plenam susceperunt lętitiam: & nos sabbatho in albis, quo (vt præmissum est) Septuagesima terminatur, duplex alleluia cantamus, significātes quod finito exilij nostri tempore captiuitas absoluetur, & stola geminabitur. Et nota quod in sabbatho præcedenti ad vesperas duplicatur alleluia, pro eo quòd illud diligimus, & in thesauro cordis recōdimus: sicut amicū iter lōginquū profecturum sępe amplectimur, & eius os, faciē, & cætera osculamur.

Rursus ideo in sabbatho ad vesperas geminatur seu multiplicatur, quoniam in lapsu Adæ, qui erat in magna quiete, gaudium perdidimus: sed animabus requiem recuperamus, & corporibus in resurrectione deniq; geminabimus. Et dimittitur in vesperis: quia tunc dies incipit quo ad diuina officia. Lectiones nocturnales sunt de libro Genes. Et hoc ideo fit, quia septuagesimæ tempus, tempus nostræ captiuitatis, & pęnæ, & culpæ designat, de qua mystice ad Ierusalem redire debemus, sicut per Hebręos olim de Babylonica captiuitate exeuntes figuratum fuit. Vt ergo memores simus captiuitatis nostræ, quia sursum tendimus, legitur primo de Adam, qui in principio mundi factus est, & de eiectione eius de paradyso: deinde de diluuio, & de Abraham, quomodo exiuit de terra sua, & de mundi huius laboribus, exemplum patientiæ; & sicut

ſicut olim Hebręi captiuati ducti in Babyloniam fuerũt in triſtitia; ideo vt & nos huiuſmodi hiſtorias pęnitentiales conſiderantes, quomodo ad cęleſtem Ieruſalẽ poſſimus peruenire, penſemus; nunc leguntur.

Inſuper à ſeptuageſima vſque in paſcha per dominicas noctes, duo pſalmi mutantur ad laudes, ſcilicet primus, & ſecundus, loco quorum recitantur Miſere, & Confitemini: quia Miſere eſt pſalmus pęnitẽtialis qui nos ad perfectionem informat: & Dominus regnauit eſt pſalmus lætitiæ. Loco Iubilatę dicitur, Confitemini, quia per pęnitentiam in Miſerere commemoratam, venitur ad laudis confeſſionem; & per timorem ad ſpem. In officio Miſſę confitetur Eccleſia ſe eſſe in pęna, & laboribus propter peccatũ Adæ, quæ ſunt fames, ſitis, calor, frigus; ægritudo, & demum ipſa mors, quã primus probauit Abel iuſtus, qui fuit occiſus extra domum, ſcilicet in agro; & ideo fit ſtatio extra muros, ſcilicet ad ſanctum Laurentium. Nam & Laurentius extra diẽ paſſus eſt, ſcilicet in nocte martyrium ſubijt. Et in dominica ſequenti fit ſtatio ad ſanctũ Paulum, quia collecta, & epiſtola pertinent ad ipſum D. Paulum. Et ſic de alijs ſtationibus facile erit facere iudiciũ. De Miſſa dicetur in ſecunda parte.

De Sexageſima. Cap. 12.

QVoniam in lege præceptum eſt, vt primitię, & decimę darentur Deo: placuit ſanctis patribus ſoluere decimas dierum, conſtituentes pro his decimis quadrageſimã. Nam ab officio, Inuocabit me, vſq; ad Paſcha dẽptis dominicis diebus, ſunt triginta ſex dies, qui ſunt decima 360. dierum, ex quibus annus conſtat. Et quia remanent aliqui dies indecimati, ideo ſtatuerunt ſancti patres alios quatuor dies, ſcilicet incipiendo à feria quarta cinerum, vt ibi dicetur. Et illud tempus vocatum eſt quadrageſima, quia habet ſex ſeptimanas. Theleſphorus vero Papa 4. diſt. ſtatuimus. Et duobus c. ſequen. & Gregorius de conſecr. diſt. 5. quadrageſima. volentes quoq; clerici aliquid ad penſum ſanctæ religionis adijcerent, & vt pluſquam laici ieiunarent; adiecerunt ſeptimam ſeptimanam, & vocatum eſt tẽpus illud quinquageſima propter duas cauſas; ſcilicet, quia quinquaginta dies ſunt ab hac dominica vſque ad diem paſchæ, & etiã propter conſequentiam numerandi, nã poſt quadrageſimã ſequitur quinquageſima. Præterea ſicut per ſex hebdomadas intelliguntur ſex miſericordiæ opera: ſic & per ſeptem hebdomadas, ſeptem modi ſignificantur, quibus crimina remittũtur; ſcilicet, per baptiſmum, per martyrium, per eleemoſyſinas, per indulgentiam, per prædicationem, per charitatem, & per pęnitentiam. Poſtea vero, quia prius ſtatutũ erat, quod Chriſtiani deberẽt quinta feria ieiunare, Melchiades Papa de conſecr. diſt. 3. ieiunium. inſtituit,

quod nemo ieiunaret in quinta feria, sicut nec in prima, scilicet dominica: vt sicut prima feria solemnis erat propter Domini resurrectionem: & ita quinta feria esset propter eius cęnam, & ascensionē: vnde & adhuc die ipsa lautius epulamur: & idcirco placuit sanctis patribus addere octauam hebdomadam in redemptionem quintarum feriarum; & vocatum est tempus illud sexagesima propter consequentiam numerandi: nā sicut post quadragesimam sequitur quinquagesima, sic post quinquagesimā sequitur sexagesima.

Inductum etiam alicubi antiquitus sabbatho non ieiunandum; ne propter abstinentiam sextæ feriæ natura nimis debilitaretur; Vel ratione mysterij, quia Dominus sabbatho in sepulcro quieuit in signū nostræ futuræ quietis, in qua omnis afflictio à nobis excludetur. Idcirco in redēptione sabbathorum addita est nona hebdomada, & vocatū est tēpus illud septuagesima, similiter propter consequentiā numerandi. Sed variè inchoatur abstinentia hæc. Nam nonnulli regulares incipiunt ieiunare à septuagesima. Græci à sexagesima. Clerici à quinquagesima: tota militia Christiana, à quadragesima additis quatuor diebus hebdomadæ præcedentis: Ecclesia Ambrosiana incipit in dominica prima in quadragesima, & loco illorum quatuor dierum ieiunant in litanijs post pascha eo modo quo & in quadragesima. ergo post septuagesimam sequitur sexagesima.

Sicut autem celebrat septuagesimam in ministerio: quia quemadmodum filij Israel per fletum exierunt, & liberati sunt per septuaginta annos de seruitute Babylonica: sic & ipsa Ecclesia de seruitute diaboli, cui oportet modo seruire, vel per culpam, & pęnam; vel ad minus per pęnam, liberata est saltem per pęnitētiam in septenario huius vitæ: sic etiam in ministerio celebrat sexagesimam: licet enim instituta fuerit in redemptionem quintarum feriarum, vt diximus, fuit tamen instituta propter significationem: significat autem tempus viduitatis Ecclesię, & illius mærorem propter sponsi absentiam, qui peccatoribus abest per gratiam, & viatoribus per humanitatis præsentiā. licet enim Christus sit nobis præsens secundum diuinitatem, iuxta id Matth 28. & ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi: tamen secundū quod est homo, in cęlo est, sedens ad dexterā patris.

Sexagesima idem sonat quod sexies decem: & constat ex numero senario & denario: vt sicut Dominus post opera sex dierum, benedixit diei septimæ; sic post perfectionem sex operum misericordiæ, & adimpletionem operum Decalogi perueniemus ad beatitudinem ęternam: & dicetur nobis, Venite benedicti. Matth. 25.

De

De Quinquagesima. Cap. 13.

QVinquagesima multiplex est, dierum, scilicet, annorum, & psalmorum. Quinquagesima dierum secundum Dur. lib. 6. cap. 27. est triplex, vna ab hac dominica vsque ad diem paschæ. Alia à pascha vsque ad pentecosten, de qua dicitur in Concil. Aurelian. de consec. dist. 3. Sacerdotibus. Tertia à sabbatho in albis vsque ad sabbathum post pentecosten. Prima est pęnitentiæ, abstinétiæ, & afflictionis. Secunda est lætitiæ & exultationis. Tertia figuræ siue gloriæ. Figurat enim octauam ætatem vbi vtraque stola scilicet animæ, & corporis induemur. Et inde est quod in illa quinquagesima duo cantamus alleluia.

Quinquagesima psalmorum triplex est: & tres status religionis Christianæ significat. Primus est pęnitentiæ. Secundus est iustitiæ. Tertius laudis vitæ æternæ: ideo prima terminatur in psalmum Miserere mei Deus. Secunda in psalmum Misericordiam & iudicium. Tertia, omnis spiritus laudet Dominũ, in fine psalmi Laudate Dominum in sanctis eius. Psal. 150. Hæ tres quinquagesimæ significant dies diluuij: tot enim diebus fuit aqua super faciem terræ, scilicet, centum quinquaginta dies. Ideo tres quinquagesimas psalmorum cantamus: vt Deus à tali diluuio, & ab omni periculo nos liberet.

In quinquagesima enim annorũ, erat annus iubilæus, qui quinquagesimus erat. Tanta enim erat celebritas septenarij, quod septima dies celebrabatur sabbathũ; & septima septimana, vt per pentecosten. Septimus mensis vt September. Et septenarius annus, iubilęus: in quo omnes serui liberabantur. Si vero aliquis esset, qui nollet liberari; sed remanere in seruitute Domini sui, ducebatur ad postes tabernaculi vel tęmpli, & perforabatur eius auris cum subula quod erat signum seruitij: nec deinceps manu mittebatur, etiam si vellet. Insuper omnia quæ tellus ex granis eo anno procreabat, omnibus erant communia non enim colebatur illo anno. Omnia etiam debita remittebantur. Vnde iubilæus, remittens vel initians interpretatur: per quem recte pęnitētia figuratur, per quam vera libertas tribuitur, & à diaboli seruitute liberamur; per eam etiam peccatorum debita remittuntur, & hæreditas æterna nobis restituitur.

Quinquagesima ergo pęnitentię tempus, & remissionis significat. Hinc est quod psalmus, Miserere mei, qui est pęnitentialis, & quinquagesimus in his diebus frequentatur. Quinquaginta ergo dies in pęnitentia ducimus, vt in quinquaginta sequentibus diebus, scilicet à pascha vsque ad pentecosten, quos in lætitia sumus acturi non excedamus, qui in die pentecostes Spiritus sancti gratiam suscipere mereamur. Finitur enim quinquagesima,

In qua abstinent homines à carnibus, & continent à luxurijs, in die paschæ, quia pęnitentia ad nouitatem vitæ resurgere facit.

Instituta est quinquagesima propter suppletionem, vt videlicet supplerentur dies dominici, qui de ieiunio quadragesimæ subtrahuntur: nam in diebus dominicis non ieiunatur: (iuxta id Non ieiunabis in sabbatho.) vt sic quadraginta diebus ieiunaretur. Secundo propter significationem, quia significat tempus remissionis, vt diximus. Tertio propter repręsentationem, quia nō solum tempus remissionis significat, verum etiam statum beatitudinis repræsentat. Nam in quinquagesimo anno serui efficiebantur liberi: & quinquagesimo die agni immolati lex data est: & in quinquagesimo die à pascha, in qua comeditur verus agnus Christus, qui tollit peccata mundi, datus est Spiritus sanctus: & ideo hic numerus statum beatitudinis repræsentat: vbi erit adeptio libertatis, & cognitio veritatis, & perfectio charitatis.

Matutinale officium est de egressione Abrahæ de terra sua: in quo monemur exire de vijs nostris malis, ac vitijs, & peccatis, vt mundi, & puri ad cęnam agni in die sancto paschæ inueniamur: ac etiam Spiritum sanctū in die pentecostes digne suscipiamus, qui nos cōseruet, & coerceat à noxijs, vt tādem ad veram patriam peruenire securi possimus. In officio Missæ Ecclesia rogat pro filijs suis afflictis vt videbit.

De die Cinerum. Cap. 14.

POst quinquagesimam sequitur quadragesima, quæ est numerus spiritualis pęnitentiæ: in qua ieiunat Ecclesia, & pęnitet de peccatis filiorum suorum. Per pęnitentiam enim, quæ in quadragesima perficitur, peruenitur ad quinquagesimam, id est ad annum iubilæi, hoc est, ad remissionem peccatorū, vt dictum est. Beatus Petrus primo instituit ieiuniū quadragesimæ ante pascha. Nec vacat mysterio, quod quadraginta sex diebus à capite ieiunij vsque ad pascha in abstinentia sumus. Nam post Babylonicam captiuitatē quadraginta sex annis ędificatum fuit templum Domini: vnde & nos post captiuitatem Babylonis, id est, confusionis vitiorum quadraginta sex diebus per abstinentiam, & bona opera nosmetipsos templum Deo ædificamus.

Rursus ieiunia ideo sunt instituta: quia in veteri lege præceptum erat decimas Deo, & primitias de omnibus reddi: vnde & nos idipsum facere debemus, & etiam de nobis ipsis, scilicet de corpore, de mente, & de tempore. Siquidem de nobis decimas, & primitias Deo offerimus, quando bonum operamur. In quadragesima soluitur decima dierum, quoniam secundum Greg. de consec. dist. 5. quadragesima à prima dominica quadragesimæ, vsq; in pascha sex cōputantur hebdomadæ: quatum dies sunt 42.

ex quibus dum sex dies dominici subtrahuntur de ieiunio, remanent tantum trigintasex dies abstinẽtiæ: qui sunt quasi decima anni. Vt autem numerus quadraginta dierum, quibus Christus ieiunauit, impleatur: recipiuntur ex institutione Gregorij Papę de consec. dist. 5. quadragesima, quatuor dies præcedentis hebdomadæ: & secundum hoc dicitur quadragesima, quasi quatuor cum decima: quoniam trigintasex diebus, qui sunt decima, adduntur quatuor: quorum primus est sanctificationis, & mundationis: quia tunc tam animam quã corpus mundamus cineribus capita supponentes. Reliqui tres dies sunt de primitijs dierũ, qui soluuntur in quatuor temporibus anni.

Christus autem ieiunauit statim post baptismum: & si dicatur quod omnis Christi actio est nostra institutio, ergo debemus & nos hoc facere post baptismum. Ad hoc quadruplex à Dur. ratio assignatur, quare tunc non ieiunamus, quando ieiunauit Christus. Prima quia in quadragesima rapræsentamus populum Israel, qui fuit 40. annis in deserto: & statim post celebrauit pascha. Secunda quia homines tempore verno naturaliter ad libidiné commouentur, ad quam restringendam institutum est hoc tempore ieiunari. Tertia quia Christi passioni resurrectio continuatur: ergo rationabile fuit, vt afflictio nostra cõtinua esset passioni Christi: cum enim ipse pro nobis passus sit: & nos ei compati debemus. Quarta quia sicut filij Israel priusquã agnũ comederent se affligebant, & lactucas agrestes, i. amaras comedebãt: ita & nos per pęnitentiam siue pęnitentiæ amaritudinem debemus prius affligi: vt statim post digne possimus comedere agnum vitæ, idest corpus Dñi nostri Iesu Christi: vt sic mystica capiamus paschalia Sacramenta.

Porro in Missa frequentamus, Humiliate capita vestra Deo, eo quod illo tempore diabolus magis impugnat nos. Vnde Deum humiliter orare, & nos sibi humiliare debemus: & vt nos sub manu omnipotentis Dei humiliemus, dicitur etiam Fléctamus genua. Hæc duo sese comitantur: & neutrum dicitur in dominica die. Nam vt ait Greg. qui in dominica die genua flectit, Deum resurrexisse negat: ideo propter hoc breuiarium reformatum vetat nos dicere antiphonam Virginis post horas, genuflexos; sed vult nos stantes illam recitare.

Dicitur etiam oratio super populum post Humiliate capita vestra, propter temporis sanctitatem. Et dicitur etiam ad notandum, quod in hac vita pro nobis est orandum. Hoc tempore dicitur in Missa, Benedicamus Domino, & cortinæ suspenduntur, vt supra dictum est. Dicitur præfatio quotidie de ieiunio, etiam in dominica; quia licèt non ieiunetur numero, ieiunatur tamen qualitate, idest in cibo quadragesimali, sicut in alijs diebus.

Rursus post Missam dicútur vespere: circa quod notandū est quod quadragesimale tempus, est luctus & pęnitentiæ tempus: pęnitentes autem dum conuertuntur ad Christum, à tenebris ad lucem transeút: vespertinum vero tempus propter defectum, & obscuritatem, imperfectionem designat. Quia ergo pę nitentes non imperfectioni, & defe ctui; sed potius perfectioni, & luci veritatis insistunt: idcirco conuenié ter quantum ad vesperas dictum tē pus lucis ex institutione Gabilon. Concili. de consec. distin. 1. solent. præuenitur: vt sic statim post vltimam Missam dicantur: quæ aliàs circa noctis tempus consueuerant dici. Hoc tamen non seruatur in prædictis quatuor diebus, quia ex alia causa fuerunt superadditi diebus quadragesimalibus Vel potest dici quod propter dispositioné ad paschalem solemnitatem, & correctionem delictorum præteritorū, sanctioribus operibus insistendum est: ideo ante ieiunium magis idonei reperiuntur homines.

Incipimus quarta feria ieiunare, primo pro eo quod Christus legi tur quarta feria suum inchoasse ieiunium: quod inde videtur: quia natus est die dominica; & si quis computet annos ex tunc vsq; ad tri ginta, secundum rationem computi, inueniet eum in tertia feria bapti zatum fuisse: & sequentí die intrãs in desertum ieiunium inchoauit. Secúdo quia quarta ætate Salomon templum ædificauit: & nos quasi fundamentum illius templi, quod ex nobis construitur facimus ieiunando, vt in pascha Domini templum esse possimus.

Dicitur hic dies primus, dies cinerum, primo quia benedicuntur cineres, & in signum humilitatis su per capita ponuntur, sub his verbis. cinis es, & in cinerem reuerteris. Genes. 3. & sic inuitantur omnes ad pęnitentiam ex verbis Ioel. 2. Immutemur in melius. Ostenditque causam quare ieiunare debemus, scilicet quia Domin' nos expectat: ideo in introitu dicitur, Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti: immo vt redimeres hominem, misisti proprium filium, nec ei pepercisti propter no stram redemptionem: & quia nos expectas, ideo dissimulas peccata hominum propter pęnitentiam: & es parcens nobis, quia tu es Dominus Deus noster, & nó vis mortem peccatoris: & quia sic est, ideò Ecclesia orat pro filijs suis: Miserere mei Deus, quia in te confidit anima mea.

Sed quoniam in hac die omnes inuitantur ad pęnitentiam, & pęnitentia consistit in tribus, *scilicet* ora tione, ieiunio, & eleemosyna; ideo hodie primo agit de pęnitentia, feria quinta de oratione, feria sexta de ieiunio: & sabbatho de eleemosyna. Prima die fit statio ad sanctā Sabinam, quæ post conuersionem cępit pęnitentiam agere, demum martyrio coronata est. Feria quinta fit statio ad sanctum Georgium, qui

qui erat eques, propter euāgelium centurionis, qui & ipse eques extitit. Feria sexta fit statio ad SS. Io. & Paulum, qui dilexerunt Iulianum Apostatā, licet esset inimicus Christianorum, seruierunt q; illi in rebus licitis. Et hoc propter euangelium de dilectione. In sabbatho fit statio ad sanctum Triphonē propter miraculum, quem fecit, orāte enim ipso statua Iouis cōcidit, & in euangelio legitur, quod omnes infirmi, qui Christum tangebant salui, & sani fiebant. Vel quia cum ascendisset in nauim, cessauit ventus. Et ita de reliquis diebus; nam legēdo vel Missam, vel sanctorum vitas, dedúces ex ijs, ob quam causam fit ibi statio: vt etiam est de feria quinta post dominicam tertiam, fit statio ad SS. Cosmam & Damianum, qui erant medici, & in euangelio agitur de sanatione socrus Simonis ab ipso Christo medico optimo; vel qa ponitur collecta horum sanctorū, vt orent pro nobis; vt stemus fortes in pugna ieiunādo, & orando, dum tempus est pęnitentiæ.

De Dominica prima Quadragesimæ. Cap. 15.

INcipit quadragesima hic Ambrosiana: quadragesima significat tempus pęnitentiæ spiritualis: dicta est autem quadragesima, licet in ea sint quadragintaduo dies vsq; ad pascha. Primo eo quod Ecclesia non curauit de duobus, quia minutias non attendit: quamuis sit parum plus vel minus. Sane totum tempus vitæ nostræ etiam quadragesima est.

Ieiunamus autem quadraginta diebus, incipientes à præcedenti feria quarta: primo secundum Aug. quoniā Matthæus quadraginta generationes posuit. Ad hoc enim Dominus suo quadragenario numero ad nos descendit, vt nos ad eū nostro quadragenario numero ascēdamus. de consec. dist. 5. ieiunium. Secundo, secundum eundem, quia ad hoc vt habeamus quinquagenarium, quadragenario adijciēdus est denarius. Ad hoc enim vt perueniamus ad requiem beatam, oportet nos toto tempore præsentis vitæ laborare. Vnde & Dominus cum discipulis quadraginta diebus mansit post resurrectionem: & post decimā diem Spiritum sanctū misit.

Ieiunamus ergo quadraginta diebus. Nam & Moyses accipiendo legē ieiunauit quadraginta diebus: similiter & Elias. Dominus quoq; noster Iesus Christus filius Dei viui, quadraginta diebus absque cibo ieiunauit, & hoc pro institutione, & exemplo. Pęnitentiæ enim fructus sunt, ieiunium, vigilia, & aliæ carnis afflictiones: eleemosyna corporalis, & spiritualis, & alia misericordiæ opera: oratio & deprecatio, & aliæ species contēplationis: fletus lacrymę, & alia insignia contemplationis. Ideo de his tam in nocturnis, quàm in diurnis officijs hodie, & sequētibus diebus copiose legit, & cantat Ecclesia. Et quo-

niam hoc tẽpus est Christianæ militiæ, ne homo desperet, incipit in Missa, Inuocabit me, &c. In hac hebdomada fiunt ordinationes: de quibus diximus supra in aduentu. De alijs dominicis dicetur in secunda parte: sicut & de omnibus ferijs.

De Dominica quarta Quadragesimæ. Cap. 16.

HÆc dominica agit de superna Ierusalem: & quia in terram illam venitur eo die, quo filij Israel venerunt in terram promissionis, scilicet post 70. annos, vt suprà diximus; ideo nunc legitur Exod. 3. vbi dicit Dominus in secũda lectione, Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto; & descendi, vt liberarem eos de manu Pharaonis. Sicut autem Dominus liberauit populum per plagas missas cõtra Pharaonem; similiter per plagas liberat de manu diaboli, qui non vult dimittere nos, nisi in manu forti.

Repræsentat autem hæc dominica libertatem concessam filijs Ierusalem redeundi à Babylone anno sexagesimo, quam habuerunt plenariam in anno septuagesimo. Vnde totum huius diei officium est de lætitia, ad repræsentãdum illorum lætitiam, & etiam nostram: quoniam finitis sex ætatibus erimus in septima à mũdi exilio liberati, cùm cęlestem paradisum, quæ est patria nostra, intrabimus.

Cum ergo hodiernum officium tam diurnum quàm nocturnum sit plenum lætitia, notãdum est, quod tria repræsentat dies ista; scilicet charitatem post odium: vnde dicitur Lætare Ierusalem, & cõuentum facite omnes, qui diligitis eam; Gaudium post tristitiam: vnde dicitur, Gaudete in lætitia, qui in tristitia fuistis. Et satietatem post famem: vnde subdit, vt satiemini ab vberibus consolationis vestræ.

Romanus autem Pontifex celebraturus ad Ecclesiam pergens, & rediens ab eadem, auream in manu sub aspectu populi rosam portat. Circa quod duplex insurgit consideratio, vna secundum literam, altera secundum spiritum. Secundũ literam ne populus fidelis propter quadragesimalis obseruantiæ asperitatem, sub continuo labore deficiat: quia quod caret alterna requie, durabile non est: ideo hodie in medio quadragesimæ quoddam recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuis sufferatur: ideo vtitur etiam organo Ecclesia hodie, vt habetur ex cerem. nouo lib. 1. cap. 28. Hęc autem tria, quæ repræsentat dies ista, designantur pariter in tribus proprietatibus huius floris: charitas in colore, iucunditas in odore, & satietas in sapore.

Rosa quippe præ cæteris floribus colore delectat: odore recreat: & sapore confortat: delectat in visu, recreat in olfactu, & confortat in gustu. Nempe rosa in manu Pontificis, gaudium Israelitici populi desi-

designat, quando per gratiam Christi data est illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi. Deinde illa donatur nobiliori, & potentiori, qui tunc in curia repperitur, in quo nobilitas, & excellentia illius peculiaris populi Domini designatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti ciuitatem cũ rosa circuit, figurãs gaudium illius populi in ciuitatem Ierusalem reuersi, atque communionem totius fidelis populi, & Ecclesiæ lætitiam de præmissis.

Spiritualiter autem flos iste florem illum significat, qui de se dicit in canticis canticorum 2. Ego flos campi & lilium conuallium. Et de quo Isa. 11. Egredietur virga de radice Iesse,& flos de radice eius ascẽdet. Romanus vero Pontifex vtiq; D. Petri, & Christi Iesu vicarius, qui hunc florem fidelibus populis demonstrat: non omni tempore, sed in hac dominica tantum, quæ septima est ab illa, quæ septuagesima nuncupatur (& propter hanc dominicam sic nuncupatur,) quia Christus non in qualibet hora, sed in septima tantum ætate videtur ab illis, qui beata consolabuntur requie. Et ostenditur tãtum vbi summus Pontifex adest, quia illa ciuitas, vbi Christi vicarius residet, repræsentat supernam Ierusalem, vbi residet præsentialiter Christus Dominus noster.

In hac hebdomada fiunt ordinationes. In feria quarta legũtur duæ lectiones, quia in ea die antiquitus ducebantur cathecumeni ad Ecclesiam, & catechizabantur, idest instruebantur. Et catechizandus in duobus instruendus est, scilicet nouo & veteri testamento, maxime in his quæ spectant ad baptismum. Item quia in fide, & moribus instruendus est; ideò duæ leguntur lectiones: de quibus in eis cũ suis responsorijs disputatur. Vel applica ad ordinandos, vt supra diximus, in tempor. aduen. Quare dicitur in prima lectione, cum sanctificatus fuero in vobis, scilicet per baptismum vel per ordines, vel per fidem. Et quia sanctificatio spectat ad Trinitatem, est tertij toni introitus. Inuitantur cathecumeni in Grad. dic. Venite filij. Vel ordinandi. In secunda lectione agitur de moribus, vbi dicitur: quiescite agere peruersæ. q. d. si hoc feceritis, & vos non remuneraueto, iure me tãquam iniustum arguere potestis. Item dicitur ibi, lauamini, per baptismum. Et estote mundi, idest, manete mundi, scilicet per pœnitentiam. Et qui sunt bonorum morum spectant ad hæreditatem Domini, ideo sequitur in Grad. Beata gens. &c.

In sabbatho agitur de largitate Saluatoris, vnde dicitur: Sitientes venite ad aquas; doctrinæ scilicet, & baptismi, vel ordinis. Et fiunt ordinationes in isto die, vt ostẽdat Ecclesia largitatẽ Domini, qui abũdanter dat gratiam suam. Vel ideo fiunt, quia imminet tempus passionis Domini, in quo arctius se tenet

Ecclesia, ad significandum, quòd ordinati arctius se tenere debent: vt qui prius ebrij erant, amodo sint sobrij.

De Dominica passionis. Cap. 17.

DE dominica in passione Domini sequitur, vt aliquid dicamus succincto sermone. Hæc dominica agit de cruce. Et incipit publicum luctum Ecclesia, quasi suo compatiens Domino, vt capiti mébra. Et ex tunc lugendo mutat officium quantū ad hymnos, & respon soria, atque quantū ad antiphonas. Et lugendo recitat vexillum regis, mysterium crucis, acetum, fel, arundinem, clauos, &c. Rursus ideo cantat Ecclesia, Vexilla regis prodeunt, vt si forte aliqui sunt lapsi, veniant ad vexillum, quod omnes amaritudines facit esse dulces: qđ significatum est per lignum proiectū in aquas Marath. semper enim & maximo isto tempore debemus habere in memoriam dominicam passionem.

Ab hac die vsque ad pascha hec dimittuntur: primo quod Ecclesia non vtitur cantu figurato, sed Gregoriano, excepta feria quinta in cœna Domini, vt docet cæremoniale nouum lib. 2. cap. 20. similiter non vtitur organis, excepta illa feria, & sabbatho sancto, vt patet ibidem: licet hæc non sint ita de præcepto.

Secundo dimittitur Gloria patri in Missa, in inuitatorio, in versiculis horarum, & tertijs responsorijs propter humilitatem, per quam ad Christi passionem peruenienđum est; & quia Dominus se abscondit. Et tacetur in introitibus, & responsorijs, quia illa sunt de passione.

In psalmis vero, & hymnis non tacetur: quia psalmus vt diximus significat operationem, quia Christus non desijt operari post Concilium factum de morte sua ab impijs scribis, sacerdotibus, & principibus. Et tacetur etiam, quia Christus secunda in Trinitate persona fuit dehonestatus, ac se abscondit, (quod forsan non dicitur secunda oratio eadem de causa, significante secundam personam) cum dicitur, Tulerunt ergo lapides: sed in triduo ante pascha omnino tacetur, quoniam tunc maxime sanctissima Trinitas dehonestata est: licet enim ante dies illos de nece Domini ageretur: tunc tamen vapulat, spuitur, alapatur, & crucifigitur. Et vidimus eum non habentem speciem, neque decorem Isa. 53. Vel quia tunc eius sepulturam celebramus, quæ maxime fuit eius humiliatio. In hac dominica legitur Ieremias, ratio assignatur in cap. sequen.

De Dominica Palmarum. Cap. 18.

TOta hæc hebdomada sequens dicitur sancta, maior, pœnosa, & hebdomada indulgentiæ. Dicitur sancta, quoniam in eam impij iustificantur. Dicitur maior, eo qđ maius & prolixius habet officium: ideo legitur passio secūdum quemlibet

libet Euangelistam ex institutione Alexandri Papę, eo ordine, quo scri pserunt. Dicitur pęnosa, quia præcipuæ debemus vitia nostra punire. Vel quia in ea Dominus laborauit, & pęnas sustinuit recreando: Dicitur quoq; hebdomada indulgẽtiæ, quia pęnitentes in ea absoluuntur: his itaq; nominibus decoratur hæc hebdomada, quæ hodie incipit.

In hoc tempore palmarum; & dominica in passione, legitur Ieremias ad matutinum: & hoc ideo fit duplici ratione. Primo quia ipse manifestius de passione Domini prophetauit, quàm alij: Secundo quia per eius passionem præfigurata est passio Domini: quia deplorãdo captiuitatem Iudæorum per Babylonios factam, præfigurauit & Romanam, quam incurrerunt propter Christi passionem. Responsoria sunt de passione Domini.

Hodie fit benedictio, & distributio oliuarum, & palmarum per Sacerdotem, licèt Christus, nec benedixisse, nec distribuisse legatur: tum quia Christus non honorauit eos: sed fuit honoratus ab eis, & ex eis: tum quia populus ille Iudæorum fecit hoc corporaliter, & temporaliter; sed nos agimus sacramentaliter, & spiritualiter ad effectum, qui in eorũ benedictione exprimitur. Illi namque ferentes ramos, triumphum Christi nondum completũ, sed tempore passionis complẽdum præfigurabant. Vnde non oportuit ramos distribui, vel bñdici à Christo: quia nondum figura fuerat impleta Ecclesiã verò per tales repræsentat triumphum Christi, iam cõpletum. iuxta id Colos. 2. Expoliãs principatus & potestates, transduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Quia ergo non solum triumphator est, sed etiam per ipsius gratiam, & sanctificationem triumphabũt omnes electi; conuenienter & benedictio ramorum, & distributio per Sacerdotem, qui Christum repræsentat, debet expleri.

Hac die Ecclesia facit processionem corporaliter, & spiritualiter. Exierũt enim pueri extra castra obuiam Domino venienti de Bethania in Ierusalem: & nos similiter debemus extra castra, idest, extra delicias carnis exire obuiam ei: sicut dicit Apost. Exeamus extra castra, improperium eius portantes. Et sicut illi, sic & nos in processione nostra cantamus, Osanna. Vnde dum distribuuntur rami cantatur à choro, Pueri Hebræorum: quia & nos pueri esse debemus, idest innocentes, & debemus esse pueri Hebræorum, idest transilientium omnia terrena, siue peccata.

Legitur lectio Exodi 15. & 16. Venerunt filij Israel: quia ibi fit mẽtio de septuaginta palmis in deserto, & de manna, quod misit Deus de cęlo: quod nihil aliud figurabat quàm missionem vnigeniti in mundum. Deinde legitur graduale collegerunt, &c. Io. 11. nihil aliud notificat, nisi quod omnia beneficia in nobis collata sunt ex merito passionis

nis Christi. Deinde legitur euangelium, cum appropinquasset, repræsentās ante oculos illum triumphum Christo factum in ingressu in Ierusalem. Et cantatur etiam gloria laus. Et nota quod Theodulphus Aurelian. Episcopus apud Ludouicum Imperatorem Karoli Magni filium, falso à quibusdam suis emulis accusatus, ab eodem est Andegauis carcerali custodiæ mancipatus: cumq; in hac dominica iuxta domū, in qua custodiebatur, processio transiret, ille aperta fenestra, & facto silentio, hos pulcherrimos versus à se editos cantauit, & in tantum placuerunt ipsi Karolo, quòd de carcere illum absoluit, atq; sibi episcopatum restituit.

Puerorum etiam cantus, qui fit ia nuis clausis, significat illud, quod cantus, & occursus illorum puerorū significabat. Præfigurabat enim occursum, & lætitiam angelorum recipientium Christum in cœlum post resurrectionem, quod sibi & sequentibus se per suam sanctissimam passionem meruit aperiri: cuius quidem clausio angelos nō extra miserat, sed aditum hominibus non præbebat: & ideo pueri, qui sua puritate angelos significant, intra ianuas clausas, quasi Domino venienti occurrentes ad aperiendum cęlum, vt eorum repararetur ruina, versis vultibus cum lętitia, & clamore proferūt hymnum laudis eis, qui sunt extra cum gaudio respondentibus: ipsos intrantes cum Christo in suum receperunt consortium.

Hinc est quod in ingressu Ecclesiæ cātatur antiphona, Ingrediente Domino in sanctam ciuitatem.

Nos autem oliuas gerimus, si pacis & misericordiæ operibus indulgemus. Palmas portamus, si de vitijs & diabolo victoriā obtinemus. Virentes flores, & frondes gestamus, si virtutibus exornamur. Vestiméta sternimus, si carnem castigamus. Infiguntur etiam rami virides in cruce, ad notandum quod omnem virtutum virorem à crucifixo habemus. Vnde propter oliuas, & palmas vocatur dominica oliuarum vel palmarum, quia rami huiusmodi portantur hodie in processione.

Hodie ad Missam legitur passio secundum Matthæum. Ecclesia Mediolanensis non legit passionem nisi secundum Ioannem. Sane passionem lecturus, benedictionē non petit, quia in illa describitur esse sublatus, qui author est benedictionis: vnde non est à quo petatur benedictio. Legitur quoque sine luminaribus, quia ille morte extinctus nunciatur, qui secundum Ioannem, ait ego sum lux mundi. Et vt repræsentetur, quia eius discipuli, qui dicuntur lumina, tunc quasi extincti sunt. Non fertur etiam incensum ad notandum, quod tunc orationis vel deuotionis feruor, qui p incensum designatur, in Apostolis tepuit, vel potius quasi extinctus fuit. Legitur etiam sine salutatione, in detestationem salutationis Iudæ: & sine responsione: quia in ipsa expri-

exprimitur, quòd Christus fuit à suis separatus per mortem corporaliter, & spiritualiter, qui metu mortis eo derelicto fugerũt,& nulla gloria sibi erat.

Legitur autem hoc modo. Verba Christi dicuntur sub cantu dulciori, ad notandum, quòd dulcius verba Christi in ipsius ore resonabant, quàm in ore cuiuslibet Euangelistæ referentis,cuius verba in tono euangelij proferuntur. Verba Iudæorum clamose,& cum asperitate vocis, ad denotandum quod ipsi Christo aspere loquebantur. In fine tamen cantatur in tono euangelij,quia finita est iam passionis narratio: & ex tunc omnia verba sunt euãgelistæ narrãtis, quæ post Christi mortem, vsque ad resurrectioné contigerunt. Insuper hodie dum legitur passio resumuntur palmæ à ministris, scilicet celebrante, Diacono, & Subdiacono, cum suis assistentibus, vt habetur ex ceremon. lib.2.cap.21.ad ostendendũ,quòd Christus de inimicis suis sua morte triumphauit. Et nos etiam merito suæ passionis victoriam de inimicis nostris, & pacem cum Deo (si oliuas palmasue gerimus) habemus.

De Feria quinta maioris hebdomadæ. Cap. 19.

ANtequam aliquid dicatur de officijs horum trium dierũ: primo notandum est hoc quod Ecclesia luget tribus diebus: quia tot diebus fuit Dominus in sepulcro sicut fuit Ionas in ventre ceti: vt habetur Luc.11.

In his tribus diebus silent campanæ,quia tunc siluerunt Apostoli, & prædicatores,& alij,qui per campanas intelliguntur. Nam Apostoli tunc hymno dicto exierunt, non in omnem terram, sed in montem oliuarum cum Iesu. Quibus cum dixisset:ecce appropinquat,qui me tradet, præ tristitia dormitauerunt, & à laudibus conticuerunt. Fit tamen signum cum tabula. Primo ad significandum Christi humilitatem, qui se abscondit,& vsque ad mortem & sepulturam se humiliauit. Secundo per signum tabulæ terrorem accipimus. Tabula ergo percutitur,quia magnus timor Apostolis à Iudæis incutiebatur. Tertio ideo campanæ, & non signum tabulæ vel alterius huiusmodi silent: quia licet maiora signa nostra,videlicet Apostoli siluerunt; non tamen minora signa,quę aliquod murmur faciebant,vt puta mulieres;imo secutæ sunt ipsum vsque ad crucem. Nam est manifestum, quod ligni vsus est humilior ære: ideo & populus sic humilior redditur.

Principia horarum,scilicet Deus in adiutorium, & fines, scilicet per Dominum nostrum, & benedicamus & huiusmodi dimittũtur;quia recessit,& à nobis ablatus est Sacerdos, & pastor bonus, qui est alpha & omega,principium & finis Percusso namque pastore nostro,discipuli eius dispersi sunt. Non dicitur etiã,Gloria patri: quia in Christi pas-

sti passione,abscondita fuit fortitudo gloriæ ipsius Christi: & in eius morte Trinitas visa est extincta.

Non fit etiam salutatio,quia non dicitur, Dominus vobiscum, vt vitetur pestifera Iudæ salutatio, quando dixit Aue Rabbi. Pax etiam non datur pro eo,quod Iudas osculo tradidit Christum. His quoque diebus fit officiũ humilius solito, propter Domini humiliationem, & triduanam eius sepulturam, quam celebramus. Veruntamen nocturnale officium, per quod significantur prophetiæ prophetarum, alta voce & manifestius cãtatur,quia prophetæ & alij sancti patres vet. test. alta & aperta voce,quæ de Christo erãt ventura, prædixerunt: & quod Spiritus sanctus sibi dictabat, remota formidine nuntiauerunt.

Diurnum vero officiũ, per quod Apostolorum prædicatio figuratur, voce demissa, & quasi sub silentio cantatur: quia tunc omnino Apostoli tacuerunt, aut saltem occulte prædicauerunt.

Incipit autem officium tenebrarum, zelus domus tuæ comedit me idest amor vehemens Ecclesiæ fuit causa, quare passus sum. Non dicitur inuitatorium: ne inuitemur,sed potius detestemur per silentium, Iudæorum pestiferum consilium, & conuentum factum,vt Iesum caperent, & eum morti traderent. Hymnus etiam laudis tunc non dicitur: quia tunc factus est opprobrium hominũ,& abiectio plebis. Non dicuntur in lectionibus, Iube domne benedicere, nec Tu autem Domine miserere nostri,quia recessit pastor & sacerdos, qui gregi benedicere, & misereri debet: (Hac eadem de causa non dicitur ad mensam: nec Iube, nec Tu autem) sed quia illum propter peccata amisimus, ad hoc vt eum recuperare valeamus, admonemur per versum illum, Ierusalem Ierusalem conuertere ad Dominum Deum tuum: qui in fine lectionum dicitur, vt ad pœnitentiam conuertamur: nam post luctum gaudere possumus. Per hoc quod dicitur bis Ierusalem arguitur duritia Iudæorum, & peccatorum: sicut alibi in euangelio Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas Matth.3. Omnes antiphonæ sunt de passione, & compassione.

In his etiam tribus diebus dicuntur nouem psalmi, nouem lectiones, & nouem responsoria diuisim per singula nocturna cantantur ad ostendẽdum, quod Christus in infernum descẽdens tria hominũ genera, scilicet, Virgines, coniugatos, & continentes inde rapuit,& ad angelorum societates transuexit.

Tres primæ lectiones sunt de Trenis Ieremiæ deflentis captiuitatem populi sui,nõ solum Babylonicam, sed & Romanam, tunc futuram, quam incurrerunt propter Domini passionem: & ideo dicuntur lamentabiliter in persona sanctorum de Iudæis, qui deflent casum gẽtis suę. Dicuntur autẽ Treni, idest, lãmentationes à Trenato mõte, vbi lamenta animarum, quæ ibi puniuntur,

sæpe

sæpe audiri dicuntur. Inde etiam dicitur Trenum, quod est plenum lamentationis & funeris.

Consequenter extinguuntur cādelæ, quæ sunt quindecim, denotātes duodecim Apostolos, & tres Marias, quæ sequebātur Christum, quæ extinguuntur, quoniam tunc omnes à laudibus Dei tacuerunt. Porrò omnes candelæ nō simul sed vna post aliam extinguuntur, quia discipuli non simul à Christo, sed successiue vnus post alium discesserunt. Candela autem quæ in medio est, non extinguitur: sed seruatur occulte: vt postea reueletur, & Ecclesiam illuminet. Ipsa enim significat primo fidem, quæ in sola Virgine remansit: per quam postea omnes fideles docti, & illuminati sunt. Secundo significat Christum, qui licet videretur secundum carnē extinctus, tamen secundum diuinitatem, quæ illis erat occulta, viuebat: & postea resurgens cum luce clarissima se suis discipulis manifestauit.

Sanè secundum quosdam candela, quæ vltima extinguitur, est maior cæteris: & significat Christum, qui fuit Dominus prophetarum. Secundum alios vero, vbi non est maior cæteris, similiter significat Christum, qui reputatus est vnus ex prophetis. Et ad canticum candela extinguitur, quia Christus euāgelizans occiditur.

Nota quod pastoris officia, vt capitulum, subticentur in hoc officio: quia pastores dispersi fuerant: versus tamen, quod est minorum officium, non omittitur, quia discipuli minus cogniti videbantur. Vnde & hoc officium triduanū potius à minoribus celebratur in typo minorū discipulorum, & mulierū, quę Dominum sequebantur. Sed quæret aliquis, quid denotat fragor ille, & sonitus, qui fit post Benedictus? Resp. quod concrepationem Iudæ proditoris, & tumultum cohortis, quam cum gladijs & fustibus Iudas contra Christum adduxit.

Hac die, quę tota in remissionem peccatorum consecrata est, pęnitentes recōciliantur ad percipiēda corporis & sanguinis Domini sacramēta. Item summus Pontifex solet fulminare bullam in cœna Domini: aliàs etiam in die Ascensionis, & in die dedicationis basilicæ Petri & Pauli: nunc autem tantum in hac die. Sed dicet aliquis, cur in hac die hi processus leguntur? Resp. quia in hac die habuit principium Christi sacramentum (vt habetur ex Ritu. antiquo) congruit vt in illa die excludantur ab Ecclesia, qui eo sacramento indignos se reddiderūt. In ascensione fiebat, quia Christus rogauit, Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi, ergo non orauit pro his. In dedicatione declarabatur, quod excluduntur à loco congregationis, & orationis fidelium. Candelæ accensæ proijciuntur & extinguuntur, quia sicut candela accensa proiecta extinguitur; ita sic eiecti, ab Ecclesia, lumine & gratia Spiritus sancti priuantur. Campanæ tumultuo-

multuose pulsantur; quia sicut illorum ordinata pulsatione fidelis populus congregatur: ita confusa, & tumultuaria infideles dissipantur: sic dicitur de alijs excõicationibus.

Rursus in hac die institutum est sacramentum sacramentorum, scilicet corporis, & sanguinis Domini, cum Dominus vetus finiuit testamentum, & nouum inchoauit, panem & vinum in corpus, & sanguinẽ suum transubstantiauit, quod est sacramentum misericordię. Decuit hoc sacramentum sacramentorum in fine institui quintæ feriæ, adueniente sexta feria, eo qđ in fine quintę ętatis, & in primordio sextę, lex finẽ, & euãgeliũ sũpsit exordiũ.

Prętérea hac die absoluuntur pęnitẽtes, quia in ea die Christus fuit captus, & ligatus, quæ ligatio absolutionem nostram operata est. Hac etiam die Christus lauit pedes discipulorum suorum, vt pedes & affectus nostros lauet, idest soluat a peccatis. Hac etiam quinta feria tripartitum oleum consecratur, quoniam hodie agnus Dei ad victimam, scilicet vesperã immolabatur: de cuius sanguine vterque postis, & superliminare domorum, in quibus erat edendus liniebatur: vt hoc signo viso exterminator Ægypti domos sacri conuiuij præteriret intactas, in quo præfiguratum est, quod si frontibus nostris vnctione chrismatis, quasi sanguine Christi, qui vnctus interpretatur, signum crucis imprimitur, diabolus in domibus animarum nostrarum nullam habebit nocendi facultatem. Recte ergo quæ die figuratiuum agebatur: significatum solemniter celebratur. Sed dices, consequens ergo esset, vt hac die pueri confirmẽtur, idest in frontibus. Resp. Dur. sancta Ecclesia illum diem in quo passus est Dominus luctui dedicauit: & solemnitatis, & conuiuij gaudium in diem tertium, quo resurrexit Dominus, reseruauit: & tunc demum pro recuperata salute animarum, quæ est patrata in sexta feria; & pro futura corporum resurrectione, quæ donata est nobis in Ecclesia, paschalis agni conuiuium celebramus dicentes: pascha nostrum immolatus est Christus; itaq; epulemur. Sumentes ergo illud, vnde postes nostrarum frontium signare debemus, rectius ab ipsa signatione vsq; ad conuiuium paschale cessamus, vt tunc submerso Pharaone trãseuntes per mare rubrum signantes domos cõtra exterminatorem, paschale conuiuium celebremus. Iterum insurgit dicens: sed dices, cur itaq; in sabbathum chrismatis consecratio non differtur? Resp. ipse, quia ab hac quinta feria vsque ad vesperam sabbathi à missarum solemnijs vacamus (& hoc obseruabatur antiquitus quando in nocte missa sabbathi celebrabatur) & ipsorũ chrisma nõ nisi intra missarum solemnia fas est consecrari: sed ante missam baptismum conuenit celebrari. Vel ideo in quinta feria consecratio celebratur: quia Christus in quinta ætate fuit vnctus: nam in quinta venit, qui in sex-

in sexta sanguinem consecrauit, de quo dicitur Dan. 9. Vngatur Sanctus sanctorū. & Psal. 44. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, &c. cuius vnctio ex tunc cœpit cum verbum caro factum est: cum plenitudo diuinitatis in eo corporaliter habitauit: tunc autem cōpleta est, cùm in baptismo super ipsum Spiritus sāctus in specie columbæ descēdit. Ideoq; vnctio, quæ hodie conficitur ad vngendum vsque ad baptismum differtur: vt significemus Spiritū sanctum super Dominum in baptismo visibiliter descendisse: & nos in baptismo Spiritum sanctum accipere. Ex his itaque patet in vespera sabbathi statim post baptismum esse confirmandum: vt postea celebretur paschale conuiuium: & quod quibusdam placet saltem in paucis esse tunc cōfirmationis mysterium inchoandum.

Triplex ergo oleum hodie consecratur, scilicet oleum infirmorū, oleum chrismatum, & oleum sanctum. Prius consecratum est oleum infirmorum: & ratio est, quia illius sacramentum prius fuit tempore, quàm chrismatis, vel sancti: Nam Dominus discipulos suos docuit vngere, sicut dicitur in euāgelio, oleo vngebant infirmos, & curabantur. Mar. 6.

Oleum vero chrismatum & sanctum, scilicet catechumenorum, ab Ecclesia instituta sunt, licèt & in veteri test. aliqua de vtroq; habeatur similitudo. Ibi namque duplex inuenitur oleum: vnū videlicet chrisma, quo vngebantur reges. Præcepit enim Dominus Moysi, vt conficeret chrisma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione templi, & arcam testamenti Aaron, Reges, & Sacerdotes, & filios eius, dicēs: Sument aromata prima & oleum. Inde est quod vnctione chrismatis Ecclesias, & Calices cōsecramus: Reges etiam & Pontifices inungimus. Moyses tamen oleo materiali non legitur inunctus, sed tantum spirituali, sicut Christus.

Oleum etiā sanctum à lege sumpsit exordium, quo reges tantum & sacerdotes vngebantur. De oleo chrismatis Fabian[9] Papa statuit hac die singulis annis debere confici chrisma; quia, inquit, nouum sacramentum, est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandum: *(Hunc locum, qui etiam apud Dur. lib. 6. cap. 74. num. 9. mutilus, male sonare videtur, sic emendauimus, ex cap. litteris. de consec. dist. 3. & ex ipsius Fabiani epistola.)* Ita enim ab Apostolis, & eorum successoribus accepit, a cunctisq; tenenda mandauit. Oleum autem sanctum habet quoque proprium officium. Nonnulli dicunt quòd oleum infirmorum Apostoli instituerunt; qui cum illo ęgrotos vngebant. Oleum vero chrismatum, & catechuminorum apostolici viri constituerunt: & ideo consideratio olei infirmorum prior est tempore, quam chrismatis, & etiam quàm olei sancti, quia prior & maior, & venerabilior

lior est doctrina Apostolorum, quàm Papæ.

De Missa huius diei. Cap. 20.

SVpra diximus quod in hac die sumuntur siue absoluuntur pęnitentes, ideo Ecclesia in persona pęnitentiũ cantat in principio Missæ, Nos autem gloriari oportet in cruce. Tales enim debent & possunt gloriari in cruce, qui pęnitentiam perfectè egerunt.

Et quia in hac die institutum est sacramentum sacramentorum, vt supra diximus: ideo ad solemnitatem noui sacrificij, & propter gaudium reconciliationis pęnitentium Ecclesia in Missa cantat cãtica lætitię pręter alleluia: & Missa dicitur solemnis in cãtu, & ornatu ministrorum: sicut in festo natalis. Ideo hæc dies, est dies tristitiæ & lætitiæ: tristitiæ propter passionis Christi memoriam: lætitiæ verò propter sacramenti institutionem. Ex institutione Bonifacij Papæ cantatur Gloria in excelsis: quia gaudent angeli de conuersione pęnitentium. Epistola est de modo sumẽdi Eucharistiam post pęnitentiam. Graduale est de crucis siue de Christi exaltatione per crucem. Euangelium est de dilectione, & humilitate, quia illud sacramentum est sacramentum dilectionis, & humilitatis: ideo dicitur, cum dilexisset suos Iesus, in finem dilexit eos. Agitur ibi etiam de lotione pedum. Tres autem assignari solent causæ, quare Dominus voluit lauare pedes discipulorum. Primo propter signum dilectionis. Secundo in exemplum humilitatis. Tertio ratione mysterij: quia lotio pedum significat lotionem affectuum. Puluis enim adhæserat pedibus Apostolorum, idest elatio inanis gloriæ, quando dixerunt, Domine in nomine tuo dæmonia eijcimus: & quando conuertebantur plures: vel tristitia, quando non conuertebantur homines ad voluntatem suam: vt patet Luc. 9. Domine vis, vt dicamus, vt ignis descendat de cęlo, & consumat illos? Et ideo oportuit lauare huiusmodi affectiones in illo die, vt sic essent mundi toti. Rursus lotio pedum signum est remissionis peccatorum. In baptismo namq; vnusquisq; totus abluitur: sed cum in rebus humanis postea viuitur, vtique terra calcatur. Ipsi enim humani affectus, sine quibus in hac vita mortali non viuitur, quasi pedes sunt. Qui ergo non indiget, nisi vt pedes lauet: ostendit omnia peccata sibi esse dimissa, sine quibus hæc vita non ducitur.

Pedes ergo, qui sunt vltima pars corporis, lauantur, ad notandum quod Iudæi aqua baptismatis in vltimo tempore mundabuntur: vnde & reliquiæ Israel saluabuntur.

Hic notandum est, quod ex omnibus mandatis Dei istud solum dicitur mãdatum per antonomasiam: quoniam maiori exhibitione officij hoc seruari præcepit, cùm discipulis suis pedes lauit, dicens: si ego

laui

laui pedes vobis ego Dominus, & Magister: & vos inuicem debetis alter alterius lauare pedes. Mandatum etiam illud, quod fit à prælatis repræsentat illud, quod Christus fecit. Vt autem summatim dicam, huius Missæ officium nostræ redemptionis summam, & mysterium continet. Nam in euangelio legitur de pedum lotione, & in epistola de corpore & sanguine Christi, in introitu de cruce, in graduali de morte, in offerenda de resurrectione, & in postcom. de humilitate Christi.

Innocentius Papa statuit hac die corpus Christi sub specie panis reseruari: vt infirmi & religiosi, quibus est necessitas communicandi, habeant ipsum, & propter officium adimplendum: nam in die sequenti non conficitur corpus Christi. Sanguis verò sub specie vini nō reseruatur propter multa. Primo, quia vinum, quod est liquidum, de facili posset ex negligentia spargi. Secundo quia per calicem, qui hac die sumitur, finis veteris legis intelligitur: vnde secundum Lucam per calicem discipulis, & non alijs eadem die datum, Dominus discipulos designauit. Tertio quia corpus quod reseruatur, non est sine sanguine. Quarto quia per hoc quod sanguis non seruatur, ostenditur; quod vetus sacrificium debet cessare. Panis namque nouum, vinum vero vetus designat testamentum. Ad quod ostendendum Dominus, cum bibisset, inquit: consummatū est. Ergo calix sumitur, & panis seruatur, eo quod lex finem, & euāgelium habet initium. Quinto quia Christus dixit in cęna: Amen dico vobis non bibam amodo, &c. non autem dixit de corpore, seu de esu. Immo inuenitur comedisse postea partem piscis assi, & fauum mellis, sed non inuenitur, quod postea biberit.

Sed quæret aliquis, si vinū quod in die parasceues sumitur consecretur per contractum particulæ. Ad quod respōdetur breuiter, non cōsecrari, sed sanctificari. Differt autem inter hæc: nam consecrare est ex consecratione transubstantiare: sanctificare est ex contactu, seu administratione sacræ rei reuerēdum, & sanctum effici: vt patet de aqua benedicta, cum alia admiscetur. Nam si consecraretur vinum, sequeretur magnum inconueniens, scilicet calicem non posse lauari: & millia mille panum a tactu vnius hostiæ sine verbis possent consecrari.

Et quia redemptio nostra in vespera mundi, idest in sexta ætate seculi, facta est: ideo vesperæ continuantur cum Missa; quod statim finito vespertino officio denudantur altaria vsq; in sabbathū, quæ postmodum in tertia die cooperiuntur. Siquidem hæc denudatio significat primo recessionem Apostolorum. Relicto enim eo omnes fugerunt. Altare namque Christum seu corpus eius significat: vnde altare de terra facietis mihi; altare de terra facere, est incarnationem eius credere

dere vel sperare. Altaris vero vestiméta, Apostolos seu sanctos Dei designant, quorum prædicatione Christus, quasi quibusdam vestimentis adornatur: & per illos magnificatum est nomen eius. Altare igitur denudatur, quia fugientibus Apostolis omnibus solus Christi remansit. Tertia die cooperitur, quia post eius resurrectionem discipuli ad eum redierunt. Secundo designat, quod Christus nudatus fuit in cruce: quando diuiserunt vestimenta sibi. Tertio significat Christum diuinitatis gloria denudatum. Psalm. 21. Deus Deus meus quare me dereliquisti. Quarto designat quod velum templi scissum, & liber qui signatus erat apertus est. Prouer. 29. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, i. exempla actionum Christi, quæ sunt ab æternitate, & ducunt ad æternitatem. Et bene dicit: aperta sunt prata: & apparuerunt herbæ virentes: quia ea quæ magis occulta erant in lege, sicut passio, resurrectio, & ascensio, patefacta sunt.

In quatuor ergo hæc feria quinta est priuilegiata. Primo quia tunc pœnitentes recipiuntur. Secundo quia in ea nouum testamentum incępit: & vetus terminatum fuit. Tertio quia in ea fit olei consecratio. Quarto quia in ea sacramentum sacramentorum institutum est.

De die Parasceues. Cap. 21.

Feria sexta siue Parasceues dicitur à para Græce, Latine præ, & sceui quod est structio, quasi præstructio, seu præparatio; quia tunc Iudæi præparāt cibaria ad opus sabbathi: iuxta quod eis præceptū fuit de manna, scilicet sexta die colligatis ex eo duplum. Quoniam in sabbatho nō licebat eos cibos præparare, sicut manna colligere. Nos vero hoc nomen, quod est commune cuilibet sextæ feriæ appropriamus illi sextæ feriæ, quæ est proxima ante pascha, pro eo quod tunc præparatus est cibus sicut manna: quo & militans Ecclesia modo, & triumphans in futura requie perfruetur.

Sane Ecclesia hac die arctissimū ieiunium & silentium agit; nullum tamen officium soléniter celebrat. Finita nona sacerdos & ministri induti vestibus nigri coloris: ad insinuandum mæstitiam magni sacerdotis: procedunt sine luminaribus, & incenso: quæ quid significent supra declaratum est: & ante altare aliquandiu prostrati orant.

Interim duo acoluthi vnam tantum tobaleam extendunt super altare. Hi repræsentant Ioseph, & Nicodemum: per tobaleam denotatur sindon, qua corpus Christi inuolutum fuit. Sacerdos cum ministris facta oratione accedit ad altare. Deinde lector procedit ad legendum, & sine titulo incipit prophetiam: hoc præcipit Missale reformatum: in non reformato erat subdiaconus huius ꝓphetię lector. Hoc ideo forsitan fit, quia in primitiua Ecclesia omnis Missa à lectionibus

nibus inchoabatur, & lectiones à lectoribus legebantur. Sed hoc hac die specialiter fit, pro eo quia passio Domini hodie celebrata est, in cuius memoriam omnis Missa cantatur. Et leguntur sine titulis: quoniam tunc amisimus Christum caput, qui nos illuminat, sicut tituli illuminant libros.

Leguntur autem duæ lectiones, quia Christus pro duobus populis passus est, Gentili videlicet & Hebræo: vel pro salute carnis & animæ. Vna sumpta est ex lege: alia ex prophetis: quia Christi passio à prophetis fuit prænunciata: & à lege & patriarchis pręfigurata. Abraham enim carnem Christi figuratiue immolauit, cùm arietem immolauit: similiter & Abel quãdo agnũ sacrificauit. Prima lectio est Ose. 6. in qua prædixit gloriosam Christi resurrectionem in illis verbis: post dies octo viuificabit nos, & in die tertia suscitabit nos. In secunda exprimitur modus passionis, vbi dicit immolabitq; eum vniuersa multitudo ad vesperam. Non iniuria legitur hodie, quia adimpleta sũt ea, quæ in illa lectione leguntur, scilicet Os non comminuetis ex eo: nã fregerunt duorum latronum crura, venientes ad Iesum inuenerũt eum mortuum: & non fregerunt eius crura. In prima dicitur, percutiet & curabit nos: quia quem diligit corripit. 5. q. 5. non osculatur. Viuificabit nos post duos dies: & in die tertia suscitabit nos: quia tertia die resurgens à mortuis, omne genus humanum suscitauit, & curauit: & cum nos viuificauerit & suscitauerit in conspectu eius viuemus. Ibi ergo loquitur prophetia de tribus diebus, quibus Dominus fuit in sepulcro: cum dicitur viuificabit nos post duos dies.

Legitur hodie passio secundum Ioan. quia ipse interfuit passioni, & crucifixioni Christi: & iuxta crucẽ stetit securus alijs fugientibus, quia notus erat pontifici: & etiam quia fuit vltimus in scribendo euangelium. Legitur autem super nudum pulpitum. Primo ad memorandũ, quod super nudum lignum fuit positus ipse Christus: & euangelium significat Christum. Secundo ad notandum quod Ioannes, secũdum quem passio legitur, sindone relicta nudus profugit à Iudæis. Legitur etiam à quibusdam nudis pedibus, vt cum afflicto pro nobis nos affligi debere monstremus. Quod autem sacerdos pausat aliquantulum dicendo, & inclinato capite tradidit spiritum, significat expirationem Christi.

Sequuntur deinde orationes insolito modo, nam alibi dicũtur ante euangelium, hîc vero post; ad notandum quòd quando ab inimicis persequimur (vt fuit Christus, qui in cruce pro inimicis orauit) semper ad orationem est recurrendum: quod non dicatur Dominus vobiscum, est quia ablatus est sacerdos, & Dominus noster. Et licet pro omnibus oret Ecclesia, tamen ad orationẽ pro Iudæis; quia quod postulatur

latur impleri non potest vsque circa finem seculi, dicente Apostolo, Rom. 11. Donec plenitudo Gentiũ introierit: & omnis Israel salu⁹ fiat: ideò inquã, ad orationẽ pro eis nõ respondetur, Amen. Non dicitur flectamus genua, ne videamur cõtemnere Christum, sicut ipsi Iudæi fecerunt illudentes illum.

Completis orationibus reuelatur crux, ad notandum quod oratio à Christi passione, quam in cruce sustinuit, habet effectum & exẽplar. Sane à dextra parte crux incipit reuelari: quia Christus crucifixus, vera fide adoratus extitit ab Apostolis, & discipulis Iudæis, qui tunc in dextra erat. Crux reuelata eleuatur aliquantulum in altum, ad designandum Christi victoriam.

Ad terram deinde ante illam prosternimur, vt quod illi superbè illudendo fecerunt, nos humiliter, & verè faciamus, & mentis humilitatem per habitum corporis ostendamus: & quia sicut Christus humiliatus est patri pro nobis vsq; ad mortem, mortem autem crucis: sic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet.

Nudis pedibus adoratur, vt omnes proprias affectiones sibi nudas ac notas esse mõstremus: & vt cum afflicto pro nobis nos affligi ostendamus. Cæterum expositio illorum verborum, Agios, Otheos, &c. ibidem sequitur, nam idem est Agios, quod sanctus, theos, Deus; & ita de reliquis dictionibus, vbi sequitur statim sua significatio Latinè.

Nota qđ illa verba, Popule meus, & illa Agios, & illa Sanctus Deus, quæ cãtantur à ministris, sunt trium linguarum: ad notandum quod Hebraice, Græce, & Latine laudatur Deus: sed quia Hebraica contradicit, & adhuc blasphemat prędictas: ponit loco ipsarum illa verba, popule meus Latine, non autem Hebraice, vt sunt apud Mich. 6.

Notandum est quod Iudæi tres accusationes contra Christum proposuerunt, scilicet, quod tributum negasset, quod se regem fecisset, & quod se Dei filium fecisset: contra quas tres in eius persona accusationes dicuntur, scilicet popule meus, vbi Christus eis exprobrat tria beneficia sua, scilicet liberationem de Ægypto: regimen in deserto: & introductionem in terram optimam. q.d. Tu accusas me de negatione tributi, potius deberes gratias agere, quia te liberaui à tributo siue à seruitute Ægypti. Tu me accusas, quia me regem dixi: potius deberes gratias agere: quia te rexi in deserto, & regaliter paui. Item accusas me, quia filium Dei me dixi, potius deberes gratias agere: quia terram lacte & melle manantem cõtuli tibi.

Crux autem denudatur in signũ, quod peruersi Iudæi Saluatorem denudarunt. Totus nudus crucifixus in fine ostenditur ad designandum etiam quod omnia, quæ in lege & prophetis obscura fuerant, in passione aperta, & manifesta sunt. Denudatio fit in tres vices ad notandum quod Iudęi ter illi illuserunt.

Primo

Primo velando eius faciem, colaphizando,& conspuendo,& cedendo eius faciem: ideo ad hoc significandum non ostenditur prima vice eius facies. Secundo ante prętorium,quãdo plectentes coronam spineam illudebant ei flexis genibus dicentes, Aue Rex Iudæorum. Tertio in cruce dicentes: vah qui destruis templum Dei. Deinde exprobat etiam Iudæos de tantis alijs beneficijs, vt patet ibidem in improperijs.

His peractis, Sacerdos omissis consuetis cęremonijs dicit; oremus præceptis salutaribus,&c.quare dicatur alta voce, Libera nos, supra dictum est in primo lib. In hac Missa repręsentatur antiqua Apostolorum celebrandi consuetudo. Prius enim lectione prçmissa dicebantur solummodo verba illa cõsecrationis: Hoc est corpus,&c. Hic est calix, &c. Sed ipsi postmodum dominicam orationem addiderunt:& ita illo modo hac die celebratur.

Nec est prætermittendum,quod Sacerdos,quando ponit particulã hostiæ in calicem,non dicuntur verba illa: fiat commistio,&c. quia ibi fit mentio de sanguine, quòd non est in calice sanguis, sed vinum tantũ; nec hodie consecratur, quia non videtur esse inuocãdus hodie,qui cernitur in agone:& hac ratione etiam nõ dicitur Agnus,postcom.&c.nec dicitur Pax Domini,quia oscula nõ sequuntur. Duę primæ orationes omittuntur, scilicet, Domine Iesu, quia ibi fit mentio de sanguine; & etiam Placeat tibi sancta Trinitas. Vel non consecratur, quia ipse suis manibus immolatur. Vel quia adueniente veritate, debet cessare figura; nam hodie vere ipse immolatur. Vel non consecratur, quia oblata est hostia de manibus Christi & nostris. Non ergo sacrificent amici,dum trucidant inimici. Vel quia hac die templi velum scissum est, & cornua altaris transuersata sunt:& ita non habemus, vbi corpus Christi conficiatur. Vel, quia recessit, & sublatus est verus Sacerdos, idest Christus sponsus Ecclesiæ,qui descendit ad inferos. Aliam rationem assignat Innocen. Papa de consec. dist. 5. sabbatho, dicẽs, quod ideo in die parasceues, & in sabbatho sancto sacramentum non celebratur: quia constat Apostolos istis duobus diebus in mærore, & in tristitia fuisse: & se occultauisse propter Iudæorum metum. Missa sabbathi pertinet ad diem sequentem. Vel quia Moyses ait: Vos tacebitis: & alius, scilicet Christus pugnabit pro vobis: torcular enim calcauit solus.

Sed dicet quis, quare de sanctorum martyrio celebramus festa solemnia cum gaudio, & de Christo cum luctu? Resp. quia ipse pro peccatis nostris mortuus est: & ideo debet homo erubescere, & nõ gaudere: cùm & sol ipse erubescens radios suos abscondit.

Hæc sexta feria,& ab ista omnes aliæ sextæ feriæ priuilegiatæ sunt propter Christi passionem: sicut &

à sequenti dominica omnes aliæ dominicæ, propter eius resurrectionem. In hac die vno solo cibo debemus vesci: quia Christus ea die vnum, scilicet latronem sibi incorporauit. Vnde & ipse dixit: singulariter sum ego, donec transeam. Voluit Christus pati in hac sexta feria, quia in hac die Adam creatus est: & ex latere dormientis fabricata est Eua: & quia in sexta ætate carnem sumpsit. Ideo quia in hac die Adam peccauit, ideo voluit & in hac hominem redimere.

De Sabbatho sancto. Cap. 22.

SAbbathum requies interpretatur, vt alibi diximus. Hæc autem dies, & præcedens nullum habet officium diuinum: in quo constat Apostolos fugisse, & in mærore fuisse. de consec. dist. 3. sabbatho. Nam officium quod cantatur est noctis diei dominicæ. de consec. dist. 1. in ieiunijs. 75. dist. quod à patribus, scilicet, de resurrectione nō de sabbatho, quod patet ex benedictione cerei vbi dicitur: Hæc nox: & in collecta Missæ, Deus qui hanc sacratissimam noctem: vnde antiquitus totum officium de nocte dicebatur: primo ad notandum quod catechumeni, quorum est ipsum officium, sepulti cum Christo per baptismum resurgunt cum ipso: Secūdo propter visitationem mulierum ad sepulcrū Domini mane venientium. Tertio quia Dominus de nocte resurrexit secundum Hierony. Greg. & Ambros. Et ideo quià nox illa tanto lumine illustrata est, de Domini resurrectione, merito tūc vigilare, & Deo laudes canere debemus. Traditio quoq; Iudæorum est, Christum media nocte venturum: in cuius figura angelus transiuit media nocte, percutiendo primogenita Ægyptiorum; & Dominus transiuit protegendo populum suum. Et Hieron. Reor, inquit, traditionem Apostolicam permansisse: vt in die vigiliarum Paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum: vt resurgenti Saluatori occurrant. Sed quia quod pro deuotione fuerat institutum in minus honestas actiones, quibus nox facultatem præbet, conuersum est; institutum fuit, vt officium ipsius noctis de die celebraretur.

Hac die acolythi sanctæ Rom. Ecclesiæ faciunt Agnos de cera noua benedicta, admixto chrismate, qui in sabbatho in albis in Ecclesia per summum Pontificem distribuuntur.

Agni isti significant Christum agnum immaculatū, qui tollit peccata mundi. Cerá significat eius humanitatem, sicut B. Greg. dicit, mel in cera, diuinitas in humanitate. Apis quidem, quæ operatur ceram cum melle, nulla resoluitur libidine: & Beata Virgo eum, qui est Deus, & homo, concepit sine virili semine.

In cera admiscetur oleum seu chrisma, quia Dominus noster est

plenus

plenus misericordia: quæ per oleū designatur. In octaua distribuuntur, quia in octaua resurrectionis Dominus suis præmia distribuit. Nunc de Missa dicamus.

Circa principium Missæ notandum est, quod ignis debet extingui in Ecclesia, & nouus de lapide percusso cum calibe debet elici, & de sarmento foueri.

Ignis vetus significat veterem legem, cuius figuræ in morte Christi completæ fuere; & ideo velut extinctæ cessare debuerunt: sed de lapide, idest de Christo, qui est lapis angularis, qui verbere crucis percussus Spiritum sanctum nobis effudit; nouus ignis elicitur, dum per eius passionem, vel resurrectionem Spiritus sanctus nobis effunditur, cui præbet alimentum sarmentum, idest Christus, qui est vitis vera.

Subsequēter benedicitur cereus ex institutione Zozimi, & Theodori primi Papæ: sed B. Ambrosius benedictionem dictauit. Benedicitur autem, quoniam ex simplici sua natura absq; benedictione, non potest transire ad significationem mysterij columnæ ignis, de qua dicetur. Benedicitur autem à Diacono, qui est minoris ordinis: etiam præsente Episcopo vel Sacerdote, quia Christus resurgens à mortuis, primum Mariæ Magdalenæ se manifestans, voluit per debiliorem sexum gloriam suæ resurrectionis Apostolis nuntiari. Porro cereus super columnam illuminatus, significat primo columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Israel; extinctus vero significat columnam nubis, quæ præcedebat in die; prima quidem de nocte illuminans, & secunda in die refrigerans, in qua Spiritus sanctus significabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figurā humanitatis: & columna ignis figuram diuinitatis. Recte autem cereus significat columnam. Nam ille præcessit populum ad mare rubrum, in quo baptizati sunt: iste vero præcedit neophytos ad baptismum. Item ille præcessit vsq; ad terram promissionis: iste vero præcedit septem diebus neophytos ad fontes: & Dominus nos præcedit, vt paret nobis viam vsq; ad patriā, quæ post finem huius vitæ, quæ septenario reuoluitur, nobis promittitur. Secundo cereus super columnam Christum significat, qui nos in huius mundi nocte illuminat.

Tria sunt in cereo, ellychnium, cera, & lumen: ellychnium significat animam: cera, corpus: & lumen Christi diuinitatē: quæ tria in Christo reperiuntur. Tertio cereus renouatus, & illuminatus post benedictionem significat nouam Christi doctrinam. Grana thuris significant aromatha, quæ mulieres emerunt, vt vngerent crucifixum. Nunc ad lectiones accedendum est.

Finita ac completa cerei benedictione Diaconus depositis albis, sumit violacea paramenta, &c. quare deponat albam supra dictum est. Leguntur deinde lectiones, quæ Christi gloriam, & doctrinam si-

gnificant: carent titulo, quia catechumeni nondum sunt ciues Ierusalem, & scripturas ignorant, & nomina ciuium Ierusalem ignorant. Vnde si eis nominarentur forte potius contemnerent, quàm venerarentur. Carent etiam titulo, quia Christus caput nostrum nondum redditum est nobis, siue Spiritus sanctus, cùm leguntur in vigilia Pẽtecostes, & ad illam vigiliam referuntur. Leguntur etiam sine tono, quoniam in eis insipientes, & catechumeni simplices instruuntur. Leguntur ad quintam cadendo, quia sunt de veteri testamento, vetera enim nouis superuenientibus, proijcietis. Et quia synagoga adueniente Ecclesia cecidit.

Sunt autem duodecim in honorem duodecim Apostolorũ, à quibus post Christum omnis doctrina Christianitatis processit, à qua catechumeni illuminantur: & quãdoq; alicubi leguntur sex Græcè, & sex Latinè: quia Christus à Iudæis ad Gentes translatus est. Græca enim & Latina lingua sunt principaliores inter alias, & per eas aperte totum genus omnium gentium reparatum per Christum intelligimus.

Primo hic notandum est, quod inter has lectiones cantantur quatuor cantica. Vocantur autem cantica: vel quia libri vnde excerptæ sunt, cantica siue carmina vocãtur. Cantantur propter futuram renouationem in veram innocentiam, quasi iam factum sit quod futurum cito sit. Ideo etiam cantantur, quia catechumeni, quorũ est huius diei officium, futuri sunt in proximo de cetu 144. millium cantantium canticum nouum. Canticum autẽ sanctorum est intercessio facta pro catechumenis, vt Ecclesiæ iungantur: sicut & cantus post baptismum est gratiarum actio de cõiunctis: & intercessio vt perseuerent.

Secundo notãdum est, quod semper sequũtur orationes post lectiones, quæ respiciunt ad tractus, & ad lectiones præcedẽtes: & est præposterus ordo: aliàs enim primò orat Sacerdos: secundò legit lector, & exinde succinit cantor: hîc vero primò legitur, vt neophytis doctrina fidei præponatur: secundo cantatur in persona illorũ, vt recognoscatur, quanta sit deuotio, & hilaritas baptizandorũ: qua cognita orat sacerdos confidenter, vt eorum deuotio non deficiat, sed incrementa suscipiat; & sicut in lectionibus tituli supprimuntur, sic eadem ratione in orationibus Dominus vobiscum subtrahitur. Hæ autem orationes dicuntur insolito modo sine cantu, quia sunt ad instructionem catechumenorum.

Tertio notandũ est, quod in hoc officio lectiones sunt quasi species magistrorum: cantica quasi beneuolentia auditorum; Oratio sacerdotis, & responsio populi, scilicet, amen, sunt quasi confirmationes præcedentis beneuolentiæ. Hodie vbi fit processio in lectionibus, & litanijs senes præcedunt, & iuuenes subsequuntur: quia in baptismo iuuenescit

renescit Ecclesia; & renouatur vt aquilæ iuuentus nostra. His ergo notatis.

Prima lectio est, In principio. Gene. 1. in qua docetur, hominem ad imaginẽ Dei creatum. Sed hæc imago pene amissa per peccatum, restauratur per baptismum. Vnde sequitur secunda lectio: Noe vero, cùm quingẽtorum esset annorum, Genes. 5. in fine 5. 6. 7. & 8. c. in qua ostenditur quod omnes perierunt in diluuio, exceptis illis, qui in arca saluati sunt. Diluuiũ est baptismus: arca est Ecclesia, omnes enim qui extra Ecclesiã baptizantur pereunt: & illi soli, qui sunt in Ecclesia, meritò saluantur: & quia post baptismum debet homo esse paratus ad tentationem: ideo sequitur tertia lectio: Tentauit Deus Abraham. Genes. 22. in qua Isaac legitur à patre oblatus: & aries pro eo immolatus; & ita filius Dei pro nobis oblatus est, sed non eius diuinitas, immo eius corpus pro nobis est immolatum. Et quia in passione Domini maiorem efficaciã baptismus recipit: idcirco sequitur quarta lectio, scilicet, factum est in vigilia matutina, in qua ostenditur, quod in mari rubro submersi sunt Ægyptij, & liberati Hebræi. Sacerdos enim est Moyses: baptismus, mare: cereus, columna ignis: catechumeni, Aegyptij: baptizati, Hebræi.

Post quartam lectionem sequitur canticũ quod respondet lectioni præcedenti; quia & ipsa sumpta est de Exodo, sicut & canticum. Et quia sicut in mari rubro submersis Aegyptijs, liberati sunt Hebræi, vt dicitur ibi in præcedenti lectione, ita & in baptismo submersis vitijs, & peccatis, liberatur populus Dei. Recte ergo sequitur canticum lætitiæ, & exultationis: in quo exultat populus Christianus, qui à spiritualibus Aegyptijs per baptismum est liberatus; sicut Iudæi à corporalibus: & ideo Sacerdos orat, vt Dominus salutem gẽtium operetur in aquis, baptismatis mysterio: quo ipse priorem populum ab Aegyptijs liberauit. Per Aegyptios quidem peccatores: per mare rubrum baptismus intelliguntur: ex quibus Aegyptijs, neq; paruus, neque magnus remansit: nec etiam in baptismo magnum, vel paruum peccatũ remanet, quod in pęnitentia facile non contingit. Recte ergo subijcitur canticum illud, Cantemus Domino: quia licet quamdiu homo in peccato est, Dominum laudare non potest: quia non est speciosa laus in ore peccatoris; tamen cũ liberatus est, potest cãtare Domino primum cãticum, scilicet de liberatione sua. Ergo omnis baptizatus, siue renatus in baptismo, in sacramento pęnitentię per confessionem, de spirituali Aegypto liberatus, & de fluctibus seculi huius, de potestate diaboli, cum gratiarum actione Domino psallit, aliosq; ad gratias secum agendas, & pro se inuitat dicendo: Cantemus Domino, &c. quæ declarabuntur omnia in secũda parte.

Sequitur deinde quinta lectio, Hæc

Hæc est hæreditas. Isa. 55. in qua agitur de baptismo, ibi Sitientes venite ad aquas. Cui respondet oratio sequens: & ita dicitur de alijs. Sexta lectio, Audi Israel. Baruc. 3. In ea agitur de Christi resurrectione, quæ in baptismi immersione significatur, ibi, Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Septima est, Facta est super me. Ezech. 37. in qua agitur de generali resurrectione, cuius causa præcessit resurrectio Christi, ibi, Ossa arida audite verbum Domini. Octaua, appræhendent septem mulieres. Isa. 4. in qua Christi, & Ecclesię Sacramentum exprimitur, & etiam baptismus, ibi, Cum abluerit Dominus sordes. Post hanc sequitur canticum Isaiæ in persona Ecclesiæ, videlicet, Vinea facta est. Vinea ad literam synagoga est: turris templum: torcular altare holocausti: & in eis nihilominus Ecclesiæ sacramenta intelliguntur. Vel, sepes est diuina protectio: fossa, timor Domini; turris Christus; torcular, crux Christi, &c. vide secunda parte.

Lectio nona, Dicit Dominus ad Moysen & Aaron. Exod. 12. in qua sub figura agni immolati, Christi passio pro nobis immolati exprimitur. Decima, Factum est verbũ Domini. Io. 3. hîc figuratur passio, sepultura, & resurrectio Christi sub figura Ionæ. Vndecima, Scripsit Moyses. Deuter. 31. postquàm sequitur suum canticum, Attende cęlum, in quo promittuntur renatis præmia. Per cęlum intelliguntur homines spirituales, contemplatiui, quorum conuersatio in cęlis est. Per terram insipiétes, & animales. Duodecima est, Nabuchodonosor Rex, Dan. 3. in qua figuratè ostenditur, quòd sicut angelus in eam no igniś flammam extinxit; ita Spiritus sanctus per baptismum flammã peccati extinguit. Vnde catechumeni baptismum desiderantes cantant canticum, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Ad orationem non dicitur, flectamus genua, in detestationem eius, quod Nabuchodonosor rex in contemptũ Dei coegit populum genua flectere ante statuam auream, quam erexerat. Sequitur ergo deinde canticum in persona catechuminorum respondentium se affectare baptismum: vt per hoc ad visionem Dei perueniant. Reliqua declarabuntur in secunda parte.

De Benedictione Fontis. Cap. 23.

His omnibus, quæ supra narrata sunt, peractis subsequitur benedictio Fontium, & baptismus; sed de hoc diximus in primo libro, cap. de baptismo. Ideo enim fit hac die baptismus: quia in eo consepulti sumus Christo: & propter hoc baptizandus ter immergitur. Secundo ideo quia baptismus partim à passione, & partim à resurrectione vim suam accipit: à passione absolutionem à peccatis: à resurrectione gratiæ innouationem. Tertio

tio quia sicut Christus tunc liberauit antiquos patres à carcere infernali; ita & hac die liberantur à peccato originali. Introducta est benedictio fontis secūdum hist. Scholast. quia mulieres Hebrææ septem diebus in litore maris ibant cantantes, & dicentes: Cantemus Domino gloriose, &c. q̄a submersit Pharaonem. Hinc, ait, Ecclesia septem diebus celebrat benedictionem fontium.

In benedictione baptismi sunt sex: quoniam Sacerdos orat: aquam manu tangit: vocem mutat: cereus immergitur: & alij cerei illuminantur: insufflat Sacerdos: & chrisma miscet. Primo orat Deum patrem vt per Iesum Christū imploret Spiritum sanctum, vt in fontes descendat. Secundo aquam manu tangit, vt eam per inuocationē sanctæ Trinitatis muniat, ne hostis ab illa expulsus redeundi habeat potestatē. Postea mutat vocem clamando: descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus sancti: ideo alta voce, vt aliud mentis desideriū designet. Et tunc deponitur cereus in aquam: quæ cerei immersio, est Spiritus sancti aduentus, seu missio, qui in aqua baptismi in specie columbę descendit. Sane cerei, qui statim post baptismum accenduntur, significant, quod perturbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum. Insufflat autem Sacerdos ter: quia Spiritus sanctus tria in baptismo operatur: à vitijs purgat: virtutibus ornat: & tandem præmio ęterno coronat eos, in quibus fit hæc insufflatio. Postremo fit admixtio chrismatis in aqua: designatq; virtutes, & merita Christi infinita nobis adepta mediante sua sanctissima passione. Quod autem aqua diffundatur in quatuor mundi partes denotat, quod gratia baptismi in quatuor partes orbis sit dilatata.

Subsequenter cantatur Missa insolito more, quia in ea non dicitur introitus, qui est caput Missæ; eo quod ille, qui est caput, & principium nostrum, subtractus est, & in sepulcro silet: & licet nocte resurrectionis resurrexisset, tamen à suis nesciebatur; vnde cum Maria Magdalenæ inuenit monumentum vacuum, credidit eum sublatum esse.

Hac die, & in vigilia Pentecostes, seruamus antiquum Ecclesiæ morem, qui fuit ante Papam Cęlestinum: secundum quem introitus in Missa non dicebatur, sed à Kyrie eleison incipiebatur. Incipit ergo à Kyrie eleison officium, quod est quædam vox lætitiæ; ex eo quod neophyti sunt renati: & rogat Ecclesia, vt Dominus eos in nouitate conseruare dignetur. Omnia enim quæ dicuntur, vsq; ad euangelium ad eos referuntur.

Sequitur gloria in excelsis, quod triplici ratione cantatur. Prima est, quia pax data est renatis. Secunda quia angeli, qui primo illud canticum nato Domino cantarunt: pro renatis in baptismo gloriantur. Tertia quia resurrectio Christi proxima

xima est: ideo dicitur hymnus iste angelicus.

Post epistolam dicitur alleluia sine graduali, ad significandũ, quòd caput nostrum quiescit: vbi enim est quies, ibi non est motus: vbi autem non est motus, ibi non est ascẽsus de gradu in gradũ: quod significat graduale: ideo autem graduale non dicitur, quia baptizati nondum per opera in virtutibus gradum fecerunt.

Dicitur autem tractus, qui significat patiẽtiam, per quam expectare debent gloriam sempiternam: quam sequens sabbathum in albis repræsentat: in quo sabbatho non cantatur graduale: quia ibi non est necessarium bonũ opus vel tractus: quia nec patientia; sed duplex alleluia pro duplici gloria, animæ scilicet, & corporis. Et præter morem ante tractũ ponitur alleluia, ad notandum lætitiam neophytorũ, quã habent de spirituali nouitate. Sed quia graues sunt labores, sequitur tractus à trahendo.

Deinde sequitur euãgelium, Vespere aũt sabbathi. Matt. 27. in quo agitur de solicitudine mulierũ circa Dñi sepulcrũ: & de mysterio angelorũ, & de resurrectione Saluatoris. Vsq; nũc fuit officiũ neophytorũ, sed dehinc resurrectio ad memoriã reuocat. Vespere sabbathi, idest in nocte sabbathi, i. valde mane, vt habet alius euangelista. Ante euangelium non portatur lumen; quia nõdum redditus est Christus verum lumen. Secundo quia mulieres Christum non Deum, sed solummodo esse mortalem credentes occulte sine lumine ibant ad sepulcrum, vt vngerent eum. Tertio ad notandum cæcitatem cordis ignorãtium ipsum resurgere posse. Incensum fertur, in signum quòd mulieres tulerunt aromata.

Non dicitur Credo, vt per hoc denotetur infirmorum animorum dubitatio. Offertorium quoq; non dicitur, in quo significatur primo, silentium mulierum, quæ territæ quasi cum silentio recesserũt à monumento, ad quod iuerant, vt Christo vnguentum offerrent. Secundò quòd ipsæ venientes iuxta legis mãdatum vngere corpus Iesu, latenter venerunt ad sepulcrum; & contra illud in silentio steterunt, timentes respondere angelo, vel custodibus sepulcri: ergo earum more cantores silent; & meo quidem iudicio deberent quoque organa hoc idem seruare. Tertio quia nondum surrexit, qui det nobis, quod offerre possumus.

Cantatur Sanctus, quod est canticum angelorum, quia angeli tãquam nihil timentes in sepultura Domini, & eius resurrectione, quã non tacuerunt, suum habuerunt mysterium.

In canone, scilicet infra actionẽ, fit ibi mentio de renatis. Agnus Dei non cantatur, tum quia nõdum surrexit, quòd ipsi sciẽt, qui in die resurrectionis dicit discipulis: Pax vobis; tum quia discipuli tunc desperauerant; neq; credebãt in eum, esse

esse Deum, qui redimeret Israel.

Non datur pax in detestationem osculi proditoris: & quia Christus, qui est vera pax nondum pacē nunciauit, quia nondum surrexit. Postcom. non cantatur. Primo ad notandum, quòd non erāt, tunc, qui in fide Christi communicarent. Secundo quia baptizati nondum communicauerunt: sed in die paschæ communicare debent. Tertio quia nondum surrexit qui nobis dat, quod communicemus. Quarto quia vesperæ sequuntur, ac vicem obtinent postcommunionis.

Consequenter inter cęnandum adijciūtur breuissimæ vesperæ, quę quasi non sunt vesperę, quia sabbathum æternæ quietis, quod per hoc sabbathum figuratur, nullam habet vesperam. Fit etiam officium breue propter neophytos, quibus omnia debent cantari breuiter: maxime primo die ne generetur eis fastidium ex prolixitate: vnde sub vna collecta Missa, & vesperæ clauduntur, ne forte si finita Missa dicerentur vesperæ, neophyti non auditis vesperis recederent credētes habere licentiam abeundi.

De die sancto Pascha. Cap. 24.

TEmpus paschale significat tēpus illud, quod erit post diē iudicij, quādo videlicet ad patriam vitæ, quā per Adam amisimus Deo propitiante regrediemur. Pascha nomen Græcum est, quod Hæbraice dicitur phase: Latine transitus interpretatur, quia angelus videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransijt, nec eos percussit, sed Ægyptios tantùm percutiebat: tunc etiam populus ex Ægypto transiuit. Et est phases, idest transitus Domini nostri ad patrem. Est etiam pascha nostrum, quia per confessionē sinceram, & veram pęnitentiam virtute sumptorum sacramētorum de vitijs ad virtutes transimus.

Nominatur autem hæc dies Græco, & non Hæbraico vocabulo: licèt lingua Hæbraica sit dignior, tāquā mater. Primo ne videamur Iudaizare. Secundo vtimur Græco, & non Latino vocabulo propter authoritatem: quoniam Græca lingua antiquitus Romæ, & in Italia tantæ fuit authoritatis: vt non solùm dies solemnes Gręcis nominibus nuncupentur, vt Pascha, Pentecostes, & Epiphania: verumetiam dignitates: vt Apostolicus: Patriarcha, Archiepiscopus, Episcopus, Decanus & huiusmodi.

In hac die nihil, quod à Sacerdote non sit benedictum comedere debemus: quia inimicus noster nūc nos magis satagit supplantare. Hinc est, quod agnus à sacerdote benedicitur ad repræsentandum quod Deus per Moysen, & populū agnū comedi iussit in figuram Iesu Christi, cuius sanguine omnia primogenita sibi de mundo redemit; & angelo in nocte illa omnia primogenita in Ægypto percutiente populum suum seruauit agni sanguine prænotatum.

Incipit autem Ecclesia inuitatoriũ, Alleluia surrexit Dominus verè. Hymnus non dicitur, quia in resurrectione non cantabimus huiusmodi hymnos; sed in plateis Ierusalem cantabimus alleluia. vt habetur cap. penul. Tobiæ.

Quia vero virtute Trinitatis, in qua est perfectio, facta est resurrectio; ideo dicuntur tantum tres psalmi, & tres lectiones; tum quia soror nostra paruula est, & vbera non habet: tum quia baptizati non indigent labore, quasi modo geniti infantes. Obseruatur autem iste ternarius numerus. Primo quia parcitur hominibus propter præcedens ieiunium attritis. Secundo ne neophyti multitudine psalmorum, antiphonarum, & lectionum onerentur. Tertio propter triduanam Domini sepulturam, quæ præcessit dominicam resurrectionem. Fit statio hodie ad sanctam Mariam maiorem; quia cum B. Greg. hac die ibi celebraret, & pax Domini pronunciaret: angelus Domini alta voce respondit, & cum spiritu tuo: & propter hoc cum Papa ibi hac die celebrans dicit; Pax Domini, in testimonium huius miraculi, nil sibi respondetur.

Ante Missam fit processio, quod ex authoritate euangelij elicitur: eo quod angeli dicunt mulieribus; Ite dicite discipulis, quia præcedet vos in Galilæam. Et Dominus ad eas, Ite nuntiate fratribus meis. Ab hac processione omnes processiones dominicales per annum originem traxerunt: vt videamus Dominum in Galilæa, idest transmigratione de vitijs ad virtutes.

Insuper cum dies dominica sit dies resurrectionis, natiuitatis, & Spiritus sancti missionis; ideo de nouo duntaxat testamento est cantandum Graduale, licet sit luctus laborantium, cantatur propter baptizatos, qui arripuerunt laborem militiæ: vt perueniant ad alleluia æternæ lætitiæ: grandis enim labor eis superest, vt partem habeant in secunda resurrectione. Et dicitur in tota hebdomada, quia hi septem dies, qui sequuntur, sunt quasi vna dies dominica, vnde semper cantatur in eis, Hæc dies. Et in præfatione etiam dicitur, sed in hoc potissimum die: & in eis semper agitur de resurrectione: ad ostendendũ, quod per septem dona Spiritus sancti venitur ad veram resurrectionem. Vel potius, quia in tota vita nostra, quæ per septem dies currit, debemus anhelare ad gloriam resurrectionis quantum possumus. Sic & pascha in veteri testamento celebrabatur per spatium septem dierum. Et festum tabernaculorum. Eadem ratione dicuntur ijdem psalmi ad matutinum.

Et quoniam per gloriam resurrectionis impleuit Dominus, quæ promisit in veteri testamento, vt videlicet introduceret nos in terram fluentem lac & mel, ideo in secunda feria dicit, Introduxit vos Dominus, &c. in introitu Missæ. De alijs dicetur in secunda parte, nihil

hil ibi est necessario scitu pro nunc.

In sabbatho in albis est introitus, Eduxit Dominus populum suũ in exultatione: hoc maxime in extremo sabbatho fieri intelligimus, quando erit verum sabbathum.

Post epistolam sequuntur duo alleluia sine graduali. Primo quia nunc terminatur septuagesima, post quam sequitur octaua resurrectionis, quando habebimus duplicem stolam, animæ scilicet, & corporis, & cessabit labor operis. Secundo quia in die iudicij plenum erit gaudium pro dominica, & nostra resurrectione. Tertio geminatur alleluia, quia tunc erit lætitia sempiterna. Quarto quia in octaua resurrectionis omnis solicitudo deponetur, quod significatur in hac octaua die, in qua vestis candida, siue chrismale deponitur: ideo non cantatur graduale in albis, sed duplex alleluia: quia tunc erimus in albis. Itẽ quantum ad resurrectionem Domini non debet cantari graduale, neq; quantum ad baptizatos: & ideo cantatur hęc dies, pro resurrectione cũ duplici alleluia. Et Laudate pueri pro baptizatis cum vno alleluia.

Nota quod vsque ad diem Ascensionis stamus orantes, & non genuflexi in aliquibus orationibus, quia Christus dixit Magdalenæ volenti osculari pedes, noli me tangere, nondũ ascendi. q.d. volo pro nunc esse frater.

In Dominica in octaua Paschæ.
Cap. 25.

IN octaua paschæ, vt supra diximus, incipit tempus regressionis, seu reconciliationis. In hoc tempore vsque ad Pentecosten legũtur lectiones de actibus Apostolorum, & de epistolis canonicis, & de libro Apocalypsis, propter mysteria passionis, & resurrectionis: & maxime in Apocal. vbi Ioanni multa reuelata sunt, & Apostoli hæc prædicauerunt. Fit enim ibi mentio de ciuitate noua Ierusalem, id est de Ecclesia. Scriptura enim sacra quatuor habet sensus, literalẽ, moralem, allegoricum, & anagogicũ. Secundum sensum literalem Ierusalem significat ciuitatem terrestrẽ in Iudæa positam. Secundum sensum moralem, significat fidelem animam. Secundum sensum allegoricum, significat Ecclesiam militantem. Secundum vero anagogicum significat Ecclesiam triumphãtem: quod dicitur de Ierusalem intelligitur ita de alijs. Hi autem sensus continentur sub his versibus.

Litera gesta docet: quid credas allegoria.
Moralis quid agas: quo tendas anagogia.

Primo ergo legũtur in hoc tempore in hac Ierusalem acta Apostolorum, quia ibi manifestata sunt ea, quæ facta sunt ab Apostolis primo post resurrectionem ipsam. Et etiã, quia primus est in ordine librorum

latur impleri non potest vsque circa finem seculi, dicente Apostolo, Rom. 11. Donec plenitudo Gentiũ introierit:& omnis Israel salu⁹ fiat: ideò inquã, ad orationẽ pro eis nõ respondetur, Amen. Non dicitur flectamus genua, ne videamur cõtemnere Christum, sicut ipsi Iudæi fecerunt illudentes illum.

Completis orationibus reuelatur crux, ad notandum quod oratio à Christi passione, quam in cruce sustinuit, habet effectum & exẽplar. Sane à dextra parte crux incipit reuelari: quia Christus crucifixus, vera fide adoratus extitit ab Apostolis, & discipulis Iudæis, qui tunc in dextra erat. Crux reuelata eleuatur aliquantulum in altum, ad designandum Christi victoriam.

Ad terram deinde ante illam prosternimur, vt quod illi superbè illudendo fecerunt, nos humiliter, & verè faciamus, & mentis humilitatem per habitum corporis ostendamus: & quia sicut Christus humiliatus est patri pro nobis vsq; ad mortem, mortem autem crucis: sic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet.

Nudis pedibus adoratur, vt omnes proprias affectiones sibi nudas ac notas esse mõstremus: & vt cum afflicto pro nobis nos affligi ostendamus. Cæterum expositio illorum verborum, Agios, Otheos, &c. ibidem sequitur, nam idem est Agios, quod sanctus, theos, Deus; & ita de reliquis dictionibus, vbi sequitur statim sua significatio Latinè.

Nota qđ illa verba, Popule meus, & illa Agios, & illa Sanctus Deus, quæ cãtantur à ministris, sunt trium linguarum: ad notandum quod Hebraice, Græce, & Latine laudatur Deus: sed quia Hebraica contradicit, & adhuc blasphemat prędictas: ponit loco ipsarum illa verba, popule meus Latine, non autem Hebraice, vt sunt apud Mich. 6.

Notandum est quod Iudæi tres accusationes contra Christum proposuerunt, scilicet, quod tributum negasset, quod se regem fecisset, & quod se Dei filium fecisset: contra quas tres in eius persona accusationes dicuntur, scilicet popule meus, vbi Christus eis exprobrat tria beneficia sua, scilicet liberationem de Ægypto: regimen in deserto: & introductionem in terram optimam. q.d. Tu accusas me de negatione tributi, potius deberes gratias agere, quia te liberaui à tributo siue à seruitute Ægypti. Tu me accusas, quia me regem dixi: potius deberes gratias agere: quia te rexi in deserto, & regaliter paui. Item accusas me, quia filium Dei me dixi, potius deberes gratias agere: quia terram lacte & melle manantem cõtuli tibi.

Crux autem denudatur in signũ, quod peruersi Iudæi Saluatorem denudarunt. Totus nudus crucifixus in fine ostenditur ad designandum etiam quod omnia, quæ in lege & prophetis obscura fuerant, in passione aperta, & manifesta sunt. Denudatio fit in tres vices ad notandum quod Iudęi ter illi illuserunt.

Primo

Primo velando eius faciem, colaphizando, & conspuendo, & cedendo eius faciem: ideo ad hoc significandum non ostenditur prima vice eius facies. Secundo ante prętorium, quādo plectentes coronam spineam illudebant ei flexis genibus dicentes, Aue Rex Iudæorum. Tertio in cruce dicentes: vah qui destruis templum Dei. Deinde exprobat etiam Iudæos de tantis alijs beneficijs, vt patet ibidem in improperijs.

His peractis, Sacerdos omissis consuetis cęremonijs dicit: oremus præceptis salutaribus, &c. quare dicatur alta voce, Libera nos, supra dictum est in primo lib. In hac Missa repręsentatur antiqua Apostolorum celebrandi consuetudo. Prius enim lectione pręmissa dicebantur solummodo verba illa cōsecrationis: Hoc est corpus, &c. Hic est calix, &c. Sed ipsi postmodum dominicam orationem addiderunt: & ita illo modo hac die celebratur.

Nec est prætermittendum, quod Sacerdos, quando ponit particulā hostiæ in calicem, non dicuntur verba illa: fiat commistio, &c. quia ibi fit mentio de sanguine, quòd non est in calice sanguis, sed vinum tantū; nec hodie consecratur, quia non videtur esse innocādus hodie, qui cernitur in agone: & hac ratione etiam nō dicitur Agnus, postcom. &c. nec dicitur Pax Domini, quia oscula nō sequuntur. Duę primæ orationes omittuntur, scilicet, Domine Iesu, quia ibi fit mentio de sanguine; & etiam Placeat tibi sancta Trinitas. Vel non consecratur, quia ipse suis manibus immolatur. Vel quia adueniente veritate, debet cessare figura; nam hodie vere ipse immolatur. Vel non consecratur, quia oblata est hostia de manibus Christi & nostris. Non ergo sacrificent amici, dum trucidant inimici. Vel quia hac die templi velum scissum est, & cornua altaris transuersata sunt: & ita non habemus, vbi corpus Christi conficiatur. Vel, quia recessit, & sublatus est verus Sacerdos, idest Christus sponsus Ecclesiæ, qui descendit ad inferos. Aliam rationem assignat Innocen. Papa de consec. dist. 5. sabbatho, dicēs, quod ideo in die parasceues, & in sabbatho sancto sacramentum non celebratur: quia constat Apostolos istis duobus diebus in mærore, & in tristitia fuisse: & se occultauisse propter Iudæorum metum. Missa sabbathi pertinet ad diem sequentem. Vel quia Moyses ait: Vos tacebitis: & alius, scilicet Christus pugnabit pro vobis: torcular enim calcauit solus.

Sed dicet quis, quare de sanctorum martyrio celebramus festa solemnia cum gaudio, & de Christo cum luctu? Resp. quia ipse pro peccatis nostris mortuus est: & ideo debet homo erubescere, & nō gaudere: cùm & sol ipse erubescens radios suos abscondit.

Hæc sexta feria, & ab ista omnes aliæ sextæ feriæ priuilegiatæ sunt propter Christi passionem: sicut &

à sequenti dominica omnes aliæ dominicæ, propter eius resurrectionem. In hac die vno solo cibo debemus vesci: quia Christus ea die vnum, scilicet latronem sibi incorporauit. Vnde & ipse dixit: singulariter sum ego, donec transeam. Voluit Christus pati in hac sexta feria, quia in hac die Adam creatus est: & ex latere dormientis fabricata est Eua: & quia in sexta ætate carnem sumpsit. Ideo quia in hac die Adam peccauit, ideo voluit & in hac hominem redimere.

De Sabbatho sancto. Cap. 22.

SAbbathum requies interpretatur, vt alibi diximus. Hæc autem dies, & præcedens nullum habet officium diuinum: in quo constat Apostolos fugisse, & in mærore fuisse. de consec. dist. 3. sabbatho. Nam officium quod cantatur est noctis diei dominicę. de consec. dist. 1. in ieiunijs. 75. dist. quod à patribus, scilicet, de resurrectione nō de sabbatho, quod patet ex benedictione cerei vbi dicitur: Hæc nox: & in collecta Missæ, Deus qui hanc sacratissimam noctem: vnde antiquitus totum officium de nocte dicebatur: primo ad notandum quod catechumeni, quorum est ipsum officium, sepulti cum Christo per baptismum resurgunt cum ipso: Secūdo propter visitationem mulierum ad sepulcrū Domini mane venientium. Tertio quia Dominus de nocte resurrexit secundum Hierony. Greg. & Ambros. Et ideo quià nox illa tanto lumine illustrata est, de Domini resurrectione, merito tūc vigilare, & Deo laudes canere debemus. Traditio quoq; Iudęorum est, Christum media nocte venturum: in cuius figura angelus transiuit media nocte, percutiendo primogenita Ægyptiorum; & Dominus transiuit protegendo populum suum. Et Hieron. Reor, inquit, traditionem Apostolicam permansisse: vt in die vigiliarnm Paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum: vt resurgenti Saluatori occurrant. Sed quia quod pro deuotione fuerat institutum in minus honestas actiones, quibus nox facultatem præbet, conuersum est; institutum fuit, vt officium ipsius noctis de die celebraretur.

Hac die acolythi sanctæ Rom. Ecclesiæ faciunt Agnos de cera noua benedicta, admixto chrismate, qui in sabbatho in albis in Ecclesia per summum Pontificem distribuuntur.

Agni isti significant Christum agnum immaculatū, qui tollit peccata mundi. Cera significat eius humanitatem, sicut B. Greg. dicit, mel in cera, diuinitas in humanitate. Apis quidem, quæ operatur ceram cum melle, nulla resoluitur libidine: & Beata Virgo eum, qui est Deus, & homo, concepit sine virili semine.

In cera admiscetur oleum seu chrisma, quia Dominus noster est

plenus

plenus misericordia: quæ per oleũ designatur. In octaua distribuuntur, quia in octaua resurrectionis Dominus suis præmia distribuit. Nunc de Missa dicamus.

Circa principium Missæ notandum est, quod ignis debet extingui in Ecclesia, & nouus de lapide percusso cum calibe debet elici, & de sarmento foueri.

Ignis vetus significat veterem legem, cuius figuræ in morte Christi completæ fuere; & ideo velut extinctæ cessare debuerunt: sed de lapide, idest de Christo, qui est lapis angularis, qui verbere crucis percussus Spiritum sanctum nobis effudit; nouus ignis elicitur, dum per eius passionem, vel resurrectionem Spiritus sanctus nobis effunditur, cui præbet alimentum sarmentum, idest Christus, qui est vitis vera.

Subsequẽter benedicitur cereus ex institutione Zozimi, & Theodori primi Papæ: sed B. Ambrosius benedictionem dictauit. Benedicitur autem, quoniam ex simplici sua natura absq; benedictione, non potest transire ad significationem mysterij columnæ ignis, de qua dicetur. Benedicitur autem à Diacono, qui est minoris ordinis: etiam præsente Episcopo vel Sacerdote, quia Christus resurgens à mortuis, primum Mariæ Magdalenæ se manifestans, voluit per debiliorem sexum gloriam suæ resurrectionis Apostolis nunciari. Porro cereus super columnam illuminatus, significat primo columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Israel; extinctus vero significat columnam nubis, quæ præcedebat in die; prima quidem de nocte illuminans, & secunda in die refrigerans, in qua Spiritus sanctus significabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figurã humanitatis: & columna ignis figuram diuinitatis. Recte autem cereus significat columnam. Nam ille præcessit populum ad mare rubrum, in quo baptizati sunt: iste vero præcedit neophytos ad baptismum. Item ille præcessit vsq; ad terram promissionis: iste vero præcedit septem diebus neophytos ad fontes: & Dominus nos præcedit, vt paret nobis viam vsq; ad patriã, quæ post finem huius vitæ, quæ septenario reuoluitur, nobis promittitur. Secundo cereus super columnam Christum significat, qui nos in huius mundi nocte illuminat.

Tria sunt in cereo, ellychnium, cera, & lumen: ellychnium significat animam: cera, corpus: & lumen Christi diuinitaté: quæ tria in Christo repetiuntur. Tertio cereus renouatus, & illuminatus post benedictionem significat nouam Christi doctrinam. Grana thuris significant aromatha, quæ mulieres emerunt, vt vngerent crucifixum. Nunc ad lectiones accedendum est.

Finita ac completa cerei benedictione Diaconus depositis albis, sumit violacea paramenta, &c. quare deponat albam supra dictum est. Leguntur deinde lectiones, quæ Christi gloriam, & doctrinam si-

gnificant: carent titulo, quia catechumeni nondum sunt ciues Ierusalem, & scripturas ignorant, & nomina ciuium Ierusalem ignorant. Vnde si eis nominarentur forte potius contemnerent, quàm venerarentur. Carent etiam titulo, quia Christus caput nostrum nondum redditum est nobis, siue Spiritus sanctus, cùm leguntur in vigilia Pētecostes, & ad illam vigiliam referuntur. Leguntur etiam sine tono, quoniam in eis insipientes, & catechumeni simplices instruuntur. Leguntur ad quintam cadendo, quia sunt de veteri testamento, vetera enim nouis superueniētibus, proijcietis. Et quia synagoga adueniente Ecclesia cecidit.

Sunt autem duodecim in honorem duodecim Apostolorū, à quibus post Christum omnis doctrina Christianitatis processit, à qua catechumeni illuminantur: & quādoq; alicubi leguntur sex Græcè, & sex Latinè: quia Christus à Iudæis ad Gentes translatus est. Greca enim & Latina lingua sunt principaliores inter alias, & per eas aperte totum genus omnium gentium reparatum per Christum intelligimus.

Primo hic notandum est, quod inter has lectiones cantantur quatuor cantica. Vocantur autem cantica: vel quia libri vnde excerptæ sunt, cantica siue carmina vocātur. Cantantur propter futuram renouationem in veram innocentiam, quasi iam factum sit quod futurum cito sit. Ideo etiam cantantur, quia catechumeni, quorū est huius diei officium, futuri sunt in proximo de cetu 144. millium cantantium canticum nouum. Canticum autē sanctorum est intercessio facta pro catechumenis, vt Ecclesiæ iungantur: sicut & cantus post baptismum est gratiarum actio de cōiunctis: & intercessio vt perseuerent.

Secundo notādum est, quod semper sequūtur orationes post lectiones, quæ respiciunt ad tractus, & ad lectiones præcedētes: & est præposterus ordo: aliàs enim primò orat Sacerdos: secundò legit lector, & exinde succinit cantor: hîc vero primò legitur, vt neophytis doctrina fidei præponatur: secundo cantatur in persona illorū, vt recognoscatur, quanta sit deuotio, & hilaritas baptizandorū: quá cognita orat sacerdos confidenter, vt eorum deuotio non deficiat, sed incrementa suscipiat; & sicut in lectionibus tituli supprimuntur, sic eadem ratione in orationibus Dominus vobiscum subtrahitur. Hæ autem orationes dicuntur insolito modo sine cantu, quia sunt ad instructionem catechumenorum.

Tertio notandū est, quod in hoc officio lectiones sunt quasi species magistrorum: cantica quasi beneuolentia auditorum; Oratio sacerdotis, & responsio populi, scilicet, amen, sunt quasi confirmationes præcedentis beneuolentiæ. Hodie vbi fit processio in lectionibus, & litanijs senes præcedunt, & iuuenes subsequuntur: quia in baptismo iuuenescit

senescit Ecclesia; & renouatur vt aquilæ iuuentus nostra. His ergo notatis.

Prima lectio est, In principio. Gene. 1. in qua docetur, hominem ad imaginẽ Dei creatum. Sed hæc imago pene amissa per peccatum, restauratur per baptismum. Vnde sequitur secunda lectio: Noe vero, cùm quingẽtorum esset annorum, Genes. 5. in fine 5. 6. 7. & 8. c. in qua ostenditur quod omnes perierunt in diluuio, exceptis illis, qui in arca saluati sunt. Diluuiũ est baptismus: arca est Ecclesia, omnes enim qui extra Ecclesiã baptizantur pereunt: & illi soli, qui sunt in Ecclesia, meritò saluantur: & quia post baptismum debet homo esse paratus ad tentationem: ideo sequitur tertia lectio: Tentauit Deus Abraham. Genes. 22. in qua Isaac legitur à patre oblatus: & aries pro eo immolatus; & ita filius Dei pro nobis oblatus est, sed non eius diuinitas, immo eius corpus pro nobis est immolatum. Et quia in passione Domini maiorem efficaciã baptismus recipit: idcirco sequitur quarta lectio, scilicet, factum est in vigilia matutina, in qua ostenditur, quod in mari rubro submersi sunt Ægyptij, & liberati Hebræi. Sacerdos enim est Moyses: baptismus, mare: cereus, columna ignis: catechumeni, Aegyptij: baptizati, Hebræi.

Post quartam lectionem sequitur canticũ quod respondet lectioni præcedenti; quia & ipsa sumpta est de Exodo, sicut & canticum. Et quia sicut in mari rubro submersis Aegyptijs, liberati sunt Hebræi, vt dicitur ibi in præcedenti lectione, ita & in baptismo submersis vitijs, & peccatis, liberatur populus Dei. Recte ergo sequitur canticum lætitiæ, & exultationis: in quo exultat populus Christianus, qui à spiritualibus Aegyptijs per baptismum est liberatus; sicut Iudæi à corporalibus: & ideo Sacerdos orat, vt Dominus salutem gẽtium operetur in aquis, baptismatis mysterio: quo ipse priorem populum ab Aegyptijs liberauit. Per Aegyptios quidem peccatores: per mare rubrum baptismus intelliguntur: ex quibus Aegyptijs, neq; paruus, neque magnus remansit: nec etiam in baptismo magnum, vel paruum peccatũ remanet, quod in pęnitentia facile non contingit. Recte ergo subijcitur canticum illud, Cantemus Domino: quia licet quamdiu homo in peccato est, Dominum laudare non potest: quia non est speciosa laus in ore peccatoris; tamen cũ liberatus est, potest cãtare Domino primum cãticum, scilicet de liberatione sua. Ergo omnis baptizatus, siue renatus in baptismo, in sacramento pęnitentię per confessionem, de spirituali Aegypto liberatus, & de fluctibus seculi huius, de potestate diaboli, cum gratiarum actione Domino psallit, aliosq; ad gratias secum agendas, & pro se inuitat, dicendo: Cantemus Domino, &c. quæ declarabuntur omnia in secũda parte.

Sequitur deinde quinta lectio,

Hæc est hæreditas. Isa. 55. in qua agitur de baptismo, ibi Sitientes venite ad aquas. Cui respondet oratio sequens: & ita dicitur de alijs. Sexta lectio, Audi Israel. Baruc. 3. In ea agitur de Christi resurrectione, quæ in baptismi immersione significatur, ibi, Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Septima est, Facta est super me. Ezech. 37. in qua agitur de generali resurrectione, cuius causa præcessit resurrectio Christi, ibi, Ossa arida audite verbum Domini. Octaua, appræhendent septem mulieres. Isa. 4 1. in qua Christi, & Ecclesię Sacramentum exprimitur, & etiam baptismus, ibi, Cum abluerit Dominus sordes. Post hanc sequitur canticum Isaiæ in persona Ecclesiæ, videlicet, Vinea facta est. Vinea ad literam synagoga est: turris templum: torcular altare holocausti: & in eis nihilominus Ecclesiæ sacramenta intelliguntur. Vel. sepes est diuina protectio: fossa, timor Domini; turtis Christus; torcular, crux Christi, &c. vide secunda parte.

Lectio nona, Dicit Dominus ad Moysen & Aaron. Exod. 12. in qua sub figura agni immolati, Christi passio pro nobis immolati exprimitur. Decima, Factum est verbũ Domini. Io. 3. hîc figuratur passio, sepultura, & resurrectio Christi sub figura Ionæ. Vndecima, Scripsit Moyses. Deuter. 31. postquam sequitur suum canticum. Attende cęlum, in quo promittuntur renatis præmia. Per cęlum intelliguntur homines spirituales, contemplatiui, quorum conuersatio in cęlis est. Per terram insipiẽtes, & animales. Duodecima est, Nabuchodonosor Rex, Dan. 3. in qua figuratè ostenditur, quòd sicut angelus in camino ignis flammam extinxit; ita Spiritus sanctus per baptismum flammã peccati extinguit. Vnde catechumeni baptismum desiderantes cantant canticum, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Ad orationem non dicitur, flectamus genua, in detestationem eius, quod Nabuchodonosor rex in contemptũ Dei coegit populum genua flectere ante statuam auream, quam erexerat. Sequitur ergo deinde canticum in persona catechuminorum respondentium se affectare baptismum: vt per hoc ad visionem Dei perueniant. Reliqua declarabuntur in secunda parte.

De Benedictione Fontis. Cap. 23.

HIs omnibus, quæ supra narrata sunt, peractis subsequitur benedictio Fontium, & baptismus; sed de hoc diximus in primo libro, cap. de baptismo. Ideo enim fit hac die baptismus: quia in eo consepulti sumus Christo: & propter hoc baptizandus ter immergitur. Secundo ideo quia baptismus partim à passione, & partim à resurrectione vim suam accipit: à passione absolutionem à peccatis: à resurrectione gratiæ innouationem. Tertio

tio quia sicut Christus tunc liberauit antiquos patres à carcere infernali; ita & hac die liberantur à peccato originali. Introducta est benedictio fontis secũdum hist. Scholast. quia mulieres Hebrææ septem diebus in litore maris ibant cantantes, & dicentes: Cantemus Domino gloriose, &c. q̃a submersit Pharaonem. Hinc, ait, Ecclesia septem diebus celebrat benedictionem fontium.

In benedictione baptismi sunt sex: quoniam Sacerdos orat: aquam manu tangit: vocem mutat: cereus immergitur: & alij cerei illuminantur: insufflat Sacerdos: & chrisma miscet. Primo orat Deum patrem vt per Iesum Christũ imploret Spiritum sanctum, vt in fontes descendat. Secundo aquam manu tangit, vt eam per inuocationẽ sanctæ Trinitatis muniat, ne hostis ab illa expulsus redeundi habeat potestatẽ. Postea mutat vocem clamando: descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus sancti: ideo alta voce, vt aliud mentis desideriũ designet. Et tunc deponitur cereus in aquam: quæ cerei immersio, est Spiritus sancti aduentus, seu missio, qui in aqua baptismi in specie columbę descendit. Sane cerei, qui statim post baptismum accenduntur, significant, quod perturbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum. Insufflat autem Sacerdos ter: quia Spiritus sanctus tria in baptismo operatur: à vitijs purgat: virtutibus ornat: & tandem præmio ęterno coronat eos, in quibus fit hæc insufflatio. Postremo fit admixtio chrismatis in aqua: designatq; virtutes, & merita Christi infinita nobis adepta mediante sua sanctissima passione. Quod autem aqua diffundatur in quatuor mundi partes denotat, quod gratia baptismi in quatuor partes orbis sit dilatata.

Subsequenter cantatur Missa insolito more, quia in ea non dicitur introitus, qui est caput Missæ; eo quod ille, qui est caput, & principium nostrum, subtractus est, & in sepulcro silet: & licet nocte resurrectionis resurrexisset, tamen à suis nesciebatur; vnde cum Maria Magdalenæ inuenit monumentum vacuum, credidit eum sublatum esse.

Hac die, & in vigilia Pentecostes, seruamus antiquum Ecclesiæ morem, qui fuit ante Papam Cęlestinum: secundum quem introitus in Missa non dicebatur, sed à Kyrie eleison incipiebatur. Incipit ergo à Kyrie eleison officium, quod est quædam vox lætitiæ; ex eo quod neophyti sunt renati: & rogat Ecclesia, vt Dominus eos in nouitate conseruare dignetur. Omnia enim quæ dicuntur, vsq; ad euangelium ad eos referuntur.

Sequitur gloria in excelsis, quod triplici ratione cantatur. Prima est, quia pax data est renatis. Secunda quia angeli, qui primo illud canticum nato Domino cantarunt: pro renatis in baptismo gloriantur. Tertia quia resurrectio Christi proxima

xima est: ideo dicitur hymnus iste angelicus.

Post epistolam dicitur alleluia sine graduali, ad significandũ, quòd caput nostrum quiescit: vbi enim est quies, ibi non est motus: vbi autem non est motus, ibi non est ascẽsus de gradu in gradũ: quod significat graduale: ideo autem graduale non dicitur, quia baptizati nondum per opera in virtutibus gradum fecerunt.

Dicitur autem tractus, qui significat patiẽtiam, per quam expectare debent gloriam sempiternam: quam sequens sabbathum in albis repræsentat: in quo sabbatho non cantatur graduale: quia ibi non est necessarium bonũ opus vel tractus: quia nec patientia; sed duplex alleluia pro duplici gloria, animæ scilicet, & corporis. Et præter morem ante tractũ ponitur alleluia, ad notandum lætitiam neophytorũ, quã habent de spirituali nouitate. Sed quia graues sunt labores, sequitur tractus à trahendo.

Deinde sequitur euãgelium, Vespere aũt sabbathi. Matt. 27. in quo agitur de solicitudine mulierũ circa Dñi sepulcrũ: & de mysterio angelorũ, & de resurrectione Saluatoris. Vsq; nũc fuit officiũ neophytorũ, sed dehinc resurrectio ad memoriã reuocat. Vespere sabbathi, idest in nocte sabbathi, i. valde mane, vt habet alius euangelista. Ante euangelium non portatur lumen; quia nõdum redditus est Christus verum lumen. Secundo quia mulieres Christum non Deum, sed solummodo esse mortalem credentes occulte sine lumine ibant ad sepulcrum, vt vngerent eum. Tertio ad notandum cæcitatem cordis ignorãtium ipsum resurgere posse. Incensum fertur, in signum quòd mulieres tulerunt aromata.

Non dicitur Credo, vt per hoc denotetur infirmorum animorum dubitatio. Offertorium quoq; non dicitur, in quo significatur primo, silentium mulierum, quæ territæ quasi cum silentio recesserũt à monumento, ad quod iuerant, vt Christo vnguentum offerrent. Secundò quòd ipsæ venientes iuxta legis mãdatum vngere corpus Iesu, latenter venerunt ad sepulcrum; & contra illud in silentio steterunt, timentes respondere angelo, vel custodibus sepulcri: ergo earum more cantores silent; & meo quidem iudicio deberent quoque organa hoc idem seruare. Tertio quia nondum surrexit, qui det nobis, quod offerre possumus.

Cantatur Sanctus, quod est canticum angelorum, quia angeli tãquam nihil timentes in sepultura Domini, & eius resurrectione, quã non tacuerunt, suum habuerunt mysterium.

In canone, scilicet infra actionẽ, fit ibi mentio de renatis. Agnus Dei non cantatur, tum quia nõdum surrexit, quòd ipsi scirẽt, qui in die resurrectionis dicit discipulis: Pax vobis; tum quia discipuli tunc desperauerant; neq; credebãt in eum, esse

esse Deum, qui redimeret Israel.

Non datur pax in detestationem osculi proditoris: & quia Christus, qui est vera pax nondum pacé nunciauit, quia nondum surrexit. Postcom. non cantatur. Primo ad notandum, quòd non erāt, tunc, qui in fide Christi communicarent. Secundo quia baptizati nondum communicauerunt: sed in die paschæ communicare debent. Tertio quia nondum surrexit qui nobis dat, quod communicemus. Quarto quia vesperæ sequuntur, ac vicem obtinent postcommunionis.

Consequenter inter cęnandum adijciūtur breuissimæ vesperæ, quę quasi non sunt vesperę, quia sabbathum æternæ quietis, quod per hoc sabbathum figuratur, nullam habet vesperam. Fit etiam officium breue propter neophytos, quibus omnia debent cantari breuiter: maxime primo die ne generetur eis fastidium ex prolixitate: vnde sub vna collecta Missa, & vesperæ clauduntur, ne forte si finita Missa dicerentur vesperæ, neophyti non auditis vesperis recederent credētes habere licentiam abeundi.

De die sancto Pascha. Cap. 24.

TEmpus paschale significat tēpus illud, quod erit post diē iudicij, quādo videlicet ad patriam vitæ, quā per Adam amisimus Deo propitiante regrediemur. Pascha nomen Græcum est, quod Hæbraice dicitur phase: Latine transitus interpretatur, quia angelus vidēns sanguinem in foribus Israelitarum pertransijt, nec eos percussit, sed Ægyptios tantùm percutiebat: tunc etiam populus ex Ægypto transiuit. Et est phases, idest transitus Domini nostri ad patrem. Est etiam pascha nostrum, quia per confessionē sinceram, & veram pęnitentiam virtute sumptorum sacramētorum de vitijs ad virtutes transimus.

Nominatur autem hæc dies Græco, & non Hæbraico vocabulo: licèt lingua Hæbraica sit dignior, tāquā mater. Primo ne videamur Iudaizare. Secundo vtimur Græco, & non Latino vocabulo propter authoritatem: quoniam Græca lingua antiquitus Romæ, & in Italia tantæ fuit authoritatis: vt non solùm dies solemnes Gręcis nominibus nuncupentur, vt Pascha, Pentecostes, & Epiphania: verumetiam dignitates: vt Apostolicus: Patriarcha, Archiepiscopus, Episcopus, Decanus & huiusmodi.

In hac die nihil, quod à Sacerdote non sit benedictum comedere debemus: quia inimicus noster nūc nos magis satagit supplantare. Hinc est, quod agnus à sacerdote benedicitur ad repræsentandum quod Deus per Moysen, & populū agnū comedi iussit in figuram Iesu Christi, cuius sanguine omnia primogenita sibi de mundo redemit; & angelo in nocte illa omnia primogenita in Ægypto percutiente populum suum seruauit agni sanguine prænotatum.

Fff Incipit

hil ibi est necessario scitu pro nunc.

In sabbatho in albis est introitus, Eduxit Dominus populum suũ in exultatione: hoc maxime in extremo sabbatho fieri intelligimus, quando erit verum sabbathum.

Post epistolam sequuntur duo alleluia sine graduali. Primo quia nunc terminatur septuagesima, post quam sequitur octaua resurrectionis, quando habebimus duplicem stolam, animæ scilicet, & corporis, & cessabit labor operis. Secundo quia in die iudicij plenum erit gaudium pro dominica, & nostra resurrectione. Tertio geminatur alleluia, quia tunc erit lætitia sempiterna. Quarto quia in octaua resurrectionis omnis solicitudo deponetur, quod significatur in hac octaua die, in qua vestis candida, siue chrismale deponitur: ideo non cantatur graduale in albis, sed duplex alleluia: quia tunc erimus in albis. Itẽ quantum ad resurrectionem Domini non debet cantari graduale, neq; quantum ad baptizatos: & ideo cantatur hęc dies, pro resurrectione cũ duplici alleluia. Et Laudate pueri pro baptizatis cum vno alleluia.

Nota quod vsque ad diem Ascensionis stamus orantes, & non genuflexi in aliquibus orationibus, quia Christus dixit Magdalenæ volenti osculari pedes, noli me tangere, nondũ ascendi. q. d. volo pro nunc esse frater.

In Dominica in octaua Paschæ.
Cap. 25.

IN octaua paschæ, vt supra diximus, incipit tempus regressionis, seu reconciliationis. In hoc tempore vsque ad Pentecosten legũtur lectiones de actibus Apostolorum, & de epistolis canonicis, & de libro Apocalypsis, propter mysteria passionis, & resurrectionis: & maxime in Apocal. vbi Ioanni multa reuelata sunt, & Apostoli hæc prædicauerunt. Fit enim ibi mentio de ciuitate noua Ierusalem, id est de Ecclesia. Scriptura enim sacra quatuor habet sensus, literalẽ, moralem, allegoricum, & anagogicũ. Secundum sensum literalem Ierusalem significat ciuitatem terrestrẽ in Iudæa positam. Secundum sensum moralem, significat fidelem animam. Secundum sensum allegoricum, significat Ecclesiam militantem. Secundum vero anagogicum significat Ecclesiam triumphãtem: quod dicitur de Ierusalem intelligitur ita de alijs. Hi autem sensus continentur sub his versibus.

Litera gesta docet: quid credas allegoria.
Moralis quid agas: quo tendas anagogia.

Primo ergo legũtur in hoc tempore in hac Ierusalem acta Apostolorum, quia ibi manifestata sunt ea, quæ facta sunt ab Apostolis primò post resurrectionem ipsam. Et etiã, quia primus est in ordine librorum

Illud Græcum, hoc Latinum.

In his rogationibus siue litanijs Ecclesia sancta rogat Deum, vt qui destruxit consilium Achitofel, destruat consilium eorum, qui volunt viuere super pacem eius: tūc etiam supplicamus Deo, vt nos à morte subitanea, & ab infirmitate defendat: rogamus vero sanctos, vt intercedant pro nobis ad Dominum Iesum Christum: & hoc manibus iunctis, vt notetur quod diuinitas vnita est humanæ naturæ: antiquitus vero manibus apertis confitentes tantum vnum Deum, vt faciebant Iudæi.

Duplex autem est litania scilicet maior, & minor. Maior est in festo D. Marci, quæ inuenta est a Beato Gregorio propter pestem inguinariam: cuius causa Paulus monachus historiograph⁹ ita describit dicens: quod tempore Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum per Italiam, quòd aquæ ascenderunt vsque ad superiores fenestras templi Neronis, quod erat Romæ: nec aquæ intrabant templum: tunc per Tyberim effluxit multitudo serpentum, inter quos fuit magnus Draco; ex quorum flatibus aer est corruptus, & inde emersit pestis inguinaria: qua homines passim, & subito moriebantur. Et cum pene totus Romanus populus deleretur, Pelagius Papa omnibus ieiuniū & processionem indixit: Sed in ipsa processione ipse cum alijs septuaginta expirauit, cui substitutus est Gregorius primus, & magnus dictus est: & hanc litaniam vbiq; terrarum seruari præcepit.

Minor vero litania, quæ etiam Rogationes, & processiones vocantur: fiunt tribus diebus, vt diximus, ante ascensionem: quæ sicut legitur in Brucardo lib. 13. c. exigentibus. inuenta est apud Viennam à Beato Mamerto Episcopo Vien. qui propter pestem luporum, & aliarū ferarū in Gallijs acriter homines persimentium: & propter periculosos terremotus illic crebro contingentes indixit populis ieiuniū triduanum, & litanias instituit. Cessante autem illa persecutione, ieiuniū illud in consuetudinem annuæ obseruationis deuenit: & sicut quidam referunt, fuit per Ecclesiam confirmatum, vt vniuersaliter obseruetur. Dicitur hæc litania Minor, quia à minori scilicet simplici episcopo, & in minori loco scilicet in Vienna inuenta est. Illa vero maior, quia à maiori scilicet à Gregorio Papa, & pro magno, & grauissimo morbo inuenta est: minor tamen antiquior est tempore, scilicet tempore Zenonis Imperatoris: & maior tempore Mauricij.

Fiunt etiam litanię propter alias plures causas, vnde Liberius Papa statuit vt pro bello, pro pace, pro pestilentia, & huiusmodi aduersitatibus imminētibus semper litania fiat: vt sic ista per supplicationes, orationes, & ieiunia, effugiamus.

Quia ergo hoc tempore maxime bella emergere solent, & fructus terræ, qui adhuc teneri sunt, facile cor-

corrumpi possunt; ideo hoc tempore fiunt litaniæ, vt Deum rogemus, quòd talia à nobis auferat & auertat: & defendat nos ab hostibus Christianæ religionis: & ideo etiam sanctos supplicamus, vt sint in adiutorium nostrum: & propter hoc Rogationes vocantur. In fine à quibusdam dicitur psalmus, Deus misereatur nostri, propter conseruationem terræ: quia ibi legitur, & terra nostra dabit fructum suum. Dicuntur etiam processiones quia Ecclesia generalem facit processionem: ac præcipitur ex cęrem. lib. 2. cap. 32. vt totus clerus tam secularis, quam regularis adsit. Nam in litanijs debent omnes à seruilibus operibus vacare scilicet viri, & mulieres: serui & ancillæ. de consecr. dist. 3. rogationes: & donec terminentur, processioni adesse, vt sicut omnes peccauerunt, sic & omnes pro venia supplicent. Rogamus ibi sanctos propter nostram inopiam: propter eorum gloriam: & propter Dei reuerentiam.

Portantur vexilla ad repręsentandum victoriam resurrectionis, & ascẽsionis Christi, qui cum magna præda cęlos ascendit. Vnde vexillum per aera incedens est Christus in cęlum ascendens. Si fiant per campos hoc ideo fit vt à segetibus dæmones expellantur, vel potius vt à Domino conseruentur: & tunc asperguntur aqua benedicta. Si vero in locis maritimis aspergatur mare, hoc ideo fit vt naues trãquillum consequantur portum. Post processionem cantatur Missa in aliqua Ecclesia destinata ad hoc. Et est introitus, Exaudiuit de templo, &c. Ergo si exaudiuit, & nunc exaudiet; quia non est abbreuiata manus Domini.

Sed hic insurgunt duæ dubitationes, prima: cùm in diebus antecedentibus duplex alleluia cantetur, quare in his diebus vnicum tantum dicitur? Secunda cum in alijs ieiunijs non dicatur alleluia, quare in hoc dicitur? Ad primam dicitur, quod sicut alias diximus, duplex alleluia cantatur in antecedentibus diebus propter duplicem stolam, quæ habebitur in communi resurrectione, animæ videlicet & corporis. Officium autem paschale, quod hoc significat finitum est, (*Hoc ex Dur. lib. 6. cap. 102. nu. 13. hodie tamen tempus pasch. protenditur, & duplex alleluia pręponitur vsque ad octauam pentecostes, ritu Romano*) & ideo remota causa remouetur effectus. 1. q 7. quod pro medio. extra de appe. cum cessante. & de iureiuran. Et si Christus. Ad secũdum dicitur, quod ideo in alijs ieiunijs non cantatur alleluia, quod est canticum lætitiæ: quia fiunt pro peccatis; propter quod dicuntur ieiunia mæroris: hoc autem ieiuniũ, & ieiunium pentecostes, sunt ieiunia exultationis, quia non fiunt pro peccatis: sed vt potestas diaboli remoueatur, & pestis: & ideo in eis alleluia cantatur. Præterea in hoc ieiunio dicitur alleluia, propter gaudium Ascensionis quod imminet.

Et

Et in Pentec. propter aduentum Spiritus sancti.

Restat videre vnde traxerunt originem processiones, & ordinē procedendi. Vbi prius notandum est, quòd in processionibus nostris significatur reuersio nostra ad patriā. Dauid autem & Salomō informauerunt nos ad processionem, cum Dauid archam Dei in tabernaculū, & Salomon in templum cum hymnis, & canticis portarunt, & sub alis Cherubin locauerunt.

Quatuor autem sunt processiones solēnes, scilicet in purificatione Beatæ Mariæ. In ramis palmarum. In pascha. Et in ascensione: hę antiquitus celebres erant: & ab his aliæ omnes traxerunt originem. Vltima fiebat ad repræsentandam illam vltimam processionem, quam discipuli post Dominū in die ascensionis eius in cęlum fecerunt, venientes cum eo ad montem Oliueti. Vnde assumptus est videntibus illis: in cuius processionis repręsentationē fit processio in dominicis dieb.

Notandum autem est, quod primitiua Ecclesia obseruat diem dominicam solemnem vt modo, scilicet festando: & fiebat in ea processio in memoriam resurrectionis: & obseruabant etiā quintā feriā: & fiebat in ea processio in memoriā dñicæ ascēsionis: sed multiplicatis sanctorū festiuitatibus, sublata est festiuitas quintæ feriæ, & eius processio per Agapitū Papā in dominicā translata est; vt ait Beleth. cap. 7. vt ā populo ad Ecclesiā tunc conueniente simul & solemniter valeat celebrari: ideo propter hoc, dies Iouis dicitur vulgariter cognata diei dominicæ, quia videlicet antiquitus par solemnitas fuit vtrique.

In diebus igitur dominicis processionem faciētes resurrectionem dominicam, & ascēsionem eiusdem memoramus: ideo in Ecclesijs rite & recte collegiatis fit processio in omnibus dominicis: in locis aliquibus fit ante Missam, in alijs vero locis fit post vesperas per Ecclesiam tantum, & nō extra: qui faciunt ante Missam repræsentāt resurrectionem Domini, quippe qui de mane resurrexit: qui vero post vesperas, sunt quasi repræsentantes ascensionem in vespere mundi factam.

Qualiter autem fiant processiones dicendum est. Disponitur autem processio, velut castrorū acies ordinata. Nam maiores, & fortiores, quasi custodes exercitus pręueniunt, & sequuntur; minores verò quasi debiliores in medio colliguntur. Nunc regulariter post vexillū matricis Ecclesiæ præcedunt pueri, & puellæ; & hoc ideo fit, quia (cum in processionibus nostris reuersio nostra ad patriā, vt diximus denotetur) Christus voluit innocentes præcedere post suam natiuitatem; nam de numero, qui ordinantur ad cęlum, fuerunt isti: & ideo præcedunt.

Hæc autem processionis solemnitas egressum populi de Aegypto penè in oībus imitatur; sicut enim populus ille per Moysen ereptus

est

est de manibus Pharaonis; sic populus Dei per Christum liberatur de ore leonis. Illos vero columna ignis præcedebat:& nos lumen candelæ præcedit vna cũ cruce: in qua habetur veri luminis, idest Christi filii Dei viui, imago. Ibi prodigia fiebant, & apud nos miracula non cessant. Illic Leuitæ tabernaculum fęderis portabant, & nostri Diaconi, & Subdiaconi capsas, & reliquias ferunt. Ibi archa Domini à Sacerdotibus portabatur, & apud nos scrinium cum sanctorum reliquijs, vel tabernaculum cum corpore Christi, deportantur. Apud illos, Aarõ summus Sacerdos sequebatur ornatus: & apud nos episcopus infulatus. Ibi clangor tubarum: hîc strepitus campanarum auditur. Ibi populus armabatur: hîc clerus sacris vestibus, & populus virtutibus adornatur. Ibi populus aspergebatur sanguine: hîc aqua benedicta cum sale. Cum autem ad aliquam Ecclesiã processionaliter tendimus, tunc quasi ad terrã promissionis accedimus. Cum vero Ecclesiam cantantes intramus, quasi gaudentes ad patriam peruenimus. Quæ præmittuntur in processionibus sunt hæc.

Crux primo quasi regale vexillum in processionibus præmittitur: primo vt fugiant qui oderunt eum à facie eius. Psal. 67. Est enim signũ victoriæ Christi. Secundo crucis vexillum præmittitur, quia nobis gloriari oporret in cruce. Aqua benedicta quæ præcedit, mundit a vitæ est. Luminaria vero misericordiæ opera. Maiores in choro, in processione posteriores sunt: quia salus fit descẽdenti. Vnde Zacheus, princeps Publicanorum, quia pusillus erat, cum ascendisset in arborem vt videret Iesum transeuntem: dixit illi Iesus, Zacheę festinans, descende, quia hodie in domo tua oportet me manere: at ille descendit, & excepit illum gaudens apud se. Luc. 19. Iudæi vero in sublimi stantes erant, & maiores eorum primas cathedras in synagogis habebant.

In processionibus etiam memoramus, quod Christus de sinu patris, venit in mundum: de præsepe, ad templum: De Bethania in Ierusalem: de Ierusalem ad montem Caluarium. Sic nos sequentes crucem in processionibus vestigia crucifixi sequi debemus: nos vitijs & concupiscentijs crucifigentes. Sequentes etiam sanctorum vestigia, & euangeliorum præcepta. Ipsa processio est via ad cęlestem patriã, vt diximus. De ordine legatur cęremon. Episcoporum, lib. & cap. citato. De festo ascensionis nihil est quod dicamus in hac prima parte: Ideo ad vigiliam pentecost. transeamus: quia in præsenti ponuntur tantum necessaria scitu.

De Vigilia Pentecost. Cap. 27.

OFficium huius diei fere est idẽ cum officio sabbathi paschalis, & lectiones leguntur ante baptis-

ptismum ad instructionem baptizandorum. Nam in hac vigilia sicut in illa celebratur baptisma: quia istæ duæ festiuitates sunt maiores, & magis necessariæ inter omnes. In vigilia enim Paschæ celebratur baptismus, quia in passione Christi omnes baptizamur, quia redimimur, & iustificamur: nihil enim nasci nobis profuit, nisi redimi profuisset. Item redimi nihil profuisset, nisi paracletus mitteretur. Ideo autem in vigilia Pentecostes celebratur baptismus, quia tunc per Spiritum sanctum mundamur, & sanctificamur, quoniam Dominus Iesus in cęlum ascendens, discipulis promisit dicens: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies, idest post hos decem dies, quod & factum est. Propter hoc ergo Ecclesia in decima die post ascensionem celebrat baptisma, ad notandum quod nostri neophyti baptizantur in Spiritu sancto, quemadmodum & illic baptizantur etiam hodie solemniter.

Sed cum Spiritus sanctus die dominica, & hora tertia missus fuerit in discipulos; quare baptismus fit in sabbatho, & hora nona? Resp. Dur. quamuis baptisma fiat in sabbatho tamē ad illud baptisma pertinet, quod Apostoli in die Pentecostes acceperunt. Et quamuis illud eadē die vel hora non celebretur propter aliquas mundi occasiones: tum propter Sacramentum, quod in se continet, imitando Christi mortem, & eius resurrectionem; ne membra caput præcedant: debemus illud baptisma eidem diei, & dationem Spiritus sancti eidem horæ deputare.

In baptismo enim nō tantum repræsentatur sepultura Saluatoris: verumetiam mors Christi, per quā baptismus plenam recipit efficaciā: & ipse hora nona emisit spiritum. Centurio quoq;, sicut habetur Act. 10. eadem hora audiuit ab angelo: auditæ sunt orationes tuæ. Et eadē hora à Beato Petro baptizatus est. Et hora nona angelus Domini venit ad eum, nuncians ei, vt mitteret ad Beatum Petrum, qui eum baptizaret 16. dist. deinde. 2. q. 7. non omnis. Inde ergo inoleuit mos, vt hora nona fiat baptismus solemnis. Ideo autem datus est Spiritus sanctus hora tertia discipulis, quia fidem sanctæ Trinitatis prædicaturi erant.

Leguntur autem hodie sex tantum lectiones, quia per Christi passionem, & resurrectionem, ascensionem, & Spiritus sancti missionem mundus sex diebus perfectus, redemptus, & reparatus est. Vel propter senarium numerum, qui perfectus est: vel quia catechumeni ad sex opera misericordiæ inuocantur.

Post autē illa verba, infusio chrismatis: baptizantur catechumeni si adsunt. Et quia mysterium resurrectionis, & missionis Spiritus sancti est magnæ considerationis, & momenti, nos autem cognoscentes esse debiles; ideo Ecclesia ordina-

nit, vt litaniæ prius recitentur vt inuocemus sanctos in auxilium: vbi vero ventum fuerit ad Kyrie eleison cantatur Missa sine introitu, quia adhuc Ecclesia non habet Spiritum sanctum, saltem in tanta plenitudine, inquanta expectat in crastino, qui est principium, & finis omnis boni. In Missis autem priuatis aliter fit.

Dicitur Gloria in excelsis, & hoc more Apostolorum, qui etiã prius quam Spiritum sanctũ acciperent, erant iugiter in templo laudantes, & benedicentes Dominũ. Vel quia angeli gaudent de renatis. Et hoc est canticum angelicum. Epistola est, cum Apollo. Act. 19. in qua habetur, quòd Paulus baptizabat baptizatos à Ioanne 1. q. 1. dedit. qui in Spiritum sanctum non crediderant: vt patet ibi.

Sequitur alleluia. Confitemini, in gratiarum actione pro baptizatis: quia ab omni peccato liberati sunt. Postea dicitur tractus. Sed cùm Spiritus sanctus faciat omnia leuia, quare dicitur tractus? Resp. quod propter baptizatos, qui multos tractus miseriarum passuri sunt, si vixerint.

Ad euangelium non portantur luminaria, sed incensum tantum, dicit missale. Et hoc quia Spiritus sanctus, qui est lumen Apostolorũ, nondum aduenit: incensum portatur, per quod significatur opus; quia non cessarunt bene operari, nam dicitur, erant quotidie in templo laudantes, & benedicentes Dominum ante aduentum Spiritus sancti. Cętera patent.

De die sancto Pentecostes. Cap. 28.

PEntecoste sicut & Pascha apud Hebræos celebre festum erat. Vocatur Pentecostes à pente quod est quinque, & cados decem. Vocatur ergo Pentecostes, quia quinquagesimus dies est à Pascha.

Vbi notandum est, quod sicut quinquagesima die à pascha fiebat Iudæorum pentecostes, ita & nostrum fit. Et sicut populus Israel quinquagesima die ab immolatione agni paschalis; siue à pascha, qđ celebrarunt in Ramatha, venerunt ad montem Dei Oreb, vel Coreb, vel Sinai, quod idem est; tunc legem acceperũt; ita & die quinquagesima à resurrectione Domini, Datus est Spiritus sanctus discipulis in superiori cęnaculo, illius aduẽtum expectantibus. Pascha enim & pentecoste Iudęorum erant figurę harum nostrarum.

Præcipitur enim Leuit. 23. vt in die pentecostes offerantur noui panes scilicet propositionis, de nouis frugibus, per quod significatur qđ debemus agere gratias Deo, ex eo quod eadem die dedit nouam legẽ per Spiritum sanctũ in qua die data est lex vetus, scilicet, quinquagesima die à Pascha. Prima ergo pascha figurabat nostrum. Et secunda, pentecosten nostrum. Prima figurabat transitum Christi ad patrem per mortem. Secunda quæ

fiebat in memoriam legis acceptæ, figurabat dationem legis nouæ: & sicut audiebantur ibi tonitrua, quādo dabatur lex, sic & hic factus est de cęlo sonus, tamquam aduenientis spiritus vehementis.

Illud ergo dicendum est, quod hodie est festū Spiritus sancti, qui dicitur etiam paraclitus Græce, Latine aduocatus: quod nomen & filio, & Spiritui sancto ascribitur. Vnde Dominus. Io. 14. Ego rogabo patrem, & alium paraclitum, idest adiutorem consolatorem, dabit vobis.

Apparuit autem Spiritus sanctus in linguis igneis, vt facundi essent in omni genere linguarum. Quasi aduenientis spiritus: hoc dicitur in epistola, sicut ibidem adnotauimus; quia nullus potest resistere Spiritui sancto, nec Apostolis. Luc. 21. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui nō poterunt contradicere omnes aduersarij vestri. Et de Beato Stephano dicitur: Non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Act. 6.

Ad matutinum huius festi, & per octauam post antiphonas duplicatur alleluia; quia in Apostolis duo operatur Spiritus sanctus, idest, remissionem peccatorum, & operationem miraculorum. Psalmi autem matutinales sunt tres cum tribus lectionibus, sicut in festo paschæ, ad notandum vnum esse opus totius sanctæ Trinitatis in potentia miraculorum. Rursus ideo tres psalmi cum tribus antiphonis dicuntur quia Spiritus sanctus tria circa Apostolos operatus est. Nam veteres innouauit: innouatos confirmauit: & confirmatos ad alios conuertendos misit: ad primū pertinet quod dicitur in prima antiphona. Factus est repente de cęlo sonus. Ad secundum quod dicitur in secūda antiphona: Confirma hoc Deus. Ad tertium quod dicitur in tertia: Emitte spiritum tuum. Ad tertiam cantatur, Veni creator spiritus, loco, Nunc sancte nobis spiritus; & hoc ideo fit, quia eo die, & hora venit Spiritus sanctus super Apostolos, & Discipulos.

Nota quòd quando venit Spiritus sanctus: quod visibiliter tunc descendit in discipulos: & fuit hoc miraculum, & argumentum, quod non potuerunt calumniari Iudæi. Resurrectionem enim, & ascensionem calumniabuntur; sed hoc non potuerunt facere de aduentu Spiritus sancti: quia videbatur in forma linguarum, & tunc quando ex omni natione, quæ sub cęlo est, cōuenerant ad diem festum: & sonus, tunc factus in aduentu, auditus fuit ab vniuersa ciuitate. Non descendit ad mulieres in forma linguarū, quia opus non erat; cùm non sit officium mulierum prædicare populis: venit tamen, sed alio modo. Superacta hoc explicauimus Nam & in introitu hoc confirmatur, cum dicitur ibi, Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, idest Ecclesiā, quæ dicitur orbis terrarum. Sicut enim extra orbem ad literam nihil

viuit: sic extra Ecclesiam nihil viuit spiritualiter: qui introitus dicitur etiam in feria quinta, quia est cognata diei dominicæ.

In feria secunda ostēditur, quòd non tantum data est lex Iudæis, sed etiam Gentibus. Vnde introitus est, Cibauit eos ex adipe frumēti, idest de intelligentia spirituali, & de petra, idest de Christo melle saturauit eos, idest melliflua eiusdem Christi doctrina saturauit eos.

Et quoniam Spiritus sanctus nō datur nisi per ministros: ideo in tertia feria dicitur in introitu: Accipite iucunditatem gloriæ, idest Spiritum sanctum: & dicitur in persona prælatorum: in quo quia per geminam dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis, ideo quinquies concinimus alleluia.

In feria quarta fiunt ieiunia quatuor temporum. Apostoli namq; hoc tempore ieiunandi exemplum reliquerūt: qui post susceptum Spiritum sanctum, sicut mentes auerterant à cęteris mundi illecebris; sic & ab epularum appetitu. Sponso enim ablato eis ieiunandum erat, sicut Dominus prædixerat. Quando sponsus auferetur ab eis, tunc ieiunabunt. Vnde repleti Spiritu sancto sponte ieiunare cęperunt. Non dicitur in his diebus ieiuniorum flectamus genua, quia est ieiunium exultationis, & propter festum Spiritus sancti.

Duę lectiones legūtur: quia duo populi ad fidem conuertuntur. Vel quia ordinandi, vt sæpe diximus, in vtriusq; testamenti pagina imbuuntur. Et quoniam per Spiritum sanctum diffusa est charitas in cordib⁹ nostris Rom. 5. ideo dicitur in introitu, charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: & competit Spiritui sancto, qui est charitas, & amor. Competit hoc diei sabbathi, quia in sabbatho futuræ quietis maxime diffundetur. Et quoniam in hoc sabbatho futuræ quietis erit perfectus amor, & perfecta charitas; ideo ad notandum sabbathum huiusmodi, terminatur in mane officiū Spiritus sancti, quia tunc tota Trinitas sāctissima laudabitur. Quę spectant ad ordinādos, suprà in aduentu dicta sunt.

De festo sanctissimæ Trinitatis: & alijs omnibus Dominicis. Cap. 29.

POstquam celebrata est festiuitas Patris in natiuitate: quia natiuitas dicitur festiuitas patris. Et postquam celebratum est festum filij in pascha: & festum Spiritus sancti in missione ipsius: merito in octaua pentecostes fit festum eorum scilicet Trinitatis: vt ostendatur, quòd tres personæ sunt vnus Deus. Et hęc est vna causa quare fit hoc festum. Secunda est, quia ad inuocationem sanctissimæ Trinitatis, datur in baptismo Spiritus sanctus, vt præmissum est. Et etiam quia in principio nostræ peregrinationis baptizamur in nomine sanctę Trinitatis: ideo fit festum de ea in hoc principio.

Hodie

Hodie enim siue in hac dominica incipit quartum tempus, scilicet peregrinationis, quia sumus in via veniendi ad patriam. Sed quia habemus hostes prius quā illuc perueniamus, scilicet carnem, mundū, & diabolum; ideo legitur de libris Regum: in quibus agitur de bellis, & victorijs: vt inuitemur ad pugnādum fortiter (dum peregrinamur) contra hostos præfatos, vt victoriā reportemus, sicut Iudæi de Philisteis: & tandem gloriemur in cęlis: quia non est nobis tantum luctatio aduersus carnem, sed etiam aduersus aereas potestates.

In hac hebdomada, Vrbanus Papa quartus statuit fieri festum corporis Christi, scilicet, feria quinta concedens magnam indulgentiam tam clericis officiantibus, quàm populis ad diuina conuenientibus. Missa est de corpore Christi. Cuius officium D. Thomas Aquinas sanctissimæ prædicatorum familiæ lumen, ac omnium theologorú princeps ex commissione eiusdem Vrbani modulatus est. Hoc autem festum translatum est, quia feria quinta in cęna Domini sancta mater Ecclesia occupata est circa Christi improperia, & exequias, nec potest ita solemnizare, vt desiderat huius sacramenti institutionem.

Circa alias dominicas nihil occurrit. Adsunt in Septembri ieiunia: vbi admonentur ordinandi, & præcipue in sabbatho, vt non sint infructuosi vt arbor fici, de qua loquitur Christus ibidem in euangelio; sed de his diximus satis: atque de omnibus dominicis dicetur sigillatim in secunda parte. Fiunt autem ordinationes in mense hoc, quia legitur Beatum Petrum fecisse ordinationem, scilicet ordinasse sex episcopos, decem presbyteros, & septem diaconos. Et celebratur ordinatio in tertia hebdomada, quia tempore tertio, scilicet gratiæ, fuit ab Apostolis instituta.

Et quoniam hoc est tempus peregrinationis, vt diximus, & in fine vitæ veniet iudex Iesus Christus Dominus noster: ideo in vltima dominica agitur de secundo aduentu: siue de destructione corporis nostri, siue de destructione, & consummatione Ierusalem, immo omniú ciuitatum. Recte ergo Ecclesia in fine temporis peregrinationis orat pro Iudæis; quia in fine mundi (vt repræsentat hoc tempus) credituri sunt. Ideo propter hoc ponitur euāgelium de secundo aduentu. Sequitur in Missali Romano: propriū missarum de sanctis, quare de his est dicendum: vt sciat vnusquis clericus, qua de causa ponatur talis antiphona vel epistola, vel euangelium, & huiusmodi in tali die.

De festis Sanctorum. Cap. 30.

ECclesia multis de causis Sāctorum festa recolit. Primo vt eis vicem rependamus, siue recompensamus: quia ipsi iam celebrant festum de nobis: quoniam gaudiū est in cęlo angelis Dei, & animabus san-

sanctis super vno peccatore pœnitentiam agente, 1. dist. quia tua. Secundo quia eos honorando rem nostram agimus: nam eorum festiuitas nostra est. 1. Cor. 3. Omnia nostra sunt: nos autem Christi. Charitas enim omnia communia facit. Tertio vt habeamus eos intercessores pro nobis. Quarto vt eos imitemur: per eorum enim exempla ad eorum imitationē prouocamur. Quinto propter augumentum nostræ securitatis, & spei sublenationem. Nam si homines mortales nobis similes potuerūt ita per sua merita sublimari; & nos similiter poterimus, quia nō est abbreuiata manus Domini. Sexto propter honorem diuinæ maiestatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prędicamus eum, qui ipsos sanctificauit. Septima & principalis causa est, quia sanctorū dies & aniuersaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter nostram vtilitatem, quoniam in eis honoramus ipsum Deum.

Est autem quadruplex differentia sanctorum noui testamēti, quos per anni circulum colimus. Sunt enim Apostoli, Martyres, Confessores, & Virgines. Et hi secundum Raban. per quatuor mundi partes significantur, per Orientem Apostoli, per Meridiem Martyres, per Aquilonem Cōfessores, & per Occidentem Virgines.

Licet autem festiuitates sanctorum celebrandæ sint: & in eorum memoriam altaria construenda: nulli tamen eorum, vel etiam angelis: sed soli Deo sacrificare debemus. Vnde Paulus, & Barnabas: vt dicitur Act. 14. cum quidam miraculis per eas factis commoti, ipsis tamquam Dijs immolare voluissent: conscissis vestibus confitentes se homines mortales, & non Deos esse, hoc fieri vetuerunt. Et vt legitur Apocal. 9. Angelus prohibuit hoc idem ipsi Ioanni dicens: Vide ne feceris: frater enim tuus, & conseruus fratrum tuorum: Deum adora. Honorandi ergo sunt sancti, non adorandi, propter religionem: honorandi sunt charitate, non seruiture.

Festiuitas dicta est à festis, quod est iucundum & lepidum. Vel festiuitas dicitur, quasi sancti Natiuitas. Natiuitas proprie dicitur festū illius natiuitatis, quæ est in carne, & in mundo: & secundum hoc dicitur tantum Christi, Beatæ Marię, & Beati Io. Baptistæ natiuitas: quorum solum natiuitates celebrantur. Natalis vero vel natale, vel nataliū, dicitur migratio sanctorum ab hoc seculo: quia tunc nascuntur Deo, & seculo ad gloriā ea natiuitate, quæ tendit ad vitam æternam: indifferenter tamen ista accipiuntur. Transitus dicitur festū de morte sanctorum: quoniam animæ illorū à corporibus exeuntes, per ignota sibi, & diuersa loca transeunt. 13. q. 2. tempus: vt per cęlum aereum, & ęthereum, & chrystallinum, vt tandem ad empyrium perueniant. Et nota quod est maius festum transitus

tus

tus alicuius sancti, quàm aliquod aliud: vt dicetur in festo assumptionis. Obitus dicitur, quia tunc angeli obuiam veniunt animæ: vt de B. Martino legitur. Passio dicitur: quia tunc corpus maxime patitur: & etiam in anima quando per violentiam abinuicem separantur: vnde sequitur quod obitus vniuscuiusq; potest passio nominari, quia sine amaritudine, & sine violentia quadã nulla anima de corpore tollitur. Assumptio proprie, dicitur transitus Beatæ Mariæ semper Virginis. Depositio proprie, dicitur depositio Beati Io. Euangelistę, qui locum sepulturæ viuus intrauit, & ita seipsum deposuit. Obdormitio vero dicitur mors sanctorum, quasi quies: nam sicut quis post somnum integer, & validior fit: sic sancti sine difficultate resurgent in corporibus glorificatis: quasi à somno euigilantes. Vnde Dominus de Lazaro dixit: Lazarus amicus noster dormit. 13.q.2.tempus. & 1. Thessalon. 4. Nolumus vos ignorare de dormiẽtibus, sicut & cæteri, qui spem non habent.

Illud autem notatione dignum est, quod nullus adscribendus est Catalogo sanctorum nisi per Romanum Pontificem: & nisi facta prius clara fide de illius vita, & miraculis: extra de reliqui: & venerat. sanctorum. c. 1. extra de testament. venerabili.

Sanctorum aliqui celebrantur sub festo duplici, alij semiduplici, & alij simplici: vt denotentur diuersa merita: iuxta illud Io. 14. In domo patris mei mãsiones multę sũt. Et quando occurrunt hæc festa infra tempus septuagesimę, cantica lętitiæ dicuntur (alleluia excepto) quoniam festa talia ad tempus paschæ pertinere noscuntur. Non cantatur vero alleluia, quia est magis canticum lætitiæ, quàm, Gloria in excelsis, & Te Deũ laudamus, quæ sunt magis obsecrationes, seu gratiarum actiones, quàm cantica lætitiæ. Non solemnizantur festa sanctorum veteris testamenti, quia descenderunt ad inferos.

Circa octauas sanctorum notandum est, quòd octauum diem Leuiticus insinuat, dicẽs. Dies octauus erit celeberrimus atq; sanctissimus. Sanè octauæ sanctorum ideo celebrantur: quia sicut primus dies significat natiuitatem eorum, scilicet qualiter cęlo nascuntur, & in societatem angelorum & sanctorum patrum, quando animæ eorũ à corporibus separantur; ita in octauis recolentes resurrectionem corporum congratulamur resurrectioni eorum.

Et quia sancti sunt infiniti, accipiẽdo infinitum eo modo, quo accipitur infinitum tempus; & non potest suppleri, ideo fit festum omnium sanctorum. Constantinus autem Imperator partes transmarinas petẽs, inuenit Eusebium Cesarien. Episcopum virum sanctissimũ, cui dixit: pete à me vnde Ecclesia tua ditetur. Ille vero respondit, Ecclesia mea satis abundat in diuitijs: sed

rogo

rogo te, vt mittas per partes mundi, & nomina sanctorum, & tempora passionum, & sub quibus. & qualiter, & in quibus locis passi sunt, rescribas: quod factum est. Et refert Eusebius, quod quolibet anni die plusquam quinque millium sanctorum festa cōcurrunt excepta die calendarum Ianuarij, quo intendebant gentiles epulis, & solemnitatibus, non ad martyrizandum sanctos. Hieronymus idem refert in epistola, quæ eius Calendario præponitur. Vnde Greg. ait: Totus mūdus plenus est sanctis. Et similiter Haymo dixit de angelis, quod si quis creaturas spirituales, videre posset, videret eas ebulire in aere sicut minimos atomos in splendore solis. Ad particularia festa accedamus, & primum de Apostolis in communi.

De Apostolis. Cap. 31.

APostolos Græce, Latine missus interpretatur: inde Apostoli dicti sunt, quia à Christo fuerunt missi euangelizare per vniuersum orbem. Ideo in prima antiphona ad matutinum dicitur, In omnē terram exiuit sonus eorum. ex Psal. 18. Cęli, idest Apostoli enarrāt gloriam Dei, &c. Ecce quomodo adaptantur psalmi in ipsis Apostolis in officio Apostolorum. Et ita aliæ antiphonę competunt ipsis Apostolis: ideo euangelium de aliquibus dicitur, Ecce ego mitto vos: quia omnes à Domino missi sunt. De quibusdam tamen Ecclesia facit officium proprium, sicut de Beato Petro propter priuilegium dignitatis. De Beato Paulo, quamuis nō sit de duodecim, propter priuilegiū prędicationis: & quia à Christo fuit missus post Domini ascensionem: ideo dicitur in festo commemor. vltimo die Iunij euāgelium, Ecce ego mitto vos. Et de Beato Andrea propter priuilegium crucis, quam ita ardenter prædicauit, concupiuit, & habuit.

In vigilijs Apostolorum dicitur pro introitu, Ego sicut oliua fructificaui: nam vere fructificarunt, quia per ipsos mundus ad fidem conuersus est. In festis vero solet cantari, Mihi autem nimis, idest valde, honorati sunt amici tui Deus: quia omnes Apostoli ab ipso Christo vocati sunt amici. Vos amici mei estis. Io. 15. Et quia amici probantur de dilectione, ideo sequitur versus: Domine probasti me (si diligo te) & cognouisti me, quia te dilexi moriendo pro nomine tuo. Matthæus autem habet pro introitu, Os iusti meditabitur sapientiam: quia à Diuo Hieronymo in homilia vocatur iustus, vt patet legenti in festo. Graduale, Cōstitues eos principes: quia super Ecclesiam sunt cōstituti principes. Vel, In omnem terram exiuit sonus eorum. Si autem considerес historiā in breuiario reformato ipsorum sanctorum, in cognitionē deuenies, quare huic Apostolo datus est talis introitus, epistola, graduale, versus, euangelium, offertorium,

rum, & postcommunio: & quod dicitur de Apostolis, idē dic de alijs sanctis, martyribus, & cōfessoribus, ac virginibus. Demptis autem sanctis priuilegiatis, multa inter se sunt communia omnibus Apostolis, vt videre potes in Missali reformato.

De Euangelistis. Cap. 22.

POst Apostolos Ecclesia veneratur etiam Euangelistas, qui nō solum prędicarunt, verumetiā euangelia scripserunt. Legitur Genes. 4. quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum paradysum, qui diuiditur in quatuor capita, scilicet Physon, Gyon, Tygrim, & Eufratem. Allegorice fluuius ille euangelica prædicatio est, quæ à Christo procedit, à quo omnis voluptas generaliter emanat. Venite inquit ad me, & ego reficiam vos: Iugum enim meū suaue est, & onus meum leue. Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.

Recte autem hæc prędicatio fluuio comparatur, tum quia reficit, abluit, & fęcūdat: tum quia fluuius dicitur aqua fluens: & vt Salomon ait: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans est fons sapientiæ: qui tam longe, lateq; defluxit, vt mundum repleuerit vniuersum: iuxta illud Matth. vlt. Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Hoc irrigat paradysum, idest fęcundat Ecclesiam: sicut dicitur ibi: Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.

Fluuius iste in quatuor capita diuiditur, quia prædicatio Iesu Christi in quatuor euangelia deriuatur: nam licet multi scripserint euangelia, Luca testante cap. I. tamen quatuor ab Ecclesia sunt recepta: videlicet euangelium Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis: quod factum fuit ad ostendendum duorum testamētorum concordiam: sicut enim in veteri testamēto vnus fuit legislator, scilicet Moyses, & quatuor maiores prophetæ, scilicet Isaias, Ieremias, Ezechiel, & Daniel, & duodecim minores prophetæ: & multi sapientes, nempe Iob, Dauid, Salomon, Iesu Syrach & alij; ita & in nouo testamento vnus fuit legislator Christus scilicet, quatuor Euangelistę, duodecim Apostoli, & multi alij Doctores, vt Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, & alij. Cæterum istorum potius quàm aliorum euangelia recepta sunt: tum quia ipsi diligentius, & apertius historiam euangelicam descripserunt, tum quia licet aliquando varia seu diuersa, nunquam tamen contraria seu aduersa scripserunt: tum quia isti quatuor animalium figuris in visione Ioannis, & Ezechielis præfigurati sunt. Ezech. I. & Apocal. 4 Matthæus per hominem, eo quod eius intentio præcipue circa scribendam Christi humanitatem versatur. Vnde à natiuitate Christi ex Maria, sumpsit exordium, dicendo, Liber generationis Iesu Christi. Marcus per leo-

nem in deserto rugiẽtem: eo quod eius intentio pręcipue circa describendam eius resurrectionem consistit. Vnde eius euangelium antonomastice legit in die resurrectionis. Dicitur etiam quod leo rugitu maximo tertia die suos catulos excitat: ita & Deus pater immensa potentia sua, filium suum tertia die suscitauit: vnde & Marcus ab exclamatione Ioannis in deserto, incipit. Lucas per vitulum, eo quod præcipue circa describẽdam Christi passioné, eius intentio versatur, in qua Christus se obtulit hostiã Deo patri, idem Sacerdos, & hostia. Vitulus enim erat hostia sacerdotalis: vnde à sacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudęæ Sacerdos quidam. Ioannes per Aquilam: quia cæteris tãquàm cum homine Domino in terra gradiẽtibus, ipse in cęlum ad scribendum Christi diuinitatem volauit, dicens: In principio erat verbum. (*Hunc locum sic expleuimus ex S. August. tract. 36. in Ioann. auctor enim vna cum Dur. lib. 7. c. 44. nu. 4. habebat, Quia cæteris cum Domino gradientibus, ipse, &c.*) Hæ siquidẽ quatuor principales intentiones designatę sunt per figuras illorum quatuor animalium: & quorũ quodlibet secundum visionem Ezechielis quatuor habet facies, quoniam omnes de singulis agunt: licet quidem principalius de quibusdam, præsertim cum omnes agant de Christo cui quatuor illæ figurę conueniunt. Fuit namque homo nascendo, leo resurgendo, vitulus moriendo, & Aquila ascendendo.

Vt autem melius intelligas, imagina aliquod animal habens caput quadratum, & in qualibet superficie imagina vnam faciem, videlicet à parte anteriori faciem hominis; à dextris faciem leonis; à sinistris faciem vituli; à parte posteriori faciem aquilæ à superiori. Quia vero facies aquilæ super alias eminebat propter colli longitudinẽ; ideo dicitur, quod erat desuper. Quodlibet etiã horum habebat quatuor alas. de pęn. dist. 2. pennata. Ideo lectiones primę ad matutinum sunt de Ezech. ibidem. Introitus autem sunt diuersi: similiter euangelia, vel quia de ipsis ibi fit mentio expresse vel tacite, vt in die sancti Lucæ. Designauit Dominus.

De Martyribus. Cap. 33.

Martyr Græce, Latine testis interpretatur: martyres enim testes sunt, quod Christus pro nobis omnibus passus est, & ipsi pro amore Christi. Solus B. Laurentius inter martyres vigiliam habet, atq; etiam proprium officium: sed in hoc, etiam D. Stephanus habet officium & nonnulli alij.

Et quoniam corona debetur martyribus, & palma; ideo de his fit sępe mentio tam in officio, quàm in Missa: scilicet Gloria & honore coronasti eum. Vel Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso. Circa euangelia, & epistolas,

ex

ex vltis illorum rationem conijcies.

De Confessoribus. Cap. 34.

Confessores dicuntur laudatores: licèt autem tam martyres, quàm virgines, quàm etiam omnes sancti veri sunt Christi confessores; martyres tamen, quia in irascibili vincunt, transcendunt & super lucrantur speciale vocabulum martyrum; & virgines quia vincunt in cõcupiscibili, nomen virginum: & doctores quia superant alios in rationabili, nomen doctorum: hinc est quod martyres, & virgines, & doctores aureola decorabuntur.

Confessores item sunt in duplici differentia, alij sunt episcopi, & alij non episcopi. De episcopis dicitur Introitus, Statuit ei Dominus, vel Sacerdotes Dei; Sacerdotes inquã per antonomasiam. Epistola: Ecce Sacerdos magnus. Eccl. 44. Ipsi enim sunt magni Sacerdotes. In offerenda dicitur: Inueni Dauid seruum meũ, &c. De cõfessoribus non pontificibus, dicitur, Os iusti, vel Iustus vt palma. Et quouiam seipsos nihil fecerunt, ideo quandoq; est epistola, Spectaculũ facti sumus. 2. Cor. 4. vnde sequitur ibidem. Nos stulti propter Christum: & aliæ dicuntur epistolæ secundum diuersas rationes ex se patentes.

De Virginibus. Cap. 35.

Officium matutinale Virginum maxima ex parte sumitur ex psalmo 44. Eructauit cor meum: in quo agitur de laudibus sponsi, & sponsæ. Virgines enim sunt sponsæ Christi: quæ sequuntur agnum quocunq; ierit, in corpore, & in anima, propter integritatem corporis & animæ. Hæ etiam Virgines sunt in duplici differentia: aliæ sunt virgines & martyres, aliæ virgines tantum & non martyres. De virginibus & martyribus, est introitus, Loquebar de testimonijs tuis, vt fecit B. Catherina. Vel Me expectauerunt peccatores, vt in festo S. Agnetis, quæ fuit sollicitata de luxuria. Vel, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, vt fecit Lucia, quæ à Paschasio pręfecto nõ potuit de Christiano proposito mutari, nolens iniquitatem facere, vt erat virginitatem amittere, idolaque colere. Epistola, Confitebor tibi Domine, Eccles. 51. Vel, Domine Deus exaltasti ibidem. 31. Euãngelium, Simile est regnum cęlorũ Thesauro abscondito in agro. Matth. 13. Vel, Simile est decem virginibus ibid. 25.

Et quia virgines sunt spõsę Christi, ideo dicitur, Veni sponsa Christi. De virginibus tantùm dicitur alia epistola. j. Cor. 7. De virginibus præceptum Domini non habeo. Ex his, quæ dicta sunt, & particulariter dicentur, in singulis mensibus, vnusquisq; per se cognoscet, quare talia recitentur.

Dicamus ergo secundum quemlibet mensem iuxta ordinem Missalis noui, incipiendo à mense Decembri, siue à festo S. Andreæ in fine mensis Nouembris.

De festis mensis Nouemb. partim, & Decembris. Cap. 36.

29 VT autem iuxta ordinẽ Mis-
& salis incipiamus, adest pri-
30 mum vigilia S. Andreæ, & habet Missam de proprio, quia priuilegiatus, vt dicim⁹: similiter in die. Epistola vigiliæ, Benedictio Domini super caput iusti; est, quia & populus vniuersus dixit, Ne interficias hominem Deo carum, iustum, mãsuetum & pium. Euangelium de proprio. Similiter & in die.

6 In festo S. Nicolai Episcopi, introitus, Statuit ei Dominus, &c. & principem fecit eũ super suã Ecclesiam. Epistola, Mementote præpositorum vestrorum, quia ipse fuit præpositus, & episcopus vigilantissimus, & beneficus: vnde ibi dicitur: beneficentiæ autem communionis nolite obliuisci. Nam suis pecunijs tres filiæ cuiusdam ciuis in matrimonio iunctæ sunt: & ita obseruauit illud quod docet D. Paulus in hac epistola; & ideo legitur in hac die. Graduale. Inueni Dauid: quod dicitur de multis episcopis. Propter quod notandum est, quod ter fuit vnctus Dauid. Primo in domo patris à Samuele, quando puer erat, & oues patris sui pascebat. 1. Reg. 16. Secundo post mortem Samuelis in Hebron super solam tribum Iuda. 2. Reg. 2. Tertio super totum regnũ Israel. 2. Reg. 5. Dauid erat dux populi Dei, sic iste Episcopus, qui gerit typum Dauid, super populum sibi creditum. Et sicut ille Dauid ter vnctus fuit, sic iste episcopus, primo in baptismo, secundo in sacerdotio, tertio, in episcopũ, & quarto si est Papa, in summum Pontificem. Hæc regula seruetur in alijs Pontificibus, nam eadẽ est ratio de vno ac de omnibus. Inueni inquit, quia elegit eũ Deus in episcopum: quia est fidelis seruus: & manus mea, idest potestas mea auxiliabitur ei, contra aduersa, &c. in secunda parte omnia particularius declarabuntur.

7 In festo sancti Ambrosij Episcopi, & Ecclesiæ Doctoris introitus est, In medio Ecclesiæ, propter priuilegiũ prædicationis, vt faciunt omnes doctores, vt fecit Ambrosius, Augustinus, Hieronym. alijq; doctores, in cuius festo recitatur introitus iste: quod etiam dicitur in festo S. Ioannis Euangelistæ propter eandem rationem. Epistola doctorum est, Testificor corã Deo. 2. Tim. 4. vbi Apostolus hortatur Timotheum episcopum, & discipulum suum, vt fungatur suo officio, scilicet, arguere populum sibi traditum, & tamquam gregem suum pascendo illum verbo & exemplo: & hoc agere debent oẽs, qui profitentur docere alios. Et quia ibi doctores sua doctrina condiunt mentes hominum, atq; illuminant animas suarum ouium per exempla: ideo est euangelium: Vos estis sal terræ, &c. Matth. 5. vbi Dominus hortatur, vt prælati sint lumina, vt possint lucere, & præire alijs. Eadem

dem ratio valet de alijs doctoribus, vbi legitur hæc epistola, & euangelium.

21 In festo sancti Thomæ legitur illud euangelium, quia ibi fit mentio de eo, cætera sunt de communi Apostolorum.

26 In festo sancti Stephani introitus est, Sederunt principes; nã principes Sacerdotum, & Scribæ fecerunt consilium contra ipsum. Nonnulli dicunt non cõsummasse martyrium hac die, sed tunc quando celebratur eius inuentio: nihilominus Augustinus, & Fulgẽtius in homilijs aperte asserunt, quod hac die passus sit: & Ecclesia hoc celebrat. Epistola est de proprio. Stephanus Græce, Latine corona. Protomartyr, idest primus martyr.

27 In festo sancti Ioannis omnia de proprio recitantur in Missa: & aliqua etiam suprà tacta sunt. Hic notatur, quòd triplex est martyriũ. scilicet voluntate, & opere: & tale fuit martyrium D. Stephani. Voluntate & non opere, quale fuit martyrium Ioannis Euangelistæ, qui fuit martyr, vt dicitur in antiphona, ¶In feruentis olei dolium. Tertium est martyrium opere, sed non voluntate, & tale fuit martyrium Innocentum, quod tertium locum obtinet in dignitate, & inter festa martyrũ: ideo propter hoc celebrat Ecclesia hæc festa post natalem Domini: vt omnia genera martyrum honorent Christi natiuitatem. Sanctus enim Io. obijt in die sancti Io. Baptistæ.

28 In festo Innocentium non dicitur Gloria in excelsis, nec Te Deum laudamus, quia post martyriũ descenderunt ad lymbum. Vel dicas, & forte melius, quod Ecclesia volens nos coniungere in hac festiuitate animabus deuotarum mulierũ de morte horum puerorũ plangentium, & dolentium: ideo causa tristitię earum, cantica lętitiæ subticet. Ideo legitur Ierem. 31. de Innocentibus, Vox in Rhama, idest in excelsis audita est, quę de Beniamitis exponitur. In octauis cantantur cantica lætitiæ, pro significatione gaudij, quod accepturi sunt in octaua, idest in resurrectione: quia licet ad inferos descenderint, resurgent tamen nobiscum in gloria. Nam octauæ festiuitatum celebrantur in memoriam generalis resurrectionis, quam significant. Fit festum hac die, licet hac die non sint passi, vt caput Christum omniũ genera martyrum sequerentur. Epistola: Apocal. 14. Vidi supra montem: vbi dicitur, virgines enim sunt.

29 Circa festum D. Thomę archiepiscopi, quia ipse ꝓ Ecclesia Dei multa passus est, & bonus pastor extitit, & constanter regiæ cupiditati obstitit: neq; territus est videndo se eijci in exilium; & non tantum se, sed & suos consanguineos vtriusq; sexus & ætatis: merito legitur euangelium, Ego sum pastor bonus: qui tandem posuit animam pro liberatione suorum. Introitus est, Gaudeamus omnes in Domino, quod paucorum est, quia est introitus magnæ exultationis & gaudij:

dij: & hoc ideo fit, quia iuit lætanter ad martyrium: vt legitur in breuiario: ego pro Ecclesia Dei libenter mortem subibo. Hac etiam de causa legitur in festo sanctæ Agathæ, quia de ea dicitur: Agatha lætissime, & glorianter ibat ad carcerem, &c. in cuius festo recitantur psalmi de communi vnius martyris, quia viriliori modo se habuit, quam cæteræ virgines: idem dicitur de sancta Agnete. ex dictis satis patebit ratio de alijs sanctis. De natiuitate supra dictum est: de sancto Siluestro nihil est, quod pro nunc dicamus.

De Festis mensis Ianuarij. Cap. 37.

18 Dimissis festis minus dignis scitu, primo occurrit festũ Cathedræ, quando D. Petrus Romæ primum sedit: deinde etiam festat quando sedit Antiochiæ; nam ibi fecerũt primo Ecclesiam, in medio cuius posuerũt sedem altiorem vt à cunctis videri, & audiri posset; ac desuper illum sedere fecerunt: tunc impletum est illud Psal. 106. Exaltent eum in Ecclesia plebis, & in Cathedra seniorum laudent eũ.

25 Circa Conuersionem D. Pauli, dicendum quòd celebratur triplici de causa. Primo propter exemplũ, ne quisquam quantumcunq; peccator desperet de venia, quando tantum in culpa cõspicit postmodum talem fuisse in gratia. Secundo propter gaudium: sicut enim Ecclesia magnam habuit tristitiam in eius persecutione: ita maximam habuit lætitiam de eius conuersione. Tertio propter miraculum, quod Dominus in eo ostendit: dum de sæuissimo persecutore fecit fidelissimum prædicatorem: hæ omnes causæ non concurrunt in conuersione aliquorum aliorum sanctorum, & ideo Ecclesia non celebrat illas, sicut facit istam. Missa est de proprio.

De Festis mensis Februarij. Cap. 38.

1 Prima festiuitas est D. Ignatij, qui fuit tertius Episcopus post Petrum Antiochiæ. Cantatur introitus. Mihi autem absit gloriari. Gal. 6. quia dum esset ligatus atq; incatenatus pro Christi amore, scripsit fidelibus (vt refert Hieronymus, & habetur in breuiario) Nũc, inquit, incipio esse Christi discipulus. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossium, & tota tormenta diaboli in me veniant: tantum Christo fruar. Et quia non potuit separari à charitate Christi in tantis tormentis legitur epistola Rom. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? Ideo etiam legitur euangelium, Nisi granum frumenti cadens in terrã: quia ibidem in lectionibus legitur illũ dixisse, frumentũ Christi sum, &c. Ioan. 12. Introitus hodier. legitur etiam in festo sancti Francisci propter vulnera à Christo suscepta: & si in aliquibus alijs legatur erit propter eandem causam.

2 Circa festum Purificationis notandum est, quod inter omnes sanctos

ctos Gloriosa Dei genitrix virgo sē per Maria primatum obtinet, vt po te quæ est sanctis dignior, & excellentior vniuersis, extra de pęnit. & remiss. noua. In cuius honorem Ecclesia, in quatuor anni temporibus, quatuor solemnes celebrat festiuitates, videlicet, Annunciationem, Assumptionem, Natiuitatem, & Purificationem. Omni enim tempore ipsam in memoriam habere debemus, quæ omni tempore ad filium suum pro nobis peccatoribus intercedit: quarum duæ sunt & filio & matri communes, scilicet Purificatio, & Annunciatio. Aliæ autem soli matri competunt.

Est igitur hodie festum duplex, primo quo ad partum, quod dicitur festum Ipantis, idest obuiatio; quia in illa solemnitate Anna prophetissa, & Simeō obuiauerunt B. Mariæ venienti filium suum Christum in templum præsentare siue offerre. Vel dicitur Ipanti eo quod Christus in templo est præsentatus.

Secundo quo ad parientem, & dicitur festum Purificationis, quia Beata Virgo licet non indigeret Purificatione, nec legi Purificationis obnoxia teneretur, quia nullo modo immunda fuit, nec peperit concepto semine; tamen voluit obseruare præceptum.

Fit autem hodie processio generalis, quæ significat processionem illam, scilicet quam Beata Virgo & Ioseph in templum fecerunt. Et quia debemus ad imitationem Simeonis Christū portare, & deitatem, & humanitatē credere, vt fecit ipse, ideo distribuuntur cādelæ, per quas significatur vtrumq;, quas ferimus in processione. Per ceram enim humanitas Christi, per lumē deitas, quia Deus noster ignis consumēs est Deut. 4. Per ellychniū in cera anima candidissima: vel deitas in carne latens: vel secundum alios mortalitas intelligitur.

Rursus candela accensa, est fides cum bona operatione: nam sicut candela sine lumine mortua dicitur, & lumen per se absque candela non lucet, sed mortuum esse videtur: sic & operatio sine fide, & fides sine operatione, mortua esse dicitur. ellychnium sub cera occultatum recta intentio est. De Missa dicetur in secunda parte: quæ ibi dicuntur pertinent ad puerperas, ex Malachia.

De Festis mensis Martij. Cap. 39.

25 FEstum Annunciationis Beatæ Mariæ est, quoniam angelus ei bona portauit nuncia, & ipsa Saluatorem concepit. Tunc impletum est illud Isa. 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &cæt. Missa communis est & Verbo incarnato, & ipsi Deiparæ. In mense Aprilis nihil est, quod sit scitu necessarium.

De Festis mensis Maij. Cap. 40.

2 PRimo occurrit sanctus Athanasius Episcopus, & Ecclesiæ

stæ doctor, qui habet aliam epistolam & euangelium ab alijs doctoribus diuersam: propter fugam, & quia sex annos in sicca cisterna se abdidit: ideo in epistola dicitur: persecutionem patimur, sed nõ derelinquimur,&c. 2. Cor. 4. Euangelium: Cum persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam Mat. 10. Ex his exemplis, & similibus cito cognosces, ac habebis intentum. Similiter in festo sancti Paulini legitur epistola, Scitis gratiam Domini, quoniã propter vos egenus factus est. 2. Corin. 8. quia vendidit seipsum vt redimeret filium illius viduæ: vt Christum imitaretur.

3 Circa inuentioné Crucis, sciendum est quod in sancta cruce Domini secunda spes habetur. Sicut enim Beata Virgo portauit Dominum, ita & sancta Crux suo modo. Et sicut Dominus dat aquis baptismalibus sanctificare, & alijs sacramentis, ita per tactum dominicæ carnis sanctificatum fuit lignum, vt nos suo modo sanctificare possit: & quia ita Crux saluat per talem effectum, quem habet, ideo de ea cantatur, o Crux splendidior, &c. & quia finis Crucis est gloria: ideo in fine pluriũ antiphonarum de Cruce dicitur alleluia.

Solet quæri à quibusdam quare fit festum de Cruce, in qua Christus fuit dehonestatus, & non de asina, in qua fuit valde honoratus. Ad quod respõdetur, quod honor, quẽ in asina accepit, terrenus fuit, nec curandum est de terrenis & transitorijs: sed de Cruce est curandum, quia inde salus prodijt, ideo dicitur, Nos autem gloriari oportet, in introitu. De inuentione habes historiam in breuiario Romano.

8 De apparitione sancti Michaelis notandum est, quòd Ecclesia celebrat hanc festiuitatem duabus de causis. Prima est quia Angeli nobis ministrant: vt habetur Heb. 1. Secunda ratio est, quia pugnãt pro nobis contra angelos malos: de hac pugna dicitur Apoc. 12. Factum est prælium in cęlo. Hoc bellum maxime erit tempore Antichristi, & in morte martyrum fuit; & etiã semper est; & eiectus est draco de cęlo, idest de cęlestibus hominibus, & deiectus in corda malorũ hominũ, huius autem belli princeps est Beatus Michael, & ideo fit ei festum: & sub hoc nomine Ecclesia solemnizat etiam angelos cęteros: vt patet in collecta. Congaudendo ergo Ecclesia angelis dicit in Introitu: Benedicite Dominum omnes angeli eius: & quia angeli laudant Deum, & nos similiter Deum laudare debemus: ideo sequitur Benedic anima mea Dominum. Et quoniã parati sunt offerre orationes nostras, ideo in offertorio dicitur: Stetit angelus iuxta aram tẽpli habens thuribulum aureum, idest orationes nostras, in manu sua.

De Festis mensis Iunij. *Cap.* 41.

11 Barnabas inter discipulos dicitur Apostolus quia missus segre-

segregate mihi Saulum, & Barnabam, &c. Act. 13. ideo propter prędicationem sic vocatur.

24 Quoniam vt dicitur Matt. 11. inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, non iniuria Ecclesia celebrat festum de eo: facitq, ei duplex festum, scilicet Natiuitatis, & Decollationis. Natiuitas autem celebratur propter quatuor causas. Primo propter historiam, quę habetur apud Lucam. c. 1. vbi dicitur: & multi in natiuitate eius gaudebunt; vnde fertur, quod etiam Saraceni celebrant eius festum. Secundo propter allegoriam, & mysterium: quia per Ioannem figuratus est ortus gratiæ, quam nobis attulit Christus: vnde Ioannes, Domini gratia interpretatur. Ipsum enim Christum Ioannes præcessit, in annunciatione, in natiuitate, prędicatione, passione, & ad inferos descensione. Tertio quia fuit in vtero sanctificatus. Quarto quia ipse prius annunciauit æterna gaudia: & ideo dicitur lucifer & turtur. Cant. 2. Vox turturis audita est in terra nostra. Dictus est lucifer, quia obtulit nouum tempus. De ipso prophetauerunt Isaias, & Ieremias ipso vitæ actu, quia fuit eis similis. Ieiunamus in eius vigilia, quasi compatientes ei, qui in deserto ieiunauit, ac asperam vitam duxit. Fuit enim Ioannes quasi lapis angularis, idest vetus & nouum testamentum coniungens. Fuit etiam medius inter vtrumq; testamentum: quia fuit finis veteris, & initium noui testamēti: nam & lex, & prophetæ vsq; ad Ioannē videlicet inclusiue fuerunt: hinc est quod huius dici officium partim de veteri, & partim de nouo est testamento. Vnde etiam magis solemnizamus propter mysterium, quam propter personam. In hoc festo non frequentatur alleluia in tertio nocturno, sicut fit in alijs festis, quia ipse figurat legem: & quia etiam natale huius fuit ante Christi resurrectionem, & ante gaudium. Fiunt in vigilia eius luminaria, & ignes in aliquibus locis, quæ omnia significant sanctū Ioannem, qui fuit lumen & lucerna ardens: vel quia precursor lucis quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Eius cineres reseruantur apud Serenissimam Rempublicam nostram Genuensem in nobilissimo, & ditissimo sacello.

29 Circa festum Apostolorum Petri, & Pauli, nota, quod licet concurrant eodem die: Beatus tamē Greg. instituit vt tantum officium B. Petri ipso die celebraretur, tum quia tali die Ecclesia Beati Petri fuit dedicata: tum quia ipse prior fuit conuersione: tum quia maior dignitate, quoniam Romanæ Ecclesię tenuerat primatum. Vnde collecta tantum est communis. In sequenti vero die fit festum Beati Pauli. Vbi etiam notandum est, quod quādocunq; fit officium de vno, fit commemoratio de alio, & hoc ideo fit, quia quomodo in vita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt se-

parati. Statura Petrus fuit minor quàm Paulus. Vnde cum Constantinus vellet eorum corpora separare, & dubitaretur, quæ cuius ossa forent: diuinitus responsum est. Maiora ossa sunt prædicatoris: Minora vero piscatoris. Cometa magnum apparuit Romæ ante eorum aduentum: vt legitur in antiquis historijs.

De Festis mensis Iulij. Cap. 42.

10 Circa festum septem fratrū, introitus respicit hos pueros: & euāgelium respicit matrem: quia fęlicitas mater horum sanctorum effecta est mater Christi prædicando Christum. Sicut epistola in festo S. Alexij respicit ipsum, qui spreuit paternas diuitias ob amorem Iesu Christi.

22 In festo sanctæ Mariæ Magdalenæ commendatur eius amor erga Christum in epistola, quæ ei bene competit, dùm quærebat ipsum ad monumentum. Hodie mutatus est hymnus ad vesperas: incipitq; Pater æterni luminis, loco, Lauda mater Ecclesia. Ex precepto Clementis octaui.

23 Circa festum S. Apollinaris dicitur in collecta, Apollinaris Sacerdotis, & non facit mētionem de episcopali dignitate, quia à principe Apostolorū ordinatus fuit, ideo per antonomasiā dicitur sacerdos: vel in detestationē sacerdotum idolorum, qui eum persequebantur, qui quidem non erant veri sacerdotes, sed potius fascinatores ac superstitionibus dediti. Et quia gregem pascebat verbo, & exemplo, merito legitur epistola Petri: vbi de hoc fit mentio. Cætera patent. In festo sanctæ Annæ dicitur, Gaudeamus, quia protulit Virginem Mariam, quæ fuit totius mundi gaudij causa.

De Festis mensis Augusti. Cap. 43.

1 In primo die Augusti duo festa occurrunt scilicet de S. Petro ad vincula, & de Machabæis: de his ergo dicamus. Primo, secundū Bedam festum B. Petri ad vincula taliter fuit institutum. Theodosia vxor Theodosij secundi Imperatoris Ierosolymam proficiscens vidit in Alexandria festum celebrari in Kalendis Augusti ad honorem Cęsaris Augusti de triumpho habito, de Cleopatra Regina Ægypti, & de Marco Antonio eius viro: vnde vehementer doluit, quòd damnato, & Gentili tantus honos exhiberetur. Veniens autem Ierosolymā, catenas quibus Petrus sub Herode fuit alligatus, acquisiuit, & Romam rediens eas summo Pontifici præsentauit, qui alias catenas, quibus sub Nerone fuerat alligatus apportari præcepit: quæ se tangentes vsque adeo sunt miraculosè coniunctæ, acsi semper fuissent eædem. Theodosius tunc ad honorem Beati Petri Ecclesiam ædificauit; & ibi catenas imposuit, quæ dedicata est in Calendis Augusti, vt solemnitas piscatoris obfuscaret solēnitatē Imperatoris; & catena Petri extingueret

gueret torquem Augusti. Secunda causa fuit ob memoriam liberationis Petri de carcere.

Hac etiam die fit cōmemoratio de Machabæis: quod de nullo sanctorum veteris testamenti fit exceptis Innocentibus. Et hoc propter quatuor. Primo quia passi sunt propter obseruationis legem. Secundo propter martyrij prærogatiuã, quia inaudita supplicia pertulerunt, vt legitur in historia scholastica; ideo in hoc priuilegiati vt eorum passio celebretur. Tertio quia ipsi fuerunt septem fratres: & numerus septenarius est numerus vniuersitatis: Vnde in eis significãtur omnes martyres veteris testamenti celebritate digni: & omnibus illis in istis reuerentia exhibetur. Quarto quia ipsi ostenduntur in exemplum martyribus noui testamenti: vt sicut illi pro legis Mosaycæ obseruatione passi sunt: ita multo magis nos, si necesse fuerit, parati simus pro lege euangelica: & secundum hoc magis celebratur hoc festum, propter significatum, quàm propter significans.

10 Circa festum S. Laurentij nota, quòd post Beatũ Stephanum ipse obtinet primatum inter martyres. Vigiliam habet, non quia maiorem pęnam sustinuerit: sed propter officium prędicationis, & propter martyrij locũ, quia Romæ: & propter bonam administrationẽ thesaurorum Ecclesiæ. Vnde in introitu dicitur, Dispersit dedit pauperibus, in vigilia: & in die dicitur, Confessio & pulchritudo: quia propter confessionem fidei fuit afflatus, & exaltatus, & apparuit eius sanctitas cum non timuerit sic pro Christo tormẽtari: quia vero in tormentis, iubilabat ac Domino laudes cantabat, ideo sequitur, Cantate Domino cãticum nouum. epistola, Qui parce seminat, 2. Cor. 9. agitur de largitate eleemosynarum facienda pauperibus: quod præceptum diligentissime B. Laurẽtius impleuit, qui thesauros Ecclesiæ dedit pauperibus. Euangelium, Nisi granum frumenti, Io. 12. agit Dominus de ministris suis, & de eorum præmio. Et quia priuilegiatum ministeriũ est prędicatio, & confessio nominis Christi coram regibus & principibus: ideo in offertorio repetitur, confessio & pulchritudo, &c.

15 De festo assumptionis Beatæ semper Virginis ait D. Hieronym. quomodo B. Maria adsũpta fuerit, siue in corpore, siue extra corp⁹ nescio Deus scit. Augustinus vero ait, quod in corpore: veritas tamẽ est, quod primo adsũpta est in anima. Refert Ephirius, quod Beata Virgo quando Christum cõcepit, erat annorum quatuordecim, & in decimoquinto anno ipsum peperit: & cum eo mãsit triginta tribus annis: & post mortem Christi superuixit 24. annis: alij dicunt quod duodecim annis tantum superuixit filio: hoc autem ftãte sexagenaria est adsumpta: cum Apostoli totidem annis prædicarunt in Iudæa, & circa partes illas. Lectiones matutinales sunt de libro canticorum, qui li-

bet est de amoribus, quia in carne manēs suauiorem habuit dilectionem, quàm aliqua creatura in carne viuens, Christo excepto: ideo propter excellentem charitatem, quam habuit in terris, meruit ascendere super angelos: & in carne præter carnem viuere, non terrena, sed cœlestis vita est. Et quia gaudendū est de tanta festiuitate, ideo introitus est, Gaudeamus. Epistola, In omnibus requiem quæsiui. In omnibus enim quæsiuit vitam æternā, & ideo habuit illam. Et quia Dominus in vtero Beatæ Virginis requieuit, ideo ipse dedit illi suum tabernaculum, id est cœlum. Euangelium, Intrauit Iesus Luc. 10. quod illi recte congruit, secundum allegoriam. Intrauit enim Iesus in quoddam Castellum, id est, in Beatā Virginem, quæ dicitur castellum, quæ est terribilis dæmonibus, & bene se muniuit contra diabolum & vitia. Diminutiuè autem dicitur castellum propter humilitatem. Et dicitur quoddam propter singularitatē: quia nec primam similem visa est, nec habere sequētem. Et quoniam hæ duæ sorores significant duas vitas, scilicet actiuam & contemplatiuam, quæ duæ vitæ plene fuerunt in Beata Virgine Maria, ideo legitur hoc euangeliū: nulla enim creatura seruiuit Christo maiori dilectione, quàm fecit ipsa. Diligentissime nutriuit Christum, & tulit in Ægyptum: & ita fecit officium Marthæ. De vita contemplatiua dicitur: Maria cōseruabat omnia verba hæc cōferens in corde suo: immo etiam statim, vt genuit, adorauit: ecce, quanta in ipsa erat sapientia.

29 Festum autē Decollationis Beati Ioannis Baptistæ celebrat Ecclesia, quia pro veritate mortuus est; sed non ita solemniter sicut festum natiuitatis, quia descendit ad inferos, sicut ait Gregorius super illud, Tu es qui venturus es. Fuit decollatus in tempore paschali per Herodem regem anno 32. à natiuitate Domini. Nota tres fuisse Herodes, quos eorū infamis crudelitas fecit famosos. Primus Ascalonita à quo Innocentes occisi sunt. Secundus Antippas qui decollauit Ioannem. Tertius Agrippa, qui Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit. vnde versus.

Ascalonita necat pueros, Antippas Ioannem,
Agrippa Iacobum: claudens in carcere Petrum.

Sane decollato Ioanne discipuli eius corpus sepelierunt in Sebasta vrbe Palestinæ, & caput in Ierusalem humatū est iuxta Herodis habitaculum; & vbi corpus sepultum iacebat, multa Deus miracula operabatur: vnde multitudo Christianorum illuc confluebat. Quod cum cerneret Iulianus Apostata, iussu eius Gentiles ad dedecus S. Ioannis confregerunt Mausoleum, & ossa eius per agros sparserunt. Sed cum Christiani illuc venirent, & miracula non cessarent, iterum Gentiles ossa collegerunt, & combusserunt: sed digitus ille, quo Dominum mō-

strauit,

ſtrauit, dicens: Ecce agnus Dei, non potuit comburi. Vnde hoc feſtum de decollatione, & cõbuſtione oſſium eſt, ſecũdum Magiſtrum Guilbertũ, quod celebrat Eccleſia, quaſi pro iam mortuo, ſecundum martyrium: quia in ſuis oſſibus, quodammodo paſſus eſt. Hoc ergo feſtum poteſt eſſe de decollatione, vel de collectione oſſium, vel de dedicatione Eccleſię ad honorem illius in Marianam, vel de reuelatione; quia B. Ioa. reuelauit caput ſuum duobus monachis orientalibus.

De Feſtis menſis Septemb. Cap. 44.

8 PRimo occurrit natiuitas Beatæ ſemper Virginis Mariæ: & merito Eccleſia hoc feſtum celebrat iuxta illud Pſal. 45. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. Sanè hoc feſtum olim nõ celebrabatur; ſed quidã vir religioſus pluribus annis audiuit angelos gaudere in hac nocte ſolemnizantes in cęlis, cui cauſam quęrẽti reuelata eſt: ſcilicet, quoniam Beata Virgo nata fuit in illa nocte; quod poſtea ſummus Pontifex autenticauit, & feſtũ celebrari præcepit: vt in ſolemnizando cõformemur ipſis angelicis ſpiritibus. Innocentius Papa quartus inſtituit, vt cũ octaua celebraretur: & hoc ideo fuit, quia vacante ſede, Cardinales inter ſe non cõcordabant, vnde vouerunt ſtatuere huic feſto octauam, quo facto voto ſtatim inter ſe conſenſerunt, & creauunt Pontificem: hoc fuit anno Domini 1255 Et quia hoc apportauit gaudium. (nam ita Eccleſia multa patiebatur damna propter ſedẽ vacantem) ideo tunc ordinata fuit antiphona: Natiuitas tua Dei genitrix virgo gaudium annciauit vniuerſo mundo. Legitur de genealogia Saluatoris: immo & Beatę Mariæ quia origo eius per virum ſuũ monſtratur, inquit Hieronymus in homilia. Eccleſia tres ſolemnizat natiuitates. Ioannis Baptiſtæ, Beatæ Mariæ, & Ieſu Chriſti Domini noſtri: ſiquidem Ioannes fuit lucifer: quia ſicut lucifer præcedit ſolem: ſic Ioãnes Chriſtum. Maria fuit aurora: Natiuitas Chriſti ortus ſolis: quia in eo ſplendor patris apparuit. Et prædictæ tres natiuitates deſignant tres ſpirituales natiuitates. Renaſcimur enim cum Ioanne in aqua: cum Maria in pęnitentia: & cum Chriſto in gloria: *(Verba ſunt Dur. lib. 7. cap. 28. ad fi. cautè tamen legẽda, & ad animi, dolores, mærorēq; ipſius Virginis referẽda, nec non ad ieiunia orationes, & omnium virtutum actiones, quibus pęnitentes ſatisfactionis, emendationiſue gratia ſeſe exercent; quæ non in id ipſa Virgo, ſed ad vitam ſanctiſsimam celeſtemq; iugiter agendam, ac ſuo homines exemplo ad ſalutem promouendos adhibuit. Sanè B. Mariam ſuſcepiße omnia Sacramententa prætorquàm ordinis, & qua ratione, ac modo auctor eſt Alber. Magnus relatus à D. Anton. p. 4. tit. 15. cap. 16. §. 2. vſq; ad fi. cap. & à P. Caniſio, De Maria Deip. Virg. lib. 1. cap. 9. ad fi.*

ad fi. qui etiam cap. 13. e.l. eam inquit à D. Ignatio vera pœnitētia magistram appellari: Ac pœnitentia, vt virtus est, in B. Virgine fuisse, dici potest, secundum habitum non secundum actum, ex mente S. Thom. p. 1. q. 95. art. 3. vide lect. 8. in 8. Assumpt. ex S. Bern. serm. 2. ad fi.) Cū ergo oporteat, quod contritio præcedat natiuitatē baptismi in adultis: & natiuitatē gloriæ similiter: ideo merito illæ duę vigilias habent. Sed cum pœnitentia tota sit pro vigilia: non oportuit quod ipsa vigiliā haberet. & ideo caret vigilia: siue non ieiunatur, nisi forte ex deuotione vel voto.

14 Circa exaltationem sanctę Crucis nō ita solemnizat Ecclesia, sicut facit in inuētione eiusdem propter authoritatem instituentis. Nam illud festum inuentionis à Papa Eusebio: istud autē ab Imperatore Eraclio statutum fuit. In hoc festo dicitur epistola, quæ dicitur in ramis palmarum, quia in ea agitur de exaltatione sanctæ Crucis. Euāgeliū quoq; est de exaltatione Crucis ibi: Ego si exaltatus fuero à terra.

21 De festo autem sancti Matthæi cum alijs euangelistis simul dicamus. Beatus Matthæus fuit Leuita, Erat autem Hebræus: & ideo euangelium Hebraicè scripsit Hebræis in Iudæa: sed postea liber eius trāslatus fuit in Græcum, deinde in Latinum. Euangelium, quod ipse manibus proprijs scripsit, cum ossibus Beati Barnabæ repertum est: quod quidem euangelium Beatus Barnabas secum ferebat: & super ægros impositum tam fide Barnabę, quàm merito Beati Matthæi illos cōtinuo liberabat. Matthæus edidit euangelium Aquileiæ anno Domini 44. Prędicauit sub Caio Caligula. Ioannes autem scripsit sub Nerua. Marcus sub Nerone. De Luca verò incertum est. Qui Lucas fuit natione Syrus Antiochensis pictor, & medicus: & secūdum Hieronymum fuit Apostolorum discipulus, & nō Domini; venit enim ad fidem post resurrectionem Domini, vt legitur in Glos. super Exod. scripsit euangelium in Achaia. Composuit etiam Acta Apostolorum: fuit discipulus Beati Pauli: à quo didicit quod docuit: sicut & Marcus à Beato Petro didicit: tamen etiam & ab alijs, qui in principio cum Domino fuerūt, vt ipse testatur nonnulla didicit: dicens, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt. Creditur tamen quod ipse ad Beatam Virginē tamquam ad arcam testamenti recurrens ab ea de multis certificatus fuit, præcipue de his, quæ sibi soli constabant: sicut de angelica annunciatione, & Christi natiuitate: de quibus ipse solus scripsit. Et ita habes etiam mensem Octobris: in epistola Diuus Paulus facit mētionem de Luca.

De Festis mensis Nouemb. Cap. 45.

1 PRima die occurrit festū omnium sanctorum: de qua festiuitate sciendum est; cūm singula Roma-

Romanorum idola Romæ templũ habere nõ possent, Romani vnum templum in honorem Cybeles matris deorum (vt dicebant ipsi) & omnium Deorum ipsorum fecerunt, quod dictum est Pantheon, a pan quod est totum, & theos Deus. Successu vero temporum Bonifacius Papa petijt à Phoca Imperatore tẽplum illud sibi dari: quo obtento, illud dedicauit quarto idus Maij ad honorem Beatæ Mariæ Virginis & omnium martyrum: & dictum est festum illud Beatæ Mariæ ad martyres. Nondum enim tunc fiebant festa confessorum, sed martyrum tantum. Statuit idem Papa vt singulis annis illa die celebraretur festum de martyribus, sicut in Calendis eiusdem mẽsis festum omnium Apostolorum celebrabatur, quod nunc fit tantum de duobus, scilicet Iacobo & Philippo. Verum Gregorius quartus, hoc festum martyrum transtulit ad Calẽdas Nouembris, vt tunc collectis terrę frugibus conuenientes ad hoc festum posset copiosius victualia inuenire, (nam multi confluebant ad illud festum) instituens tunc fieri festum non solum Apostolorum & martyrũ, sed etiam Trinitatis, & Angelorum, & Confessorum, & generaliter omnium sanctorum & sanctarum, & etiam electorum: vt patet in hymnis, & responsorijs huius diei.

Institutum fuit hoc festum quatuor de causis. Primo propter præmissam templi dedicationem. Secundo propter omissorum festorũ suppletionẽ: quia non possumus de omnibus specialiter festare. Tertio propter negligentiarum in festis, quæ celebramus, commissarum expiationem. Quarto propter faciliorem orationum nostrarum impetrationem. Facilius impetramus, si omnes simul oremus: impossibile enim est multitudinem non exaudiri, ait Augustinus. In quibusdã Ecclesijs vltimum respõsorium scilicet, media nocte, de virginibus cãtatur à quinque pueris candelas in manibus tenentibus, ad repræsentationem quinque prudentium virgium lampades ornatas accensas habentium.

2 Circa officium mortuorum nota, quòd aliquando vocatur agẽda, ab ago agis: quia inter cæteras sui significationes agere idẽ est, quod celebrare. Quandoq; vocantur exequiæ, ab exequor exequeris: quia inter alias sui significationes, exequi idem est, quod extra alia sequi. Officium ergo seu obsequium in sepulturis mortuorum exequiæ vocantur: quia celebratur dum mortui extra viuos sepeliendi feruntur, vel quia extra horas canonicas speciales, & singulares habent obseruantias.

Commemoratio omnium fidelium defunctorum instituta est fieri tali die ab Ecclesia, vt generalibus beneficijs adiuuentur, qui spiritualia habere non valent. de consec. dist. 1. visum. Sicut & de festo omnium sanctorum dictum est. Et sicut ait Petrus Damianus sanctus

Odilio

Odilio cõperiens, quòd apud Vulcanum Siciliæ crebræ voces & vlulatus dæmonum audiebantur plangentium, pro eo quod animę defunctorum per eleemosynas & orationes de eorum manibus eripiebantur, ordinauit in suis monasterijs, vt post festum omniũ sanctorum fieret commemoratio defunctorum, quod fuit postmodum à tota Ecclesia approbatum. Fuit tamẽ ab Apostolis primò institutum officiũ mortuorum: sed ab Origene, vt testatur Isidorus in lib. de Ecclesiast. officijs, fuit adauctum, & maxima ex parte ordinatum. Vnde ipsum commẽdat B. August. in Enchiridio dicens, eum fuisse secundum in Ecclesiasticis officijs post Apostolos.

Hoc officium habuit originem in veteri testamento: nam sicut ait Ambr. 12. q. 2 quia, mortuo Iacob, Ioseph, & alij fratres sui cum multis Ægyptijs attulerunt eum in Ebron, sed prius fleuerunt eum 40. diebus in Ægypto: & postea fleuerunt eũ septẽ diebus in area Achad, Genes. 50. Item legitur Deuter. vlt. quod mortuo Moyse fleuit populus Israel triginta diebus: & similiter fecerunt de Aaron & Maria. Vbi notandum est, quod aliqui commemorant diem tertium, repræsentantes dominicam sepulturam. Alij septimam: & hoc primò, vt defunctus ad sabbathum æternæ quietis citius valeat peruenire. Secundo, vt ei remittatur omnia peccata, quę commisit in vita, quæ per septẽ dies ducitur. Tertio sicut filijs Iacob defuncti fleuerunt per septem dies, vt diximus; ita & Ecclesia pro suis defunctis celebrat septimũ diem, vel celebrat officium septem diebus. Alij celebrant trigesimum diẽ, quia filij Israel tot diebus fleuerunt Moysen & Aaron, vt diximus. Et hæc omnia repræsentãtur, cum celebratur Missa pro tertio, septimo vel trigesimo die. Alij autem aliter faciunt propter alias significationes. Hę tamen commemoratę sunt communiores.

Quidam autem celebrãt anniuersarium triplici de causa. Primò vt defuncti de annis calamitatis perueniant ad annos æternitatis, siue ad vitam æternam, quæ sine fine est: & quasi annus in se reuoluitur: vel qa ibi est identitas, & nulla reperitur varietas. Secundo sicut fit omnium sanctorum anniuersarium ad ipsorum honorem, & nostram vtilitatẽ; sic & anniuersarium defunctorum ad ipsorum vtilitatem, & nostram deuotionem. Tertio dies anniuersarij pro defunctis ideo repetitur, quoniam secundum August. qualiter sit eis in alia vita nescimus, & melius est, vt eis supersit beneficiũ nostrum, quàm desit. 13. q. 2. non æstimamus. Si contigerit anniuersarium in die dominica, vel aliqua solemnitate, transfertur, conueniẽs est vt corpus non sepeliatur absque Missa: licet hodie solum in quibusdam diœcesibus obseruetur. Illud notandũ est, quod defunctis sciunt suffragia, quæ pro eis fiunt tribus modis. 13. q. 2. fatẽdum. Primò per diui-

diuinam reuelationem, quando scilicet Deus reuelat eis. Secundo per bonorum angelorum annunciationem vel manifestationem. Angeli enim, qui hic semper nobiscum adsunt, & omnes actus nostros considerant, quasi in instanti possunt ad eos descendere, & eis protinus annunciare. Tertio per animarũ hinc exeuntium inthimationem. Quarto per experientiam: cum videlicet, se à pęnis sentiunt releuari. Defuncti autem valde mali nesciunt, quid à viuis agitur, nisi quatenus eis scire permittitur. Similiter nec mediocriter boni adhuc in igne purgatorij constituti, qui nondum Dei visione fruuntur, nisi quatenus per aliquem de præmissis modis permittitur eis scire. Sed valde boni, qui iam ea fruuntur, bene sciunt, quid hĩc agitur: iuxta illud Greg. Quid est quod nesciunt, qui vidẽtem omnia vident? Alij tamen dicunt eos scire omnia, quę eis necessaria sunt, & non alia.

Officium mortuorum imitatur Domini sepulturam: sicut ergo in illo triduo; ita & in hoc officio omnia cantica laudis subticemus, & solemnitates quaslibet subtrahimus: nam in Missa benedictiones non petimus, nec in agenda dicimus, Domine labia mea: nec, Deus in adiutorium: nec Benedicamus; nec inuitatorium nisi corpus sit præsens: nec Gloria patri, nec Tu autem Domine miserere: nec, Ite missa est. Nã in veteri lege prohibitum fuit oleum lętitię, & thus suauitatis pro peccato offerri. Mors enim est vindicta peccati, vnde vbi peccatum, ibi tenebræ, nec debet esse lætitia, nec canticorum lætitiæ decantatio; vbi est luctus & contristatio mẽtis: ac exequiæ pro mortuis celebrantur cum luctu.

Rursus licet in Missa pro viuis debeant omnes thurificari ad significandum, quòd illorum orationes ad cęlestia diriguntur: in Missa tamen pro defunctis non debet thus per chorum portari; sed circa corpus tantum: quia hoc in lege prohibitum fuit. Nullus ergo (nisi celebrans & altare, qui repræsentãt Christum) in hoc officio thurificatur: ad notandum, quod mortui nil post hac valẽt suis orationibus promereri, vnde Psal. 112. Non mortui laudabunt te Domine.

Ipsa aũt corpora defunctorũ thurificantur, & aqua benedicta asperguntur, non vt eorum peccata tollantur: quæ tunc per talia tolli nequeunt: sed vt omnis immũdorum spirituum pręsentia arceatur; & fiũt etiam in signũ societatis, & cõionis sacramentorum, quam habuerunt, dum vixerunt. Vnde & Dyonis. tradit, quod antiquitus viui mortuos osculabãtur, in signũ vnitatis, quam cum ipsis habuerunt: prosunt etiam hæc & similia, inquãtum per talia ipsi Deo reuerentia exhibetur.

Pax in Missa non datur, quia non communicamus mortuis: quia non respondent nobis, Et cũ spiritu tuo, quando datur pacis osculum. Nos enim sumus in sexta ætate, illi vero

In ſeptima. Inde eſt quod numquã corpus debet eſſe in Eccleſia, quandiu Miſſa de die celebratur: immo prius ſi eſſet ibi, debet aſportari extra Eccleſiam, quantacunq; authoritate viuens fulgeret, & poſtea ad Miſſam de mortuis reportari.

Debet autem homo ſepeliri, vt capite ad occidentem poſito, pedes dirigat ad orientẽ, in quo quaſi ipſa poſitione orat, & innuit quod prõptus eſt, vt de occaſu feſtinet ad ortum: de mundo ad ſeculum. Et in quocunq; loco extra cœmeterium Chriſtianus ſepelitur, ſemper crux capiti illius apponi debet: ad notandum illum fuiſſe Chriſtianũ; quia hoc ſignũ diabolus valde veretur, & timet accedere ad locum, crucis ſignaculo inſignitum. Debent etiã fideles Chriſtiani ſepeliri induti ſudarijs: quod ſumitur ex euangelio, de ſudario & ſyndone Chriſti.

Sacerdotes debent ſepeliri cum ſacris veſtibus: ſimiliter & epiſcopi. Veſtes enim ſacerdotales, virtutes ſignificant, cum quibus præ cæteris ſunt Deo præſentandi: licet ibi nõ erit deformitas, quia erimus veſtiti, & ornati veſtimentis virtutum. Et nota, quod Leuit. 12. dicitur: Pontifex ad omnem mortuum etiam patrẽ vel matrem non ingredietur, &c. hinc eſt quod Romanus Pontifex ad nullius defuncti domũ accedit. Nota quod parentes defuncti ornantur veſtibus nigris: vt per nigredinem, & dolorem conſepulti mortuo videantur. Secundo nota ſecundum Beleth, quod antiqui ſolebant dicere, quod quando animæ ſunt in humanis corporibus, vocãtur animæ: in infernis, Manes: quando vero cęlos aſcẽdunt vocantur ſpiritus: quando autem recens erat ſepultum, vmbram vocabãt: & ideo tunc ponebant panem & vinum ſupra ſepulcra mortuorum.

11 De S. Martino nota quod dicitur par Apoſtolis non propter ſuſcitationem mortuorum, cum idẽ alij ſancti fecerint: ſed propter miraculum ſpecialiter, quia extrahẽs ſuam tunicam, eam pauperi dedit, quia procurator ſuus tarde ſibi obediuit: & cum eſſet ad altare Globus igneus apparuit ſuper caput eius, per quod demonſtratum eſt, Spiritum ſanctũ ſuper eum deſcendiſſe ad robur ſicut ſuper Apoſtolos in Pentecoſte: hæc videas in vita ipſius. In feſto

17 ſancti Gregorij Thaumaturgi legitur euãgelium Mar. 11. Habete fidem Dei: quia tranſtulit montem. ex teſtimonio Baſilij comparatus eſt cũ Moyſe, cum prophetis & cũ Apoſtolis. Cętera patẽt ex dictis.

18 Feſtum autem Dedicationis ſolemniter ab Eccleſia celebratur: de quo in Io. 10. habetur: facta ſunt encenia, ideſt feſta Dedicationis in Ieroſolymis: & Ieſus ambulabat in templo in porticu Salomonis, ad cõfirmationẽ illius feſtiuitatis. de cõſec. diſt. 1. ſolemnitates. In matutinali officio dicuntur illi pſalmi, in quibus fit mẽtio de portis, quæ ſunt ſpecialiter timor, & amor. Itẽ illi, in quibus fit mẽtio de altari. Et in qbus fit mentio de ciuitate & atrijs, vt vide-

videre potes in breuiario Romano.

Sed quoniam Ecclesia est locus terribilis dæmonibus, propter Dei similitudinem quam habet; ideo ad Missam est introitus, Terribilis est locus iste. Genes. 28. & vocabitur aula Dei, hoc apposuit Greg. de suo: pro eo quòd ibi paratus est Deus exaudire, sicut dixit Dominus Salomoni. 3. Reg. 13. Exaudiui orationẽ tuam. Epistola. Vidi ciuitatem. Locus iste (est responsorium) idest Ecclesia materialis, sanctus est: quia sanctificata est ad hoc, vt ibi Dominus exaudiat preces seruorum suorum: & ideo præstat orationibus sanctitatem. Euangelium, Egressus Iesus Luc. 19. eo quod ibi habetur: Hodie huic domui salus facta est. Offertorium: Domine Deus in simplicitate cordis. lætus obtuli vniuersa hæc. 1. Paralip. vlt. sunt verba Salomonis, obtulerat enim sacrificia inæstimabilia, quæ significant bonas operationes, & bona desideria, quæ inæstimabilia sunt & numero & pretio. Salomon dedicauit templum duodecima die mensis, & decima die occurrebant scenophegia, idest festa tabernaculorum. Hęc omnia si legas facile ex teipso conijcies rationem omnium, quæ fiũt ab Ecclesia, licet non sint omnia sufficienter exposita. Restat vt nonnulla dicamus de tempore, anno, mense, hebdomada, & die, quæ omniá sũt digna scitu ab omnibus clericis.

De Tempore. Cap. 46.

TEmpus est mora motus rerum variabilium: cuius partes decem esse dicuntur: scilicet, annus, mensis, septimana, dies, quadrans, hora, punctum, momentum, vncia, & atomus.

Annus continet duodecim menses, & quinquaginta duas septimanas, & diem vnam, & 365. dies, & sex horas. Mensis continet quatuor septimanas, vel paulo plus. Septimana continet septẽ dies. Dies quatuor quadrantes. Quadrans sex horas. Hora quatuor puncta. Punctũ decem momenta. Momẽtum duodecim vncias. Vncia 47. atomos. Atomus indiuisibilis est: nam atomos Græce, Latine indiuisio.

Est & alia diuisio temporis, scilicet per ęuum, per ætatem, per sæculum, per lustrũ, & per olympiadem, de quibus in sequenti capitulo dicetur.

De Anno. Cap. 47.

TRiplex est annus. s. solaris, lunaris, & magnus. Annus solaris est solis anfractus, cũ peractis 365. diebus ad eadem loca syderũ redit. Anfractus dicuntur obliqui viarum flexus, in sese recurrentes. Dicitur autem annus; quia mẽsibus in se recurrentibus voluitur: dicitur ab an quod est circũ, & eo is, quasi circulariter rediens. Vnde teste Seruio. annus ab annulo dici existimat, quod in se redeat quasi annulus. Alij ab annouatione deriuant, ab ana, & neomo, renouo, quia semper renouatur. Et ob hoc quia ab annulo aliqui volũt dici, ante inuenta

tas literas, sic Ægyptij indicabāt annum. Pingebant draconem caudam suam mordentē: quia in se recurrit: & ita adhuc à quibusdā figuratur.

Annus secundum diuersos diuersa habet initia. Arabes & Aegyptij inchoant à Septembri: pro eo quod legitur arbores in principio mundi fructus habuisse: & hoc cōtingit in Septembri. Numa Pōpilius, & Romani a Ianuario inceperūt annum. Iudæi à Martio: quia in eo conditus est mundus. Quidam moderni ob reuerentiam Christi incipiunt à natiuitate eiusdem. Alij vero ab incarnatione.

Annorum alius est solaris siue naturalis, alius vsualis, alius emergēs, alius olympias siue lustralis, alius iubilæus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ.

Annus solaris est spacium, in quo circuit sol duodecim signa zodiaci: quem circulum facit in 365. diebus & ferè sex horis. Hæ autem sex horæ de quarto in quartum annum faciunt vnum diem naturalem bissextilem: & annus iste cōmunis est omnibus gentibus, & incipit qualibet die: & qualibet die finitur trāsactis prædictis diebus: & iste potest dici etiam naturalis. Signa zodiaci continentur in his vers.

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraq; cum Scorpio, Arcitenēs, Caper, Amphora, Pisces.

Zodia Græce, Latine dicitur animal siue signum, inde Zodiacus dicitur animal, seu signifer circulus, ex eo quod in medio firmamēti sūt duodecim signa per trāsuersum posita, æqualiter per circulum distincta, quæ formis & nominibus animaliū designantur: quia sol intrans in illa, proprietates animaliū quodammodo sortitur. Vel quia stellæ in signis dispositæ sunt animalium figuris. Signum autem dicitur duodecima pars zodiaci. Sol intrat in aliquod de prædictis signis, quolibet mense. Vnde in Martio intrat in Arietem.

Primum ergo signum est Aries, in quo sol dicitur esse factus, in quo etiam signo est sol circa principia veris: sic autem dictum: quia sicut Aries est animal retro debile, & ante habens aliquid fortitudinis; sic postrema solis illo tēpore sunt debilia, frigore minuente eius fortitudinem: anteriora quæ respiciunt æstatem, habent aliquid fortitudinis, idest caloris.

Secundum signum est Taurus: sic dictum, quia sicut Taurus est fortior Ariete: sic sol est fortioris efficaciæ in illo tempore.

Tertium signum, Gemini, sic dicitur: quia illo tempore vis seu potestas solis geminatur: vel quia tūc præcipue res geminantur idest, multiplicantur: aues enim & animalia fœtus producunt.

Quartum signum est Cancer, sic dictum, quia Cancer est animal retrogradum, & sol tunc retrograditur, discedens à nobis, cum prius appropinquauerit nobis.

Quintum signum, Leo, sic dictū: quia

quia Leo est animal crudele & semper febricitans: sic & tempus illud crudele est & generans febres.

Sextum signum, Virgo, quia sicut virgo nil generat, sic tempus illud sterile nil noui generat, generata tamen maturescere facit.

Septimum signum, Libra, sic dictum ab æqualitate mensis ipsius: quia sole ibi existente, dies & nox æquiponderata est: nam tunc est equinoctium autumnale.

Octauum signum, est Scorpius, sicut enim animal illud venenosum est, & pungit, sic & tempus illud morbosũ est, propter aeris inęqualitatem: nam mane est frigus pungens, & in meridie color vrens.

Nonum signum, Sagittarius, sic dictum: quia venatio, quæ per Sagittarios fit, plerunq; tunc exercetur; vel propter fulgura siue sagittas, quæ tunc sæpe cadunt.

Decimum signum, Capricornus, quia sicut animal illud in montibus & in excelsis pascitur: sic sol est in altissimo gradu versus meridiem.

Vndecimum signum, est Aquarius, sic dictum, quia tempus illud aquis & ventis abundat.

Duodecimum signum est, Pisces, quia sicut piscis est animal aquatile, sic & tempus illud propter multas pluuias aquaticum est.

Partes anni solaris sunt quatuor, scilicet, Ver, Aestas, Autumnus, & Hyems. Ver dicitur quia viret. Aestas ab æstu idest calore: æstas quasi vsta & arida. Autumnus à tempestate [illegible]ur, quando & folia cadunt, & omnia maturescunt. Vel ab augẽdo, quod tunc maxime augeantur opes, coactis agrorũ fructibus. Hyems dicitur ratione hemisperij: quia tunc sol breuiori voluitur circulo. Varro ab hiãdo deriuat, quod anima quæ à nobis flatur, tum appareat. Spiritus enim noster cum spiramus hyeme, quasi in nebulã concretus cernitur. Item in anno solari contingunt duo solstitia, & duo æquinoctia. Solstitia in æstate, & hyeme. Aequinoctia in Vere, & Autumno.

Annus vsualis siue tẽporalis est, qui secundum vsum hominum sumit initium: videlicet a Ianuario vsq; ad sequentem Ianuarium.

Annus emergens est, in quo aliquod magnum Iudæis vel alijs cõtigit: à quo facto in illius memoriam annum incipiunt computare, scilicet à quo vis die.

Olympias est spacium quinque annorum, quod à Romanis lustrum dicitur: exinde Græci per Olympiades supputare cęperunt, ita numerantes, Olympiadis primæ, aut secundæ, &c. lustrum dicitur spatiũ quinq; annorum: & dicitur secundum Ascensiũ à lustrando, eo quod Romani per spatium quinq; annorum lustrabant totam Romam.

Apud Hebræos est annus iubilæus, idest remissionis. fiebat post 49. annos. vt patet Leuit. 25. Apud Christianos est annus benignitatis & gratiæ: in quo Christus venit, & nos sola benignitate redemit. Apud sanctos compræhensores est annus æterni-

æternitatis, & gloriæ: in quo exultabunt sancti in gloria sine fine.

De Mense. Cap. 48.

Mensis dicitur à mensurando, eo quod annus per menses mēsuratur; vel à misis quod est defectus, eo quod luna singulis mensibus ab humano deficit visu. Romulus voluit tantum esse decē menses in anno, incipiens à Martio: sed Numa Pompilius videns quod non bene decem mēsibus complebatur annus, superaddidit Ianuarium, & Februarium. Ianuarius dicitur à Ianua 81.d.st.ieiunium: quia sicut per ianuam intramus domū, ita per Ianuarium intramus annum. Vel dicitur à Iano Deo, qui ab antiquis dicebatur principium, & finis omniū rerum. Februarius dicitur à febribus, quæ tunc de facili contingunt. Vel à februis, idest purgationibus. Sunt autem februę oblationes factę pro mortuis. Romani autem illo mense memoriam animarum habebant; & eas purgabant celebrando exequias mortuorum. Vnde secundum Isid. dicitur à febru, idest Platone, cui eo mense sacrificabatur. Martius dicitur à Marte. Vel quia eo mense cuncta animantia agūtur ad marem, & ad concubendi voluptatem. Aprilis dicitur quasi apetilis; quia tunc terra aperitur ad germinandum, etiam flores aperiūtur, & arbores incipiunt pullulare. Maius dicitur à maioribus natu, qui erant principes Reipublicæ. Vel à Maia Mercurij matre: Iunius à Iunioribus dicitur, erant enim olim maiores scilicet seniores, qui appellabātur patres, & hi in ciuitate semper remanebant, vt illam gubernarent: erant & minores, qui ibant ad pugnādum pro Republica, & ideo Maius à maioribus, & Iunius à iunioribus nomen accepit. Iulius dicitur à Iulio Cęsare, quia tūc natus fuit. Vel quia tunc de hostibus triūphauit. Vicit enim Cleopatrā Reginam Aegypti, cum Antonio viro suo. Hic mensis dicebatur Quintilis, eo quod est quintus à Martio. Augustus dictus est ab Octauiano Augusto, quia tunc natus fuit: vel superauit hostes. Hic dicebatur sextilis. September nomen habet à numero & imbre; quia septimus est à Martio, & imbres habet. sic October, Nouēber, & Decēber ex numero & imbribus vocabula acceperūt.

De Septimana. Cap. 49.

Septimana continet septem dies naturales. Hæc apud Græcos hebdomada, & apud Hebræos sabbathum appellatur: & dicitur septimana à septem & mane, quasi septem mane: pars pro toto, scilicet mane pro tota die. Vel à septem & manet, quia manet per septem dies. Septimanæ autem nequeunt habere certa nomina, quia neq; habent certa initia. Singulis nanque annis variantur, propter vnum vel propter duos dies: qui quandoque sūt super integras sept[illegible]s. Dies

primus

primus denominatur à Sole (secundum antiquos) qui princeps est omnium syderum. Et hoc ideo faciebant, quia prima hora illius diei regnabat Sol. Secundus à Luna, quia etiam regnabat prima hora illius diei. Tertius à Stella Martis. Quarta à Stella Mercurij. Quinta à Stella Iouis. Sexta à Stella Veneris. Et septima à Stella Saturni: propter eandem causam. Hebræi autem aliter nominabant, scilicet, prima sabbathi, secunda sabbathi, idest dies lunæ, tertia sabbathi, idest dies martis. & ita de reliquis. Vnde B. Siluester nolēs imitari nec Iudęos, nec Gētiles adinuenit hoc nomen feria. Duos autē dies designauit proprijs nominibus, scilicet, dominica, propter id quod dicitur Apoc. 1. fui in dominica die, &c. Vel ob reuerentiam Saluatoris qui tali die resurrexit, & ideo dicitur dominicus. Et sabbathum reliquit propter authoritatē Hebraici sermonis. Vel propter figurā: quia sabbathum interpretatur requies: quia tunc requieuit Dominus ab omni opere, quod patrarat: vnde & nos per totam hebdomadam, idest per totum tempus vitæ nostrę debemus laborare, vt ad requiem, & beatitudinē perueniamus. Dies ergo tripliciter denominantur primo secundum se, vt dies lunæ, martis, &c. Secundo iuxta modum Ecclesiæ. Feria secunda, tertia, &c. Secundum mēses, & hoc tripliciter. primo modo. Calendis, pridie calendas, tertio calendas. Secundo mo[illegible]dibus, pridie idus. Tertio modo. Nonis, pridie nonas, &c. Dies dominicus primatum obtinet, quia surrexit Christus, missus est Spiritus sanctus: & Deus mundum, idest cęlum & terram in illa die fecit, & in eodem quoque die (vt fertur) dissoluetur.

De Die. Cap. 50.

Dies secundum Astrologos duplex est, scilicet, naturalis & artificialis siue vsualis. Naturalis cō tinet diem & noctem, idest spatium 24. horarum. Artificialis autem cōtinet diem tantum: & hoc vario modo, quia non semper sunt eiusdem mensuræ. Dicitur dies à Dijs istis, quos vocarunt, scilicet à Ioue, quia talis dies sic vocabatur, &c. Dies artificialis siue vsualis sic dicitur quia solum hoc tempus aptū est vsibus, & artificijs exercendis. Nox dicitur, à noceo: quia nocet vsui & visui.

Partes diei sunt tres, mane, meridies, & suprema. Mane est lux matura, & plena. Meridies dicitur quasi medius dies. Suprema est pars postrema diei. Sero dicitur à clausis feris. Noctis autem partes sunt septem, scilicet, vesperæ, crepusculum, conticinium, intempestum, gallicinium, matutinum, & diluculum. Vesperum dicitur à vespere, occidentali stella. Crepusculum dicitur dubia lux. Conticinium est quando iam omnes silent. Intempestum est medium noctis tempus, quando nihil agi potest. Gallicinium dicitur propter

gallos

gallos prænuncids lucis. Matutinum est tempus ante auroram. Diluculum dicitur quasi incipiens par ua diei lux & aurora, quæ solem præcedat. Hæc inquam omnia sunt digna scitu à clericis. Et hic finem imponimus, ad laudem Dei & semper Virginis Mariæ, Amen.

Quarti & vltimi Libri Finis.

